5. 3. 213

Digitized by Google

PSYCHOLOGIA
RATIONALIS
METHODO SCIENTIFICA PERTRACTATA,

QUA EA, QUÆ

DE ANIMA HUMANA

INDUBIA EXPERIENTIÆ FIDE INNOTESCUNT,
PER ESSENTIAM ET NATURAM ANIMÆ EXPLICANTUR,

ET AD INTIMIOREM NATURÆ

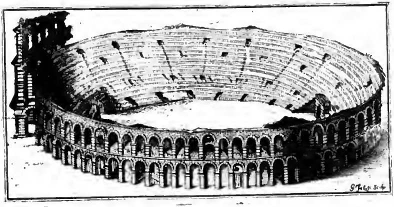
EJUSQUE AUCTORIS COGNITIONEM PROFUTURA
PROPONUNTUR.

AUCTORE

CHRISTIANO WOLFIO,

POTENTISSIMI SUECORUM REGIS, HASSIÆ LANDGRAVII CONSILIARIO REGIMINIS, MATHEMATUM AC PHILOSOPHIÆ IN ACADEMIA MARBURGENSI PROFESSORE PRIMARIO, PROFESSORE PETROPOLITANO HONORARIO, ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM PARISINÆ SOCIETATUMQUE REGIARUM BRITANNICÆ ATQUE BORUSSICÆ MEMBRO.

EDITIO NOVISSIMA EMENDATIOR.

VERONÆ, MDCCXXXVII.
TYPIS DIONYSII RAMANZINI BIBLIOPOLÆ APUD S. THOMAM.
SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO ATQUE DOCTISSIMO VIRO

COMITI
ANTONIO SCOTO
CANONICO TARVISINO.

E. F. S.

QUanto cum gaudio quantaque cum voluptate hunc Tibi, Vir Nobiliſſime atque Doctiſſime, *Wolfianæ Pſychologiæ tomum, qui Rationalem præſtantiſſimam partem luculentiſſime digerit, inſcribam & dedicem; quicunque Te intime noſcit, conjicere perfacile poterit. Neque vero*

Digitized by Google

genus Tuum, quod pluribus jam ſeculis nobile, clariſſimos viros plures enumerat, qui rebus præclare geſtis domi foriſque, & eccleſiaſticis etiam gradibus atque muneribus maximam Scotorum generi celebritatem non tota ſolum Italia, ſed apud exteras quoque nationes peperere, non inquam, id genus Tuum hoc loci ſpectatum volo, quippe quod etſi plurimum Tibi confert ornamenti, tamen cum hæc Tibi laus extrinſecus adveniat, nihil habet proprium Tuum, quod cum aliis multis ejuſdem nobiliſſimi generis hominibus non ſit commune. Hæc commendatio iis neceſſaria eſt, qui nihil per ſe commendatione dignum edidere: at non iis, qui factis egregiis ita ſeſe probaverunt Reipublicæ, ut nulla majorum laude indigeant, cum ſua ipſi ſatis ſuperque exornentur. Itaque Tuam virtutem, qua generi Tuo majus longe decus adjicis ac refers, quam quod inde accepiſti, potiſſimum ſpectavi, cum Te hac nuncupatione digniſſimum cenſui, gaudendumque ob eam mihi ſummopere, omnibuſque lætitiis geſtiendum intelligo. Sæpius nimirum libri nuncupantur magnis quidem Patronis, qui patrocinium & decus ob nobilitatem generis præſtare magnum poſſunt: at cum nihil vel modicum literis ac ſcientiis valeant, nihil ex proprio ingenio ac celebritate ſcientiæ afferre præſidii vel ornamenti queunt. Tu vero, qui optimis in literis ac di-

ſcipli-

ſciplinis exercitatus mirifice, inſignia ingenii ac eruditionis monumenta typis publicis edidiſti (Notitias *appello* de vita Benedicti XI. Pontificis Maximi, *quas multa lectione non ex editis ſolum, ſed e manuſcriptis etiam codicibus, atque ex Archiviis diligenter excerptas atque collectas, eleganti ſtilo, optimo ordine atque critice digeſſiſti) cum jam eruditos inter & doctos, qui id opus magno cum plauſu excepere, longe lateque celebritatem Tui Nominis ſis aſſequutus, ſperandum mihi profecto eſt fore ut huic Tomo, ſatis licet inſigni ex eximii Auctoris nomine, magnum ex Tuo decus & ornamentum accedat, quo nihil jucundius mihi accidere poteſt. Cum porro illud animo repeto, Te non in eruditis tantummodo, ſed his quoque philoſophicis in ſtudiis verſari libenter, & Wolfii præſertim, qui Philoſophorum noſtri temporis facile Princeps eſt, ingenio & acumine plurimum delectari; gaudium meum excreſcit mirum in modum, propterea quod hoc in Tomo, quo Pſychologia rationalis uberrime tractatur, ſummum præter ceteros Auctoris ingenium acumenque eniteat, quod Tibi ingenioſiſſimo & acutiſſimo homini perquam gratum futurum certiſſime confido. Hoc vel maxime eſt, cur de hac nuncupatione mecum ipſe vehementer gratulor. Hanc igitur ut libenter pro humanitate Tua ſuſcipias, Te etiam*

* 3 *atque*

atque etiam rogo: ſimulque, quæſo, fac ut me, qui hoc Tibi volumen obſequentiſſime do, dono ac dico, inter Tui ſtudioſiſſimos recenſeas. Denique ſervet Te Deus publicæ Rei literariæ incolumem in annos plurimos, doctiſſimoſque labores tuos bene fortunet.

SERE-

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI
FRIDERICO

HASSIÆ LANDGRAVIO, PRINCIPI HERSFELDIÆ, COMITI CATTIMELIBOCI, DECIÆ, ZIEGENHAINIÆ, NIDDÆ, ET SCHAUMBURGI &c. &c. &c.

SUblimem philoſophiam continet Pſychologia rationalis, quæ ad interiorem animæ noſtræ cognitionem manuducit. Sublimia ingenia ſublimis rerum ſublimium decet ſcientia, ea voluptate animum paſcens, quam aliunde ſperare non datur. Quodſi cognitio ſui nullo non ævo commendata fuit ſapientibus; commendanda inprimis erit interior animæ, partis noſtrum nobilioris, cognitio, cum inde non modo Naturæ univerſæ, verum ipſius Auctoris ejuſdem, Numinis ſapientiſſimi ac potentiſſimi, notitiæ lux quædam inexpectata affulgeat & præterea virtuti ſingulare præſidium accedat, quod nemo novit niſi expertus. Ecquid vero jucundius, quid deſideratius,

Digitized by Google

ratius, quam Naturam rerum, opus illud admirabile, quod ſui cognoſcendi gratia effecit Artifex ſummus, intime perſpicere, ac in eo veluti in ſpeculo ipſummet Artificem venerabunda mente intueri? Nullus igitur dubito, PRINCEPS SERENISSIME, eam philoſophiæ partem, quæ tam ſublimia tradit, in conſpectum Tuum proferre. Etenim Summus rerum Arbiter quam ſublimes SERENITATI TUÆ conceſſit animi dotes & eam comitem eſſe juſſit corporis formam, quæ ſpiritum excelſum latere non ſinit intuentibus, ut in admirationem venerabundam toti protinus rapiantur. Nihil vero tam ſublime a Natura datum, quod non induſtria augeas, amplifices atque perficias, ut jamjam in tenera adhuc juventute illarum virtutum haud fallacia edas documenta, quæ in Rep. prudenter ac feliciter adminiſtranda omne ferunt punctum. Inprimis etiam avitus ille, ſcientiarum profundiorum amor, quibus Naturæ ac Artis arcana revelantur, tam altas in animo egit radices, ut quotquot ad eas excolendas animum appellunt, certiſſimum ſibi præſidium polliceri debeant. Toti orbi erudito, PRINCEPS SERENISSIME, haud fallacis ſpei indicium minime fallax edes, ubi quod humillime affero opus gratioſo vultu intueri dignatus fueris: quo cum ſi auctorem alias reſpicere volueris, fore ut voti compos reddar, haud vana ſpe lactor. In Te ſpes Haſſiæ omnis: quæ ne fallat, Deus Ter Optimus Maximus SERENITATEM TUAM ſalvam & incolumem eſſe jubeat & eminentibus, quibus jam excellis virtutibus, nova in dies incrementa addat. Hæc mecum vovet Haſſia, vovet Academia Marburgenſis, vovent boni omnes. Tu vero DOMINE CLEMENTISSIME, Tuam in me gratiam perennem eſſe jubeas, qua mihi nihil antiquius eſſe debere intelligo.

SERENITATIS TUÆ.

Humillimus ac ſubjectiſſimus cultor
CHRISTIANUS WOLFIUS.

PRÆ-

PRÆFATIO.

PSychologiæ partem alteram jam in lucem emittimus, quam rationalem appellamus. In ea rationem reddimus eorum, quæ in Pſychologia empirica experientia magiſtra nobis innotuere. Novum eſt, fateor, hoc auſum: nemo enim hactenus philoſophorum ex eſſentia animæ rationem a priori reddere conatus eſt, cur iſtiuſmodi potius inſint facultates, quam aliæ, & cur anima has potius in modificationibus ſuis ſequatur leges, quam alias. Non tamen ideo cenſuram meruiſſe mihi videor, cum nemini philoſophorum non ſit integrum in ſcientiæ terminis provehendis vires ſuas periclitari. Obſervavimus vero leges, quas Philoſophia prima notionum directricium conditrix præſcribit. Idcirco primum inquiſivimus in eſſentiam atque naturam animæ, tum ut conſtaret, unde intelligatur,

quænam

Digitized by Google

quænam in animam cadere poſſint, tum ut appareret, quomodo ad actum ea perducantur. Nemo eſt, qui neſciat animam ſibi repræſentare hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt, ſenſibilibus in eadem agentibus. Evicimus autem independenter ab omni ſyſtemate explicandi commercium, quod animæ cum corpore intercedit, ineſſe animæ vim ſibi repræſentandi hoc univerſum eo, quem diximus, modo & in hac vi pro diverſo ejus reſpectu non minus eſſentiam, quam naturam animæ conſiſtere. Mox vim iſtam altius ſcrutati oſtendimus, animam continuo producere ſingulari quodam modo ideam totius univerſi quoad omnes mundi ſtatus, ita ut ideis partialibus ſingulis infinita inſint, atque ideo ex uno colligi poſſint cetera, quamvis diverſa ratiociniorum ſerie. Ex finitudine autem animæ deducimus, quod non omnes perceptiones, quas idea iſta univerſi continet, ſint immediatæ, ac inde porro docemus, cur harum certæ ſint leges, quas anima violare nequit. Loquuntur leges iſtæ perpetuam quandam harmoniam inter modificationes animæ & quoſdam in corpore exiſtentes motus, ut adeo ſubinde ex iis, quæ in corpore fiunt, colligatur, quænam animæ ineſſe debeant, quamvis eorum nobis conſcii non ſimus, & viciſſim ex iis, quæ in anima obſervantur, intelligatur, quænam in corpore accidere debeant, quamvis ea in ſenſus incurrere nequeant, harmonia animæ ac corporis, cum harmonia præſtabilita *Leibnitii* non confundenda, inter principia heuriſtica pſychologica hoc pacto ſibi locum vindicante. Reipſa igitur oſtendimus nullum dari modificationum genus in anima, quocunque tandem nomine veniat, quod per vim repræſentativam univerſi, qualem animæ inexiſtentem ſtabilivimus, intelligibili modo explicari non poſſit, & quales ſingulis in corpore reſpondeant mutationes harmonicæ perſpicue docuimus. Theoriam, de qua diximus, certo conſilio independentem ab hypotheſibus philoſophorum de unione animæ cum corpore effecimus: cum enim illæ diſceptationibus ſint obnoxiæ, parum conſultum videbatur alienis litibus eandem implicari. Eo fine aperte docuimus, quod ſalva theoria noſtra nomen hypotheſi dare poſſis, quodcunque volueris. Tres hodie celebrantur philoſophorum hypotheſes commercii, quod inter animam atque corpus intercedit, explicandi gratia excogitatæ, ſyſtema ſcilicet influxus phyſici, cauſarum occaſionalium & harmoniæ præſtabilitæ. Singulas fideliter expoſui, ut ab omnibus facile intelligi poſſint. De ſingulis citra partium ſtudium dixi ſententiam, liberum unicuique relinquens, cuinam aſſenſum ſuum præbere velit. Mea enim parum refert, quid de cauſa commercii animæ cum corpore ſtatuatur. Quamvis autem hæc Pſychologiæ pars tota hypothetica videri poſſit, & eo etiam conſilio a Pſychologia empirica ſeparata fuerit, ne principia, quibus in Moralibus præſertim utemur,

Digitized by Google

mur, ab hypotheſibus pendere viderentur; non tamen mihi religioni duxi dogmatica nonnulla ſubinde interſerere, cum ex citationibus apparere poſſit, quænam ſint ab omni hypotheſi libera. Imo ipſa Pſychologiæ natura poſtulabat, ut dogmata quædam ex inſtituto traderentur, veluti de ſpiritualitate & immortalitate animæ ac ſpiritu in genere, quibus cum hypotheſibus pſychologicis nihil prorſus negotii eſt. Theoria noſtra pſychologica nonnulla continet, quæ haud paucis paradoxa videntur: ſed quod paradoxum videtur, non ideo a veritate abhorret. Sane quæ maxime paradoxa videri poſſunt de perceptionibus, ad attributa divina rectius concipienda in Theologia naturali multum profutura ſunt: qua utilitate quæ major concipi poſſit, ego quidem non video. Imo ipſa hæc perceptionum noſtrarum theoria plurimum lucis affundit Phyſicæ generali & nonnullis Coſmologiæ generalis principiis, quæ abſque ea penitus intelligi vix poſſunt. Eadem ſingularem quoque uſum ſpondet philoſophiæ morali, in qua perceptionum evolutio ad compeſcendos affectus & detrahendam ſpeciem bono apparenti mirifice prodeſt. Dogmata de ſpiritu & animæ ſpiritualitate ac immortalitate non modo in Theologia naturali & philoſophia morali; ſed in defendenda quoque Religione chriſtiana adverſus Antiſcripturarios omne fert punctum. Alios uſus tacemus, quos lectores ſeduli atque attenti operis hujus pſychologici in ſe experientur. Quoniam vero Theoria noſtra pſychologica ne quidem a ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ pendet, unde anſam calumniandi deſumſerunt invidi ac malevoli; tanto facilius hinc intelligent omnes, quam ſit a veritate alienum, univerſam noſtram philoſophiam harmonia præſtabilita tanquam unico fundamento niti. Ceterum ſilentio prætereunda non ſunt ſingularia prorſus providentiæ divinæ ſpecialis documenta, quæ eo ipſo tempore expertus fui, quo operi huic pſychologico edendo incubui. Cum enim anni ſuperioris prima dies illuceſceret, a Potentiſſimo Suecorum Rege, Haſſiæ Landgravio, Rege ac Domino meo longe clementiſſimo, nummum aureum ingentis ponderis in teſſeram gratiæ ſingularis accepi. Splendent in facie una imagines Regis atque Reginæ, in altera imagines Majorum auguſtorum, unde genus ſuum deducit Regina, in orbem diſpoſitæ, Rege centrum occupante. Vix quarta anni pars elapſa fuerat, cum novum gratiæ documentum adderet Rex clementiſſimus: etenim præter expectationem ad dignitatem Conſiliarii Regiminis me evehebat, eum inter Profeſſores in ipſo corpore tribuens locum, qui ſplendori huic convenit. Nondum ad medium perductus fuerat annus, cum Rex chriſtianiſſimus in illuſtri Academia Scientiarum, quæ Pariſiis floret, locum morte illuſtriſſimi Comitis *de Pembrock* vacantem mihi decerneret, quem more conſueto rite electum una cum Mathematico quodam celeberrimo præſentaverat illuſtre hoc corpus;

de quo

Digitized by Google

de quo honoris eximio augmento cum publice mihi gratulatus ſit, Vir maxime Reverendus, *Joannes Jacobus Kœthen*, Paſtor Lutheranus Genevenſis, quem non ſolum facundia, verum etiam rerum omnium ſcientia commendat, ut ei hac data occaſione publice gratias agam, ipſa æquitas jubet. Tandem denique ultimo anni quadrante Potentiſſimus Boruſſorum Rex, munificentia vere regia, quàm ſeri prædicabunt nepotes, Halam reverſuro, ſplendidiſſimas dignitates una cum minervali lautiſſimo obtulit. Deus Regum Potentiſſimorum corda in me direxit: ejus adeo providentiam publico cultu venerari debui. Non leves ea ſtimulos addit ad laborem Numinis Optimi auſpiciis cœptum alacriter continuandum, quamdiu animi corporiſque vires conſervaverit. Nullus enim dubito fore, quin aliquando genus humanum percipiat fructus, qui ex noſtro philoſophandi modo in ipſum redundare poſſunt. Dabam Marburgi Cattorum die 28. Aprilis A.O.R. 1734.

PSYCHO-

PSYCHOLOGIÆ RATIONALIS
PROLEGOMENA.

§. 1.

Pſychologia rationalis eſt ſcientia eorum, quæ per animam humanam poſſibilia ſunt.

Pſychologiæ rationalis definitio.

Dedimus hanc Pſychologiæ tanquam partis philoſophiæ definitionem in Diſcurſu præliminari (§. 58), eamque rationali ab empirica diſtinguendæ convenire monuimus (§. 112 *Diſc. prælim.*).

§. 2.

Quoniam Pſychologia rationalis ſcientia eſt (§. 1.), ſcientia vero in habitu demonſtrandi quod affirmamus, vel negamus, conſiſtit (§. 594 *Log.*); *quæ in Pſychologia rationali traduntur, demonſtranda ſunt.*

Cur demonſtrationi in Pſychologia rationali ſit locus.

Nimirum ſi ſumimus Pſychologiam rationalem eſſe ſcientiam, quod ſumi poſſe mox evincetur; concedendum quoque in eadem locum eſſe demonſtrationi. Et ſane ubi in iis acquieſcis, quæ de anima a poſteriori innoteſcunt; in Pſychologia empirica acquieſcis, quam nuper peculiari volumine explicatam dedimus, nec ad Rationalem progrederis, ſed eam inſuper habes, conſequenter partes omnes Philoſophi adimplere negligis, cujus eſt reddere rationem eorum, quæ ſunt (§. 46 *Diſc. prælim.*). Nos igitur, quibus philoſophiam tradendi animus eſt, in id pro virili eniti debemus, ut demonſtrationum illarum hactenus deſideratarum contextum exhibeamus, defectum, quantum datur, ſuppleturi, quo adhuc laborat nobiliſſima hæc philoſophiæ pars.

§. 3.

In Pſychologia rationali principia demonſtrandi ex Ontologia, Coſmologia & Pſychologia empirica, & non aliunde petenda ſunt. In numerum principiorum demonſtrandi non aſſumuntur niſi definitiones, experientiæ indubitatæ, axiomata & propoſitiones jam demonſtratæ (§. 562 *Log.*). Sed definitiones eorum, quæ ad animam pertinent, Pſychologia empirica tradit, quemadmodum ex tractatione ejuſdem liquet, eademque ſtabilit principia per experientiam manifeſta (§. 1 *Pſych. empir.*). In Pſychologia igitur rationali principia demonſtrandi petenda ſunt ex Pſychologia empirica. *Quod erat primum.*

Principia demonſtrandi unde petenda.

Porro anima humana cum actu exiſtat (§. 21 *Pſychol. empir.*), in numero entium eſt (§. 134 *Ontol.*), conſequenter ad eam tanquam ſpeciem applicari poſſunt, quæ de ente in genere demonſtrata ſunt (§. 360. 361 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in Ontologia demonſtrentur, quæ de ente in genere prædicanda veniunt (§. 1 *Ontol.*); in Pſychologia rationali principia demonſtrandi petuntur ex Ontologia. *Quod erat ſecundum.*

Denique anima percipit corpora mutationem organis ſenſoriis, qua talibus inducentia, mutationi in organo factæ convenienter (§. 67 *Pſychol. empir.*), & ab hac facultate ſentiendi pendet imaginandi facultas (§. 91 *Pſychol. empir.*), pendent quoque facultates mentis aliæ (§. 237. 257 &c. *Pſychol. empir.*). Imo mentis mutationes a mutationibus corporis noſtri (§.

948 *Pſychol. empir.)*, & motus quidam corporis a voluntate animæ pendet *(§. 953 Pſychol. empir.)*. Quamobrem cum generalem mundi ſeu univerſi corporei *(§. 1 Coſmol.)* atque corporum theoriam Coſmologia tradat *(§. 119 & ſeqq. Coſmol.)*; ex Coſmologia quoque demonſtrandi principia petenda ſunt. *Quod erat tertium.*

Jam cum anima entis quædam ſpecies ſit, quemadmodum paulo ante demonſtratum eſt, & quidem ſimplicis, quemadmodum inferius oſtendemus, aliud genus propius quam ens ſimplex ſeu ſubſtantiam ſimplicem, nec remotius aliud præterquam ens agnoſcit, conſequenter nec aliam niſi entis in genere, & entis ſimplicis in ſpecie theoriam ſupponit. Quamobrem cum entis in genere & entis ſimplicis theoria in Ontologia tradatur (§. 132 & ſeqq. ac §. 673 & ſeqq. *Ontol.*), quæ vero de anima quoad differentiam ſpecificam ab aliis entibus ſimplicibus a poſteriori obſervanda ſunt, in Pſychologia empirica tradantur (§. 1 *Pſychol. empir.*) & animæ ad corpus relatio pateat per theoriam corporis in genere ac generalem mundi theoriam, prouti ex inferioribus conſtabit, in Coſmologia traditam per ea, quæ jam demonſtrata ſunt; præter principia ex Ontologia, Coſmologia & Pſychologia empirica mutuanda aliis ex diſciplinis aliis petendis non habemus opus. *Quod erat quartum.*

Atque hæc eſt ratio, cur Ontologiam, Coſmologiam & Pſychologiam empiricam rationali præmiſerimus (§. 98 *Diſc. prælim.*).

§. 4.

Pſychologiæ rationalis ab empirica differentia.

In Pſychologia rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt. Pſychologia enim rationalis philoſophiæ pars eſt, quæ de anima agit (§. 58. 112 *Diſc. prælim.*). Ergo in ea reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ vel actu inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 31 *Diſc. prælim.*).

Hanc eſſe differentiam Pſychologiæ rationalis ab empirica dudum monuimus alibi (§. 112 *Diſc. prælim.*) atque ex collatione utriuſque patebit. Nullus enim dubito fore, ut lector ſeria uſus attentione intelligat, de iis quæ ad animam ſpectant, non minus evidentes rationes reddi poſſe, quam Phyſici moderni de rebus materialibus reddere ſolent.

§. 5.

Poſſibilitas Pſychologiæ rationalis.

Pſychologia rationalis poſſibilis. In Pſychologia enim rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4). Jam cum anima humana actu exiſtat (§. 21 *Pſychol. empir.*), adeoque ens ſit *(§. 134 Ontol.)*; in ea quoque quædam reperiuntur, quæ ſibi mutuo non repugnant, non tamen per alia, quæ ſimul inſunt, nec per ſe invicem determinantur (§. 142 *Ontol.*), conſequenter eſſentiam habet (§. 143 *Ontol.*), atque in ea ratio continetur ſufficiens eorum, quæ præter eam animæ vel conſtanter inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 167 *Ontol.*). Pſychologia igitur rationalis poſſibilis *(§. 91 Ontol.)*.

Hanc propoſitionem ideo addimus, ut intelligatur, Pſychologiam rationalem, qualem definimus, non eſſe terminum inanem (§. 38 *Log.*), neque adeo inanem in ea condenda operam ſumi. Ceterum ex ipſa notione poſſibilitatis quoque conſtat, quomodo in Pſychologia rationali ſit procedendum. Nimirum conceptus quidam eſſentialis formandus eſt

& ex

& ex eo a priori colligenda ſunt, quæ in Pſychologia empirica a poſteriori ſtabilimus: id quod obtinetur, ſi expendamus ea, quæ ibidem de anima annotata fuere, & inquiramus vi notionum diſtinctarum ibidem evolutarum, quænam eorum ex aliis demonſtrari poſſint. Hac ſane methodo uſi ſumus, dum vires ingenii in Pſychologia rationali condenda periclitabamur.

§. 6.

Error in Pſychologia rationali commiſſus num latius ſerpat.

Si in Pſychologia rationali error committitur; nullus inde in Theologiam naturalem, Logicam & Philoſophiam practicam ſerpit. Etenim in Pſychologia rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4), quæ cum in Pſychologia empirica doceantur (§. 2 *Pſychol. empir.*), non alia animæ tribuuntur in Pſychologia rationali, quam quæ de eadem indubia experientiæ fide in empirica evincuntur. Quamobrem ſicubi error admittitur in rationali; non animæ tribuitur, quod eidem non ineſt, vel ineſſe minime poteſt; ſed tantummodo ratio ſpuria redditur ejus, quod eidem ineſt, vel ineſſe poteſt, ſeu propoſitio, quam a poſteriori veram eſſe conſtat, minus recte demonſtratur. Utimur vero propoſitionibus, non demonſtrationibus, tanquam principiis demonſtrandi (§. 562 *Log.*). Quare etſi in Pſychologia rationali error committatur, nullus tamen inde cum principiis, quæ Pſychologia empirica Juri naturali, Theologiæ naturali, Philoſophiæ practicæ ac Logicæ tradit (*§. 6* & ſeqq. *Pſychol. empir.*), in has diſciplinas error ſerpit.

Vanus eorum metus eſt, qui neſcio quam virtutis ac juſtitiæ in civitate jacturam a Pſychologia rationali, ſiquidem eam erroneam eſſe contingat, imminere ſomniant. Ad eum igitur fugandum propoſitionem præſentem appoſuimus. Ecquis ſibi metuit, ne intereat genus humanum, nullis amplius hominibus genitis, propterea quod theoria generationis a Phyſico tradita veritati non reſpondeat? Maxime ab eadem abhorret hypotheſis ad *Harvæi* uſque tempora recepta de generatione hominis ex commixtione ſeminis maſculini & fœminini, maſſarum informium, ab anima facta: id quod hodie tantum non omnes agnoſcunt, qui Phyſicæ operam impendunt. Hac tamen non obſtante homines fuerunt geniti, factis iis quæ experientia fieri jubet.

§. 7.

Cur Pſychologia rationalis empiricæ lucem affundat.

Per Pſychologiam rationalem plenius ac rectius intelliguntur, quæ in empirica docentur. In Pſychologia rationali ratio redditur eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4). Quoniam itaque per rationem intelligitur, cur aliquid potius ſit, quam non ſit (§. 56 *Ontol.*); per ea, quæ in Pſychologia rationali traduntur, plenius intelliguntur, quæ in empirica docentur. *Quod erat unum.*

Et quoniam qui novit, cur aliquid potius ſit quam non ſit; clariſſime perſpicit, utrum ſubjecto alicui vel vi definitionis, vel ſub conditione quadam adjecta, aut quibuſdam determinationibus accidentalibus ſupervenientibus tribuendum ſit prædicatum, quod vi experientiæ eidem vindicatur (§. 130 *Ontol.* & *§.* 4 *Pſych. ration.*). Pſychologia rationalis docet limites, intra quos prædicata animæ tribuenda coercentur. Quamobrem verendum non eſt, ut eidem unquam tribuat aliquod prædicatum in eo caſu, quo eidem convenire nequit. Rectius igitur intelligit per rationalem, quæ in empirica docentur. *Quod erat alterum.*

A 2 Neceſſe

Neceſſe eſt ut utilitatem Pſychologiæ rationalis evincamus, ne quis exiſtimet eam tanquam rem nullius momenti contemni prorſus poſſe; ſed ut digna intelligatur, quæ excolatur. Inter utilitatem igitur Pſychologiæ rationalis primo loco refero, quod dogmata de anima & plenius, & rectius intelligantur. Utraque non contemnenda eſt. Neque enim ſolum prior ſatisfacit animo ſciendi cupido, ut in veritate agnita acquieſcat; verum & conſenſum præſtat confirmatiorem. Poſterior vero immunitatem ab errore pollicetur, ex perverſa principiorum pſychologicorum applicatione metuendo. Non nego ſupponi, quod Pſychologia rationalis haſce utilitates habere nequeat, niſi ubi in eadem acu tangitur veritas.

§. 8.

Acumen pſychologicum quomodo perficiatur.

Pſychologia rationalis auget acumen in obſervandis iis, quæ animæ inſunt: Etenim in Pſychologia rationali redditur ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4). Quamobrem ſi in ea reddenda, difficultas quædam nobis objiciatur; unde ea fit inquiritur, atque adeo animus advertitur ad ea, quæ in anima noſtra inſunt, vel occaſione obſervandi ſua ſponte oblata, vel facto experimento, ſicque nobis conſcii ſimus eorum, quæ alias attentioni noſtræ ſeſe ſubducunt. Quamobrem cum jam in anima plura diſtinguamus, quam antea; acumen noſtrum ſtudio Pſychologiæ rationalis perficitur. Similiter cum in Pſychologia rationali ex iis, quæ de anima nobis innotuere, deducantur alia, quæ nobis per experientiam nondum innotuerant; experimento veritatem comprobaturi denuo animum advertimus ad ea, quæ in ipſa contingunt, & antea attentioni noſtræ ſeſe ſubduxerunt, propterea quod deeſſet ejus in ea convertendi ratio (§. 70 *Ontol.*). Unde patet ut ante acumen obſervandi ea, quæ animæ inſunt, augeri.

Veritatis propoſitionis præſentis omnium optime convincimur, ſi eam in nobiſmetipſis experiamur. Qui in Aſtronomia fuerint verſati, vel philoſophiam experimentalem noſtra methodo pertractarunt; ii quod in ſpecie experti ſunt animadverſa univerſalitate notionis, ad Pſychologiam transferent. Utilitas igitur, quam præſens inculcat propoſitio, egregia prorſus eſt: etenim patet Pſychologiæ rationali tribui debere, ut, quæ de anima cognoſcuntur, & firmiori aſſenſu complectamur, & ut in interiorem animæ cognitionem penetremus, a qua alias arcemur. Quantum hoc acumen in Moralibus juvet, ſuo loco palam erit.

§. 9.

Veritates Pſychologiæ rationali debitæ.

Pſychologia rationalis de anima detegit, quæ obſervationi ſoli impervia forent: Etenim in Pſychologia rationali ratio redditur eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4), atque adeo propoſitiones in ea fiunt determinatæ (§. 320 *Log.*), conſequenter ad ratiocinandum aptæ (§. 499 *Log.*). Quamobrem cum per artem inveniendi ex propoſitionibus determinatis cognitis colligantur aliæ incognitæ (§. 461 *Pſychol. empir.*); de anima jam innoteſcunt, quæ a poſteriori detegere non licuerat. Pſychologia igitur rationalis de anima detegit, quæ obſervationi ſoli impervia fuiſſent.

Equidem cum per Pſychologiam rationalem augeatur quoque acumen in obſervandis iis, quæ animæ inſunt (§. 8), fieri poteſt ut a priori in Rationali detecta jam obſervatione etiam pateant, ubi ante nobis perſpecta fuerint: experimur enim facilius obſervari quæ jam nobis perſpecta ſunt, quam quæ penitus incognita: non tamen ideo negari poteſt, cognitionem pſychologicam beneficio Pſychologiæ rationalis locupletari. Imo ſi quis ea, quæ in ſubſequentibus trademus, cum illis conferre voluerit, quæ in Pſychologia empirica exhibuimus, oculatam habebit fidem.

FINIS PROLEGOMENORUM.

PSYCHO-

PSYCHOLOGIÆ RATIONALIS

SECTIO I.

DE ANIMA HUMANA

IN GENERE

ET FACULTATE COGNOSCENDI IN SPECIE.

CAPUT I.

De Natura & Eſſentia Animæ.

§. 10.

Quando anima rerum perceptarum ſibi conſcia.

Quæ ſimul percepta anima a ſe invicem diſtinguit, *eorum ſibi conſcia eſt*; & contra *quorum ſibi conſcia eſt*, *ea a ſe invicem diſtinguit*. A poſteriori res adeo clara eſt, ut uno quolibet momento experimentum ejus quiſque in ſe capere poſſit. Dabimus exemplum vulgare, ut dictis conſtet fides. Quando candelam accenſam intuentes flammam ab ellychnio, ellychnium a ſebo, flammæ partem lucidam a cærulea inferiori, ellychnii partem nigram a candida, ſebi partem ſuperiorem lucidam ab inferiori obſcuriori diſtinguimus; tum nobis utique conſcii ſumus & flammæ, & ellychnii, & ſebi, ex quo candela confecta, nec minus nobis conſcii ſumus luciditatis in parte flammæ ſuperiori & cærulei coloris in inferiori, coloris nigri in parte ellychnii ſuperiore & candidi in inferiore, claritatis in parte ſebi ſuperiore, obſcuritatis in inferiore. Hic ſimul percipimus in candelam ac-

censam

cenſam oculis converſis flammæ partem lucidam & cæruleam inferiorem, ellychnii partem nigram & candidam, ſebi partem clariorem & obſcuriorem alteram atque ſingula a ſingulis diſtinguimus. Et ſic patet, nos eorum nobis conſcios eſſe, quæ ſimul percepta a ſe invicem diſtinguimus.

Quodſi jam a candela procul recedas, ut propter diſtantiam diſtinguere non valeas ellychnium a flamma, flammæ partem inferiorem a ſuperiori, multo minus autem ſebi partem ſuperiorem ab inferiori; claret nec tibi amplius te conſcium eſſe ellychnii & coloris cærulei in parte flammæ inferiori, multoque minus differentiæ coloris in ſuperiori ac inferiori ellychnii ac ſebi parte. Quamprimum adeo non amplius ſimul percepta diſtinguis, ſed in unum confundis; eorum quoque tibi non amplius conſcius es. Atque adeo patet, quorum tibi conſcius es, ea ſimul percepta a te invicem diſtingui.

Propoſitum jam nobis eſt in naturam & eſſentiam animæ inquirere, unde ratio reddatur eorum, quæ menti inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 4). Ut igitur certo tramite progrediamur, determinationes mentis eſſentiales legitimo ratiocinio colligendæ veniunt ex iis, quæ indubia experientiæ fide conſtant. Jam quod anima ſibi conſcia ſit rerum a ſe perceptarum, adeo evidens eſt ut in dubium vocari non poſſit (§. 11 *Pſychol. empir.*) & hoc ipſo animam a corpore noſtro diſtinguimus (§. 20 *Pſychol. empir*). Quamobrem videndum, an non exinde deduci poſſit, quod quæritur, aut num inde deducere liceat quæ viam ad ulteriora ſternunt. In Pſychologia empirica cum nullam iſtius actus, quo anima ſibi conſcia eſt, quemque apperceptionem appellavimus (§. 25 *Pſychol. empir.*), notionem diſtinctam dederimus, ſed in confuſa acquieverimus, propterea quod in Pſychologia rationali hujus actus reddenda demum ratio eſt (§. 4); prima omnino cura eam tradituris eſſe debet, ut apperceptionis notionem diſtinctam conſequamur reſolvendo hanc actionem animæ in alias ſimpliciores, ex quibus conſtat (§. 731 *Ontol.*). Quoniam vero alia nondum præſupponi hic poſſunt; a poſteriori utique diſquiſitionis hujus initium fieri debuit. Scrupuloſioribus circa alteram partem propoſitionis præſentis dubia quædam oriri poterant, nimirum an adhuc ab anima percipiantur, quæ ob diſtantiam, qua ab objecto viſibili removetur, non amplius in objecto diſtinguit. Quamvis vero per obſervationes teleſcopicas dubium haud difficulter tolli poterat; idem tamen in præſenti inſuper habemus, propterea quod paulo inferius de iis, quæ perceptionibus confuſis inſunt, ex inſtituto fiet diſquiſitio. Cum arduum quid moliamur conceptum animæ eſſentialem inveſtigaturi, qui iis, quæ animæ conveniunt, a priori explicandis ſufficit; nemo mirabitur, quod & ipſi omni utamur circumſpectione, & alios ad eandem adhibendam invitemus.

§. 11.

Qualis perceptio totalis, dum anima ſibi rerum perceptorum conſcia.

Si anima in perceptione totali partiales diſtinguit; rerum perceptarum ſibi conſcia eſt, & contra. Quando enim in perceptione totali partiales diſtinguit, cum perceptio ſit actus mentis, quo quid ſibi repræſentat (§. 24 *Pſychol. empir.*), quæ ſibi ſimul repræſentat, ea ſibi tanquam diverſa repræſentat (§. 43. 40 *Pſychol. empir.*). Eorum itaque ſibi conſcia eſt (§. 10). *Quod erat unum.*

Similiter ſi anima ſibi conſcia eſt rerum ſimul perceptarum: eas a ſe invicem diſtinguit (§. 10). Quare cum ſingulæ iſtæ perceptiones a ſe invicem diſtinctæ ipſo actu apperceptionis (§. 25 *Pſych. emp.*) inſint totali (§. 43 *Pſychol. emp.*) tanquam partiali (§. 40 *Pſych. emp.*); quando anima ſibi conſcia eſt rerum ſimul perceptarum, perceptiones partiales in totali diſtinguit. *Quod erat alterum.*

Nimirum

Digitized by Google

Nimirum ipſo apperceptionis actu diverſi percipiendi actus a ſe invicem ſeparantur, qui cum una in mente exiſtunt pro uno haberentur, quemadmodum accidit in perceptionibus confuſis, ubi anima actu apperceptionis eas a ſe invicem non amplius ſeparare valet. Hæc probe notanda ſunt, ubi in diſtincta mentis humanæ cognitione feliciter progredi volueris.

§. 12.

Anima ſibi ſui conſcia eſt, quatenus ſibi conſcia eſt ſuarum mutationum veluti actionum: nec aliter ſibi conſcia. Patet idem denuo, ſi animum ad noſmetipſos advertimus. Dum enim attentionem noſtram in hoc convertimus, quod rerum perceptarum nobis conſcii ſumus; noſtri etiam nobis conſcii ſumus. Sed tum apperceptionem, actionem quandam animæ, percipimus (§. 25 *Pſychol. empir.*), & nos per eam tanquam ſubjectum percipiens ab objectis, quæ percipiuntur, diſtinguimus, agnoſcentes utique percipiens ſubjectum eſſe quid diverſum a re percepta. Anima igitur ſibi ſui conſcia eſt, quatenus ſibi conſcia eſt ſuarum mutationum. *Quatenus anima ſibi ſui ipſius conſcia.*

Quod vero non aliter ſibi ſui conſcia, niſi quatenus ſuarum mutationum ſibi conſcia eſt, a poſteriori itidem, nimirum ex ſomno, colligitur. Dum enim dormimus, nullius nobis mutationis in nobis contingentis conſcii ſumus. Sed nec in ſomno nobis noſtri ſumus conſcii. Patet adeo, nos nobis non eſſe noſtri conſcios, quando nullarum, quæ in anima contingunt, mutationum nobis conſcii ſumus. Quamprimum evigilamus, res quoque quaſdam a nobis percipi nobis conſcii ſumus, atque tum etiam rurſus nobis noſtri conſcii evadimus. Unde ſatis ſuperque intelligitur, animam ſibi ſui conſciam aliter eſſe non poſſe, niſi quatenus ſibi conſcia eſt ſuarum mutationum.

Veritas propoſitionis præſentis manifeſta quoque eſſe poterat per præcedentem. Etenim ſi anima ſibi ſui conſcia eſſe debet, neceſſe eſt ut ſe percipiat & appercipiat, aut, ut aliquas habeat de ſe perceptiones & harum perceptionum ſibi conſcia ſit. Quilibet autem in ſeipſo experitur, quod anima ſua non alias de ſe habeat perceptiones, quam modificationum ſuarum. Quamobrem nec aliter ſui conſcia eſſe poteſt, niſi quatenus ſibi modificationum ſuarum conſcia eſt.

§. 13.

Quando anima ſui rerumque a ſe perceptarum ſibi conſcia eſt, in ſtatu perceptionum diſtinctarum eſt, & contra. Quando enim anima ſibi rerum ſimul perceptarum conſcia eſt; perceptiones partiales in totali diſtinguit (§. 11). Atque idem intelligitur, quando ſibi ſui conſcia eſt (§. 12). Quamobrem cum anima ſibi ſui rerumque a ſe perceptarum conſcia eſt, perceptio totalis diſtincta eſt (§ 44 *Pſychol. empir.*), adeoque anima ipſa in ſtatu perceptionum diſtinctarum exiſtit. *Quod erat unum.* *Quando anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum.*

Quodſi ponamus animam eſſe in ſtatu perceptionum diſtinctarum, perceptiones totales diſtinctæ ſunt (§. 45 *Pſychol. empir.*), conſequenter perceptiones partiales, quæ totalem ingrediuntur, claræ ſunt (§. 44 *Pſychol. empir.*). Quamobrem res ſimul perceptas a ſe invicem diſtinguimus (§. 31

Pſychol.

Pſychol. empir.), conſequenter anima rerum ſimul perceptarum ſibi conſcia eſt (*§.* 10) ſuique conſcia eſſe poteſt (*§.* 12). *Quod erat alterum.*

Status igitur perceptionum diſtinctarum & ſtatus, quo anima rerum ſimul perceptarum & ſui ipſius ſibi conſcia eſt, ſunt unus idemque ſtatus.

§. 14.

Qualis ſtatus ſomnium & vigiliæ.

Nos rerum perceptarum & noſtri eſſe nobis conſcios, quando vigilamus & ſomniamus, notorium eſt. *Anima* igitur *eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum, quando vigilamus & ſomniamus* (§. 13).

Apparet adeo, in quonam ſomnium & vigiliæ inter ſe conveniant. Differentia patebit inferius.

§. 15.

Qualis ſtatus eſſet in ſomno, deliquio animi & apoplexia.

Nec minus patet, nos, quando dormimus, in deliquium animi incidimus & apoplexia tangimur, nec noſtri ipſius, nec rerum aliquarum extra nos nobis eſſe conſcios. *Anima* igitur *in ſomno*, vel *quando deliquium patitur, vel quando apoplexia tangimur, non eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum.*

Cur in ſomno, deliquio animi & apoplexia ceſſet ſtatus perceptionum diſtinctarum; inferius demum conſtabit. Nec minus inferius poſitive intelligi dabitur qualem anima in ſomno, deliquio ſui & apoplexia habeat ſtatum. Utile autem eſt ſtatus animæ a ſe invicem diſtingui, non modo ut conſtet quotnam eorum poſſibiles ſint & quomodo alternentur; verum etiam ut ex ſtatu animæ obſervato alia colligi queant in caſibus datis, quorum alias notitia nos fugeret.

§. 16.

Quando anima ſibi rerum perceptarũ ſuique cõſcia eſſe nequeat.

Si perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt; anima ſibi rerum perceptarum atque ſui conſcia eſſe nequit. Quando enim perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt, perceptio totalis obſcura eſt (*§.* 46 *Pſychol. empir.*), conſequenter nihil prorſus rerum perceptarum a ſe invicem diſtinguere valemus (§. 32 *Pſychol. empir.*), adeoque nec earum ſibi conſcia eſſe poteſt (§. 11 *Pſychol. empir.*). *Quod erat unum.*

Quoniam igitur rerum nullarum, quas percipit, ſibi conſcia eſt, nec perceptionis, nec apperceptionis ullius (§. 24. 25 *Pſychol. empir.*) ſibi conſcia. Quamobrem cum ſibi conſcia eſſe aliter non poſſit, niſi quatenus ſuarum mutationum ſibi conſcia (§. 12), adeoque per eas ſe a rebus perceptis diſtinguit (§. 10); ſi perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt, nec ſui ſibi conſcia eſſe poteſt. *Quod erat alterum.*

An propoſitio inverti poſſit, ex hactenus dictis oſtendi nequit, propterea quod nondum conſtet, num fieri poſſit ut anima ab omni prorſus perceptione vacet: quod ubi contingeret, eandem quoque ſibi rei perceptæ nullius, conſequenter nec ſui ipſius conſciam fore evidens eſt.

§. 17.

Qualis ſit ſtatus perceptionum obſcurarum.

Quoniam *anima* eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum, ubi perceptiones partiales fuerint obſcuræ (§. 47 *Pſychol. empir.*); *in ſtatu perceptionum obſcurarum nec ſui, nec rei alterius ſibi conſcia.*

An ſtatus perceptionum obſcurarum poſſibilis ſit, nondum patet (*not. §. præced.*). Neque adeo inferre adhuc licet animam in ſomno, deliquio ſui & apoplexia eſſe in ſtatu perceptionum obſcurarum, etſi conſtet eam tum eſſe in ſtatu, quo nec ſui, nec rei cujuſdam alterius ſibi conſcia eſt. Hæc igitur diſquiſitio tantiſper ſeponenda, donec natura & eſſentia animæ nobis fuerit explorata.

§. 18.

§. 18.

Obſcuritas totalis quænam.

Obſcuritatem perceptionum totalem appello, quæ ineſt perceptioni totali. Quamobrem cum perceptio totalis obſcura ſit, quando partiales, quæ eam ingrediuntur, ſingulæ obſcuræ ſunt (§. 46 *Pſychol. empir.*); *obſcuritas totalis enaſcitur ex obſcuritate perceptionum ſingularum, quæ totalem ingrediuntur.*

Facile apparet in perceptione partiali, quæ totalem ingreditur, nihil prorſus clari ſupponi, vi cujus anima unam ab altera ſaltem eatenus diſtinguere valeret, ut pluralitatis perceptionum ſibi conſcia foret: quo in caſu ſe diſtinguere adhuc poſſet a re percepta atque poſſibile foret, ut ſui adhuc conſcia eſſet.

§. 19.

Ratio apperceptionis deficientis.

Obſcuritas perceptionum totalis tollit apperceptionem. Quoniam enim obſcuritas perceptionum totalis ex obſcuritate ſingularum partialium enaſcitur, quæ eam ingrediuntur (§. 18); in ea anima nec ſui, nec rei cujuſdam alterius conſcia eſſe poteſt (§. 17), conſequenter vi ejus apperceptio collitur (§. 25 *Pſychol. empir.*).

Quandonam & cur ſingulis perceptionibus particularibus obſcuritas inſit; hic quidem definiri nondum poteſt.

§. 20.

Ratio apperceptionis præſentis.

Ex claritate perceptionum partialium naſcitur apperceptio. Si enim perceptiones partiales claræ ſunt, anima res perceptas a ſe invicem diſtinguere valet (§. 31 *Pſychol. empir.*), imo actu diſtinguit, animum ad illas advertens. Quare cum tum rerum ſimul perceptarum ſibi conſcia ſit (§. 11), adeoque eas appercipiat (§. 25 *Pſychol. empir.*); apperceptio ex claritate perceptionum partialium enaſcitur.

Hinc non mirum obſcuritate tolli apperceptionem (§. 19). Obſcuritas enim defectus, ſeu privatio claritatis eſt, adeoque hac deficiente deficit ratio apperceptionis ſufficiens (§. 20 *Pſychol. ration.* & §. 56 *Ontol.*). Sublata igitur claritate perceptionum partialium, adeoque poſita obſcuritate earundem, tollitur apperceptio (§. 118 *Ontol.*).

§. 21.

Quando res extra nos percipiamus.

Quando anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, eas extra ſe invicem atque extra ſe ipſam percipit, & contra. Quando enim anima rerum perceptarum ſibi conſcia eſt, eas a ſe invicem diſtinguit (§. 10). Et quando ſibi ſui conſcia eſt, ſuarum ſibi mutationum conſcia (§. 12), adeoque per eas ſe a rebus perceptis diſtinguit. Quamobrem cum ad id, ut quid extra nos, & res perceptas extra ſe invicem percipiamus, illud tanquam a nobis diverſum, has tanquam a ſe invicem diſtinctas percipiamus (§. 544 *Ontol.*); quando anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, eas extra ſe ipſam atque extra ſe invicem percipit. *Quod erat unum.*

Ponamus jam animam res percipere tanquam extra ſe invicem; eas tanquam a ſe invicem diſtinctas percipit (§. 544 *Ontol.*). Et ubi eas ſibi extra ſe ipſam repræſentat, tanquam a ſe ipſa diverſas repræſentat (§. *cit.*). Eſt igitur in caſu priori rerum perceptarum (§. 10), in poſteriori ſui conſcia (§. 12). *Quod erat alterum.*

Quod ſi quis ea mente recolit, quæ de notione extenſionis (§. 548 & *ſeqq. Ontol.*) & continui (§. 554 & *ſeqq. Ontol.*) dicta ſunt, plurimum lucis inde affundi ſentiet propoſitioni præſenti, quæ in Pſychologia hoſpites ad aſſenſum difficiles expetitur.

§. 22.

Actus comparationis in apperceptione. *Quando anima rerum perceptarum ſuique ſibi conſcia eſt, eas tum inter ſe, tum cum ſe confert.* Quando enim anima rerum perceptarum ſibi conſcia eſt, eas a ſe invicem diſtinguit (§. 11). Quoniam igitur earum diverſitatem agnoſcimus, quatenus patet, ſubſtitutis ſibi invicem perceptionibus partialibus mutari totalem (§. 183 *Ontol.*), cum quid diverſum ab altero non agnoſcatur, niſi quatenus notio diverſitatis ad ea applicatur, hoc eſt, ad ea animum advertis, quæ notionem diverſitatis ingrediuntur: anima rerum perceptarum ſibi conſcia vel res ipſas perceptas, vel ea, quæ ipſis inſunt, inter ſe conferre debet.

Non abſimili modo oſtenditur, quando anima ſui ſibi conſcia eſt, eam res perceptas cum ſe conferre, quatenus ſcilicet ſe tanquam ſubjectum, res vero perceptas tanquam objectum perceptionis conſiderat.

Nemo ſibi metuat, ne animæ tribuantur, quæ eidem non inſunt, dum ſibi ſui rerumque perceptarum conſcia eſt, propterea quod iſtas comparationes inter res perceptas & ſe inſtitutas non animadvertit ad ſe attentus. Multa enim actibus animæ inſunt, quorum ſibi conſcia non eſt, & quæ ideo in Pſychologia detegere conamur, ut rationi pateant. Si quis in Pſychologia empirica attentionem ſuam deſiderari paſſus minime fuerit; eidem jam plura exempla ſuccurrent, quibus præjudicium tollitur. Plura autem occurrent deinceps, imo paſſim experientia communis ſuppeditat, ubi actiones ex habitu profluentes ex primordiis ſuis nobis perſpectæ ſunt.

§. 23.

Reflexio in apperceptione. *Quando anima ſibi ſui rerumque perceptarum conſcia eſt, ſuper perceptione totali reflectit.* Quando enim anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, res perceptas tum inter ſe, tum cum ſe confert (§. 22), conſequenter attentionem ſuam ſucceſſive ad alias aliaſque perceptiones partiales in totali contentas (§. 43 *Pſychol. empir.*) dirigit, & mox eandem ad eaſdem ſimul revocat (§. 259 *Pſychol. empir.*), nec abſimili modo attentionem ab objecto percepto in ſe tanquam ſubjectum percipiens convertit, moxque ad objectum & ſubjectum perceptionis una adhibet. Super totali itaque perceptione reflectit (§ 257 *Pſychol. empir.*).

Nimirum primo perceptionis momento anima quaſi attonita hæret in objecto ac perplexa ejus claritate tota confunditur, ut nihil e[illegible] tunc ſibi conſcia dici poſſit. Mox altero momento attentionem in ſe trahit partialis quædam perceptio in omni caſu non propter eandem rationem, prouti inferius clarius [illegible]itabit: cum ratio utique aliqua adeſſe debeat, cur anima ex perplexitate ad ſe redeat. [illegible]de tertio momento eandem attentionem ad perceptionem aliam partialem, quæ totali ineſt, promovet, ac quarto eam ad utraſque reducit ſimul. Et hoc modo abſolvitur illa comparatio, quæ ad diverſitatem agnoſcendam ſufficit. Rationi manifeſta ſunt, quæ dico, cum notionibus conſona ſint. Quodſi ſtatus infantilis recordaremur, cum primum in lucem editi objecta viſibilia intueremur; imo ſi priſtini in utero ſtatus memoriam haberemus dum intra eum agitati tactu reſiſtentiam percipiebamus; illa perplexitas & modus exeundi ex eadem ad ſtatum diſtinctarum perceptionum manifeſta foret a poſteriori. Ceterum perplexitatis indicia præbent infantes, quorum, dum ad viſibile provocatur attentio, oculi in id quaſi immoti diriguntur. Et modus ex perplexitate exeundi ad ſtatum perceptionum diſtinctarum ex iis colligitur, quæ a

nobis

nobis fiunt; ut infantum attentionem provocemus ad objecta & inprimis ad nonnulla ipſis inexiſtentia. Neque vero difficultatis quicquam habet, quod apperceptioni adſueti omnia ſimul fieri debere exiſtimemus, quæ nonniſi ſucceſſive fieri diximus: id enim inde eſt, quod tempuſcula, quibus ſingula fiunt, imperceptibilia ſunt ad alia præſertim collata, quibus perceptibiles effectus in natura rerum fiunt. Dari autem tempuſcula nobis imperceptibilia, quæ tamen a natura in plura alia minora actu diviſa ſunt (§. 583 *Ontol.*); innumeri effectus naturæ loquuntur, de quibus in Phyſica agemus. Præjudicium a tempore ortum per notionem ejus alibi (§. 572 & *ſeqq. Ontol.*) explicatam arcetur.

§. 24.

Quomodo anima appercipiendo circa eaſdem perceptiones verſetur.

Quando anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia; perceptionem eandem per aliquod tempus conſervat, eandem veluti a ſe ipſa diſtinguit & hoc momento eandem adhuc eſſe, quæ fuerat ante, intelligit. Quando enim ſibi ſui rerumque perceptarum conſcia eſt, ſuper perceptione totali reflectit (§. 23). Attentionem itaque ſuam ſucceſſive ad alias aliaſque perceptiones partiales in totali contentas dirigit (§. 257 *Pſychol. empir.*). Et quoniam porro res perceptas tum inter ſe, tum cum ſe confert (§. 22); attentionem ſuam mox ad duas vel plures partiales ſimul iterum revocat (§. 259 *Pſych. empir.*). In apperceptione igitur plures actus ſibi invicem ſuccedunt, conſequenter perceptio, quando anima ſibi conſcia eſt, per aliquod tempus conſervatur (§. 574 *Ontol.*). ***Quod erat primum.***

Jam cum anima attentionem ad perceptiones aliquas partiales ſimul revocans ***per demonſtrata***, eas a ſe invicem diſtinguat (§. 10); neceſſe eſt ut eas per aliquod tempus conſervatas eaſdem eſſe intelligat, conſequenter momentorum temporis diverſitate eas a ſe ipſis veluti diſtinguat (§. 181 *Ontol.*). ***Quod erat ſecundum & tertium.***

Qui diſtincte aliis explicare conantur, quæ ad ſimul percepta diſtinguenda requiruntur, & acumine pſychologico cum dono diſtinctæ explicationis conjuncto pollent; quæ modo dixi in ſeipſis experientur. Ceterum cum res, quæ antea a nobis jam perceptæ fuerunt, denuo percipientibus, imaginatio perceptiones quoque præteritas reproducat (§. 104 *Pſychol. empir.*); imaginatio quoque in actum apperceptionis influit: ſed quinam ejus ſint effectus, ſuo loco diſtinctius explicaturi ſumus.

§. 25.

Attentio & memoria ad apperceptionem requiſita.

Ad actum apperceptionis attentio & memoria concurrit. Quando enim anima ſibi rerum perceptarum ſuique conſcia eſt, ſuper totali reflectit (§. 23). Quamobrem cum reflexio ſucceſſiva attentionis directione ad ea, quæ in re percepta inſunt, abſolvatur (§. 257 *Pſychol. empir.*); ad id, ut anima rerum perceptarum ſibi conſcia ſit, conſequenter ad actum apperceptionis (§. 25 *Pſychol. empir.*), attentio concurrit. ***Quod erat unum.***

Porro cum anima ſui rerumque perceptarum ſibi conſcia eſt, perceptionem eandem a ſeipſa diſtinguit & hoc momento adhuc eandem eſſe intelligit, quæ fuerat ante (§. 24). Quoniam itaque idcam altero momento veluti denuo reproductam recognoſcit (§. 173 *Pſychol. empir.*); ad id, ut ſibi conſcia ſit, adeoque ad apperceptionem (§. 25 *Pſychol. empir.*), memoria etiam concurrit (§. 175 *Pſychol. empir.*). ***Quod erat alterum.***

§. 26.

Ad cogitationem quænam concurrant.

Quoniam ad cogitationem requiritur apperceptio cum perceptione (§. 26 *Pſychol. empir.*); *ad cogitationem attentio & memoria* (§. 25), *nec non reflexio concurrit* (§. 23).

Nimirum quæ de perceptione & apperceptione tum in Pſychologia empirica docuimus, tum hic in rationali evincentur, ea omnia ad cogitationem applicanda ſunt.

§. 27.

Duratio cogitationum.

Cogitationes quælibet determinato tempore abſolvuntur. Cogitatio enim actus animæ eſt, quo ſibi ſui rerumque aliarum extra ſe conſcia eſt (§. 23 *Pſychol. empir.*). Quando vero anima ſibi ſui rerumque aliarum conſcia eſt, plures actus ſucceſſive ſeſe invicem ſequuntur (§. 22 & ſeqq.), quibus adeo apperceptio in cogitatione perceptioni ſuperaccedens (§. 23 & ſeqq. *Pſychol. empir.*) abſolvitur. Cogitatio igitur quælibet determinato quodam tempore abſolvitur (§. 574 *Ontol.*).

Cum inſtantaneum ſit, quod non ſit in tempore (§. 692 *Ontol.*); cogitationes inſtantaneæ non ſunt. Habentur ſubinde pro inſtantaneis, ſi eas nec referre licet ad alia, quæ in tempore exiſtere vel fieri conſtat, nec ſucceſſionem in ſingulis advertimus. Inde tamen tantummodo ſequitur, tempus, quo abſolvitur cogitatio, eſſe imperceptibile.

§. 28.

Coexiſtentia cogitationum.

Cogitationes quædam ſubinde ſubſiſtunt aliis ſibi invicem ſuccedentibus, & aliæ pluribus aliis, aliæ paucioribus coexiſtunt. Conſtat experientia obvia, ut idem unuſquiſque in ſe, quoties libuerit, experiri poſſit. Ita vocem aliquam vi imaginationis percipientes hujuſque perceptionis nobis conſcii per tractum quendam temporis eandem producere valemus, non ſecus ac fieri poteſt, quando illam pronuntiamus. Et perceptionem arboris vi imaginationis productam conſervare valemus, dum interea aliæ intereunt, aliæ oriuntur.

§. 29.

Diverſitas durationis cogitationum.

Quoniam exiſtentia ſimultanea cum pluribus rebus ſucceſſivis duratio eſt (§. 578 *Ontol.*); *cogitationes aliæ aliis diutius durant.*

Non confundenda eſt duratio cogitationis cum duratione iterationis ejuſdem cogitationis, veluti ſi perceptionem vocabuli cujuſdam vi imaginationis aliquoties producimus. Perinde enim eſt ſive eadem perceptio aliquoties ſuccedat ſibimetipſi, ſive alia continuo in locum evaneſcentis ſuccedat. Succeſſio autem perceptionum non eſt duratio unius perceptionis, nec duratio ſeriei perceptionum unius duratio eſt.

§. 30.

Celeritas cogitationis.

Ob diverſitatem durationis cogitationibus tribuitur vulgo celeritas, ut adeo *celeritas cogitationis* dicatur id, per quod cogitationes quædam ſibi mutuo ſuccedentes aptæ ſunt ad eidem cogitationi per tractum quendam temporis coexiſtendum.

Nempe cogitatio una toto illo temporis tractu exiſtit, cum ceteræ ſimul eodem exiſtant, ita ut ſingulæ nonniſi ſingulas illius partes actualitati ſuæ vindicent. Hæc celeritatis notio ab analogia coexiſtentiæ cogitationum cum celeritate, quæ in motu corporum conſpicitur, derivatur, nec quicquam abſurdi habet, ſi rite intelligatur. Nimirum mobili tribuitur celeritas, quatenus aptum eſt dato tempore datum ſpatium percurrere (§. 653 *Ontol.*). Convertamus jam oculos in flumen, quod continuo decurrit, & in arborem prope ripam poſitam.

Digitized by Google

poſitam. Propter motum aquarum eidem arbori dato quodam ſpatio temporis continuo aliæ aliæque aquæ currentis partes reſpondent & veluti coexiſtunt. Et quo motus rapidior eſt, eo plures partes diverſæ aquæ eodem tempore arbori in iſta parte alvei coexiſtunt. Habemus adeo ſeriem quandam partium diverſarum aquæ ſibi continuo ſuccedentium, dum interea arbor in eodem loco immota perſtat & cum una qualibet earum in eodem loco exiſtit. Similiter in anima eſt quædam continua perceptionum ſeries, quarum una alteri ſuccedit, dum interea una quaſi immota perſtat, & cum ceteris ſingulis diverſis temporis articulis in anima coexiſtit. Ab hac ſimilitudine ſignificatus quidam generalis vocabuli celeritatis derivatur, vi cujus & cogitationibus, & mobilibus tribui poteſt, ita tamen ut in mobilibus ſingulari ratione ſpecificetur atque amplius quid importet quam in cogitationibus. Erit nimirum in ſignificatu hoc admodum generali celeritas id, per quod exiſtentia alia ſucceſſiva dato cuidam exiſtenti toto durationis tempore continuo alia coexiſtunt. Non piget enuclearius proponere modum ſignificatum hunc generalem celeritatis inveſtigandi, propterea quod iſtiuſmodi inveſtigatio plurimum utilitatis habeat in interpretando, ipſa quoque ſacrorum voluminum interpretatione (*not.* §. 972 & *not.* §. 973 *Log.*).

§. 31.

An ex celeritate cogitationum inferri poſſit animæ materialitas.

Ex celeritate cogitationum inferri nequit materialitas animæ. Celeritas enim cogitationum non eadem eſt cum celeritate corporum, qua moventur. Etenim eodem temporis tractu ſucceſſivæ coexiſtentes cogitationes eidem fixæ non exiſtunt, niſi quamdiu coexiſtunt, ita ut alia oriente evaneſcat altera, quæ ipſam præcedebat: aſt in motu fluminis partes aquæ diverſæ eidem arbori prope ripam poſitæ temporis aliquo tractu coexiſtentes exiſtunt adhuc, dum coexiſtere deſinunt. Quamobrem tum demum ſimilitudo perfecta inter celeritatem cogitationis & celeritatem fluminis ſubſiſteret; ſi partes aquæ ſingulis momentis arbori in iſta alvei parte coexiſtentes ibidem orirentur ibidemque interirent, quamprimum non amplius coexiſtunt. Accedit quod in aliquo tantummodo caſu celeritas cogitationis ſimile quidpiam cum celeritate mobilis habeat, ſcilicet in motu fluidi aut ſolidi cujuſdam longi; dum vero mobile quoddam aliud, veluti globus quidam per ſpatium quoddam movetur, ſimilitudo illa non amplius ſubſiſtat. Etenim in hoc caſu celeritas tribuitur ei, quod ſucceſſive aliis aliiſque contiguum efficitur & ſic cum iis diverſis temporis partibus coexiſtit, ut ſignificatus generalis rediret ad coexiſtentiam ſucceſſivam ejuſdem exiſtentis cum diverſis exiſtentibus aliis: quo in caſu celeritas tribuenda foret cogitationi diutius duranti, quod implicare palam eſt. Quamobrem ſi vel maxime concedas ex celeritate concludi poſſe entis alicujus materialitatem; non tamen ex ea recte cõncludi materialitatem animæ ultro fateri teneris, propterea quod celeritas, quæ cogitationibus tribuitur, non eadem eſt cum celeritate, quæ corporibus in motu conſtitutis convenit. Ubi probaveris cogitationibus eam tribui poſſe celeritatem, quæ mobilibus convenit; ex ea materialitatem animæ inferre tutius licebit. Quoniam vero prius demonſtratu impoſſibile *per anteriora*; poſterius quoque inde inferri nunquam licebit.

Idem etiam ſic oſtenditur: Ponamus cogitationibus competere celeritatem, qualis eſt mobilium. Quoniam per celeritatem mobile aptum redditur

ditur ad datum ſpatium dato tempore percurrendum (§. 653 *Ontol.*), ſpatium vero linea eſt, quam mobile inſtar puncti conſideratum toto illo tempore deſcribit, quo motus durat (§. 651 *Ontol.*); cogitatio quoque lineam deſcribere debet toto durationis ſuæ tempore. Enimvero linea a cogitatione deſcripta ne fingi quidem poteſt: id quod unicuique animum ad proprias cogitationes advertenti manifeſtum eſt. Cogitationibus itaque celeritas iſtiuſmodi competere nequit, qualis corporibus convenit, conſequenter ſi vel maxime ex iſtiuſmodi celeritate, qualis corporibus competit, colligi poſſit entis, cui ea convenit, materialitas; non tamen ex celeritate cogitationum colligi poteſt animæ materialitas.

Sunt qui ex eo, quod ne fingi quidem poſſit linea cogitationis, demonſtrare conantur, animam non eſſe materialem, aut potius cogitationes non poſſe conſiſtere in motu materiæ cujuſdam ſubtilis: ſed nobis idem evidentius mox demonſtrandum erit ex ipſa cogitationis notione, quam ideo in antecedentibus explicavimus. Quoniam vero terminis quibuſdam utemur in ſequentibus, quos aliunde cognitos ſupponere non debemus; eos ante definiemus, quam arduam iſtam de immaterialitate animæ demonſtrationem aggrediamur.

§. 32.

Moniſtæ quinam ſint.

Moniſtæ dicuntur philoſophi, qui unum tantummodo ſubſtantiæ genus admittunt.

Ita Moniſtæ ſunt, qui nonniſi entia materialia, ſive corpora exiſtere affirmant.

§. 33.

Materialiſtarum definitio.

Materialiſtæ dicuntur philoſophi, qui tantummodo entia materialia, ſive corpora exiſtere affirmant.

Materialiſta fuit *Hobbeſius*, philoſophus Anglus, qui plures ibidem aſſeclas hodienum habet. Eos inter eminent *Tolandus* & *Covvardus*.

§. 34.

Materialiſtæ quod ſint Moniſtæ.

Quoniam *Materialiſtæ* nonniſi corporum exiſtentiam admittunt, imo nonniſi eadem poſſibilia eſſe contendunt (§. 33); nonniſi unum ſubſtantiarum genus exiſtere affirmant, adeoque *Moniſtæ ſunt* (§. 32).

§. 35.

Quinam animæ materialitatem defendunt.

Materialiſtæ igitur *animam pro ente materiali habent*.

Qui adeo demonſtrat animam eſſe ens immateriale, Materialiſmum evertit: id quod mox a nobis fiet. Et quos ante commemoravimus auctores Materialiſmo addictos (*not.* §. 33); ii quoque immaterialitatem animæ negant, & cogitationem per motum materiæ cujuſdam ſubtilis explicare conantur: id quod inferius accuratius examinatur, ubi de materialibus rerum ideis in cerebro agitur.

§. 36.

Idealiſtæ quinam dicuntur.

Idealiſtæ dicuntur, qui nonniſi idealem corporum in animabus noſtris exiſtentiam concedunt, adeoque *realem mundi & corporum exiſtentiam negant*.

Inter Idealiſtas nomen ſuum recentius profeſſus eſt *Georgius Berckely*, Collegii Trinitatis, quod Dublini in Hibernia eſt, Socius, in tribus Dialogis, qui idiomate Anglicano de immaterialitate animæ, immediata providentia Numinis & realitate & perfectione cognitionis humanæ conſcripti, Londini A. 1713. in 8. prodiere.

§. 37.

§. 37.

Idealiſtæ cur ſint Moniſtæ.

Quoniam Idealiſtæ nonniſi animæ exiſtentiam admittunt, corpus vero omne nonniſi in numerum idearum ejus referunt (§. 36); *Idealiſtæ Moniſtæ ſunt* (§. 32), *& animam pro ente immateriali habent.*

Quatenus Moniſtæ ſunt, cum Materialiſtis conveniunt (§. 34); quatenus vero a Materialiſtis differunt, iiſdem prorſus oppoſiti ſunt, contrarium ejus ſtatuentes, quod Materialiſtis verum videtur (§. 35 & *præf.*).

§. 38.

Egoiſtæ quinam dicātur.

Idealiſtarum quædam ſpecies ſunt *Egoiſtæ*, qui nonniſi ſui, quatenus nempe anima ſunt, exiſtentiam realem admittunt, adeoque *entia cetera, de quibus cogitant, nonniſi pro ideis ſuis habent.*

In eo conveniunt Egoiſtæ cum Idealiſtis, quod realem mundi exiſtentiam negent, nec corporibus niſi in ideis ſuis exiſtentiam concedant (§. 36), adeoque pro Idealiſtis habendi ſunt (§. 349 *Log.*). In hoc autem ab iiſdem differunt, quod hypotheſin Idealiſtarum ad corporum exiſtentiam reſtrictam etiam ad animas extendant, & entia immaterialia quæcunque alia. Fuit paucis abhinc annis aſſecla quidam *Malebranchii* Pariſiis, qui Egoiſmum profeſſus (quod mirum videri poterat) aſſeclas & ipſe nactus eſt. *Malebranchius* enim cum in dialogis metaphyſicis ſermone patrio editis *Dial.* 5. p. m. 195 demonſtrationem exiſtentiæ realis corporum impoſſibilem judicaſſet; ipſis ab Idealiſmo non abhorruiſſe viſus eſt.

§. 39.

Dualiſtæ quinam dicantur.

Dualiſtæ ſunt, qui & ſubſtantiarum materialium, & immaterialium exiſtentiam admittunt, hoc eſt, & corporibus realem extra ideas animarum exiſtentiam concedunt, & animarum immaterialitatem defendunt.

Communem eſſe hanc ſententiam, quæ inter nos obtinet, nemo ignorat, ut Dualiſmus ſit dominans & Moniſmus ideo exoſus habeatur. A qua parte ſtet veritas, ex ſequentibus patebit.

§. 40.

Dogmatici quinam dicantur.

Dogmatici ſunt, qui veritates univerſales defendunt, ſeu quid affirmant, vel negant in univerſali.

Veritates nimirum univerſales, aut, ſi mavis, propoſitiones univerſales dicuntur dogmata in oppoſitione ad facta, de quibus in ſingulari quid affirmatur, vel negatur. Et inde dogmatici vocantur philoſophi, quibus certa ſunt dogmata.

§. 41.

Sceptici quinam ſint.

Sceptici ſunt, qui metu erroris committendi veritates univerſales inſuper habent, ſeu nihil affirmant, nihil negant in univerſali.

Novi equidem vulgo definiri ſcepticos, quod de omnibus dubitaverint, etiam de ipſis factis: ſed contrarium patet ex *Sexto Empirico*, qui ſingulari capite defendit ſcepticos admiſiſſe phænomena, adeoque etiam agnoviſſe eorundem conſtantiam, licet metu erroris committendi non definiverint phænomenorum cauſas, nec in rationem conſtantiæ inquiſiverint. Imputantur philoſophis ab hominibus non philoſophis, quæ a mente ipſorum prorſus aliena ſunt, & turba iis facilem præbet fidem. Ecquis ignorat, hodienum nondum deſiiſſe illos mores? Recentius ſcepticiſmum ſub finem vitæ profeſſus eſt *Huetius*, Auctor Demonſtrationis Evangelicæ, in libro de imbecillitate humani intellectus, quem Gallico ſermone conſcriptum in Germanicum vertit & annotationibus inſtruxit *Groſſius*.

§. 42.

Idealiſtæ num ſint Sceptici.

Quoniam Idealiſtæ affirmant animas eſſe ſubſtantias immateriales & entia materialia extra ideas illarum non habere exiſtentiam (§. 37); *Idealiſtæ ſceptici non ſunt* (§. 41).

Digitized by Google

Sunt equidem, qui Idealiſtas Scepticorum omnium abſurdiſſimos appellant; propterea quod exiſtentiam realem corporum negant & eorum apparentiam per ideas ſuas explicant, contra primum ratiocinandi principium miſere impingentes (§. 349 *Log.*), propterea quod negare & in dubio relinquere idem videatur per notiones, quibus confidunt, confuſas ſumma imis miſcentes. Eodem jure vero etiam Materialiſtæ in numerum ſcepticorum referri debent, quod animæ, quemadmodum Idealiſtæ corporis, realem exiſtentiam negent & cogitationes per modificationes corporis, ſicut Idealiſtæ phænomena rerum materialium per modificationes animæ, explicent. Enimvero vix merentur attentionem, quæ ab hominibus pendulum ab appetitu ſenſitivo Intellectum habentibus non veritatis amore, ſed injuriandi animo proferuntur. Nos neque Scepticiſmum probamus, neque Idealiſmum; ſed tranquillo veritatis amore diſtinguimus, quæ diverſa ſunt, ut notiones fiant determinatæ, & ex iis pure ratiocinamur, cum ſanctæ nobis ſint ratiocinandi leges fundamentales. Scepticus & Idealiſta conveniunt in eo, quod dentur phænomena rerum materialium, quodque in iis ſingularis quædam conſtantia obſervetur. Quæritur jam an ſons illorum phænomenorum inſit animæ, an vero ſubjecto alicui ab anima diverſo. Scepticus nihil definit diffidens imbecillitati intellectus humani, quam accuſat *Huetius*, & cujus lapſus univerſali quadam ratione adſtruere conatur *Sextus Empiricus*, ne in errorem forte incidat ac deinceps cogniti erroris pœnitentia ducatur tranquillitati animi contraria. Idealiſta vero minime in dubio relinquit, undenam phænomena rerum materialium oriuntur. Sed eorum fontem in anima agnoſcit. Impoſſibilitatem exiſtentiæ realis corporum demonſtrare conatur, quod ea admiſſa ſequantur contradictoria de diviſione ac compoſitione continui, de communicatione motus & de commercio inter mentem & corpus, & omnem movet lapidem ut oſtendat per idearum in anima ſucceſſionem explicari poſſe phænomena rerum materialium. Non jam de eo quæritur, utrum recte ſentiant Idealiſtæ dum ita ſtatuunt; ſed num eadem ſentiant cum Scepticis: quod nullo modo tueri licet.

§. 43.

Dogmatici quinam ſint.

Idealiſtæ cum Egoiſtis & Dualiſtæ ſunt philoſophi dogmatici. Idealiſtæ enim affirmant, animam, ſubſtantiam immaterialem, exiſtere & idearum ſucceſſionem eſſe mundum, quem dicimus, materialem; negant vero extra ideas animæ quicquam ipſis ſimile exiſtere (§. *36*). Egoiſtæ affirmant ſe exiſtere, quatenus ſunt ens ſibi ſui conſcium; negant entia alia extra ideas ſuas exiſtere (§. 38). Dualiſtæ affirmant animam eſſe ſubſtantiam immaterialem a corpore prorſus diverſam, & corpora extra ideas ejus realem exiſtentiam habere, negant quod Idealiſtæ affirmant de exiſtentia corporum nonniſi ideali, & quod Materialiſtæ defendunt, cogitationes in motu cujuſdam ſubtilis materiæ conſiſtere (*§. 39*). Sunt igitur & idealiſtæ cum Egoiſtis, & Dualiſtæ dogmatici (§. 40).

Non omnia probantur dogmata, cum non minus erronea quædam eſſe poſſint, quam vera, adeoque nec philoſophi dogmatici eodem cenſu veniunt, utut nullus ſit philoſophorum, qui nihil prorſus veritatis cognoverit, ipſiſque erroribus quidpiam veritatis inſit mentis acie utiliter ſubinde ſeparandum ab erroneo, ubi veritati inveſtigandæ incubueris. Ceterum ex dictis patet, philoſophos in univerſum omnes vel eſſe Scepticos, vel Dogmaticos, quorum illi nimia prudentia, ſicut hi ſubinde nimia ſtatuendi facilitate peccant (§. 40. 41). Scepticorum ſecta nonniſi unica eſt & eſſe poteſt, cum omnia in dubio relinquant (§. 41), diverſitas vero ſectarum ex affirmationis & negationis diverſitate ſequatur. Dogmatici vel Moniſtæ ſunt, vel Dualiſtæ (§. 32. 39). Moniſtæ ſunt vel Idealiſtæ, vel Materialiſtæ (§. 33. 36), & Idealiſmi apex eſt Egoiſmus, ultra quem progredi non licet (§. 38). Habes hic generalem philoſophorum diviſionem, quam in Pſychologia rationali attendi fas eſt, quemadmodum ex ſequentibus patebit.

§. 44.

Quod corpus cogitare nequeat.

Corpus cogitare nequit. Si enim cogitat, ſui ipſius rerumque perceptarum, adeoque a ſe repræſentatarum (*§. 24 Pſychol. empir.*) ſibi conſcium eſt

(§. 23 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut, quæ a ſe repræſentantur, inter ſe conferat (§. 22) & ea a ſe invicem diſtinguat (§. 10), eorumque tanquam extra ſe ſibi conſcium ſit (§. 21). Jam in corpore nulla mutatio fieri poteſt niſi quoad figuram, magnitudinem & partium ſitum (§. 127 *Coſmol.*), conſequenter ſi quædam in eodem repræſentantur, repræſentatio aliter fieri nequit, niſi ut partes quædam aliis quieſcentibus moveantur (§. 128 *Coſmol.*), &, ſi repræſentatio aliquo temporis intervallo ſubſiſtere debet, id in corpore aliter fieri nequit, quam ut vel eadem numero materia eodem in loco motum ſuum continuet, partibus materialibus hoc pacto in eodem ſitu inter ſe manentibus, quem mediante motu a reliqua maſſa ſeparatæ obtinuerant, vel ut aliæ in eundem ſitum continuo ſuccedant (§. 181 *Ontol.*), cumque alia in corpore mutatio locum non habeat, niſi quæ motu mediante inducitur (§. 128 *Coſmol.*); nihil præterea in corpore ſeu materiæ quadam maſſa concipere licet. Enimvero quantocunque tempore iſta materialis repræſentatio ſubſiſtat, nihil tamen adeſt quod res repræſentatas inter ſe conferat, a ſe invicem diſtinguat, & earum ſibi tanquam extra ſe conſcium ſit. Corpus igitur eorum, quæ in ipſo repræſentantur, ſibi conſcium eſſe nequit, adeoque nec cogitare poteſt (§. 23 *Pſychol. empir.*).

Demonſtratio propoſitionis præſentis evidens eſt iis, qui nonniſi ex notionibus ratiocinantur &, cum ſint methodi gnari, principiis ontologicis, coſmologicis & pſychologicis empiricis imbutum tenent animum. Si qui enim ſunt, qui in materia facultates per ſe inexplicabiles fingunt, cum iis nobis nihil eſt negotii. Cogitatio duplicem actum involvit, perceptionem nempe & apperceptionem. Perceptio cum ſit rei repræſentatio (§. 24 *Pſychol. empir.*); in materia concipi poteſt eo modo, quem in demonſtratione propoſitionis præſentis inſinuavimus. Vi apperceptionis anima ſibi rerum repræſentatarum ſuique conſcia eſt (§. 25 *Pſychol. empir.*), eaſque extra ſe ſibi repræſentat (§. 21). Hæc vero ea eſt, quæ in materia nullo modo concipi poteſt, quemadmodum ex demonſtratione præſente abunde patet. Sane in corpore ſeu materia non concipitur niſi repræſentatio rerum intra materiam, non vero extra eandem. Si quis vero rei tribuere velit, quæ per ea, quæ ipſi inſunt, explicari nequeunt; is fingendi licentiam aperte prodit, iis præſertim qui ad notionem entis in genere diſtinctam, qualem in Ontologia dedimus, animum advertunt.

§. 45.

Enti nulli attributa entis alterius communicari poſſunt. Pone enim enti A communicari aliquod attributum, quod per ſe non habet: ratio ejus ſufficiens in eſſentialibus non continetur (§. 157 *Ontol.*). Admittendum adeo aliquid, quod ratione ſufficiente deſtituitur: quod cum admitti nequeat (§. 70 *Ontol.*), enti nulli attributa entis alterius communicari poſſunt. *Attributorum incommunicabilitas.*

Hanc incommunicabilitatem attributorum jamdudum agnovere Scholaſtici, etſi principium rationis ſufficientis diſtincte non agnoverint, nec ejus aliquem uſum fecerint in philoſophia prima. Sane ſi quis admittere velit, quæ ex ſuppoſitione, per quam ens concipitur tanquam poſſibile quid & in numerum entium refertur (§. 142 *Ontol.*), minime conſequuntur, ſeu diſtincto ratiocinio legitime colligi nequeunt; is quidlibet pro arbitrio fingere poterit, ſecurus omnimode ne refutetur. Nec quicquam erit adeo evidens, quin in dubitationem adduci poterit. Scepticis adeo principium communicabilitatis attributorum ſeſe probare debet (§. 41), non dogmaticis (§. 40). Si qui ad omnipotentiam Dei tanquam ſacram anchoram confugiunt; ii, quam abjecte de eadem ſentiant, in Theologia naturali intelligent.

§. 46.

An facultas cogitandi corpori communicari poſſit.

Facultas cogitandi corpori vel materiæ communicari nequit, quam per ſe non habet. Facultas enim cogitandi quædam agendi potentia eſt (§. 29 *Pſychol. empir.*), adeoque agendi poſſibilitas (716 *Ontol.*), vi cujus ſcilicet cogitationes in ente cogitante poſſibiles ſunt. Quoniam itaque inter attributa entis alicujus referri debet (§. 164 *Ontol.*), corpus autem cogitare cum nequeat (§. 44), attributum ejus non eſt; eidem quoque communicari minime poteſt (§. 45).

Propoſitio hæc probe notanda eſt, ne dubius reddaris, utrum anima ſit ſubſtantia immaterialis a corpore diverſa, an vero tantummodo quædam corporis facultas, conſequenter in Scepticiſmum partialem reſpectu animæ incidas (§. 41), animum diſponens ut leviculis deinceps rationibus, quales a Materialiſtis proferri ſolent, pronus in Materialiſmum efficiatur (§. 33), imo ut incauto Materialiſmus poſthac facile imponat, cum non omnium ſit æqua mentis lance trutinari momenta rationum.

§. 47.

Animæ immaterialitas.

Anima materialis, ſeu corpus eſſe nequit. Anima enim ſibi ſui & aliarum rerum extra ſe conſcia eſt (§. 20 *Pſychol. empir.*). Sed corpus cogitare nequit (§. 44), nec cogitandi facultas eidem communicari poteſt, quam per ſe non habet (§. 46). Anima igitur corpus eſſe nequit, conſequenter nec materialis eſſe poteſt (§. 122. 141 *Coſmol.*).

Quando anima corpus ſeu materia eſſe negatur, patet eam ſumi pro ſubjecto cogitationum, ut adeo perinde ſit ac ſi negaretur, cogitationes eſſe modificationes alicujus materiæ, veluti materiæ cujuſdam ſubtilis in cerebro vi ſtructuræ ejuſdem hoc modo modificabilis.

§. 48.

Simplicitas & ſubſtantialitas animæ.

Anima eſt ſubſtantia ſimplex. Anima enim non eſt corpus (§. 47), nec quoddam corpori communicatum attributum (§. 46), adeoque nec ens compoſitum eſt, nec enti cuidam compoſito inhæret (§. 119 *Coſmol.*). Quamobrem cum ens omne vel compoſitum ſit, vel ſimplex (§. 685 *Ontol.*); anima ens ſimplex ſit neceſſe eſt.

Jam quoniam cogitationes continuo mutantur & aliæ aliæque ſibi invicem ſuccedunt, in modorum numero ſunt (§. 151 *Ontol.*). Anima igitur, cui modi iſti conveniunt, modificabilis eſt (§. 764 *Ontol.*), cumque eam per aliquod tempus cum corpore perdurare palam ſit (utrum enim abſque eodem exiſtere poſſit, nec ne, hic ut definiatur opus non eſt), perdurabilis (§. 766 *Ontol.*). Enimvero ſubjectum perdurabile & modificabile ſubſtantia eſt (§. 768 *Ontol.*). Anima ergo ſubſtantia eſt.

Eſt vero anima ens ſimplex *per demonſtrata*. Ergo ſubſtantia ſimplex eſt.

Simplicitatem animæ evinci neceſſe eſt, ut conſtet, ei convenire quicquid de ente ſimplici in philoſophia prima demonſtratum fuit. Et ſane entis ſimplicis & eorum, quæ eidem conveniunt poſitive, notiones habemus, quatenus anima ſibi ſui conſcia eſt. Unde omnis de ente ſimplici theoria ab anima abſtrahitur tanquam genus a ſpecie.

§. 49.

Proprietates rerum ma-

Quoniam ens ſimplex partibus caret (§. 673 *Ontol.*), nec extenſum eſt (§. 675 *Ontol.*), nec ulla præditum figura (§. 677 *Ontol.*), nec ſpatium replet

replet (§. 679 *Ontol.*), ac magnitudine caret (§. 678 *Ontol.*), motuque inteſtino deſtituitur (§. 682 *Ontol.*); *Anima partibus caret, nec extenſa eſt, nulla prædita eſt figura, nullum replet ſpatium, caret magnitudine, motuque inteſtino deſtituitur.* *terialiũ animæ repugnant.*

Si qui ſunt, qui animæ motus tribuunt, ii aut improprie loquuntur, ſignificatu vocabuli proprio in alium translato, aut Materialiſtæ ſunt modificationes animæ pro motu materiæ cujuſdam ſubtilis venditantes, aut incauti cum Materialiſtis loquuntur, dantes ſine mente ſonos.

§. 50.

Materialiſmus falſa hypotheſis. Materialiſmus enim eſt hypotheſis, qua animam materialem eſſe ſumitur (§. 35). Enimvero anima materialis eſſe nequit (§. 47), nec facultas cogitandi materiæ, ſeu corpori cuidam communicari poteſt (§. 46). Materialiſmus itaque ſumit, quod eſſe nequit, ſeu impoſſibile eſt, adeoque hypotheſis eſt (§. 126 *Diſc. prælim.*), eaque falſa (§. 505 *Log.*). *Materialiſmi impoſſibilitas.*

Hic tantum oſtendimus, Materialiſmum eſſe falſum, nondum vero definimus periculum, quod ab eo imminet, nec quid veri eidem ſubſit, cum nihil ſtatuatur adeo abſurdum ab aliquo philoſophorum, quin ſubſit quidpiam veri, unde ſpeciem mutuatur. A conviciis vero in auctores prorſus abſtinemus, etſi errorum, & exceptionum fontes detecturi rationes non diſſimulemus influentis in aſſenſum appetitus, quas in apricum productas evolvere philoſophi eſt (§. 31 *Diſc. prælim.*).

§. 51.

Anima prorſus differt a corpore. Eſt enim ens ſimplex (§. 48). Quare cum ens ſimplex a compoſito prorſus differat (§. 683 *Ontol.*), a compoſito, conſequenter a corpore prorſus differt (§. 119 *Coſmol.*). *Animã eſſe a corpore diſtinctam.*

Differentiam animæ a corpore *Ariſtotelici* non ſatis diſtincte expoſuerunt; accuratius illam ab hoc diſtinxit *Carteſius*. Demonſtrat is animam eſſe a corpore diſtinctam, quod idea ejus diverſa ſit ab idea corporis: diſtincta enim ſunt entia, quorum diverſæ ſunt notiones (§. 142 *Ontol.*). Nimirum anima proprias ſibi habet modificationes, continua perceptionum variatione; corpus itidem ſuas, figuræ & magnitudinis variatione (§. 127 *Coſmol.*). Utraque autem modificatio per commune principium explicari nequit. Duo igitur admittenda ſunt mutationum iſtarum ſubjecta, diverſa utique a ſe invicem, cum in iis diverſa ſupponenda ſint, ut intelligibili modo illæ explicari poſſint. Recte omnia ſeſe habent, ſed oſtendendum erat, modificationes animæ non eſſe explicabiles per eadem principia, per quæ explicantur modificationes corporis: quod magis ſumere, quam probare videtur *Carteſius*, nos vero in ſuperioribus evicimus (§. 44. 46), ut adeo noſtra de anima philoſophia *Carteſianam* non [illegible] ſed eandem illuſtret & corroboret. Patebit idem ex ſubſequentibus, ubi ad ſpe[illegible]ur. Ceterum diverſitas illa omnium clariſſime ex collatione notionum [illegible]uceſcit, quarum illam in Coſmologia, hanc in Pſychologia rationali e[illegible]

§. 52.

Anima alias prorſus qualitates habere debet, quam corpora. Etenim anima prorſus differt a corpore (§. 51). Quare cum anima & corpora differre nequeant niſi per ea, quæ ipſis inſunt, ſeu quæ in iiſdem determinata ſunt (§. 112 *Ontol.*), adeoque per determinationes (§. 112 *Ontol.*), eaſque intrinſecas (§. 545 *Ontol.*), omnis autem determinatio intrinſeca vel in qualitatum, vel in quantitatum numero eſt (§. 454 *Ontol.*); animæ quoque alias prorſus qualitates habere debent, quam corpora. *Qualitates animæ quænam ſint.*

C 2 Verita-

Veritatem propoſitionis a poſteriori confirmat Pſychologia empirica ſive cum obſervationibus rerum materialium communibus, ſive cum Phyſica collata.

§. 53.

Vis animæ inſita.

Anima vi quadam prædita eſt. Anima ſubſtantia eſt (§ 48), & cum in eadem perceptiones aliæ ſuccedant aliis, ex perceptionibus naſcantur appetitus, ex appetitibus denuo perceptiones, quemadmodum univerſa loquitur Pſychologia empitica; ſtatus ejus mutatur (§. 709 *Ontol.*). Vi igitur quadam prædita eſt (§. 776 *Ontol.*).

Propoſitio hæc probe notanda eſt. Vim enim animæ nec ſatis agnovere Scholaſtici cum facultatibus animæ eandem confundentes; nec *Carteſius* ſatis diſtincte expoſuit, etſi tacite eam admiſerit, dum eſſentiam animæ in cogitatione conſiſtere docuit, quam ſine vi concipi non poſſe conſtat.

§. 54.

Vis a facultate animæ diverſa.

Vis & facultas animæ a ſe invicem differunt. Vis enim conſiſtit in continuo agendi conatu (§. 724 *Ontol.*), facultates tantummodo ſunt potentiæ activæ animæ (§. 29 *Pſychol. empir.*), adeoque nudæ agendi poſſibilitates (§. 716 *Ontol.*). Vis igitur animæ & facultas a ſe invicem differunt (§. 183 *Ontol.*).

Idem etiam ſic oſtenditur. Ex vi conſtanter ſequitur actio, niſi eidem reſiſtatur (§. 728 *Ontol.*). Facultates animæ ſunt tantummodo potentiæ activæ (§. 29 *Pſychol. empir.*), adeoque ex iis nulla ſequitur actio (§. 717 *Ontol.*). Facultates igitur animæ, ſalvis ejuſdem perceptionibus & appetitibus, vi ſubſtituere non licet. Vis igitur & facultates animæ diverſæ ſunt (§. 183 *Ontol.*).

Differentia admodum manifeſta eſt, modo vis & facultatis notiones ſatis diſtinctas habeamus, ut hoc eaemplo doceamur, quam utilis ſit terminorum abſtractorum diſtincta explicatio, ne in errores incidamus incremento ſcientiarum valde noxios.

§. 55.

Principium actualitatis in anima.

Vi animæ actuantur, quæ per facultates ejuſdem in eadem poſſibilia intelliguntur. Quæ enim per facultates animæ poſſibilia intelliguntur, exiſtere ſeu actu eſſe quidem poſſunt (§. 133 *Ontol.*), ſed ideo non exiſtunt, ſeu actu dantur (§. 171 *Ontol.*). Quare cum ratio ſufficiens requiratur, cur quid poſſibile exiſtat (§. 70 *Ontol.*), & vis animæ contineat in ſe rationem ſufficientem actualitatis eorum, quæ per facultates ipſius tanquam potentias activas (§. 29 *Pſychol. empir.*), poſſibilia ſunt (§. 722 *Ontol.*), & poſita ratione ſufficiente ponantur ea actu (§. 118 *Ontol.*); vi animæ ad actum perducuntur, quæ per facultates ejuſdem in eadem poſſibilia intelliguntur.

Perſpicuum hinc eſt, in quonam differentia inter vim animæ & facultatem ipſius conſiſtat, ſimulque apparet neceſſitas vim a facultate probe diſtinguendi. Etenim ſi modificationes animæ diſtincte explicare voluerimus, & oſtendendum eſt cur ſint poſſibiles, & reddenda quoque ratio eſt, cur actu fiant. Quare cum per facultates animæ tantummodo intelligatur, quod iſtiuſmodi perceptiones & appetitus habere poſſit, facultates nudas animæ tribui non ſufficit, ſed addendum principium eſt, per quod patet cur actu inſint. Unde vero intelligatur, cur hæ potius jam actu inſint perceptiones, quam aliæ; hi potius inſint appetitus, quam alii, ulterius inquirendum.

§. 56.

§. 56.

Animæ tendentia ad ſtatus mutationem.

Anima continuo tendit ad mutationem ſtatus ſui. Eſt enim vi quadam prædita (§. 53). Quamobrem cum vis continuo tendat ad mutationem ſtatus ſubjecti, cui ineſt (725 *Ontol.*); vi quoque ſua mediante anima ad ſtatus ſui mutationem continuo tendere debet.

Principium hoc probe notandum eſt: eodem enim inferius nobis erit opus ad reddendam rationem generalem appetitus, cujus diſtincta notio philoſophis hactenus non ſatis perſpecta fuit. Excitanda igitur lectoris attentio eſt, ne in ſequentibus ceſpitet defectu notionis lucidæ.

§. 57.

Unicitas vis animæ.

Vis animæ nonniſi unica eſt. Anima enim ſimplex eſt (§. 48), adeoque partibus caret (§. 673 *Ontol.*). Ponamus jam animam plures habere vires a ſe invicem diſtinctas: cum unaquæque in continuo agendi conatu conſiſtat (§. 724 *Ontol.*), unaquæque peculiare requiret ſubjectum, cui ineſt. Atque ita plura concipienda erunt entia actualia a ſe invicem diſtincta (§. 142. 183 *Ontol.*), quæ cum ſimul ſumta anima ſint, erunt ejuſdem partes (§. 341 *Ontol.*); quod utique abſurdum *per demonſtrata*.

Patebit quoque deinceps unam animæ vim modificationibus animæ omnibus explicandis ſufficere, ac præter neceſſitatem fingi plures. Præterea nectuntur difficultates inextricabiles præter omnem rationem & nulla prorſus neceſſitate urgente. Etenim neceſſe eſt, ſi quidem vires plures a ſe invicem diverſæ in anima inſint, ut una alteri reſiſtat interea, dum ipſa agit, & alteram ad agendum determinet, ut modificationes animæ aliæ ex aliis naſcantur & per ſe invicem explicabiles ſint. Quantæ hic naſcantur difficultates non tollendæ, niſi admittantur qualitates occultæ, experietur, qui ex diverſis animæ viribus modificationes ejus explicare voluerit. Ex ſequentibus autem patebit, quam ſint omnia plana & perſpicua, ſi a ſimplicitate animæ non recedas. Sumimus in demonſtratione, vim concipi debere per modum prædicati primitivi, quod rationem nullam poſtulat, cur inſit: id quod vi notionis ipſius vis ſumere licet, propterea quod in ea continetur ratio ſufficiens actualitatis eorum, quæ in anima contingunt (§. 722 *Ontol.*). In Pſychologia rationali, in qua ratio reddenda eſt eorum, quæ animæ inſunt, aut non inſunt (§. 4), ſumere hoc licebat per modum hypotheſeos (§. 129 *Diſc. prælim.*): ſed non opus eſt ut abſque probatione ſumatur, quod probari poteſt.

§. 58.

Continua ſtatus animæ mutatio.

Status animæ continuo mutatur. Datur enim in anima vis (§. 53), adeoque ſtatus ejus continuo mutatur niſi aliquid ei reſiſtat (§. 729 *Ontol.*). Vis vero illa nonniſi unica eſt (§. 57). Quare cum in ea contineatur ratio ſufficiens actualitatis actionis, ſeu modificationum animæ (§. 722 *Ontol.*), non ſimul in eadem contineri poteſt ratio ſufficiens cur ea non ſequatur (§. 28 *Ontol.*). Sibimetipſi igitur reſiſtere nequit (§. 727 *Ontol.*). Status adeo animæ continuo mutatur.

Patet idem a poſteriori, quando vigilamus. Tum enim nobis conſcii ſumus alias aliaſque perceptiones ſibi invicem continuo ſuccedere. Jam cum perceptiones partiales in numero modorum ſint (§. 131 *Ontol.*); ſtatum ejus conſtituunt (§. 705 *Ontol.*). Unde patet, dum vigilamus, ſtatum animæ continuo mutari. In ſomnio idem patet eodem modo: aſt in ſomno quieto, quo nobis rei nullius conſcii ſumus, a poſteriori idem non liquet. Neceſſe igitur eſt ut continuitas mutationis a priori evincatur. Ex probatione, quam dedimus, patet ratio ejus, quod obſervatur.

§. 59.

§. 59.

Status animæ in ſomno quieto.

Dum dormimus, ſed non ſomniamus; anima eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum, ſeu totalium confuſarum. Dum dormimus, ſed non ſomniamus; nobis nec noſtri, nec rerum aliarum extra nos conſcii ſumus: id quod unuſquiſque in ſeipſo quotidie experitur (§. 664 *Log.*). Quoniam vero ſtatus animæ continuo mutatur (§. 58), quem in variatione perceptionum conſiſtere conſtat (*not.* §. *cit.*); perceptiones quoque in ſomno continuo variari debent. Neceſſe igitur eſt, ut cum in perceptione totali partiales minime diſtinguamus (§. 11), totalis perceptio confuſa ſit (§. 39 *Pſychol. empir.*), conſequenter partiales claræ eſſe nequeunt (§. 44 *Pſychol. empir.*). Sunt itaque obſcuræ (§. 30 & ſeqq. *Pſychol. empir.*), & ideo anima eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum.

Quales ſint obſcuræ iſtæ perceptiones, nondum definio. Sufficit conſtare, quod nec in ſomno quantumvis profundo anima ceſſet ab omni actione. Plura patebunt ex inferioribus.

§. 60.

Omnes animæ actiones eadem vi produci.

Eadem vi omnes animæ actiones producuntur. Actiones enim animæ rationem ſufficientem actualitatis in vi agnoſcunt (§. 722 *Ontol.*), adeoque anima eadem ipſis actualitatem impertitur (§. 118 *Ontol.*), conſequenter actiones ſuas producit (§. 690 *Ontol.*). Quamobrem cum vis ejus nonniſi unica ſit (§. 57); eadem vi omnes ejus actiones producuntur.

Quod hic de anima evincitur, idem de corporibus experientia palam facit. Unica in corporibus vis eſt, quam motricem appellamus (§. 137 *Coſmol.*), & ab ea omnis proficiſcitur mutatio, quæ corporibus accidere poteſt (§. 118 *Coſmol.*). Ita flammæ candelæ accenſæ unica ineſt vis, nempe motrix, quam modo nominavimus, ſed diverſa eadem ſortitur nomina pro diverſitate effectuum, qui ab eadem pendent. Quia lumen diffundit candela ardens, flammæ ejus tribuitur vis illuminandi. Quando calorem ipſius tactu percipimus & corpora eidem admota caleſieri obſervamus; vim caleſaciendi ei adſcribimus. Et ad alios effectus attenti eidem vim accendendi, comburendi, liqueſaciendi aliaſque complures aſſignamus. Abſurdus vero videretur, qui vires pro diverſitate effectuum multiplicaret & phænomenorum rationes in Philoſophia naturali redditurus experiretur, eandem vim motricem diverſis nominibus inutiliter appellari. Idem adeo de anima quoque per omnia valet.

§. 61.

Diverſi effectus vis animæ.

Quoniam anima nunc ſentit (§. 67 *Pſychol. empir.*), nunc imaginatur (§. 92 *Pſychol. empir.*), nunc meminit (§. 175 *Pſychol. empir.*), nunc reminiſcitur (§. 230 *Pſychol. empir.*), nunc ad perceptiones ſuas attendit (§. 237 *Pſychol. empir.*), nunc animum ad eas reflectit (§. 257 *Pſychol. empir.*), nunc abſtrahit (§. 282 *Pſychol. empir.*), nunc notiones format, judicat & ratiocinatur (§. 325 *Pſychol. empir.*), nunc appetit (§. 580 *Pſychol. empir.*), nunc averſatur (§. 581 *Pſychol. empir.*), nunc libere vult (§. 880 *Pſychol. empir.*), nunc non vult (§. 881 *Pſychol. empir.*), ut adeo animæ ſenſus, imaginatio, memoria, reminiſcentia, attentio, reflexio, facultas abſtrahendi, notiones formandi, judicandi, ratiocinandi, appetitus ſenſitivus, averſatio ſenſitiva, voluntas & noluntas tribuatur (§§. *cit.*); ***anima*** igitur ***vi eadem nunc ſentit, nunc imaginatur, nunc meminit, nunc reminiſci-***

miniſcitur, nunc attendit, nunc reflectit, nunc notiones format, nunc judicat, nunc ratiocinatur, nunc appetit, nunc averſatur, nunc libere vult, nunc non vult.

Quoniam nihil fit ſine ratione ſufficiente (§. 70 *Ontol.*); ratio quoque dari debet, cur anima nunc potius ſentiat, quam imaginetur, vel actum quendam alium edat. Atque hic potiſſimum eſt labor, quo in Pſychologia empirica defungendum. Inquirendum igitur eſt, quænam ſint primæ mutationes ab hac vi pendentes, & quomodo inde proficiſcantur ceteræ.

§. 62.

Univerſi repræſentatio in anima.

Anima ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt. Ea enim lex ſenſationum conſtans & inviolabilis eſt: Si in organo aliquo ſenſorio ab objecto aliquo ſenſibili quædam producitur mutatio; in anima eidem coexiſtit ſenſatio per illam intelligibili modo explicabilis, ſeu rationem ſufficientem agnoſcens in illa, cur ſit & cur talis ſit (§. 85 *Pſych. empir.*). Jam ſenſationes ſunt perceptiones objectorum externorum mutationem organis ſenſoriis inducentium (§. 65 *Pſych. empir.*), adeoque anima dum ſentit, objecta iſta ſibi repræſentat (§. 24 *Pſych. empir.*). Et quoniam corpus noſtrum conſtanter in mundo hoc adſpectabili eſt; corpora quoque, quæ eundem componunt (§. 119 *Coſm.*), conſtanter in corpus noſtrum agunt pro ſitu ejuſdem in mundo ſeu univerſo. Patet adeo animam ſibi repræſentare hoc univerſum, ſeu mundum hunc adſpectabilem, pro ſitu corporis noſtri in univerſo, atque mutationibus convenienter, quas corpora, ex quibus conſtat, in organis ſenſoriis producunt. Quando dormimus, nihil clare ac diſtincte percipimus (§. 15). Quoniam tamen anima adhuc eſt in ſtatu perceptionum confuſarum totalium, ſeu obſcurarum (§. 59); nil obſtat, quo minus adhuc corpus ſuum & quæ idem tangunt obſcure percipiat, adeoque anima iſtam repræſentationem mundi continuet, ut adeo ſine reſtrictione dici poſſit, quod ſibi repræſentet hoc univerſum.

Hæc univerſi in anima repræſentatio extra omnem dubitationem poſita eſt, ut eam negare nemo poſſit. Si cui adhuc dubium videatur, quod de continuatione hujus repræſentationis dicitur; idem evaneſcet in ſequentibus, ubi rationes particulares eorum, quæ in anima contingunt, in medium protulerimus. Neque id dubium alicui movere debet, quod dixerimus, animam ſibi repræſentare hoc univerſum, cum tantummodo quædam ſibi repræſentet corpora univerſi exiguam admodum particulam conſtituentia. Quodſi enim ad perceptiones ſuas attendat; perſpiciet utique ſe corpora iſta ſemper ſpectare tanquam in continuo & cum mundo connexa. Si qua vero adhuc obſcuritas ſuperſit, ea per ſequentia diſpelletur. Ipſimet non diſſimulamus dubia, quæ tironi hujus philoſophiæ ſubnaſci poterant, ne incautus ſuo ſibi placeat acumine & objectionibus futilibus veritatem propoſitionis evertere conetur, niſi animum malitioſum aperte prodere velit.

§. 63.

Animæ vis repræſentativa univerſi.

Anima habet vim ſibi repræſentandi hoc univerſum limitatam materialiter *ſitu corporis organici in univerſo;* formaliter *conſtitutione organorum ſenſoriorum.* Anima enim ſibi repræſentat hoc univerſum (§. 62). Quare cum omnes animæ actiones eadem vi producantur (§. 60), qua prædita eſt (§. 53), vel cum vi ejus actuentur, quæ in eadem per facultates ejuſdem

(§. 55),

Digitized by Google

(§. 55), adeoque & per facultatem ſentiendi (§. 67 *Pſychol. empir.*), poſſibilia colliguntur; vi ſua hoc univerſum quoque ſibi repræſentat. Habet igitur vim ſibi repræſentandi hoc univerſum.

Jam vero anima ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, ut ſcilicet non percipiat objecta niſi quæ in organa ſenſoria agunt (§. 62). Limitatur ergo illa vis quoad objectum, ſeu materialiter (§. 948 *Ontol.*) ſitu corporis organici in univerſo (§. 468 *Ontol.*).

Similiter anima ſibi repræſentat hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62), ut ex iis mutationibus conſtet, cur modus repræſentandi talis potius, quam alius, ſcilicet ut perceptio adſit clara vel obſcura; illa vel diſtincta, vel confuſa. Limitatur ergo eadem vis animæ formaliter (§. 945 *Ontol.* & §. 31 *ac ſeqq. Pſych. empir.*) conſtitutione organorum ſenſoriorum (§. 468 *Ontol.*).

Vim hanc repræſentativam univerſi in dubium vocare non poteſt, qui non admittere velit experientiæ ac rationi repugnantia. Effectum enim illa loquitur; hæc vim, qua is producitur, manifeſtat. Nondum vero definimus, quomodo vis illa a corpore pendeat, ut limitationis ſuæ fundamentum in eo agnoſcat: tum demum id facere licebit, ubi in commercii inter mentem atque corpus intercedentis rationem inquiſiverimus. Neque obſtabit propoſitionis præſentis veritati, ſi vel maxime quis tum ſumat in animam agere corpus: cum ſalva iſta actione vis animæ tantummodo determinari poſſit in percipiendo quoad ſpecificationem perceptionis, quemadmodum mobile in motu jam conſtitutum determinatur ab altero mobili quoad directionem, vel quoad gradum celeritatis in ſuo motu. Propoſitio præſens ab omni hypotheſi independens, quæ in gratiam illius commercii conditur. Unde & a nulla earum pendent, quæ ex vi iſta neceſſario conſequuntur.

§. 64.

Mutationes animæ a quanam oriantur radicali.

Omnes mutationes animæ a ſenſatione originem ducunt. Patet idem quoad omnes facultates animæ tam ſuperiores, quam inferiores, quas in Pſychologia empirica expoſuimus. Etenim quando quid imaginamur, vi ſenſationis præſentis producimus rei antea perceptæ ideam, nullo actu imaginationis alio præexiſtente (§. 104 *Pſychol. empir.*), & ſomnium, quod vi imaginationis continuatur, a ſenſatione initium capit (§. 122. 123 *Pſychol. empir.*), & eadem interrumpitur (§. 124 *Pſychol. empir.*). Dum quid fingit, phantaſmata dividit & componit (§. 144 *Pſychol. empir.*). Quare cum phantaſmata ſint ideæ ab imaginatione productæ (§. 93 *Pſychol. empir.*), adeoque non producantur niſi prævia quadam ſenſatione *per demonſtrata*; anima quoque nil quicquam fingit niſi ſenſatione quadam excitata. Quando rei cujuſdam meminimus, ideam ejus reproductam recognoſcimus, adeoque nobis conſcii ſumus, nos eam jam antea habuiſſe (§. 226 *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque ideæ vel vi ſenſuum, vel vi imaginationis reproducuntur (§. 95. 92 *Pſychol. empir.*), imaginationis autem actus quendam ſenſationis actum præſupponit *per demonſtrata*; actus quoque memoriæ nonniſi prævia quadam ſenſatione in anima dantur (§. 175 *Pſych. empir.*). Attentio & reflexio animæ ſupponit in anima perceptiones ſive ſenſuum ope, ſive vi imaginationis productas (§. 237. 257 *Pſychol. empir.*), adeo-

que

Digitized by Google

que utraque non niſi prævia quadam ſenſatione in anima locum habet. Idem eodem modo oſtenditur de intellectu, quo res ſenſui vel imaginationi obvias diſtincte ſibi repræſentat anima (*§.* 266. 275 *Pſych. empir.*), ac in ſpecie de abſtractionibus, quibus ea, quæ in perceptione diſtinguuntur, tanquam a re percepta ſejuncta intuemur (*§.* 282 *Pſych. empir.*). Supponit itidem tam notio, quam judicium intuitivum perceptiones præſentes (§. 331. & §. 343 *ac ſeqq. Pſychol. empir.*); omnis autem ratiocinatio a judicio quodam intuitivo ortum trahit (§. 354 *& ſeqq. Pſychol. empir.*). Atque adeo patet mutationes ad facultatem cognoſcendi referendas a ſenſatione quadam præſente oriri.

Porro cum voluptas ac tædium ſupponant ideam quandam rei præſentem ſive vi ſenſuum, ſive imaginationis (*§.* 511. 518 *Pſychol. empir.*), & appetitus feratur in objectum pro ratione boni in eodem percepti (*§.* 579 *Pſychol. empir.*), averſatio vero animam ab eodem reclinet pro ratione mali in eodem percepti (*§.* 581 *Pſychol. empir.*), conſequenter & ille, & hæc ſupponat quandam rei perceptionem præſentem, omnes autem perceptiones præſentes vel ſint a ſenſu, vel inde pendeant vi imaginationis *per antea demonſtrata*; appetitiones quoque & averſationes nullæ in anima dantur niſi ſenſatione quadam prævia.

Idem quoque experimur a poſteriori obſervantes perceptiones a ſenſu inchoatas continuari vel vi imaginationis, vel vi ratiociniorum, atque ex iis naſci appetitiones ac averſationes: quemadmodum ex Pſychologia empirica manifeſtum eſt. Pſycholgiæ quoque rationalis tractatio idem uberius confirmabit, dependentiam mutationum mentis a ſe invicem clariſſime demonſtrans.

§. 65.

Primum quod vi animæ producitur, & unde pendent cetera.

Quoniam mutationes omnes, quæ in anima contingunt, a ſenſatione originem ducunt (§. 64); *primum, quod ab anima producitur, ſunt ſenſationes*, & cum ex iis porro intelligatur, cur ceteræ mutationes, quæ eaſdem conſequuntur, hæ potius ſint, quam aliæ, adeoque rationes earundem in illis contineantur (*§.* 65 *Ontol.*), etſi ſæpius tantummodo remotæ, quia immediatæ ex phantaſmate quodam peti poſſent; *mutationes ceteræ a ſenſationibus dependent* (§. 851 *Ontol.*).

Quæ propoſitionem præcedentem a poſteriori illuſtrant; eadem præſentem, ejus corollarium, una confirmant.

§. 66.

Eſſentia animæ in quo conſiſtat.

Eſſentia animæ conſiſtit in vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter, & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata. Etenim hæc vis primum eſt, quod de anima concipitur, & unde pendent cetera, quæ eidem inſunt (§. *65*). Eſſentia igitur animæ in eadem conſiſtit (§. 168 *Ontol.*).

Qui eſſentiam animæ cognoſci poſſe negant, aut quid ſibi velit eſſentia non ſatis intelligunt, aut ad vim animæ repræſentativam univerſi, ac mutationum ceterarum dependentiam ab eadem, animum non advertunt.

§. 67.

Natura animæ in quo conſiſtat.

Natura animæ in eadem vi repræſentativa conſiſtit. Vi enim hac animæ actuantur omnia, quæcunque per facultates animæ poſſibilia ſunt (§. 55). Quare cum per naturam animæ intelligatur principium mutationum in anima eidem intrinſecum, quemadmodum per naturam univerſi intelligimus principium mutationum in mundo eidem intrinſecum (§. 503 *Coſmol.*), principium vero mutationum ſit vis (§. 870 *Ontol.*), & in anima, quæ datur (§. 53), vis univerſi repræſentativa tantum ſit (§. 63); vis quoque illa univerſi repræſentativa eſt natura animæ.

Videtur adeo in anima eſſentia & natura unum idemque eſſe, quemadmodum vulgo natura ſynonymum eſſentiæ habetur. Atat! ſi penitiori acumine utaris, differentiam aliquam adhuc inter naturam & eſſentiam animæ intercedere animadvertes, etſi utraque in eadem vi conſiſtat: quam differentiam exponi fas eſt.

§. 68.

Differentia eſſentiæ & naturæ animæ.

Vis repræſentativa univerſi eſt natura animæ, quatenus repræſentationes iſtas actuat: eſſentia vero, quatenus ad tales potius, quam alias, tali potius, quam alio ordine actuandas reſtringitur. Patet idem ex demonſtrationibus præcedentium immediate propoſitionum; præſtat tamen peculiarem demonſtrationem afferri. Cum perceptiones animæ continua variatione ſibi invicem ſuccedant, quemadmodum unusquiſque in ſemetipſo experitur; in modorum numero ſunt (§. 151 *Ontol.*). Quoniam itaque in eſſentia tantummodo continetur ratio ſufficiens, cur modi ineſſe poſſint, non vero cur actu inſint (§. 160 *Ontol.*), ex eo vero, quod vis repræſentativa univerſi in anima reſtricta ſit ad ſitum corporis in univerſo & mutationes in organis ſenſoriis contingentes, intelligatur, cur tales potius perceptiones in ea poſſibiles ſint, quam aliæ, & tali potius ordine, quam alio ſibi invicem ſuccedant, conſequenter in eo potiſſimum poſſibilitatis iſtorum modorum ratio continetur, quod vis repræſentativa univerſi reſtringatur ad tales potius, quam alias perceptiones, tali potius, quam alio ordine actuandas (§. 56 *Ontol.*); vis repræſentativa univerſi utique eſſentia animæ eſt, quatenus reſtringitur ad ſitum corporis in univerſo & mutationes in organo contingentes, ſeu tales potius, quam alias perceptiones, tali potius, quam alio ordine actuandas.

Quoniam vero perinde in natura animæ continetur ratio, cur perceptiones, quæ per eſſentiam ejus intelliguntur poſſibiles, actu inſint animæ, quemadmodum in natura univerſa continetur ratio, cur mutationes in mundo hæ potius contingant, quam aliæ (§. 505 *Coſmol.*), ratio vero actualitatis perceptionum in anima ſit vis illa univerſi repræſentativa, quatenus vis eſt (§. 722 *Ontol.*), conſequenter quatenus perceptiones poſſibiles ad actum perducit (§. 118 *Ontol.*); natura animæ in vi univerſi repræſentativa conſiſtit, quatenus repræſentationes iſtas, ſeu perceptiones (§. 24 *Pſychol. empir.*) actuat.

Manifeſta

Manifeſta adeo eſt differentia, quæ inter eſſentiam animæ & naturam ejus intercedit: una enim eademque vis alio reſpectu natura animæ eſt, alio eſſentia, ut adeo non minus in anima, quam in corporibus, alia ex eſſentia animæ, alia ex natura ejuſdem conſequantur.

§. 69.

Naturale quid ſit in anima.

Naturale in anima eſt, cujus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi continetur, qualis animæ ineſt. Etenim cum vis iſta ſit & eſſentia (*§.* 66), & natura animæ (§. 67), etſi diverſo reſpectu (§. 68); cujus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis animæ ineſt, continetur, ejus ratio in eſſentia & natura animæ continetur. Quoniam igitur naturale in genere eſt, cujus ratio ſufficiens in eſſentia & natura entis continetur (§. 509 *Coſmol.*); naturale in anima eſſe debet, cujus ratio in eſſentia & natura animæ continetur, conſequenter in vi repræſentativa univerſi, qualis animæ ineſt.

Abſit ut quis *inde inferat*, nos in anima non admittere naturalem niſi mundi materialis cognitionem. A vi enim illa univerſi repræſentativa deducemus omnes perceptiones ac appetitiones & averſationes, & ſi quæ aliæ diverſæ eidem inexiſtunt, mutationes. Objectio iſtiuſmodi eadem foret cum hac altera, quod affirmans naturale triangulo eſſe, cujus ratio in numero ternario laterum continetur, quorum duo ſimul tertio majora ſunt, non admitteret in triangulo niſi latera, cum tamen etiam inſint anguli & ab his non minus, quam ab illis pendeant mutationes ac proprietates trianguli. In utroque nimirum caſu objectionem proferens palam facit, ſe vel ignorare, quid ſibi velit, rationem unius inexiſtentis contineri in alio inexiſtente, ſive quatenus poſſibile, ſive quatenus actu eſt, aut quoad utrumque, vel ſaltem ad id animum non advertere. Noſtrum vero eſt oſtendere, quod in *vi* iſta limitata univerſi repræſentativa ratio ſufficiens earum mutationum, quæ in anima contingunt, contineatur. Et id potiſſimum eſt, quod nobis in tractatione præſente incumbit negotium.

§. 70.

Supernaturale in anima quid ſit.

Supernaturale in anima eſt, cujus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt, non continetur. Etenim cum vis iſta ſit eſſentia & natura animæ (66. 67), utut diverſo reſpectu (§. 68); cujus ratio in eadem non continetur, ejus ratio in natura & eſſentia animæ non continetur. Quare cum in genere ſupernaturale illud ſit, cujus ratio ſufficiens in eſſentia & natura entis non continetur (§. 510 *Coſmol.*); ſupernaturale in anima eſſe debet, cujus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt, non continetur.

Eodem ſane ſenſu operationibus Spiritus S. debitæ mutationes in anima dicuntur ſupernaturales, propterea quod per naturam animæ non intelligatur, quod iſtiuſmodi mutationes in anima fieri debeant, ſit ita per eſſentiam apparere, quod animæ non repugnent, conſequenter poſſibiles ſint. Cum enim poſſibilitas abſoluta non ſufficiat ad exiſtendum (§. 171 *Ontol.*), ſufficiente autem ratione poſita poni debeat actu mutatio animæ (§. 118 *Ontol.*); non ideo ratio ſufficiens ejus in anima continetur, quod in ea poſſibilis intelligatur. Accedit quod poſſibilis intelligatur non naturaliter, ſed ſupernaturaliter, ubi ad poſſibilitatem quoque extrinſecam animum advertis, quatenus nimirum non deficit cauſa mutationis.

§. 71.

Miraculum in anima quando fiat.

Quoniam quod ſupernaturaliter accidit in hoc univerſo miraculum dici ſolet (§. 510 *Coſmol.*); ***miraculum*** quoque ***in anima factum dici debet, quod in eadem ſupernaturale eſt.***

Tanto minus difficultatis habet præſens propoſitio, quanto certius eſt definitiones nominales arbitrarias eſſe. Si quem tamen vox miraculi oſtendit, etſi in ſenſu Theologis recepto accipiatur; eum ab hac denominatione abſtinere jubeo. Rerum enim denominationibus nulla ineſt veritas. *Matthias Martinius* in Lexico Philologico: *Miraculum*, inquit, *opponitur operi naturali & conſueto. Et tunc dicitur id, quod præter ordinem totius createæ naturæ contingit: ut, ſi lapis ſurſum moveatur, nulla creatura movus. Clarius ſic deſcribitur: Miraculum eſt actio Dei, vere evidens & ſimpliciter mirabilis, præter totius createæ naturæ ordinem edita.* Ipſe autem hanc definitionem uberius explicans inter alia monet, ſe per actionem ſimpliciter mirabilem intelligere eam, cujus cauſa naturalis nulla, neque interna, neque externa apparet. Addit talia opera eſſe omnibus creaturis impoſſibilia & inimitabilia. Quodſi ſtricte inhæreas huic ſignificatui, inter naturale & ſupernaturale non datur aliquod intermedium, niſi ſupernaturale per extrinſecas differentias in ſpecies diſtinguere velis, veluti quod quædam fiant uſitato modo in natura & eccleſia; alia inuſitato, & ad poſteriora ſignificatum miraculi reſtringere. Præſtat tamen intrinſecis deficientibus differentiis entia præter neceſſitatem non multiplicari. Sed de voce cum nemine litigabimus, modo in re conveniamus.

§. 72.

Intrinſeca miraculi poſſibilitas.

Miraculum aut, ſi mavis, mutatio ſupernaturalis non contradicit eſſentiæ illius animæ, in qua contingit, ſeu talis mutatio ſupernaturalis, qualis contingit, in ea anima, in qua contingit, poſſibilis. Pone enim miraculum contradicere eſſentiæ illius animæ, in qua contingit, ſi fieri poteſt. Erit igitur abſolute impoſſibile (§. 79 *Ontol.*), conſequenter exiſtere nequit (§. 132 *Ontol.*): quod cum hypotheſin evertat, qua illud actu contingere ſumimus, patet id eſſentiæ animæ, in qua contingit, non contradicere, adeoque in eadem poſſibile eſſe (§. 85 *Ontol.*).

Miraculum adeo, ſeu ſupernaturale quemadmodum in mundo materiali (§. 517 *Coſmol.*); ita quoque in anima non ex poſſibilitate ejus, quod contingit, ſed ex ſola actualitate agnoſcitur.

§. 73.

Miraculum quando in anima contingat.

Si miraculum ſeu effectus ſupernaturalis in anima contingit; naturales deficiunt cauſæ actum ejus, quod poſſibile eſt, determinantes. Etenim ut aliquid exiſtat, præter poſſibilitatem aliud quid adhuc requiritur (§. 173 *Ontol.*). Ponamus adeo eſſe in anima, vel alio ente finito, ſi fieri poſſit, rationem ſufficientem actualitatis quoque ejus, quod in eadem contingit, non tantummodo per eſſentiam ejus poſſibile intelligi. Erit igitur id, quod in anima contingit, naturale quid (§. 69), minime autem miraculum (§. 70. 71): quod cum hypotheſin evertat, ratio ſufficiens ejus, quod in anima contingit, nec in anima, nec in ente quodam finito alio (ſi quidem id in animam agere poſſe ſumatur) continetur, conſequenter cauſa naturalis deficit (§. 881 *Ontol.*).

De miraculo adeo ſeu effectu ſupernaturali in anima judicaturus perpendere debet; quænam ad actualitatem ejus determinandam requiruntur, ut appareat quomodo iſtiuſmodi effectus in eadem contingere poſſit: ut adeo palam ſit quantum ad evincendam veritatem miraculi in anima facti, ſeu effectus ſupernaturalis in eadem conſpicui, conferat Pſychologia, præſertim rationalis, utpote cujus eſt tradere rationes ſufficientes eorum, quæ in anima contingunt (§. 4). Quicquid enim in anima naturale eſt, id ad diſtinctas notiones revocare debet Pſychologia.

§. 74.

§. 74.

Quomodo effectus naturalis in miraculum abeat.

Quod naturale in anima eſt, idem erit ſupernaturale ſeu miraculoſum, ſi deficiente cauſa naturali ſufficiente contingit. Quoniam enim miraculum eſt mutatio in anima poſſibilis (§. 72), ſed quæ, dum contingit, non agnoſcit cauſam naturalem ſufficientem (§. 73), adeoque ab actualitate habeat mutatio, quod miraculum, ſeu ſupernaturale dici poſſit; ideo non obſtat, quo minus hoc tempore miraculum ſeu ſupernaturale ſit, quod alio naturale fuerat eritque. Quamobrem ubi deficit cauſa naturalis ſufficiens, miraculum ſeu ſupernaturalis quædam mutatio utique erit.

Idem plane obtinet in mundo materiali (§. 519 *Coſmol.*), & miracula hujus generis, de quibus præſens loquitur propoſitio, mirifice illuſtrantur per ea, quæ iu mundo materiali ad idem genus referri debent. E. gr. in mundo materiali poſſibile eſt ut pluat, nec pluviam habere vulgo cauſam naturalem, quando pluit, ignotum eſt. Sed ponamus cælum eſſe ſudum & Solanum advehere ex improviſo nubes imbre gravidas, in quem reſolutæ deſtillant, dum teſte barometro aer gravior evadit. Eequis non videt imbrem hunc eſſe miraculoſum, cum Solanus nunquam advehat, ſed, ubi a tempeſtate pluvia primum ſpirat, tantummodo revehat nubes, nubes autem diſſolvi ac per atmoſphæram diſſipari conſtet, dum gravior evadit. Habemus adeo effectum eundem nunc miraculoſum, qui alias naturalis eſt, deficientibus jam cauſis naturalibus qui alias adſunt. Similiter in anima poſſibilis eſt habitus linguis exoticis ſenſa ſua exprimendi; ſed is quemadmodum ceteri omnes non acquiritur niſi præviis crebris exercitiis (§. 430 *Pſychol. empir.*). Quodſi ergo ponamus habitum hunc abſque ullo exercitio prævio in anima hominis in inſtanti oriri; ratio actualitatis nulla dabitur in anima, deficiente cauſa naturali ejus acquirendi. Erit adeo in hoc caſu miraculum.

§. 75.

Cauſa actus ſupernaturalis in anima efficiens.

Si actus ſupernaturalis in anima producendus; ab ente quodam ab anima & a mundo materiali diverſo id fieri debet. Si enim actus ſupernaturalis eſt, ejus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt (§. 70), adeoque in eſſentia & natura animæ (§. 66. 67), non continetur. Quamobrem cum præter hanc vim alia in anima non exiſtat (§. 57), & ab ea actuentur, quæcunque per facultates ejuſdem in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 55); ratio actus ſupernaturalis in anima ſufficiens minime continetur, adeoque anima ipſa cauſa ejuſdem efficiens eſſe nequit (§. 886 *Ontol.*). Erit igitur ens ab anima diverſum (§. 183 *Ontol.*).

Ponamus jam hoc ens ab anima diverſum eſſe corpus quoddam in mundo materiali exiſtens (§. 119 *Coſmol.*). Quoniam corpora vi activa, quam habent (§. 142 *Coſmol.*), adeoque motrice (§. 137 *Coſmol.*), agunt, nec agunt niſi in contiguum (§. 128 *Coſmol.*); corpus iſtud in animam noſtram agere non poſſet, niſi mediante corpore noſtro, conſequenter quatenus mutationes inducit organo ſenſorio cuidam, cum præter mutationum in organo ſenſorio & in mente coexiſtentiam (§. 948 *Pſychol. empir.*) alia mentis a corpore dependentia non obſervetur. Quamobrem hac actione corporis non poneretur in anima niſi perceptio, qua ipſum tanquam extra animam repræſentatur (§. 948 *Pſych. empir.*). Mutatio igitur in anima contingens explicabilis per vim repræſentativam univerſi, quam habet (§. 62),

conjec-

conſequenter naturalis animæ foret (§. 69): quod cum hypotheſi repugnet, corpus nullum in anima mutationem ſupernaturalem producere valet. Erit igitur ens iſtud a mundo materiali diverſum (§. 183 *Ontol.*).

Sume corpus aliquod in mundo immediate in anima producere mutationem quandam ſupernaturalem diverſo prorſus modo ab eo, quem modo expoſuimus. Cum in corpore alia vis activa præter motricem non datur, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ de eſſentia & natura corporum capite integro in Coſmologia demonſtrata ſunt; admittenda erit in corpore, quod in animam agit, actio quædam per ejus vim activam ſive naturam (§. 145 *Coſmol.*) & eſſentiam minime explicabilis, conſequenter cujus in ipſo corpore ratio ſufficiens nulla datur (§. 56 *Ontol.*). Erit adeo actio iſta caſus purus (*§. 94 Coſmol.*): qui cum impoſſibilis ſit (*§. 95 Coſmol.*), nec per miraculum in corpore fingi poſſit, cum actio alias iſta miraculoſa in corpore agente talis, qualis ſupponitur, poſſibilis eſſe deberet (§. 517 *Coſmol.*); actio immediata corporis cujuſdam in mundo exiſtentis in animam admitti nequit. Quamobrem ratum manet, animæ mutationem ſupernaturalem induci non poſſe niſi ab ente, quod diverſum eſt a mundo materiali.

Ratiocinandum eſt ex ideis rerum, quas habemus, ac inde abſtractis notionibus, alias enim concedenda erit unicuique libera fingendi poteſtas. Sane quod hanc poteſtatem ſibi communiter arrogent qui philoſophantur, plurima in philoſophiam monſtra introducuntur. Et admiſſa hac poteſtate, nihil erit tam firmum, quin cum aliqua ſpecie impugnari & in incertitudinem adduci poſſit. Sed cum iſtiuſmodi hominibus nihil nobis negotii eſt. Ceterum dum in demonſtratione indirecta ſumimus, mediante corpore noſtro corpus quoddam aliud in animam agere poſſe, non ideo ſupponimus influxum corporis in animam phyſicum tanquam verum; ſed eundem in dubio adhuc relinquimus, donec inferius diſcutiatur, quid de eodem ſit ſentiendum. In Pſychologia autem in medio relinquimus, utrum dentur mutationes ſupernaturales in anima, nec ne. Cum enim non tractemus niſi ea, quæ ad philoſophicum ſpectant forum, in iis acquieſcimus, quæ naturalia ſunt; quæ theologici ſunt fori ad Theologiam remittimus. Sufficit in philoſophia tradi principia, quæ ad iſtiuſmodi mutationes ſupernaturales defendendas ſufficiunt. Quæ enim naturalia non ſunt, rationis ſphæram tranſcendunt. Quatenus tamen eidem non repugnant, poſſibilitas eorum abſoluta agnoſcitur: id quod ad defenſionem ſufficit, cum eas tanquam falſas rejicere non poſſit, niſi qui impoſſibilitatem demonſtrare valet. Quamobrem ubi poſſibilitas evicta eſt, conatum impoſſibilitatem demonſtrandi irritum eſſe patet. Miſſis igitur iis, quæ ſupernaturalia ſunt, ad naturalia eſplicanda progredimur.

§. 76.

Vis animæ regulis adſtricta.

Vis animæ in actuandis iis, quæ per facultates ipſius poſſibilia ſunt, certas obſervat leges. Quando enim anima ideas ſenſuales producit, legem tenet ſenſationum (§. 85 *Pſychol. empir.*). Quando phantaſmata producit, legem ſequitur imaginationis (§. 117 *Pſychol. empir.*). Memoriæ quid mandatura certa tenetur lege (*§. 179 Pſychol. empir.*); nec minus ad legem ſeſe componere debet, ubi cujuſdam reminiſcitur (*§. 231 Pſychol. empir.*). Similiter in formandis notionibus (*§. 326 & ſeqq. Pſychol. empir.*), in condendis judiciis (§. 343. 345 *& ſeqq. Pſychol. empir.*), in ratiociniis præſcriptas ſibi leges obſervat (*§. 354 & ſeqq. Pſychol. empir.*), ut adeo intellectus

opera-

Digitized by Google

operationes ad certas leges exigantur. Denique appetitus quoque & averſationis lex datur (§. 904. 907 *Pſychol. empir.*), quam anima in appetendo & averſando violare nequit. Jam cum in anima non ſit, quod non a ſenſu, imaginatione, memoria, intellectu & appetitu ſenſitivo atque rationali cum averſatione ſenſitiva & rationali pendeat, quemadmodum ex Pſychologiæ empiricæ tractatione palam fit, ſi ſingula ad experientiæ normam exigantur, vel vice verſa quæ in anima obſervamus & quorum antea obſervatorum recordamur, ea ad Pſychologiæ empiricæ capita referimus; vis animæ, qua actuantur per facultates ejuſdem poſſibilia (§. 55), certis legibus adſtricta eſt.

In eo convenit vis animæ cum vi corporum, quod utraque ad certas leges adſtringatur. Quemadmodum enim ex Pſychologia empirica hic oſtendimus, dari perceptionum, operationum mentis & appetitus leges; ita ex Coſmologia palam eſt dari leges motus (§. 309. 346. 350. 455. & ſeqq. 470. 475. 502 *Coſmol.*).

§. 77.

Rationes quomodo reddantur eorum, quæ animæ inſunt.

Ex vi animæ in ſe conſiderata tantummodo ratio redditur in genere actualitatis perceptionum ac appetituum; ex legibus vero quibus adſtringitur, reddenda eſt eorundem ratio ſpecialis. Nimirum vis animæ in ſe conſiderata non exhibetur niſi ſub ſchemate vis perceptivæ (§. 68), adeoque per eam non intelligitur, niſi quod continuo aliæ aliæque perceptiones, conſequenter etiam appetitus, quos ex perceptionibus naſci conſtat (§. 904 *Pſychol. empir.*), & inferius clarius docebitur, ad actum perducantur (§. 729 *Ontol.*), adeoque nonniſi actualitatis perceptionum variantium ac appetituum ratio in ea continetur (§. 56 *Ontol.*).

Enimvero cum nihil ſit ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit quam non ſit (§. 70 *Ontol.*); ratio etiam adſit neceſſe eſt, cur hæ potius actuentur perceptiones, quam aliæ, & cur tales potius ſint, quam aliæ. Quare cum eadem ex vi in ſe conſiderata dari non poſſit *per demonſtrata*; ex legibus, quas obſervare tenetur, reddenda erit. Imo eam inde reddi poſſe patebit ex ſequente pertractatione.

Hic denuo analogia intercedit inter vim motricem corporum & vim perceptivam animæ. Etenim ex illa quoque non reddi poteſt in ſe conſiderata ratio niſi generalis actualitatis mutationum; ratio vero ſpecialis motuum ac pendentium inde mutationum ex motuum legibus derivatur. Quemadmodum itaque ad vim motricem non provocamus niſi in generali phænomenorum explicatione; ita quoque nonniſi in generalibus ad vim animæ perceptivam provocamus. Ubi vero ad ſpecialia deſcenditur, ad leges vis illius perceptivæ & animæ eſſentiam confugiendum. Quæ hic dicuntur, ex ſubſequentibus clarius eluceſcent.

§. 78.

Lex ſenſationum qualis ſit.

Lex ſenſationum continet determinationes eſſentiales animæ. Lex enim ſenſationum hæc eſt propoſitio: Si in organo aliquo ſenſorio ab objecto aliquo ſenſibili quædam producitur mutatio; in mente eidem coexiſtit ſenſatio per illam intelligibili modo explicabilis, ſeu rationem ſufficientem, cur ſit & cur talis ſit, in illa agnoſcens (§. 85 *Pſychol. empir.*). Lex adeo iſta determinat objectum, quod percipi debet, & una modum, quo percipi

cipi debet. Quamobrem cum vis animæ repræſentativa, in qua eſſentia ejus conſiſtit, limitetur materialiter ſitu corporis ſui organici in univerſo, & formaliter conſtitutione organorum ſenſoriorum (*§. 66*), adeoque determinationes eſſentiales redeant ad determinationem objecti, quod percipiendum, nempe id quod vi ſitus corporis in univerſo agere in organum ſenſorium poteſt, & determinationem modi, quo percipitur, nimirum qualis eſt mutatio in organo ſenſorio producta (*§. 62*); lex ſenſationum continet animæ eſſentiales determinationes.

Quoniam omnia illa, quæ enti conveniunt, ſi non rationem ſufficientem; attamen ejus aliquid in eſſentia entis agnoſcunt; a lege ſenſationum aliquo modo pendent mutationes animæ ceteræ omnes a ſenſationibus diverſæ. Aliquid ejus jam apparet ex ortu omnium operationum animæ a ſenſatione (§. 64): pleniſſimam vero lucem id ipſum conſequetur ex ſubſequente tractatione, ex qua eluceſcet dependentia omnium mutationum ceterarum in anima a ſenſationibus.

§. 79.

Vis perceptiva animarũ a vi motrice corporum diverſa.

Vis perceptiva animarum a vi motrice corporum prorſus diverſa eſt. Ex vi enim perceptiva naſcuntur perceptiones & appetitus in anima ceteræque ipſius actiones per leges perceptionum & appetituum, quas paulo ante (*§. 76*) enumeravimus: ex vi autem motrice corporum naſcuntur eorundem motus ſecundum leges motus, quas in Coſmologia exhibuimus quarumque (*not.* §. *cit.*) mentionem injecimus. Jam vero regulæ motus ita comparatæ ſunt, ut per eas perceptiones & appetitiones explicari nequeant; regulæ autem perceptionum ac appetituum ſunt iſtiusmodi, ut per eas motus intelligi non poſſint: id quod ex regularum iſtarum contemplatione extemplo apparet. Prima ſane lex motus eſt: Corpus unumquodque perſeverare in ſtatu ſuo quieſcendi vel movendi uniformiter in directum, hoc eſt, eadem celeritate & ſecundum eandem directionem, niſi a cauſa externa ſtatum ſuum mutare cogatur (§. 309 *Coſmol.*). Enimvero naſcuntur in anima perceptiones aliæ ex aliis non modo vi imaginationis (§. 117 *Pſychol. empir.*) & eidem ſeſe adjungentis facultatis fingendi (§. 144. 145 *Pſychol. empir.*), verum etiam vi operationum intellectus (*§. 325 & ſeqq. Pſychol. empir.*); naſcuntur etiam appetitiones & averſationes, volitiones ac nolitiones ex perceptionibus (§. 904. 907 *Pſychol. empir.*). Ideo animæ in decreto mutatur ſitus corporis, ut alia in organum ſenſorium agant corpora ſenſationeſque mutentur (§. 65 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum mutatis perceptionibus ac appetitionibus averſationibuſque animæ ſtatus ejuſdem mutetur (*§. 709 Ontol.*); ſtatus animæ mutatur propria ipſius vi nulla requiſita cauſa externa. Atque adeo patet animam non perſeverare in eodem ſtatu percipiendi & appetendi, vel averſandi, donec a cauſa externa eundem mutare cogatur, quemadmodum in corporibus accidit, conſequenter legem primam motus corporum, quam in Coſmologia (*§. 309*) protulimus, non inſervire mutationibus animæ, quemadmodum corporum explicandis. Et idem eodem modo oſtendi poterat de legibus

legibus motus aliis, quemadmodum animum ad eas advertenti facile appa-ret. Ex adverſo omnes leges perceptionum & appetitus atque averſatio-nis, quas in Pſychologia empirica in medium produximus, non loquun-tur, niſi de ortu perceptionum ex aliis perceptionibus præexiſtentibus & appetitionum atque averſationum ex iiſdem. Enimvero in motu non ſpecta-tur niſi celeritas & directio, quemadmodum experientia obvia intelligi-tur. Celeritas autem cum perceptionibus appetitiones atque averſationes cum directionibus eadem non ſunt, ſi vel maxime quidpiam analogi finge-re velis, neque illam per leges perceptionum, neque has per leges appetitus atque averſationis explicari poſſe patet. Lex imaginationis eſt: ſi qua ſe-mel percepimus & unius perceptio denuo producatur, imaginatio produ-cit & alteram (§. 117 *Pſychol. empir.*), atque phantaſmata minus clara ſunt ideis ſenſualibus (§. 96 *Pſychol. empir.*), quæ ab imaginatione producun-tur (§. 93 *Pſychol. empir.*). Quodſi vero vel maxime celeritatem cum clari-tate perceptionum componas; nihil tamen in lege imaginationis præſidii deprehendes ad celeritatum in mobili mutationem explicandam: imo ob-ſtat lex motus, de qua modo oſtendimus, quod ad animam transferri ne-queat, quippe quæ celeritatis immutationem ſeu diminutionem in mobili non admittit ſine cauſa externa, qualis in phantaſmatis producendis non requiritur, ut nihil dicamus de eo, quod in eodem mobili diminuatur ce-leritas, hic vero claritas minor inſit non eidem perceptioni perſiſtenti, ſed diverſæ recenter demum productæ. Abunde igitur patet vim motricem ſubſtitui minime poſſe vi perceptivæ, nec vim perceptivam vi motrici ſal-vis modificationum regulis. Diverſæ adeo ſunt vires (§. 183 *Ontol.*).

Quodſi quis excipiat, leges cogitationum ſeu percipiendi ac appetendi vel averſandi tanquam regulas ſpeciales ex legibus indeque pendentibus regulis motus tanquam generalio-ribus deduci; is affirmat quæ probare nunquam poterit. Faciat enim hujus deductionis pe-riculum, qui tam facilis eſt in aſſerendo; non dubito fore ut intelligat ſe omni conatu nihil agere. Materialiſtæ multa ſumunt, ſed non probant. Quodſi ad affirmandum non adeo forent proclives; lubricum Materialiſmi fundamentum protinus animadverterent.

§. 80.

Diverſitas animæ a corpore.

Anima a corpore prorſus diverſa eſt. Anima enim habet vim perceptivam (§. 63): in qua cum eſſentia ejus conſiſtat (§. 66), ab eadem inſeparabi-lis eſt (§. 300 *Ontol.*). Corpus inſtruitur vi motrice, quæ cum in corpo-re ex ſubſtantiis ſimplicibus reſultet (§. 180 *Coſmol.*), conſequenter a viri-bus, quibus elementa prædita ſunt (§. 196 *Coſmol.*), non minus a corpo-re inſeparabilis eſt, quam vis perceptiva ab anima. Enimvero vis perce-ptiva prorſus diverſa eſt a motrice (§. 79), ut adeo ſalva utraque ſubſtan-tia una alteri ſubſtitui nequeat (§. 183 *Ontol.*). Anima igitur a corpore prorſus diverſa eſt (§. *cit. Ontol.*).

Equidem diverſitatem animæ a corpore jam in ſuperioribus evicimus (§. 51), ac in-de materialiſmum ſubvertimus (§. 50). Quoniam tamen ipſa experientia convictus didici, quod dudum in genere rationibus confirmatus admiſeram, diverſitatem animæ a corpore ſæpe facilius intelligi ex diverſitate vis activæ in anima & vis motricis in corporibus, pro-

pter diverſitatem legum, juxta quas ipſæ modificantur, quam ex repugnantia cogitationum cum corpore vel materia; non inconſultum mihi viſum fuit propoſitionem præſentem, non obſtante ſuperiori (§. 51), hic apponi.

§. 81.

Inexiſtentia Facultatum.

Facultates animæ eidem non inſunt, niſi quatenus vis perceptiva ſeu univerſi repræſentativa diverſo modo modificabilis. Facultates enim animæ ſunt potentiæ activæ ejuſdem (§. 29 *Pſychol. empir.*). Quare cum ſint nudæ agendi poſſibilitates (§. 716 *Ontol.*); animæ tribuere diverſas facultates idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut diverſæ eidem inexiſtant actiones, conſequenter mutationes intrinſecæ ſtatus diverſæ in eadem actu contingant (§. 713 *Ontol.*). Ita animæ tribuere facultatem ſentiendi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe, ut anima percipiat objecta externa mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducentia, convenienter mutationi in organo factæ (§. 67 *Pſychol. empir.*). Animæ tribuere facultatem imaginandi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut producat perceptiones rerum ſenſibilium abſentium (§. 92 *Pſychol. empir.*). Animæ tribuere facultatem fingendi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut phantaſmatum diviſione ac compoſitione rei ſenſu nunquam perceptæ phantaſma producat (§. 144 *Pſychol. empir.*). Et eodem modo ſeſe res habet cum facultatibus ceteris, ipſa etiam facultate appetendi & averſandi: tribuere enim animæ facultatem appetendi & averſandi idem eſt ac affirmare, poſſibile eſſe ut anima inclinetur ad objectum pro ratione boni in eodem percepti (§. 579 *Pſychol. empir.*), & ab eodem reclinetur pro ratione mali in eodem percepti (§. 581 *Pſychol. empir.*). Neceſſe vero eſt ut detur ratio ſufficiens, cur talia in anima poſſibilia ſint (§. 70 *Ontol.*). Quare cum in eſſentia contineatur ratio eorum, quæ præter eam enti vel conſtanter inſunt, vel ineſſe poſſunt (§. 167 *Ontol.*), animæ autem eſſentia in vi, qua prædita eſt (§. 53), conſiſtat (66); per vim iſtam intelligi debet, cur talia in anima poſſibilia ſint (§. 56 *Ontol.*), quatenus ſcilicet ad tales potius, quam alias perceptiones, tali potius, quam alio ordine actuandas reſtringitur (§. 68). Tribuuntur itaque animæ tales facultates, quia poſſibile eſt ut talia per vim ejuſdem diverſis legibus obtemperantem actuentur. Quoniam vis conſtanter durat, utpote eſſentia & natura ejus (§. 66. 67), perdurabile quid eſt. Et quia actiones ejus continuo variantur perceptionibus aliis ſuccedentibus aliis, appetitionibus item aliis & averſationibus in locum aliarum ſuccedentibus; perceptiones & appetitiones ac averſationes ſingulares in modorum numero ſunt (§. 151 *Ontol.*), conſequenter quatenus iſtæ variantur, vis animæ modificatur (§. 704 *Ontol.*), & quatenus poſſibiles, vis eadem modificabilis (§. 764 *Ontol.*). Liquet igitur, quatenus vis animæ modificabilis, eatenus ipſi tribui facultates, & diverſas quidem tribui, quatenus modificationes non per eandem, ſed diverſas leges explicabiles ſunt, conſequenter quatenus vis animæ diverſo modo modificabilis.

Modus,

Modus, quo facultates animæ inſunt, probe expendendus, ne fingamus, quæ non ſunt, nec ex notionibus imaginariis difficultates nectamus. Eodem nimirum modo facultates animæ inſunt animæ, quo poſſibilitates agendi ſeu activæ corporis potentiæ inſunt corpori, aut vi ejuſdem motrici ineſſe intelliguntur, & figurarum mutabilitas ineſt materiæ, imo quælibet modi mutabilitas corpori. Ita aer condenſari poteſt, & condenſabilitas eſt condenſationis poſſibilitas. Quo igitur modo hæc ineſt aeri: eodem modo facultas animæ eidem ineſſe intelligitur, Similiter lapis calefieri poteſt. Hæc calefiendi potentia quo modo ineſt lapidi, eodem modo facultas quælibet animæ ineſt animæ. Elater aeris intendi poteſt. Iſta intenſibilitas quomodo vi elaſticæ ineſt; eodem quoque modo facultas animæ quævis eidem ineſſe intelligenda venit. Probe expendendus eſt modus, quo modorum poſſibilitates inſunt rebus materialibus ſeu corporibus, nempe quatenus per ea, quæ corpori actu inſunt, vel tanquam actu inexiſtentia ponuntur, aliud quid in eodem eſſe poſſe intelligitur, quia iſtis poſitis in actu, hæc ponenda ſunt in potentia. Quodſi enim exemplis ſpecialibus notionem iſtam tibi familiarem reddideris; tanto clariora quoque tibi erunt, quæ de modo, quo facultates animæ eidem inſunt, in præſente propoſitione docentur. Huc autem ſpectant tanquam notiones directrices, quæ de ratione modorum & poſſibilitatis eorundem in Ontologia tradidimus (§. 162. 164. 165 *Ontol.*).

§. 82.

Notio facultatum animæ ſpuria.

Facultates igitur ***animæ non concipiendæ inſtar entium diverſorum, quæ actu dantur in anima & perdurant, & quæ per actiones & paſſiones, quæ ab ipſis proficiſci obſervantur, modificantur.*** Finge enim hæc ita ſeſe habere: erunt facultates iſtæ entia perdurabilia (§. 766 *Ontol.*) & modificabilia (§. 764 *Ontol.*), conſequenter ſubſtantiæ (§. 768 *Ontol.*). Et quoniam diverſæ ſunt ***per hypoth.*** diverſæ erunt ſubſtantiæ. Anima igitur erit plurium ſubſtantiarum aggregatum, conſequenter ſubſtantia compoſita (§. 794 *Ontol.*): quod cum ſit abſurdum (§. 48), facultates quoque animæ non concipi poſſunt inſtar entium diverſorum, quæ in anima perdurant & modificabilia ſunt.

Non ignoro equidem, vulgo facultates ita fingi, ſed notione imaginaria, non reali (§. 110 *Ontol.*), quæ ſi intra limites ſuos coerceatur, ſubinde in philoſophia reali ad facilitandam demonſtrationem & quæſiti inveſtigationem ſubſtitui poteſt. Quodſi vero pro reali accipiatur, naſcuntur difficultates circa ſimplicitatem animæ & ex iis aliæ propullulant, nec videre licet, quomodo ſine extenſione concipi poſſit anima: id quod in argumento de immortalitate animæ plurimum negotii faceſſit. Imo quamdiu notionem imaginariam cum reali confuderis; nihil in Pſychologia rationali efficies, ſed continuis difficultatibus iiſque inextricabilibus urgeberis, ut certo tramite progredi minime liceat.

CAPUT II.

De Facultate ſentiendi, ſive Senſu.

§. 83.

Senſationes quales ſint.

Senſationes animæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici. Dum enim ſentimus, objecta externa nobis repræſentamus, quæ mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducunt (§. 67 *Pſychol. empir.*). Conſtat vero obvia unicuique momentis ſingulis experientia, objecta iſta eſſe corpora. Quamobrem cum ſentimus, corpora nobis repræſentamus. Jam

Digitized by Google

corpora ſunt entia compoſita (§. 119 *Coſmol.*), ideoque dum ſentimus, compoſitum quid nobis repræſentamus, conſequenter percipimus (§. 24 *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque ſenſationes ſunt perceptiones, quarum ratio continetur in mutationibus, in organis corporis noſtri qua talibus contingentibus (§. 65 *Pſychol. empir.*), anima vero ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48); ſenſationes ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici.

Hæc repræſentatio compoſiti in ſimplici maximi momenti eſt. Quoniam enim non repugnat compoſitum in ſimplici repræſentari; ideo animæ poſſibiles ſunt, quippe quarum natura & eſſentia in vi iſta repræſentativa conſiſtit (§. 66. 67).

§. 84.

Uberior explicatio anterioris.

Dum ſentimus, compoſitum aliquod præſens in ſimplici repræſentatur. Dum enim ſentimus, ea percipimus objecta, quæ mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducunt (§. 67 *Pſychol. empir.*), conſequenter quæ nobis præſentia ſunt (§. 59 *Pſychol. empir.*). Sed dum ſentimus, compoſitum in ſimplici repræſentatur (§. 83). Quamobrem dum ſentimus, compoſitum aliquod præſens in ſimplici repræſentatur.

Propoſitio præſens ideo notanda eſt, ut appareat poſthac differentia inter ſenſationes & phantaſmata animæ, conſequenter inter imaginationem & ſenſum.

§. 85.

Imaginis in genere definitio.

Imago in genere eſt repræſentatio quælibet compoſiti.

Definimus hic imaginem in ſignificatu latiſſimo, quem habere poteſt, ne opus ſit eum diſtingui in proprium & metaphoricum, quemadmodum fieri ſolet. Plurimum enim refert in diſciplinis non admitti ſignificatus niſi proprios & abſtineri a metaphoricis.

§. 86.

Ideæ ſenſuales imagines ſunt.

Quoniam ſenſationes ſunt repræſentationes compoſiti (§. 83), repræſentationes autem rei, quatenus objective conſideratur, ideæ ſunt (§. 48 *Pſychol. empir.*), & quidem ſenſuales, quæ a ſenſu in anima producuntur (§. 95 *Pſychol. empir.*); *Ideæ ſenſuales imagines ſunt.*

Patet adeo, quo ſenſu admitti poſſit, dari in anima imagines rerum.

§. 87.

Imaginis materialis & immaterialis differentia.

Imago materialis eſt repræſentatio compoſiti in compoſito. Unde *Imago immaterialis* dici poteſt repræſentatio compoſiti in ſimplici. Quemadmodum vero imagines immateriales ideæ vocantur (§. 86 *Pſychol. ration.* & §. 24 *Pſychol. empir.*); ita ex adverſo Imagines materiales, quæ vulgo ſimpliciter Imagines appellantur, *Ideæ materiales* dici poſſunt.

Idearum materialium denominatione utemur in inferioribus, nec ea commode carere poſſumus, quemadmodum ex ſequentibus patebit.

§. 88.

Picturæ definitio.

Picturæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſuperficie.

Ita communiter objecta pinguntur in tabula, vel tela expanſa. Pingi tamen quoque poſſunt & ſolent in ſuperficiebus quibuſcunque concavis & convexis.

§. 89.

Sculpturæ & Statuæ definitio.

Sculpturæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſolido. Dicuntur in ſpecie *Statuæ*, ſi homines repræſententur. Imo quæcunque imagines corporeæ ſub hac definitione comprehenduntur, veluti quæ ex cera effigiantur.

Noſtrum

Noſtrum jam non eſt tradere imaginum materialium differentiam inter ſe; ſed tantummodo exponere differentiam imaginis materialis ab immateriali. Sufficit adeo materiales revocaſſe ad ſua, quæ habent genera, non attentis ſpeciebus, in quas hæc abeunt.

§. 90.

Quomodo imagines materiales res repræſentent:

Imagines materiales res intra ſe repræſentant. Imagines enim materiales res repræſentant in compoſito (§. 87), adeoque quatenus vi compoſitionis ſimilitudinem habent cum repræſentato (§. 210 *Ontol.*). Ita ſtatua repræſentat hominem, quatenus cum figura externa hominis eandem habet. Quoniam itaque compoſitio abſolvitur modo, quo partes quædam invicem unitæ ſunt (§. 533 *Ontol.*), adeoque ad eum ſpectantia in numero determinationum (§. 122 *Ontol.*) & quidem intrinſecarum ſunt (§. 545 *Ontol.*); objectum intra ſubjectum repræſentans repræſentatur.

Specula plana objecta repræſentant in ſe; concava certo in caſu extra ſe. Unde aliquo modo apparet, quid ſit repræſentare in ſe & extra ſe; non tamen prorſus apparet. Specula enim non ſibi, ſed nobis quid repræſentant. Si deeſt oculus, in quem lumen reflexum incidit, nulla nec in ſpeculo, nec extra idem apparet imago. Præſtat igitur ab iſtiuſmodi ſimilitudinibus abſtinere, ne, quæ ex notionibus clara ſunt, magis obſcurentur, quam illuſtrentur. Ceterum patet ideas materiales alterius prorſus generis eſſe, quam immateriales imagines, quibus anima ſibi objecta, quarum ſibi conſcia eſt (§. 21), extra ſe repræſentat. Perperam igitur a Materialiſtis confunduntur, quæ toto cælo diverſa ſunt.

§. 91.

Idearum ſenſualiũ repræſentatio cum objecto ſimilitudo.

Ideæ ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant. Ideæ enim ſenſuales vi ſenſationis in anima inſunt (§. 95 *Pſychol. empir.*), conſequenter objecta repræſentant, quæ mutationem organis ſenſoriis qua talibus inducunt (§. 67 *Pſychol. empir.*). Quoniam igitur ideæ ſenſuales ſunt imagines iſtorum objectorum (§. 86), imaginem vero non repræſentare objectum conſtat, niſi quatenus ea, quæ in objecto diſtinguuntur, eadem ſunt cum iis, quæ in imagine diſtinguere a ſe invicem licet, conſequenter quatenus imago ſimilis objecto, quod repræſentat (§. 195 *Ontol.*); ideæ utique ſenſuales objecto, quod repræſentant, ſimiles eſſe debent.

Abſonum videtur admittere, quod ideæ ſenſuales ſint imagines objectorum ſenſibilium, & hoc non obſtante in dubium vocare ſimilitudinem cum prototypo. Imago enim objecto, quod repræſentare debet, diſſimilis, non eſt rei illius, ſed alterius cujuſdam imago. Maximi autem momenti eſt hanc idearum ſenſualium cum objectis, quæ exhibent, ſimilitudinem intimius perſpicere: id quod ex ſequentibus abunde innoteſcet.

§. 92.

Ideis ſenſualibus quid inſit.

Ideæ ſenſuales non repræſentant niſi figuras, magnitudines, ſitus & motus. Ideæ enim ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91), & quoniam vi ſenſationis in anima exiſtunt (§. 95 *Pſychol. empir.*), objecta iſta in organum ſenſorium agunt (§. 67 *Pſychol. empir.*), adeoque corpora ſunt (§. 56 *Pſychol. empir.*). Corporibus igitur ſimiles ſunt, conſequenter quæ ideis ſenſualibus inſunt, eadem ſunt cum iis, quæ inſunt corporibus (§. 210 *Ontol.*). Enimvero corpora entia compoſita ſunt (§. 119 *Coſmol.*), adeoque in iis non dantur niſi partes (§. 531 *Ontol.*), quæ cum limitatæ ſint (§. 468 *Ontol.*), figura præditæ ſunt (§. 621 *Ontol.*) & quatenus

tenus denuo compoſitæ determinatam magnitudinem habent (§. 624 *Ontol.*),quatenus vero junguntur aliis(§. 140 *Coſmol.*), nec continuum efficiunt, cum alias nulla oriretur in compoſito differentia ab aliis (§. 554 *Ontol.*), determinatum ad ſe invicem ſitum habent (§. 620 *Ontol.*). Quamobrem ideæ ſenſuales, quatenus corpora citra quandam mutationem repræſentant, non repræſentant niſi figuras, magnitudines & ſitus.

Enimvero quatenus mutationi obnoxia ſunt corpora, motui obnoxia ſunt (§. 128 *Coſmol.*). Quamobrem ideæ ſenſuales, quatenus corpora exhibent ut mutationem patientia, nonniſi motus repræſentant. Atque ita patet, in ideis ſenſualibus non contineri niſi figuras, magnitudines, ſitus & motus.

Quodſi corpuſcula, ex quibus materia alicujus corporis conſtat, fuerint mixta ex diverſis materiis aliis; ea rurſus reſolvuntur in particulas, quæ determinatas habent figuras atque magnitudines ſitumque ad ſe invicem determinatum. Quamobrem in eorum quoque perceptione non continentur niſi figuræ, magnitudines ac ſitus: quod ut ante patet.

Qui mechanicam philoſophiam profeſſi ſunt, dudum agnovere non aliud quid in corporibus ineſſe præter figuras, magnitudines ac ſitus. Nec *Carteſius*, qui eſſentiam corporum in extenſione conſiſtere ſtatuit, diverſam ab hac ſovit ſententiam. Imo Atomiſtæ quoque idem admittunt. Quamobrem ſi ſupponitur, perceptionibus noſtris non alias ineſſe debere determinationes, quam quæ rebus inſunt, quod in propoſitione præcedente evicimus; hinc ultro conſequitur non alia percipi quam figuras, magnitudines, ſitus ac motus? Non eſt quod objicias, experientiam contrarium aperte loqui: quæ enim hinc peti poſſunt ad labefactandam propoſitionis præſentis veritatem, ea in fumum abibunt, quamprimum perceptionem confuſam intimius perſpicere licuerit.

§. 93.

Senſationes quatenus diſtinctæ.

Si figuras, magnitudines & motus in iis, quæ percipimus, diſtinguimus; ſenſationes diſtinctæ ſunt. Senſationes enim ſunt perceptiones (§. 65 *Pſychol. empir.*). Omnis autem perceptio diſtincta eſt, quatenus in re percepta plura ſigillatim enuntiabilia diſtinguimus (§. 38 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in ideis ſenſualibus non inſint niſi figuræ, magnitudines, ſitus ac motus (§. 92); diſtinctæ erunt ſenſationes, ubi figuras, magnitudines ac motus, adeoque & ſitus in iis, quæ percipimus, diſtinguimus.

Idem etiam patet a poſteriori. Quodſi enim ea, quæ diſtincte percipimus, conſideremus; patebit nos non deprehendere niſi figuras, magnitudines ac ſitus, nec non motus, quæ a perceptione confuſa abſunt, ac diſtincta explicatione tradi poſſunt. Ceteræ enim qualitates ſenſibiles nonniſi confuſe percipiuntur, ſuoque loco in Phyſica oſtendetur, quod per figuras, magnitudines, ſitus ac motus ipſæmet diſtincte explicentur.

Inde ſane eſt, quod figurarum, magnitudinum & motuum doctrina jam dudum per diſtinctas notiones tradita fuerit, cum in ceteris Phyſici antiqui ad evidentiam nullam pervenerint, qualis in Matheſi obſervatur.

§. 94.

§. 94.

Si figuras, magnitudines, ſitus ac motus rei perceptæ inexiſtentes non diſtinguere poſſumus; ſenſatio confuſa eſt. Quoniam enim ideæ ſenſuales non repræſentant niſi figuras, magnitudines, ſitus & motus rei perceptæ inexiſtentes (§. 92); perceptioni quoque confuſæ ineſſe nequeunt perceptiunculæ aliæ, quam figurarum, magnitudinum, ſituum ac motuum rei perceptæ inexiſtentium. Quodſi ergo figuras, magnitudines, ſitus ac motus rei perceptæ inexiſtentes non diſtinguere poſſumus; in re clare percepta plura ſigillatim enuntiabilia non diſtinguimus. Eſt igitur ſenſatio confuſa (§. 39 *Pſychol. empir.*).

Senſatio confuſa qualis ſit.

Probe notandum eſt, in propoſitione præſente ac præcedente ſupponi ſenſationem diſtinctam nihil continere confuſi, & viciſſim confuſam nihil continere diſtincti. Etſi enim perceptiones noſtræ ex confuſis & diſtinctis componantur, ac ſemper iiſdem plurimum inſit confuſi; eas tamen docendi gratia, quemadmodum & alias in diſciplinis moris eſt, a ſe invicem ſeparari utile, imo neceſſe eſt. Iſtiuſmodi etiam ſeparatio ipſo mentis actu fieri ſolet, quatenus animum ad rem perceptam advertentes ſigillatim enuntiabilia a ſe invicem ſeparamus notiones diſtinctas formaturi (§. 678 *Log.*): id quod inferius diſtinctius adhuc expoſituri ſumus, ubi intellectus operationes ad rationes ſuas revocabimus. Ne tamen dubia ſuboriantur methodo parum adſuetis; propoſitionem ſequentem adjicere lubet, ut ea removendi non deſit occaſio.

§. 95.

Si figuras & magnitudines alias, ſitus & motus alios in re percepta diſtinguere poſſumus, alias vero alioſque diſtinguere non valemus; ſenſatio ex confuſis & diſtinctis componitur. Quatenus enim figuras, magnitudines, ſitus ac motus diſtinguimus, diſtincta eſt ſenſatio (§. 93): quatenus diſtinguere non valemus, confuſa (§. 94). Quamobrem ſi figuras & magnitudines alias, ſitus & motus alios diſtinguere, alias autem alioſque diſtinguere non valemus; ſenſatio ex confuſis & diſtinctis componitur.

Senſatio compoſita qualis.

Senſationes noſtræ omnes compoſitæ ſunt, quemadmodum a poſteriori patet, nec minus a priori ex mox uberius dicendis intelligetur. Quamobrem exempla, quibus propoſitionis præſentis veritas confirmatur & intellectus ejuſdem illuſtratur, adeo obvia ſunt, ut unuſquiſque in ſe experimentum ejus rei exemplo capere poſſit. Ponamus e. gr. nos viſu percipere menſam. Partium ſingularum figuras & magnitudines, nec non earum ad ſe invicem ſitum probe diſtinguimus & eatenus perceptio noſtra diſtincta eſt. Habent vero partes diverſæ colorem diverſum, quem non minus percipimus. Etſi autem colorem unum ab altero ob claritatem, qua percipitur, optime diſtinguamus, atque adeo duorum colorum ſimultaneæ perceptiones totalem efficiant diſtinctam; ſingulæ tamen in ſe confuſæ ſunt, cum figuras & magnitudines ſituſque particularum, ac motus luminis incidentis atque in iiſdem modificati ſeorſum percipere non liceat, utut ratione aſſequi detur, quemadmodum in Phyſica docebimus. Nullum igitur ex eo dubium moveri poteſt, quod ſenſationibus rerum diſtinctis, quas habemus & in ipſis diſciplinis admittere tenemur, inſint confuſe percepta: quod ut penitus tollatur, probe expendendus eſt modus, quo confuſe percepta inſerviant perceptioni totali diſtinctæ efficiendæ.

§. 96.

Si perceptiones confuſæ partiales plures ingrediantur compoſitam; perceptionem totalem diſtinctam efficiunt. Quoniam confuſe percepta clare percipiuntur (§. 37. 39 *Pſychol. empir.*); ubi perceptiones confuſæ partiales plures ingrediuntur compoſitam, confuſe percepta a ſe invicem diſtinguere valemus

Perceptiones confuſæ quomodo totalem

efficiant diſtinctam.

lemus (§. 31 *Pſychol. empir.*). Et quoniam etiam confuſas perceptiones, vel res per eas repræſentatas vocabulis indigitamus (§. 271 *Pſychol. empir.*); confuſe quoque percepta a ſe invicem diſcernibilia ſigillatim enuntiare valemus. Quamobrem cum perceptio aliqua diſtincta hoc ipſo evadat, quod in re percepta plura ſigillatim enuntiabilia diſtinguamus (§. 38 *Pſychol. empir.*); perceptiones confuſæ partiales plures, compoſitam ingredientes, totalem efficiunt diſtinctam.

Exempla obvia idem confirmant, & ſufficit illud ipſum, quod ad propoſitionem præcedentem confirmandam ac illuſtrandam adduximus. Colores enim diverſi a ſe invicem diſtinguuntur & peculiaribus nominibus alteri indigitantur, utut unusquisque nonniſi confuſe percipiuntur; ita ut in uno colore nequidem plura confuſe percepta actu mentis a ſe invicem ſeparare liceat, quantamcunque attentionem adhibueris & quantocunque ſtudio reflectere ſuper colore percepto volueris. Sunt autem præter perceptiones confuſas colorum adhuc aliæ complures, quemadmodum unicuique exploratum eſt, & de iis idem valere, quod de coloribus diximus, palam eſt, cum nihil hic de coloribus affirmetur, niſi quatenus confuſe percipiuntur: quod adeo de re omni confuſe percepta affirmari debet (§. 374 *Pſychol. empir.*). Eodem modo perceptiones confuſæ ingrediuntur diſtinctam per modum partium, quo notiones confuſæ diſtinctam. Et quo modo hæ ulterius continuo reſolvendæ, ut tandem adæquata prodeat notio (§. 682 *Log.*); ita perceptiones quoque confuſæ, quæ tanquam partiales totalem ingrediuntur, in ſe continuo reſolubiles ſunt in alias, donec tandem in figuris, magnitudinibus, ſitu & motibus ſubſiſtatur (§. 92), etſi iſta reſolutio in noſtra poteſtate non ſit, quemadmodum ex formali vis perceptivæ limitatione deinceps clarius intelligetur.

§. 97.

Ortus diverſarum perceptionũ confuſarum ex aliis.

Si plures ſenſationes confuſæ diverſæ confunduntur in unam; idea ſenſualis, quæ inde reſultat, diverſa apparet ab iis, quæ confunduntur. Etenim ſi plures ſenſationes confuſæ in unam confunduntur, ſimul repræſentantur ea, quæ ſingulis inſunt (§. 91). Quoniam vero ſingulis eadem non inſunt (*per hypoth.* & §. 183 *Ontol.*); in idea ſenſuali, quæ ex confuſione aliarum diverſarum in unam oritur, diverſa utique inſunt, quam unicuique illarum ſigillatim ſpectatæ. Jam cum ideæ ſenſuales confuſæ ideo a ſe invicem differant, quia perceptiunculæ in unam confuſæ differunt; neceſſe utique eſt, ut idea ſenſualis confuſa alia ſit, adeoque etiam diverſa appareat ab iis, quæ confunduntur.

Patet idem a poſteriori. Etenim ſi colores ſiccos contritos commiſceas; nudo oculo qui apparet color, diverſus eſt ab utroque colore, quam habent particulæ pulverum commixtorum.

Quodſi vero per microſcopium contuearis pulverem, qui ex commixtione duorum pulverum diverſi coloris prodit; in conſpectum prodeunt pulviſculi diverſi coloris, ii ſcilicet, in quos contritæ fuerunt maſſæ diverſi coloris. Percipiuntur adeo viſu pulviſculi diverſi coloris, dum color ille compoſitus ab ipſorum colore prorſus diverſus comparet. Sed quoniam pulviſculi iſti nudo viſu non amplius a ſe invicem diſtinguuntur, ſed duo vel plures inſtar unius apparent, coloris diverſi perceptiunculæ in unam confunduntur. Prodit adeo idea ſenſualis confuſa ex plurium

ſenſa-

Digitized by Google

ſenſationum confuſione in unam, quæ ab iis, quæ confunduntur, diverſa prorſus apparet. Obtinet idem in aliis ſenſationibus. Ecquis enim eſt qui neſciat, ex commixtione duorum odorum prodire odorem compoſitum diverſum prorſus ab iis, qui invicem commixti fuere? Quis ignorat, ex commixtione duorum ſaporum prodire ſaporem compoſitum itidem diverſum prorſus ab iis, qui invicem commixti fuere? A poſteriori igitur propoſitionis præſentis veritas ſatis clare elucet, quatenus plurima experientia ſuggerit exempla, a quibus eandem abſtrahere licet.

Maximi momenti eſt in Moralibus, ut conſtet quomodo perceptiones confuſæ naſcantur ex aliis: id quod ſuo loco conſtabit, ubi praxin moralem ad diſtinctas notiones revocaturi ſumus. Quodſi ulterius quæſiveris, undenam fit ut plures perceptiones diverſæ in unam confundantur; reſponſionem accipe ex ſequentibus. Ad veritatem propoſitionis præſentis parum refert, utrum noveris nec ne, undenam ſit iſta confuſio; ſufficit a poſteriori conſtare, quod locum in anima habeat.

§ 98.

Ideæ ſenſuales quid proprie ſint.

Dum ſentimus, anima ſibi repræſentat ſubſtantiarum ſimplicium mutationes intrinſecas, ſed in unum confuſas. Sunt enim ſenſationes ſimiles objecto, quod repræſentatur (*§. 91*), adeoque corpori in organum ſenſorium agenti (§. 56. 65 *Pſychol. empir.*), conſequenter determinationes intrinſecæ in ideis ſenſualibus eædem ſunt cum determinationibus intrinſecis in corporibus, quæ repræſentant (§. 195 *Ontol.*). Enimvero corpora ſunt ſubſtantiarum ſimplicium aggregata (§. 176 *Coſmol.*), nec præter eas quicquam ſubſtantiale in iiſdem datur (§. 177 *Coſmol.*), & in iſtis, tanquam elementis (§. 182 *Coſmol.*), rationes ultimæ eorum continentur, quæ in rebus materialibus deprehenduntur (*§. 191 Coſmol.*). Aliæ igitur determinationes corporibus ineſſe nequeunt, niſi quæ elementis inſunt, ſi tandem confuſe percepta ad ſuos fontes ita reducantur, ut nihil confuſi amplius ſuperſit. Jam ſtatus elementorum continuo mutatur (§. 197 *Coſmol.*), & omnis in corporibus diverſitas ab elementorum diverſitate dependet (§. 194 *Coſmol.*). Quamobrem ideæ noſtræ ſenſuales non repræſentant niſi continuas determinationum intrinſecarum mutationes, quibus ſtatus elementorum internus conſtituitur (*§. 705. 706 Ontol.*). Quilibet autem in ſeipſo experitur ſe illas determinationes & earum mutationes ſigillatim non agnoſcere, nec a ſe invicem diſtinguere. Eas igitur in unum confundit.

Magni momenti eſt hæc propoſitio ad naturam animæ & totius univerſi intimius perſpiciendam. Neque hactenus expenſa ſunt, quæ ab eadem pendent & mox uberius exponentur.

§. 99.

Animæ quouſque diſtinctas habent perceptiones.

Anima ſenſu ne armato quidem corpuſcula derivativa diſtinguit. Etenim ſi per microſcopium particulam lamellæ auri contemplemur, quod objecta mirifice amplificare poteſt, imo quantamcunque in iis amplificandis vim habet, non tamen videmus niſi auri quandam lamellam, quæ extenſionem continuam uniformem exhibet. Nemo ignorat, aurum eſſe corpus mixtum, adeoque in particula iſta admittenda eſſe corpuſcula ex aliis parti-

culis minotibus diverſis invicem unitis compoſita, conſequentet derivativa (§. 229 *Coſmol.*). Cotpuſcula igitur derivativa anima ne ſenſu quidem armato diſtinguit.

Quæ de auro comperta ſunt, eadem de maſſa quacunque alia experiri datur. Quicquid enim ſenſu percipitur, mixtum eſt. Non igitur a ſingulari quodam caſu ad univerſale concluditur.

§. 100.

Corpuſcula primitiva ſenſui non obvia.

Multo minus igitur anima ſenſu licet utcunque armato corpuſcula primitiva diſtinguit. Anima enim ſenſu utcunque armato non diſtinguit corpuſcula derivativa (§. 99), ne ea quidem, ex quibus ſenſui obvia immediate conſtant, quemadmodum ex probatione propoſitionis præcedentis intelligitur. Enimvero corpuſcula derivativa ex aliis minoribus componuntur, & derivativa prima ex primitivis aggregantur (§. 229 *Coſmol.*), conſequenter primitiva partes ſunt cujuſvis derivativi (§. 341 *Ontol.*), ac ideo quocunque derivativo minora ſunt (§. 352 *Ontol.*). Quare cum anima ob exilitatem non diſtinguat corpuſcula derivativa, quod per ſe patet, adeoque ægrius diſtinguere poſſit iiſdem minora; ſenſu quantumlibet armato primitiva corpuſcula diſtinguere nequit.

Patet idem a poſteriori. Nullum eſt dubium, particulas, quæ ingrediuntur corpuſculum auri, eſſe corpuſcula derivativa, utpote & ipſa mixta. Dum vero corpuſcula auri immediata ſenſu non diſtinguimus; unuſquiſque noſtrum rideret quærentem, an non particulas corpuſcula iſta ingredientes diſtinguere liceat. Ridemus autem non alia de cauſa, quam quod norimus particulas iſtas, tanquam partes corpuſculorum, minores eſſe corpuſculis: quam etiam riſus rationem allegamus. Tacite autem ſupponimus, nos minora iis, quæ ob exilitatem non videmus, multo minus videre poſſe. Niſi enim hoc ſupponatur, non appatet quæſtionis abſurditas ex eo, quod partes corpuſculorum ſint hiſce minores.

Evidentium diſtincta evolutio plurimum juvat acumen animæ, ut ad ſui cognitionem evadat aptior. Nemo igitur miretur, nobis eam curæ cordique eſſe. Nec quemquam piget animum ad eandem advertere. Neglectus ſane hujus evolutionis haud poſtrema cauſa fuit, cur ſtudium pſychologicum hactenus frigeat in Muſæis philoſophorum.

§. 101.

Elementa rerum non obvia.

Elementa rerum materialium anima ſenſu utcunque armato diſtinguere nequit. Quoniam corpuſcula primitiva ex elementis ortum ſuum deducunt (§. 229 *Coſmol.*); antequam ad elementa pervenitⁱ poſſit, neceſſe eſt in ideis ſenſualibus diſcerni a ſe invicem corpuſcula ptimitiva. Sed hæc diſcernere ſenſu utcunque armato non licet (§. 100). Ergo nec elementa rerum materialium ſenſu quomodocunque armato diſtinguere licet.

Corpuſcula in genere ſpectata corporibus ſimilia ſunt, nec differunt ab iſtis niſi magnitudine. Non tamen ſenſu percipiuntur. Elementa corporum cum corporibus nihil prorſus commune habent (§. 183 *Coſmol.*). Quid ergo mirum, quod ſub ſenſum non cadant? Ubi ſenſuum auxilio deſtituimur, ad rationis tribunal provocandum. Atque ideo elementorum exiſtentiam ex principiis rationis deduximus (§. 176. 181 *Coſmol.*). Non inutiliter hæc inculcantur. Vulgo enim natura rerum qualis ſit non agnoſcitur, quod elementa ad modum objectorum ſenſibi-

ſenſibilium concipiantur, cum tamen ſenſuum objecta eſſe repugnet. Aliter ſeſe res habet cum corpuſculis, quæ ſenſus aciem effugiunt. Quodſi enim fingas ea majora fieri ea tamen lege, ut ſibi non fiant diſſimilia, vel eorundem ſpeciem in oculo amplificari, ut majora appareant; qualia ſint vi imaginationis (§. 92 *Pſychol. empir.*), adeoque quaſi ſenſu percipis (§. 91. 92 *Pſychol. empir.*). Id vero non ſuccedit in elementis rerum materialium: quorum quippe phantaſma ideæ ſenſuali ſimile nullum poſſibile.

§. 102.

Quoniam elementa rerum materialium ſenſui impervia ſunt (§. 101), in iis tamen rationes ultimæ eorum, quæ in rebus materialibus deprehenduntur, continentur (§. 191 *Coſmol.*), conſequenter res materiales non cognoſcuntur diſtincte, niſi perſpectis iis, quæ elementis inſunt (§. 56 *Ontol.*); *nihil quod rebus materialibus ineſt, prorſus diſtincte ſenſu percipitur, nec natura rerum ſenſui perveſtigabilis.* *Senſu nihil prorſus diſtincte percipitur & natura rerum eidem imperveſtigabilis.*

Hinc in ipſa Matheſi acquieſcimus in eo, quod confuſe percipitur. Etenim in Geometria acquieſcimus in notione extenſionis, qualis a ſenſu in imaginationem derivatur, & in Mechanica gradum in vi ſiſtimus motrice. Enimvero & extenſionem (§. 224 *Coſmol.*) & vim motricem nonniſi confuſe percipimus (§. 295 *Coſmol.*), adeoque in eo acquieſcimus in Geometria & Mechanica, quod confuſe percipimus, conſequenter ab imaginibus pendet omnis cognitio (§. 86). In Arithmetica numerorum notiones tandem reſolvuntur in notionem unitatis (§. 339 *Ontol.*) & unitatis notio ab imagine propemodum ſeparata (§. 330. 332 *Ontol.*). Unde numerorum analyſis ab imaginibus ſeparatæ cognitionis exemplum fere præbet. Aſt in reliquis diſciplinis omnis noſtra cognitio ab imaginibus pendet. In Coſmologia generalem univerſi cognitionem ab imaginibus ſeparare tentavimus, dum veros naturæ fontes aperuimus, oſtendimusque quænam ſint primæ imagines, a quibus pendet communis naturæ cognitio. In Pſychologia igitur rationali oſtendendum eſt, quomodo imagines iſtæ fundamentales in anima naſcantur: idquod uberiorem lucem affundet iis, quæ in Coſmologia de hoc univerſo docuimus.

§. 103.

Dum anima ſtatus elementorum internos in unum confundit; remanet notio diverſitatis numericæ atque pluralitatis, nec non nexus elementorum vi illorum ſtatuum inter ſe & arctitudinis illius nexus, ac inde porro extenſionis & continuitatis idea ſenſualis naſcitur. Dum enim anima ſtatus elementorum internos in unum confundit; eos a ſe invicem minime diſtinguit (§. 39 *Pſychol. empir.*), adeoque ſingula ſigillatim percipere nequit (§. 682 *Log.*), conſequenter ſibi conſcia eſſe non poteſt eorum, quibus ſtatus unius elementi a ſtatu alterius differt (§. 11). Quoniam tamen ideæ ſenſuales ſimiles eſſe debent objecto, quod repræſentant (§. 91); ut tanquam numero eadem percipiantur, quæ diverſa ſunt, fieri nequit. Remanet igitur notio diverſitatis numericæ: quæ cum ſine pluralitate intelligi nequeat (§. 184. 33 *Ontol.*); notio quoque pluralitatis ſeu multitudinis ſupereſſe adhuc debet. *Quomodo Idea extenſionis & cõtinuitatis naſcatur.*

Status elementorum omnium inter ſe connexi ſunt (§. 200 *Coſmol.*), & quidem ideo quia ſtatus interni præſentis ratio in elemento uno reddi poteſt ex ſtatu interno præſente alterius (§. 209 *Coſmol.*), quemadmodum ex demonſtratione nexus elementorum inter ſe intelligitur (§. 200 *Coſmol.*). Quoniam anima ſtatus elementorum in unum confundit; eorum ſibi conſcia eſſe nequit, quibus ſtatus iſti elementorum per ſe invicem explicabiles ſunt (§. 682 *Log.*). Cum tamen ideæ ſenſuales ſimiles eſſe debeant objecto,

quod repræſentant (§. 91); aliquid quoque in idea ſenſuali remanere debet, quod nexui iſti reſpondet. Jam quia aggregata elementorum vi hujus nexus unum quid efficiuntur; unionis notio in eadem ſupereſſe debet, utpote id quod vi explicabilitatis ſtatus interni unius elementi per ſtatum internum alterius omni elementorum aggregato commune eſt.

Quoniam igitur idea ſenſualis tantum ſimilitudinis cum ideato retinere debet, quantum in confuſa perceptione ſupereſſe poteſt, & ſtatus unius elementi ita explicabilis eſt per ſtatum alterius, ut propter diſſimilitudinem elementorum (§. 195 *Coſmol.*) per ſtatum elementi cujuſcunque alterius explicari minime poſſit; nexus quoque hujus arctitudini quidpiam in idea ſenſuali reſpondeat neceſſe eſt, quod indivulſum ſit, ac in eo conveniat nexus elementorum quorumlibet. Quamobrem confuſe non percipitur niſi quatenus quæ unita ſunt, ita unita apparent, ut aliud quid interponi nequeat, extremo binorum quorumcunque communi exiſtente. Atque ita naſcitur continuitatis idea ſenſualis (§. 567. 568 *Ontol.*).

Et quoniam idea iſta plura a ſe invicem numerice diverſa, ſed inter ſe ita unita, ut continuum efficiant, repræſentat, dum elementorum aggregata confuſe percipiuntur *per demonſtrata*; idea extenſionis ſenſualis enaſcitur (§. 567. 568 *Ontol.*).

Confuſas, quas habemus, rerum perceptiones explicare Pſychologiæ rationalis eſt, neque id utilitate caret. Etenim hac explicatione ad primos rerum fontes deducimur, ut appareat vera naturæ rerum facies. Quemadmodum enim perperam de coloribus aliiſque qualitatibus ſenſibilibus ſentiunt, qui perceptionem ſuam confuſam ipſi objecto inhærere exiſtimant, ita non minus de extenſione & continuitate parum recte ſtatuunt, qui perceptionem ſuam confuſam rebus tribuunt, quemadmodum jam alias me monuiſſe memini, ex præſente autem propoſitione ab iis abunde intelligitur, qui, quod fuerint in ſtudio coſmologico aſſidui, mentem imaginibus non amplius addictam habent. Animæ quoque natura intimius inſpicitur & confuſarum inprimis perceptionum indoles manifeſta evadit. Acumen præterea hiſce exercitationibus comparatur, quo confuſis perceptionibus ad diſtinctas revocandis opus eſt: id quod in philoſophia morum plurimum utilitatis affert. Docemur præterea ad eundem modum, quo primæ imagines rerum naſcuntur ex confuſione eorum, quæ ipſis elementis inſunt, naſci quoque imagines alias ex limitum extenſi & vis motricis confuſione, unde naſcuntur ideæ qualitatum phyſicarum, quas diximus (§. 238 *Coſmol.*). Enimvero hæc diſtinctius a nobis exponi conſultum ducimus.

§. 104.

Idea ſpatii ſenſualis ſeu imaginaria.

Quoniam ſpatium non differt ab extenſo in abſtracto ſpectato, cum utriuſque idea ſenſualis non exhibeat niſi quoddam continuum uniforme, in quo ſcilicet nihil datur actu diviſum, ſed partes tantummodo poſſibiles ita inter ſe junctæ apparent, ut earum extrema ſimul ſint, ac alia inter eas interponi impoſſibile ſit, niſi quod extenſio diviſibilis & impenetrabilis materiæ, indiviſibilis vero & penetrabilis ſpatio tribuatur (§. 567. 568. 599 *Ontol.*); *ex repræſentatione nexus rerum a ſtatu elementorum interno pendentis naſcitur quoque ſpatii idea ſenſualis.*

Scilicet eodem modo intelligitur, cur ideæ ſpatii inſit extenſionis uniformitas & continuitas, quo explicavimus ortum ideæ continuitatis atque extenſionis in anima (§. 103). Sed quæri adhuc poterat, num in ipſa natura rerum aliqua ſubſit ratio, cur ſpatium imagi-

nemur

nemur ut indiviſibile ac impenetrabile; an vero anima libertate fingendi uſa demendo & addendo ideam extenſionis in ideam ſpatii transformet: id quod *Carteſio* viſum eſt, qui ſpatium eum corpore ſive materia idem eſſe pronunciavit; noſtræ vero ſententiæ non admodum convenire videtur, qui ſpatium a materia diſtinguimus ſicuti numerum a rebus numeratis (§. 601. 613 *Ontol.*). Noſtrum igitur eſt oſtendere, quomodo in confuſa naturæ rerum perceptione naſcatur idea ſpatii ſenſualis tanquam diverſi a rebus materialibus, dum nexum rerum nobis repræſentamus: quem in finem ſequens lemma præmittimus.

§. 105.

Ordo coexiſtentiæ elementorum.

Datur ordo coexiſtendi in nexu elementorum, idemque continuo ſubſiſtit, ſtatu eorum quomodocunque mutato. Etenim elementa ita coexiſtunt, ut ratio coexiſtentiæ, quatenus ſcilicet ſimul exiſtunt, & quatenus hoc potius modo, quam alio coexiſtunt, in ipſis contineatur (§. 202 *Coſmol.*), atque ideo omnia inter ſe connexa ſunt (§. 10 *Coſmol.*). Quoniam adeo per determinationes intrinſecas elementorum intelligitur, cur hæc potius elementa, quam alia, eaque hoc potius modo quam alio coexiſtant (§. 56 *Ontol.*), determinationes vero accidentales ita mutantur, ut ratio eorum, quæ in uno elemento contingunt, reddi poſſit ex mutationibus, quæ in altero contingunt (§. 209 *Coſmol.*); modus coexiſtendi per hoc determinatur, ut ſtatus elementorum per ſe invicem ſint explicabiles, conſequenter coexiſtentia elementorum quorumcunque eodem modo determinatur (§. 215 *Ontol.*). In coexiſtentiis igitur elementorum ſimilitudo quædam datur (§. 217 *Ontol.*), conſequenter ordo datur coexiſtendi (§. 472 *Ontol.*). Enimvero ideo quoque elementa inter ſe connexa ſunt, quod ratio mutationum unius contineatur in mutationibus aliorum (§. 10 *Coſmol.*). Ergo ordo coexiſtendi ſeu coexiſtentiarum in ipſo nexu elementorum obvius, neque adeo ſine hoc concipi poteſt.

Jam ſtatus elementorum continuo mutatur (§. 197 *Coſmol.*), ſed mutationes conſtanter, quæ in uno contingunt, ſunt explicabiles per mutationes, quæ in alio contingunt (§. 209 *Ontol.*). Quamobrem nulla ſtatus mutatione tollitur nexus elementorum, nec ordo coexiſtendi in eodem obvius *per demonſtrata*. Idem ergo ordo coexiſtendi continuo ſubſiſtit, ſtatu eorum quomodocunque mutato.

Propoſitio hæc coſmologica eſt; ſed cum ad contrahendam demonſtrationem propoſitionis ſequentis eadem opus habemus, eam hic loci exhiberi fas erat. Plurimum autem refert ut probe perpendatur, ordinem coexiſtendi non poſſe cogitari, quin ſimul nexus rerum nobis conſcii ſimus, etſi actu mentis ille ab hoc ſeparari poſſit, ubi ad diſtinctas notiones revocata accurata dictione exprimimus, unumquodque proprio ſuo nomine efferentes. Rationes mutationum nexum pariunt quatenus extrinſecæ, ſed ordinem gignit illarum identitas.

§. 106.

Idea ſpatii ſenſualis quomodo naſcatur.

Dum ordinem coexiſtentiarum in nexu elementorum confuſe percipit anima; in perceptione confuſa extenſioni ſuperaccedit indiviſibilitas & penetrabilitas, ſicque ſpatii idea ſenſualis enaſcitur. Dum enim ordinem coexiſtentiarum nexui rerum inhærentem confuſe percipit, eorum ſibi ſigillatim conſcia non eſt, quæ in ſtabiliendo ordine coexiſtentiarum nexui elementorum inhæ-

rente adduximus (§. 105). Quoniam tamen idea ſenſualis ſimilitudinem habet cum objecto (§. 91); eidem quid ineſſe debet, quod ordini iſti reſpondet. Jam ordo iſte coexiſtentiarum naſcitur ex eo, quod ſtatus internus elementi cujuſcunque ſit explicabilis per ſtatus ceterorum, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præcedentis intelligitur, & quatenus elementa diſſimilia ſunt (§. 195 *Coſmol.*), nulli elemento aliud quoddam ſalvo ordine ſubſtitui poſſit. Vi hujus igitur ordinis unionis notio ſupereſt in idea ſenſuali. Et quia ordo iſte ſubſiſtit continuo ſtatu elementorum quomodocunque mutato, unio iſta indiſſolubilis apparet. Quamobrem dum animæ elementorum aggregata ſibi confuſe repræſentanti propter illorum nexum idea extenſionis objiciatur (§. 103), propter ordinem eidem inhærentem extenſioni indiſſolubilitatem unionis, adeoque indiviſibilitatem ſuperaddit, atque adeo extenſum quoddam indiviſibile per res materiales ſimul perceptas diffuſum ac interminatum nobis objicitur: quod cum appareat a rebus diſtincte perceptis diverſum, penetrabile videtur. Jam vero extenſum indiviſibile & penetrabile ſpatium imaginarium eſt, quale ſenſu a nobis percipi videtur (§. 599 *Ontol.*). Idea igitur ſenſualis ſpatii enaſcitur, dum ordinem coexiſtentiarum nexui elementorum inhærentem confuſe percipimus.

Hinc demum clariſſime intelligitur, quod ſpatium non ſit niſi ordo coexiſtentiarum in nexu elementorum obvius, ſeu ordo ſimultaneorum. Etenim cum corpora non ſint niſi elementorum aggregata (§. 176. 182 *Coſmol.*), adeoque entia ſimultanea ſeu coexiſtentia ſint ſubſtantiæ ſimplices, præter quas in corporibus nihil ſubſtantiale datur (§. 177 *Coſmol.*); ordo quoque rerum coexiſtentium ſeu ſimultaneorum non datur alius in rerum natura, quam qui in elementis locum habet, & qui in compoſitis percipitur ab illo pendet, hic tamen non attenditur, ob univerſalitatis defectum, ſine qua ſpatii ideæ concipi nequit. Ordo hic nihil eſt rebus ipſis intrinſecum, naſcitur tamen ex eo quod rebus intrinſecum eſt, quatenus ea, quæ ipſis inſunt, relationem quandam ad ſe invicem habent. Qui in coſmologicis probe fuerit verſatus & in revocandis ideis animæ confuſis ad diſtinctas operam quandam poſuerit; is facile animadvertet, quod ea, quam dixi, ratione in idea ſenſuali rerum materialium ſpatium, quale imaginamur per res materiales diffundi debeat. Imo clariſſime idem perſpiciet ſpatium a rebus materialibus eſſe diverſum: res enim materiales non ſubſiſtunt ſine elementis ipſis, ſpatium vero in quadam elementorum ad ſe invicem relatione conſtante totum conſiſtit, quatenus ea a nobis non niſi confuſe perceptibilis.

§. 107.

Quomodo vim inertiæ percipiamus.

Vim inertiæ tactu percipimus, dum quid movere conamur. Si fores protrudere conamur & intus aliquis manibus ad eaſdem applicatis renititur; reniſum tactu percipimus, nec fores cedere nitentibus obſervamus niſi reniſu ſuperato. Jam ſi molem trahæ impoſitam trahere, vel globum ex fune pendulum digito e ſitu ſuo dimovere conamur; ſimiliter reniſum percipimus, qualis erit is, qui fores propulſaturo percipiebatur. Similiter ſi tabulam ligneam tenuem per aquam ſtagnantem, vel currentes celeriter per aerem movemus; ſimilem quoque reniſum in aqua & aere manu percipimus, qua illam tenemus. Jam in iſto reniſu continetur ratio, cur motus vel nullus ſequatur, fruſtra nobis nitentibus, vel non adeo celer, quam

futurus

futurus erat, eadem vi adhibita, reniſu abſente (§. 56 *Ontol.*), adeoque motus impedimentum eſt (§. 726 *Ontol.*), conſequenter mobile contrario illo niſu vim ad movendum ipſum adhibenti reſiſtit (§. 727 *Ontol.*), ac ideo reniſus iſte principium reſiſtentiæ in corporibus (§. 866 *Onol.*). Eſt igitur vis inertiæ ſeu paſſiva (§. 130 *Coſmol.*). Atque adeo patet nos vim inertiæ tactu percipere.

Hanc vim inertiæ omni materiæ ineſſe debere in Coſmologia evicimus (§. 129. 130): ex eo autem, quod probetur, eam omni materiæ ineſſe debere nondum ſequitur, quod ejus aliquam ideam habeamus, vel quando eandem acquiramus. Quamobrem hic docendum erat, undenam nobis ſit vis hujus idea, & qualis a nobis eadem percipiatur. Mox enim patebit quod hoc noſſe utile ſit, ne in analyſi notionis a vero aberremus, & vim inertiæ, fingendi facultate abuſi, in idolum imaginationis convertamus. Talia enim impedire Pſychologici eſt. Revocamus autem ideam vis inertiæ ad aliam æquipollentem, quæ nobis notior eſt, ut magis excitetur attentio ad eandem & ut evitetur periculum, ne in confuſe perceptis male a lectore intelligamur.

§. 108.

Quomodo idea vis inertiæ in anima naſcatur.

Dum anima vim inertiæ percipit, principium paſſivum elementorum confuſe ſibi repræſentat. Quoniam enim in elementis ratio ultima eorum continetur, quæ in rebus materialibus deprehenduntur (§. 191 *Coſmol.*); in iiſdem quoque vis inertiæ ſeu paſſiva contineri debet. Et quoniam corpora ſunt ſubſtantiarum ſimplicium (§. 176 *Coſmol.*), adeoque elementorum aggregata (§. 182 *Coſmol.*); nihil datur reale in corpore, niſi quod elementis inexiſtit. Quamobrem nec principium paſſivum in corpore concipitur, niſi quatenus quid reale eidem reſpondens in elementis datur. Et quoniam ideæ ſimiles ſunt objecto, quod repræſentant (§. 91); id, quod in elementis vi paſſivæ ſeu inertiæ corporum reſpondet, repræſentare debent, conſequenter principium paſſivum, quod datur in elementis (§. 294 *Coſmol.*). Enimvero elementa ne armato quidem ſenſu diſtinguere licet (§. 101), conſequenter nec ſenſu diſtingui poſſunt principia paſſiva, quæ in aliquo elementorum aggregato ſingulis elementis inſunt. Cum igitur in unum confundantur, ut ſingula ſigillatim a nobis recenſeri nequeant; perceptio confuſa oritur (§. 39 *Pſychol. empir.*). Quamobrem patet, dum vim inertiæ tactu percipimus (§. 107), animam confuſe ſibi repræſentare principium paſſivum elementorum.

Quemadmodum itaque ex idea confuſa colorum, quam viſui debemus, non agnoſcitur, multoque minus ex ea, quam tactui acceptam ſubinde ferunt cœci, quid ſit color, etſi experientia nobis ſcitu non inutilia de coloribus ſuggerat, quæ ex eorundem notionibus deducere minime valemus; ita ſimiliter quid ſit vis inertiæ ex idea, quam tactui debemus, non intelligimus, etſi de eadem experientia magiſtra nobis innoteſcant, quæ ad cognoſcenda alia de corporibus nobis proſunt: id quod etiam de extenſione, continuitate & vi motrice tenendum. Utile tamen eſt noſſe, quales ſint ideæ, quas de corpore habemus, fundamentales, ne veris rerum fontibus occluſis in præjudicia incidamus, unde errores facile ſerpunt, & nodos inextricabiles nectamus.

§. 109.

Vis motrix quomodo

Vim motricem tactu percipimus, partim dum grave manui imponimus, vel elaſtrum tenſum deprimimus, partim dum mobile in partes quaſdam corporis incurrit.

percipiatur.

currit. Grave enim nititur deorſum vi gravitatis, quod a poſteriori cuilibet notum ſumere liber. Quodſi ergo manui imponitur, adverſus eandem nititur, adeoque niſum hunc ſeu conatum deſcendendi tactu percipimus (*§. 73 Pſychol. empir.*). Enimvero ſi grave ex fune ſuſpendatur, fune reſecto actu deorſum movetur, vel etiam ſi manu demittitur libere deſcendir, nullo impetu aliunde impreſſo. Eſt igitur niſus iſte, quem in gravi tactu percipimus, vis quædam (§. 728 *Ontol.*) & quidem motrix (§. 137 *Coſmol.*). Quando igitur grave manui imponitur, vim motricem tactu percipimus.

Similiter ſi laminæ elaſticæ incurvatæ extremum alterum manu vel digito reprimimus, niſum quendam adverſus digitum vel manum ſeſe exerentem percipimus: id quod denuo experientia obvia manifeſtum ſumimus. Enimvero remoto digito, vel manu ablata, lamina cum impetu reſilit, & in ſitum rectum ſeſe reſtituit. Quare ut ante patet motum iſtum laminæ incurvatæ eſſe vim motricem, conſequenter nos vim motricem percipere, dum laminæ elaſticæ incurvatæ alterum extremum digito vel manu deprimimus.

Denique ſi mobile actu movetur, vi agendi (*§. 135 Coſmol.*) ſeu motrice præditum eſt (*§. 137 Coſmol.*). Quando igitur in partem quandam corporis noſtri incurrit, vim, qua verſus eandem nititur, percipimus. Tactu adeo tunc quoque vis morrix percipitur (*§. 73 Pſychol. empir.*).

Si corpora, quæ ſunt in motu, adverſus corpus noſtrum impinguut, vel alio quocunque modo eidem alliduntur, præter vim motricem aliæ ſimul qualitates corporis tactiles percipiuntur, perceptionibus diverſis in unam confuſis, ut adeo caute hic procedendum ſit, ne res diverſæ confundaotur. Ad eas autem dirimendas ſufficit attentio, niſi peregrinæ, quæ admiſcentur, perceptiones obſcurent principalem vis motricis (*§. 76 Pſychol. empir.*).

§. 110.

Idea vis motricis quomodo naſcatur.

Dum vim motricem percipit anima, vires, quæ inſunt elementis, confuſe ſibi repræſentat. Eodem modo idem oſtenditur, quo paulo ante (§. 108) evicimus, ideam vis inertiæ confuſam in anima enaſci, modo notetur, quod in elementis ſingulis detur principium activum (§. 294 *Coſmol.*).

Atque ita abunde conſtat, nos eorum, quæ in Philoſophia naturali de corporibus ſumimus, extenſionis ſcilicet, vis inertiæ ac vis activæ ſeu motricis nonniſi confuſas habere ideas, quales de coloribus & aliis qualitatibus ſenſibilibus habemus, ex quibus adeo nihil per ſe concluditur. Atque hinc eſt, quod definitionibus ſubſtituamus quædam a poſteriori de his corporum attributis agnita, quæ nobis loco principiorum primorum ſunt, quemadmodum *Euclides*, cum diſtincta lineæ rectæ notione deſtitueretur, adeoque eam definire non poſſet, definitionis loco uſus eſt axiomate, quod ſumebat, duas lineas rectas non habere ſegmentum commune. Oſtendemus autem idem hic ex natura animæ, quod per indirectum jam evicimus alibi (*§. 224. 295. 297 Coſmol.*).

§. 111.

Mutatio in corpore dum ſentimus.

Dum anima ſentit, motus ab objectis ſenſibilibus impreſſus nervis ſenſoriis ad cerebrum uſque propagatur. Nemo eſt, qui neſciat, modo ad ea fuerit attentus, quæ ſibimetipſi accidunt, ac memoriæ infigat, ut eorum recordetur, quoties voluerit, ex ſenſationibus varios in corpore haud raro oriri

Digitized by Google

citi motus in partibus ab organo ſenſorio maxime remotis, anima non modo inconſulta, verum prorſus invita. Exempli loco ſit nobis homo, qui audito fragore tormenti exploſi in terrorem conjicitur. Ponamus eundem pone tormentum conſtitui, hominibus plurimis aliis locum intermedium occupantibus, nec tormentum eſſe globo oneratum, ut adeo appareat, ipſi flamma ex tormenti exploſi orificio prorumpente nihil imminere periculi. Ponamus porro ipſum probe perpendere, quod multo minus aliquid periculi ſibi a fragore tormenti imminere poſſit. Addamus denique eundem non minus ad animum revocare, quod, ſi vel maxime rariſſimo caſu contingat, tormentum, dum exoneratur, in fruſta diſſilire, nihil tamen damni ſibi infligi poſſit, propterea quod tot homines loco intermedio conſiſtant, nec ipſe adeo vicinus ſit tormento, ut ſibi metuere opus habeat. Ponamus denique, quod ſingulis penſitatis intelligens ſe extra omnem periculi aleam eſſe conſtitutum, ſibi firmiter proponat animo conſtante fragorem tormenti percipere. Hoc propoſito non obſtante totus in terrorem conjicitur, quamprimum fragor in aures incidit. Dum vero terrore concutitur, corpus totum tremet, & caput cum parte trunci ſuperiori retro inclinatur, aliique motus conſequuntur, qui, cum in diverſis ſubjectis variare ſoleant, ſpecialius enumerari nequeunt. Neque ad præſens inſtitutum opus eſt, ut ſinguli enumerentur. Sufficeret enim motus ſolius pedis, vel ſola corporis retro facta inclinatio. Nemo hic excipiet motus iſtos ab anima produci, cum durante animæ propoſito corpus quietum ac animum tranquillum conſervandi contingant, imo ipſa vel indignante quod contingunt. Ex fragore itaque in aures incidente naſci debet motus organorum corporis. Enimvero anatomia docet, ex organis ſenſoriis nervos, veluti ex auditus organo nervum acuſticum ad cerebrum uſque protendi & ex cerebro in ſingulas corporis humani partes propagari nervos motorios, ſine quibus motus perfici nequeunt teſtibus experimentis anatomicis ſuo loco diſtinctius exponendis. Neceſſe igitur eſt ut motus nervis ſenſoriis impreſſus in nervos motorios derivetur, quorum ope motus muſculorum determinatur ſuo loco in Phyſica diſtinctius explicandus, conſequenter motus, qui imprimitur nervis ſenſoriis, ad cerebrum uſque propagari debet, cum alias poſſibile non ſit, eundem ex nervis ſenſoriis in motorios derivari.

Idem quoque ex natura imaginationis facile colligitur. Nemo non novit nos vi imaginationis nobis repræſentare objecta abſentia eodem prorſus modo, ac ſi præſentia eſſent (*§. 92 Pſychol. empir.*). Nullum adeo dubium eſt ſimilem alteri mutationem in corpore contingere debere, qualis in eodem accidit dum ſentimus. Nihil vero adeſt quod mutationem in organo ſenſorio cauſetur. Alia igitur mutatio locum habere nequit, niſi in cerebro, conſequenter neceſſe eſt aliquam in cerebro mutationem quoque accide-

accidere debere, dum ſentimus. Ea autem pendet ab impreſſione in organa facta. Quamobrem cum ex organo nervi ad cerebrum uſque protendantur, quemadmodum ex Anatomia notorium eſt; motus nervis ſenſoriis impreſſus, dum ſentimus, ad cerebrum uſque propagari debet.

Qualis ſit ille motus, qui nervis ſenſoriis imprimitur, utrum oſcillatione fibrillarum nervearum, an progreſſu fluidi cujuſdam ex organo in cerebrum, vel alio quocunque modo abſolvatur, hic non diſquirimus. Nobis enim hic loci periode eſt, quicquid horum veritati conſentaneum ſit. Sufficit conſtare in organo ſenſorio motum quendam excitari ab objecto ſenſibili, qui ad cerebrum uſque nervorum auxilio propagatur, nec niſi motu ad cerebrum propagato ſenſibile percipi: id quod aliquando in Phyſica uberius confirmaturi ſumus, hic ſumere poteramus. Neque novimus ullum unquam extitiſſe philoſophum, qui motus hujus ad cerebrum propagationem in dubium vocaverit, ipſaque Anatomia eum ſatis ſuperque inſinuat, ſi ex eadem ſyſtema nervoſum tibi fuerit perſpectum. Ex eo enim a priori deduci debet, quod hic ex phænomenis collegimus.

§. 112.

Speciei impreſſæ & ideæ materialis definitio.

Motum ab objecto ſenſibili organo impreſſum dicemus poſthac ***Speciem impreſſam***. Motum vero inde ad cerebrum propagatum, vel ex illo in cerebro enatum, ***Ideam materialem*** appellabimus.

Conſtat nimirum ex iis, quæ in propoſitione præcedente dicta ſunt, dum ſentimus, motum imprimi nervis ſenſoriis & inde naſci motum in cerebro. Atque adeo duplex accidit mutatio in corpore, cui reſpondet idea ſenſualis in anima. Conveniens adeo videtur unam ab altera diſtingui ſuoque utramque nomine inſigniri. Libertate autem uſi, quæ philoſophantibus competit, quamdiu termini in philoſophiam nondum fuere introducti, illam impreſſam ſpeciem, hanc vero ideam materialem appellamus. Parum vero ſolliciti ſumus, quid ſcholaſtici ſpecies ſenſibiles, ac in ſpecie impreſſas ſpecies dixerint, propterea quod notorium eſt ipſos earum rerum, quæ ad animam ſpectant, notiones claras atque diſtinctas non habuiſſe.

§. 113.

Coexiſtentia idearum ſenſualium & materialium.

Quoniam in anima non datur perceptio objecti ſenſibilis, niſi motus impreſſus nervo ſenſorio ad cerebrum propagetur (§. 111); ***Ideis ſenſualibus ideæ materiales in cerebro coexiſtunt*** (§. 95 *Pſychol. empir.* & §. 112 *Pſych. rat.*).

Plurima pendent ab hac idearum materialium & ſenſualium coexiſtentia, quemadmodum ex ſequentibus intelligetur. Sufficit autem noſſe talem dari, etſi non ſatis intelligatur qualis ſit, cum in generalibus explicandis ſubſiſtamus, nec ad particularia deſcendamus.

§. 114.

Numerus idearum materialium.

Singulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondent materiales. Senſuales enim ideæ actu inſunt in anima, quod jam aliqua in organo ſenſorio mutatio accidit (§. 95 *Pſychol. empir.*). Sed perceptiones iſtæ intelligibili modo explicari poſſunt per mutationem, quæ in organo contingit (§. 65 *Pſychol. empir.*), conſequenter per ſpeciem impreſſam (§. 112). Species igitur impreſſæ diverſæ eſſe debent, ubi diverſæ fuerint ideæ ſenſuales. Atque ideo neceſſe eſt ſingulis ideis ſenſualibus ſingulas reſpondere ſpecies impreſſas. Enimvero cum ſpecies impreſſæ ſint motus ab objecto ſenſibili nervis ſenſoriis impreſſi, ideæ autem materiales conſiſtant in motu ad cerebrum inde propagato (§. 112); ubi ſpecies impreſſæ diverſæ ſunt, ideæ etiam materiales diverſæ eſſe debent. Patet itaque ſingulis ideis ſenſualibus ſingulas reſpondere ideas materiales.

Quot

Digitized by Google

Quot adeo ideæ ſenſuales poſſibiles ſunt, tot etiam poſſibiles ſunt ideæ materiales. E. gr. habemus ideam ſenſualem equi: datur vero etiam idea equi materialis, hoc eſt, motus aliquis in quibuſdam cerebri partibus poſſibilis eſt, qui ſi in cerebro excitetur, anima ſibi repræſentat equum. Imo & ſingulorum equorum diverſæ ſunt ideæ materiales, quemadmodum ſenſuales, cum nullum equum alteri prorſus ſimilem eſſe conſtet (§. 246 *Coſmol.*). Et eodem modo ſeſe res habet cum ideis materialibus rerum ſenſibilium aliarum quarumcunque.

§. 115.

Specificatio idearum materialium.

Si ſpecies impreſſa fuerit eadem; idea quoque materialis eadem eſſe debet: ſi vero ſpecies impreſſa fuerit diverſa; idea quoque materialis diverſa eſt. Si enim ſpecies impreſſa eadem fuerit; idem excitatur in organo ſenſorio motus (§. 112). Quamobrem cum idea materialis conſiſtat in motu, qui ex organo ſenſorio beneficio nervorum ſenſoriorum ad cerebrum propagatur (§. *cit.*); ex motu organo ſenſorio excitato intelligitur, qualis eſſe debeat idea materialis, conſequenter in motu, qui a ſenſibili in organo ſenſorio excitatur, adeoque in ſpecie impreſſa ratio ſufficiens ideæ materialis continetur (§. 56 *Ontol.*). Poſita igitur eadem ſpecie impreſſa ponitur ratio ſufficiens ejuſdem ideæ materialis, conſequenter & eadem idea materialis (§. 118 *Ontol.*). Et eodem modo intelligitur, quod poſita ſpecie impreſſa diverſa, idea quoque materialis diverſa oriri debeat.

Propoſitio præſens adeo evidens eſt, ut, intellectis terminis, ſine probatione concedi potuerat. Nititur autem evidentia identitate principii rationis ſufficientis. Noſtrum adeo fuit vi ejuſdem principii diſtinctam ejus afferre explicationem.

§. 116.

Idētitas idearum materialium unde.

Quodſi ergo contingat a diverſis objectis impreſſam ſpeciem eſſe eandem; idea materialis eadem quoque *erit.*

Hypotheſin eſſe poſſibilem alibi jam oſtendimus (*not.* §. 87 *Pſychol. empir.*). Omnium clariſſime vero per viſum evincitur. In eo enim ſpecies impreſſa ab imagine in oculo pendet, imago vero iſta ſenſuum examini ſubjacet: ſed de his mox plura in particulari dicemus.

§. 117.

Diverſitas idearum materialiũ unde.

Similiter *ſi contingat ſpeciem ab eodem objecto ſenſibili impreſſam eſſe diverſam, idea quoque materialis eſſe debet diverſa.*

Hypotheſeos poſſibilitatem denuo alibi evicimus (*not.* §. 89 *Pſychol. empir.*), omnium vero optime eadem per viſum evincitur, ut præcedens.

§. 118.

Identitatis idearum ſenſualiũ ratio.

Si eadem in cerebro excitatur idea materialis; eadem quoque in anima naſcitur idea ſenſualis, & contra. Si enim in cerebro eadem excitatur idea materialis, ſpecies impreſſa eadem eſſe debet. Pone enim hanc eſſe diverſam; idea quoque materialis diverſa erit (§. 115) *contra hypotheſin*. Idem ergo excitatur ab objecto ſenſibili motus in organo ſenſorio (§. 112), conſequenter eadem in organo mutatio contingit, cum alia in organo non poſſit fieri mutatio, niſi quod motus quidam nervis ſenſoriis imprimatur. Enimvero ſi mutatio in eodem organo ſenſorio eadem, ſenſatio (§. 86 *Pſych. empir.*), conſequenter idea ſenſualis eadem eſt (§. 95. *Pſych. empir.*).

Ergo ſi eadem idea materialis in cerebro excitatur, eadem quoque in anima idea ſenſualis naſci debet.

Jam ſi idea ſenſualis eadem fuerit, cum ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondeant materiales (§. 114); patet eadem poſita idea ſenſuali eandem quoque poni debere ideam materialem.

E. gr. Si idea materialis ab equo picto & vivo eadem excitatur; equus pictus apparebit quaſi vivus. Atque talem nobis apparere pictum affirmamus, ſi non obſtante omnimoda ſimilitudine aliunde conſtet, equum, quem videmus eſſe pictum, non vivum.

§. 119.

Idearũ ſenſualium identitas unde.

Quodſi ergo *contingat a diverſis objectis ſenſibilibus eandem ideam materialem excitari; eadem* quoque *erit idea ſenſualis, & contra.*

Diverſa ſæpius eadem apparere, atque adeo eorum ideam ſenſualem eandem eſſe a poſteriori liquet. Ita homo adultus per vitrum concavum viſus inſtar pueri apparet, atque adeo certum eſt radiis per vitrum concavum ab homine adulto in oculum tranſmiſſis eandem ſpeciem imprimi, ac hinc porro eandem ideam materialem excitari, quæ ſpecies eidem imprimitur, ac idea materialis excitatur, ſi oculo nudo puerum intuemur. Optica plurima ſuppeditat exempla & ab hoc principio multa phænomena optica lucem fœnerantur, ut intelligantur ab iis, qui demonſtrationes Mathematicorum non capiunt. Hiſce autem demonſtrationibus potiſſimum conficitur, quod ſpecies oculo eædem a diverſis objectis imprimi debeant, ut intelligatur quandonam idem fieri debeat.

§. 120.

Diverſitatis idearum ſenſualiũ ratio.

Si diverſa excitatur idea materialis, diverſa quoque in anima naſcitur idea ſenſualis: & contra *ſi diverſa in anima oritur idea ſenſualis, idea quoque materialis diverſa eſt.* Si enim in cerebro excitatur idea materialis diverſa, ſpecies impreſſa diverſa eſſe debet. Pone hanc eſſe eandem: idea quoque materialis eadem erit (§. 115) *contra hypotheſin.* Diverſus ergo ab objecto ſenſibili in organo ſenſorio excitatur motus (§. 112), conſequenter diverſa in organo mutatio contingit (§. 290 *Ontol.*). Enimvero ſi mutatio in organo ſenſorio eodem diverſa eſt, ſenſatio (§. 88 *Pſychol. empir.*), conſequenter idea ſenſualis diverſa eſt (§. 95 *Pſychol. empir.*). Ergo ſi diverſa excitatur idea materialis, diverſa quoque in anima naſcitur idea ſenſualis.

Quodſi jam ponamus ideam ſenſualem eſſe diverſam, cum ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondeant ideæ materiales (§. 114), idea ſenſuali poſita diverſa diverſam etiam poni in cerebro neceſſe eſt ideam materialem.

E. gr. Alia eſt idea materialis arboris; alia cervi. Quodſi idea materialis arboris excitatur radiis luminis ab eadem in oculum immiſſis; arboris nobis tanquam extra nos poſitæ nobis conſcii ſumus, atque adeo idea ſenſualis arboris in anima cooritur. Quodſi vero ſimili modo idea materialis cervi producitur; eodem modo patet nos ideam ſenſualem cervi habere. Et ſic diverſa poſita idea materiali in cerebro, diverſa animæ inexiſtit idea ſenſualis, & ex hujus diveſſitate colligimus diverſitatem alterius.

§. 121.

Diverſitatis idearum ſenſualiũ ejuſdem

Quodſi ergo *contingat ab eodem objecto ſenſibili diverſam ideam materialem excitari, diverſa quoque erit idea ſenſualis.*

Eadem ſæpius apparere diverſa, atque adeo eorundem ideam ſenſualem diverſam eſſe a poſteriori liquet. Ita turris quadrata e longinquo viſa rotunda apparet. Eadem igitur e longinquo ſpectata idea materialis eſt, quæ in vicinia a turri rotunda producitur. Atque

adeo

adeo alia ab ea excitatur idea materialis, ſi in vicinia ſpectatur; alia vero, ſi videtur e longinquo. Et paulo ante obſervavimus (*not.* §. 119), hominem adultum per vitrum concavum minoris ſphæræ viſum inſtar pueri apparere. Quodſi ergo vitrum concavum objicias oculo uno, alterum vero relinquas liberum, utroque in eundem hominem directo; oculo nudo videbis eum juſtæ magnitudinis, armato autem ſub forma pueri. Atque tunc clariſſimum eſt eidem objecto diverſas reſpondere ideas ſenſuales: in Opticis vero cum demonſtretur ſpecies impreſſas eſſe diverſas; inde ſua ſponte fluit ideas quoque materiales diverſas eſſe debere. Ex hoc igitur principio ratio redditur generalis, cur eadem diverſa appareant: in caſu autem particulari vel a poſteriori, vel a priori evincenda eſt diverſitas ſpecierum impreſſarum: id quod quoad viſum in Opticis fieri ſolet. *objecti ratio.*

§. 122.

Si organum ſenſorium eodem modo fuerit conſtitutum & idem objectum ſenſibile ad organum eodem modo ſeſe habuerit; idea** quoque **materialis & ſenſualis eadem eſſe debet. Etenim ſi organum ſenſorium eodem modo fuerit conſtitutum, veluti ſi oculus ſanus in utroque caſu nudus fuerit, vel vitro concavo munitus in utroque; ex parte organi ſenſorii nulla adeſt ratio, cur ab eodem objecto ſenſibili diverſus organo imprimi debeat motus. Similiter ſi objectum idem ſenſibile eodem modo ſeſe habuerit ad organum, veluti ſi oculo in eadem diſtantia æquali lumine colluſtratum directe objiciatur; nulla quoque ex parte objecti ratio adeſt, cur nervis ſenſoriis alium in uno caſu, quam in altero motum imprimere debeat. Quoniam vero per ſe patet, motum nervis ſenſoriis imprimendum non aliunde, quam a conſtitutione organi interna atque intrinſeca, & modo, quo idem objectum ad organum refertur, pendere; nulla prorſus apparet ratio, cur diverſus motus ab objecto ſenſibili organo ſenſorio imprimi debeat. Quamobrem cum ſine ratione ſufficiente motus, organo ſenſorio impreſſus, diverſus eſſe nequeat (§. 70 *Ontol.*); in organum ſenſorium eodem modo conſtitutum ab eodem objecto ſenſibili eodem modo ad ipſum relato idem imprimi debet motus. Species igitur impreſſa eadem eſt (§. 112), conſequenter & idea materialis (§. 115), & hinc porro ſenſualis eadem (§. 118). *Idea materialis & ſenſualis ejuſdem objecti quando eadem.*

Ponamus oculum eſſe ſanum eumque nudum & in eadem diſtantia ab oculo eundem videri hominem; nemo non novit, eum quoque apparere eundem, ſive magnitudinem, ſive formam ſpectes, ſive gradum diſtinctæ viſionis. Ponamus eum in planitie campi continuo longius a te recedere; diſtinctam viſionem ſenſim ſenſimque imminui videbis, ut tandem obſcura prorſus fiat, confuſione continuo aucta. Imo magnitudo quoque ſenſim ſenſimque decreſcet. Ponamus ſimiliter te oculo armato eodem teleſcopio in eadem elongatione a terra atque Sole & in eadem altitudine ſupra horizontem ſpectari Lunam; eadem ejus facies apparere debet, eodem aeris noſtri & lunaris ſtatu. Propoſitio præſens in caſu particulari manifeſtiſſima eſt, utpote experientia unicuique obvia nixa, modo levem attentionem ad eandem adhibere velit. Idem vero etiam obtinet in aliis ſenſibus. Ponamus nares eodem modo eſſe conſtitutos, ut caput nulla gravedine laboret. Ponamus hyacinthum cæruleum in eadem diſtantia naribus admoveri & eodem conatu aerem attrahi; eundem quoque odorem percipies. Ponamus manum nudam idem tangere objectum aſpera ſuperficie præditum; perceptionem fore eandem animadvertes, quotieſcunque tactum repetieris. Cum vero in omni caſu ideæ ſenſuali eidem eadem quoque reſpondere debeat idea materialis (§. 114); ex identitate ideæ ſenſualis nemo non colliget identitatem ideæ materialis.

§. 123.

Ejuſdē objecti quando diverſa eſſe poſſit idea ſenſualis & materialis.

Si organum ſenſorium non fuerit eodem modo conſtitutum, vel objectum idem ad ipſum non eodem modo referatur; diverſa eſſe poteſt idea materialis & ſenſualis. Etenim ſi organum non fuerit eodem modo conſtitutum, fieri poteſt ut diverſa conſtitutio impediat, quo minus ab eodem objecto ſenſibili idem motus nervis ſenſoriis imprimatur, conſequenter ut diverſa ſit ſpecies impreſſa (§. 112). Diverſa igitur quoque erit idea materialis (§. 115), conſequenter & ſenſualis (§. 120).

Quodſi organum ſenſorium fuerit eodem modo conſtitutum, objectum tamen idem ad ipſum non referatur eodem modo; patet ut ante fieri poſſe ut diverſa ſit ſpecies impreſſa. Unde porro ſequitur ideæ quoque materialis & ſenſualis diverſitas.

Jam cum idea materialis & ſenſualis diverſæ eſſe poſſit, ſi organum ſenſorium non fuerit eodem modo conſtitutum, utut objectum idem eodem modo ſeſe ad illud habeat *vi num.* 1, & in eadem organi conſtitutione diverſæ ideæ materiali ac ſenſuali locus eſſe poſſit, ſi objectum idem diverſo modo ad ipſum ſeſe habeat *vi num.* 2; multo magis idea materialis & ſenſualis diverſa eſſe poteſt, ſi idem objectum diverſo modo ad organum diverſimode conſtitutum referatur.

Ex demonſtratione propoſitionis præſentis liquet, in conſtitutione organi vel relatione objecti ad organum quidpiam ponendum eſſe, unde in caſu particulari demonſtrari poſſit, motum in organo ſenſorio diverſum excitari debere: id quod demonſtrationes Opticorum de diverſis apparentiis ejuſdem objecti confirmant, quæ omnes tandem eo tendunt, ut appareat lumen ab objecto diverſimode in oculum reflexum diverſa ratione in eundem agere. Ceterum propoſitionis præſentis veritas a poſteriori confirmatur, præſertim in viſu clariſſime. Si oculus vitro concavo muniatur, idem objectum in eadem diſtantia valde imminutum apparet, ita ut homo adultus pueri formam mentiatur. Diverſitas hic eſt a divefa organi conſtitutione. Quodſi nudo oculo conſpicias hominem in faſtigio turris conſtitutum; ejus magnitudo itidem valde imminuta apparet, ut denuo ſub forma pueri videatur. Hic vero diverſitas eſt a diverſo modo, quo objectum ad orgaonum refertur. Ponamus vero hominem in faſtigio turris non admodum altæ conſiſtentem videri per vitrum concavum; perinde hic erit ac ſi nudo oculo in turris præaltæ faſtigio conſtitutus conſpiceretur. Atque hic diverſitas viſionis pendet cum a conſtitutione organi, tum a modo, quo objectum ad idem refertur. Quemadmodum vero organi conſtitutio hactenus ſuppoſita extrinſeca eſt; ita quoque intrinſeca datur. E. gr. ictero laboranti objecta, præſertim alba, videntur flava; ubi diverſitas ideæ ſenſualis pendet a conſtitutione interna oculi. Veritas propoſitionis etiam in aliis ſenſibus confirmatur. Ita tactus in parte corporis contuſa aliter prorſus ſeſe habet, quam ubi nulla in eadem facta fuerit contuſio.

§. 124.

Fallacia ſenſuum quomodo vitanda.

Quoniam idea ſenſualis eadem eſſe debet, quamdiu organum ſenſorium eodem modo fuerit conſtitutum & objectum eodem modo ſeſe ad illud habet (§. 122), diverſitas vero tum demum locum habeat, quando vel alterutrum, vel utrumque mutatur (§. 123); ideo patet, *oculum rite eſſe conſtitutum, ſi idem objectum in eadem diſtantia & eodem ſitu ad oculum, lumine ad claram atque diſtinctam viſionem ſufficiente colluſtratum, tale apparet, quale antea in iſta diſtantia & ſitu iſto eodem lumine illuſtratum nobis apparuit;*

ruit; vel in genere *organum ſenſorium rite eſſe conſtitutum, ſi idem objectum, quod eodem modo ſeſe habet ad organum, quo alias ſeſe habuit, tale quoque apparet, quale alias apparuit*. Et viciſſim *ſi conſtet organum ſenſorium rite eſſe conſtitutum; objectum quoque idem eodem modo ad organum ſeſe habere recte colligi, ubi tale apparet, quale alias apparuit, quando ſeſe iſto modo ad organum habebat; quidpiam vero in hoc fuiſſe immutatum, ubi aliter apparet quam alias*: imo *ſi conſtet, objectum idem eodem modo ſeſe habere, ac ſenſualem ideam diverſam nobis eſſe; organum quoque ſenſorium non eodem modo eſſe conſtitutum, quo alias conſtitutum fuerat, recte colligi*.

Habemus nunc principia ſufficientia ad fallaciam ſenſuum detegendam & evitandam, hoc eſt, ad apparentias objectorum conſtantes ab inconſtantibus diſcernendas: id quod neceſſe eſt, ubi ex phænomenis colligere volueris, quæ ad ſcientiam proſunt. Exemplum illuſtre habemus apud *Hevelium* Cometogr. lib 7. f. 363. Ex eo enim, quod diverſis temporibus nudo oculo ſtellulas ſextæ & ſeptimæ magnitudinis diſcerneret, cælo undique exiſtente ſereno, colligit oculum ſuum illis eodem modo fuiſſe conſtitutum, quoad intrinſecam ſcilicet conſtitutionem. Quoniam ſtellæ fixæ in ſe nullam patiuntur mutationem nobis obſervabilem, intra adeo breve temporis ſpatium, quo eas obſervavit *Hevelius*, conſtitutio objecti intrinſeca eadem erat tempore quolibet obſervationis. Et quoniam idem erat aeris ſtatus, nec fixæ diſtantiam mutaverant a Terra; objecti conſtitutio extrinſeca eadem erat. Quia denique ſtellas ſextæ & ſeptimæ magnitudinis optime videbat & a ſe invicem diſcernebat; idea quoque ſenſualis uno tempore obſervationis non alia erat, quam alio. Ex eo igitur, quod objecto eodem modo ad organum ſeſe habente eadem eſſet idea ſenſualis, collegit *Hevelius* aut ſaltem lector ex eo colligere poteſt eandem organi conſtitutionem. Iiſdem illis temporibus cum obſervator acutiſſimus & maxime circumſpectus Lunam in eadem altitudine & elongatione a Terra per unum idemque teleſcopium obſervaret, & eam ejuſque maculas non omni tempore æque lucidas, ſerenas & perſpicuas ſibi apparere deprehenderet, quandam circa Lunam aut prope ejus ſuperficiem mutationem accidiſſe concludit. Quoniam Lunæ altitudo ſupra horizontem eadem erat, eadem quoque elongatio a terra & ſtatus aeris, per quem radii luminis ad oculum deferebantur, idem erat; Luna eodem modo ſeſe habebat ad oculum. Quia tamen cum ipſa, tum maculæ ejus non omni tempore æque lucidæ, ſerenæ & perſpicuæ ipſi apparebant; idea ſenſualis non omni tempore eadem erat. Ex eo igitur, quod objecto eodem modo ad oculum eodem modo conſtitutum ſeſe habente diverſa eſſet idea ſenſualis, diverſitatem objecti intulit. Si quis hoc exemplum attenta mente pervolverit; is non modo utilitatem principiorum, quæ commendamus, verum etiam modum iiſdem rite utendi percipiet: id quod maximi uſus eſt, ſive veritatem latentem a poſteriori venari, ſive ab aliis aut a te inventam examini ſubjicere volueris.

§. 125.

Si motus nervis ſenſoriis impreſſus celerior eſt; idea ſenſualis clarior, & contra. Quoniam enim ideæ ſenſuales ſunt perceptiones, quæ vi ſenſationis in anima exiſtunt (§. 95 *Pſychol. empir.*); ratio earum continetur in mutationibus in organis ſenſoriis qua talibus contingentibus (§. 65 *Pſychol. empir.*), adeoque in ea, quæ contingit, mutatione datur quidpiam, unde intelligitur, cur tales ſint potius ideæ ſenſuales, quam aliæ (§. 56 *Ontol.*). Enimvero ideæ ſenſuales proxime reſpiciunt materiales (§. 114), conſequenter in motu, qui nervis ſenſoriis impreſſus ad cerebrum uſque propagatur, quærenda erit ratio, cur ideæ ſenſuales nunc ſint clariores, quam alio tempore (§. 112). Jam cum iiſdem fibrillis nerveis motum imprimere debeat objectum eodem modo ad organum relatum, nulla exiſtente diverſitatis ratione, ſine qua nec diverſitas obtinere poteſt

Claritas idearum ſenſualium unde.

(§. 70

(§. 70 *Ontol.*); non alia diverſitas in impreſſione in nervos ſenſorios facta locum habere poteſt, quam diverſus celeritatis gradus, quo fibrillæ nerveæ cientur. Quamobrem ſi ſenſualis idea una clarior altera; motus nervis ſenſoriis impreſſus celerior. Quoniam vero iiſdem ideis ſenſualibus poſitis eadem quoque ponenda mutatio in organo eſt, & viciſſim eadem mutatione in organo poſita eadem ponenda in anima (§. 86 *Pſychol. empir.*); ſi motus nervis ſenſoriis impreſſus celerior eſt, idea ſenſualis clarior eſſe debet.

Idem oſtenditur ex phænomenis hoc modo. Quotidie experimur, nos clarius videre idem objectum in eadem diſtantia, ubi multo lumine fuerit colluſtratum, quam ubi debili perfunditur, v. gr. clarius idem objectum ex eadem diſtantia videtur in luce diurna, quam in crepuſculina. Nemo non novit, in priori caſu lumen majus, in poſteriori minus ab objecto in oculum reflecti. Enimvero lumen majus motum celeriorem imprimere debet fibrillis nervi optici, quam minus. Quamobrem cum motus fibrillis nerveis impreſſus celerior, viſio, conſequenter idea ſenſualis clarior (§. 95 *Pſychol. empir.*). Nimirum ſi oculus eidem objecto in eadem diſtantia directe obvertitur; eædem fibrillæ a lumine ab iiſdem objecti punctis emanante percutiuntur, adeoque differentia in caſu diverſitatis viſionis alia locum minime habet, quam quod in caſu viſionis claræ eædem fibrillæ a pluribus radiis lucis percutiantur, quam in caſu viſionis obſcurioris. Non abſimili modo idem de ceteris ſenſibus patet.

Jam ſi idea ſenſualis eandem claritatem habet, quam alio tempore habuit, eadem quoque in cerebro idea materialis (§. 118), conſequenter & ſpecies impreſſa eadem eſſe debet (§. 115). Quoniam itaque motus ab objecto ſenſibili organo ſenſorio impreſſus idem eſt (§. 112); eædem fibrillæ nerveæ eadem celeritate moveri debent. Patet adeo eadem poſita ideæ ſenſualis claritate, eandem poni motus fibrillis nerveis impreſſi celeritatem. Quamobrem cum conſtet majorem claritatem ideæ ſenſualis reſpondere majori celeritati motus in organo ſenſorio *per antea demonſtrata*; liquet omnino ſi major ideæ ſenſualis fuerit claritas, celeriorem quoque eſſe debere motum fibrillis nerveis impreſſum.

Idem quoque ex phænomenis colligitur. Si Solem occaſui vicinum defixis in eum oculis intuentes mox oculos occludimus; ſpecies Solis aliquoties nobis recurrit, ſed ſemper debiliori colore tincta, donec prorſus obſcura evadat inſtar diſci nigri apparens. Quoniam ideis ſenſualibus ideæ materiales in cerebro coexiſtunt (§. 113); facile apparet motum a Sole fibrillis nerveis impreſſum non ſtatim ceſſare, ſed ſenſim ſenſimque langueſcere, celeritate continuo imminuta. Dum igitur anima ſpeciem Solis minus claram percipit, motus organo impreſſus tardior eſt.

Habemus adeo rationem claritatis idearum ſenſualium, quatenus ſunt explicabiles per mutationes in organo ſenſorio factas: Animæ vero, cujus eſſentia & natura in vi repræſentativa

Digitized by Google

tativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (*§. 66, 67*), eſſentiale & naturale eſt, ut hac vel iſta claritate gaudeant ideæ ſenſuales.

§. 126.

Claritas idearum ſenſualiũ quomodo a materialibus pendeat.

Quoniam ideæ materiales conſiſtunt in motu ex organo ſenſorio ad cerebrum propagato (§. 112); ſi motus fibrillis nerveis ab objecto impreſſus celerior, idea quoque materialis in motu celeriore conſiſtere debet. Quamobrem *ſi idea materialis in celeriore motu conſiſtit, idea quoque ſenſualis clarior eſt, & ubi idea ſenſualis clarior deprehenditur, idea* quoque *materialis in motu celeriore conſiſtere debet.*

Non abſque ratione ad ideas materiales transferimus, quæ de ſpeciebus impreſſis evicta ſunt: patebit enim in ſequentibus horum uſum eſſe in explicandis iis, quæ ad imaginationem ſpectant, & in ipſis intellectus operationibus, quatenus ab eadem pendent. Abſit itaque, ut quis ſibi perſuadeat nos ſuperflua proferre.

§. 127.

Diſtinctio idearum ſenſualium unde ſit.

Si a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur, diſtincta erit idea ſenſualis. Si enim a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis imprimitur motus; evidens eſt partem ſenſibilis, quæ imprimit fibrillis nerveis **A** motum, nihil conferre ad motum, qui imprimitur fibrillis nerveis **B**. Quamobrem nil impedit, quo minus motus fibrillis nerveis **A** imprimatur, etiamſi motus nullus imprimatur fibrillis nerveis **B**: id quod fieri poſſe experientia loquitur, qua conſtat, effici poſſe ut una tantummodo pars agat in fibrillas nerveas A, altera in fibrillas B non agente, veluti ſi per exiguum foraminulum in charta effectum viſibile reſpicias & oculi ab eodem receſſu campum viſionis coarctes, eodem conſtanter radio per centrum foraminis & pupillæ tranſeunte. Motui igitur fibrillis nerveis A impreſſo ſua reſpondet idea peculiaris, peculiaris quoque motui fibrillis nerveis B impreſſo (*§. 90 Pſychol. empir.*). Jam idea ſenſualis diſtincta eſt, quatenus partiales claræ eam ingrediuntur (§. 41 *Pſych. empir.*). Diſtincta adeo ſenſualis idea eſt, ſi a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis imprimitur motus.

Habemus adeo rationem, per quam patet, quando ideæ ſenſuales diſtinctæ ſunt, & cur potius ſint diſtinctæ quam confuſæ, quatenus ſcilicet per mutationem in organo explicabiles. Supponi autem motum fibrillis nerveis ſingulis impreſſum adeo celerem, qualis requiritur, ut idea ſenſualis clara ſit, & me non monente patet.

§. 128.

Confuſio idearum ſenſualiũ unde, & earũ diverſitas ab iis, quæ inter ſe confunduntur.

Si a diverſis ſenſibilis partibus iiſdem fibrillis nerveis motus ſimul imprimitur; idea materialis & ſenſualis diverſa eſt ab iis, quæ ex actione ſingularum partium in eandem ſigillatim facta naſceretur, & ſenſualis idea confuſa eſt. Etenim ſi duæ diverſæ partes A & B iiſdem fibrillis nerveis motum ſimul imprimunt; alius is prorſus eſſe debet, quam futurus erat, ſi alterutra earum ſola in eaſdem fibrillas ageret, conſequenter ſpecies impreſſa diverſa eſt, ſi A & B ſimul in fibrillas nerveas N agunt, a ſpeciebus impreſſis, ubi vel A, vel B ſola in eaſdem fibrillas nerveas agit (*§. 112*). In

caſu igitur priori diverſa erit idea materialis (§. 115), conſequenter & ſenſualis (§. 120), ab ideis materialibus & ſenſualibus ſingularum partium A & B.

Enimvero ſi ideæ ſenſuales partium ſunt diſtinctæ, earum figuras, magnitudines ac ſitum ad ſe invicem diſtinguimus (§. 93). Quamobrem cum idea ſenſualis, quæ oritur, partibus iſtis A & B ſimul in eaſdem fibrillas nerveas agentibus, ſit diverſa ab ideis, quæ ſingulis ſigillatim in eas agentibus reſpondent *per demonſtrata*; earum figuras, magnitudines ac ſitum ad ſe invicem non amplius diſtinguimus, conſequenter quæ in hoc caſu in anima coexiſtit idea ſenſualis confuſa eſt (§. 94). Si ideis partium A & B ſigillatim perceptarum ſenſualibus inſint confuſe percepta; confuſæ tamen, quæ ſingulis reſpondent ideæ, ob diverſam, quam organo ſenſorio ſingulari actione inducunt, mutationem, diverſæ ſunt (§. 90 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in ſimultanea actione in eaſdem fibrillas nerveas prodeat idea diverſa ab iis, quæ in actione ſingulari ſingulis reſpondent *per demonſtrata*; confuſe antea percepta non amplius a ſe invicem diſtinguimus, etſi ſigillatim percepta ſingula per ſe enunciabilia eſſent. Ex confuſis adeo perceptionibus partialibus naſcitur perceptio confuſa alia (§. 39 *Pſychol. empir.*).

Habemus adeo rationem, cur quædam a nobis confuſe percipiantur, & per eam ſimul patet, quando id fieri debeat: animæ enim eſſentiale eſt ut ideæ ſenſuales ſint explicabiles per mutationes in organo ſenſorio factas. Ceterum propoſitionem præſentem illuſtrant, quæ ſupra de coloribus compoſitis perceptionum confuſarum illuſtrandarum gratia in medium adducta ſunt (§. 97).

§. 129.

Quando objectum aliquod obſcure, vel prorſus non percipiatur.

Si quid fibrillis nerveis motum imprimere non poſſit, plane non percipitur: ſi vero motus impreſſus ſit nimis lentus, vix ac ne vix quidem obſcure percipitur. Etenim ſi vis ſenſibilis non ſufficit ad motum fibrillis nerveis imprimendum; nulla in organo ſenſorio ab ejus in idem actione oritur mutatio, conſequenter nec in mente oriri poteſt perceptio (§. 62 *Pſychol. ration.* & §. 24 *Pſychol. empir.*). Objectum igitur plane non percipitur.

Quodſi motus fibrillis nerveis impreſſus ſit admodum lentus; exigua admodum ejus celeritas eſt: id quod per ſe patet. Enimvero ſi exigua eſt motus iſtius celeritas; claritas quoque ideæ ſenſualis exigua eſſe debet (§. 125). Quoniam vero a claritate perceptionis pendet, ut ſenſibile agnoſcamus & ab aliis diſtinguere valeamus (§. 31 *Pſychol. empir.*); ubi motus admodum lentus fibrillis nerveis imprimitur, ſenſibile non amplius agnoſcitur, nec a ceteris perceptibilibus ſatis diſtinguitur, adeoque pro diverſis lentitudinis illius gradibus ſenſibile vix ac ne vix quidem obſcure percipitur (§. 32 *Pſychol. empir.*).

Habemus adeo rationem, cur claritas perceptionis continuo decreſcere & tandem in obſcuritatem degenerare, imo prorſus evaneſcere debeat. Exempla a viſibilibus petita quemadmodum totam ſenſationis theoriam, ita quoque propoſitionem præſentem mirifice illuſtrant. Quamobrem non inutile exiſtimamus theoriam generalem ad viſionem in ſpecie

appli-

applicari, præſertim cum hoc pacto Metaphyſica & Optica ſibi mutuo lucem affundant. Ceterum theoria hæc generalis uſum quoque inſignem habet in Teleologia, ubi ratio ſtructuræ organorum ſenſoriorum reddenda, quemadmodum ſuo tempore oſtenſuri ſumus.

§. 130.

Finis imaginis in oculo delineatæ.

Si imago viſibilis difformis in oculo delineatur, idea viſibilis diſtincta eſt: ſi nulla delineatur, diſtincta eſſe nequit. Fibrillas enim nerveas expanſione ſui producere tunicam retinam, ex Anatomicis conſtat. Dum imago objecti in retina delineatur, radii ab eodem viſibilis puncto emanantes in eodem retinæ puncto colliguntur (§. 76 *Optic.*). Quamobrem imagini debetur, quod a diverſis ſenſibilis difformis partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimatur, conſequenter quod idea viſibilis diſtincta ſit (§. 127).

Ponamus jam lumen per pupillam illapſum ita diſpergi per retinam, quemadmodum in pupillam incidit. Quoniam a puncto radiante ad quodlibet punctum emittitur radius, in quod ex illo linea recta duci poteſt (§. 60 *Optic.*); a quolibet viſibilis oculo oppoſiti puncto ad quodlibet pupillæ punctum radius aliquis affluit, atque adeo lumen a ſingulis punctis emanans in pupilla commiſcetur, conſequenter in eo, quem ſupponimus, caſu idem in retina accideret. Iiſdem igitur fibrillis nerveis a ſingulis viſibilis punctis ſeu partibus potius exiguis ſimul imprimeretur motus, conſequenter idea viſibilis foret confuſa atque diverſa prorſus ab ideis ſingularum partium (§. 128): quas adeo cum agnoſcere & a ſe invicem diſtinguere non daretur, idea nullatenus diſtincta foret (§. 32 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi radii a diverſis punctis viſibilis egreſſi in oculo miſcerentur; ab eadem reflexi non amplius ſecum ferrent ſpeciem integram punctorum radiantium (§. 74 *Optic.*), conſequenter nulla in eadem delinearetur imago. Patet igitur abſente imagine, viſionem non fore diſtinctam, conſequenter ut idea viſibilis diſtincta ſit, imaginem in retina delineari debere.

Habemus adeo rationem, cur imago viſibilis in oculo delineanda, atque inde pendet totius ſtructuræ oculi ratio (§. 78 *Optic.*). Obiter notamus, Opticam, quam hic citamus, extare in Tomo tertio Elementorum Matheſeos univerſæ.

§. 131.

Idearũ viſibilium rationes unde petantur.

Ideæ viſibilium ſunt explicabiles per imagines eorum in oculo delineatas, hoc eſt, ***ex imaginibus iſtis reddi poteſt ratio, cur viſibilia tali potius modo, quam alio repræſententur***. Imagines viſibilium delineantur in oculo per radios, qui ab eodem objecti puncto egreſſi in eodem retinæ puncto iterum colliguntur (§. 75 *Optic.*). Sed iidem ſunt radii, quibus motum fibrillis nerveis imprimunt viſibilia, conſequenter ab iis pendet mutatio, quæ in oculo ab objecto ſenſibili producitur. Quare cum per hanc explicabilis ſit idea viſibilis, quæ in anima eidem coexiſtit, ſeu hæc in illa rationem ſufficientem agnoſcit (§. 85 *Pſychol. empir.*); idea quoque viſibilis explicabilis eſſe debet per imaginem ejus in oculo, ſeu in hac imagine ratio contineatur neceſſe eſt, cur tali potius modo repræſentetur objectum, quam alio.

Habemus hic rationem, cur per imaginem in oculo delineatam idea viſibilis explicabilis. Nimirum ideæ viſibilium, quemadmodum ceterorum ſenſibilium, explicari poſſunt per ideas materiales in cerebro. Ideæ materiales in cerebro explicabiles ſunt per ſpecies impreſſas, ſeu motus in organis ſenſoriis fibrillis nerveis impreſſos. Atque ideo ideæ quoque viſibilium ceterorumque ſenſibilium explicabiles ſunt per ſpecies impreſſas. In oculo ſpecies impreſſa pendet tota ab imagine, quæ in retina delineatur, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis patet. Quamobrem per imaginem quoque in oculo delineatam idea viſibilis explicabilis. Etſi vero ratio ideæ viſibilis non per ſe contineatur in imagine, ſed quatenus ea in ſe continet rationem immediatam ſpeciei impreſſæ & hinc mediatam ideæ materialis, in reddenda ratione ideæ viſibilis ad imaginem potius recurritur, quam ad ideam materialem, quia illa clariſſime agnoſcitur, hæc vero non item. Proprie loquendo nulla in oculo, nulla in camera obſcura delineatur viſibilis imago; ſed radii tantummodo ita reflectuntur, ac ſi iſtiuſmodi imago ibidem delineata lumen in ipſam illapſum reflecteret. Enimvero ſufficit noſſe, quid nobis velimus, quando dicitur, imaginem viſibilis in oculo delineari.

§. 132.

Claritas viſionis unde.

Si imago in oculo delineata fuerit clara; idea viſibilis clara eſt. Etenim ſi imago in oculo delineata fuerit clara, ab eodem viſibilis puncto radii multi in oculi fundo uniuntur: ſin minus clara, pauciores (*§. 75 Optic.*). Quoniam itaque radii plures fibrillis nerveis celeriorem motum imprimunt, quam pauciores; ſi imago viſibilis in oculo fuerit clara, motus fibrillis nerveis impreſſus celerior eſt, quam ſi minus clara extiterit. Idea igitur viſibilis clarior eſt, ſi imago fuerit clara, quam ſi minus clara fuerit (§. 125).

Si imago viſibilis in oculo clara eſſe debet, multi radii ab eodem objecti puncto manare, adeoque objectum multo lumine illuſtrari debet. Unde patet ratio, cur viſio clara pendeat a quantitate luminis & cum lumine decreſcat viſionis claritas. Experientia enim loquitur in luce crepuſculina viſionis claritatem plurimum imminui ac ingruentibus tenebris ſenſim ſenſimque deficere. Hinc & objecta microſcopica lumine illuſtri perfundimus, ut viſio reddatur clarior.

§. 133.

Diſtincta viſio unde.

Si imagines ſingularum partium viſibilis, ex quibus ejus imago componitur, fuerint claræ; idea viſibilis diſtincta eſt: ſin minus claræ fuerint; nec hæc ſatis diſtincta eſt. Etenim ſi imagines ſingularum partium viſibilis fuerint claræ; ideæ earundem quoque claræ ſunt (§. 132). Idea igitur totius viſibilis componitur ex partialibus claris (§. 40 *Pſychol. empir.*). Eſt igitur diſtincta (§. 41 *Pſychol. empir.*).

Quodſi imagines ſingularum partium viſibilis, ex quibus ejus imago conſtat, non fuerint ſatis claræ; nec earum ideæ ſatis claræ ſunt (§. 132), conſequenter partes viſibilis diverſas non ſatis agnoſcimus & a ſe invicem diſtinguimus (§. 31 *Pſychol. empir.*). Idea igitur viſibilis non ſatis diſtincta eſt (§. 38 *Pſychol. empir.*).

Propoſitio præſens multum habet utilitatis. Ex ea enim perſpicitur, cur idea viſibilis diſtincta ſimul eſſe debeat clara, & quod clara eſſe poſſit, etiamſi diſtincta non ſit. Cauſa nimirum diſtinctæ viſionis ſupponit cauſam claræ, ſeu eidem ſuperaccedit tanquam determinatio ſpecifica genericæ. Imago redditur diſtincta, quatenus radii a diverſis partibus objecti manantes in diverſas retinæ partes deferuntur (§. 127); clara vero quatenus radii multi ab eodem objecti viſibilis puncto egreſſi in eodem retinæ colliguntur (§. 132). Atque adeo patet, ut diſtincte percipiatur viſibile, a diverſis viſibilis punctis emanantes radios ſufficiente quantitate

in di-

in diverſis retinæ punctis colligi debere: quod ubi contingit, imago clara atque diſtincta in oculo delineatur. Differentia idearum & quæ cum eadem coincidit notionum maximi momenti eſt in Logica & omni philoſophia reliqua. Quamobrem conſultum eſt, ut intimius perſpiciatur. Pleniſſima autem lux eidem affunditur, ubi rationes ex mutationibus, quæ in oculo accidunt, petuntur. Præterea quoque præſens propoſitio uſum prorſus inſignem habet in uſu microſcopiorum & teleſcopiorum. Conſtat per microſcopia & teleſcopia amplificari imagines viſibilium: quo ipſo obtinetur, ut, qui a diverſis viſibilis partibus egreſſi radii in oculo confundebantur, jam ad diverſas retinæ partes deſerantur. Et hoc pacto imago fit diſtincta, quæ antea erat confuſa. Enimvero cum eadem tamen maneat quantitas luminis, pauciores jam radii eandem fibrillam nerveam feriunt, quam ante diſtractionem luminis: quapropter claritas decreſcit. Et hoc pacto imago fit minus clara, dum magis efficitur diſtincta. Claritas vero eo uſque deficere poteſt, ut jam ob eam imminutam non agnoſcantur & diſcernantur, quæ ante ob confuſionem radiorum agnoſci & diſcerni non poterant. Et hinc idea imagini reſpondens minus diſtincta eſt, quam ſi ea parvior eſſet. Maximi uſus eſt hæc notaſſe præſertim in obſervationibus microſcopicis.

§. 134.

Obſcuritas viſibilis unde.

Si imago in oculo fuerit obſcura, idea quoque viſibilis obſcura. Si enim imago viſibilis in oculo fuerit obſcura, pauci admodum radii a viſibili ad oculi fundum pertingunt. Motus igitur impreſſus fibrillis nerveis admodum lentus eſt, conſequenter viſibile obſcure percipitur (§. 129), adeoque idea ejus obſcura eſt (§. 95 *Pſychol. empir.*).

Experientia idem clariſſime loquitur. In luce enim crepera obſcura videntur viſibilia: tum vero paucum admodum luminis ad oculum reflectunt. Imo camera quoque obſcura loquitur, imagines objectorum pauco lumine colluſtratorum fieri obſcuras (§. 79 *Opsic.*). Idem vero in oculo accidit, quod in camera obſcura (§. 61 *Opsic.*).

§. 135.

Confuſio viſibilis unde.

Si imago in oculo confuſa eſt, idea quoque viſibilis confuſa eſt. Si enim imago confuſa eſt, radii a diverſis objecti partibus manantes in eodem retinæ puncto colliguntur & ita confunduntur. Radii adeo a diverſis viſibilis partibus venientes iiſdem fibrillis nerveis motum una imprimunt. Quamobrem idea viſibilis confuſa eſt (§. 128).

Denuo idem experientia loquitur, modo eam afferas attentionem, quæ ſufficit ut loquentem percipias. Objecta minuta admodum confuſe percipiuntur: id quod aliunde non eſt quam quod radii a diverſis eorum partibus egreſſi in eodem retinæ puncto colliguntur. Unde ſi imago ope lentis convexæ amplificatur, ut ad diverſas retinæ partes jam deferantur radii, qui ad eandem antea pertingebant, diſtincta jam apparent, quæ ante erant confuſa. Et experimentis in camera obſcura inſtitutis idem confirmari poteſt. Quodſi vero jam perpenderis quæ de ideis viſibilium earumque differentia dicta ſunt, quatenus ratio differentiæ in mutatione organi ſenſorii continetur; manifeſtum eſt, cur ideæ viſibiles, imo perceptiones omnes ſenſuales, dividi debeant in claras & obſcuras, & cur claræ ſubdividendæ ſint in confuſas & diſtinctas, nec alia admittenda ſit differentia. Etenim radii luminis aut celerem imprimunt motum fibrillis nerveis, aut lentum. In priori caſu idea viſibilis clara eſt, in poſteriori obſcura. Porro aut radii a diverſis viſibilis partibus manantes in eodem retinæ puncto colliguntur, aut ad diverſa deferuntur. Si prius accidit, idea confuſa eſt: ſi poſterius accidit in caſu claritatis, idea diſtincta eſt: ſi vero in caſu obſcuritatis locum habet, diſtincta fieri nequit. Atque adeo patet ideam quidem viſibilem claram eſſe poſſe vel diſtinctam, vel confuſam; ſed hanc differentiam applicari minime poſſe ad ideas obſcuras. Liquet etiam, ſi ideæ claræ atque obſcuræ, diſtinctæ atque confuſæ eo modo explicentur, quo nos eas in Logica atque Pſychologia empirica explicamus, veritatem definitionum nominalium ab ipſa natura animæ (§. 67) & lege ſenſationum in ea fundata (§. 78 *Pſychol. ration.* & §. 85 *Pſychol. empir.*) pendere. Quod vero idem ad ideas ſenſuales promiſcue applicari poſſit, quod in viſibilibus adeo evidens eſt; non minus manifeſtum eſt (§. 125 *& ſeqq.*).

Et in

Et in his, quæ modo diximus, contineri viam analyticam, qua ad differentiam idearum & notionum perventum eſt, alias jam monuimus (*not.* §. 76 *Pſychol. empir.*).

§. 136.

Senſatio quomodo fortior vel debilior.

Si vis ſenſibilis major fuerit, ſenſatio fortior eſt: ſi illa minor, hæc debilior. Senſibile agit in ſenſorium, quatenus fibrillis nerveis motum imprimit. Quodſi ergo vis major fuerit, fibrillis nerveis celerior motus imprimitur, quam ſi minor fuerit: ecquis enim inficiari audet, mobili eidem motum celeriorem imprimi vi majore, quam minore? Eſt igitur ſenſualis idea, conſequenter ſenſatio (§. 95 *Pſychol. empir.*) clarior, ſi vis ſenſibilis major fuerit, quam ſi minor extiterit (§. 125). Quamobrem ſenſatio fortior eſt, ſi vis ſenſibilis major fuerit (§. 74 *Pſychol. empir.*): debilior vero eſt, ſi eadem minor fuerit (§. 75 *Pſychol. empir.*).

Tonitru perceptio in vicinia fortior, quam ſi idem e longinquo auditu percipitur, ubi ſæpius dubius hæres an ſit tonitru, quod jam auditu percipis, an ſonus quidam alius: quo in caſu claritas ideæ in obſcuritatem degenerat. Tonitru vero vis in vicinia major eſt, quam e longinquo advenientis, cum ſonum ſenſim ſenſimque langueſcere conſtet.

§. 137.

Viſio quando fortior; quando debilior.

Quoniam luminis intenſi vis major eſt, quam minus intenſi (§. 81 *Optic.*); ideo ***viſio fortior, ſi lumen fuerit intenſius: debilior, ſi minus intenſum.***

Ita viſio Solis fortior eſt, quam Lunæ, quemadmodum jam diſtinctius expoſuimus, cum a poſteriori evinceremus ſenſationem fortiorem obſcurare debiliorem (§. 76 *Pſychol. empir.*). Huic vero inſtituto conducunt, quæ de intenſitate luminis demonſtrantur (§. 86 & *ſeqq. Optic.*).

§. 138.

Idea in confuſione quando prævalere dicatur.

Idea ſenſibilis fortioris ***prævalere*** dicitur, ſi cum idea debilioris confuſa parum inde mutatur, ut mutatio vix ac ne vix quidem, aut prorſus non percipiatur.

E. gr. Ponamus duos colores diverſos invicem commiſceri, ſed per hanc mixtionem unum eorum parum immutari, ita ut vix appareat, colorem alium eidem fuiſſe admixtum; dicitur coloris iſtius idea prævalere adverſus hujus ideam.

§. 139.

Quænam idea in confuſione prævaleat.

Si duo ſenſibilia, quorum vires inſigniter inæquales ſunt, in eaſdem fibrillas nerveas ſimul agunt; idea ſenſibilis fortioris prævalet. Etenim ſi vires ſenſibilium inſigniter differunt; motus fibrillis nerveis a ſenſibili fortiori impreſſus idem fere eſſe debet, qui actione ſenſibilis fortis ac debilis ſimultanea in eaſdem fibrillas producitur. Quamobrem cum a diverſitate motus ſit, quod idea naſcatur confuſa differens ab unaquaque earum, quæ confunduntur (§ 129); idea quoque ſenſibilis in actione adeo inæquali diverſorum ſenſibilium in eaſdem fibrillas parum mutationis ſubire debet, ſed eadem vel propemodum eadem maneat neceſſe eſt, quæ foret, ſi ſenſibile forte ſolum in organum ſenſorium ageret. Idea igitur ſenſibilis fortioris prævalere debet (§. 138).

Ita in exemplo, quod dedimus ante (*not.* §. 138), prævalebit color cæruleus, ubi parum albi eidem admiſcueris. Si infuſo trifolii aquatici perparum ſacchari addas; ſapor amarus parum mutatur, ita ut ſaccharum admixtum nihil mutationis induxiſſe videatur. Idem exempla alia innumera confirmant. Saccharum in exemplo poſteriori ſingulis guttulis quan-

tumli-

tumlibet exiguis, dum ſolvitur, admiſceri, ſuo tempore experimentis clariſſimis oſtendam, qualia jam dedi in philoſophia experimentali idiomate patrio conſcripta.

§. 140.

Idea viſibilis quænam in confuſione prævaleat.

Quoniam vires viſibilium a quantitate luminis pendent, quod ab iiſdem in eaſdem retinæ partes defertur; *ſi lumina duorum viſibilium in eaſdem fibrillas nerveas ſimul agentium admodum inæqualia fuerint, idea viſibilis lumen majus in oculum immittentis prævalere debet* (§. 139).

E. gr. Si interdiu oculum in cælum convertas, lumen ab atmoſphæra reflexum in oculum incidit, ſuaque in retinam actione in cauſa eſt, ut colorem iſtum cæruleum videamus, qui cælo ineſſe videtur. Idem vero lumen totam occupat retinam, atque adeo toto obtutu comprehenditur aliqua cæli cærulei pars, quantam ſcilicet ille capere poteſt. Nullum eſt dubium interdiu quoque lumen ſtellarum eadem quantitate per atmoſphæram demitti & in oculum incidere, qua demittitur & in oculum incidit noctu. Incidit autem interdiu in eaſdem fibrillas, in quas agit lumen Solis ab atmoſphæra reflexum. Enimvero idea coloris cærulei cæli prævalet, ut ſtella prorſus non percipiatur; nullam adeo mutationem ſenſibilem iſti inducit, dum cum ea confunditur. Vi autem præſentis propoſitionis colligitur, lumen ſtellarum admodum debile eſſe debere, ſi conferatur cum lumine ſolari ab atmoſphæra reflexo.

§. 141.

Idea quando per confuſionem parum mutetur.

Si actiones ſenſibilis fortioris ac debilioris propemodum eædem fuerint, niſi quod gradu differant & utrumque in eaſdem fibrillas ſimul agat; idea naſcitur parum differens ab ea, quæ uni ſoli in eaſdem agenti reſpondet. Etenim ſi duo ſenſibilia diverſa in eaſdem fibrillas nerveas organi ſenſorii ſimul agunt; idea ſenſualis confuſa eſt (§. 128). Quoniam tamen ſenſibilis utriuſque propemodum eadem eſt actio in fibrillas *per hypoth.* motus quoque ab uno ſenſibili impreſſus haud multum differt a motu, qui imprimitur ab altero, niſi propter vim inæqualem gradu celeritatis. Idea igitur confuſa eadem propemodum eſt, quam quæ reſpondet ſenſibili uni ſoli (§. 90), niſi quod gradu claritatis differant (§. 126).

Ponamus duos ſapores dulces ſpecie quidem a ſe invicem differentes & eorum commixtione prodire itidem ſaporem dulcem. Gradus quidem dulcedinis mixtæ differet a dulcedine qualibet ſimplici; ſi tamen dulcedines ſimplices a ſe invicem parum differant, nec compoſitus ab utroque multum differet.

§. 142.

Quando idem accidat viſibilibus.

Quodſi lumina diverſa ſimul agant in retinam, quæ ſingula a ſe invicem diſtingui poſſunt, quorum tamen unum fortius eſt altero; naſcetur idea confuſa ab utriuſque luminis idea haud multum differens. Habemus enim hic duas ſenſibilis fortioris ac debilioris ideas propemodum eaſdem, tales nempe, quales a lumine proficiſci poſſunt, quæ cum conjungantur *per hypotheſin*, idea confuſa inde enata differre quidem debet ab unaquaque idea, quæ actioni uniuſcujuſque ſigillatim reſpondet, haud multum tamen differens (§. 141).

Exempli loco eſſe poteſt Luna interdiu cælo ſereno inſtar nubeculæ pallida. Etenim dum cælum intuemur, lux diurna ab atmoſphæra reflexa totam retinam occupat, ac ideam cærulei coloris cauſatur, qui cælo ineſſe videtur. Quoniam Luna ultra atmoſphæram ab oculo diſtat; fieri ſane non poteſt, quam ut lumen Solis ab atmoſphæra reflexum, ſeu lux diurna, quam ſecundam appellare ſolent Optici & qua objecta terreſtria, quæ radiis Solis directis minime feriuntur, colluſtrantur, una cum lumine Lunæ in eandem retinæ partem incidat, atque ſic in eaſdem fibrillas nerveas una agant. Enimvero Luna tum pallida apparet.

Digitized by Google

apparet. Confuſa igitur palloris idea non prorſus eadem cum idea luminis lunaris; nec prorſus eadem cum idea lucis diurnæ, nec tamen prorſus diverſa ab utraque; cum luminis quædam idea fit, ex eo naſcitur, quod duplex lumen diverſum una agat in eaſdem fibrillas. Quatenus vero hic pallor differt a luce diurna, & hinc orto cæli colore cæruleo, limites ſuos ſortitur, ac ideo Lunæ figura una exhibetur (§. 611 *Ontol.*). Lucem vero diurnam in eam retinæ partem, in quam incidit lumen lunare, non modo ab ea atmoſphæræ parte, per quam ad oculum ipſum defertur, ſed aliunde quoque illabi, hinc apparet quod Lunæ lumen non amplius adeo palleat, ſi per tubum longiorem eandem reſpicias, ut ad oculum deferri non poſſit lux diurna, niſi quæ cum lunari eadem via progreditur. Ex præcedentibus adeo propoſitionibus intelligitur, quando lumen majus obfuſcet minus, ac in genere ſenſatio fortior obſcuret debiliorem (§. 76 *Pſychol. empir.*).

§. 143.

Ideæ materiales & ſenſuales quando prorſus ceſſent.

Si organum ſenſorium deſtruitur, ideæ materiales & ſenſuales prorſus ceſſant, ſeu anima ſenſibilia ejuſdem organi non amplius ſenſu percipere valet. Etenim ſi organum ſenſorium prorſus deſtruitur, ſenſibile non amplius in idem agere poteſt: quamdiu enim actio aliqua in eodem adhuc effectum quendam ſortitur, organum nondum deſtructum eſt. Nullus itaque motus imprimi poteſt fibrillis nerveis in organo, conſequenter nec ullus ad cerebrum propagari poteſt. Ceſſat adeo idea materialis (§. 112).

Et cum anima vi eſſentiæ ſuæ ſibi non repræſentet ſenſibile, niſi quod in organum ſenſorium agit (§. 66), cujuſque adeo idea materialis in cerebro datur (§. 111. 112), ſenſibile quoque non amplius percipitur (§. 24 *Pſychol. empir.*). Ceſſat igitur idea ſenſualis (§. 95 *Pſychol. empir.*).

Organum deſtrui poteſt vel a natura, ita ut prorſus deficiat, dum homo naſcitur, ut ad uſum ſuum non ſit aptum: vel caſu quodam, veluti ſi oculus vulneratur, ut humores inde effluant omnes, vel totus bulbus corrumpatur.

§. 144.

Idem ulterius oſtenditur.

Si quacunque de cauſa organum ſenſorium ad functionem ſuam prorſus ineptum redditur; ceſſat idea materialis & ſenſualis. Etenim ſi ad functionem ſuam prorſus ineptum eſt organum; nulla ipſi amplius mutatio induci poteſt a ſenſibili, qualis ad ſenſationem requiritur, aut, ſi mavis, nullus amplius motus imprimi poteſt fibrillis nerveis, qualis alias ab iiſdem ſenſibilibus imprimi ſolet. Unde eodem, quo ante, modo patet, quod & in cerebro idea materialis, & in anima idea ſenſualis ceſſare debeat.

Impedimentum hoc denuo vel naturale eſt, vel accidentale. Effectu æquipollet organi deſtructioni, atque privationi, ſeu ejuſdem abſentiæ: in ſe tamen ab eadem differt. Fieri enim poteſt, ut impedimentum removeatur: quo facto locus erit ideis materialibus & ſenſualibus. Sed quod prorſus deficit, nunquam reſtitui, & quod prorſus deſtructum eſt, in ſtatum integrum nunquam reſtitui poteſt: quo in caſu nec ſpes ulla ſupereſt fore, ut unquam excitetur aliqua idea materialis atque ſenſualis illius ſenſus, ad quem ſpectat organum. Caſum vero propoſitionis utriuſque eſſe poſſibilem experientia loquitur, quemadmodum in Phyſicis diſtinctius oſtendemus. Quamobrem & utriuſque veritatem experientia confirmat.

§. 145.

Cæcus cur nullā habeat ideam viſibilis.

Quodſi igitur quis fuerit natura cæcus, idea nulla viſibilis materialis & ſenſualis in eodem dari poteſt. Etenim ſi natura cæcus fuerit, aut organum viſus prorſus deſtructum eſt, aut impedimentum quoddam adeſt, quod ad fun-

ad functionem ſuam idem prorſus ineptum reddit. Ab objecto igitur viſibili præſente nulla excitatur idea materialis, neque ulla oritur in anima idea ſenſualis (§. 143. 144). Quoniam vero imaginatio non producit ideas ſenſibilium, niſi ante ſenſu perceptorum (§. 91. 92 *Pſychol. empir.*); nec vi imaginationis ullius viſibilis idea materialis in cerebro oriri, nec phantaſma quoddam viſibilis in anima produci poteſt (§. 93 *Pſychol. empir.*). Fieri adeo nequit, ut natura cœcus ullam habeat viſibilis ſenſualem ideam, & ut ulla in cerebro ejuſdem oriatur idea viſibilis materialis.

Ita cœcus nullam habere poteſt ideam coloris, qualem nos habemus, quibus oculorum uſus conceſſus. Etſi enim non defuerint cœci, qui tactu dijudicarunt colores; non tamen ideo eædem ipſis fuere ideæ colorum, quales ſunt nobis. Imo ſi vel maxime viſu antea gaviſi fuiſſent; tactu tamen non producentur ideæ, quales antea viſu productæ fuerant: quemadmodum mox oſtenſuri ſumus. Similiter cœcus nullam habere poteſt ideam luminis, quam nos habemus, qui viſu pollemus. Propoſitio præſens intelligenda eſt de ideis potiſſimum confuſis & de notionibus diſtinctis, quatenus in earum reſolutione devenitur tandem ad ideas quaſdam confuſas ſeu imagines viſibilium. In reſolutione notionum probe diſcernendæ ſunt ideæ confuſæ, ad quem ſenſum referantur, quando in iiſdem terminatur reſolutio, ubi agnoſcere volueris, quænam cognitio rei in hominem natura cœcum cadat.

§. 146.

Surdus cur nullam habeat ideam audibilis.

Si quis fuerit natura ſurdus, idea nulla audibilis materialis & ſenſualis in eodem dari poteſt. Etenim ſi ſurdus fuerit, organum auditus vel prorſus deſtructum eſt, vel impedimentum quoddam adeſt, quod ipſum efficit ad functionem ſuam ineptum. Eodem igitur modo patet, nullam locum habere poſſe in anima ideam ſenſibilis, quod auditu percipitur, nullam quoque in cerebro ideam materialem, quo in propoſitione præcedente evicimus, nullam in homine natura cœco dari ideam viſibilis materialem & ſenſualem.

Hinc natura ſurdus nullam ideam habere poteſt ſonitus, quem edunt campanæ; nullam clangoris tubarum, qualis ſcilicet nobis eſt, qui auditu pollemus: quando enim Phyſicus ſonum diſtincte explicat per cauſas ſuas, eatenus ſurdus cognitionem cum eo, qui auditu pollet, communem habere poteſt, quatenus notiones diſtinctæ terminantur in ideis confuſis ad alios ſenſus relatis, quorum uſu non deſtituitur ſurdus. Enimvero quæ de viſu atque auditu demonſtrata ſunt, ea ad ceteros ſenſus facile transferuntur, ut adeo non opus ſit propoſitiones generales, quas dedimus (§. 143. 144), ad olfactum, guſtum atque tactum a nobis applicari. Suffecerit itaque in duobus ſenſibus principibus oſtendiſſe, quomodo fieri poſſit applicatio.

§. 147.

Vitio organi cur varientur ideæ.

Si organum ſenſorium fuerit vitiatum, ita ut actio ſenſibilis alia ſit, quam alias foret, ubi vitio iſto careret; idea materialis & ſenſualis alia eſt, quam organi vitio iſto non laborantis. Etenim ſi organum ſenſorium vitio quodam laboret, quod actionem ſenſibilis in ipſum variat; eodem modo conſtitutum non eſt, quo conſtitutum deprehenditur, quando a vitio iſto immune. Idea igitur materialis & ſenſualis in caſu priori alia eſt, quam in poſteriori.

Evidentius patet veritas propoſitionis præſentis, ſi demonſtrationem propoſitionis generalis ſuperius datam (§. 123) ad ſpecialem præſentem transferas. Exempla ſuppeditat experientia, qualia ad propoſitionem generalem jam in medium attulimus.

§. 148.

Quando ideæ materiales & ſenſuales reſtituantur.

Si vitium organi fuerit correctum, vel impedimentum uſus ejuſdem organi intrinſecum ablatum; ideis materialibus & ſenſualibus iiſdem locus, quæ alias in integro locum habent. In utroque enim caſu organum eodem modo conſtitutum eſt, quo naturaliter conſtituitur, ſeu quando integrum eſt. Quamobrem ideæ quoque materiales & ſenſuales eædem eſſe debent, quæ in integro locum habent (§. 122).

Facile propoſitio præſens ad ſenſus ſpeciales applicatur. Pone enim corneæ transparentiam quocunque impedimento tolli. Quodſi hoc auferatur, nullo amplius vitio laborabit oculus. Quamobrem nec viſio impedietur amplius. Si tumor ex contuſione ſanatur, tactus non amplius dolorificus, quemadmodum fuerat ante. Si icterus ſanatur, objecta ſuum nobis referunt colorem.

§. 149.

Diverſitas idearum ſenſibilis ejuſdem diverſis ſenſibus percepti.

Si idem ſenſibile in diverſa organa ſenſoria agit, ideæ materiales & ſenſuales diverſæ ſunt. Etſi enim ſpecies impreſſa in quovis organo ſenſorio ſit motus impreſſus fibrillis nerveis ſenſorii nervi (§. 112), quoniam tamen experientia conſtat ſenſibile non poſſe eodem modo agere in unum organum, quo agit in alterum, veluti cum colorata agant in oculum mediante lumine, in tactum per contactum immediatum; evidens eſt motum fibrillis nerveis ab eodem ſenſibili in uno organo impreſſum eſſe diverſum ab eo, qui iiſdem ab eodem ſenſibili imprimitur in organo altero, conſequenter ſpecies impreſſas eſſe diverſas. Diverſæ igitur quoque ſunt ideæ materiales (§. 115), conſequenter & ſenſuales (§. 120).

Non licet excipere, ad duos ſenſus hic applicari, quæ de uno eodemque oſtenſa ſunt. Propoſitiones enim generales ſunt, etſi exemplis ad eundem ſenſum ſpectantibus fuerint illuſtrata, quod in diverſis ſenſibus obvia ſint, in eodem ſenſu non niſi attentione obſerventur. Experientia vero propoſitionem præſentem uberrime confirmat. Etenim ſi cœcus tactu, qui viſu pollet viſu diſtinguit colorem rubrum ab alio; non eandem habent ideam. Non hic provoco ad teſtimonium eorum, qui, cum in cœcitatem incidiſſent, tactu diſtinguere didicere colores, quos antea viſu diſtinguebant; ſed ad ipſam ſenſuum naturam provoco. Dum cœcus tangit objectum colore rubro tinctum, digitis hinc inde leviter promotis; non aliam inde nanciſcitur ideam, quam quæ nobis eſt eundem colorem ſimul videntes, utut eadem nobis non ſufficiat ad colorem rubrum ab alio ſimiliter tactu percepto diſcernendum. Quilibet autem in ſeipſo experitur, ideam coloris rubri, quæ viſui debetur, diverſam prorſus eſſe ab idea ejuſdem, quæ tactui accepta ferenda. Imo ſi verum fateri fas eſt, tactu non percipitur niſi ſpecies aſperitatis vel lævitatis ſuperficiei corporis rubri ſeu rubedine tincti. Unde ex accidente eſt, quod uno ſenſu diſtinguantur, quæ ad alium ſpectant: id quod determinatius enuntiat propoſitio ſequens.

§. 150.

Senſuum vicarius uſus.

Si duæ qualitates in eodem ſenſibili inſint neceſſario ſimul; uno ſenſu dignoſcere licet, quæ ad alterum ſpectant. Si quæ enim qualitates ſenſibiles neceſſario ſimul inſunt, adeoque coexiſtunt per naturam ſuam; una ſignum eſt alterius (§. 955 *Ontol.*). Ex eo igitur quod una adeſt intelligitur, quod etiam adſit altera. Unde uno ſenſu dignoſcere licet eam, quæ ad alterum ſpectat.

E. gr. Cum colore nigro certa quædam ſuperficiei diſpoſitio conjuncta eſt, vi cujus lumen ita reflectitur, ut ſenſatio iſtius coloris cauſetur, eaque tactu diſcernibilis. Ubi ergo iſta deprehenditur ſuperficiei diſpoſitio, ibidem quoque adeſt color niger. Quamobrem ſi

tactu

tactu illam adeſſe dignoſcis, hoc ipſo certus es corpus, quod tangis, nigrum eſſe debere. Atque ita contingit tactu diſcerni viſibilia, quæ alias viſu dignoſcuntur. Evidentius idem patet in ſurdis loquentibus, qui verba ore prolata ex motu labiorum & variata in eo figura oris ſituque labiorum intelligunt. Cum ſingulis enim verbis ſingulæ conjunguntur configurationes oris labiorumque motus, ita ut abſque iis illa proferri nequeant. Quamobrem qui motum labiorum oriſque configurationem percipit, hæc jam verba proferri, non alia inde agnoſcit. Viſu adeo diſtinguit, quæ auditus ſunt. Atque adeo patet cœcum a nativitate nullam habere ideam coloris, nec ſurdum a nativitate ullam habere ideam ſoni. Sed ſi cœcus tactu diſcernit colores, ideam colorum ſociam habet, ſed quæ cum tactui reſpondeat diverſa prorſus eſt ab ea, quæ viſui convenit. Et ſimiliter ſi ſurdus viſu diſtinguit verba loquentis, ideam ſonorum ſociam habet, ſed quæ, cum viſui reſpondeat, diverſa prorſus eſt ab ea, quæ auditui propria. Quando igitur commune in caſu primo ideæ, quæ tactui & alteri, quæ viſui, in ſecundo ideæ, quæ viſui & alteri, quæ auditui reſpondet, imponitur nomen; eodem nomine res prorſus diverſæ denotantur, etſi ad hoc ſufficiat ut ad diverſas iſtas ideas animum advertentes ſe invicem intelligant: quod quomodo fiat, deinceps diſtinctius docebimus, quando de imaginatione ſumus acturi. Ceterum propoſitio præſens oſtendit, quando ſenſus unus vicem alterius ſuſtinere poſſit: quod novum praxeos argumentum eſt, hactenus nondum ſatis excultum, etſi ſpecimen aliquod habeamus in ſurdo loquente, de quo ſuo tempore plura. Non inutile igitur eſt, in poſterum ſolertius in vicariatum ſenſuum inquiri.

§. 151.

Si ex decreto animæ ob ſenſationes prævifas ſitus corporis mutatur; ſenſationes a libertate animæ pendent quoad actum. Etenim ſi ex decreto animæ ſitus corporis mutatur, ſive in eodem loco reſpectu objectorum præſentium, ſive quatenus te in alium locum confers; alia objecta ſenſibilia organa ſenſoria feriunt, quam antea, atque adeo ſenſationes aliæ in mente oriuntur, quam antea, non orituræ, niſi ſitum corporis in eodem loco, vel in univerſo mutaſſes (*§. 85 Pſychol. empir.*). Ex eo igitur, quod ſitum corporis mutaveris, intelligitur, cur has potius habeas ſenſationes, quam alias, conſequenter in ea mutatione continetur ratio ſenſationum jam præſentium (*§. 56 Ontol.*). Quodſi jam ſitum corporis mutaveris ex decreto animæ eo quidem fine, ut tibi ſint iſtiuſmodi ſenſationes, ex decreto animæ intelligitur, cur jam tibi ſint hæ potius perceptiones quam aliæ, conſequenter in eodem ſimul continetur ratio, cur tibi jam hæ potius ſint ſenſationes quam aliæ (§. *56 Ontol.*). Senſationes igitur iſtæ quoad actum dependent a decreto animæ (§. 851 *Ontol.*). Enimvero quoniam anima decrevit mutationem ſitus corporis, ut has potius quam alias haberet perceptiones *per hypoth.* decretum ipſius liberum eſt (*§. 941 Pſychol. empir.*). Quare cum ſenſationes in caſu propoſitionis præſentis pendeant a decreto animæ *per demonſtr.* evidens omnino eſt, quod in hoc caſu pendeant ab animæ libertate.

Quomodo libertas animæ influat in ſenſationem.

Ne propoſitio præſens in perverſum ſenſum trahatur, notandum eſt perceptiones prævideri vel quoad rationem ſuam ſpecificam, vel quoad genericam, & utroque in caſu admitti gradus, ita ut ſubinde ad differentias admodum generales animum advertere poſſis, veluti cum te in locum alium confers, ut alias habeas ſenſationes, qualeſcunque tandem fuerint; non reſpiciendo niſi ad ſolam diverſitatem illarum a præſentibus. Prævides igitur tantum ſenſationes quoad earum a præſentibus diverſitatem. Ceterum per propoſitionem præſentem intelligitur, quomodo libertas influat in ſenſationes: id quod in Moralibus utilitate ſua non deſtituitur, ubi doceri debet, quando & in quantum nobis imputari poſſint

ſenſationes noſtræ, conſequenter & alia quæ ab iis pendent. Patebit vero ſuo loco neglectis principiis, quæ in ſe ſpectata contemnenda videntur, non ſatis accurate tradi, quæ ſuam inde deciſionem expectant. Neceſſe igitur fuit attentionem lectoris ad ea excitari.

§. 152.

Alius caſus libertatis in ſenſationem influentis.

Si ex decreto animæ ſitum corporis non mutes, ſenſationum prævifarum gratia, nec alio quocunque modo impedias, ne ſenſibile aliquod in organum ſenſorium agat; ſenſationes, quarum gratia hoc non facis, denuo *a libertate animæ pendent*. Si ex decreto animæ ſitum corporis non mutes ob ſenſationes præviſas, hoc eſt, quas te jam habiturum prævides, ſi eundem conſerves; perinde omnino eſt, ac ſi ex animæ decreto ob perceptiones præviſas eundem mutares, cum in utroque caſu ſitum corporis decernas ut certa quædam ſenſibilia percipias. Enimvero ſi ex decreto animæ ob ſenſationes præviſas ſitus corporis mutatur, ſenſationes pendent a libertate animæ (*§.* 151). Ergo ab eadem quoque pendent, ſi ex decreto animæ ſitus corporis non mutetur ſenſationum præviſarum gratia.

Quodſi non impedias, cum poſſes, quo minus ſenſibile in organum ſenſorium agat; perinde omnino eſt ac ſi ob ſenſationem præviſam ſitum corporis ex decreto animæ non mutes, cum in utroque caſu aliquid non facias, ut ſenſibile aliquod percipias. Enimvero ſi ex decreto animæ ob ſenſationem præviſam ſitum corporis non mutes, ea a libertate animæ pendet *per demonſtrata*. Pendet igitur etiam a libertate animæ ſenſatio, ſi cum poſſes, non impedias, quo minus ſenſibile in organum ſenſorium agat.

Propoſitio intellectu facilis, ratio aperta: ſed utilitas ejus in moralibus maxima, cujus potiſſimum gratia, quemadmodum ante jam monuimus, influxum libertatis animæ in ſenſationes, ſeu earum a liberis decretis animæ dependentiam expendimus.

§. 153.

Caſus adhuc alius.

Si quid ex decreto animæ agas eo fine, ut ſenſibile quodpiam percipias, aut quid eo fine ab aliis fieri jubeas; ſenſationes denuo a libertate animæ pendent. Sive enim ex decreto animæ ſitum corporis mutes, ſive aliud quid agas, ut ſenſibile aliquod percipias, perinde eſt in caſu præſente cum utrobique ejuſdem finis gratia a te executioni detur, quod decreviſti, ſcilicet ut ſenſibile quoddam a te percipiatur. Enimvero ſi ex decreto animæ ſitus corporis mutetur, ut ſenſibile aliquod percipiatur; ſenſatio a libertate animæ pendet (§. 151). Pendet igitur etiam a libertate animæ, ſi ex ejuſdem decreto aliud quodcunque a te fiat ſenſibilis percipiendi gratia.

Et quoniam perinde eſt, ſive ipſemet quid facias ſenſibilis percipiendi gratia, ſive idem ab alio fieri jubeas, cum in utroque caſu ſenſibile percipias, quod idem percipere decreviſti; ſenſatio adhuc a libertate animæ pendet, ſi quid eo fine ab alio fieri jubeas, ut ſenſibile percipere poſſis.

E. gr. Jubes pingi imaginem pictamque in muſæo a regione tui erigi, ut vultus erectus in eandem ſtatim dirigatur, viſio ejuſdem imaginis ſemper pendet a libertate animæ, cum actum continuum decreveris. Similiter ſi objectum ſenſibile applices ad organum ſenſorium, perceptio ejuſdem a libertate animæ pendet. Experientia obvia exempla plurima ſuppeditat, ut veluti ſponte ſua occurrant, neque ea cumulari ſit opus.

§. 154.

§. 154.

Perfectio imaginis in quo conſiſtat.

Perfectio imaginis in ſimilitudine cum re, cujus imago eſt, conſiſtit. Imago enim repræſentare debet objectum, cujus eſt imago (§. 85). Nihil adeo in imagine diſcernibile occurrere debet, quod non aliquid repræſentet, in objecto repræſentato diſcernibile, ut perinde ſit ſive imaginem, ſive objectum, quod refert, attentione tua perluſtres. Quamobrem cum omnia diſcernibilia in imagine eadem ſint cum omnibus diſcernibilibus in objecto, cujus imago eſt (§. 181 *Ontol.*), per illa autem, quæ in imagine diſcernuntur, imago ab aliis imaginibus, & per illa, quæ diſcernuntur in objecto, objectum ab aliis objectis diſtinguatur; imago objecto, quod repræſentat, ſimilis eſt, ubi nihil diſcerni in eadem poteſt, quod non aliquid in objecto, quod refert, repræſentet (§. 195 *Ontol.*). Enimvero ſi nihil diſcerni poteſt in imagine, quod non aliquid repræſentet in objecto, cujus imago eſt; omnia imaginis ad repræſentationem alicujus, quod objecto iſti inexiſtit, tendunt, adeoque in ipſorum varietate conſenſus (§. 503 *Ontol.*), conſequenter in eo conſiſtit perfectio imaginis, quod diſcernibilia in imagine eadem ſint cum diſcernibilibus in objecto, cujus imago eſt (§. 503 *Ontol.*). Quare cum in eadem ſimilitudo imaginis conſiſtat *per demonſtrata*, perfectio imaginis in ſimilitudine ipſius conſiſtit.

Apparet facile ſermonem nobis eſſe non de partiali quadam ſimilitudine, ſed de totali: in philoſophia enim ex notionibus de rebus ſtatuimus non tribuentes rei definitum, cui non competit definitio (§. 349 *Log.*), neque adeo ſimile ſimpliciter appellatur, quod ex parte tantummodo ſimile eſt. Quando nimirum vel minimum differentiæ inter imaginem & rem, cujus imago eſt, aſſignari poteſt; tamdiu quoque in ſenſu philoſophico ſimile non dicetur ſimpliciter, ſed cum debita reſtrictione. Non igitur eſt, quod excipias, præter ſimilitudinem occurrere alia, quæ ad perfectionem imaginis pertineant & peritiam artificis arguant: abſque enim his non dabitur ſimilitudo omnimoda, etſi iis locus eſſe poſſit abſque omni ſimilitudine cum ſuo individuo, quod repræſentare debet, veluti quando imago quædam hominis pulcherrima quidem atque affabre picta, ne minimum tamen ſimilitudinis habere dicitur. Erit enim imago perfecta pulchri hominis, etſi perfecta dici non poſſit imago Petri. Non piget talia prolixius moneri, propterea quod in ſimilibus uſui eſſe poſſit.

§. 155.

Perfectio idearum ſenſualium.

Quoniam ideæ ſenſuales imagines ſunt (§. 86); *ipſarum* quoque *perfectio in ſimilitudine cum ſenſibilibus conſiſtit* (§. 154).

Unde ad ſenſuales ideas applicari poterat tota demonſtratio propoſitionis præſentis, niſi conſultius duxiſſemus in genere demonſtrari perfectionem imaginis, veluti ad removendam objectionem, cujus in notis mentionem injecimus (§. 154).

§. 156.

Ideæ ſenſuales num ſint perfectæ.

Quoniam ideæ ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91); *ideæ ſenſuales perfectæ ſunt.*

Ex accidente tamen eſt, quod una earum ſit perfectior altera, quatenus ſimilitudo nunc magis patet, nunc latet. Quamobrem differentiam perfectionis accuratius ut ſcrutemur convenit.

§. 157.

Similitudinis patentis & latentis differentia.

Similitudo idearum ſenſualium *patens* dicitur, quam anima agnoſcit: e contrario *latentem* appellamus, quam non agnoſcit, ſeu, quæ quidem adeſt, non tamen apparet.

Dari hanc ſimilitudinis differentiam in ideis ſenſualibus, ex iis liquet, quæ de differentia idearum ſenſualium diſtinctarum & confuſarum demonſtrantur, ut adeo eam exemplis illuſtrari non ſit opus, præſertim cum non intelligantur, niſi demonſtrationibus iſtis perceptis, communi præjudicio adverſus veritatem vulgo prævalente, quippe quod ſimile quid tribuit rebus, quatenus vi perceptionum confuſarum apparet, teſtibus coloribus ac ſaporibus. Non piget talia hinc inde annotari, quæ ad hoc faciunt, ut methodi omnem rationem intimius perſpicias eamque ipſo uſu reddas locupletiorem, ne multitudine regularum initio obruaris: id quod magis nocet, quam prodeſt, quemadmodum ſatis experiuntur, qui Algebram alia lege addiſcunt, quam nos in Elementis noſtris Matheſeos tenemus. Huc enim demum quadrat illud *Senecæ*: longum iter eſſe per præcepta, breve per exempla, ſi nimirum in exemplis admonemur præceptorum, ut horum idea exemplaris animo ingeneretur, quo facilius in poſterum ſubeat exemplum præceptorum vicem.

§. 158.

Quando idearum ſenſualium ſimilitudo patens.

Ideis ſenſualibus ineſt ſimilitudo patens, quatenus ſunt diſtinctæ. Quatenus enim ideæ ſenſuales diſtinctæ ſunt, eatenus figuras, magnitudines ac motus in iis, quæ percipimus, diſtinguimus (§. 93). Ideæ vero ſenſuales propterea ſimiles ſunt ſenſibilibus, quod figuras, magnitudines, ſitus ac motus repræſentent (§. 91. 92). Quare eatenus ſimilitudinem idearum ſenſualium cum ſenſibilibus agnoſcimus, quatenus diſtinctæ ſunt. Ideis adeo ſenſualibus ineſt ſimilitudo patens, quatenus ſunt diſtinctæ (§. 157).

Conſtat jam dari in ideis ſenſualibus ſimilitudinem patentem cum ſenſibilibus.

§. 159.

Quando idearum ſenſibilium ſimilitudo latens.

Ideis ſenſualibus ineſt ſimilitudo latens, quatenus ſunt confuſæ. Quatenus enim ideæ ſenſuales confuſæ ſunt, eatenus figuras, magnitudines, ſitus ac motus ſenſibili inexiſtentes non diſtinguimus (§. 94). Quamobrem cum ideæ ſenſuales propterea ſimiles ſint ſenſibilibus, quod figuras, magnitudines, ſitus ac motus ſenſibili inexiſtentes repræſentent (§. 91. 92); illarum ſimilitudinem cum ſenſibilibus non agnoſcimus, quatenus confuſæ ſunt. Similitudo igitur, quæ ipſis ineſt, cum ſenſibili latens eſt, quatenus confuſæ ſunt (§. 157).

Conſtat jam dari in ideis ſenſualibus ſimilitudinem latentem cum ſenſibilibus.

§. 160.

Quando ideæ ſenſuales ceteris perfectiores.

Ideæ ſenſuales diſtinctæ perfectiores ſunt confuſis. Idearum enim ſenſualium perfectio conſiſtit in ſimilitudine cum ſenſibilibus (§. 155), adeoque tanto cenſendæ ſunt perfectiores, quanto magis apparet earum cum ſenſibilibus ſimilitudo, ſeu quanto facilius agnoſcitur, conſequenter quo magis patens eſt (§. 157). Unde perfectiores quoque ſunt ideæ ſenſuales, quibus ſimilitudo patens ineſt, quam quibus latens inhæret (§. *cit.*). Quamobrem cum iiſdem inſit ſimilitudo patens, quatenus ſunt diſtinctæ (§. 158), latens vero inhæreat ſimilitudo, quatenus confuſæ ſunt (§. 159); ideæ ſenſuales diſtinctæ perfectiores ſunt confuſis.

Sane

Sane ſi quis diſtincte viſu percipit arborem, ut radices a trunco, truncum a ramis, ramos a ſurculis, ſurculum a foliis, folia a gemmis viſu diſtinguat; ejus idea perfectior eſt quam alterius, qui uno obtutu totam comprehendit arborem nihil earum partium, quæ a ſe invicem differunt, diſcernens. Similiter qui diſtincte percipit viſu folium, ut pediculum a ramulis inde per ſubſtantiam folii utrinque diſperſis, ſurculos in rete quaſi explicatos a ramulis, ſubſtantiam utriculoſam ab iſtis ſurculis, figuram denique perimetri & rationem longitudinis ad latitudinem diſtinguat; ejus idea perfectior eſt, quam alterius, qui uno obtutu complexus totum folium nihil eorum diſcernit. Perfectior quoque eſt figuræ idea, quam coloris aut ſaporis alicujus: etenim ea, quæ inſunt objecto colorato vel ſapido intuendo ideam non diſtinguimus, ſed ejus evolutione demum colligimus, quemadmodum ex Phyſica intelligitur.

§. 161.

Quinam ſenſus perfectior ceteris.

Senſus eo perfectior eſt, quo magis diſtincte res repræſentat. Senſuum enim eſt repræſentare ſenſibilia (*§. 67. 24 Pſychol. empir.*), ſeu producere ideas ſenſuales (§. 95 *Pſychol. empir.*). Eorum adeo perfectio cum æſtimanda ſit ex perfectione idearum, quas producunt; tanto ſenſus aliquis erit perfectior, quo perfectiores ſunt ideæ ſenſuales, quæ ab eodem producuntur. Quamobrem cum ideæ ſenſuales diſtinctæ ſint confuſis perfectiores (§. 160); tanto ſenſus erit perfectior, quo ideæ ab eodem pendentes fuerint magis diſtinctæ, conſequenter quo magis diſtincte ſenſibilia repræſentat (§. 67. 24 *Pſychol. empir.*).

Perfectionem ſenſuum æſtimamus ex effectu: id quod ab eo, quod alias obtinet, alienum non eſt. Sane perfectionem horologii ex effectu, exacto ſcilicet motu indicis (*not.* §. 503 *Ontol.*), & perfectionem organorum corporis humani ab eorum uſu æſtimamus. Facile etiam demonſtrari poteſt ſenſus perfectionem, ac in genere cauſæ efficientis (ad cujus inſtar ſenſus hic conſideratur) ex perfectione effectus æſtimari debere. Cauſa enim efficiens, qua talis, tota ad effectum producendum tendit, veluti ſenſus ad productionem idearum ſenſualium. Quo perfectior itaque effectus, eo magis determinationes ſingulæ, quibus in eſſe cauſæ conſtituitur, inter ſe conſentiunt (§. 503 *Ontol.*), conſequenter tanto & ipſa cauſa perfectior (§. *cit.*).

§. 162.

Senſuum quoad perfectionem differentia.

Senſus omnium perfectiſſimus viſus eſt: tactu perfectior auditus, quoad uſum ordinarium: guſtus & olfactus imperfectiores ceteris. Non alius ſenſus plura diſtincte percipit quam viſus: id quod unicuique per ſeipſum exploratum eſt, modo animum ad ideas ſenſuales, quas habet & quarum recordatur, advertere eſque inter ſe conferre voluerit. Quoniam itaque ſenſus unus ceteris perfectior eſt, quo magis diſtincte res repræſentat (§. 161); viſus omnino ſenſuum omnium perfectiſſimus. Auditu non modo diverſitatem ſonorum diſtinguimus, quatenus eos clare, ſed confuſe percipimus; verum etiam vocum & ſermonis diſtinctas habemus perceptiones, nec non concentuum muſicorum: id quod denuo obvia experientia unicuique manifeſtum eſt. Qualitates tactiles ut plurimum confuſe, figuras tamen tactu diſtincte percipimus: vix vero aliud quid occurrit, quod aliter quam confuſe percipiat, niſi ſitum & motus quoſdam adhuc excipias magnitudinumque nonnullarum rationem: id quod tamen difficilius ſuccedit quam in viſu, nec ubivis, ubi viſui idem licet, tactui permiſſum, ut adeo uſus ejus in diſtinctis perceptionibus non eſſe ſoleat niſi viſus vicarius. Guſtus

& olfa-

& olfactus ſapores atque odores nonniſi confuſe percipiunt. Quæ omnia denuo per experientiam explorata ſunt. Auditus igitur, & tactus de prærogativa perfectionis inter ſe contendere poterant, ſi vicarium viſus uſum ſpectes, quem habet tactus; aſt auditus tactu perfectior quoad uſum ordinarium. Guſtus vero & olfactus ſenſuum omnium imperfectiſſimi (*§.* 161).

Quæ de tactu a nobis dicuntur mirifice illuſtrantur exemplo artificis cujuſdam cœci, quod commemorat de *Piles* in Curſu picturæ Gallice conſcripto p. 329. Etenim is ſolo tactu diſtinctam ſibi acquiſivit faciei ideam & ex cera efformavit imaginem eidem ſimillimam, qualem non perficere poteſt qui viſu pollet, niſi qui ſit ſimul artis ſuæ peritiſſimus. Cepit ejus rei experimentum Dux *Bracciani*, qui in cella profunda contra omnem acceſſum luminis optime munita imaginem ſuam fieri curavit, ut certiſſimus eſſet ne minimum quidem artificem viſu juvari. Fecit idem imagines ſtatuis marmoreis *Caroli* I. Anglorum Regis, & *Urbani* VIII. Pontificis maximi ſimillimas. Vicarium viſus uſum, quem habet tactus & quo talia præſtari non impoſſibile, breviter explicat *Thümmigius* noſtris uſus principiis in Tentaminibus explicandi phænomena naturæ ſingularia Germanico idiomate edita Tom. I. n. VII. §. 5 & ſeqq. p. 59. & ſeqq. Lubet tamen hic dare eundem explicatiorem noſtro more.

§. 163.

Linearũ ideæ quomodo tactu acquirantur.

Si digitum juxta ductum alicujus lineæ promoveamus; ideam nanciſcimur lineæ, & quatenus in recta directio digiti conſtanter eadem manet, in curva continuo mutatur; rectæ a curva differentia diſtincte percipitur: quatenus vero repetito ſæpius eodem digiti motu juxta ductum lineæ eundem deinceps libere repetere potes, claram, etſi confuſam habes lineæ cujuſdam curvæ in ſpecie ideam. Dum extremo digiti tangis lineæ cujuſdam extremum, quamdiu digitus quieſcit, puncti notionem acquiris cogitatione continuo minuendo contactum, donec longitudinis ac latitudinis expers intelligatur, utpote cujus in motu progreſſivo nulla habetur ratio. Eadem adeo idea puncti naſcitur a tactu, quæ a viſu (§. 6. 9 *Geom.*), nec abſimili modo utrobique pendet diſtincta ejus notio a notione lineæ (§. 12. 13 *Geom.*). Dum extremum digiti, quo lineam tangis, continuo promovetur; tactu utique experiris deſcribi lineam motu puncti continuo ab uno extremo uſque ad alterum, ſicque diſtinctam nanciſceris lineæ notionem, qualem ex praxi deſumunt qui viſu pollent beneficio ideæ confuſæ viſui debitæ lineam in charta ductam agnoſcentes (*§.* 10. 12 *Geom.*). Similiter dum juxta lineam rectam promovetur digitus non mutata directione, juxta ductum vero lineæ curvæ mutata continuo directione; in eas incidimus beneficio tactus notiones lineæ rectæ & curvæ, quas denuo ex praxi deſumunt, qui, quæ aliquo ductu deſcribitur, lineam ope idearum confuſarum, quas viſui debent, agnoſcunt atque diſtinguunt (§. 19 *Geom.*). Jam quod is, qui ductum alicujus curvæ tactu aliquoties vel aliquandiu percepit, eandem ſine aberratione aſſignabili imitari poſſit, experientia docemur: quod vero idem facere non poſſet, niſi aliquam illius ductus haberet ideam eamque claram, etſi confuſam, ex ipſa notione ideæ claræ intelligitur (§. 31 *Pſych. empir.*). Patet adeo veritas propoſitionis quoad ſingulas ejus partes.

Quilibet,

Quilibet, quæ diximus, propria experientia addiſcere poteſt, quamvis attentione opus ſit, ne ideas, quas viſui debemus, in lineas ſimul intuentes, vel ſaltem vi imaginationis eaſdem nobis repræſentantes, cum iis, quæ a tactu pendent, confundamus: utut enim utroque ſenſu ad eaſdem notiones diſtinctas perveniatur, confuſæ tamen non prorſus eædem ſunt, imo nil impedit, quo minus aliquo in caſu eæ prorſus diverſæ ſint, propterea quod idem objectum non eodem modo afficit diverſa organa ſenſoria. Et hæc ſane ratio eſt, cur aliqua adhuc ab acutioribus notetur diſparitas in modo, quo ad eandem notionem diſtinctam pervenitur utriuſque ſenſus auxilio.

§. 164.

Curva a plana ſuperficie quomodo tactu diſtinguatur.

Si manus ſuperficiei cuidam applicatur; ideam planæ habemus, quatenus manus explicata vel digitus exſertus congruit parti, quam tangit, vel quatenus manus aut digitus ita applicatus juxta eandem directionem ſalvo contactu promoveri poteſt: aſt curvæ nobis eſt idea, ubi neutrum ſuccedit. Neque enim manus exporrecta vel digitus exſertus congruere poteſt niſi ſuperficiei planæ. Contactu adeo planum a curvo optime diſtinguimus. Si digitus extenſus juxta eandem directionem ſalvo contactu promoveri poteſt; cum is lineam rectam referat, hoc ipſo percipimus, lineam rectam ſuperficiei planæ ubicunque applicatam eidem congruere, ſeu, quod perinde eſt, a quovis puncto in eadem aſſumto ad quodvis punctum duci poſſe lineam rectam: quam eſſe notionem plani ſeu figuræ planæ conſtat (*§. 36 Geom.*). Imo hinc intelligitur motu lineæ rectæ juxta eandem directionem progredientis deſcribi planum: id quod denuo receptis Geometrarum notionibus conforme, quemadmodum ex definitionibus geneticis apparet, veluti cum parallelogrammum deſcribi dicitur motu lineæ rectæ ſibi ſemper parallelo juxta ductum alterius rectæ, quæ directionem determinat (*not. §. 194 Log.*). Quodſi ſuperficiei datæ manus exporrecta vel digitus exſertus ita applicari nequit, ut eidem congruat, nec in eadem ſalvo contactu juxta eandem directionem promoveri poteſt; ex eo intelligitur, ſuperficiem non eſſe planam, conſequenter curvam, cum curva ſit, quæ plana non eſt. Tactus adeo beneficio ad eaſdem ſuperficiei planæ ac curvæ notiones diſtinctas pervenitur, quæ ſunt Geometris.

Per propoſitionem præſentem patet, quomodo ſuperficies plana diſtinguatur a curva. Enimvero cum, quæ curva eſt ſuperficies, vel convexa ſit, vel concava; docendum erit ulterius, quomodo concavum a convexo dignoſcat tactus. Et quia curvedo non unica eſt, ſed infinite varia; diſpiciendum quoque, quantum ad ſpecies curvedinis a ſe invicem ſeparandas proſit tactus,

§. 165.

Tactu quomodo convexū a concavo dignoſcatur.

Si manus contractæ vel digiti incurvati interior ſuperficies corporis ſuperficiei congruit; ideam ſuperficiei convexæ habemus: quodſi id fieri non poſſit, ſuperficiem tamen curvam eſſe conſtet; ideam ſuperficiei concavæ habemus, quæ nobis etiam eſt, ubi convexam digiti ſuperficiem in ſupremo articulo ſuperficiei congruentem percipimus, quam tangimus, & ſalva congruentia huc illucve moveri poſſe experimur. Si manus vel digitus incurvatur, ſuperficies interior concava eſt. Quodſi ergo congruit ſuperficiei corporis, concavum quoddam eidem congruere palam eſt. Quamobrem cum convexum ſit, cui congruit con-

cavum; dum manus contracta vel digitus incurvatus ita applicatur ſuperficiei corporis dati, ut eidem congruat; ideam convexitatis nobis eſſe debere palam eſt (§. 91). Quodſi digitus incurvatus vel manus contracta ſuperficiei corporis ita applicari non poſſit, ut eidem congruat; convexa non erit *per demonſtrata*. Erit igitur aut plana, aut concava. Quamobrem ex eo, quod planam non eſſe conſtet (§. 164) & quod convexa non eſſe intelligatur, concavam eſſe liquet. Eſt adeo nobis idea ſuperficiei concavæ, dum digitum incurvatum aut manum contractam ita ſuperficiei, quam planam non eſſe jam conſtat, applicari non poſſe experimur, ut eidem congruat. Enimvero quoniam concavum eſſe intelligitur, quod convexo congruit, quemadmodum vidimus paulo ante; ex eo, quod extremum digiti applicatum ſuperficiei cuidam eidem congruat & ſalva congruentia huc illucve libere moveri poſſit, intelligitur concavam eſſe ſuperficiem.

Non uno modo tactus unum idemque diſcernit, ſecus ac in viſu, cum viſibile non niſi uno modo afficiat oculum; ab eodem autem ſenſibili, qua tali, tactus non uno modo affici poſſit. Quodſi ad notiones diſtinctas deveniendum, non omnes ideæ, quæ tactui de eodem ſenſibili debentur, æquipollent, nec omnes eandem ſuppeditant notionem, etſi una alteri æquipolleat notio, & una ex altera conſtanter demonſtrabilis ſit. Ceterum hinc patet, tactum inſervire poſſe in venandis notionibus diſtinctis eorum, quæ viſui patent: id quod pertinet ad ſocias operas, quas ſenſus unus præſtat alteri. Fingi enim poteſt inter ſenſus quemadmodum quidam vicariatus (§. 150); ita etiam ſocietas quædam. Et utraque fictio ſuum admittit uſum in arte inveniendi.

§. 166.

Diverſitatem convexitatis quomodo tactus diſcernat.

Convexitas major vel minor percipitur, prouti manus vel multum, vel parum coarctanda, aut digitus vel multum, vel parum incurvandus, ut parti, quam tangit, congruat; & quatenus digitus in ſuperficie convexa promotus vel longius a plano quodam recedit, antequam ad idem rurſus accedere datur, vel breviori intervallo: imo etiam ex diverſa directionis mutatione. Etenim dum manum vel digitum ſuperficiei convexæ ita applicare conamur, ut parti, quam tangimus, congruat; conſcii nobis ſumus, utrum manus multum, an parum ſit contrahenda; digitus multum, an parum incurvandus, ut parti, quam tangit, congruat. Hoc ipſo itaque diſcernimus convexitatem majorem atque minorem, utpote differentiam convexitatis in duobus corporibus clariſſime percipientes (§. 183 *Ontol.*). Similiter ſi digitus ſui extremo ſuperficiem convexam tangit & continuo contactu in eadem promovetur, & planum quoddam imaginamur horizontale vel verticale pro diverſo corporis ſitu tranſiens per contactum digiti primum applicati ad convexum; conſcii nobis ſumus ad motum digiti in ſuperficie convexa incedentis attenti, utrum longo intervallo ab eadem recedat, an parvo, antequam iterum ad idem accedat. Hoc ergo animadvertentes ut ante diſcernimus diverſitatem convexitatis. Imo cum pro diverſitate convexitatis diverſimode quoque mutetur directio digiti in ſuperficie incedentis, hujus ipſius diverſitatis nobis conſcii diverſitatem convexitatis percipimus ex eadem ratione, quam in duobus caſibus præcedentibus allegavimus.

Abatten-

Ab attentione ad diverſitatem incurvationis digiti, receſſus a plano & acceſſus ad idem atque mutationis directionis pendet claritas perceptionis. Quamobrem cum attentionis gradus exrcitatione comparentur (§. 248 *Pſychol. empir.*); claritas perceptionum in tactu ab exercitatione pendet, quæ in viſu naturalis eſt. Inde eſt, quod qui viſu pollent, tactus uſum non faciant, quem habere poteſt, etſi ſubinde viſui ſuppetias ferre valeret, ſiquidem eundem in poteſtate haberemus.

§. 167.

Concavitatis differentiã quomodo tactus dijudicet.

Concavitas major vel minor percipitur, prout digitus in ſuperficie concava promotus celeri vel lento gradu directionem mutat. Quoniam major eſt concavitas, ſi concavum magis declinat a plano tangente; minor vero, ſi minus; iſta autem declinatio a mutatione directionis pendet: ideo pro diverſa concavitate diverſa quoque eſt mutatio directionis mobilis in ſuperficie concava incedentis. Quamobrem cum digitus in ſuperficie concava promotus directionem continuo mutare cogatur, & quidem diverſa ratione pro diverſa ſuperficiei concavitate, illius autem mutationis nobis conſcii ſimus; ex ea utique diverſam concavitatis rationem percipimus.

Quæ de diverſitate convexitatis & concavitatis per mutationem directionis digiti in ſuperficie convexa vel cava incedentis diximus; ea unuſquiſque experiri poteſt. Quodſi vero ideæ ipſi non fuerint ſatis claræ; rationem repetat ad articulum præcedentem inculcatam.

§. 168.

Angulũ rectilineum quomodo tactus dignoſcat.

Ideam anguli rectilinei tactus beneficio habemus, quatenus digitum juxta eandem directionem promoventes, contactum exſpirare percipimus ſubito, directionem mutaturi, ſiquidem eundem continuare voluerimus. Dum enim digitum ſecundum eandem directionem promovemus ſalvo contactu, lineam rectam ex eo agnoſcimus (§. 163), cumque contactus in motu progreſſivo exſpirat, lineam rectam ibidem terminari nobis conſcii ſumus. Enimvero dum ſubito mutata directione contactu ſalvo ſecundum eandem directionem digitus denuo promoveri poteſt; aliam rectam agnoſcimus (§. *cit.*), cum priore in uno puncto concurrentem, non tamen cum eadem coincidentem. Eandem adeo anguli notionem tactus beneficio habemus, quæ Geometris eſt (§. 54 *Geom.*).

§. 169.

Species angulorũ quomodo tactus dijudicet.

Quodſi crus unum anguli fuerit latitudini corporis noſtri parallelum; ideam anguli recti habemus, quatenus digitum juxta ductum alterius cruris promotum nec in dextram magis, quam in ſiniſtram inclinare ex ſitu brachii reſpectu corporis dignoſcimus. Aſt anguli acuti habemus ideam, quatenus digitus juxta crus alterum promotus verſus ſiniſtram excurrit, vel dum digitus promovetur, brachium non modo extenditur, verum etiam ſimul ad corpus accedit. Anguli denique obtuſi idea nobis eſt, quatenus digitus juxta crus alterum promotus verſus dexteram excurrit, vel dum digitus promovetur, brachium non tantummodo extenditur, verum etiam ſimul a corpore noſtro recedit. Etenim ſi crus unum anguli fuerit latitudini corporis parallelum, crus alterum ad idem perpendiculare etiam ad hanc perpendiculare eſſe debet (§. 230 *Geom.*). Quamobrem cum idem in neutram partem inclinetur (§. 79 *Geom.*), & cum

altero crure rectum efficiat (§.78 *Geom.*); anguli recti ideam habemus, dum digitum juxta crus alterum promotum ita excurrere nobis conſcii ſumus, ut neque in dextram, neque in ſiniſtram inclinetur, ſeu verſus neutram partem excurrat. Digitum autem recta excurrere nobis conſcii ſumus, dum brachium digito excurrente tantummodo extendi, non vero una ad corpus accedere vel ab eodem recedere obſervamus. Atque hoc pacto angulum rectum agnoſcimus & ab aliis diſtinguimus, conſequenter claram ejus (§. 31 *Pſychol. empir.*), imo & diſtinctam habemus ideam, ubi modum alteri exponere valemus, quomodo eum a ceteris diſtinguamus (§. 38 *Pſychol. empir.*).

Enimvero ſi angulus fuerit acutus, crus alterum intra crura anguli recti cadit (§. 66 *Geom.*). Quamobrem ubi crus commune fuerit latitudini corporis parallelum; digitus juxta alterius ductum promoveri nequit, quin brachium, dum extenditur, una ad corpus accedat, & digitus verſus ſiniſtram excurrat. Angulum adeo acutum agnoſcimus & a ceteris diſtinguimus tactus beneficio. Atque adeo patet ut ante nos ideam claram, imo prorſus diſtinctam anguli acuti habere tactui debitam.

Denique ſi angulus fuerit obtuſus, crus alterum ultra crus recti verſus dextram cadit, ſi crus commune anguli recti atque obtuſi fuerit latitudini corporis parallelum (§. 66 *Geom.*). Quamobrem digitus juxta ductum cruris obtuſi, quod cum recto commune non habet, ſeu quod extra eum cadit, excurrere nequit, niſi brachium, dum extenditur, una a corpore recedit. Hujus igitur digiti ac brachii motus nobis conſcii angulum obtuſum agnoſcimus, eumque a ceteris diſtinguimus. Atque adeo patet denuo ut ante nos ideam claram, imo prorſus diſtinctam anguli obtuſi habere, quam tactui acceptam ferimus.

Unum alterumque notandum eſt circa propoſitionem præſentem, tum ut quædam rectius intelligantur, tum ne nonnulla male intellecta in perverſum ſenſum trahantur. Primum itaque notandum eſt, non exactum requiri latitudinis corporis & cruris unius anguli paralleliſmum, ſed ſufficere ut hoc cum illa ad paralleliſmum quodammodo accedat. Imo non opus eſt hoc paralleliſmo, ſed eundem facilitatis tantummodo gratia ſupponi tenendum porro eſt, propterea quod plerumque objectum tangibile ante nos conſtituimus, dum idem tangere decrevimus, vel ante idem conſiſtimus, ubi objectum loco ſuo dimoveri nequit vel id dimovere nolumus. Etenim qualemcunque crus anguli unum ſitum habuerit ad corpus, motu brachii conſtanter dignoſcetur angulus rectus ab obliquo & acutus ab obtuſo: id quod hic uberius exponendum eſſe non exiſtimamus, cum levi attentione opus ſit, ut diverſitatem motus viſui obviam obſervemus. Denique probe conſiderandum, quæ nobis in viſum facile incurrunt, ea quoque ſola attentione mentis non minus facile dignoſci, ubi exercitatio acceſſerit. Abſit adeo ut inexercitatus a ſe ad probe exercitatum argumentetur.

§. 170.

Numerus ſpecierum angulorum quo-

Quoniam angulus rectus ab obliquis, obliquorum unus veluti acutus ab altero nempe obtuſo diſtinguitur motu brachii, quatenus idem, dum digito excurrente extenditur, vel ad corpus accedit, vel ab eodem recedit, vel neutrum eorum contingit (§. 169), plures autem motus brachii poſſibi-

poſſibiles non ſunt, quod per ſe intelligitur; *ipſo tactu judice nonniſi tres angulorum ſpecies, ſcilicet recti, acuti & obtuſi poſſibiles ſunt.*

modo tactu dignoſcatur.

Quodſi objicias tactus beneficio non eodem modo diſtingui angulos, quo viſu diſtinguuntur, neque adeo eaſdem nobis acquiri notiones diſtinctas, quæ in Geometria locum habent, quemadmodum paulo ante in aliis quibuſdam notionibus obtinere oſtendimus; notes velim haud quaquam opus eſſe, ut ideæ, quæ tactui reſpondent, eædem ſint cum iis, quas viſui acceptas ferimus, quamvis idem nobis objectum exhibeant: imo id ne quidem fieri poſſe, cum idem ſenſibile in tactum aliter quam in viſum agat, prouti ex anterioribus ſatis ſuperque manifeſtum. Hoc tamen non obſtante ex aſſumtis, quæ tactus nobis ſuppeditat, lege demonſtrationis colliguntur, quæ in Geometria ſumuntur, veluti quod rectus ſit angulus, cui deinceps poſitus æqualis eſt (§. 65 *Geom.*), & quod acutus ſit recto minor, obtuſus recto major (§. 66 *Geom.*): id quod demonſtrandi habitu inſtructus experiri facile poterit.

§. 171.

Quoniam ex angulo recto agnoſcitur, lineam unam eſſe ad alteram perpendicularem, ex obliquo vero, quod ſit obliqua (§. 78. 80 *Geom.*), anguli autem recti & obliqui tactu a ſe invicem diſtinguuntur (§. 169); *tactu* quoque *ſitus unius lineæ ad alteram dignoſcitur, utrum ſcilicet una ad alteram ſit perpendicularis, an vero obliqua.*

Situs lineæ unius ad alteram quomodo tactu dijudicemus.

Nimirum ſitus lineæ unius ad alteram & angulos cum ſint connexa; eodem modo beneficio tactus dignoſcuntur, atque unum ex altero colligitur.

§. 172.

Tactu ſimilia diſcernimus a diſſimilibus, ſi qua talia tangibilia ſunt, ſeu in tactum agunt. Similia enim habent ea, quæ ipſis inſunt, communia (§. 195 *Ontol.*). Quamobrem cum in tactum agant, quatenus ſimilia ſunt *per hypoth.* & qua tangibilia inſtar cauſæ, mutatio vero organo illata inſtar effectus conſiderari debeat (§. 886 *Ontol.*), eademque poſita actione cauſæ efficientis idem effectus ponatur (§. 898 *Ontol*); ab utroque tangibili impreſſa ſpecies eadem eſt (§. 112), idea quoque materialis eidem reſpondens (§. 115), conſequenter & ſenſualis eadem eſſe debet (§. 118). Tactu igitur diſcernimus ſimilia a diſſimilibus.

Similia quantum tactu diſcernantur.

E. gr. Ponamus ſedilia retro inclinari, manu ad partem ſuperiorem applicata; idea tibi erit prorſus diverſa ab idea rei cujuſcunque alterius, quæ ſimili modo inclinatur; eadem vero erit, quatenus eadem manus applicatione facta, quodcunque eorum retro inclines. Quamobrem beneficio hujus ipſius ideæ ſedilia eſſe agnoſces, adeoque entia ſimilia, quæ tangis. Similiter tactu diſcernimus prunum a fructu alio arboris, atque eatenus tactus beneficio agnoſcimus tangibilia eſſe entia ſimilia.

§. 173.

Quoniam ſpecies ſimilitudine individuorum, genera ſimilitudine ſpecierum, adeoque & ipſa ſimilitudine, quæ individuis ineſt (§. 233. 234 *Ontol.*), conſtituuntur, tactus vero ſimilitudinem dignoſcere valet (§. 172); *ſi tactu diſtinguimus ſimilitudinem, quæ ad genus aliquod, vel ſpeciem aliquam determinandam ſufficit, ejus quoque beneficio agnoſcimus, ad quodnam genus, ad quamnam ſpeciem individuum aliquod ſit referendum.*

Genera & ſpecies rerũ num tactus diſcernat.

Si exercitium accedat, tactus hac in parte plura præſtare valet, quam credideris. Poſſe vero eundem quoque abſque exercitatione plurimum præſtare, exempla obvia confirmant.

§. 174.

§. 174.

Tactu quomodo numerus diſcernatur.

Tactus beneficio numerare res poſſumus, quarum genus ſeu ſpeciem tactu diſtinguimus. Etenim tactus beneficio individua ad idem genus, vel ad eandem ſpeciem referenda diſcernere licet (§. 173), atque eatenus intelliguntur unitates eædem (§. 335. 332 *Ontol.*). Quamobrem cum continua unitatis additione fiat numeratio (§. 339 *Ontol.*); tactus quoque beneficio res numerare valemus, quarum genus vel ſpeciem tactu diſtinguere valemus.

Pone nimirum multitudinem prunorum. Quoniam ipſo tactu diſcernis prunum a re quacunque alia (§. 173), unum prunum poſt alterum de multitudine auferendo & in alium locum transferendo numerum eorum inire licet: id quod adeo obvium eſt, ut ſine contemptu vix proferatur.

§. 175.

Magnitudo quomodo tactu dignoſcatur:

Si digitum juxta ductum alicujus lineæ promovemus eadem celeritate; ex duratione motus magnitudinem ejus æſtimare licet. Subinde quoque eadem palpando innoteſcit, vel ſi manu capimus. Etenim ſi digitus juxta ductum alicujus lineæ eadem celeritate promovetur; linea iſta eſt ſpatium motu æquabili deſcriptum, adeoque ut tempus (§. 31 *Mechan.*). Quamobrem cum temporis ideam habeamus, dum ad durationem motus attenti ſumus (§. 578. 574 *Ontol.*); ex eadem quoque magnitudinem lineæ æſtimare licet.

Quod etiam palpando æſtimemus magnitudinem, quatenus manus ſuperficiei corporis congruit vel integræ, vel parti cuidam, ita ut ſalva congruentia promoveri poſſit; neminem fugit. Imo in vulgus notum eſt, eorum, quæ manu capi ac teneri poſſunt, magnitudinem æſtimari ex eo, quantum cavitatem manus impleant, vel ſupra eam emineant.

Tacemus modos alios, quibus ad menſurandas res utimur & quæ ipſis menſuris inveniendis anſam dedere, quippe conſtat veteres menſuras longitudinis ex corpore humano deſumſiſſe, unde hodienum ſuperſunt pedis ac digiti nomen (§. 25. *Geom.*). Noſtrum enim jam non eſt exponere uſum tactus in rebus metiendis; ſed ſufficit oſtendiſſe, quomodo nobis magnitudinis poſſit eſſe idea & quod eidem inſint, unde magnitudinum ratio intelligi diſtincte poſſit. Ceterum exercitatione opus eſt, antequam digitum eadem celeritate promovere poſſis, ita ut eadem quoque retineatur celeritas in diverſis motibus. Celeritas percipitur, ubi attentionem in eadem defigere didiceris. Atque huc redit exercitium alterum ut attentione reddatur clara idea celeritatis (§. 237 *Pſychol. empir.*), quo diverſæ celeritates diſtingui poſſint (§. 31 *Pſychol empir.*). Cur vero hæc attentio major ſit in cœcis, quam in iis, qui viſu pollent, ex natura imaginationis oſtendendum.

§. 176.

Quomodo figuræ planæ rectilineæ, curvilineæ & mixtilineæ dignoſcantur.

Tactu diſcernere licet *figuras planas rectilineas, curvilineas & mixtilineas.* Etenim tactu dignoſcimus planitiem (§. 164), lineas rectas (§. 163), earum magnitudinem (§. 175), angulos eorumque ſpecies (§. 168. 169). Tactus igitur beneficio conſtare poteſt, figuram aliquam eſſe planam, tot lineis rectis vel æqualibus, vel inæqualibus terminatam, quæ hiſce angulis inter ſe junguntur. Quamobrem cum ad diſcernendas figuras planas rectilineas a ſe invicem non requirantur alia, niſi quæ modo enumeravimus

(§. 87

(§. 87 & ſeqq. *Geom.*); quin figuræ rectilineæ omnes tactu diſcerni poſſint, & quin hoc ſenſu duce, etiamſi viſu quis deſtituatur, ad eaſdem earundem notiones pervenire poſſit, quæ Geometris dantur, dubitandum non eſt.

Enimvero tactu non minus lineas curvas diſtinguimus, quam rectas (§. 163). Quamobrem cum planæ figuræ curvilineæ perimeter linea curva terminetur, tactus quoque eas a rectilineis diſtinguere valet.

Quia denique perimeter figuræ planæ mixtilineæ ex lineis rectis & curvis, partim convexis, partim concavis componitur, tactus autem non modo curvum a recto (§. 163), verum etiam concavum a convexo diſtinguit (§. *cit.*); ideo tactus quoque ſufficit figuris mixtilineis a rectilineis & curvilineis diſtinguendis.

Non progredimur ulterius in explicando tactus uſo, quem habere poteſt io diſcernendis iis, quæ ad figuras & magnitudinem ſitumque partium ad ſe invicem ſpectant. Nec noſtrum jam eſt tradere Geometriam cœcorum, qualis ex ipſorum ideis deducitur, vel qualem eos docere licet. Sufficit in his contineri principia, unde talia deduci poſſunt, modo ſimol expendantur, quæ ab imaginationis natura pendent quoad diverſitatem idearum, quæ ſunt cœcis vel natura talibus, vel caſu quodam infelici in hoc malum prolapſis.

§. 177.

In figuris & magnitudinibus diſcernendis uſus tactus ab uſu oculi longo intervallo abeſt, ſeu multo minor & reſtrictior eſt tactus, quam oculi uſus. Oculus enim viſu comprehendit, quæ procul a nobis abſunt, eorumque figuras & magnitudines diſtinguit: aſt tactus tantummodo in iis terminatur, quæ ipſi adeo propinqua ſunt, ut tangi poſſint, nec mole ſua excedunt magnitudinem, ad quam brachium extenſum digitum, vel manum admovere valet. Præterea quædam adeo minuta ſunt, ut in vicinia viſu quidem diſcernantur, tactu tamen commode diſcerni nequeant, veluti quæ ſpectant ad ſtructuram folii cujuſdam, præſertim floris, quatenus ea in viſum incurrit citra anatomiæ opem. Unde patet numerum ſenſibilium multo eſſe majorem, quæ viſu, quam quæ tactu dignoſcuntur, utut tantummodo rationem figuræ ac magnitudinis ſituſque partium habeas: imo plures quoque eſſe caſus, in quibus objectum tactu diſcernibile viſui patet, quam in quibus tactui obvium eſt. Præterea viſus uno obtutu multa comprehendit & mira celeritate ea, quæ diſtingui poſſunt, perluſtrat: aſt cum tactus pleraque peragat motu digiti vel manus, & inſueta requiratur attentio ad eundem motum, ut ſingulis diſtinguendis ſufficiat idea eidem reſpondens, quemadmodum ex iis omnibus manifeſtum eſt, quæ de uſu tactus in dignoſcendis lineis, figuris & magnitudinibus dicta ſunt (§. 163 & ſeqq. & §. 175); tactus nonniſi longo tempore expedit, quod viſu vel momento abſolvirur minimo. Atque adeo patet in figuris & magnitudinibus diſcernendis uſum tactus eſſe multo minorem, & reſtrictiorem, quam viſus.

Oculi prærogativa præ tactu.

Etſi adeo tactus viſus vicarius eſſe poſſit, eidem tamen æquiparandus non eſt. Quamobrem ratum manet quod in ſuperioribus de præſtantia ſenſus unius præ altero evicimus (§. 162).

CAPUT III.

De Imaginatione & Memoria.

§. 178.

Phantaſmata qualia ſint.

Phantaſmata animæ ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici. Phantaſmata enim ſunt ideæ ab imaginatione productæ (§. 93 *Pſych. empir.*). Denuo autem producit imaginatio ideas rerum ante ſenſu perceptarum (§. 104 *Pſychol. empir.*), vel quales nobis erant, cum res ſenſu perciperemus (§. *cit.*), vel quatenus phantaſmatum priorum diviſione ac compoſitione prodeunt (§. 144. 145 *Pſychol. empir.*). Enimvero ideæ ſenſuales omnes ſunt repræſentationes compoſiti in ſimplici (§. 83). Quamobrem etiam phantaſmata, quæ non ſunt niſi ideæ ſenſuales reproductæ, & conſequenter etiam ea, quæ per illorum diviſionem ac compoſitionem prodeunt (§. 139. 142 *Pſychol. empir.*), repræſentationes compoſiti in ſimplici eſſe debent.

Phantaſmatum cum ideis ſenſualibus ſimilitudinem atque identitatem abunde ſatis loquitur experientia. Nihil ſenſu percipimus, quod compoſitum non ſit: nihil vero etiam unquam imaginamur, niſi quod ſit compoſitum. Anima vero ſimplex eſt & ideæ rerum ſenſibilium, quæ eædem ſunt cum imaginabilibus, ſunt imagines, quæ in ipſa, adeoque ente ſimplici exiſtunt.

§. 179.

Uberior explicatio antecedentis.

Dum imaginamur, compoſitum aliquod abſens in ſimplici repræſentatur. Dum enim quid imaginamur, perceptionem rei ſenſibilis abſentis producimus (§. 92 *Pſychol. empir.*). Sed dum quid imaginamur, phantaſma producimus (§. 93 *Pſychol. empir.*), adeoque compoſitum aliquod in ſimplici repræſentatur (§. 178). Quamobrem dum quid imaginamur, compoſitum aliquod abſens in ſimplici repræſentatur.

Atque adeo patet differentia, quæ inter ideas ſenſuales & phantaſmata intercedit. Ideæ ſenſuales exhibent res compoſitas præſentes, phantaſmata vero abſentes.

§. 180.

Phantaſmatanum ſint imagines.

Phantaſmata ſunt imagines. Sunt enim repræſentationes compoſiti (§. 178). Aſt quælibet compoſiti repræſentatio imago eſt (§. 85). Ergo phantaſmata imagines ſunt.

Ideæ ſenſuales & phantaſmata in hoc conveniunt, quod ſint rerum compoſitarum imagines (§. 86). Et ſane nemo non multo lubentius concedit phantaſmata eſſe imagines, quam ideas ſenſuales. Vulgus enim idearum ſenſualium exiſtentiam ignorat, cum non intelligat quomodo res præſentes ſenſu percipiamus. Enimvero vulgus quoque novit, quæ imaginamur, præſentia non eſſe, adeoque facile largitur nobis cum imaginibus tantummodo eſſe negotium, dum quædam imaginamur.

§. 181.

Phantaſmata rerum præteritarũ quid ſint.

Phantaſmata rerum præteritarum ſunt repræſentationes ſtatuum mundi præteritorum. Dum enim phantaſma rei cujuſdam præteritæ producitur, perceptio quædam totalis producitur, quam antea habuimus, cum res iſta una cum aliis

aliis tunc præſentibus in organa ſenſoria ageret (*§.* 104 *Pſychol. empir.*). Enimvero quæ in mundo continuo mutantur, ſtatum mundi abſolvunt (§. 705 *Ontol.*). Quamobrem cum præterita in mutabilium numero ſint (§. 584. 290 *Ontol.*); ſtatus mundi præteriti iiſdem continentur. Phantaſmata igitur rerum præteritarum ſunt repræſentationes ſtatuum mundi præteritorum.

Exempla propoſitionem præſentem clariſſime illuſtrant. Fac tibi obvium fieri hominem, quem præterita die dominica vidiſti in templo. Illico tibi ſeſe ſiſtit idea templi interioris una cum aliis hominibus, qui tunc adfuerunt, vel multitudine hominum, ubi nemo eorum tibi fuerit notus, vel tuam ſaltem attentionem in nullum convertiſti, cum in templo præſens eſſes. Præteriit dies dominica, præteriit hora, qua in æde ſacra conveniebant loci incolæ cultus divini gratia. Conventus ille deſiit, nec homo, quem ibi vidiſti, ibidem amplius eſt. Nec ſunt ibidem homines ceteri, qui tunc una erant in templo. Imo ipſemet nunc in templo non es, ſed plures ante dies jam ex eodem abiiſti. Quod igitur tibi repræſentas, non ad præſentem pertinet mundi ſtatum; ſed ad præteritum. Aliquem adeo ſtatum mundi præteritum aut, ſi hoc nimis confidenter tibi dictum videatur, aliquid ſtatus præteriti mundi tibi repræſentas. Atque idem eodem modo in alio quocunque caſu ſeſe habere intelliges, modo ad ideas rerum, quas antea ſenſu perceperas, nunc vi imaginationis reproductas, eodem modo animum advertere velis.

§. 182.

Idearũ ſenſualium & phantaſmatum interior ratio.

Singulæ ideæ ſenſuales & phantaſmata rerum præteritarum integrum ſtatum universi, ad quem referuntur, involvunt. Ideæ enim ſenſuales ſunt ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91), adeoque rebus in univerſo jam exiſtentibus, dum percipiuntur (§ 67 *Pſychol. empir.*). Enimvero in mundo res omnes a ſe invicem dependent quoad exiſtentiam (§. 58 *Coſmol.*). Ideæ igitur ſenſuales illam dependentiam rei, quam exhibent, a ceteris omnibus ſimul involvere debent. Quamobrem cum dependentia importet rationem exiſtentiæ unius in alio (§. 851 *Ontol.*), adeoque ea reſpiciat in aliis, per quæ intelligitur, cur hæc inſint huic (§. 56 *Ontol.*), ſtatus vero præſens uniuſcujuſque in hoc mundo exiſtentis intelligatur per ſtatus præſentes ceterorum omnium una exiſtentium (§. 205. 206 *Coſmol.*); per ideas noſtras exhiberi nequit, niſi quatenus totius univerſi ſtatus una exhibetur, ſervata quidem ea relatione, quam ſtatus præſens rei clare perceptæ requirit. Quoniam vero impoſſibile eſt, ut omnes illos ſtatus a ſe invicem diſtinguamus, præſertim cum elementa ſenſu prorſus non percipiantur (*§.* 101); eoſdem quoque clare percipere nequimus (§. 31 *Pſychol. empir.*), omnes adeo in unum confundimus. Idea adeo ſenſualis quæcunque ſtatum totius univerſi, ad quem refertur, nempe præſentem involvere debet.

Phantaſmata rerum præteritarum ſunt ideæ vi imaginationis reproductæ, quæ antea ſenſuum beneficio in nobis extitere (*§.* 93. 104 *Pſychol. empir.*), adeoque eædem cum ſenſualibus, quas ante habuimus (*§.* 95 *Pſychol. empir.*), ſi gradum claritatis exceperis (§. 96 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ea, quæ in idea rei continentur, non pertineant ad claritatem ideæ, quippe non ad modum repræſentandi, ſed ad id, quod

repræſentatur, referenda; idquod repræſentatur idem eſſe debet, conſequenter phantaſma rei præteritæ eadem involvere debet, quæ involvebat idea ſenſualis, cum eadem res præſens ſenſu perciperetur. Enimvero idea ſenſualis involvebat ſtatum totius univerſi tunc temporis præſentem *per demonſtrata*. Ergo etiam phantaſma ſtatum totius univerſi tunc temporis præſentem involvere debet.

Non dubito fore multos, quibus paradoxa hæc videbitur propoſitio. Enimvero hi erunt, qui nexum rerum in Coſmologia evictum animo nondum ſatis comprehenderunt; qui phænomena a reali in ipſorum fonte entibus ſimplicibus ſeu elementis rerum materialium reperiundo non diſtinguunt; qui denique modum, quo ideæ confuſæ ejus, quod apparet, ex repræſentatione eorum, quæ realia ſunt, oriuntur, nondum ſatis perſpexere, nec eſſentiam atque naturam animæ intimius inſpectam ſufficienter ponderarunt. Legant igitur relegantque & attenta mente volvant revolvantque, quæ de rerum nexu integro capite (§. 10—58 *Coſmol.*), de elementis corporum, & horum ex illis ortu duobus capitibus integris (§. 176—301 *Coſmol.*), de natura & eſſentia animæ (§. 53 *& ſeqq.*), atque de ſenſationibus (§. 83 *& ſeqq.*), idea inprimis extenſionis ac continui (§. 103), ſpatii imaginarii (§. 104. 106), vis inertiæ (§. 108) & motricis (§. 110) dicta ſunt, ſufficienſque temporis ſpatium animæ concedat, ſine quo notiones claritatem debitam conſequi minime poſſunt, quæ ad evidentiam ratiociniorum percipiendam requiritur: neque ullus dubito fore ut videantur amplius paradoxa, quæ nunc videntur.

§. 183.

Tendentia vis animæ.

Quoniam anima vi idearum ſenſualium ſibi repræſentat ſtatum mundi præſentem (§. 182), vi phantaſmatum, ex iis certa lege (§. 117 *Pſychol. empir.*) natorum, ſtatus mundi præteritos (§. 182); *anima non modo ſtatum mundi præſentem, verum etiam præteritos repræſentare conatur*, conſequenter cum vis animæ nonniſi unica ſit (§. 57), eaque univerſi repræſentativa (§. 63); *vis univerſi repræſentativa animæ non modo ad repræſentandum univerſum quoad ſtatum præſentem, verum etiam ad idem repræſentandum quoad ſtatus præteritos tendit*.

Explicandum vero nobis paulo diſtinctius eſt, qualis ſit tendentia animæ ad repræſentandum mundum quoad ſtatus præteritos.

§. 184.

Idearum ſenſualiũ & phantaſmatũ interior ratio ulterius explicata.

Singulæ ideæ ſenſuales & phantaſmata rerum præteritarum omnes ſtatus mundi anteriores involvunt. Etenim ideæ ſenſuales vi ſenſationis in anima exiſtunt (§. 95 *Pſychol. empir.*). Quare cum anima, dum ſentimus, ſibi repræſentet ſubſtantiarum ſimplicium mutationes intrinſecas, ſed in unum confuſas (§. 98); idea ſenſualis oritur ex confuſione mutationum intrinſecarum, quæ in elementis rerum ſeu ſubſtantiis ſimplicibus contingunt. Enimvero in omni elemento ſtatus ſinguli a ſe invicem dependent quoad exiſtentiam (§. 199 *Coſmol.*). Quamobrem cum ideæ ſenſuales ſint ſimiles objecto, quod repræſentant (§. 91); in iis quoque contineri debet dependentia ſtatuum ſingulorum in iſtis elementis a ſe invicem quoad exiſtentiam, quorum mutationes in unum confunduntur. Jam iſta dependentia non intelligitur niſi per ſtatus omnes anteriores (§. 851. 56 *Ontol.*). Ideæ igitur ſenſuali ineſſe debent repræſentationes omnium ſtatuum anteriorum

riorum in iiſdem elementis, quorum mutationes in eadem in unum confunduntur, & quidem in unum confuſæ, propterea quod impoſſibile omnes illos ſtatus a ſe invicem diſtingui, præſertim cum elementa ſenſu prorſus non percipiantur (§. 101). Conſtat vero ideas ſenſuales ſingulas involvere ſtatum integrum univerſi, ad quem referuntur (§. 182). Ergo etiam omnes univerſi ſtatus eodem anteriores integros involvere debent.

Phantaſmata rerum præteritarum ſunt ideæ vi imaginationis reproductæ, quæ antea vi ſenſationis in nobis extiterant (§. 93. 104 *Pſychol. empir.*), atque adeo ante in idearum ſenſualium numero fuere, conſequenter eadem involvere debent, quæ ſenſuales involvebant. Enimvero ideæ ſenſuales involvebant omnes ſtatus mundi anteriores *per demonſtrata*. Ergo etiam phantaſmata omnes ſtatus mundi eo tempore præterlapſos involvere debent, quo in numero idearum ſenſualium fuere.

Propoſitio hæc magis paradoxa videbitur anteriore (§. 182): ſed eodem modo diſcutiuntur nebulæ, quo eas ibidem diſcutiendas eſſe monuimus. Admiranda prorſus eſt natura animæ, quam non intime perſpiciunt, niſi qui perceptionum noſtrarum interiorem rationem intelligunt. Ceterum hinc intelligitur, quomodo Coſmologia, quam generalem ſeu tranſcendentalem diximus, inſerviat naturæ animæ inveſtigandæ, ſimulque patet ratio, cur defectus Coſmologiæ obſtiterit, quo minus Pſychologia rationalis exculta fuerit.

§. 185.

Idearum ſenſualiũ & phantaſmatũ ratio adhuc uberius explicata.

Singulæ ideæ ſenſuales involvunt omnes ſtatus mundi futuros, & quodlibet phantaſma rei præteritæ involvit omnes mundi ſtatus, qui reſpectu illius rei futuri erant. Ideæ enim ſenſuales vi ſenſationum in nobis exiſtunt (§. 95 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum anima, dum ſentit, ſubſtantiarum ſimplicium, adeoque elementorum corporum (§. 182 *Coſmol.*), mutationes intrinſecas, ſed in unum confuſas ſibi repræſentet (§. 98); in ideis ſenſualibus continentur omnes elementorum mutationes intrinſecæ, conſequenter ſtatus eorum interni (§. 705. 706 *Ontol.*), ſed in unum confuſi, ut neuter ab altero diſtingui poſſit. Enimvero ſtatus elementorum internus ea lege continuo mutatur, ut præſens contineat rationem ſequentis (§. 197 *Coſmol.*), conſequenter præſens ſtatus quidpiam continet, unde intelligitur, cur ſuccedat futurus (§. 56 *Ontol.*), ut adeo futurus inſit præſenti per modum entis potentialis (§. 176 *Ontol.*). Et quia ob continuam illam ſtatuum ſequentium ex antecedentibus naſcentiam ſtatus quilibet præſens continet rationem aliquam remotam futuri cujuſcunque (§. 197 *Coſmol.*); ſtatus quilibet futurus in præſente latet per modum alicujus entis potentialis, ſed diverſi gradus (§. 176 *Ontol.*). Et quoniam elementa rerum vi quadam prædita ſunt (§. 196 *Coſmol.*), qua ad mutationem ſtatus continuo tendunt (§. 725 *Ontol.*); ſingulis quoque elementi ſtatibus ineſt quædam tendentia ad omnes futuros, ſed diverſi gradus, quemadmodum ipſi ſtatus futuri per modum entis potentialis, ſed diverſi gradus inſunt. Quoniam itaque ideæ ſenſuales objecto, quod repræſentant, ſimiles ſunt (§. 91); in iis quoque ſtatus præſentes elementorum, qui repræſentantur, futuros

per modum entium potentialium diverſi gradus, & virium tendentias ad eoſdem diverſi itidem gradus continere debent (§. 195 *Ontol.*). Enimvero ſingulæ ideæ ſenſuales integrum ſtatum præſentem univerſi involvunt (§. 182). Quamobrem cum in ſtatibus præſentibus elementorum, quibus ſimul ſumtis reſultat ſtatus univerſi, contineantur omnes ſtatus futuri per modum entium potentialium diverſi gradus, ac ſumtis ſingulis, quæ ad eundem gradum pertinent, prodeant ſtatus ſinguli futuri totius univerſi, quemadmodum ex iis, quæ demonſtrata ſunt, liquet; in idea qualibet ſenſuali inſunt omnes ſtatus mundi futuri per modum entium potentialium diverſi gradus. Et eodem modo liquet, quod iiſdem quoque ineſſe debeant tendentiæ omnes ad ſtatus futuros, ſed itidem diverſi gradus. Quoniam vero ſtatus præſentes elementorum in unum confundit anima, ut eos in idea ſenſuali involvat, quemadmodum ſupra oſtendimus (§. 182), ita multo magis, quæ in ſtatibus iſtis inſunt in unum confundere debet. Quare idea ſenſualis omnes ſtatus mundi futuros involvit.

Phantaſma quodlibet rei præteritæ eſt idea vi imaginationis reproducta, quæ antea in numero ſenſualium idearum fuit (§. 93. 104 *Pſychol. empir.*). Enimvero cum in numero idearum ſenſualium eſſet, ſtatus omnes futuros mundi involvebat *per demonſtrata*. Ergo cum reproducta non differat a primum producta niſi gradu claritatis (§. 96 *Pſychol. empir.*), etiam vi imaginationis reproducta omnes illos mundi ſtatus involvere debet, qui iſto tempore, cum primum producta in numero idearum ſenſualium eſſet, adhuc futuri erant.

Atque ita tandem patet, quales ſint rerum corporearum perceptiones: id quod multum prodeſt non modo ad rerum naturalium cognitionem, quæ in poteſtate eſt, dijudicandam; verum etiam ad inſpiciendam notionem variorum, quæ animæ inſunt, inprimis autem ad notiones perfectionum divinarum clarius percipiendas. Patebunt hæc tum ex ſequentibus, tum ex Theologia naturali, quæ Pſychologiam rationalem exequetur. Si quis vero fuerit hebetior, quam ut interiorem perceptionum noſtrarum rationem perſpicere poſſit; is per nos rideat, quæ de eadem dicta ſunt, memores quippe illius *Epicteti* in Enchiridio cap. 29. *Philoſophiæ ſtudium ſuſcipere cupis? Statim te para, quaſi futurum ſit ut deridearis; ut multi te ſubſannent.* Si quis vero infirmior fuerit, quam ut ſibi perſuadere poſſit, ab errore vacuum eſſe poſſe dogma, quod inopinatum ipſi videtur, nec virtuti ac religioni adverſum quid ideo eſſe debere, quod a veritate alienum judicetur; is per nos totam iſtam perceptionum interiorem rationem damnet, modo ſibi temperet a malitia, ſuaque libertate uſus noſtram quoque nobis concedat, qui in rebus perveſtigandis noſtro acumine utimur, & hisce perſpicillis ad abditam utimur doctrinam pervidendam pietati profuturam. In Theologia nimirum naturali oſtendemus, divinas rerum prodire ideas, ſi noſtræ a confuſione & orta inde obſcuritate liberentur, ſicque quæ finitæ fuerant, in infinitas abire.

§. 186.

Infinitudo noſtrarum idearum. Quoniam ideæ tam ſenſuales, quam phantaſmata rerum præteritarum non modo omnem ſtatum mundi, ad quem referuntur (§. 182); verum etiam ſtatus mundi omnes eodem anteriores (§. 184), ac quocunque temporis intervallo poſteriores involvunt (§. 185), conſequenter tantus eorum numerus eſt, quæ in unaquaque perceptione involvuntur,

ut cum

ut eum inire velle pro impoſſibili habendum; *ideis noſtris ſeu perceptionibus infinita inſunt.*

Convenientiſſimum hoc eſt principiis Theologiæ naturalis, quorum fide hominem perfectionum divinarum ſpeculum eſſe debere conſtat: id quod ſuo loco luculentius docebimus.

Conducit hoc corollarium ad rectius percipiendam differentiam, quæ inter intellectum finitum atque infinitum intercedit non uno modo. Nobis enim pleraque abſcondita ſunt, quæ in ideis noſtris latent, ut eorum, quæ in iis diſtinguimus, ratio ad ea, quæ diſcernere nullo modo poſſumus, ſit veluti infinite parvum ad quantitatem ordinariam, vel veluti quantitas quævis data ad infinitam, conſequenter ea, quorum nobis conſcii ſumus, pro nihilo habenda ſint reſpectu eorum, quæ diſcerni non poſſunt. Aſt in Deo, cujus intellectus infinitus eſt, omnia aperta ſunt, nihil abſconditum. Unde nobis abſentia videntur & procul a nobis remota, quæ Deo præſentia ſunt & propinqua. Inſervit adeo doctrina præſens ad differentiam inter creatorem & creaturam rectius comprehendendam. Sed hæc clariora evadent ſuo loco, ubi in Theologia naturali talia ex inſtituto declaraturi ſumus. Ceterum ſi quis vi imaginationis adjuvare voluerit intellectum interiorem rationem idearum conceptarum; is ad experimenta optica confugiat, ubi patet viſibilia ita in unum confundi poſſe, ut nullum eorum ab altero diſtinguatur amplius, & hac confuſione oriri non modo ideam confuſam ab ideis diſtincte perceptorum prorſus diverſam, verum multa etiam quaſi in nihilum recidere, ut non amplius percipiantur, utut ingens eorum numerus conſuſe perceptibile quid conſtituat. Pertinent huc imagines, quæ a ſpeculis conicis reflectuntur. Amplum enim ſpatium in vertice coni & prope eundem in exiguum ſpatiolum contrahitur, ita ut in illo depicta in ſpeculo confuſe quid perceptibile in imagine, quæ in ſpeculo compareat, exhibeant. Poſſunt alia quoque experimenta ope vitrorum concavorum in eam rem fieri & ex iis, quæ ope microſcopiorum inſtituuntur, nonnulla colliguntur, quæ præſentem doctrinam illuſtrant. Sed talia ad philoſophiam experimentalem ſunt remittenda, quæ ſuum non minus uſum in Pſychologia, quam in Phyſica habent.

§. 187.

Involutio idearum partialium in una confuſa.

Status tam præteriti, quam futuri non ſinguli eodem modo in idea rei præſentis, vel vi imaginationis reproducta involvuntur: ſimiliterque ſtatus præſentes ſingulorum elementorum, quibus præſens mundi ſtatus conſtituitur, diverſo modo in idea ſenſuali involvuntur. Ut propoſitionis præſentis veritas facilius comprehendatur; fingamus ſeriem ſtatuum præteritorum ad certum numerum eſſe redactam, qualis prodiret tempus omne elapſum in minuta ſecunda aut ſcrupula quæcunque alia iſtis minora reſolvendo: id quod ob continuitatem ſeriei ſucceſſivorum facere non licet, niſi quatenus ea per rectam in partes æquales diviſam imaginationi objicitur, non attenta jam ſtatuum ſingulorum diverſitate, ſed tantummodo eoſdem conſiderando tanquam præteritos. Quodſi jam hos ſtatus ſpectes tanquam præteritos, evidens eſt ipſa præteritione eoſdem differre, quatenus a præſente diverſam ſortiuntur diſtantiam, cum alii aliis citius præterierint. Quamobrem cum ideæ ſenſuales ſimiles ſint objecto, quod repræſentant (§. 91); ſtatus præteriti ita in iiſdem involvi debent, ut non negligatur diverſa diſtantiæ uniuſcujuſque ſtatus præteriti a præſenti ratio. Atque adeo jam patet non eodem modo in idea ſenſuali involvi poſſe ſtatus mundi præteritos. Enimvero ſtatus elementorum interni, quibus ſtatus aliquis præſens mundi conſtituitur, ea lege mutantur, ut præſens rationem contineat ſequentis, cur nempe ſequens ad actum perducatur (§. 197 *Coſmol.*), adeoque præterita habent ſe ad præſens per modum cauſæ ad cauſatum

(§. 88 I

(§. 88 1 *Ontol.*), conſequenter pro diverſa a præſente diſtantia cauſæ erunt continuo remotiores. Ideæ igitur ſtatuum præteritorum ita involvi debent, ut ulterior continuo admittenda ſit involutio, quo longius a præſente abeſt præteritus. Atque ita naſcuntur diverſi involutionum gradus, qui exprimunt diverſos dependentiæ modos præſentis ab antecedentibus. Abunde igitur patet, ſingulos ſtatus præteritos non eodem modo in idea ſenſuali involvi.

Ex anteriorum propoſitionum demonſtratione jam conſtat (§. 181. 184. 185.), phantaſmata rerum præteritarum aliquando fuiſſe in numero idearum ſenſualium. Quamobrem quod de ideis ſenſualibus jam evicimus, idem de phantaſmatis quoque rerum præteritarum valere palam eſt.

Series rerum ſucceſſivarum, quæ datur in univerſo (§. 55 *Coſmol.*), & quam conſtituunt ſtatus mundi ſibi mutuo ſuccedentes, quales paulo ante in ſerie præteritorum conſideravimus, per ſtatum præſentem dividitur in duas partes, quarum altera exhibet ſtatus præteritos, altera futuros eo quidem modo, quem paulo ante inſinuavimus, cum modum involutionis ſtatuum præteritorum expenderemus. Quemadmodum itaque in parte præteritorum ſtatus unuſquiſque diverſam ſortitur diſtantiam a præſente, ita ut continuo creſcat cum numero ſtatuum præteritorum; ita ſimiliter in parte futurorum diverſam ſtatus ſinguli diſtantiam habent a præſente, ita ut continuo creſcat cum numero ſtatuum futurorum. Sicuti igitur in ſerie præteritorum diverſa illa diſtantia exprimi quoque debet in eorum involutione, ut ideo non uno eodemque modo in idea ſenſuali involvantur ſinguli ſtatus præteriti; ita hæc diſtantiarum diverſitas in cauſa quoque eſſe debet, ut non uno eodemque modo ſinguli ſtatus futuri in eadem involvantur. Porro res ſucceſſivæ in mundo adſpectabili omnes inter ſe connectuntur (§. 54 *Coſmol.*), cumque in numerum præteritorum abeant, quæ antea in numero futurorum erant; nexus futurorum idem prorſus eſt, qui præteritorum, conſiſtens nempe in continua dependentia effectus a cauſa. Quemadmodum nimirum in ſerie præteritorum continuo aſcenditur ad cauſam remotiorem, ita in ſerie futurorum continuo deſcenditur ad effectum remotiorem. Et ſicuti in ſerie præteritorum ſtatus præſens eſt effectus continuo remotior, quo altius aſcenditur; ita in ſerie futurorum, ſtatus præſens fit continuo cauſa remotior. Statui nimirum præſenti convenit dependentia diverſi gradus a ſingulis ſtatibus præteritis; ſingulis autem ſtatibus futuris competit dependentia diverſi gradus a præſente, ut ſtatus præſens dici poſſit gravidus futuri. Quemadmodum itaque propter diverſam dependentiam ſtatus præſentis ab unoquoque præteritorum diverſi ſtatus in idea ſenſuali diverſimode involvuntur: ita ſimiliter ob futurorum ſtatuum a præſente dependentiam diverſam ſtatus futuri diverſo modo involvi debent in idea ſenſuali.

Jam

Jam quod res coexiſtentes attinet, eædem quoque inter ſe connectuntur (§. 53 *Coſmol.*), atque adeo in coexiſtendo ratio coexiſtentiæ unius continuo eſt in altero (§. 10 *Coſmol.*), ut adeo coexiſtentia eodem modo a ſe invicem dependeant (§. 851 *Ontol.*), quo ſucceſſiva a ſe invicem dependent in exiſtendo *per demonſtrata*. Scilicet non quodlibet immediate dependet ab altero in coexiſtendo, ſed etiam mediate, & mediata illa dependentia non eadem eſt in eodem ſubjecto quoad omnia coexiſtentia, a quibus dependet. Naſcuntur adeo in eodem ſubjecto dependentiæ diverſi gradus quoad coexiſtentiam, quemadmodum diverſi gradus dependentiæ quoad exiſtentiam in ſerie præteritorum & futurorum dantur. Quare cum in ſerie ſucceſſivorum ob diverſam illam dependentiam ſenſibilis præſentis ſtatus præteriti & futuri non eodem modo in idea ſenſuali involvantur *per demonſtrata*; nec in ſerie ſimultaneorum, ob diverſam dependentiam in exiſtendo dati cujuſdam ſenſibilis a ceteris coexiſtentibus, ſtatus præſentes ſingulorum elementorum ac inde ortorum corporum (§. 182 176 *Coſmol.*), quibus præſens mundi ſtatus continetur, eodem modo involvi poſſunt in idea ſenſuali.

Et ita quidem proliae ſatis oſtendimus, ideis noſtris ſenſualibus non ineſſe omnia eodem modo: id quod ob utilitatem multiplicem probe expendi meretur. Comparet ea in ſubſequentibus, ubi de evolutione idearum ſermo eſt: idearum enim evolutio ab involutione pendet. Exemplum involutionis alias occurrit in doctrina de generatione, ubi inter diverſa ſyſtemata, quæ a philoſophis excogitata ſunt, occurrit quoque ſyſtema evolutionis. Nimirum ſi de præexiſtentia corpuſculorum organicorum, quæ rudimentorum nomine vulgo veniunt, ſermo inciderit; in Adamo præextitiſſe dicuntur omnes ipſius poſteri. Adamus in ſe continuit omnia rudimenta liberorum ex ſe prognatorum, in quorum rudimentis jam actu continebantur rudimenta liberorum ex ipſis naſcendorum ſeu nepotum ipſius Adami. Et idem affirmatur de Adami pronepotibus, & abnepotibus & ita porro. Rudimenta igitur ſequentis generationis continuo continentur in rudimentis anterioris, ſed diverſo præformationis gradu. Atque ita rudimenta omnium poſterorum Adami in eadem linea recta deſcendentium diverſo præformationis gradu involuta fuere in rudimento filii ſui, ut alia una evolutione ſeu generatione, alia duabus, alia non niſi tribus inde evolvi potuerint & ita porro. Involutionis adeo notio, qualem ſupponimus in interiore perceptionum noſtrarum ratione explicanda, non eſt in foro philoſophico incognita. Tranſlata vero ad perceptiones noſtras lucem affundit tertiæ mentis operationi, qua unum ex alio colligitur. Cur enim hoc fieri poſſit, & quænam ex dato colligi queant, inde intelligetur. Non minor vero comparebit utilitas in Theologia naturali, ubi reddenda ratio eſt, cur cognitio Dei ſit mere intuitiva, creaturæ vero diſcurſiva & ſymbolica.

§. 188.

Involutio præteritorum & futurorum omniumque præſentium in idea ſenſuali admittenda eſt in omni hypotheſi de elementis rerum materialium, etſi in ſola hypotheſi ſimplicium, quemadmodum alia, ſufficienter intelligatur. Quodſi enim antecedentia ſatis ſuperque attenta mente perluſtres, omnino conſtabit involutionem præteritorum ac futurorum omniumque præſentium in idea ſenſuali niti nexu rerum coexiſtentium & ſucceſſivarum in univerſo continuo (§. 182 & ſeqq.). Quamobrem cum nexus rerum tam coexiſtentium in mundo adſpectabili (§. 53 *Coſmol.*), quam ſucceſſivorum independenter a doctrina elementorum demonſtretur (§. 54 *Coſmol.*), adeoque admitti

Involutio idearum a quibus admitti debeat.

admitti debeat, etiamſi hæc ignoretur, vel rejiciatur, conſequenter quamcunque de elementis corporum quis foveat opinionem, involutio quoque futurorum ac præteritorum omniumque præſentium in idea ſenſuali admittenda eſt, quamcunque quis de elementis corporum hypotheſin tueatur.

Quoniam tamen nexus rerum materialium a nexu elementorum pendet (§. 205 *Coſmol.*), adeoque in hoc rationem ſui ſufficientem agnoſcit (§. 851 *Ontol.*), conſequenter abſque eo ſufficienter intelligi non poteſt (§. 56 *Ontol.*), quemadmodum compoſitio (§. 686 *Ontol.*), vis motrix (§. 295 *Coſmol.*), vis inertiæ (§. 297 *Coſmol.*), extenſio & continuitas (§. 224 *Coſmol.*) ſine theoria ſimplicium ſufficienter intelligi nequeunt; involutio quoque præteritorum ac futurorum omniumque præſentium in idea ſenſuali ſine theoria ſimplicium ſufficienter intelligi nequit, quippe quæ nexu iſto nititur *per antecedentia*.

Hæc ideo adjicimus, ne quis præcipitato judicio rejiciat quod rejicere non poterat, aut damnet, quod damnare non debebat, propterea quod doctrinæ de elementis rerum, quæ nimis paradoxa videtur, infeſtus ſit. Plurimum intereſt noſſe, quænam inter ſe pugnent, quænam invicem conſentiant, & quænam abſque iis intelligi poſſint, utut cum iiſdem conſpirent, nec abſque aliis intelligantur penitus.

§. 189.

Differentia imaginum materialium & immaterialium.

Perceptiones ſunt imagines, quas nulla arte humana imitari licet. Imagines enim, quæ ſunt perceptiones animæ (§. 86. 180), objecta extra animam repræſentant (§. 21). Involvunt etiam integrum ſtatum univerſi, ad quem referuntur (§. 182), una cum omnibus ſtatibus mundi anterioribus ſeu præteritis (§. 184) & adhuc futuris reſpectu objecti (§. 185), & quidem ſingulos ſtatus diverſo modo (§. 187), ut adeo ſingulis perceptionibus infinite diverſa infinite diverſis modis inſint (§. 186). Et quoniam horum omnium anima ſibi conſcia non eſt, quemadmodum unicuique obvia experientia compertum; infinita iſta minime agnoſcit & a ſe invicem diſtinguit, nec infinitam modi inexiſtendi varietatem agnoſcit & unumquemque ab altero diſcernit. Status igitur iſti partiales, quibus in unum confuſis naſcitur ſtatus præſens univerſi, ad quem refertur objectum perceptum, naſcuntur etiam ſinguli ſtatus univerſi præteriti atque futuri, nonniſi obſcure repræſentantur (§. 32 *Pſychol. empir.*), ut adeo ex infinita varietate obſcure perceptorum naſcatur aliquid confuſe perceptum, quod perceptioni cuilibet adhærere deprehendimus, quatenus idea ſpatii interminati & temporis præteriti & futuri idea a qualibet perceptione inſeparabilis deprehenditur. Enimvero imagines materiales res intra ſe repræſentant (§. 90) & intra limites objecti ſui coercentur, nulla vero arte unquam efficies ut in imagine materiali exhibeantur quoque omnes objecti dependentiæ ab aliis, unde ejus actualitas reſultat, & omnes cauſalitates, unde actualitas aliorum pendet. Ideæ igitur ſenſuales & phantaſmata animæ,

mæ, ſeu perceptiones ejuſdem ſunt imagines, quas nulla arte humana imitari licet.

Prolixitatis evitandæ gratia non evolvimus ſingula demonſtrandi principia, ut ad ſupremum evidentiæ gradum perducatur veritas propoſitionis præſentis, quam ſufficienter intelligi exiſtimamus, modo in anterioribus quis ſatis fuerit verſatus; neque enim hic quicquam ſupponitur, quod ex notionibus ontologicis, coſmologicis & pſychologicis non ſit manifeſtum. Neque vero abſurdum videri debet, in imagine immateriali exhiberi quoque dependentias rerum ab aliis, ſine quibus earum actualitas intelligi nequit (§. 87 *Coſmol.*), & omnes earum cauſalitates quomodocunque mediatas, propterea quod iſtiuſmodi repræſentatio ab imagine materiali abhorret. Ecquis enim demonſtraverit, imaginem materialem eſſe normam immaterialis, ita ut per materialem intelligatur, quid poſſibile ſit in immateriali? Sane repræſentatio objecti extra ſubjectum repræſentans, quam imaginibus immaterialibus propriam, materialibus incommunicabilem nemo ignorat, alta voce reclamat. Imo natura depingit in imaginibus motum actualem objectorum: id quod nulla arte pictoris effici poteſt, etſi ſatis ſuperque intelligatur, cur naturæ vires non excedat iſtiuſmodi repræſentatio. Pertinent huc imagines objectorum in camera obſcura delineatæ (§. 80 *Optic.*), quales etiam in oculo delineari conſtat (§. 61 *Optic.*). Uſus microſcopicus Laternæ magicæ a Zahnio in Oculo artificiali telediopterico fund. 3. ſyntagm. 5. cap. 5. techn. 3. ſ. 730, in ſpectandis animalculis expoſitus, & a nobis in Dioptrica univerſaliter deſcriptus ac demonſtratus, motum actualem in imaginibus exhiberi poſſe docuit, & technaſmatis anſam dedit, quibus in ordinario Laternæ magicæ uſu motus actualis in imaginibus repræſentatur, quemadmodum loc. cit. techn. 4. ſ. 731. & ſeqq. docet. Iſtiuſmodi artificia alia excogitavit *Bonifacius Henricus Ehrenbergerus*, in Gymnaſio Coburgenſi Mathematum Profeſſor, in Novo & curioſo (quod vocat & ſub forma diſputationis in Academia Jenenſi A. 1713. publicavit) Laternæ magicæ augmento.

§. 190.

Anima continuo producit ideam totius univerſi, non modo quoad ſtatum præſentem, verum etiam quoad omnes præteritos atque futuros, ſed pro diverſa dependentia ſtatus præſentis a præteritis, & futurorum a præſente, continuo diverſam. Senſuales enim ideæ, quas ſibi invicem continuo ſuccedere experimur, involvunt integrum ſtatum univerſi præſentem (§. 182), omnes quoque ſtatus mundi præteritos ſeu præſente anteriores (§. 184), itidemque futuros omnes ſeu præſentem ſecuturos (§. 185). Idea igitur ſenſualis totalis eſt idea totius univerſi quoad ſtatum præſentem, omneſque præteritos atque futuros. Enimvero quæ per facultates animæ in eadem poſſibilia deprehenduntur, vi ejuſdem actuantur (§. 55); anima igitur ideæ iſti univerſi exiſtentiam impertitur, adeoque cum vis illa ſit eſſentia & natura ejuſdem (§. 66. 67), per eſſentiam atque naturam ſuam eandem producit (§. 690, *Ontol.*). Jam ſtatus non minus præteriti, quam futuri diverſo modo in idea ſenſuali præſente involvuntur (§. 187), pro diverſa nimirum dependentia ſtatus præſentis a ſtatibus præteritis, & futurorum a præſente (§. 83 *Coſmol.*). Anima igitur producit ideam totius mundi quoad omnes ipſius ſtatus, continuo diverſam pro diverſa dependentia ſtatus præſentis a præteritis, atque futurorum a præſente.

Mundi idealis ab anima productio.

Ex hac continua ideali productione mundi demum clariſſime intelligitur, qualis ſit illa vis repræſentativa univerſi, quam animæ competere ſupra evicimus (§. 63), & in qua non minus naturam (§. 68), quam eſſentiam ejus conſiſtere oſtendimus (§. 66). Atque ita patet non inepte dici, quod anima ſibi repræſentet hoc univerſum, utut tantummodo quædam ſibi repræſentare videatur corpora, quæ exiguam admodum, imo vix infinite parvam

quandam particulam universi constituunt: ſicque remotum eſt dubium, quod nos remoturos eſſe ſupra promiſimus (*not.* §. 62).

§. 191.

Mundi idealis productio in ſomno.

Anima etiam in ſomno producit ideam totius univerſi, qualem vigilans producit, ſed obſcuram, ſeu totaliter confuſam. Etenim in ſomno anima quoque habet perceptiones (§. 59). Aut igitur actionem, quam vigilans edit, continuat, aut alias edere tenetur. Quoniam vis ipſi nonniſi unica eſt (§. 57), qua ad ſtatus ſui mutationem continuo tendit (§. 56), neque adeo in eadem fingi poteſt vis eidem contraria, qua eandem actionem, quam vigilans continuo edit, continuari impediat; quin eandem continuet dubitandum non eſt. Ideam igitur totius univerſi in ſomno producit, qualem vigilans producit, ſi nempe materialiter eandem conſideres ſeu quoad objectum, quod repræſentat (§. 185). Enimvero dum dormimus, ſed non ſomniamus, hoc eſt, in ſomno anima eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum ſeu totalium confuſarum (§. 59). Idea itaque univerſi, quam in ſomno producit, obſcura, ſeu totaliter confuſa eſt.

Idem patet per indirectum. Ponamus animam in ſomno non producere ideam univerſi, qualem vigilans producit. Repræſentatio itaque univerſi in anima interrumpitur, nec ſtatus mundi tempori reſpondentes, quo dormimus, in eadem repræſentantur. Neceſſe igitur eſt aliquam eſſe rationem, cur ex ſomno evigilans & productionem ideæ univerſi continuans ad eum præciſe ſtatum reſpiciat, qui momento evigilantis reſpondet, non vero eum, qui immediate ſequitur ſtatum ultimum, quem obdormiſcens ſibi repræſentabat (§. 70 *Ontol.*). Enimvero cum vis repræſentativa univerſi ſit animæ eſſentialis (§. 66), adeoque productio ideæ ejuſdem hoc potius modo, quam alio facta eidem eſſentialis; ratio nulla intrinſeca dari poteſt, cur in producenda idea hujus univerſi hoc potius modo, quam alio verſetur (§. 156 *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt ut ſine interruptione productionem ideæ univerſi continuet, conſequenter in ſomno quoque ideam univerſi totius producere debet, materialiter talem, qualem vigilans producit.

Præſens propoſitio ſine probatione admitti poterat: nulla enim adeſt ratio, cur anima, quæ per eſſentiam ſuam ideam totius univerſi continuo producit, ceſſare debeat ſubinde ab actione ſua contra vis non impeditæ notionem, & cur a conſueta ſibi actione neſcio ad quas alias digrediatur. Cum enim propterea, quod anima in ſomno perceptionum ſuarum ſibi conſcia non ſit, nondum ſequatur, quod perceptione omni ſeu idea ſenſuali vel phantaſmate deſtituatur (§. 59); nec inde inferri poteſt, quod ideam univerſi in ſomno non amplius producat. Quodſi dicas, vi corporis determinari vim animæ ad hunc ſtatum univerſi producendum, qui momento evigilantis reſpondet; eadem id facilitate rejicitur, qua dicitur. Quomodo enim probaveris motui, qui ex organo ſenſorio ad cerebrum propagatur (§. 111), ineſſe ea, per quæ intelligi poſſit cur anima producat ideam univerſi, qualem poſcit momentum temporis, quo quis evigilat (§. 56 *Ontol.*)? Quæ precario aſſumuntur, perperam allegantur rationes eorum, quæ ſunt. Neque opus eſt ut contra ontologicam veritatem propoſitionem præſentem hypotheſibus de commercio inter mentem & corpus implicemus. Sane quæ de anima a priori ſtabilimus, in omni hypotheſi de commercio inter mentem atque corpus admitti poſſe infra docebimus, & ab omni independentia ſunt.

§. 192.

§. 192.

Idealis mundi in anima exiſtentia.

Exiſtit in anima idea hujus univerſi ſeu mundi adſpectabilis, quæ eaſdem prorſus ſubit mutationes, quas mundus adſpectabilis ſubit. Anima enim, ſive vigilemus, ſive dormiamus, continuo producit ideam totius univerſi non modo quoad ſtatus præſentes, ſed & quoad diverſimodam ſtatus præſentis a præteritis ſingulis, & ſingulorum futurorum a præſente dependentiam (§. 190. 191). Exiſtit igitur in anima idea totius univerſi ſeu mundi adſpectabilis & ſtatus ejuſdem conſtanter iidem, in eadem ſibi invicem ſuccedunt, qui in mundo adſpectabili ſibi invicem ſuccedunt. Quamobrem cum ſtatus diverſi prodeant per continuas, quæ in mundo adſpectabili ſunt, mutationes (§. 705 *Ontol.*); idea mundi adſpectabilis in anima eaſdem ſubit mutationes, quas ipſe mundus adſpectabilis ſubit.

Etſi hæc idea in anima continuo exiſtat & per eſſentiam animæ eidem inſit, atque in eadem producenda anima continua ſit; non tamen inde inferre licet, quod præter eam nil detur in anima, quodve omnis ejuſdem actio in eadem ſola terminetur. Abſurdum enim foret præter neceſſitatem afferere, quod experientiæ obviæ repugnat. Iſtiuſmodi oſcitantiam alteri tribuere eſt ſemetipſum deridendum aliis proponere. Pſychologia empirica abunde loquitur præter hanc ideam complura alia ſpectanda eſſe in anima. Id tamen veritati conſentaneum eſt, rationem ultimam eorum, quæ animæ naturaliter inſunt, quocunque tandem nomine veniant, in hac idea reperiri. Unde denuo a veri tramite aberrant, qui rationes immediatas inde peti poſſe ſibi perſuadent: quod qui faciunt in ſimiles battologias incidere debent, in quas incideret immediate omnium, quæ corporibus inſunt vel accidunt, rationem ex elementis ſeu ſubſtantiis ſimplicibus redditurus. Ceterum idealis univerſi in anima exiſtentia primam mihi anſam dedit in eſſentiam atque naturam animæ inquirendi, & in cauſa fuit ut de Pſychologia rationali condenda cogitarem. Quomodo vero ex notione creaturæ ac fine creationis eandem derivaverim, in Theologia naturali expoſiturus ſum. Neque dubito fore, ut inde doctrinæ hactenus traditæ plurimum lucis afferatur, ac quantum faveat pietati ac religioni luculentiſſime appareat.

§. 193.

Intuitus ideæ univerſi.

Anima dicitur ***intueri ideam univerſi***, quatenus nonnulla, quæ eidem inſunt, clare percipit.

Nimirum ſi quid clare percipimus, id agnoſcimus & ab aliis perceptis diſtinguimus (§. 31 *Pſychol. empir.*), adeoque nos idem percipere nobis conſcii ſumus. Quodſi igitur admiſſa aliqua fictione vi imaginationis ſpectemus ideam univerſi in anima exiſtentem, tanquam ens ab ipſa diverſum, & animam, quatenus ad ideam iſtam ſe advertit, tanquam ens illam contemplans (§. 144 *Pſychol. empir.*); perinde utique eſt ac ſi anima ideam iſtam intueretur, ac idea iſta mundi eodem modo ei objiceretur, quo mundus ipſe materialis oculis noſtris objicirur. Fingimus nimirum ac ſi idea univerſi eſſet ipſe mundus, ac anima eſſet homo eundem intuens: quæ fictio nihil habet abſurdi ob caſuum æquipollentiam, qua unum exhibetur per alterum, quatenus eidem ſimile. Reddimus rationem denominationis, quod fictio, qua nititur, ad facilius concipiendum ac intelligendum ea conducat, quæ alias defectu imaginis difficilius intelliguntur, præſertim ab iis, qui abſtractis abſque imaginum auxilio concipiendis parum ſunt adſueti.

§. 194.

Limitatio intuitus ideæ univerſi.

Anima integram ideam univerſi ſimul intueri nequit. Etenim ſi anima ideam integram univerſi ſimul intueretur, clare perciperet ea omnia, quæ in eodem quomodocunque continentur, maxima minima (§. 193), conſequenter omnia, quæ ſunt in toto univerſo, a ſe invicem diſtingueret eorumque ſibi conſcia eſſet (§. 31. 11 *Pſychol. empir.*). Non igitur ſibi repræ-

ſentaret univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt: quod cum ſit abſurdum (§. 62), repugnans eſſentiæ ac naturæ animæ (§. 66. 67); anima integram ideam univerſi, quæ in eadem exiſtit & eaſdem mutationes patitur, quas mundus adſpectabilis ſubit (§. 192), ſimul clare percipere nequit.

Idem quoque directe oſtenditur hoc modo. Anima ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organo ſenſorio contingunt (§. 62). Quamobrem cum claritas ideæ ſenſualis pendeat a celeritate motus nerveis ſenſoriis impreſſi (§. 126), impoſſibile vero ſit ut omnia, quæ ſunt in univerſo, ſimul motum in organum ſenſorium immediate imprimant; fieri quoque nequit, ut omnia, quæ ſunt in univerſo, anima ſimul clare percipiat, conſequenter integram ideam univerſi ſimul intueri nequit.

Imo idem etiam oſtenditur utendo fictione, quam paulo ante indicavimus (*not.* §. 193). Dum enim ideam univerſi anima intuetur, perinde eſt ac ſi nos ipſum mundum adſpectabilem intoeremur. Enimvero mundum adſpectabilem integrum intueri non poſſumus: ergo nec ideam univerſi integram ſimul intueri datur.

§. 195.

Quænā mediate & immediate percipiantur. *Quæ in organum ſenſorium agunt, immediate percipimus: quæ in immediate perceptis involvuntur, nonniſi mediate percipimus.* Anima enim percipit objecta ſenſibilia convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis producunt (§. 62), ita ut claritas perceptionum pendeat a celeritate motus fibrillis nerveis impreſſi (§. 125). Ea igitur per ſe adeoque immediate percipit, quæ fibrillis nerveis in organis ſenſoriis motum imprimunt. Quoniam vero hæc in organum ſenſorium agunt (§. 133 *Coſmol.*); ea immediate percipimus, quæ in organum ſenſorium agunt.

Jam ea, quæ fibrillis nerveis motum non imprimunt, nec per ſe imprimere poſſunt, plane non percipiuntur, per ſe ſcilicet (§. 129). Quoniam tamen in ideis ſenſualibus (§. 182 & ſeqq.), adeoque in perceptionibus immediatis *per demonſtrata*, involvuntur; mediantibus iis, quæ immediate percipiuntur, una percipiuntur. Atque adeo patet, quæ in immediate perceptis involvuntur, nonniſi mediate percipi.

Arbor, mediante lumine, quod reflectit, in nervum opticum agit: eam vero nobis immediate repræſentamus, quemadmodum per ſe patet. Aſt quæ arboris materiam gravem efficit, quæ in ea cohæſionem efficit, cauſam non niſi mediate percipimus. Imo ipſam gravitatem non niſi mediate percipimus; ubi arborem nonniſi viſu attingimus. Aſt ubi humi proſtratam attollere conamur, gravitatem ejus immediate tactu percipimus. Diſtinctionem perceptionum in mediatas & immediatas ſua utilitate non carere, ex ſequentibus conſtabit. Eſt enim fundamentum cognitionis diſcurſivæ, qua ex iis, quæ cognoſcuntur, colliguntur alia incognita. Neque enim ex immediate perceptis colliguntur niſi mediate percepta.

§. 196.

Quod clara perceptio Quoniam ea, quæ in organum ſenſorium agunt, motum fibrillis nerveis in organo ſenſorio imprimunt (§. 133 *Coſmol.*), ea vero, quæ motum

fibrillis

brillis nerveis imprimunt, clare percipiuntur (§. 125); *quæ clare percipiuntur, immediate percipiuntur.* *ſit immediata.*

Ratio nimirum claritatis perceptionum & immedietatis earundem in eadem organi mutatione continetur, adeoque utraque ſimul ponitur (§. 118 *Ontol.*). Atque ideo experimur, nihil a nobis clare percipi, quod non percipiatur immediate. Experientiam vero univerſalem eſſe debere per rationes, quibus corollarium præſens ſtabilivimus, patet, quippe quæ fugant omnem dubitationem, quæ animum alias facile invadere poterat. Unde & nobis ſolenne eſt a priori demonſtrare ea, quæ obvia experientia extra omnem dubitationem ponere videtur.

§. 197.

Quoniam perceptio diſtincta clara eſt (§. 38 *Pſychol. empir.*); *quæ diſtincte percipiuntur, immediate percipiuntur.* *Quod diſtincta perceptio ſit immediata.*

Poterat idem in ſpecie ex ratione diſtinctæ perceptionis ſupra (§. 127) evicta demonſtrari: ſed cum ſpecies ſub genere recte ſubſumatur, his ambagibus non eſt opus, niſi quatenus uberiorem lucem veritati affundere volueris. In philoſophia enim, ubi rationes eorum, quæ ſunt vel eſſe poſſunt, ſpectamus (§. 31 *Diſc. prælim.*), & ubi a rationibus clariſſime inſpectis veritatis evidentia aſſenſuſque firmitas pendet; iſtiuſmodi ambages non ſemper improbandæ veniunt. Accedit quod ſpecialium demonſtratione magis confirmetur univerſalium veritas, quæ cum ad inveniendum utilia ſint, magni fieri debent.

§. 198.

Mediatæ perceptiones infinite variant habentque gradus infinitos, quibus ab immediatis removentur. Ea nimirum mediate percipiuntur, quæ in perceptionibus immediatis involvuntur (§. 195). Quæ vero in perceptionibus immediatis involvuntur, non eodem modo involvuntur, ſed infinitos admittunt gradus, quibus involuta denuo involvuntur in aliis (§. 187). Quæ igitur mediate percipiuntur, infinitos habent gradus, quibus a perceptionibus immediatis removentur, atque adeo perceptiones mediatæ infinite variæ ſunt. *Varietas perceptionum mediatarum.*

Conducet hoc theorema ad reddendam rationem, cur alia aliis difficilius ex immediate perceptis colligantur, quædam vero a nobis prorſus inde colligi nequeant.

§. 199.

Quæ mediate percipimus, prorſus obſcure percipimus. Quæ enim mediate percipimus, ea in iis, quæ immediate percipiuntur, involvuntur (§. 195), neque nobis eorum conſcii ſumus, conſequenter nihil prorſus eorum agnoſcimus atque ab aliis diſtinguimus. Nihil igitur in iis continetur, quod clare percipiatur (§. 31 *Pſychol. empir.*), atque adeo prorſus obſcure percipiuntur (§. 32 *Pſychol. empir.*). *Mediatæ perceptiones quales ſint.*

Quando perceptiones immediatas obſcuras appellamus, perceptionibus rerum inſunt quædam clare percepta, ſed non ad hoc ſufficientia, ut, quamvis alias ideam illius rei claram habeamus, vi cujus eam ad ſuum genus vel ſpeciem ſuam reducere valemus, eandem agnoſcamus (§. 32 *Pſychol. empir.*). Quando nihil prorſus clare percepti perceptioni cuidam ineſt, tum totaliter obſcura eſt, & res percepta tenebris immerſa, ut perinde videatur, ac ſi eam non perciperemus: quod tamen obſcure rem percipi non eodem loco haberi debeat, ac ſi prorſus non perciperetur, vel ex iis colligitur quod perceptorum involutio rationem poſſibilitatis in ſe contineat, quam habet aliorum ex aliis collectio (*not.* §. 195).

§. 200.

Perceptiones eorum, quæ prorſus obſcure percipiuntur, ſeu quibus nihil ineſt, quod clare percipiatur, dicuntur *totaliter obſcuræ*: aſt perceptio- *Perceptionum totaliter,*

& partialiter obſcurarum differentia.

ceptiones illas, quibus clare percepta inſunt, etſi quædam inexiſtentiæ nunc obſcure percipiantur, alias clare perceptibilia, *partialiter obſcuras* appellamus.

Et hæ ideæ partialiter obſcuræ ſunt, quas exempla ad illuſtrandum definitionem perceptionis rei obſcuræ afferri ſolita loquuntur (*not.* §. 32 *Pſychol. empir.*). Etenim dari perceptiones partialiter obſcuras experientia loquitur; dari autem perceptiones totaliter obſcuras per demonſtrationem innoteſcit. Ceterum definitio perceptionis obſcuræ, quam dedimus (§. 32 *Pſychol. empir.*), generalis eſt, & tam partialiter, quam totaliter obſcuræ convenit. Definimus enim perceptionem obſcuram, quod ea ſit, quam habemus, ubi rem perceptam non agnoſcere, nec a ceteris perceptibilibus diſtinguere valemus. Id vero obtinet in utroque caſu. Sive enim nihil eorum, quæ rei perceptæ inſunt, clare percipiamus; ſive ſaltem aliqua, quæ tamen inſufficientia ſunt ad eam agnoſcendam & a rebus aliis diſtinguendam; impoſſibile eſt ut eam agnoſcamus atque ab aliis diſtinguamus. Superius (§. 18) definivimus obſcuritatem perceptionum totalem per eam, quæ ineſt perceptioni totali. Sed iſta definitio cum præſente non coincidit. Quando enim hic loquimur de perceptionibus totaliter obſcuris, eas intelligimus perceptiones, quas partiales appellavimus & ex quibus tanquam partibus componitur totalis (§. 43 *Pſychol. empir.*). Patet itaque ex ea, qua perceptiones particulares ſingulæ totaliter obſcuræ ſint, enaſci obſcuritatem perceptionum totalem, quæ adeo locum habet, quando totalis perceptio totaliter obſcura eſt.

§. 201.

Quænam perceptiones totaliter obſcuræ.

Quoniam quæ percipiuntur mediate, prorſus obſcure percipiuntur (§. 199); *perceptiones mediatæ totaliter obſcuræ ſunt* (§. 200).

Quando perceptio totalis obſcura eſt, tum ſingulæ perceptiones partiales obſcuræ totaliter ſunt (§. 43 *Pſychol. empir.*); atque hinc totalis quoque perceptio totaliter obſcura.

§. 202.

Gradus obſcuritatis infiniti.

Jam cum porro perceptiones mediatæ infinitos habeant gradus, quibus ab immediata diſtant (§. 198); ex eo vero ſint obſcuræ, quod ſint mediatæ (§. 201); *infiniti dantur gradus obſcuritatis perceptionum mediatarum.*

Hinc eſt, quod quædam, nobis adhuc incognita, dicantur adhuc ſpiſſis tenebris immerſa, quodque ea ex tenebris in apricum produci pronunciemus, quæ multa longaque ratiocinatione inveniuntur; ita ut plura ante invenienda ſint, quam ipſa inveniantur. Ipſa autem præſens propoſitio clariſſime loquitur, quæ nobis adhuc incognita ſunt, eorum alia aliis ſpiſſioribus tenebris immergi. Et qui novit, quomodo in Matheſi alia ex aliis fuerint inventa, ei diverſi modi, quibus mediate percepta tenebris ſepulta ſunt, clariores ſunt.

§. 203.

Mediatæ perceptiones cur careant apperceptione.

Mediatas perceptiones appercipere non poſſumus. Mediatæ enim perceptiones totaliter obſcuræ ſunt (§. 201), adeoque iis nihil ineſt, quod clare percipitur (§. 200), conſequenter nihil quoque rei perceptæ ineſt, quod agnoſcimus atque ab aliis perceptibilibus diſtinguimus (§. 31 *Pſychol. empir.*). Nihil adeo datur in re mediate percepta, cujus nobis conſcii ſumus (§. 10). Mediatas adeo perceptiones non appercipimus (§. 25 *Pſychol. empir.*).

Superius (§. 19) evicimus totalem obſcuritatem perceptionum tollere omnem apperceptionem, ita ut anima nec ſui, nec rei alterius a ſe diverſæ ſibi conſcia ſit: hic vero oſtendimus, totalem perceptionum partialium obſcuritatem tollere earundem apperceptionem, ita ut nobis earum conſcii eſſe haud quaquam poſſimus, atque inde colligimus a perceptionibus mediatis removendam eſſe apperceptionem.

§. 204.

Digitized by Google

§. 204.

Quales ſint ideæ ſenſuales.

Ideæ ſenſuales ſunt perceptiones immediatæ. Ideæ enim ſenſuales ſunt ideæ, adeoque perceptiones (§. 48. 24 *Pſychol. empir.*), quæ in anima actu inſunt, quod jam iſta in organo ſenſorio mutatio accidit (§. 95 *Pſychol. empir.*). Sunt igitur perceptiones immediatæ (§. 195).

V. gr. Dum equum video, idea ſenſualis, qua mihi eundem repræſento, & qua poſita ejuſdem mihi tanquam extra me exiſtentis conſcius ſum, eſt perceptio immediata.

§. 205.

Imaginationis corporeæ exiſtentia.

Si imaginationis vi idea quædam rei antea ſenſu perceptæ denuo producitur; idea quoque materialis in cerebro reproducitur, quæ ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium oriebatur. Vim imaginationis & memoriam, quæ ſine iſta non datur (§. 173. 92 *Pſychol. empir.*), morbis lædi extra dubitationem poſitum eſt. Confirmatur inprimis Medicorum obſervationibus, quas hic coacervare non licet, cum ſuo tempore in Phyſicis plures iſtiuſmodi obſervationes in medium ſimus allaturi. Nobis in præſenti ſufficiat, quod, auctore *Thucydide*, quidam a peſte convaleſcentes memoria adeo orbati fuerint, ut nec ſeſe, nec ſuos familiares noſcerent, utut ſenſu objecta præſentia agnoſcerent atque diſcernerent, quodque *Crügerus*, ſummi illius Aſtronomi *Hevelii* Præceptor, febre ardente memoriam adeo debilitatam deprehenderit, ut nec nominis amplius ſui nec abaci Pythagorici recordaretur. Neceſſe igitur eſt eſſe quidpiam in corpore, quod operationi imaginationis in anima reſpondeat. Quamobrem cum ideis ſenſualibus reſpondeant ideæ materiales in cerebro (§. 113); facile hinc colligitur easdem ideas materiales in cerebro reproduci debere, quoties ideæ ſenſuales in anima reproducuntur: ita nimirum apparet eodem modo deficere vim imaginationis, quo vim ſenſationis deficere ſupra vidimus. Etenim ſi organum ſenſorium deſtruitur, ut ideæ materiales ſenſibilium in organum ſenſorium actione non amplius produci poſſint (§. 112), nulla quoque in anima datur idea ſenſualis, ſeu anima ſenſibile ſenſu percipere haud quaquam amplius poteſt (§. 143). Quodſi ideas materiales reproduci admittas, reproductis ſenſualibus, nec hæ reproduci poterunt, ſi quid obſtet, quo minus illæ reproducantur.

Etſi probatio propoſitionis præſentis tantummodo probabilis videatur, tanta tamen ejus vis ſemper fuit, ut nemo non philoſophorum eandem tanquam veram admiſerit. Qui ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ amplectuntur, de quo inferius larga nobis naſcetur dicendorum ſeges: propoſitionis noſtræ palam erit neceſſitas. Neque enim fieri poteſt ut abſque influxu ſubſtantiæ unius in alteram conſervetur continua mutationum harmonia, niſi reproductio idearum materialium cum reproductione immaterialium conjungatur. Eſſe quandam imaginationem materialem in corpore obſervationes, ad quas provocavimus, aperte loquuntur. Convenientia autem imaginatricis vis in anima cum vi ſentiendi ejuſdem ſufficiens ratio eſt, cur ſimilem convenientiam facultatis ſentiendi materialis cum imaginatione materiali admittamus: nulla vero ratio eſt, cur facultatem imaginandi, quatenus in corpore reſidet, aliter concipiamus.

§. 206.

Phãtaſmatum materialium & immaterialium coexiſtentia.

Phantaſmatis reſpondent ideæ materiales in cerebro. Sunt enim phantaſmata ideæ vi imaginationis productæ (§. 93 *Pſychol. empir.*), adeoque ſimiles ideis ſenſualibus, quas antea habuimus (§. 117 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi imaginatio ideam quandam rei antea ſenſu perceptæ denuo producit, idea quoque materialis in cerebro reproduci debet, quæ ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium ante orta fuerat (§. 205). Phantaſmatis igitur reſpondent ideæ materiales in cerebro.

V. gr. Si quis olim vidit cervum, is ſibi cervum, etſi abſentem, vi imaginationis veluti præſentem ſiſtere poteſt; quod dum facit, in anima exiſtit phantaſma cervi. Cum cervum coram intueretur, idea quædam materialis in cerebro producebatur (§. 113). Eandem ideam in cerebro reproduci, dum cervum imaginamur abſentem, hic affirmamus.

§. 207.

Qualia ſint phãtaſmata.

Phantaſmata ſunt perceptiones immediatæ. Phantaſmatis enim reſpondent ideæ materiales in cerebro (§. 206), adeoque motus, quales in cerebro exiſtunt motu, ab objecto ſenſibili organo ſenſorio impreſſo, ad cerebrum uſque propagato (§. 112). Cum adeo anima non ſentiat, niſi motus, ab objectis ſenſibilibus impreſſus nervis ſenſoriis, ad cerebrum uſque propagetur (§. 111), adeoque ideæ ſenſuales materialibus in cerebro coexiſtentes (§. 113), immediate iiſdem reſpondeant, ſpeciebus autem impreſſis (§. 112) nonniſi mediate, quatenus ſcilicet ideæ materiales ab iiſdem pendent (§. 114); quoad animam perinde eſt, ſive idea materialis actione ſenſibilis in organum externum, ſive ab alia quacunque cauſa producatur. Enimvero ſi ſenſibile in organum ſenſorium agit, idem immediate percipimus (§. 195). Ergo idem adhuc immediate percipere debemus, quotieſcunque alia quacunque de cauſa idea materialis in cerebro oritur, quæ alias actione ejuſdem in organum ſenſorium excitari ſolet. Sunt itaque phantaſmata perceptiones immediatæ.

Experientia ſatis confirmat phantaſmata nobis talia repræſentare objecta, qualia ſenſu percipiuntur. Quemadmodum ideæ ſenſuales immediate objecta repræſentant, ita phantaſmata quoque immediate eadem referunt. Quoniam vero in Pſychologia rationali reddenda eſt ratio eorum, quæ de anima experientia ſuggerit (§. 4), ratio vero eorum, quæ hoc univerſum tangunt, ex mutationibus in corpore noſtro organico contingentibus reddi poteſt (§. 61); ideo hic nobis ex mutatione in corpore accidente reddenda quoque erat ratio, cur phantaſmata ſint perceptiones immediatæ, ſeu cur immediate repræſentent objecta.

§. 208.

Diverſitas ejuſdẽ ideæ materialis phantaſmati & ideæ ſenſuali reſpondentis.

Ideæ materiales in motu minus celeri conſiſtunt, ſi phantaſmati, quam ſi ideæ ſenſuali reſpondent. Etenim phantaſmata minus clara ſunt ideis ſenſualibus (§. 96 *Pſychol. empir.*). Quamobrem eadem ipſis reſpondere nequit ratio ſufficiens (§. 118 *Ontol.*), per quam intelligi poteſt, cur tali potius modo referant objectum, quam alio (§. 56 *Ontol.*); conſequenter cum ideæ materiales non minus phantaſmatis (§. 206), quam ideis ſenſualibus reſpondeant (§. 114), per quas utrumque perceptionum genus explicabile (§. 62. 181), idea materialis in cerebro phantaſmati & ideæ ſenſuali

ejuſdem

ejuſdem objecti reſpondens prorſus eadem eſſe nequit. Jam vero phantaſma & idea ſenſualis ejuſdem objecti claritate differunt *per demonſtrata*. Quamobrem cum claritas ideæ ſenſualis pendeat a celeritate motus, in quo conſiſtit materialis (§. 126); phantaſmati reſpondens idea materialis in motu minus celeri conſiſtere debet, quam quæ reſpondet ideæ ſenſuali ejuſdem objecti.

Rationem diverſæ claritatis phantaſmatis ac ideæ ſenſualis ejuſdem objecti jam in Pſychologia empirica tradidimus (§. 96): ex præſente autem propoſitione patet ratio ex iis, quæ in corpore accidunt. Diverſa enim claritatis perceptionum ratio a diverſa celeritate motus, in quo ideæ materiales conſiſtunt, pendet (§. 126). Ceterum ex propoſitionis præſentis demonſtratione liquet, non minus ex iis, quæ in anima accidunt, colligi quæ in corpore accidere debeant, quam ex iis, quæ in corpore accidunt, illa colliguntur quæ accidunt in anima, prouti nempe vel iſta patent obſervationi, hæc vero latent, vel ex adverſo hæc obſervationi obvia ſunt, illa vero eidem ſubducuntur.

§. 209.

Confuſio phantaſmatis & ideæ ſenſualis.

Si celeritas ideæ materialis phantaſmati reſpondentis tanta fieri poſſit, quanta eſt, ſi eadem idea ab ipſo ſenſibili in organum ſenſorium agente producitur; objectum nobis ſenſu una cum ceteris, quæ tunc ſenſu percipimus, percipere videbimur. Quodſi enim vi imaginationis ſuſcitata idea materialis in cerebro eandem habet celeritatem, quam habet eadem idea, ubi ab ipſo ſenſibili in organum ſenſorium agente excitatur; nulla amplius datur differentia inter ideam materialem phantaſmati reſpondentem & ideam materialem ideæ ſenſuali convenientem, atque adeo una in locum alterius ſubſtitui poteſt, ut nulla inde in ſtatu cerebri naſcatur mutatio (§. 290 *Ontol.*), conſequenter utraque eadem eſt (§. 181 *Ontol.*). Phantaſma igitur ideæ materiali reſpondens idem eſt cum idea ſenſuali (§. 118), & ideo eandem habet claritatem, quam habitura erat idea ſenſualis (§. 126). Anima igitur phantaſma ab idea ſenſuali non amplius diſtinguet (§. 97 *Pſychol. empir.*), conſequenter objectum, quod imaginatur, ſenſu ſibi percipere videtur.

Hinc reddenda eſt ratio, quod furioſi & deliri ſibi videantur videre, quæ præſentia non ſunt: irregulares enim motus, qui a cauſis præternaturalibus in cerebro producuntur, eam celeritatem acquirunt, quam habituri erant, ubi objectum ſenſibile ſua in organum actione eoſdem produceret. Hoc pacto enim confundunt, quæ ſibi imaginantur, cum iis, quæ vident. Et ſane vi eorum, quæ ad propoſitionem præcedentem dicta ſunt, ex hoc ipſo, quod videre ſibi videantur, quæ imaginantur, vi principiorum anteriorum colligi poteſt, ideam materialem phantaſmati reſpondentem eandem celeritatem habere, quam haberet, ſi actione ſenſibilis in organum ſenſorium excitaretur. Sed noſtrum eſt propoſitionem converſam univerſaliter demonſtrare, ne quid evidentiæ detrahere videamur in reddendis phænomenorum rationibus.

§. 210.

Idearum materialium identitas in confuſione phantaſmatū

Si quis ſenſu percipere videtur, quæ tantummodo imaginatur; idea materialis phantaſmatis reſpondens eandem celeritatem habet, quam haberet, ubi ab objecto ſenſibili in organum ſenſorium agente produceretur. Si quis enim ſenſu percipere videretur, quod imaginatur; is phantaſma cum idea ſenſuali confundit, ſeu illud ab hac non diſtinguit: quod per ſe patet. Neceſſe igitur eſt ut phantaſma eandem habeat claritatem, quam habet idea ſen-

cũ ideis ſenſualibus. ſualis ab objecto phantaſmati reſpondente produci ſolita (§. 97 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum claritas idearum ſenſualium pendeat a celeritate motus, qui fibrillis nerveis imprimitur a ſenſibili (§. 125), conſequenter a celeritate motus inde ad cerebrum propagati (§. 111), in quo idea materialis conſiſtit (§. 112); idea materialis phantaſmati reſpondens eandem celeritatem habere debet, quam haberet, ubi eadem ab objecto ſenſibili in organum ſenſorium agente produceretur.

Atque hinc patet ratio, cur quis ſibi ſentire videatur, quod imaginatur, v. gr. cur viſionarii ſibi perſuadere valeant ſe quædam videre vel alio ſenſu percipere, quæ tamen ipſis minime apparent. Per præcipitantiam adeo judicant, qui viſionarios ob viſiones, quas crepant, in numerum impoſtorum referunt, qui contra conſcientiam aliis impoſituri ea jactant, quæ falſa eſſe ipſimet ſatis norunt. Niſi enim aliæ adſint rationes, quibus fidem eorum ſubleſtam reddas, viſionum falſitas ipſorum fidei nihil derogat, cum fieri poſſit ut quis bona fide fallat alios, dum propter ignorantiam naturæ animæ humanæ ipſemet fallitur. Nobis igitur dubium non eſt, non unam crepari viſionem, quæ imaginationis intenſæ effectus eſt.

§. 211.

Unde poſſibilitas intenſionis imaginationis colligatur. Quoniam effectus major eſt, ſi major fuerit ideæ materialis celeritas, quam ubi minor fuerit (§. 886 *Ontol.*), effectus vero major a cauſa majore, minor a minore pendet, ſeu, quod perinde eſt, effectus major nonniſi vi majore, minor autem vi minore producitur (§. 926 *Ontol.*). *Si imaginationis vi producta idea materialis eadem celeritate gaudet, quam habet idea materialis ab objecto ſenſibili in organum producta*, conſequenter *ſi quis ſibi ſenſu percipere videtur, quæ imaginatur, facultate tamen imaginandi a cauſa nulla præternaturali turbata, vim imaginationis intendi poſſe inde arguitur* (§. 758 *Ontol.*).

Intenſitas imaginationis non confundenda eſt cum ejus extenſione, de qua diximus alibi (§. 198 *Pſychol. empir.*). Etſi enim negandum non ſit extenſionem imaginationis ſine ejus intenſione concipi non poſſe; non tamen cum ea prorſus coincidit. Etenim imaginatio extendi dicitur, ſi plures ideas ſimul producere & per longum temporis ſpatium productas conſervare apta redditur (§. *cit.*), id quod utique fieri non poſſe intelligitur, niſi hæc vis ad majorem gradum perducatur, quam quem communiter habet, conſequenter ſi intendatur (§. 758 *Ontol.*), adeoque notionem intenſitatis ſupponit notio extenſionis. In extenſione autem potiſſimum ſpectatur non quod intenſitatis eſt, ſcilicet major gradus vis imaginationis, ſed quod illi peculiare eſt, ſcilicet quod campus viſionis (ut cum Opticis loquamur) augeatur & ideæ conſerventur diutius. In intenſitate autem potiſſimum reſpicimus ad majorem phantaſmatum claritatem ipſiſque reſpondentium idearum materialium celeritatem.

§. 212.

Imaginationis intenſitas aſſerta. Quoniam dubitandum non eſt, quin inter eos, qui viſiones ſeu apparitiones ſibi factas jactarunt, fuerint, qui quod imaginabantur ſibi videre viſi ſunt; quin *Imaginatio inſigniter intendi poſſit, dubitandum non eſt*.

Poteram provocare ad exempla domeſtica, quibus iſta intenſitas imaginationis confirmatur. Etenim in adoleſcentia, deficiente adhue judicio maturo, claritate idearum conſequi conabar, quod rationis evidentia conſequi negabatur: unde accidit, ut ad pervidendum ea, quæ phantaſmatis inſunt, omnem conatum adhiberem. Atque ita conſecutus ſum, ut in tenebris aliquoties mihi impoſuerit imaginatio, fallacia nonniſi aliquo tempore poſt detecta. Ceterum major imaginationis intenſitas concipi non poteſt, quam ubi ad eum gradum perducitur, ut phantaſmata eandem cum ideis ſenſualibus claritatem conſequantur. Quoniam imaginationis intenſitas, præſertim ſi extenſio eidem accedat, plurimum

utili-

utilitatis nobis affert in rebus cognoſcendis aliiſque ad earundem cognitionem perducendis; ſupereſt ut addamus, quomodo vim imaginationis intendere liceat.

§. 213.

Quomodo vis imaginationis intendatur.

Si vim imaginationis intendere velimus, omnem conatum adbibere debemus, ut attentionem in phantaſmata dirigamus, eamque in iiſdem defixam detineamus & quæ iiſdem inſunt pervideamus ac diſtinguamus. Etenim ſi attentionem noſtram in phantaſmata continuo dirigere conemur eamque in iis defixam detinere adſueſcamus; hoc ipſo efficitur, ut phantaſmata majorem claritatem conſequantur (§. 237 *Pſychol. empir.*). Cumque ea, quæ ideis inſunt, pervidere conamur, eademque a ſe invicem ut diſtinguamus omnem adhibemus curam; attentionem dirigimus in ea, quæ phantaſmatis inſunt, adeoque hæc clariora efficimus (§. 237 *Pſychol. empir.*). Dum vero attentionem in phantaſmatis conſervare ſtudemus, contra idearum ſenſualium claritatem, quæ phantaſmata adeo obſcurant, ut ſubinde prorſus non appercipiamus (§. 99 *Pſychol. empir.*), & attentionem impediunt (§. 238 *Pſychol. empir.*), continuo nitimur, & dum in tenebris ea pervidere conamur, quæ phantaſmatis inſunt, ad claritatem idearum ſenſualium perducere phantaſmata continuo nitimur. Quamobrem cum vis imaginandi intendi minime poſſit niſi continuo uſu; iſtiuſmodi exercitiis eam intenſitatem conſequi nos debere, ad quam pervenire nobis datur, palam eſt.

Naturæ veluti impetu intenditur imaginandi vis, ubi in iis circumſtantiis conſtituimur, ut ad iſtiuſmodi exercitia de iis nequaquam cogitantes adducamur, veluti Mathematicis, ac præſertim Geometris accidere ſolet, qui ab imaginatione ſæpius expectant claritatem evidentiæ defectum ſuppleturam Ita fervor pietatis in precantibus vel ſacras meditationes foventibus affectuum vi attentionem in phantaſmatis, quibus objecta convenientia repræſentantur, defigit defixamque retinet atque ideas alienas arcet, ſicque ad imaginationis intendendæ exercitia tale quid non cogitantes adducit: id quod martyrum exemplo illuſtratur, qui attentione in futura vita defixa cruciatuum ſenſum vicerunt.

§. 214.

Media facilitādi vis imaginationis intenſionē.

Quoniam ad vim imaginationis intendendam requiritur, ut attentionem pro arbitrio in aliqua re dirigas & in eadem defixam retineas ejuſve impedimentis ita reſiſtas, ne eidem obeſſe poſſint (§. 213), gradus vero attentionis exercitatione comparantur (§. 248 *Pſychol. empir.*); *qui vires imaginationis intendere voluerit, is diverſis attentionis gradibus ſibi comparandis ſtudere debet* (§. 249 & *ſeqq. Pſychol. empir.*), *utque ſemel acquiſitos conſervet atque perficiat operam dare tenetur* (§. 255 *Pſychol. empir.*).

Quinam ſint illi gradus diverſi attentionis, alibi jam ſatis docuimus (§. 243 & *ſeqq. Pſychol. empir.*). Quodſi eos perpendere volueris, palam erit ſingulorum aliquem eſſe in imaginatione intendenda uſum: qui cum per ſe pateat, non opus eſt ut eundem hic commonſtremus, ne præter neceſſitatem ſimus prolixi.

§. 215.

Tempus exercitiis intendēdæ imaginatio-

Et quoniam actus imaginationis clariores ſunt in tenebris & quando oculos claudimus, aliiſque objectis abſentibus, quæ cetera organa ſenſoria feriunt (§. 102 *Pſychol. empir.*); *exercitiis, quibus vis imaginationis intenditur, initio impendendum eſt tempus nocturnum, vel veſpertinum, & id inpri-*

nis conveniens initio.

mis, quo non multa objecta organa ſenſoria feriunt, vel oculi occludendi, ne lumen illabi poſſit.

Initio nimirum ſeligendæ ſunt circumſtantiæ, quibus negotium facilitatur, ut citra moleſtiam conſequaris, quod intendis. Et ſane qui ſua veluti ſponte ad exercitia iſta delabuntur, aut, ſi mavis, inſcii ac vel inviti ad eadem trahuntur, ut fortunæ ſit, quod hic a diligentia exſpectatur; in circumſtantias iſtas incidunt, quibus negotium facilitatur, & per eas ad id determinantur, quod quo tendat ipſimet ignorant: id quod in aliis quoque caſibus non abſimili modo contingere ſolet. Per univerſam philoſophiam patebit, ejus beneficio in poteſtatem hominum redigi, quæ alias fortunæ ſunt, ut jam certo conſilio fieri poſſint, quæ alias nonniſi caſu fiebant.

§. 216.

Tempus conveniens in progreſſu.

Quoniam tamen potentiam conſervandi attentionem inter vehementes objectorum in organa ſenſoria actiones ſibi comparaturus ſæpius omnem adhibere debet conatum, ut eandem inter ſtrepitus ſenſim ſenſimque majores, vel actiones objectorum in organa ſenſoria ſenſim ſenſimque vehementiores ad objectum aliquod pro arbitrio conſervet (§. 249 *Pſychol. empir*), qui vero vires imaginationis intendere voluerit, hunc inprimis (§. 215) attentionis gradum ſibi comparare teneatur (§. 214); *aliquam imaginationis intenſitatem conſecutus exercitia eam ulterius intendendi etiam interdiu oculis apertis & ſenſim ſenſimque inter majores ſtrepitus, vel actiones objectorum in organa ſenſoria ſenſim ſenſimque vehementiores inſtituere debet.*

Si cui volupe fuerit veritatem corollarii præſentis liquidius introſpicere, is demonſtrationem, quam de acquirenda potentia attentionis inter impedimenta ſenſuum conſervandæ dedimus (§. 249 *Pſychol. empir.*), relegat & accuratiori trutina expenſam ad illud applicet. Quodſi enim ea ibidem non ſupponatur, hic commode apponi poterat. Qui vero de intendenda imaginationis vi curam, quam hic commendamus, ſuam fecerit; is corollarii præſentis veritatem ex ſe ipſo capiet, quemadmodum & a nobis compertum eſt. Et hoc convictionis complementum in notionibus practicis præſertim non ſatis commendari poſſe arbitramur.

§. 217.

Intuitus ideæ univerſi certis legibus adſtrictus.

In intuenda idea univerſi anima certas obſervare tenetur leges. Quoniam enim integram ideam univerſi ſimul intueri nequit (§. 194), neceſſe eſt ut detur ratio ſufficiens, cur hanc potius partem intueatur, quam aliam (§. 70 *Ontol.*). Quamobrem cum ideam univerſi intueatur, quatenus nonnulla, quæ in eadem continentur, clare percipit (§. 193); claræ perceptiones animæ rationes habent ſufficientes, cur hæ jam potius animæ inexiſtant, quam aliæ. Et quia ſingulis infinita inſunt (§. 186), quæ cum mediate percipiantur (§. 195) totaliter obſcure percipiuntur (§. 201); non minus neceſſe eſt detur ratio ſufficiens, cur perceptiones iſtæ claræ, quibus intuitus ideæ univerſi abſolvitur, hoc potius modo limitentur, quam alio (§. 70 *Ontol.*). Intelligibili itaque modo explicari poteſt, cur anima nunc has potius habeat, quam alias perceptiones claras, & cur eædem hoc potius modo limitentur, quam alio (§. 321 *Ontol.*). Et quia poſita iſta ratione ſufficiente ponuntur hæ potius perceptiones claræ, quam aliæ, eædemque hoc potius modo limitantur, quam alio (§. 118 *Ontol.*); determinatio illarum perceptionum, quibus intuitus ideæ univerſi abſol-

vitur,

Digitized by Google

vitur, ſit rationi conveniemter (§. 113 *Ontol.*), conſequenter regulæ dantur, per quas perceptiones iſtæ, quibus intuitus ideæ univerſi comprehenditur, adeoque ipſe intuitus ideæ univerſi, utpote cum iiſdem idem (§. 181 *Ontol.*), explicari poteſt (§. 475 *Ontol.*). Hæ vero regulæ cum & ipſæ ratione ſua nitantur (§. 70 *Ontol.*); principia dentur neceſſe eſt illarum regularum generalia (§. 866 *Ontol.*), conſequenter leges perceptionum, quibus intuitus ideæ univerſi abſolvirur (§. 84 *Pſychol. empir.*). Patet adeo animam in intuendo univerſo certas obſervare teneri leges.

Leges iſtiuſmodi dari a poſteriori jam nuper evicimus & quænam eædem ſint docuimus (§. 85. 117 *Pſychol. empir.*): enimvero hic oſtenditur, cur legibus iſtiuſmodi ſit opus. Fluunt nimirum ex finitudine naturæ humanæ, quæ ne particulam quidem univerſi, nedum integrum univerſum clare percipere valet. Quæ enim in Pſychologia empirica a poſteriori ſtabiliuntur, eorum ratio a priori reddenda eſt in rationali (§. 4).

§. 218.

Quænã ad intuitum univerſi referantur.

Ad intuitum univerſi pertinent & ideæ ſenſuales, & phantaſmata clara. Singulæ enim ideæ ſenſuales & phantaſmata involvunt ſtatum integrum univerſi, ad quem referuntur (§. 182), atque tam illæ (§. 95. 48. 24 *Pſychol. empir.*), quam hæc (§. 93. 92 *Pſychol. empir.*) in perceptionum numero ſunt. Quatenus igitur claræ ſunt ad intuitum ideæ univerſi ſpectant (§. 193).

§. 219.

Neceſſitas legũ idearum ſenſualium & phantaſmatum.

Quoniam intuitus ideæ univerſi certis legibus neceſſario adſtringitur (§. 217); igitur ***non minus phantaſmata, quam ideæ ſenſuales certis legibus neceſſario adſtringuntur*** (§. 218).

Quod id obtineat, oſtenſum eſt in Pſychologia empirica (*not.* §. 217): quod id fieri debeat, nequaquam vero fieri poſſit, ut ideæ ſenſuales atque phantaſmata nullis legibus adſtringantur; hic evincitur. Præſens adeo doctrina ſuperflua non eſt. Neceſſitas legis idearum ſenſualium ſeu ſenſationum ſpeciali ratione evinci poterat. Etenim lex ſenſationum continet determinationes eſſentiales animæ (§. 78), atque adeo in ipſa animæ eſſentia continetur. Quamobrem cum eſſentiæ rerum ſint abſolute neceſſariæ (§. 303 *Ontol.*); abſolute quoque neceſſarium eſt, ut animæ in ſenſationibus obſervent hanc legem.

§. 220.

Prima lex perceptionum.

Lex ſenſationum aliam ſe ſuperiorem ſeu priorem non agnoſcit. Lex enim ſenſationum continet determinationes eſſentiales animæ (§. 78), conſequenter ex ea intelligitur, quod anima eandem obſervare teneatur, quia hanc habet eſſentiam. Non igitur datur ejus aliqua ratio, præterquam eſſentia animæ (§. 56 *Ontol.*). Enimvero eſſentia primum eſt, quod de ente concipitur (§. 144 *Ontol.*). Quamobrem lege ſenſationum alia prior, unde pendeat, concipi nequit (§. 851 *Ontol.*).

Scilicet lex ſenſationum ſeu idearum ſenſualium eſt, quod producta in organo ſenſorio a ſenſibili mutatione, in mente eidem coexiſtat ſenſatio per illam intelligibili modo explicabilis (§. 85 *Pſychol. empir.*). Anima igitur, cujus eſſentia (§. 66) atque natura in vi univerſi repræſentativa conſiſtit, ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 67), ideo obſervare tenetur hanc legem, quia poſſibile eſt ab ente aliquo ſimplici ita repræſentari hoc univerſum, ut objecta in organum ſenſorium immediate agentia pro mutatione eidem inducta clare percipiantur

(§. 154

(§. 154 *Ontol.*). Unde lex ſenſationum ponitur poſita eſſentia animæ, neque adeo eadem prior aliqua concipi poteſt.

§. 221.

Lex ſenſationum non adverſetur libertati.

Lex ſenſationum non tollit libertatem. Per legem enim ſenſationum ideæ ſenſuales in anima quoad actualitatem ſuam pendent a ſitu corporis in universo & mutatione in organo ſenſorio contingente (§. 85 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi ex decreto animæ ob ſenſationes prævisas ſitus corporis mutetur vel non mutetur, nec alio quocunque modo impedias, ne ſenſibile in organum agat, vel quid eo fine agas, aut ab aliis fieri jubeas, ut ſenſibile aliquod percipias; ſenſationes a libertate animæ pendent (§. 151 152. 153), adeoque ſenſationes a libertate animæ pendent, quia legem ſenſationum obſervat. Lex itaque ſenſationum libertatem tollere nequit.

Qui animæ lege ſenſationum neceſſitatem in ſentiendo imponi opinantur, quid dicant non intelligunt, confuſis & obſcuris notionibus, imo terminis inanibus ſemetipſos confundentes. Ex ipſa enim lege ſenſationum apparet, ſi detur aliqua animæ in decernendo motu corporis ac organorum eiuſdem libertas, tantam eſſe in ſentiendo libertatem, quantam dari poſſibile. Quamobrem ubi hæc libertas evicta fuerit, quemadmodum a nobis factum eſt (§. 942 *Pſychol. empir.*), ac nemo non in ſemetipſo ſingulis momentis experitur; eidem legem ſenſationis conſentaneam eſſe conſtat, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis claret.

§. 222.

An lex ſenſationum libertatem reſtringat.

Lex ſenſationum libertatem animæ ne reſtringit quidem. Etenim vi legis ſenſationum eædem dependent a ſitu corporis in universo ac organorum conſtitutione (§. 85 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in eo eſſentia atque natura animæ conſiſtat, ut ſibi repræſentet hoc universum pro ſitu corporis organici in universo & convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 66. 67); alia libertas in ſentiendo concipi nequit, quam quæ ſeſe in decernendo ſitu corporis & circa uſum organorum exerit. Quoniam itaque lex ſenſationum in ea nihil immutat (§. 151 & ſeqq.); lex ſenſationum libertatem animæ in ſentiendo nullatenus reſtringit.

Leges morales, ſive naturales fuerint, ſive poſitivæ, libertatem hominis reſtringunt ad unam partem contradictionis, cum potentia phyſica extendatur ad utramque; non tamen ideo dicuntur tollere libertatem, cum nemo non intelligat hac lege nihil in natura hominis immutari. Multo minus igitur libertati adverſa cenſeri poteſt lex ſenſationum, cum libertatem ne quidem reſtringat, ſed tantam relinquat, quanta per naturam rerum ipſiusque animæ dari poteſt. Si quis legem ſenſationis libertati adverſam exiſtimat, quod ſtante ea ſine organis ſentire non liceat, nec adeo ſenſu percipere detur, niſi quæ in organa ſenſoria agunt & convenienter mutationi, quam organorum conſtitutio admittit; is libertati humanæ adverſum pronuntiare tenetur, quod volare & pondus quantumcunque movere nequeat, hoc eſt, exiſtere deſiderat, quæ poſſibilitate intrinſeca deſtituuntur contra prima philoſophiæ principia (§. 132 *Ontol.*).

§. 223.

Legis imaginationis ratio.

Lex imaginationis rationem aliquam in lege ſenſationis habere debet. Dum enim imaginamur, ſenſibilia abſentia nobis repræſentamus (§. 92 *Pſychol. empir.*), adeoque ea, quæ in organa ſenſoria agere nequeunt. Quoniam itaque anima vi eſſentiæ atque naturæ ſuæ ſibi repræſentat hoc universum convenienter mutationibus, quæ in organo ſenſorio contingunt (§. 66. 67),

adeoque

adeoque ſenſationes primæ ſunt mutationes, quæ per eſſentiam atque naturam in anima contingunt; in his contineri debet ratio, cur hæc potius imaginemur quam alia, eaque potius hoc modo, quam alio imaginemur (§. 160 *Ontol.*).

Ipſa lex ſenſationis, quam a poſteriori ſtabilivimus (§. 117 *Pſychol. empir.*), hoc ipſum abunde loquitur. Sed noſtrum jam eſt a priori ſtabilire, quæ per experientiam nobis certa ſunt.

§. 224.

Legis imaginationis demonſtratio.

Si in quid, quod ſenſu percipimus, attentionem noſtram dirigimus; vi imaginationis ea percipere debemus, quæ antea cum eo percepta fuere ſenſu, ſeu vis imaginationis reproducere debet ideam totalem, cujus pars erat id, in quod attentionem noſtram jam dirigimus. Lex enim imaginationis rationem aliquam habere debet in ſenſationibus (§. 223). Quamobrem cum ea ſenſationum clarior ſit ceteris, in quam attentionem noſtram dirigimus (§. 237 *Pſychol. empir.*), ut adeo veluti ſola nobis jam præſens exiſtimetur; in ea potiſſimum ratio quærenda, cur aliquid rei abſentis percipiamus. Enimvero anima ſibi repræſentare nequit ſenſibilia niſi convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis accidunt (§. 62), adeoque nec abſentia, niſi convenienter mutationibus, quas antea in organis ſenſoriis produxerunt, conſequenter vi perceptionum præſentium ſeu ſenſationum perceptiones rerum antea ſenſu perceptarum producere debet. Quoniam igitur ratio nulla eſt, cur perceptionem aliquam præteritam potius reproducat, quæ nihil cum præſente commune habet, quam eam, cujus præſens, in quam attentio dirigitur, pars quædam eſt, ut adeo ea in præſente totali & præterita quadam una contineatur; hanc utique reproducere debet, cujus pars erat partialis iſta perceptio, in quam attentio jam dirigitur.

Atque adeo jam intelligitur, cur anima ſequatur legem imaginationis, quam a poſteriori ſtabilivimus (§. 117 *Pſychol. empir.*), ſcilicet quod, ſi qua ſimul percepimus & unius perceptio denuo producatur, imaginatio & perceptionem alterius producat. Hanc, non aliam obtinere poſſe legem ex natura animæ jam manifeſtum eſt, cum ex Pſychologia empirica tantummodo conſtaret, quod anima eandem ſequatur, non vero quod ſequi debeat. Quamobrem ſuperfluum cenſeri nequit, quod, quæ a poſteriori ſatis certa ſunt, eadem a priori evincamus. Cognitio a priori aliquid ſuperaddit cognitioni a poſteriori, quo ipſamet deſtituitur, quod tamen ſcire utile eſt.

§. 225.

Legis imaginationis complementum.

Quoniam phantaſmata præſentia eodem modo inſunt phantaſmati cuidam alteri per modum partis communis, quo idea ſenſualis præſens ineſt phantaſmati cuidam, cum, quæ nunc in phantaſmatum numero ſunt, olim in idearum numero fuerint; ***ſi in quid, quod in phantaſmate præſente continetur, attentionem dirigimus; vi imaginationis id quoque percipere debemus, quod antea una cum re per phantaſma præſens repræſentata percipiebatur*** (§. 224).

Nimirum quod de ſenſatione præſente admittis, idem quoque de phantaſmatis præſentibus admitti debere nemo non agnoſcet, qui rationem perſpicit, cur in priore caſu locus ſit legi imaginationis. Ceterum ſi corollarium hoc adjicias propoſitioni præcedenti, ex

qua

qua infertur; lex imaginationis integra habetur. Completur nempe reducendo caſum alterum ad primum, ut ſub eodem contentus videatur. Inſervit autem hæc altera legis imaginationis pars ſeriei phantaſmatum continuandæ, quemadmodum ex ipſa lege patet atque experientia confirmat. Patet jam ratio, cur legem imaginationis generaliter de perceptionibus quibuſvis enuntiaverimus (§. 117 *Pſychol. empir.*). Ad uſum enim ſervit generalis enuntiatio: ad demonſtrandam legem commodius eſt, ſi in caſu ſpeciali, a quo ſeries phantaſmatum incipit & imaginandi initium capitur, primum enuntietur & caſus alter ſigillatim enuntiatus itidem ad eundem reducatur. Non addimus caſum tertium, quem comminiſci licet, ſcilicet quando phantaſmata arbitraria formata a nobis una cum ideis ſenſualibus vel phantaſmatis aliis conjunguntur: propterea quod ea, quæ ex lege ſenſationum deducuntur, inter regulas imaginationis locum merentur (§. 119 *Pſychol. empir.*). Regulas autem ex lege imaginationis jam alibi deductas & ab aliis legis applicatione facile deducendas, ubi iiſdem opus fuerit, hic non commemoramus.

§. 226.

Idearum materialium reproductio.

Idea materialis, quæ ideæ ſenſuali reſpondet, reproducit ideam materialem antea cum eadem ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium productam. Si quid enim ſenſu percipimus & in id attentionem noſtram dirigimus; vi imaginationis reproducitur perceptio, quam alias cum perceptione præſente una habuimus (§. 224). Enimvero ſi quid ſenſu percipimus, ideæ ſenſuali, quæ animæ inexiſtit, reſpondet materialis in cerebro (§. 113), & ſi quod vi imaginationis phantaſma producitur, eidem etiam in cerebro idea materialis reſpondet (§. 206). Quamobrem idea materialis, quæ ideæ ſenſuali reſpondet, reſuſcitat ideam materialem, quæ ante una cum iſta ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium producebatur.

Mechaniſmus cerebri nobis nondum adeo notus eſt, ut ex eodem demonſtrare poſſemus, quod idea materialis a ſpecie impreſſa pendens reproducere debeat ideam materialem alias cum ipſa una productam, utut non negemus iſtiuſmodi demonſtrationem in ſe poſſibilem eſſe. Ex iis adeo, quæ in anima contingunt, colligendum quid in corpore fiat.

§. 227.

Imaginatio quatenus corpori inſit.

Imaginationem materialem ſeu corpori inexiſtentem appello facultatem producendi ideas materiales reſpondentes phantaſmatis, ſeu nulla immediata actione ſenſibilis in organum ſenſorium. Quoniam ideis materialibus actione ſenſibilium in organa ſenſoria productis una producuntur aliæ, quæ phantaſmatis reſpondent, ſeu quæ a nulla actione immediata ſenſibilis in organa ſenſoria pendent (§. 226); *imaginationem materialem dari immateriali contradiſtinctam, quæ in anima datur (§. 92 Pſychol. empir.), ſeu imaginandi quandam facultatem corpori quoque inexiſtere patet.*

Etſi imaginatio materialis ſeu corpori inexiſtens exiſtere non intelligatur niſi a poſteriori, quatenus cauſæ materiales eandem corripere & corrigere deprehenduntur (§. 225), niſi quod in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ejus pateat a priori exiſtentia (*not. §. cit.*); ex ea tamen ſubinde petere licet rationes eorum, quæ de phantaſmatis obſervantur, imo ex iis colligere datur, quæ de imaginatione immateriali facultate animæ per obſervationem non patent, aut non patent facile, ita ut attentionem exacui opus ſit notitia ejus, quod obſervari debet. Qua in re Pſychologia rationalis convenit cum Aſtronomia, quemadmodum norunt qui eandem intimius perſpexerunt. Ceterum hæc ipſa ratio nos movet ad imaginationem corpoream ſeu materialem pauliſper contemplandam.

§. 228.

§. 228.

Sedes imaginationis materialis.

Quoniam imaginatio producit ideas materiales in cerebro, quæ phantaſmatis reſpondent (§. 227), ideæ autem materiales in cerebro producuntur (§. 112); *ſedes imaginationis materialis in cerebro exiſtit.*

Atque hinc eſt, quod a ſtatu cerebri pendeat, & morbi cerebro infeſti eidem quoque inſidientur, eandemque turbent, imo corrumpant.

§. 229.

Cur phantaſmata pendeant a ſenſatione.

Nullum phantaſma in anima exiſtere poteſt, niſi præcedat quædam ſenſatio. Etenim ſi phantaſma quoddam in anima exiſtere debet, eidem coexiſtat neceſſe eſt in cerebro idea materialis (§. 206), conſequenter motus quidam in cerebro, qualis actione ſenſibilis in organum ſenſorium alias excitari ſolet (§. 112. 224). Enimvero naturaliter motus nullus naſcitur niſi ex motu præcedente (§. 304 *Coſmol.*); neceſſe igitur eſt ut detur in cerebro motus quidam, qualis eſt, in quo ideæ materiales conſiſtunt, antequam idea quædam materialis in cerebro oriri queat. Enimvero cum iſtiuſmodi motus ratio ſufficiens non reperiri poſſit, niſi tandem ſupponas aliquem actione ſenſibilis alicujus in cerebro productum, adeoque ideam quandam materialem ideæ ſenſuali reſpondentem (§. 114); nulla orietur idea materialis phantaſmati reſpondens, niſi præcedat quædam ſenſibilis alicujus in organum ſenſorium actio, conſequenter ſenſatio (§. 65 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum non detur in anima phantaſma, niſi eidem coexiſtat idea materialis in cerebro (§. 206); nullum phantaſma in anima exiſtere poteſt, niſi præcedente quadam ſenſatione.

Cum ſuperius (§. 64) generaliter evinceremus omnes mutationes animæ a ſenſatione originem ducere, & inductione eorum uteremur, quæ in Pſychologia empirica a poſteriori ſtabilita fuerant; oſtendimus quoque phantaſmata non produci niſi prævia ſenſatione. Hoc vero minime obſtat, quo minus ejuſdem ratio reddatur, idemque adeo a priori demonſtretur. Et quamvis ratio quoque jam pateat per ea, quæ paulo ante de lege ſenſationis atque imaginationis demonſtrata ſunt (§. 219 & ſeqq.); nec tamen hoc ipſum obſtat, quo minus quoque ratio reddatur ex natura imaginationis materialis. Habet enim id peculiare ſibi Pſychologia rationalis, quod eorum, quæ animæ inſunt aut ineſſe poſſunt, duplex dari poſſit ratio, altera ex iis, quæ animæ inſunt, derivanda, altera vero ex iis, quæ ad corpus pertinent, arceſſenda, propterea quod per naturam & eſſentiam inſunt animæ, quorum interpres corpus eſt (§. 66. 67).

§. 230.

Idearum materialium & ſenſualium debilitatio.

Ideæ materiales, quæ ſenſualibus reſpondent, ſucceſſive imminuta celeritate debilitantur: ipſæ autem ſenſuales continuo decreſcente claritate fiunt debiliores, donec prorſus extinguantur. Conſtat experientia ſatis nota, ſi Solem occaſui proximum intuentes oculos ſubito claudimus; imaginem Solis aliquoties recurrere, ſed continuo minus claram, donec tandem prorſus obſcura ſeu nigra appareat, antequam penitus evaneſcat. Diverſæ igitur ideæ ſenſuales diverſa claritate præditæ ſibi invicem ſuccedunt, & claritas continuo decreſcit, antequam totæ evaneſcant. Unde patet ideas ſenſuales in anima decreſcente continuo claritate extingui.

Enimvero ideis ſenſualibus diverſis diverſæ quoque in cerebro reſpondent

dent materiales (§. 114). Quamobrem cum ideæ ſenſuales, Solem nobis repræſentantes, aliæ aliæque ſibi invicem ſuccedant *per demonſtrata*; diverſæ quoque ideæ materiales in cerebro ſibi invicem ſuccedere debent. Diſſerunt autem ideæ ſenſuales claritate & ea continuo decreſcente tandem extinguuntur *per demonſtrata*. Ergo ideæ materiales celeritate differre & hac continuo decreſcente tandem extingui debent (§. 126).

Provocavimus ad exemplum Solis, propterea quod ſenſatione forti opus eſt, ut ſucceſſivam ideæ ſenſualis extinctionem obſervare poſſis: in aliis enim caſibus idem haud facile obſervatur, non tamen ideo negari poteſt, cum nulla dari poſſit ratio, cur una idea ſenſualis aliter extingui debeat, quam ceteræ. Imo potius pro eodem modo extinctionis idearum ſenſualium promiſcue omnium militat communis ratio, quod natura non admittat varietatem niſi in identitate, nec temere diſſentiat a ſeipſa.

§. 231.

Idearum ſenſualiū in phantaſmata mutatio.

Ideæ ſenſuales degenerant in phantaſmata, & illis reſpondentes materiales in materiales, quæ his reſpondent. Etenim ideæ ſenſuales imminuta continuo claritate debilitantur, donec tandem extinguantur (§. 230). Quamobrem cum ideæ ſenſuales a phantaſmatis in eo differant, quod hæc minore claritate fulgeant (§. 96 *Pſychol. empir.*), & per hoc quoque a ſe invicem diſtinguantur (§. 97 *Pſychol. empir.*), ita ut actus imaginationis ſenſationibus debilioribus æquipolleant (§. 98 *Pſychol. empir.*); ideæ ſenſuales eam tandem claritatem adeptæ, quæ phantaſmatis convenit, phantaſmatis æquipollent, ſeu in ipſa degenerant.

Similiter ideæ materiales, quæ ſenſualibus reſpondent, continuo decreſcente celeritate fiunt debiliores, donec omnis tandem motus penitus extinguatur (§. 230). Enimvero ideæ materiales in motu minus celeri conſiſtunt, ſi phantaſmati, quam ſi ideæ ſenſuali reſpondent (§. 208). Quamobrem ideæ materiales, quæ ſenſualibus reſpondent, in eas abeunt, quæ phantaſmatis coexiſtunt.

Convenit hoc experientiæ. Etenim ſi objectum quodcunque viſu percipias, v. gr. ſi arborem intuearis, & ſtatim oculos claudas; objectum iſtud, veluti arborem, tibi adhuc imaginaris. Idea autem, quam tunc habes, eadem prorſus eſt, quæ alias eſt arboris viſu alias perceptæ, & cujus nunc minime præſentis tantummodo recordaris. Eadem obſcuritate laborat, quæ deprehenditur in imagine ultima Solis recurrentis, clauſis oculis (§. 230).

§. 232.

Ratio legis imaginationis mechanica.

Quoniam idea ſenſualis, quæ phantaſma rei cujuſdam olim ſenſu perceptæ reproducit, eſt pars perceptionis cujuſdam jam reproductæ; evidens eſt *idea ſenſuali præſente degenerante in phantaſma vi imaginationis eidem ſociari, quæ antea, cum in numero idearum ſenſualium exiſteret, ſociata fuere* (§. 231), *adeoque motum in cerebro exceptum per amplius ſpatium diffundi, per quod ſcilicet diffundebatur, cum antea in eodem exiſteret.*

Atque adeo propius apparet ratio legis imaginationis, quæ multo adhuc clarior foret, ſiquidem ſtructura cerebri nobis magis explorata eſſet, ut luculenter conſtaret, quomodo motus ille per ſpatium amplius diffundi poſſit, propterea quod antea hoc modo diffundebatur. Non minus autem in cerebro, quam in anima evidens eſt, quod lex imaginationis cum lege ſenſationis hoc pacto connectatur, quemadmodum eam connexam eſſe debere conſtat (§. 223).

§. 233.

Digitized by Google

§. 233.

Modus conſervandi ideam ſenſibilis.

Quamdiu objectum aliquod ſenſu percipitur; idea tam materialis, quam ei reſpondens ſenſualis continua productione conſervatur. Ponamus e. gr. nos intervallo temporis dato, veluti durante uno ſcrupulo primo, oculis immotis aliquod contueri objectum, puta arborem. Sumamus tempuſculum minutiſſimum, quo viſu percipitur arbor. Patet illo tempuſculo & motu ad cerebrum uſque propagato (*§.* 111) produci in cerebro ideam arboris materialem (*§.* 112), & in anima cooriri ideam ſenſualem (*§.* 113). Enimvero nec ideæ ſenſuales, nec materiales per ſe ſubſiſtunt, ſed illæ imminuta continuo claritate in phantaſmata, hæ vero decreſcente continuo celeritate in ideam materialem phantaſmati reſpondentem degenerant (§. 231). Quamobrem ſi utræque evaneſcere non debent, reproducendæ ſunt, antequam decrementum claritatis, ipſique reſpondens decrementum celeritatis (§. 125) fuerit perceptibile. Quamdiu vero arborem immotis oculis intuemur, lumen ab eodem in oculos illapſum continuo eodem modo agit in nervos opticos, atque adeo eadem continuo eſt ſpecies impreſſa (§. 112). Quamobrem eadem quoque continuo producitur idea materialis (*§.* 115) eademque ſenſualis (§. 118). Patet itaque ideam non minus ſenſualem, quam ipſi reſpondentem materialem continua ſui productione conſervari.

Motus fibrillis nerveis impreſſus non poteſt tardior fieri, quia continua actione ſenſibilis in organum inſtauratur, antequam decrementum fuerit perceptibile: quemadmodum chorda, quæ continuata actione huc illucque trahitur, motum acquiſitum eundem tuetur. Et hoc ſimili haud obſcure indigitatur modus, quo eadem celeritas motus, in quo idea materialis conſiſtit, & conſequenter ipſi reſpondentis ideæ ſenſualis claritas invariata aliquandiu ſubſiſtit.

§. 234.

Medium eam conſervandi.

Quoniam idea ſenſualis conſervari nequit, niſi continua ſui productione (§. 233), ideæ autem ſenſuali in cerebro conſtanter reſpondet materialis (§. 113), quæ produci nequit niſi ſenſibili in organum ſenſorium agente (*§.* 111); *ſi ideam ſenſualem conſervare volueris, objectum per totum illud ſpatium temporis ad organum applicare, veluti viſibile oculis directe opponere, tenearis.*

Hæc equidem a poſteriori ſatis patent, ut ſuperfluum videatur talia moneri: ſuperfluum tamen non eſt, cum ſic pateat nulla arte effici poſſe, ut ideam ſenſibilis conſerves remoto objecto. Patet autem hinc perperam conferri ideas ſenſuales cum figuris ceræ impreſſis: hæ enim ſubſiſtunt, nec continua productione indigent, ut conſerventur.

§. 235.

Reproductionis idearum conſervatricium tempus.

Idea materialis ſenſuali reſpondens jam in eam, quæ phantaſmati reſpondet, degenerat, dum ſenſualis conſervatrix reproducitur: ſimiliterque in anima idea ſenſualis, qua ad conſervationem opus eſt, reproducitur, dum ſenſualis præſens in phantaſma jam degenerat. Idea enim materialis, quæ ſenſuali reſpondet, conſiſtit in motu ex organo ſenſorio ad cerebrum uſque propagato (§. 112). Quoniam motus non fit niſi in tempore (*§.* 649 *Ontol.*); tem-

 puſculo

puſculo aliquo opus eſt, quo motus fibrillis nerveis impreſſus ad cerebrum uſque propagatur (§. 111). Quamobrem cum idea materialis in cerebro ſtatim degenerare incipiat in eam, quæ phantaſmati reſpondet, ubi primum ad illud propagatus fuit motus fibrillis nerveis in organo impreſſus (§. 231); dum motus repetita actione ſenſibilis per nervos ſenſorios ad cerebrum propagatur, idea materialis præſens in eam degenerat, quæ phantaſmati reſpondet. Ergo dum ſenſualis conſervatrix reproducitur (§. 233), idea materialis anterior jam in eam, quæ phantaſmati reſpondet, degenerat.

Jam nulla in anima exiſtit idea ſenſualis, niſi in cerebro exiſtat idea materialis, cui iſta reſpondet (§. 113. 114). Sed idea materialis anterior jam in eam degenerat, quæ phantaſmati reſpondet, dum idea materialis ſenſualis conſervatrix reproducitur *per demonſtrata*. Ergo idea ſenſualis jam in phantaſma degenerare debet, dum ſenſualis producitur, qua ad conſervationem opus eſt.

Non licet objicere, nos nullum percipere tempus inter impreſſionem in organum & ideam ſenſualem in anima, adeoque nullum intercedere. Neque enim omne tempus ſenſu perceptibile eſſe loquuntur obſervationes microſcopicæ, ad quas alibi (*not.* §. 583 *Ontol.*) provocavimus. Imo non deſunt phænomena alia, quæ aperte loquuntur in tempore quædam fieri, ubi tempus nullum percipimus. Accenſio pulveris pyrii fit ſucceſſive, ita ut plura concipi debeant tempuſcula, quibus abſolvitur totalis unius granuli accenſio. Nullum tamen horum tempuſculorum diſtincte percipere licet.

§. 236.

Cur imaginatio operetur idea ſenſuali conſervata. Quoniam igitur ideæ olim ſociæ materialis exiſtentis una reproducuntur, dum, quæ ſenſuali reſpondet, in phantaſma abit (§. 232); *imaginatio quoque operatur, etſi ideæ ſenſuales conſerventur.*

Atque hac potiſſimum de cauſa propoſitionem præcedentem præmiſimus, ne quis in dubium vocare poſſet, quæ de ratione legis imaginationis paulo ante (*not.* §. 232) obſervavimus.

§. 237.

Apperceptio phantaſmatis. *Dum idea, in quam dirigitur attentio, in phantaſma abit; ideæ ſociæ phantaſma compoſitum complentes appercipiuntur pro gradu attentionis conſervatæ: quamdiu vero idea ſenſualis phantaſmatis productrix & ad eam attentio conſervatur; phantaſma, in quod ſenſualis degenerat, non appercipitur.* Dum enim idea, in quam dirigitur attentio, in phantaſma abit; efficere conamur, ut ea in perceptione compoſita præſente majorem claritatem ceteris habeat (§. 237 *Pſychol. empir.*), adeoque eam magis appercipiamus ceteris (§. 235 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum cetera, quæ una percipiuntur, vix ac ne vix quidem appercipiamus (§. 245 *Pſychol. empir.*), cum attentio ad plura ſimul non niſi multo, longo ac perdifficili exercitio comparetur (§. 251 *Pſychol. empir.*), nec attentionem inter plura objecta partiamur, niſi quando potentia eam partiendi acquiſita uti volumus (§. 251 *Pſychol. empir.*); phantaſma, in quod abit idea ſenſualis, ſtatim appercipimus, conſequenter cum ideæ ſociæ phantaſma compoſitum complentes

eodem

eodem claritatis gradu cum phantaſmate partiali ex idea ſenſuali genitó gaudere debeant, nulla diverſitatis ratione exiſtente (§. 70 *Ontol.*), eædem ſimul appercipiuntur. Quo major itaque attentio ad ideam ſenſualem phantaſmatis productricem conſervatur, eo majorem claritatem habet phantaſma (§. 237 *Pſychol. empir.*), conſequenter eo magis ideas ſocias idem ingredientes appercipimus.

Enimvero quamdiu idea ſenſualis phantaſmatis productrix conſervatur, continuo producitur & in locum phantaſmatis vix naſcentis ſtatim iterum ſuccedit (§. 233), adeoque phantaſma hoc, in quod idea ſenſualis degenerat, non appercipitur (§. 99 *Pſychol. empir.*).

Eaperientia hoc ſatis confirmat. Ponamus enim tibi obvium fieri hominem, quem in templo vidiſti. Dum attentionem tuam omnem in eundem dirigis; idea templi interioris, in quo eundem vidiſti, una reproducitur, quæ per legem imaginatiunis facile in ideam exterioris degenerat. Ideæ templi tibi magis conſcius es quam hominis in eodem ſedentis, quamdiu eundem contueris & attentionem tuam a phantaſmate templi, quod eundem hominem quaſi in templo ſedentem eahibet, in ideam ſenſualem ejuſdem quaſi retrahi obſervas, cum perdifficile ſit ad ideam ſenſualem & phantaſma ſimul eodem gradu conſervare attentionem: quæ etiam ratio eſt, ut plerumque ſtatim evaneſcere videatur phantaſma. Ceterum me non monente percipitur; phantaſma, in quod abierat idea ſenſualis, interire, dum ſenſualis redintegratur, quia materialis idea reſpondens ſenſuali & phantaſmati eundem in cerebro locum occupat. Quoniam tamen ob ea, quæ inde porro cunſequuntur, hæc attentius conſiderari conſultum eſt; ideo in numerum propoſitionum pſychologicarum mox referenda nobis veniet, ubi curullarium aliquod præſenti adjecerimus.

§. 238.

Quoniam vero *idea ſenſualis* non reproducitur, ubi in phantaſma abit, actione in organum ſenſorium impedita (§. 81 *Pſychol. empir.*); *phantaſma, in quod abit, una cum ideis ſociis phantaſma compoſitum complentibus una appercipitur, actione ſenſibilium in organum ſenſorium impedita*, veluti *clauſis oculis, ſi ſenſibile fuerit viſibile*. *Modus phantaſma producens appercipiendi.*

Experientia dicta confirmat, modo ad eam ſufficientem afferre poſſis attentionem & acumen pſychologicum tibi comparaveris, quo ad pervidendas modificationes animæ opus eſt: id quod continuo attentionis excitandæ ac conſervandæ eaercitio comparatur, ubi præſertim præceſſerit acumen in diſtincte rimandis iis, quæ rebus in ſenſum incurrentibus inſunt, ſeſe exerens. Quamobrem caveant ne per præcipitantiam experientiam in dubium vocent, qui ad eam capiendam nondum apti. Nullus autem dubito ſure, quin ſedula meditatione eorum, quæ nos in Pſychologia tam empirica, quam rationali expoſuimus, acumen iſtud acquiratur & perficiatur, quemadmodum in ceteris cum gradu cognitionis creſcit acumen, rebus ad eam ſpectantibus providendis & ipſi cognitiuni augendæ proficuum.

§. 239.

Idea materialis reſpondens phantaſmati, in quod abit ſenſualis, interit, dum redintegratur ſenſualis. Idea enim materialis, quæ in motu ad cerebrum propagato conſiſtit (§. 112), ob imminutam continuo celeritatem debilitata (§. 230), in ideam materialem, quæ phantaſmati reſpondet, abit (§. 231), conſequenter phantaſmati reſpondens idea materialis, in quod ſenſualis abit, eundem locum occupat in cerebro, in quo hæret idea materialis ſenſuali reſpondens. Quodſi organi ſenſorii erga ſenſibile ſitu non mutato idea ſenſualis redintegratur; idea materialis eidem reſpondens *Interitus ideæ materialis phantaſticæ in redintegratione ſenſualis.*

denuo

denuo producta (§. 233), eundem quoque locum occupare debet, quem occupabat in cerebro primum producta motu iiſdem fibrillis nerveis impreſſo ad eundem quoque cerebri locum propagato (§. 111). Quamobrem cum motus, in quo conſiſtit idea materialis phantaſmati reſpondens, in locum ideæ ſenſualis ſuccedenti, nonniſi celeritate differat a motu, in quo conſiſtit idea materialis actione ſenſibilis in organum ſenſorium redintegrata, hæcque celeritas priori major ſit *per demonſtrata*, adeoque differentia in gradu conſtituta (§. 156 *Coſmol.*) minor in majore tanquam pars in toto contineatur (§. 750 *Ontol.*), atque hinc ad totum pertineat (§. 341 *Ontol.*); impoſſibile omnino eſt ut idea materialis phantaſmati, in quod ſenſualis abierat, reſpondens adhuc ſubſiſtat, dum ſenſualis redintegratur. Illam igitur in redintegratione hujus interire patet (§. 541 *Ontol.*).

Nimirum ſi quis admitteret, phantaſmati & ideæ ſenſuali reſpondentes ideas materiales ſimul ſubſiſtere poſſe; is affirmaret idem mobile eodem momento & majore, & minore celeritate moveri: id quod manifeſte contradictorium (§. 30 *Ontol.*), neque admitti poteſt (§. 28 *Ontol.*).

§. 240.

Phantaſmatis propagatio. *Si phantaſma rei, quam nunc ſenſu percipimus, una appercipere debemus; idea materialis phantaſmati primum producto reſpondens ſui diffuſione aliam producere debet, cui phantaſma illud reſpondet.* Quoniam enim idea materialis, quæ ſenſuali primum productæ reſpondet, ſenſibili in organum agere incipiente, degenerat in ideam materialem, quæ phantaſmati ejuſdem objecti reſpondet (§. 231), eidemque ſocientur ideæ materiales, quæ alias, cum idem ſenſibile percipiemus, ſive numero, ſive genere aut ſpecie, prout attentio noſtra in numericas, vel genericas aut ſpecificas differentias dirigitur (§. 104. 105 *Pſychol. empir.*), eidem ſociatæ fuerant (§. 232); primi phantaſmatis compoſiti, quod idea ſenſuali ad evaneſcentiam vergente oritur (§. 230), phantaſma ſenſibilis ſic ortum eſt pars, eique reſpondens idea materialis eundem locum occupat, quem occupat ideæ ſenſuali conveniens. Enimvero ſi ſenſibile & ejus phantaſma una percipitur; illi & huic reſpondentes ideæ materiales una in cerebro exiſtere debent (§. 113. 206), adeoque, cum in motu diverſæ celeritatis conſiſtant (§. 208, eundem in cerebro locum occupare nequeunt. Neceſſe igitur eſt ut ex motu, in quo prima idea materialis phantaſmati primo reſpondens conſiſtebat, naſcatur motus, in quo conſiſtit ſecunda idea materialis phantaſma ſenſibilis juxta ſenſibile exhibens, conſequenter idea materialis phantaſmati primum producto reſpondens ſui diffuſione aliam producit, cui phantaſma alterum reſpondet, quod ſenſibilis phantaſma una cum ipſo ſenſibili apperceptibile exhibet.

Sequitur propoſitio præſens ex antecedentibus ſua ſponte, utut defectu terminorum attentione opus ſit ad conſecutionem clare percipiendam. Obſervatu quoque non adeo facilia ſunt, quæ de origine idearum materialium phantaſticarum docentur, propterea quod & difficilis ſit apperceptio ſenſibilis & ejuſdem phantaſmatis ſimultanea, ut abſque acquiſito quodam acumine vix in anima detur, & mutationes perceptionum adeo celeres ſunt, ut ad

omnes,

omnes, quæ ſibi invicem ſuccedunt, vix animum advertere valeamus. Difficultatem hanc ipſimet experti ſumus, utut eam non prorſus invincibilem deprehenderimus. Hæc ideo monemus, ne quis per præcipitantiam in cognitione pſychologica ſibi obicem ponat: quamvis nobis perinde ſit, quid unusquiſque de ſeipſo ſtatuere velit. Quomodo vero motus in cerebro ad alia ſpatia diffundatur, hic loci explicare minime valemus, propterea quod nondum definivimus num motus iſte, qui organo ſenſorio ab objecto imprimitur, conſiſtat in nuda fibrillarum nervearum oſcillatione, an in motu fluidi cujuſdam ſubtilis, quod a nonnullis fluidum nerveum, ab aliis ſpiritus animalis appellatur, an in oſcillatione fibrillarum & motu progreſſivo ſpirituum animalium ſimul: in quod demum ſuo tempore in Phyſica inquiremus, ubi ea, quæ ad corpus ſpectant, ex inſtituto ſumus traditurі. Abſit autem ut quis ſibi perſuadeat, idearum materialium diffuſionem in cerebro magis favere ſpirituum animalium motui, quam oſcillationi fibrillarum; neque enim difficilius eadem explicatur per impulſum fibrillarum oſcillantium in contiguas, quam per progreſſum ſpirituum animalium, ut adeo præſens phænomenon non ſit deciſivum. Sed hanc controverſiam jam agitare minus lubet, ne præter neceſſitatem dogmata pſychologica pluribus diſputationibus obnoxia reddamus, ob novitatem ſuſpecta iis, qui omnia damnant vel neſcio quo veneno infecta exiſtimant, quæ ipſimet olim in ſcholis non didicerunt. Placuit igitur nobis non aſſumere, niſi quod ab omnibus concedi debet, actione ſenſibilis in organum motum fibrillis nerveis, ſenſorium nervum componentibus, imprimi eundemque ad cerebrum propagari, diſtincta motus explicatione, quantum dari poteſt, ad philoſophiam naturalem proſcripta.

§. 241.

Si qua idea materialis ſæpius fuerit producta, vel diu conſervata; cerebrum reproductionis facilitatem contrahit. Quoniam enim ideæ materiales ſunt motus cerebro inexiſtentes (§. 112); ubi eæ ſæpius producantur, iidem motus in cerebro ſæpius producuntur. Cumque idea materialis in cerebro non conſervetur niſi continua ſui reproductione (§. 233); ubi eadem diu conſervatur, iidem motus in cerebro non minus ſæpe producuntur. Enimvero conſtat a poſteriori eam eſſe corporis noſtri naturam, ut motuum continua, vel ſæpius iterata productione contrahatur facilitas motuum eorundem reproducendorum. Quamobrem cerebrum quoque eorundem motuum diu continuata, vel ſæpius iterata productione facilitatem motus iſtos iterum producendi contrahere debet. Continuata igitur vel ſæpius iterata ideæ materialis productione facilitatem eam reproducendi contrahere debet.

Facilitas reproductionis idearum materialium cerebro acquiſita.

Quæ a poſteriori nota ſumimus, obvia experientia patent. Nemo enim eſt qui neſciat, omnes corporis habitus, qui in facilitate producendi eoſdem motus conſiſtunt, hoc modo comparari.

§. 242.

Si idea aliqua materialis vel immaterialis diu conſervatur; ſæpius reproducitur. Etenim idea ſenſualis eidemque reſpondens materialis continua reproductione conſervatur (§. 233). Enimvero ideæ materiales, quæ phantaſmatis ac ideis ſenſualibus reſpondent, non differunt niſi celeritate motus (§. 208), & phantaſmata ipſa atque ideæ ſenſuales non aliam admittunt differentiam, quam quæ in gradu claritatis conſiſtit (§. 96 *Pſychol. empir.*). Quamobrem dubio caret, quod ideæ materiales phantaſmatis reſpondentes eodem modo conſervari debeant, quo conſervantur quæ ideis ſenſualibus reſpondent, quodque ipſa phantaſmata non alio modo conſerventur,

Æquipollentia diuturnæ conſervationis & frequentis productionis idearũ.

tur,

Digitized by Google

tur, quam quo conſervantur ideæ ſenſuales, conſequenter phantaſmata quoque ipſiſque reſpondentes ideæ materiales continua productione conſervantur. Quod vero per tractum aliquem temporis continuo producitur, ſæpius producitur: id quod per ſe patet. Ideæ igitur tam materiales, quam immateriales, quæ diu conſervantur, ſæpius producuntur.

Tempuſculum illud perexiguum eſt, quod ideæ materiali in cerebro producendæ ſufficit, quæ ideæ ſenſuali reſpondet, & ob continuam idearum ſenſualium atque materialium in cerebro coexiſtentiam (§. 113) eodem tempore producuntur ideæ ſenſuales, quo producuntur materiales: determinatum tamen eſt, atque adeo vulgo adhibetur ad deſignandum minimum, quod imaginari licet, tempuſculum. Uno enim oculi ictu terminamus, quod celerrime factum fuiſſe indigitamus. Hinc fluit principium Pſychometricum ad bonitatem memoriæ æſtimandam conducens; numerum reproductionis idearum eſſe ut tempus, quo conſervantur.

§. 243.

Quando ea locum habeat. *Quamdiu* itaque *ſpectatur idearum iterata productio, unum idemque eſt, ſive idea aliqua ſæpius producatur, ſive diu conſervetur.* Si enim diu conſervatur, ſæpius producitur, quamvis productiones iteratæ continua ſerie ſeſe invicem excipiant (§. 242). Unde porro conſequitur, *quamdiu idearum iterata productio ſpectatur, diuturnam earundem conſervationem & frequentem iterationem ſibi mutuo ſubſtitui poſſe, ſalvis iis, quæ inde ſequuntur* (§. 181 *Ontol.*).

Utile eſt noſſe, quænam ſibi invicem ſubſtitui poſſint tanquam cauſæ ſeu in genere cauſandi, tum in quocunque caſu alio: hoc enim pacto ea, quæ fieri poſſunt, magis in poteſtatem noſtram redigimus. Ceterum hinc jam evidentiſſime intelligitur, cur cerebrum facilitatem reproducendi ideas contrahat, ſive eadem ſæpius producatur, ſive diu conſervetur (§. 241), & cur idem in anima obtineat quoad ideas immateriales (§. 108 *Pſychol. empir.*).

§. 244.

Ideæ materiales rerũ cognitarum quomodo in cerebro exiſtunt. *Ideæ materiales ſemel ſenſu perceptis, vel noſtro arbitrio vi imaginationis formatis reſpondentes, non actu inſunt cerebro; ſed tantummodo potentia ſeu quoad poſſibilitatem actu inexiſtendi, abſente licet objecto.* Ideæ enim materiales, quæ ſenſualibus reſpondent, non conſervantur niſi continua productione (§. 233), atque adeo ceſſante actione objecti in organum ſenſorium intereunt (§. 111). Quamobrem in cerebro non actu inſunt.

Idem etiam oſtenditur hoc modo. Ideæ materiales conſiſtunt in motu, qui ex fibrillis nerveis in cerebrum fuit propagatus (§. 112), atque hic motus imminuta celeritate ſucceſſive debilitatur, donec prorſus extinguatur (§. 230). Quamobrem cum continua ſenſibilis actione motus iſte continuo produci debeat, ne intereat; impoſſibile omnino eſt ut idea materialis ſemel ſuſcitata actu ineſſe pergat in cerebro.

Poteſt quoque idem oſtendi per indirectum. Ponamus ideas materiales actione ſenſibilium in organum ſenſorium actu ineſſe pergere in cerebro, ceſſante licet actione in organum ſenſorium, quamdiu ſcilicet rerum ſemel ſenſu perceptarum in nobis datur reminiſcendi facultas. Quoniam ideæ iſtæ in motu conſiſtunt (§. 112), aut motus iſte in eodem loco cerebri perdurat,

durat, ad quem ex organo ſenſorio fuerat propagatus, ſenſibili in idem agente (§. 111), aut inde ulterius in alium locum propagatur, ubi conſervatur. Ponamus prius: ſi ſenſibile B poſt A in eaſdem fibrillas nerveas ejuſdem organi agit, ejus etiam idea materialis in eodem cerebri loco poſthac actu exiſtit. Et idem fieri debere patet, ubi C poſt B, D poſt E ac ita porro in eaſdem fibrillas nerveas ejuſdem organi agit. Quoniam ideæ materiales, quibus in cerebro repræſentantur ſenſibilia A, B, C, D, E & ita porro, in motu conſiſtunt (§. 112), & in eadem cerebri parte continuo ſubſiſtunt; neceſſe eſt eandem cerebri partem pluribus diverſis motibus ſimul ita cieri, ut unicuique ſine ulla permixtione remaneat ſuus celeritatis gradus, ſuaque directio: quod cum ſit abſurdum, idea materialis rei ſenſu perceptæ in eodem cerebri loco ſubſiſtere nequit, in quo primum fuerat producta. Subſiſtat igitur in alio loco, ſi fieri poteſt. Quoniam ideæ ſibi invicem continuo ſuccedentes diverſum ab eo locum occupare debent, in quo primum fuerant productæ; ideam B loco ſuo pellere ideam A, & ideam C denuo D, atque D ipſam E ac ita porro neceſſe eſt. Peculiarem adeo cerebri partem occupat idea A, peculiarem ſibi quoque occupat B, itidemque C, D ac E & ita porro. Quare cum magnitudo cerebri exigua ſit, nonniſi paucas ideas capere poterit: quod cum denuo abſurdum ſit, utpote experientiæ ſingulis obviæ e diametro adverſum; ideæ quoque materiales ſenſibilium in diverſis cerebri locis ſubſiſtere nequeunt. Quamobrem cum nec in eodem loco, in quo primum producuntur, nec in diverſis ab eodem ſubſiſtere poſſint *per demonſtrata*; ut actu inexiſtant in cerebro fieri haud quaquam poteſt.

Enimvero ſi ideæ iſtæ vel ſæpius fuerint productæ, vel diu conſervatæ, cerebrum contrahit facilitatem eas reproducendi (§. 241). Poſſibile igitur eſt, ut juxta legem imaginationis producantur occaſione ſenſibilis in organum ſenſorium agente (§. 229. 219 *Pſychol. rat.* & §. 117 *Pſychol. empir.*). Atque adeo inſunt cerebro quoad poſſibilitatem actu inexiſtendi, abſente licet objecto.

Non nego vulgo ſibi homines perſuadere, quaſi idearum rerum omnium, quas cognitas tenent, receptaculum ſit cerebrum. Atque adeo mirantur, quomodo in eodem locus eſſe poſſit tot ideis, ubi multitudinem earum ſtupent, quæ quis novit. Et inde fluxit imaginaria memoriæ notio, de qua diximus alias (§. 177 *Pſychol. empir.*). Sed noſtrum eſt in Pſychologia rationali docere, quid ea ſint, quæ ad animam ſpectant, non vero quid videantur.

§. 245.

Facilitas producendi ideas rerum, quas antea habuimus, in actuali quadam mutatione conſiſtit. Etenim facilitas reproductionis idearum acquiritur, ſi eædem ſæpius producantur, vel diu conſerventur (§. 241), adeoque antea non inerat, cum alias medio eam acquirendi minime fuiſſet opus. Ubi igitur facilitas iſta acquiſita fuerit, ineſt ipſi cerebri ſubſtantiæ quod ante non inerat, adeoque in actuali quadam mutatione conſiſtit. *Facilitas producendi ideas rerũ, quas habuimus, num*

ſit quid actuale. Qualis ſit iſta mutatio ut diſtincte exponamus, nemo a nobis requiſiverit, cum ſtructura cerebri nobis nondum adeo explorata ſit, ut quæ inde pendent, intelligibili modo explicari poſſint.

§. 246.

Status cerebri in ſomnio. ***In ſomnio ſimplici ideæ materiales continuo aliæ ex aliis naſcuntur; in compoſito vero in qualibet ipſius parte.*** Etenim ſomnium initium capit a ſenſatione & per phantaſmatum ſucceſſionem continuatur (§. 123 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum phantaſmatis ſingulis ideæ materiales in cerebro reſpondeant (§. 206), non minus ac ideis ſenſualibus (§. 113); in ſomnio continua eſt idearum materialium ſucceſſio. Enimvero in ſomnio ſimplici continuatio in eadem ſerie phantaſmatum fit; in compoſito vero in diverſis (§. 125 *Pſychol. empir.*). In ſomnio igitur ſimplici ideæ materiales ſibi invicem ſuccedentes ad eandem ſeriem pertinent, in compoſito ad diverſam, hoc eſt in ſimplici ab una ſenſatione ortum deducunt ceteræ omnes, in compoſito a diverſis (§. 124. 125 *Pſychol. empir.*). Patet adeo dum ſomniamus ideam materialem aliam continuo naſci ex alia in ſomnio ſimplici; in parte autem ſomnii idem obtinere, ubi fuerit compoſitum.

Nempe cum ſomnium nova ſenſatione interrumpitur, idea materialis, quæ ſenſuali reſpondet, non naſcitur ex idea materiali, quæ dabatur in cerebro, præcedente; verum ab actione ſenſibilis in organum reſultat. Unde in ſomnio compoſito nonnullæ ideæ naſcuntur ex motu in organo exiſtente, non vero ex eo, qui datur in cerebro. Motus vero in organo ſpecies impreſſa eſt, non idea materialis, quæ in motu in cerebro conſiſtit (§. 112).

§. 247.

Status organorũ ſenſoriorum in ſomno. ***Dum dormimus, fibrillæ nerveæ, quæ dantur in organis ſenſoriis, in eo ſtatu ſunt, ut ab actione ſenſibilis in organum non facile iis motus iiſdem imprimi poſſit, qui ſpeciem impreſſam conſtituit.*** Ponamus enim fibrillas nerveas, ex quibus conſtant nervi ſenſorii, eſſe in eodem ſtatu, ſive dormiamus, ſive vigilemus. Quodſi ergo in ſomno objectum aliquod in organum agit, idem fibrillis nerveis imprimetur motus, qui eidem imprimitur, dum vigilamus (§. 923 *Ontol.*). Et eodem modo patet, motum fibrillis nerveis in organo impreſſum ad cerebrum uſque continuari (§. 111). Anima igitur etiam in ſomno eadem claritate percipit ſenſibilia in organum ſenſorium agentia, qua eadem vigilans percipit (§. 126): quod cum ſit abſurdum (§. 59), fibrillæ nerveæ, ex quibus nervi ſenſorii organorum componuntur, non ſunt in eodem ſtatu, dum dormimus & quando vigilamus, conſequenter is motus, in quo conſiſtit ſpecies impreſſa, eiſdem imprimi nequit in ſomno, qui imprimitur, dum vigilamus.

Quoniam definire noluimus, qualis ſit ille motus, qui fibrillis nerveis imprimitur in organo & per nervos ſenſorios ad cerebrum uſque propagatur, num in fibrillarum quadam oſcillatione, an in agitatione fluidi cujuſdam ſubtilis in iiſdem contenti, an in utraque mutatione ſimul facta conſiſtat; nec noſtrum eſt in præſente diſtincte explicare differentiam ſtatuum, qui fibrillis nerveis conveniunt, dum dormimus & quando vigilamus.

§ 248.

Status cerebri in ſomno. ***Dum dormimus, cerebri ſtatus adhuc idem eſt, ut ideæ materiales iſtiuſmodi in eodem excitari poſſint, quales in eodem excitantur dum vigilamus.*** Dum

enim

enim dormimus, ſomniare poſſumus (§. 121 *Pſychol. empir.*). Enimvero dum ſomniamus, res, quas percipimus, imaginamur (§. 122 *Pſychol. empir.*), adeoque ideæ materiales, quæ continuo vel in integro ſomnio, vel in quadam ejus parte aliæ ex aliis naſcuntur (§. 246), juxta legem imaginationis naſcuntur (§. 219): id quod & experientiæ conſonum deprehenditur. Quamobrem cum is ſtatus ſit cerebri, cum vigilamus, ut idea materialis, quæ ſenſuali reſpondet, reproducat ideam materialem antea eum eadem ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium productam (§. 226), & eodem modo ex ideis materialibus phantaſmatis reſpondentibus naſcantur ideæ aliæ phantaſticæ (§. 225. 206); in ſomno ſtatus cerebri adhuc idem eſt, ut ideæ materiales iſtiuſmodi in eodem excitari poſſint, quales in eodem excitantur, dum vigilamus.

Cur ſtatum iſtum cerebri diſtinctius explicare non poſſimus, patet ex iis, quæ ad propoſitionem præcedentem annotata fuerunt. Ipſa autem experientia loquitur, ideas materiales, quæ in cerebro ſomniantium excitantur, eſſe iſtiuſmodi, quales vi imaginationis in nobis produci conſtat, dum oculis clauſis imaginationi luxurianti attendimus vigilantes. Enimvero quod non ſemper ſomniemus, etſi cerebrum ſit ad ſomnium aptum, id quidem inde eſt, quod nullum phantaſma in anima exiſtere poſſit, niſi quædam præcedat ſenſatio (§. 229), conſequenter nec in cerebro naſcantur ideæ materiales illis reſpondentes (§. 206), niſi præcedat aliqua idea materialis actione ſenſibilis in organum excitata (§. 113); is autem in ſomno organi ſenſorii ſtatus ſit, ut fibrillis nerveis non facile is motus imprimi poſſit, qui ſpeciem impreſſam conſtituit (§. 247).

§. 249.

Perceptionum ordinatarum & inordinatarum diſcrimen.

Perceptiones ordinatas appello, quæ repræſentant res conſtante ordine ſibi invicem ſuccedentes. *Inordinatas* dico, quæ repræſentant res nullo ordine ſe invicem conſequentes.

Nimirum perceptiones hic materialiter ſeu objective conſideramus, quatenus ſunt rerum ab anima diverſarum imagines; non vero ſubjective, quatenus ſunt actus animæ & ad ejus modificationes pertinent. Unde nil obſtat perceptiones eſſe inordinatas, etſi ipſæmet certo ordine ſe invicem conſequantur.

§. 250.

Status animæ in ſomnio.

Dum ſomniamus, anima eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum inordinatarum. Quod in ſomnio anima ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum, jam ſupra evicimus (§. 14). Reſtat igitur, ut oſtendamus perceptiones iſtas eſſe inordinatas. Etenim in ſomnio mutationes rerum, quæ percipiuntur, abſque ratione ſufficiente contingunt (§. 128 *Pſychol. empir.*), adeoque nulla datur regula, qua mutationes iſtæ ſe invicem excipiunt (§. 475 *Ontol.*), adeoque nec ullo ordine ſe invicem conſequuntur (§. 487 *Ontol.*). Quod igitur perceptionibus per ſomnium repræſentatur inordinatum eſt (§. 485 *Ontol.*), atque adeo perceptiones in ſomnio inordinatæ ſunt (§. 249), conſequenter in ſomnio anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum inordinatarum eſt.

Habemus adeo ſtatum animæ integrum in ſomnio, qualem ſupra definivimus in ſomno, quando non ſomniamus (§. 59), ita ut præſens propoſitio accipi poſſit pro definitione ſomnii reſpectu animæ, quemadmodum ex ſuperioribus citata definitionem ſomni ejus intuitu præbet, quamvis interea, donec natura animæ magis pateret, in Pſychologia empi-

rica (§. 119. 121) alias definitiones nominales ſomni atque ſomnii per communi experientia obvias differentias exſtruxerimus.

§. 251.

Status animæ dum vigilamus.

Dum vigilamus, anima eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum ordinatarum. Quod anima ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum dum vigilamus, ſupra jam oſtendimus (§. 14). Supereſt ut oſtendatur, quod perceptiones iſtæ ſint ordinatæ. Etenim dum vigilamus, ſenſu percipimus objecta præſentia, adeoque perceptiones, quas habemus, non alias nobis repræſentant mutationes, quam quæ in univerſo actu contingunt. Jam in hoc univerſo mutationes rerum certo ordine ſe invicem conſequuntur (§. 76 *Coſmol.*). Quod igitur perceptionibus, dum vigilamus, ſibi invicem ſuccedentibus tanquam nobis præſens exhibetur, ſeu quod ſenſu percipimus (§. 67. 59 *Pſychol. empir.*), ordinatum eſt, atque adeo perceptiones, dum vigilamus, ordinatæ ſunt (§. 249), conſequenter dum vigilamus, anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum ordinatarum eſt.

Patet adeo differentia inter ſomnia & vigilias, quam nos inferius daturos ſupra promiſimus (*not.* §. 14). Atque præſens propoſitio ſtatum vigilantis a ceteris, quos anima habere poteſt, ita ſeparat, ut definitionis loco ſervire poſſit, ubi alteri explicare debes, quid ſit vigilare quoad animam.

§. 252.

Variatio ſtatus fibrillarũ ſenſoriarum unde pendeat.

Fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis ipſo uſu reducuntur ad eum ſtatum, in quo motus ad cerebrum propagabilis a ſenſibilibus iiſdem imprimi nequit conſueta facilitate; non uſu autem reducuntur in ſtatum priſtinum. Dum enim vigilamus, ſenſibilia in organa ſenſoria agentia continuo percipimus: quod per ſe notum nemo non largitur. Fibrillis adeo nerveis continuo imprimitur motus, qui inde ad cerebrum propagatur (§. 111). Enimvero dum dormimus, fibrillæ nerveæ organorum ſenſoriorum in eo ſunt ſtatu, ut actione ſenſibilis ſpecies (§. 247), adeoque motus ad cerebrum propagabilis non facile imprimi poſſit (§. 112). Quare cum ſomnus ſua veluti ſponte ſequatur, ubi per aliquem temporis tractum vigilavimus, ut ex ſtatu vigilantis naſcatur, quemadmodum denuo nemini non obvium eſt per ea, quæ in ſe quotidie obſervat; fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis continuato per aliquem temporis tractum uſu reducuntur ad eum ſtatum, in quo motus ad cerebrum propagabilis eadem facilitate iiſdem non amplius imprimi poteſt, quo ante imprimebatur.

Enimvero nemini non quotidiana experientia exploratum eſt, ſomno per aliquod temporis ſpatium continuato nos iterum evigilare. Quamobrem cum ſomno durante nihil eorum, quæ nobis præſentia ſunt, conſcii ſimus, ſeu ſenſibilia præſentia non percipiamus clare (§. 119 *Pſychol. empir.*); motus quoque fibrillis nerveis nullus imprimitur ad cerebrum propagandus (§. 111), adeoque fibrillarum nervearum in organis ſenſoriis durante ſomno nullus uſus eſt: id quod de viſu in ſpecie per experientiam patet, quoniam clauſis oculis dormimus. Enimvero dum evigilamus, redit

ſtatus

ſtatus priſtinus, quod a poſteriori liquet. Ergo fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis, ubi ineptæ factæ fuerint ad recipiendum motum a ſenſibili, qui ad cerebrum propagari poſſit, non uſu reducuntur ad eum ſtatum, in quo ipſis a ſenſibilibus motus ad cerebrum propagabilis imprimi poteſt.

Neceſſe eſt, ut inquiramus, cur in anima ſtatus perceptiouum clararum & obſcurarum alteroare debeat. Quamobrem cum nunc corpus ſit eorum, quæ ad auimam ſpectant; nuoc vero anima illorum, quæ corpori accidunt, interpres: principium eo fioe præmittendum erat.

§. 253.

Somni finis ſeu neceſſitas.

Quoniam in ſomno ceſſat uſus organorum ſenſoriorum (*§.119 Pſychol. empir.*), adeoque & fibrillarum nervearum in iiſdem nervum ſenſorium conſtituentium (§. 111); non uſu autem hæ ipſæ fibrillæ in eum ſtatum reſtituuntur, quo officio ſuo defungi poſſunt (*§.* 252); *ſomno opus eſt ut fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis ad munia ſua obeunda ineptæ redditæ reficiantur, ſeu ad eadem denuo aptæ efficiantur.*

Paret hioc ſomni oeceſſiras ejuſque fiois, quem Deus per naturam iotendit; etſi hic totalis non ſir, cum ooo mious reficianrur fibrillæ nerveæ, ex quibus componuntur nervi motorii, quam illæ ex quibus ſenſorii conſtant. Sed de altero fine hic ut agatur locus non eſt. Sunt fiues ſomoi præterea alii in Teleologia explicaodi.

§. 254.

Cur clauſis oculis in lecto decumbendum.

Quia uſus oculi continuus eſt, quamdiu per diem vigilamus, etiam cum ſenſus ceteri vel prorſus feriantur, vel parum occupantur, quemadmodum nemo non novit, qui vel tantillum animum ad ſe advertit, in organis autem ſenſoriis fibrillæ nerveæ reficiuntur non uſu (§. 252); *plurimum conducit ſi, dum noctu non dormimus, oculos claudimus.*

Suffragarur experientia, ita ut etiam attentioribus de vulgo innotuerit, ſomno quodammodo æquiparandum eſſe, ſi clauſis oculis iu lecto decumbimus, quaudo dormire non valemus.

§. 255.

Cur & a ceteris organis ſenſibilia arcenda.

Ex eadem ratione *conducit, ſi dormire non valentes actiones ſenſibilium ab organis ſenſoriis, quantum fieri poteſt, arceamus.*

Hinc loca eligimus ab omni ſtrepitu remota, quem etiam eo, quo dormiendum, tempore metuere licebat. Curandum propterea, ne corpus calorem vel frigus ſentiar. Guſtus enim & olfactus per ſe ferianrur, uullis ſenſibilibus præſenribus. Aſt moleſtum percipimus eum corporis ſtarom, obi cauſæ iotrinſecæ faciuot, ur quaſdam corporis noſtri partes ſentiamus. Quodſi in lecto decumbeotibus ſenſus propemodum omnes prorſus feriantur, ut imaginationi tanrummodo aliquæ partes relinquantur, quæ nimirum nec ipſa inquietatur; vigilias oobis oon tantum obeſſe deprehendimus, quantom ubi organa ſenſoria nimis fuerint occupata. Taceo nos quoque iu ſomnum facilius incidere, ubi ſenſus obſtacula non objiciunr, nec difficultates faceſſit imagioatio.

§. 256.

Alternatio ſtatuũ animæ.

In anima ſtatus perceptionum clararum & obſcurarum, ſeu totalium diſtinctarum & confuſarum alternare debet. Etenim ſomno opus eſt, ut fibrillæ nerveæ in organis ſenſoriis ad munia ſua obeunda ineptæ redditæ reſtituantur, ſeu ad eadem denuo aptæ efficiantur (*§.* 253), conſequenter opus ut ſomnus & vigiliæ alternent. Enimvero quando vigilamus, anima eſt in

ſtatu

Digitized by Google

ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 14), totalium ſcilicet (§. 45 *Pſychol. empir.*), ſeu partialium clararum (§ 44 *Pſychol. empir.*): quando vero dormimus, eadem eſt in ſtatu perceptionum obſcurarum, ſeu totalium confuſarum (§. 59). Quamobrem cum ideæ ſenſuales ideis materialibus in cerebro coexiſtant (§. 113); in anima ſtatus perceptionum clararum, & obſcurarum, ſeu totalium diſtinctarum & confuſarum alternare debent.

Apparet adeo neceſſitas, cur anima non ſemper in ſtatu perceptionum diſtinctarum eſſe poſſit: neque enim vi eſſentiæ ac naturæ ſuæ alius eſſe poteſt ſtatus animæ, quam qualem admittit ſtatus corporis (§. 66. 67). Si quis hinc difficultates nectere velit adverſus ſtatum animæ a corpore ſeparatæ; eidem ſatisfaciemus inferius, ubi de immortalitate animæ acturi ſumus. Difficultates enim naſcuntur ex eo, quod anima vi eſſentiæ ſuæ in operationibus ſuis a corpore pendeat: quæ adeo premunt omnes, qui negare non audent, quæ experientiæ indubiæ fide nituntur.

§. 257.

Cur ſenſus ſint valde limitati.

Senſus omnes neceſſario valde limitati ſunt, ſeu pauca admodum objecta ſenſu ſimul clare ac diſtincte percipere licet. Etenim anima ſenſu non percipit objecta ſenſibilia, niſi quæ motum imprimunt in organo ſenſorio fibrillis nerveis ad cerebrum uſque propagabilem (§. 111), utque clara ſit perceptio, ſufficiens celeritatis gradus requiritur (§. 125), & ut eadem diſtincta ſit, a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur (§. 127). Enimvero non modo in tactu, guſtu & olfactu immediatus requiritur ſenſibilis atque organi contactus (§. 71. 72. 73 *Pſychol. empir*), & viſibile lumen in oculum immittere (§. 69 *Pſychol empir.*), ſonus vero in aurem illabi debet, ut conveniens unicuique organo ſenſibile percipiatur; verum etiam ipſa nervorum magnitudo (quemadmodum ex Anatomicis manifeſtum eſt) non fert, ut fibrillis diverſis nerveis motus ſatis celeres a diverſis ſenſibilibus ſimul imprimantur. Patet itaque pauca admodum objecta ſenſu ſimul clare ac diſtincte percipi poſſe, adeoque ſenſus omnes neceſſario valde limitatos eſſe.

Patet adeo quomodo ſenſus vi eſſentiæ, ac naturæ animæ neceſſario limitentur. Optici limitationem viſus clarius determinant, dum demonſtrant (§. 255 *Optic.*). Intuitus itaque ideæ univerſi admodum finitus eſt (§. 193), neque ultra limites per conſtitutionem organorum ſenſoriorum poſitos protendi poteſt: quæ enim ab eſſentia pendent animæ, in ſe immutabilia ſunt (§. 300 *Ontol.*).

§. 258.

Cur facultas imaginandi admodum limitata.

Facultas imaginandi admodum limitata eſt, hoc eſt, *phantaſmata nonniſi numero pauca ſimul produci poſſunt*. Phantaſmatis enim ideæ materiales in cerebro reſpondent (§. 206). Quare cum ideæ materiales conſiſtunt in motu quodam in cerebro excitato (§. 112), qualis nempe in cerebro ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium oritur (§. 205); nonniſi certa quædam cerebri pars ideis ſimul productis deſtinari poteſt, & quemadmodum idea ſenſualis diſtincta non eſt, niſi quando a diverſis ſenſibilis partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur (§. 127), adeoque motus una ad cerebrum propagati (§. 111) diverſas cerebri partes occupant; ita

quoque

quoque phantaſmatis diverſis ſimul productis reſpondentes ideæ materiales diverſas cerebri partes occupare debent, ut illa ſint diſtincta. Fieri adeo minime poteſt, ut multa phantaſmata ſimul producantur, adeoque facultas imaginandi admodum limitata eſt (§. 93 *Pſychol. empir.*).

Dum ſomniamus, res quas percipimus, imaginamur (§. 122 *Pſychol. empir.*). Conſtat vero, nos per ſomnium objecta, quæ percipimus, nobis videre videri, neque plura ſimul diſtincte percipere, quam quæ, ſi actu præſentia eſſent, uno obtutu comprehenderemus. Experientia itaque non modo propoſitionis præſentis veritatem confirmat; verum etiam limitationis modum definit, ſcilicet *quod eodem modo limitetur facultas imaginandi, quo limitatur facultas ſentiendi*, *neque* adeo *phantaſmatum ſimultaneorum majorem eſſe numerum, quam ſenſibilium, quæ uno obtutu comprehendere valemus*. Atque hinc eſt, quod cum in ſomnio ceſſet diſcrimen claritatis inter phantaſmata & ideas ſenſuales intercedens (§. 96. 101 *Pſychol. empir.*), quo illa ab his diſtinguimus, dum vigilamus (§. 97 *Pſychol. empir.*), nihil prorſus ſit in phantaſmate totali, quo idem ab idea aliqua ſenſuali totali in ſomnio diſtinguere poſſis. Unde contingere ſolet, quemadmodum & ipſi non una vice experti ſumus, ut in ipſo ſomnio nos ante ſomniaſſe judicemus.

§. 259.

Campus perceptionum quid dicatur.

Campum perceptionum dico multitudinem perceptionum ſimultanearum.

In Opticis *campum viſionis* appellare ſolemus amplitudinem ſpatii, quod uno obtutu oculus comprehendit. Et de eo intelligenda ſunt, quæ paulo ante (*not.* §. 257) de ejus magnitudine ab Opticis definita annotavimus. Significatus iſte redditur generalior, ut ad ceteros quoque ſenſus; imo ad imaginationem quoque transferri poſſit.

§. 260.

Quodnã in eo determinã do obſervandum.

Quoniam multitudo eorum, quæ ſenſu aliquo ſimul percipi poſſunt, determinari nequit, niſi etiam ratio habeatur diſtantiæ, e qua objectum ſenſibile in organum aliquod adhuc agere poteſt; *in campo perceptionum determinando ratio quoque habenda eſt diſtantiæ, e qua organum ſenſorium a ſenſibili aliquo adhuc affici poteſt*.

Ita ſi campum auditus determinare volueris, non modo definiendum, quotnam diverſos diverſorum corporum ſonororum ſonos ſimul auditu perceptos a ſe invicem diſcernere poſſis; verum etiam ad quantam diſtantiam ſonorum excitatorum maximum adhuc clare percipere valeas.

§. 261.

Differẽtia quæ inter ſenſus diverſos intercedit.

Quoniam contactum immediatum ſenſibilis atque organi requirit guſtus atque tactus (§. 72. & 73 *Pſychol. empir*); *in definiendo campo guſtus atque tactus ratio tantummodo habetur multitudinis ſenſibilium*.

Nimirum non repugnat, præſertim quoad tactum, quem per totum corpus diffuſum eſſe conſtat, ut plura objecta ſimul in organum ſenſorium agant citra confuſionem; repugnat tamen ut in diſtans agant, propterea quod actio eorundem immediata eſt, cetera vero ſenſibilia mediante quodam corpore alio in organum agunt, ſcilicet viſibilia mediante lumine, audibilia ſive ſonora mediante aere, odorifera mediantibus effluviis odoriferis.

§. 262.

Campus perceptionum immediatarũ.

Perceptionum immediatarum campus determinatus eſt & intra arctos admodum limites continetur. Quæ enim ſenſu percipimus (§. 195) & phantaſmata perceptiones immediatæ ſunt (§. 207), quatenus ſcilicet clare (§. 196) atque diſtincte percipiuntur tam ſenſibilia, quam imaginabilia (§. 197), conſequenter cum non aliæ in anima dentur perceptiones, quam ideæ ſenſuales atque phantaſmata, cum illæ ſint repræſentationes rerum præſen-

tium

tium (§. 65. 59 *Pſychol. empir.*), hæ autem abſentium (§. 92 *Pſychol. empir.*); omnes perceptiones immediatæ aut ideæ ſenſuales claræ atque diſtinctæ, aut phantaſmata clara atque diſtincta ſunt. Enimvero pauca admodum ſenſibilia clare ac diſtincte ſenſu ſimul percipiuntur (§. 257) ac nonniſi pauca phantaſmata ſimul produci poſſunt (§. 258). Campus igitur perceptionum immediatarum determinatus, iſque valde exiguus eſt, ſeu intra arctos admodum limites continetur (§. 259).

Quam arcti ſint campi hujus limites non rectius comprehendere licet, quam ubi non modo totum ſpatium, quod integrum univerſum occupat, tibi repræſentaveris; verum etiam una cogitaveris materiæ diverſitatem in ſpatio nobis imperceptibili atque varietatem motuum in iſto ſpatiolo tempuſculo quantumcunque exiguo dato. Sed de his demum in Teleologia plura dicendi erit locus & quædam jam diximus in Diſſertatione de Notione intellectus divini per opera naturæ illuſtrata, quam *Thümmigius* Meletematis ſuis ſubjunxit.

§. 263.

An campus perceptionũ immediatarũ extendi poſſit.

Anima campum perceptionum immediatarum ultra ſuos terminos producere nequit, ſeu eum majorem efficere non poteſt. Ponamus enim, ſi fieri poteſt, campum perceptionum immediatarum ab anima ultra arctos, quos habet, terminos produci. Quoniam perceptiones immediatæ vel ſenſus ſunt, vel phantaſmata (§. 195. 207); anima plures perceptiones ſimul producendi facultatem acquirere valet, quam quas vulgo una producere poteſt (§. 259). Efficere itaque poterit, ut plura objecta ſimul diverſis fibrillis nerveis motum imprimant, quam quæ vulgo imprimere ſolent (§. 127), veluti ut campus viſionis ultra ambitum anguli recti extendatur. Cumque phantaſmata exhibeant campum viſibilium (*not.* §. 258); ut plura uno obtutu comprehendere nobis videamur, quam, ſi ea revera videmus, intra ambitum anguli recti comprehendi poſſunt (§. 235 *Optic.*). Quoniam utrumque abſurdum eſſe per ſe patet, utpote contradictioni obnoxium (§. 30 *Ontol.*); anima campum perceptionum immediatarum ultra terminos, quibus continetur, producere nequit.

Idem oſtenditur directe hoc modo. Patet ex demonſtratione propoſitionis præcedentis campum perceptionum immediatarum ideo arctos admodum habere limites, quod ampliores non admittat ſentiendi atque imaginandi facultas (§. 262). Enimvero ſenſuum limites pendent a conſtitutione organorum (§. 257), conſequenter ab eo, quod vis repræſentativa animæ pendeat a mutationibus, quæ in organo contingunt (§. 62), atque adeo animæ eſſentiales ſunt (§. 66), & hinc in ſe immutabiles (§. 300 *Ontol.*). Anima igitur eas producere nequit. Jam vero campus phantaſmatum eadem amplitudine gaudet, qua campus idearum ſenſibilium (*not.* §. 258). Quamobrem cum hic ultra arctos, quos natura ipſi conſtituit terminos, animæ virtute produci minime poſſit *per demonſtrata*; nec anima campum phantaſmatum ampliare valet.

Utile eſt noſſe, quænam vi animæ augeri vel minui poſſint, quænam vero intra eos terminos relinquenda ſunt, quos natura conſtituit, ne temere acquirere conemur, quæ acquiri a nobis nequeunt, nec negligamus, quæ adipiſci licebat. Ceterum ſi quis dubitet

num

num in demonſtratione indirecta propoſitionis præſentis recte aſſumſerimus, contradictorium eſſe aſſerere, quod anima efficere poſſit, ut plura objecta ſimul motum diverſis fibrillis nerveis imprimere poſſint, quam quæ imprimere ſolent, & ut plura nobis uno obtutu comprehendere videamur, quam quæ intra ambitum anguli recti continentur; eidem dubium levi attentione eximi poteſt. Qui enim ſumit omnia objecta, quæ ſimul diverſis fibrillis nerveis in eodem organo motum imprimere ſolent; is negare tenetur, plura motum iiſdem fibrillis imprimere non poſſe, niſi motus a diverſis objectis iiſdem fibrillis imprimi debet: id quod contra hypotheſin eſt, neque adeo hic admittendum. Quamobrem ubi affirmaveris, plura objecta diverſis fibrillis nerveis motum imprimere, quam quæ iiſdem motum imprimere ſolent; utique affirmas, quod ante negaveras, atque adeo manifeſta contradictio eſt (§. 30 *Ontol.*). Nec abſimili modo manifeſta eſt contradictio in caſu altero.

§. 264.

Anima eſt ſubſtantia finita. Anima enim integram ideam univerſi ſeu mundi adſpectabilis, quæ continuo in eadem exiſtit & eaſdem prorſus mutationes cum ipſo mundo adſpectabili ſubit (§. 192), ſimul intueri nequit (§. 194); ſed ſive ſtatum præſentem ſpectes (§. 182), ſenſus neceſſario valde limitati ſunt (§. 257); ſive ſtatus præteritos conſideres (§. 181), facultas imaginandi pariter admodum limitata eſt (§. 258). Quamobrem cum anima campum perceptionum immediatarum, hoc eſt, ſenſationum (§. 204) & phantaſmatum (§. 207), ultra ſuos terminos producere non poſſit (§. 263); nullo modo efficere valet, ut vel plura objecta immediate percipiat, quam quæ percipit, vel ut una percipiat, quæ ſucceſſive percipit, utut omnes univerſi ſtatus in idea univerſi ſimul involvantur (§. 182. 184. 185). Quoniam itaque animæ omnia ſimul ineſſe nequeunt, quæ eidem actu ineſſe poſſunt; ens reale finitum eſt (§. 837 *Ontol.*). Conſtat vero eandem eſſe ſubſtantiam (§. 48). Eſt igitur ſubſtantia finita. *Finitudo animæ.*

Quanta ſit hæc finitudo ex campo perceptionum æſtimandum, cujus limites quoad ſingulos ſenſus ipſamque imaginandi facultatem per leges ſenſationum atque phantaſmatum definire licet, cum anima neutram harum legum violare poſſit. Dici poteſt anima finita, quatenus limites habet, quo ſenſu in Matheſi magnitudines finitas appellamus (§. 798 *Ontol.*); ſed hic demonſtramus competere eidem finitudinem realem, quæ mutationem ſtatuum neceſſariam involvit (§. 834. 837 *Ontol.*). Quoniam enim perceptiones ipſius, hoc eſt, ideæ ſenſuales atque phantaſmata, continuo variant, aliis aliiſque invicem ſuccedentibus, quemadmodum unusquiſque in ſe obſervat; variantes perceptiones diverſos animæ ſtatus conſtituunt (§. 705 *Ontol.*).

§. 265.

Finitudo animæ eſſentialis eſt, ſeu ad eſſentiam ipſius pertinet. Eſſentia enim animæ conſiſtit in vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 66). Limites itaque in numero eſſentialium animæ ſunt (§. 143 *Ontol.*). Vi igitur horum limitum anima ſucceſſive percipit, quæ pro diverſo corporis ſitu in organum ſenſorium agunt, nec aliter quam fert actio ſenſibilis in organum (§. 62), atque adeo ad eſſentiam ipſius pertinent, ut non omnia inſint ſimul quæ eidem actu ineſſe poſſunt. Finitudo igitur realis ad eſſentiam animæ pertinet (§. 837 *Ontol.*), ſeu eidem eſſentialis eſt. *Finitudo animæ eſſentialis.*

Nempe finitudo realis animæ conſiſtit in impoſſibilitate omnes perceptiones ſimul habendi, quæ in tota ſerie, quæ per omnem vitam in eadem locum habet, continentur.

Hactenus enim non reſpicimus, niſi quæ ad ſtatum hujus vitæ pertinent: alias ſeries iſta ulterius producenda erat. Ideo anima finita eſt & limites recipit, quia perceptionum immediatarum ſeries ſucceſſiva eſt, & mediatæ diverſis involutionum gradibus in immediatis continentur (§. 198): quæ probe notari velim. Proderit enim plurimum hæc probe perpendiſſe in Theologia naturali, ut differentiam inter Deum & animam noſtram clarius percipere & quantum fert intellectus finiti ratio intelligibili modo explicare valeamus. Pſychologia enim rationalis non ſterilis eſt; ſed in uſum Theologiæ naturalis addiſcitur, non ut ex propoſitionibus pſychologicis demonſtres, quænam Deo conveniant attributa (in hunc enim uſum trahemus principia coſmologica), neque ut attributorum divinorum notiones quaſdam conſequamur (huc enim facient principia Pſychologiæ empiricæ); ſed ut attributorum divinorum præſtantiam intimius perſpiciamus (id enim eſt Pſychologiæ rationalis; nec aliunde exſpectari poteſt).

§. 266.

Principium reductionis ad abſurdum.

Quoniam eſſentiæ rerum immutabiles ſunt (§. 300 *Ontol.*), *fieri non poteſt, ut finitudo animæ mutetur* (§. 265), conſequenter nec *fieri poteſt*, ut quæ finitudini repugnant, conſequenter *quæ enti infinito propria ſunt, eidem unquam conveniant*: id quod etiam ex incommunicabilitate attributorum ſequitur (§. 45).

Habemus hic principium reductionis ad abſurdum, quo in Moralibus & Theologia naturali uti licet. Etenim ſi quid animæ competere ſumas, ac inde legitima ratiociniorum concatenatione deducitur, animam non poſſe eſſe finitam, ſeu eſſe infinitam, hoc ipſo patet impoſſibile eſſe, ut animæ conveniat quod eidem convenire ſumebatur. Patet adeo reducere aliquid ad infinitudinem animæ idem eſſe, ac ad abſurdum quid reducere.

§. 267.

An viſu armato campus viſionis fiat amplior.

Si viſu armato percipimus, quæ nudo percipere non poteramus, aut armato distincte percipimus, quæ nudo nonniſi confuſe percipiuntur; campus viſionis ultra ſuos terminos non producitur. Viſus armatur vel teleſcopio, vel microſcopio. Ponamus nos per teleſcopium reſpicere Jovem & oculo armato videre Satellites, quos nudo videre non licet. Cum nihil videatur ſine lumine (§. 24 *Optic.*); radii luminis a Satellitibus per teleſcopium ad oculum deferuntur. Quodſi cogitemus, eadem manente oculi directione removeri teleſcopium; cum nulla adſit ratio, cur via luminis a Satellitibus propagati immutari debeat, radii adhuc ab iiſdem ad oculum pertingere, imo eandem retinæ partem ferire debent (§. 70 *Ontol.*). Quoniam tamen nudo oculo videri nequeunt, cum videantur per teleſcopium; ratio alia non ſubeſt, quam quod radii in nudum illapſi punctum quoddam individuum occupent, in armato autem per ampliorem retinæ partem diffundantur (§. 71 *Optic.*). Enimvero quod objecti alicujus imago majorem retinæ partem occupet, hoc ipſo non efficitur, ut retina plures objectorum ſenſibilium imagines capere poſſit, quam ubi in puncto individuo conſiſtit, conſequenter ut oculo armato plura objecta ſimul percipiamus quam nudo. Campus igitur viſionis non ampliatur, ubi per teleſcopium videmus objecta, quæ nudo oculo inconſpicua ſunt (§. 259).

Quodſi ponamus interdiu per teleſcopium videri ſtellam aliquam fixam, quam lumen diurnum viſui ſubducit, etſi noctu ſatis conſpicuam; patet, ut ante, non minus radios luminis ad oculum nudum, quam ad armatum propagari. Enimvero in oculum nudum cum etiam incidat eadem

via

via lux diurna; lumen ſtellæ & lux diurna in eaſdem fibrillas nerveas una agunt, adeoque cum hæc illo multo major ſit, quod nemo non agnoſcit, idea lucis diurnæ prævalet (§. 140). Quod igitur per teleſcopium videatur ſtella, quæ oculo nudo videri nequit; non alia eſt ratio, quam quod per iſtud lux diurna arcetur, ut una cum lumine ſtellæ in eundem deferri non poſſit. Enimvero hac ſeparatione luminum remoto teleſcopio confundendorum non obtinetur, ut uno obtutu plura objecta capere poſſis, quam quæ nudo oculo comprehenduntur. Campus igitur viſionis nec in hoc caſu dilatatur (§. 259).

Quamobrem cum viſibilia, quæ nudo oculo videri nequeunt, per teleſcopia videantur, vel quod nimis exigua aucta magnitudine exhibeantur, vel quod lumen debile a forriori ſeparetur, in neutro autem caſu amplietur campus viſionis per teleſcopium *per demonſtrata*; evidens eſt, campum viſionis ultra ſuos terminos non produci, ubi oculus teleſcopio armatus videt, quæ nudus aſſequi nequit. *Quod erat primum.*

Ponamus jam porro nos per teleſcopium maculas lunares diſtincte percipere, quas nudo nonniſi confuſe percipimus. Quoniam id inde eſſe experimur, quod per teleſcopium majores appareant, quam nudo oculo videntur; non alia ratio eſt, quam quod per teleſcopium major delineetur in retina imago, quam ubi radii in nudum oculum incidunt (§. 66 *Optic.*). Enimvero quod imago in retina majus ſpatium occupet, hoc ipſo minime obtinetur, ut plurium objectorum imaginibus in retina ſit locus, conſequenter ut plura viſu ſimul percipere valeamus, quam alias nudo oculo percipere licet. Campus igitur viſionis ultra ſuos terminos non producitur, ſi armato viſu diſtincte percipimus, quæ nudo confuſe percipere ſolemus. *Quod erat ſecundum.*

Ponamus jam porro nos per microſcopium videre animalculum nudo oculo inconſpicuum, qualia ſunt animalcula in ſpermate animali natantia. Quoniam microſcopia augent magnitudinem objectorum; eodem prorſus modo, quo ante, patet, rationem differentiæ viſus armati atque nudi non aliam eſſe, quam quod per microſcopium viſi imago datam retinæ partem occuper, quæ in oculo nudo in puncto individuo conſiſtebat. Unde porro ut ante colligitur, hoc ipſo campum viſionis ultra terminos viſus nudi minime produci, ſi per microſcopium videntur, quæ nudo oculo videri nequeunt. *Quod erat tertium.*

Ponamus denique per microſcopium videri aliquid diſtincte, quod ante videbatur confuſe nudo oculo. Quoniam eodem modo, quo ante in caſu teleſcopii ſimili, conſtat, imaginem majorem retinæ partem occupare, ubi objectum oculo armato, quam ubi nudo conſpicitur; eodem quoque modo inde colligitur, per microſcopia non augeri campum viſionis, ubi per ea diſtincte videmus, quæ nudo oculo confuſe videntur. *Quod erat quartum.*

Q 2 Propo-

Propoſitionem præſentem non alio fine anterioribus adjecimus, quam ut occurratur objectioni contra impoſſibilitatem campi perceptionum, quam non ſatis cauti afferre poſſunt, tum ne ſibi (quod vulgo fieri aſſolet) videantur acutiores aliis hebetudinis ſuæ nondum gnari, tum (quod palmarium eſt) ne deſint in philoſophia noſtra exempla modi refutandi directi, quo, dum docere videmur, aliorum objectionibus occurrimus & errores redarguimus (§. 1036 *Log.*). Ceterum ipſa experientia docet, teleſcopia & microſcopia campum viſionis intra terminos arctiores conſtringere, tantum abeſt ut ultra conſuetos extendant: cujus etiam rationes ex Opticis ſunt manifeſtæ. Et quamvis in campo perceptionum determinando etiam habenda ratio ſit diſtantiæ, ad quam v. gr. viſus extenditur (§. 260); teleſcopia tamen campum viſionis non extendunt, quoniam haud quaquam efficiunt, ut viſus longius exporrigatur, ſed tantummodo ut diſtincte aſſequatur, quæ ſine hac armatura vel confuſe, vel prorſus obſcure percipit. Neque enim teleſcopium radios a viſibili in oculum allicit, a quo eodem remoto nulli ad eundem pertingerent; ſed tantummodo hoc præſtat, ut radii in plures fibrillas nerveas agant, qui alias vix in unam agunt, aut ut ſoli in quaſdam fibrillas agere poſſint, qui alias cum radiis ab aliis objectis propagatis ſimul in eaſdem agunt.

§. 268.

Senſus quando acuantur.

Senſus acui dicitur, ſi efficitur, ut clare aut diſtincte percipiat, quæ antea obſcure vel confuſe percipiebat.

De viſu vulgata locutio eſt; ſed nil obſtat, ut ad ceteros quoque ſenſus applicetur, etſi non adeo obvium ſit, quod perinde ac viſus perfici poſſint.

§. 269.

Differentia acuminis intrinſeci & accidentalis.

Eſt vero *acumen ſenſus* vel intrinſecum, vel accidentale. *Intrinſecum* eſt, ubi a cauſa interna pendet, ut clare ac diſtincte percipiatur, quod naturali conſtitutione organi nonniſi obſcure vel confuſe percipiebatur. *Accidentale* vero eſt, quod a cauſa quadam externa pendet.

Diſcrimen hoc non fingi præter neceſſitatem, ex mox dicendis conſtabit.

§. 270.

Viſus per microſcopia & teleſcopia acuitur.

Quoniam experientia conſtat, per teleſcopia atque microſcopia videri, quæ viſui ſeſe ſubducunt nudo, & per illa diſtincte apparere, quæ nudus oculus nonniſi confuſe cernebat; ideo patet, *teleſcopiis ac microſcopiis acui viſum* (§. 268). Quoniam vero ratio cur hoc oculo accedat, a teleſcopio vel microſcopio, adeoque a cauſa quadam externa (§. 882 *Ontol.*) petenda; *acumen viſus, quod per teleſcopia & microſcopia habet, non niſi accidentale eſt* (§. 269).

Si quis dicat, per teleſcopia & microſcopia non proprie loquendo acui viſum, ſed juvari adminiculis ut acutiori æquipolleat; non dicit quæ a veritate aliena ſunt & quæ a definitionibus noſtris abhorrent. Sed cum ad formandas notiones univerſales fictionibus uti liceat; ecquis jure reprehendet, ut entia præter neceſſitatem non multiplicaturi ſalva rei veritate ad idem genus reducamus, quæ ſibi invicem æquipollent?

§. 271.

Viſus presbytarum & myopum quando acuatur.

Similiter cum conſtet presbytas, hoc eſt, eos, qui remota diſtincte, vicina confuſe vident, per perſpicilla diſtincte videre vicina, & contra myopes, hoc eſt, eos, qui remota confuſe, vicina diſtincte vident, per vitra concava diſtincte ſpectare remota; *viſus presbytarum perſpicillis convexis, myopum perſpicillis concavis acuitur* (§. 268). Patet vero ut ante (§. 270), *acumen hoc non eſſe niſi accidentale.*

In

In vulgus hoc notum eſt, ut ſuperfluum videri poſſit talia annotari. Ratio, cur acutius videat presbyta per perſpicilla convexa, quam nudo oculo, & myops per perſpicilla concava diſtinguat, quæ nudo agnoſcere nequit, ex Opticis petenda (§. 398 & ſeqq. *Optic.*).

§. 272.

Similiter cum ſpecula concava augeant magnitudinem objectorum non procul ab eorum ſuperficie diſtantium, atque hoc ipſo efficiatur ut videamus, quæ oculo nudo diſtingui a nobis minime poterant; *ſpeculis quoque concavis viſum acui claret* (§. 268). Patet vero denuo ut ante (§. 270), *acumen hoc non eſſe niſi accidentale*. *Specula concava viſum acuunt.*

§. 273.

Quoniam per tubos ſtentoreophonicos obtinetur, ut ſonus percipiatur, qui alias propter diſtantiam nimiam percipi nequit; imo idem evenit, ſi orificium tubi anguſtius auri applicetur, ac hoc inprimis in caſu ſonus diſtincte percipitur, qui alias non ſatis diſtincte percipi poteſt; *tubo ſtentoreophonico acui auditum palam eſt* (§. 268). *Auditus quomodo acuatur.*

Cur id fiat, ſuo loco oſtendemus, quando philoſophiam experimentalem tradituri ſumus. Imo rationem jam ſatis aperte indicavimus in Philoſophia experimentali, quam patrio ſermone conſcripſimus, ubi phænomena tubi ſtentoreophonici ad cauſas manifeſtas revocamus.

§. 274.

Acumen, quod auditui eſt tubi ſtentoreophonici uſu, accidentale eſt. Ratio enim hujus acuminis non ineſt ipſi auditus organo, ſed potius tubo ſtenroreophonico, adeoque a cauſa externa pendet (§. 851. 881 *Ontol*). Eſt igitur accidentale (§. 269). *Quale ſit illud acumen.*

Hinc & vulgo dicitur auditum juvari tubo ſtentoreophonico. Sed tenenda hic ſunt, quæ jam in anterioribus (*not.* §. 270) monuimus.

§. 275.

Quoniam conſtat, ubi microſcopiis objecta fuerimus contemplati, nos poſthac nudo oculo diſtinguere, quæ antea non cernebamus, hic vero ratio viſionis diſtinctæ in ſequentibus non amplius a microſcopio, ſed a facultate per microſcopia contracta pendet, quod per ſe manifeſtum eſt; *microſcopiorum uſu acumen viſus intrinſecum acquiri poteſt* (§. 269). *Acumen viſus intrinſecũ microſcopiorum uſu acquiſitum.*

Non ſumimus hic, niſi quod propria experientia convicti jam annotavimus alibi, cum in philoſophia experimentali patrio ſermone conſcripta de obſervationibus microſcopiis ageremus.

§. 276.

Similiter experientia conſtat, ubi quis in diſtincte percipiendis viſibilibus, imo etiam aliis ſenſibilibus (§. 682 *Log.*) diu multumque fuerit verſatus; eum poſtea diſtincte percipere poſſe, quæ antea nonniſi confuſe percipiebat, imo viſu diſcernere, quæ alias eundem effugiebant. Patet adeo, *ſi quis diu multumque in diſtincte contemplandis ſenſibilibus verſetur, his ipſis exercitiis acui viſum, imo ſenſus quoque alios*. Quoniam vero in hoc caſu ratio acuminis a cauſa interna pendet (§. 851. 881 *Ontol.*); *acumen exercitiis diſtinctarum contemplationum acquiſitum intrinſecum eſt*. *Acumen ſenſuum intrinſecũ exercitio cõparandum.*

Atque

Atque hoc acumen unuſquiſque ſibi acquirere debet, cum pendeat a perfectione intellectus, cui perficiendo pro virili ipſa lege naturali obligamur. Et hinc eluceſcit uſus doctrinæ pſychologicæ de perfectionibus animæ acquiſitu poſſibilibus, ut talia ſperni non debeant, etſi in vulgus nota, quemadmodum *Euclides* non contempſit notiones communes, cum iiſdem ad demonſtrationum inconcuſſa fundamenta jacienda haberet opus. Quæ vero hic a poſteriori ſumimus, haud difficulter a priori probari poterant. Qui enim diu in diſtincte contemplandis ſenſibilibus verſatur, is ſucceſſive attentionem ſuam ad ea, quæ ipſis inſunt, transfert (§. 682 *Log.*), adeoque habitum id faciendi acquirit (§. 430 *Pſychol. empir.*). Quamobrem contingit, ut in objectis obſervemus, quæ aliorum obtutum effugiunt (§. 237 *Pſychol. empir.*).

§. 277.

Recognitionis modus duplex.

Confuſa ideæ reproductæ recognitio eſt apperceptio ideæ reproductæ, ut bis in diverſis perceptionum ſeriebus exiſtentis. Aſt *diſtincta ideæ reproductæ recognitio* eſt judicium de eo, quod ideam aliquam jam antea habuerimus.

Ut diſcrimen hoc clarius percipiatur, relegenda ſunt, tum quæ ad ſtabiliendam recognitionis illius rationem (§. 174 *Pſychol. empir.*), tum quæ ad explicandum actum judicii affirmativi in medium adduximus (§. 343 *Pſychol. empir.*). Neque omittenda eſt relectio eorum, quæ de ſecunda mentis operatione in cognitione ſymbolica oſtendimus (§. 350 *Pſychol. empir.*). Atque hiſce relectis una patebit, diſcrimen iſtud a nobis non gratis fingi; ſed in re ipſa fundamentum habere.

§. 278.

Memoriæ quot ſpecies.

Quoniam memoria in facultate ideas reproductas, conſequenter & res per eas repræſentatas, recognoſcendi conſiſtit (§. 175 *Pſychol. empir.*); recognitio autem duplex eſt, altera quidem confuſa, altera diſtincta (§. 277): *duæ dantur memoriæ ſpecies, quarum altera eſt facultas res confuſe recognoſcendi; altera vero facultas res diſtincte recognoſcendi* (§. 712 *Log.*).

Inveniuntur nimirum duæ memoriæ ſpecies eo prorſus modo, quem *loc. cit. Log.* præſcripſimus. Utrique enim memoriæ ſpeciei commune eſt, quod ſit facultas ideas reproductas recognoſcendi. Quamobrem cum modus recognitionis duplex eſſe poſſit (§. 277); ubi is tanquam ulterior determinatio notioni anteriori ſuperaccedit, notio generis in notionem ſpeciei abit, utpote differentia ſpecifica notioni generis ſuperaddita (§. 241 *Ontol.*). Facit adeo præſens exemplum ad illuſtrandam praxin Logicæ de ſpeciebus ex dato genere inveniendis (§. 712 *Log.*). Non piget talia annotare, tum ut lectorem ad praxin Logicæ excitemus, tum ut dilucidius conſtet uſus regularum logicarum a nobis traditarum, ipſaque praxi confirmetur uberius.

§. 279.

Memoriæ diviſio.

Memoria ſenſitiva eſt facultas ideas reproductas & res per eas repræſentatas confuſe recognoſcendi. *Intellectualis memoria* eſt facultas ideas reproductas diſtincte recognoſcendi. Memoria ſenſitiva dici etiam poteſt *animalis*.

Senſitivam appello, quæ a ſenſu ortum trahit; quemadmodum intellectualem, quæ ab intellectu pendet. Illa vero ideo animalis dici poterat, quia homini cum animantibus brutis communis, prouti ex infra dicendis eluceſcet.

§. 280.

Memoria ſenſitiva in quo conſiſtat.

Quoniam memoria ſenſitiva in confuſa idearum reproductarum recognitione conſiſtit (§. 279), confuſe autem ideas reproductas recognoſcimus, dum nobis conſcii ſumus ideam reproductam in alia perceptionum

Digitized by Google

ſeric contineri, quam anre producta continebatur (§. 277); ***memoria animalis ſeu ſenſitiva in apperceptione ejuſdem ideæ tanquam in diverſis perceptionum ſeriebus contentæ conſiſtit.***

Nimirum eadem idea bis producitur, ſive vi ſenſus & imaginationis ſimul, ſive vi imaginationis ſolius, ſed cum ideis ſociis. Video arborem proceram in horto & in mentem venit alia olim viſa in ſilva. Senſui debetur idea arboris in horto; imaginationi vero idea arboris in ſilva. Illius idea horti ſocia eſt; hujus vero idea ſilvæ. Sociæ ſunt ideæ objectorum aliorum in horto & ſilva ſimul perceptorum. Quatenus ideæ utriuſque arboris & idearum, quæ utrique ſociæ ſunt, nobis conſcii ſumus, adeoque omnes ſimul appercipimus (§. 25 *Pſychol. empir.*), memoria nobis tribuitur. Vi imaginationis phantaſma producimus rei ſenſu nunquam perceptæ. Alia vice verba cum alio miſcentibus reproducitur idea ejuſdem phantaſmatis, cujus nobis conſcii ſumus una cum aliis perceptionibus, quas tunc ſimul habuimus. In phantaſma iſtud attentis imaginatio idem quoque ſiſtit cum ideis ſociis, quæ tunc nobis erant, cum primum idem formaremus. Habemus adeo idem phantaſma bis productum, ſed cum diverſis ideis ſociis, vi imaginationis ſolius. Quatenus igitur utriuſque cum ideis ſociis nobis conſcii ſumus; memoria ſenſitiva nobis tribuitur.

§. 281.

Memoria intellectualis in quo conſiſtat.

Similiter quoniam memoria intellectualis in diſtincta idearum reproductarum recognitione conſiſtit (§. 279), diſtincte autem ideas reproductas recognoſcimus, dum judicamus, nos ideas iſtas jam antea habuiſſe (§. 277); ***memoria intellectualis conſiſtit in judicio, quod eandem ideam jam antea habuimus.***

Ita memoria intellectualis nobis tribuitur, quatenus arborem proceram in horto videntes judicamus, nos arborem proceram alias in ſilva vidiſſe, vel quatenus judicamus nos phantaſma, quod ſermonem cum aliis miſcentibus in mentem venit, alias finxiſſe. Non opus eſſe ut idea reproducta ſemper ſit numero eadem, ſed eam quoque ſpecie vel genere eandem eſſe poſſe nemo non novit & ex iis palam eſt, quæ de imaginatione in Pſychologia empirica demonſtrata ſunt (§. 105).

§. 282.

Dependentia memoriæ intellectualis a ſenſitiva.

Memoria intellectualis ſupponit ſenſitivam, ſeu actus ſenſitivæ præcedere debet actum intellectualis. Actus enim intellectualis eſt judicium de idea jam reproducta, quod eam alias jam habuerimus (§. 281). Enimvero dum ita judicamus, ideam reproductam recognoſcimus (§. 173 *Pſychol. empir.*), adeoque opus eſt ut nobis conſcii ſimus ideæ nunc reproductæ tanquam in alia perceptionum ſerie contentæ, quam continebatur, cum objectum alias perciperetur (§. 174 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt ut eandem ideam in diverſis perceptionum ſeriebus appercipiamus (§. 25 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum hæc apperceptio ſit actus memoriæ ſenſitivæ (§. 280); actus memoriæ ſenſitivæ præcedere debet actum memoriæ intellectualis.

Manifeſta eſt dependentia memoriæ intellectualis a ſenſitiva, ſi vel ad notiones ejus confuſo obtutu reſpicias, ut adeo eam abſque demonſtratione facile admittant terminorum tantummodo gnari. Utile tamen eſt eandem cognitam atque perſpectam habere, ut conſtet multorum ratio, quæ de memoria obſervantur, quæque ad eam pertinent, poteſtati noſtræ magis ſubjiciantur.

§. 283.

Quomodo actus memoriæ

Si actus memoriæ intellectualis ex actu ſenſitivæ ſequi debet, neceſſe eſt ut in ideam eandem, quæ nobis bis objicitur, & diverſas ideas ſocias eidem junctas atten-

tionem

intellectualis ſequatur ex ſenſitiva.

tionem noſtram dirigamus, easque una cum illa inter ſe conferamus. Etenim ſi actus memoriæ ſenſitivæ in nobis datur, nobis repræſentamus v. gr. arborem proceram in horto beneficio viſus & arborem proceram aliam in ſilva, & utriusque ſimul una cum horto atque ſilva nobis conſcii ſumus (§. 280). Quodſi jam ex eo porro ſequi debet actus memoriæ intellectualis; neceſſe eſt ut judicemus, nos iſtiusmodi arborem proceram jam vidiſſe alibi in ſilva (§. 281). Neceſſe igitur eſt, ut arborem unam tanquam ab horto diverſam, in eodem tamen exiſtentem, & alteram tanquam a ſilva diverſam, in eadem tamen exiſtentem conſideremus (§. 343 *Pſychol. empir.*), conſequenter attentionem noſtram tam in utramque arborem, quam in exiſtentiam unius in horto, alterius in ſilva dirigamus (§. 257 *Pſychol. empir.*), atque arborem in horto conſpectam cum ea, quæ in ſilva repræſentatur, referamus, hoc eſt, in genere ut in ideam eandem, quæ menti noſtræ bis objicitur, & diverſas ideas ſocias in utroque caſu eidem junctas attentionem noſtram dirigamus, easque cum idea eadem inter ipſas contenta inter ſe conferamus.

Quod hic ex notione judicii affirmativi deducimus, unusquisque in ſe experiri poteſt, modo eum ſibi acquiſiverit attentionis gradum, qui ad talia obſervanda requiritur. Difficile enim eſt judicium in cognitione intuitiva (*not.* 345 *Pſychol. empir.*), nec minus difficulter obſervatur, quam formatur, niſi cognitione ſymbolica juveris (§. 351 *Pſychol. empir.*): quo tamen in caſu opus eſt ut tacita quaſi loquela attentionem dirigas in ea, quæ obſervari debent.

§. 284.

Quando actus memoriæ intellectualis ex ſenſitiva non ſequatur.

Quodſi ergo ratio attentionis deficit, ex actu memoriæ ſenſitivæ non ſequitur actus memoriæ intellectualis. Quoniam enim nihil eſt ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70 *Ontol.*); nec ſine ea ex memoriæ ſenſitivæ actu memoriæ intellectualis actus ſequi poteſt. Quamobrem cum ratio ſufficiens, cur ex actu memoriæ ſenſitivæ ſequatur actus memoriæ intellectualis, non ſit niſi attentio ad eandem ideam tanquam in diverſis perceptionum ſeriebus contentam ac inde reſultans utriusque ſeriei collatio, quatenus ſcilicet ſimultanea eſt attentio, mox ab una ad alteram retrahenda (§ 283); nec deficiente ratione attentionis illius ex actu memoriæ ſenſitivæ actus intellectualis ſequi poteſt.

Quæ in hoc corollario continentur, adeo explorata ſunt, ut non quotidiana, ſed momentanea experientia confirmentur, modo ad obſervandum fueris ſatis acutus. Singulis enim momentis occaſione eorum, quæ ſenſu percipimus, vi imaginationis eadem ante jam percepta menti denuo præſentia ſiſtuntur, nec tamen ideo ſemper judicamus, quæ nunc percipimus, eadem jam alias a nobis fuiſſe percepta, propterea quod ſenſui ſtatim alia objiciuntur, ut nec in iis, quæ ſenſui hoc momento præſentia ſunt, nec in iis, quæ vi imaginationis iisdem ſociantur, attentionem defigere, multo minus autem in iisdem tamdiu retinere valeamus, quamdiu requiritur, ut judicium interponere poſſimus, quæ jam ſenſu percipiuntur eadem eſſe cum aliis ſive numero, ſive genere vel ſpecie, antea perceptis. Quod vero actus memoriæ ſenſitivæ vel vix nobis advertentibus ſeſe exerat, inde colligitur, quod ex actu memoriæ ſenſitivæ ſequantur talia, quorum ratio non aliunde quam ex memoria ſenſitiva reddi poteſt. Sed hæc clariora evadent ex ſequentibus, præſertim ubi de appetitu ſenſitivo agemus. Imo haud obſcure colliguntur ex iis, quæ eam in rem in Pſychologia empirica (§. 593 & ſeqq.) diximus.

§. 285.

§. 285.

Quando memoria intellectualis promptior.

Si judicia vocabulis efferre ſuevimus, actus memoriæ intellectualis multo facilius ſeſe exerit. Si enim judicia verbis efferre ſuevimus, cognitioni ſymbolicæ adſueti ſumus (§. 350 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum in judicando ſymbolicam cognitionem intuitivæ præferamus, ac ideo dum judicamus nobiſmetipſis tacite loquamur (§. 353 *Pſychol. empir.*); facilius quoque judicamus, & hinc ad judicandum promtiores ſumus, ubi judicia vocabulis efferre ſuevimus, quam ubi uſus ſermonis ſumus expertes. Quamobrem cum actus memoriæ intellectualis in judicio conſiſtat, quod ideam aliquam jam ante habuimus (*§.* 281); ſi judicia vocabulis efferre ſuevimus, actus memoriæ intellectualis multo facilius ſeſe exerit.

Nos, qui ſermonis uſu pollemus, in nobiſmetipſis experimur, quam prompti ſimus ad judicandum, nos ideam aliquam jam ante habuiſſe. Ita intuentibus arborem proceram in horto vix arboris in ſilva olim viſæ idea ſuccurrit, cum jam tacite nobiſmetipſis loquamur: arborem iſtiuſmodi proceram vidimus quoque in ſilva. Verborum horum clariſſime nobis conſcii ſumus, ubi ideæ arboris in ſilva exiſtentis vix ac ne vix quidem conſcii ſumus. Quodſi modum, quo judicium in cognitione intuitiva formatur (§. 343 & ſeqq. *Pſychol. empir.*), conferamus cum modo, quo utimur in cognitione ſymbolica (§. 350 *Pſychol. empir.*), & quem nobis familiarem experimur, quam difficilius ſit abſque ſermonis auxilio judicare, quam hujus præſidio inſtructum eſſe abunde perſpicitur. Multo major in caſu priore requiritur attentionis gradus, quam in altero. Quamobrem cum attentionis ſimus natura impatientes, niſi eandem adhibere fuerimus adſueti; haud mirum videri debet, quod memoria intellectualis propemodum ferietur, ubi quis ſermonis uſum ignoraverit, veluti inter beſtias educatus aut a nativitate ſurdus: qualia exempla inferius in medium afferemus.

§. 286.

Judicii ſymbolici reproductio.

Si vocabulis efferimus judicium, quo judicamus, nos ideam aliquam jam antea habuiſſe; idea hac in poſterum reproducta judicium iſtud ſymbolicum ſeu enuntiatio una producitur. Dum enim judicium iſtud verbis efferimus, verba iſta, quibus enuntiatio conſtat (§. 199 *Log.*), percipimus una cum re, de qua judicamus, nos eam antea jam percepiſſe: quod unuſquiſque in ſemetipſo experitur. Quamobrem ubi idea illius rei denuo reproducitur, judicium quoque iſtud ſymbolicum una reproduci debet (*§.* 273 *Pſychol. empir.*).

Ne hoc mirum videatur incautis, oſtendendum nobis eſſe exiſtimamus, vocabula & ex iis conſtantem orationem non admodum longam, veluti enuntiationem, nos facilius & clarius imaginari, quam viſibile quodcunque imaginari liceat: quem in finem ſequentia addimus.

§. 287.

Quenam per ſe diſtincta percipiantur.

Per ſe diſtincta eſt perceptio, quæ ſucceſſive naſcitur: per ſe vero diſtincta non eſt, ſed operatione mentis talis, quæ tota ſimul naſcitur. Ponamus nos percipere vocabulum aliquod, vel enuntiationem ex aliquot vocabulis compoſitam; dico perceptionem ejus oriri ſucceſſive, ac ideo per ſe eſſe diſtinctam. Dum enim vocabulum pronuntiatur, ſyllabæ ſingulæ, ex quibus componitur, ſucceſſive pronuntiantur. Quamobrem cum ſingulis ſyllabis reſpondeant ſinguli ſoni, qui ad aurem deferuntur; neceſſe eſt ſonum ſyllabæ præcedenti reſpondentem aut, ſi mavis, eam conſtituentem

Digitized by Google

citius ad aurem deferri ſono altero, qui ſyllabæ proximæ ſequenti reſpondet. Agunt igitur diverſis ſyllabis convenientes ſoni ſucceſſive in organum auditus, adeoque & ſucceſſive in mente oriuntur perceptiones illorum ſonorum. Patet itaque perceptionem vocabuli pluribus ſyllabis conſtantis, adeoque multo magis enunciationis ex pluribus vocabulis compoſitæ ſucceſſive oriri. Jam cum perceptiones appercipiamus, utpote earum nobis conſcii; ſingulæ ſyllabæ uniuſcujuſque vocabuli ſigillatim percipiuntur. Enimvero cum vocabula ea celeritate pronuntientur, ut ſonus ſyllabæ primæ nondum præterierit, dum ſonus ultimæ accedit, ac ideo quoque perceptiones ſyllabarum ita appercipiantur, ut dum ſyllabam ultimam percipimus, apperceptio anteriorum adhuc duret; perceptiones ſingularum ſyllabarum hoc modo quaſi reuniuntur in unam, ut totum vocabulum ſimul percipere nobis videamur. Quoniam itaque diſtincte percipimus, ſi eorum, quæ in re diverſa inſunt, diſcrimen in ſenſum incurrat, & ſingula primum ſigillatim contemplemur, deinde ordinem ac nexum eorum meditemur (§. 682 *Log.*), vocabula vero talia ſint, ut nonniſi ſingulæ, ex quibus conſtant, ſyllabæ primum ſigillatim & mox tamen totum vocabulum quaſi ſimul percipiatur *per demonſtrata*; vocabula quoque diſtincte per ſe percipi patet. Quoniam vero de vocabulis ideo oſtenditur, quod per ſe diſtincte percipiantur, nulla accedente mentis demum operatione, quæ ſit ab illorum perceptione & apperceptione diverſa, quia ſucceſſive percipiuntur, quemadmodum ex modo dictis abunde conſtat; patet idem de omni ſenſibili ſucceſſive percepto valere, atque adeo in genere claret, quæ ſucceſſive percipiuntur, per ſe diſtincte percipi. *Quod erat unum.*

Ponamus jam porro nos viſu percipere viſibile aliquod, veluti arborem. Dico arborem per ſe diſtincte non percipi, ſed mentis demum operatione diſtinctam evadere perceptionem. Quando enim arborem videmus, radii a partibus omnibus ſimul in oculum incidunt & in diverſas retinæ fibrillas ſimul agunt, conſequenter omnes partes arboris ſimul uno obtutu percipiuntur. Quodſi ergo arborem diſtincte percipere volueris, neceſſe eſt ut ſigillatim contempleris truncum, ramos, ſurculos, folia & deinde eorum inter ſe nexum conſideres (§. 682 *Log.*). Quoniam igitur hic requiritur, ut ſucceſſive animum ad ſingulas partes advertas, utque hoc facias temetipſum ad id determines; objectum, quod ita repræſentatur, ut diſtincte perceptibile ſit, mentis demum operatione diſtincte percipitur. Atque adeo patet, ſi qua perceptio tota ſimul naſcitur, eam non per ſe diſtinctam eſſe, ſed mentis demum operatione talem fieri. *Quod erat alterum.*

Nimirum in ſucceſſive naſcentibus perceptionibus attentio noſtra per ſe trahitur in ſingulas partiales perceptiones; in iis autem, quæ totæ ſimul naſcuntur, attentio ad hanc vel iſtam partem in ſpecie non dirigitur per ſe, ſed mentis noſtræ arbitrio, quod rationem determinantem extra actum perceptionis & apperceptionis requirit. Equidem ubi arborem uno obtutu comprehendimus, tanquam ex diverſis partibus compoſitam percipimus; non-

dum

dum tamen diſtincta eſt perceptio, ſed tantummodo iſtiuſmodi, ut diſtincta fieri poſſit. Diximus enim perceptionem eſſe diſtinctam, quando in ſe percepta plura ſigillatim enunciabilia diſtinguimus (§. 38 *Pſychol. empir.*): id quod demum fit, ubi ſucceſſive animum ad diverſa iſta advertimus, alias enim nobis tantummodo conſcii ſumus rem repræſentatam eſſe diſtincte perceptibilem, quod nobis repræſentetur, tanquam ex pluribus a ſe invicem diſtinctis compoſita. Aliud vero eſt ſibi eſſe conſcium, plura ſeparatim enunciabilia perceptioni noſtræ ineſſe; aliud vero eſt eadem a ſe invicem actu diſtinguere. Equidem ubi diſtincte rebus percipiendis adſueti ſumus, magna celeritate perficitur diſtincta perceptio, ut uno quaſi obtutu perfici videatur: ſed in hoc nihil ſingulare eſt, quod non perinde in ſucceſſive naſcentibus perceptionibus obſervetur. Novimus enim vocabula integra veluti uno actu diſtincte percipi, ob pronuntiationis ſyllabarum ſe mutuo conſequentium celeritatem. Ceterum quemadmodum ſucceſſiva partialium apperceptio in ſucceſſive naſcentibus perceptionibus cauſa eſt, cur ſint diſtinctæ; ita nec alia de cauſa mentis operatione diſtinctæ evadunt perceptiones, quæ totæ ſimul naſcuntur.

§. 288.

Cur vocabula facilius imaginemur, quã viſibilia.

Vocabula ac inde compoſitam orationem facilius & clarius imaginamur, quam viſibilia. Vocabula enim tanquam ex eorum numero, quorum perceptio ſucceſſive naſcitur, per ſe diſtincte percipiuntur, cum viſibilia tantummodo tanquam diſtincte perceptibilia uno obtutu comprehendantur, præſertim ubi antea nunquam actu diſtincte percepta fuerint, utpote ex eorum numero, quorum perceptio tota ſimul naſcitur (§. 287). Quamobrem cum quid tanto facilius tantoque clarius nobis imaginemur, quanto diſtinctius idem percipimus (*§. 94 Pſychol. empir.*); vocabula quoque ac inde compoſitam orationem facilius ac clarius imaginamur, quam viſibilia.

In Pſychologia empirica (§. 103) jam oſtendimus, quod verba facilius, & clarius imaginemur, quam ſonos inarticulatos. Enimvero hoc non obſtat, quo minus hic evicerimus, facilius quoque ac clarius imaginari verba, quam ipſa viſibilia, propterea quod hac prærogativa ad alia ſtabilienda opus habeamus. Etſi enim jam quoque (*not. §. cit.*) rationem indicaverimus, cur verba diſtincte percipiantur; non tamen differentiam, quæ inter diſtinctam vocabulorum & viſibilium actualem perceptionem intercedit, ſatis aperte docuimus.

§. 289.

Cur vocabula qualitatibus ſenſibilibus facilius imaginemur.

Quoniam objecta viſibilia facilius imaginamur, quam odores, ſapores & qualitates tactiles, quæ ſolo tactu percipiuntur (*§. 103 Pſychol. empir.*), vocabula autem clarius ac facilius quam viſibilia (§. 288); *vocabula multo magis clarius atque facilius imaginamur, quam odores, ſapores & qualitates tactiles, quæ ſolo tactu percipiuntur.*

Rationem perſpicere licet ex iis, quæ in Pſychologia empirica (*loc. cit.*) tradita ſunt. Etenim qualitates iſtæ confuſe tantummodo percipiuntur, cum viſibilibus inſint etiam diſtincte percepta. Conſtat nimirum facilius ac clarius nos imaginari, quæ ſenſu diſtincte percipimus, quam quæ percipimus confuſe (§. 94 *Pſychol. empir.*).

§. 290.

Vocabulorũ ideæ materiales duplices.

Vocabulorum dantur ideæ materiales duplices, tum quatenus auditu, tum quatenus viſu percipiuntur. Vocabula enim quatenus auditu percipiuntur, ſunt ſoni articulati, qui inſtar aliorum ſonorum in aurem, auditus organum, incidentes motum fibrillis nervi acuſtici imprimunt ad cerebrum uſque propagandum, ubi vocabulum pronuntiatum auditu percipi debet (§. 111). Quamobrem cum motus fibrillis nerveis impreſſus, ubi ad cerebrum

rebrum propagatus fuerit, in cerebro ſiſtat ideam materialem (§. 112); vocabulorum quoque dantur ideæ materiales, quatenus auditu percipiuntur.

Similiter ſi vocabulum aliquod ſcriptum viſu percipitur, figura literarum & earundem ordo aut, ſi mavis, ſucceſſio viſu percipitur. Lumen nimirum a literis ſingulis in oculum illapſum ſingulas literas in retina delineat (§. 62 *Optic.*), & ſic diverſis fibrillis nerveis diverſæ motum imprimunt: qui cum ad cerebrum propagetur (§. 111), ſingularum literarum in cerebro naſcuntur ideæ materiales (§. 112), quæ adeo ſimul ſumtæ conſtituunt ideam materialem integri vocabuli, quatenus viſu percipitur. Dantur itaque vocabulorum quoque ideæ materiales, quatenus ſcripta viſu percipiuntur.

Inter ideas vocabulorum, quatenus viſu percipiuntur, & ideas eorundem, quatenus auditu percipiuntur, ea intercedit differentia, quæ in genere inter perceptiones naſcentes ſucceſſive & naſcentes ſimul intercedit (§. 287). Sane differentiam duplicis actus diſtinctæ perceptionis non clarius illuſtrare licet, quam duplici ejuſdem vocabuli idea. Cum enim vocabula ſcripta nondum legere poſſumus, ſed legere demum diſcimus; ſatis ſuperque apparet, ut vocabulum ſcriptum legamus, agnoſcendas eſſe ſingulas literas ſigillatim & ſucceſſive attentionem ab una ſyllaba ad alteram eſſe promovendam; non ſufficere ut uno obtutu comprehendatur vocabulum, ſi diſtincte ipſum percipere viſu volueris, quantum ſcilicet ad pronunciandum ſufficit. Enimvero ubi habitum legendi contraximus uno obtutu diſtincte videmur nobis percipere vocabulum ſcriptum, non quod actus ad literas agnoſcendas neceſſarii jam omittantur, ſed quod minore temporis ſpatio abſolvantur, quemadmodum patet in tangendis chordis inſtrumentorum muſicorum, attendendo ad differentiam quæ inter diſpoſitionem & habitum intercedit. Inde eſt, quod objectum aliquod videntes nobis prorſus ignotum nihilque fere commune cum iis habens, quæ ſæpius conſpeximus, perplexi reddamur & attoniti hæreamus aliquo temporis intervallo, antequam ad idem diſtincte percipiendum determinemur: imo impatientia attentionis plerumque abſtrahimur a diſtincte percipiendis iis, quibus nobis nondum familiariter nota inſunt. Nequaquam exiſtimandum eſt, infantibus in lucem demum editis viſibilia, quæ familiaria experimur, primo ſtatim obtutu adeo diſtincta videri, quemadmodum nobis videntur. Et ſi quis cogitaverit, quæ inferius de hominibus inter urſos educatis in ſilva, & a nativitate ſurdis referemus; is horum, quæ dixi, magis convincetur: neque enim ſtatus iſtius recordamur, qui nobis infantibus erat.

§. 291.

Tertia idea vocabuli materialis.

Dantur etiam ideæ vocabulorum materiales, quatenus conatum ad loquendum percipimus, dum ſonum eorum imaginamur, ſeu tacite nobis loquimur, aut tacite legimus. Dum vocabulorum ſonum imaginamur, ea pronuntiandi conatum in nobis obſervamus: quem non alium eſſe ab eo, quo ad movenda organa loquelæ opus habemus, inde liquet quod in ſomnio conatus iſte degeneret in actum, tumque actu loquamur. Neceſſe igitur eſt ut tot diverſi ſint conatus, quot ſunt literæ diverſæ, ex quibus vocabulum componitur. Perceptio igitur totius vocabuli componitur ex ſucceſſivis conatibus iſtis partialibus. Enimvero perceptiones iſtæ ſunt in numero earum, quæ ad tactum pertinent, qualis eſt motus in digito pedis percepti, dum eum movemus, conſequenter in numero idearum ſenſualium (§. 95 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondeant ideæ materiales (§. 113); etiam vocabulis ſuæ reſpondent ideæ mate-

materiales, quatenus conatum ad loquendum percipimus, dum ſonum eorum imaginamur.

Nullum eſt dubium, motum organorum a nobis percipi, dum loquimur, eum conatum percipiamus, imo ſi ab eodem abſtinemus, eundem imaginemur, utut ad alia attenti ejuſdem nobis conſcii non ſimus. Quamobrem non dubitandum, ideas materiales illorum motuum etiam excitari, quando actu loquimur. Inde enim eſt quod imaginemur conatum loquendi, dum vocabula imaginamur (§. 104 *Pſychol. empir.*), & attentione in eundem directa tandem conatus ipſe ſequitur. Nimirum quando attentionem noſtram in conatum iſtum dirigimus, efficere ſtudemus ut majorem claritatem habeat ejus perceptio (§. 237 *Pſychol. empir.*). Dum vero ideæ clariores evadere debent, neceſſe eſt ut motus in cerebro, in quo ideæ materiales conſiſtunt, efficiatur celerior (§. 126. 208). Quamobrem eum clarius percipiatur ipſe conatus præſens, quam ubi eum tantummodo imaginemur (§. 208), ipſe tandem conatus ex iſta attentione reſultat. Ubi anima in actionibus ſuis habitum contraxit, mira facilitate diverſæ admodum actiones ſibi invicem ſuccedunt ac concurrunt, ut ſingularum ſibi conſcius nemo amplius eſſe poſſit. Atque hæc non poſtrema ratio eſt, cur ea, quæ menti inſunt, adeo difficulter cognoſcantur & quaſi gratis conficta ſæpius videantur etiam alias ſatis acutis.

§. 292.

Vocabula memoriæ facilius mandantur, quam ſenſibilia alia, & hæc beneficio vocabulorum eidem facilius mandantur, quam abſque eorum ſubſidio. Vocabula enim facilius imaginamur, quam alia (§. 288. 289), adeoque eorum ideæ vi imaginationis facilius reproducuntur, quam aliorum objectorum (§. 117 *Pſychol. empir.*). Cumque vocabulum quoque clarius imaginemur, quam res alias (§. 288. 289), eadem quoque facilius recognoſcimus (§. 173 *Pſychol. empir.*). Facilius adeo memoriæ mandantur, quam alia (§. 178 *Pſychol. empir.*).

Cur vocabula aliis facilius memoriæ mandentur.

Idem ſic oſtenditur. Vocabulorum perceptiones ſucceſſive naſcuntur, quod per ſe patet, ac in ſuperioribus jam apertius oſtendimus, nempe in demonſtratione differentiæ, quæ inter per ſe diſtinctas perceptiones & operatione mentis tales intercedit (§. 287). Ideo aliis ſenſibilibus magis diſtincta ſunt (§. *cit.*). Quamobrem cum memoriæ facilius mandentur, quæ diſtincte percipiuntur, quam quæ confuſe percipiuntur (§. 200 *Pſychol. empir.*), adeoque tanto facilius, quo facilior eſt eorum diſtincta perceptio; vocabula quoque facilius memoriæ mandantur, quam objecta alia. *Quod erat unum.*

Quodſi jam ea, quæ in idea rei cujuſdam continentur & a ſe invicem diſtinguis, nominibus diſtinguis; nomina iſta facilius memoriæ mandas, quam ea, quæ iſtis indigitantur *per demonſtrata*. Quamobrem cum vocabula imaginantibus etiam recurrant ideæ iiſdem vocabulis reſpondentes (§. 273 *Pſychol. empir.*); beneficio vocabulorum alia quoque iiſdem denotata facilius memoriæ mandantur. *Quod erat alterum.*

Ponamus e. gr. nos videre animal aliquod peregrinum prima vice, vel audire nomen ejus. Quodſi ponamus porro, noſtris oculis idem ſtatim ſubduci, antequam ſuper eodem reflectendo idem diſtincte percipere datum fuerit, aut oculos noſtros aliquandiu in eodem defixos detinere licuerit, vel nomen quoque nonniſi ſemel prolatum auditu percipere. Nemo negabit, ubi eandem attentionem ad vocabulum clara & diſtincta voce prolatum adhibueris, quam ad momentaneum animalis conſpectum attuleras, nomen facilius memoriæ

manda-

Digitized by Google

mandari, quam formam animalis, ita ut nominis poſt aliquod temporis ſpatium facilius memineris, quam animalis, cujus tibi cognitum non eſt nomen. Ad evitandum enim omnem fallaciam ſumendum eſt, animal videri non audito nomine; vel nomen audiri non viſo animali. Si ponamus eandem diligentiam adhiberi in diſtincte percipiendo nomine, qua uteris in diſtincte percipiendo animali; nemo negabit facilius nomen, quam animalis formam memoriæ mandari. Quodſi enim contingit ut viſo animali audias ſimul nomen ipſius; ſed nominis oblitus ejuſdem adhuc memineris, ita ut vi imaginationis optime tibi ipſum repræſentare & denuo obvium bene agnoſcere poſſis, imo judicare valeas, eſſe hoc illud ipſum animal, quod jam videras alibi, vel alio tempore; rationem hanc eſſe intelliges, quod attentionem omnem transferens ad animalis contemplationem non attenderis nomini, cum idem cuſtos animalis proferret, ac in animali attentionem diu defixam detinens idem diſtincte videre ſtudueris.

§. 293.

Vocabula cur facilius memoriæ retineantur.

Vocabula memoria facilius retinentur, quam ſenſibilia alia, & beneficio vocabulorum alia facilius retinentur, quam abſque eorum ſubſidio. Eodem modo oſtenditur, quo præcedens demonſtrata fuit propoſitio. Vocabula nimirum, quorum ideæ ſucceſſive naſcuntur, per ſe diſtincta ſunt, cum ſenſibilia cetera pleraque, præſertim viſibilia, utpote quorum perceptiones ſimul totæ naſcuntur, operatione mentis demum talia fiant (§. 287). Præterea cum nec imaginari poſſis vocabula, niſi ideis ſucceſſive naſcentibus; eadem conſtanter diſtincte imaginaris (§. *cit.*). Quamobrem cum tanto quid facilius memoria retineatur, quanto diſtinctius percipitur (*§.* 200 *Pſychol. empir.*); vocabula quoque facilius memoria retinentur.

Quodſi jam beneficio vocabulorum alia memoriæ fuerint impreſſa; cum vocabula facilius aliis memoria retineantur *per demonſtrata*, eorum vero ope ceterorum, quæ iiſdem denotantur, ideæ ſimul reproducantur (§. 273 *Pſychol. empir.*); rerum adhuc reminiſci poteris, quarum alias meminiſſe non poteras (§. 230 *Pſychol. empir.*). Et ſi ſæpius vocabulorum ope tibi res eiſdem denotatas in memoriam revoces (§. 273 *Pſychol. empir.*); eorundem ope eaſdem memoria firmiter retinere poteris (*§.* 181 *Pſychol. empir*).

Nemo non veritatem propoſitionis præſentis in ſeipſo experiri poteſt, modo attenderit ad iſtiuſmodi caſus, quibus in diſtincte percipiendis viſibilibus beneficio vocabulorum ea memoriæ imprimit, quæ in viſibilibus diſcernit a ſe invicem, eorundemque ope in memoriam iterum eadem ſibi revocat, quando viſum fuerit, & quibus in diſtincte percipiendis nuda utitur attentione, ignoratis nominibus eorum, quæ a ſe invicem diſtinguit: differentiam enim in utroque caſu ſatis clare perſpiciet. Huc trahi poteſt exemplum hominis inter urſos educati & alterius a nativitate ſurdi, quorum uterque ſermonis uſus compos factus nihil eorum recordatus, quæ ante eundem perceperat, quemadmodum nos nihil eorum recordamur, quæ in prima infantia ante expeditum ſermonis uſum ſenſu percipimus.

§. 294.

Memoriæ ſenſitivæ quid reſpondeat in corpore.

Memoriæ ſenſitivæ in corpore non reſpondet niſi facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit. Memoria enim ſenſitiva, quatenus ineſt animæ, conſiſtit in apperceptione ejuſdem ideæ tanquam in diverſis perceptionum ſeriebus contentæ (§. 280). Enimvero corpus cogitare (§. 44), adeoque rerum perceptarum ſibi conſcium eſſe nequit (§. 23 *Pſychol. empir.*), conſequenter nec apperceptio in corpus cadit (*§.* 25 *Pſychol. empir.*).

empir.). Quamobrem cum in corpore nil locum habeat, niſi reproductio illius motus, in quo idea materialis phantaſmatis conſiſtit (§. 112), reproductioni autem hujus motus reſpondeat productio phantaſmatis in anima (§. 206); nil datur in corpore quod apperceptioni reſpondeat. Jam vero anima eandem ideam tanquam in duabus perceptionum ſeriebus contentam appercipere nequit, niſi idea v. gr. viſibilis nunc ſenſu producta vi quoque imaginationis eum ideis alio tempore ejuſdem ſociis reproducatur & reproducta, quam diu opus eſt, conſervetur. Quamobrem cum ad hoc præſupponatur facilitas reproducendi ideas materiales (§. 112) ipſo uſu cerebro contracta (§. 241), nec ideæ materiales conſerventur niſi continua productione (§. 233); memoriæ ſenſitivæ in corpore nihil reſpondere poteſt niſi idearum materialium reproducendarum facilitas, quam ipſo uſu contrahir cerebrum.

Non eſt quod verearis imaginationem hoc modo non ſatis diſtingui in corpore a memoria (§. 176 *Pſychol. empir.*). Novimus enim facultatem ideas, quas antea habuimus, reproducendi & facilitatem reproductionis non eſſe unum idemque; ſed invicem differre ut diſpoſitionem atque habitum (§. 426. 428 *Pſychol. empir.*), quæ a ſe invicem diverſa eſſe ipſa definitionum diverſitas aperte loquitur. Nec video quid abſurdi ſequatur, etiamſi ratum eſſee, memoriam ſenſitivam in corpore nullam prorſus habere ſedem, præſertim cum mox viſuri ſimus, intellectualem, qua tantum non ſemper utimur, in corpore quoque reſidere.

§. 295.

Actui memoriæ intellectualis in corpore reſpondent ideæ materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuimus. Memoria enim intellectualis conſiſtit in judicio, quod ideam aliquam jam antea habuerimus (§. 281). Quodſi ergo hoc judicium vocabulis effertur; ſingulis in cerebro reſpondent ſingulæ ideæ materiales (§. 290). Actui itaque memoriæ intellectualis in corpore reſpondent ideæ materiales vocabulorum, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuerimus.

Actus memoriæ intellectualis in corpore.

Ita ſi videns arborem proceram judicat: iſtiuſmodi arborem jam alias vidi in ſilva; ſingulis hiſce vocabulis ſingulæ reſpondent ideæ materiales, quæ ſucceſſive naſcuntur, quemadmodum vocabula ſucceſſive memoriam ſubeunt.

§. 296.

Memoria intellectualis in cerebro eſt potentia producendi ideas materiales reſpondentes vocabulis, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam habuerimus. Memoria enim intellectualis in anima eſt facultas ideas reproductas diſtincte recognoſcendi (§. 279), adeoque ubi judicia verbis efferre ſuevimus, verbis efferendi hoc judicium, quod ideam aliquam jam habuimus (§. 281). Quoniam vero facultas eſt potentia activa (§. 29 *Pſychol. empir.*), & actui memoriæ intellectualis in corpore reſpondent ideæ materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuerimus (§. 295); memoria intellectualis in cerebro non eſt niſi potentia ideas iſtas materiales producendi.

Memoria intellectualis in corpore.

Non

Non definimus hic, utrum potentia iſta activa ſit an paſſiva: dependet enim definitio a deciſione quæſtionis alterius de commercio inter mentem & corpus, quam inferius demum excutiemus.

§. 297.

Memoria quando lædatur.

Memoria lædi dicitur, quando ad functiones ſuas, ſeu ad eliciendum actum inepta redditur.

Exemplum læſionis memoriæ in medium attulimus ſuperius, cum imaginationis in corpore exiſtentiam evinceremus (§. 205). Ceterum læſionis hujus multi dantur gradus. Ita dum antea facile quid memoriæ mandabamus, nunc difficulter idem facere licet. Cum antea diu quid memoriæ impreſſum retineremus, nunc ſtatim ejus obliviſcimur. Imo cum multarum rerum memoriam haberemus, nunc nullius earum reminiſci poſſumus. Suppono autem poſtremum non tribuendum eſſe oblivioni, cui etiam antea quid tradere poteramus; ſed potius cauſæ cuidam alteri ſtatum præternaturalem producenti, quem Medici appellare ſolent. Diverſi læſionum memoriæ gradus intelliguntur ex iis, quæ de diverſis memoriæ gradibus dicta ſunt (§. 182 & ſeqq. *Pſychol. empir.*).

§. 298.

Cauſæ memoriã lædentes.

Memoria a cauſis materialibus lædi poteſt. Memoriæ enim ſenſitivæ in corpore non reſpondet niſi facilitas reproducendi ideas materiales rerum ſenſu alias perceptarum (§. 294), & memoria intellectualis conſiſtit in potentia producendi materiales ideas vocabulorum, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuerimus, vel rem eidem reſpondentem ſenſu perceperimus (§. 296), conſequenter cum vocabula iſta nobis nota ſupponantur, ut eorum ideæ jam ante in nobis extiterint, denuo facilitatem reproductionis eorundem in cerebro ſupponunt, ſive prima vice formetur a nobis hoc judicium (§. 273 *Pſychol. empir.*), ſive judicium ipſum ſymbolicum ſeu enuntiatio vi imaginationis reproducatur (§. 286). Quamobrem cum iſta reproductionis idearum materialium facilitas in actuali quadam mutatione conſiſtat (§. 245), quæ iterata ideæ materialis ejuſdem (§. 241), adeoque motus fibrillis nerveis a ſenſibili in organo impreſſi & ad cerebrum propagati (§. 111) productione contrahitur, qualiſcunque tandem ea fuerit, a cauſa materiali pendet, ſeu talis eſt, ut motu eodem ſæpius repetito ſubſtantiæ cerebri ſeu fibrillis, ex quibus ea conſtat, nerveis induci poſſit. Quamobrem cum quod a cauſis materialibus beneficio motus producitur, a cauſis quoque materialibus eodem motu mediante vel prorſus deſtrui, vel ex parte tolli poſſit, quemadmodum id ad ortum atque interitum rerum attenti ſatis ſuperque experimur; illa quoque contracta ideas materiales reproducendi facilitas vel prorſus deſtrui, vel ex parte tolli poteſt.

Non major eſt difficultas in deſtructione memoriæ per cauſas materiales admittenda, quam quæ eſſe poteſt, ubi admittere debes hominem artis ſaltandi peritum fractis cruribus non poſſe ſaltare amplius: quod enim in poſteriori caſu minus percipiatur, quam in priori, cauſa non alia ſubeſt, quam quod motus fibrillarum nervearum in productione idearum materialium & earum læſio non æque in ſenſu incurrat, quemadmodum motus pedum, & cruris fractura in ſaltando.

§. 299.

Cur morbi & fe-

Quoniam morbi acuti motus irregulares in cerebro producunt, imo

alii

alii quoque morbi capitis idem faciunt, ac ſeneſcente homine nervis quoque, & conſequenter cerebro induci mutatio ſolet, quamvis non eadem in hominibus ſingulis; *mirum non eſt, quod memoria vi morborum acutorum atque capitis, imo ipſa ſenectute ſæpius lædatur.* *nectus eam lædant.*

Non nego diverſam eſſe rationem, cur morbi acuti memoriam lædant, & cur ſenectus eandem labefactet. Sed in eam inquirere diſtinctius Phyſici eſt. Hic enim in generalibus acquieſcimus.

§. 300.

Vocabulorum uſus reminiſcentiam juvat. Vocabula enim res, quas denotant, in memoriam nobis revocant (§. 273 *Pſychol. empir.*). Enimvero vocabula quoque nobis in memoriam revocantur a rebus, quas denotant (§. *cit.*), & vocabulum unum aliud eidem in ſermone ſæpius junctum (§. 274 *Pſychol. empir.*). Quamobrem beneficio vocabulorum res nobis in memoriam revocari poſſunt, quæ alias in eandem minime venirent. Enimvero cum jam mediante aliquo vocabulo reproducatur idea rei abſentis, quæ per aliam nobis præſentem minime produceretur; ea ad reminiſcentiam ſpectat (§. 230 *Pſychol. empir.*). Vocabula igitur reminiſcentiam juvant. *Auxiliũ reminiſcentiæ a vocabulis petitum.*

Idem unuſquiſque experiri poteſt in ſemetipſo. Deprehendet enim, ſe vocabulis uti, quando rei cujuſdam reminiſci voluerit. Ponamus e. g. nos in horto aliquo deambulantes videre plantam aliquam exoticam, & conſpectum ejuſdem nobis in memoriam revocare, quod alibi quoque exoticam plantam alio in horto viderimus nomenque ejus audiverimus, non tamen meminiſſe nominis, nec formæ plantæ. Quoniam tamen ſuccurrit hortulanum nobis dixiſſe nomen; in memoriam nobis revocamus ſermonem, quem cum eo miſcuimus: ubi ſimul incidunt verba Titii de nomine iſtius plantæ judicium ſuum interponentis & cum hoc judicio nomen quoque ſuccurrit. Ejus rationem cum formæ plantæ convenire deprehendiſſemus, convenientiæ hujus recordati tandem quoque formæ plantæ reminiſcimur. Sane longa ſæpius verborum, quorum recordamur, eſt ſeries, antequam ad id perveniatur, cujus meminiſſe volueramus, ſed non poteramus.

§. 301.

Quoniam vocabulorum uſu reminiſcentia juvatur (§. 300), adeoque mediantibus vocabulis, quæ percipimus, perceptiones quoque rerum præteritarum reproducimus & recognoſcimus (§. 230 *Pſychol. empir.*); *ut eorum, quorum meminiſſe intereſt, facile reminiſcamur, non modo ea attente perluſtrari, ſed & ſingula beneficio nominum, imo judiciorum ſymbolicorum, memoriæ imprimere ac de convenientia nominis rei cum iis, quæ eidem inſunt, judicium interponere tenemur.* *Subſidiũ reminiſcentiæ facilitandæ.*

Quantum in eo ſit præſidii ad res quaſvis in memoriam revocandas, quæ ultro ſeſe alias non facile menti offerunt, ipſo regulæ uſu docemur. Neque ad eandem attentus miratur amplius, cur qui ſermonis uſu deſtituti fuerant, ubi ejus compotes facti, ſtatus ſui præteriti reminiſci minime potuerint, quando de eodem interrogabantur. Obiter monemus eluceſcere hinc uſum doctrinæ criticæ de etymologiis vocabulorum, quæ alias ſterilis videtur.

§. 302.

Reminiſcentiæ in corpore nihil reſpondet præter ea, quæ imaginationi & memoriæ in eodem reſpondent. Reminiſcentia enim conſiſtit in perceptionum præteritarum iterata reproductione & recognitione (§. 230 *Pſychol. empir.*). *Reminiſcentiæ quid in corpore*

reſpondeat. Enimvero reproductio perceptionum rerum abſentium, adeoque etiam præteritarum, quas in numerum abſentium referri nemo dubitat, ad imaginationem ſpectat (§. 92 *Pſychol. empir.*), etiam quando perceptiones quædam ſive phantaſmata mediantibus aliis producuntur (§. 104 *Pſychol. empir.*), adeoque perceptionis præteritæ reproductio mediata eſt: perceptionum vero quomodocunque reproductarum recognitio ad memoriam pertinet (§. 175 *Pſychol. empir.*). Quamobrem præter ea, quæ imaginationi & memoriæ in corpore reſpondent, nihil reminiſcentiæ in eodem reſpondet.

Phantaſmatis reſpondent ideæ materiales in cerebro (§. 206), nec memoriæ ſenſitivæ in corpore reſpondet niſi facilitas ideas iſtas reproducendi a cerebro contracta (§. 294), actui vero memoriæ intellectualis reproductio idearum materialium vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam habuerimus (§. 296): per hæc itaque reminiſcentiæ actus explicari debent. Sufficientia igitur principia habemus explicandi ea, quæ ad explicandum reminiſcentiam in caſu particulari pertinent, quatenus ea a corpore pendent: neque aliis opus habemus, neque dantur alia.

§. 303.

Oblivio in corpore quid ſit. *Oblivio, quatenus a corpore pendet, conſiſtit in impotentia ideas materiales, quæ productæ aliquando fuerant in cerebro, reproducendi.* Quoniam enim oblivio opponitur memoriæ (§. 215 *Pſychol. empir.*); ex eo, quid ſit memoria in corpore, etiam intelligitur, quidnam ſit oblivio, quatenus a corpore pendet. Enimvero memoria ſenſitiva non conſiſtit niſi in facilitate reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contraxit (§. 294), & intellectualis in facilitate producendi ideas materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam habuimus (§. 296). Oblivio igitur conſiſtit in impotentia reproducendi ideas materiales, quæ aliquando in nobis fuerunt productæ: quibus non reproductis, ceſſat quoque judicium in mente, quod eas jam habuerimus, conſequenter nec ideæ materiales in cerebro producuntur, quibus effertur judicium iſtud (§. 282).

Idem etiam ſic oſtenditur. Oblivio quoad animam eſt impotentia ideas reproductas recognoſcendi (§. 215 *Pſychol. empir.*). Enimvero cum actui recognitionis in corpore nihil reſpondere queat, quemadmodum ſuperius oſtenſum (§. 294); præterea vero ad oblivionem quoque ſpecter impotentia reproducendi ideas rerum antea perceptarum (§. 216 *Pſychol. empir.*); oblivioni in corpore reſpondere debet impotentia reproducendi ideas materiales, quæ aliquando in cerebro noſtro fuerunt productæ.

Impotentia hæc non conſideranda eſt per modum abſolutæ impoſſibilitatis: quando enim rei cujuſdam obliviſcimur, poſſibile erat ut eandem memoria retineremus. Omittimus enim, quæ ad rem primum oblatam memoriæ firmiter infigendam & ad eam, quæ ſemel impreſſa eſt, tenaciter retinendam requiruntur. Quod ut dilucidius conſtet, ſequentes addere lubet propoſitiones.

§. 304.

Oblivionis ſubitæ ratio. *Si rei ſenſu ſemel perceptæ iterum meminiſſe non poſſumus; oblivio conſiſtit in privatione facilitatis ideam ejus materialem reproducendi, quam cerebrum*

contra-

contrahere potuiſſet. Ponamus enim nos contraxiſſe facilitatem reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ. Adeſt igitur memoria ſenſitiva (§. 294). Quamobrem cum memoria & oblivio ita ſibi invicem opponantur, ut una ineſſe nequeant (§. 175. 215 *Pſychol. empir.* & §. 28 *Ontol.*); contracta facilitate reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ oblivioni locus non eſt. Erit igitur eidem locus, ſi facilitas reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ a cerebro contracta minime fuerit, conſequenter in privatione illius facilitatis conſiſtit.

Idem etiam ſic oſtenditur. Oblivio quoad corpus conſiſtit in impotentia ideas materiales reproducendi, quæ aliquando in cerebro noſtro fuerant productæ (§. 303). Quodſi cerebrum contraxiſſet facilitatem reproducendi ideam materialem rei ſenſu perceptæ; eam roproducere poſſet, neque adeo impotentia eam reproducendi laboraret. Oblivio igitur hic conſiſtit in privatione facilitatis reproducendi ideas materiales in cerebro ſemel productas, quam idem contrahere poterat, ſed non contraxit.

Quodſi conſideremus, quomodo quid memoriæ mandetur (§. 179 *Pſychol. empir.*); facile apparet, motum fibrillis nerveis in organo impreſſum non eſſe ſufficientem, ut fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum compoſitum eſt, eam diſpoſitionem acquirant, ut eundem motum facile recuperare poſſint vi motus cujuſdam ſocii. Deeſt igitur quid iiſdem, quod adeſſe poterat, modo impreſſiones in organum ſufficienter fuiſſent repetitæ, & aliqua potentia contracta per iteratas eorundem motuum productiones in facilitatem eos recuperandi fuiſſet converſa. Eſt nimirum oblivio memoriæ privatio, hic tamen particulariter, non univerſaliter ſpectatæ. Quamobrem ubi conſtiterit, quid memoria ſit, nec amplius latere poteſt, quid ſibi velit oblivio.

§. 305.

Si quid memoria tenemus, idemque oblivioni poſthac tradimus; oblivio conſiſtit in amiſſione facilitatis reproducendarum idearum materialium, quam cerebrum habuerat. Quodſi enim quid memoria tenebamus; cerebro inerat facilitas reproducendi ideam materialem eidem reſpondentem (§. 294). Sed ubi idem poſthac oblivioni traditum, eidem ineſt impotentia ideam iſtam materialem reproducendi (§. 303). Cerebrum itaque facilitatem, quam acquiſiverat, amiſit (§. 245). Unde patet in hoc caſu oblivionem conſiſtere in amiſſione facilitatis reproducendi ideam aliquam materialem, quam cerebrum ante habuerat. *Oblivionis ſupervenientis ratio.*

Nihil hic ſingulare occurrit, quod non æque obtineat in omni reliquo caſu, ubi habitus aliquis corporis ſemel acquiſitus iterum amittitur. Quamobrem cum de habitibus infra plura dicturi ſimus, præſens propoſitio uberiore adhuc luce perfundetur.

§. 306.

Si cujus fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita fuerint diſpoſitæ, ut mutatio iſta, in qua facilitas reproducendi ideas materiales, quæ ſemel eidem inextiterunt, paucis actibus induci, nec ſemel inducta, actibus licet eandem inducentibus minime repetitis, longo temporis ſpatio ceſſet; is bonam memoriam habet. Quodſi enim cujuſdam fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita fuerint diſpoſitæ, ut mutatio iſta, in qua facilitas reprodu- *Memoriæ bonæ ratio.*

cendi ideas materiales, quæ ſemel in cerebro extitere, conſiſtit (§. 245), paucis actibus induci queat; is cito ac facile quid memotiæ mandare poreſt (§. 186. 187 *Pſychol. empir.*). Quodſi jam mutatio iſta, ubi ſemel inducta fuerat, etiamſi actus eam inducentes (§. 241. 243) non repetantur, longo temporis ſpatio ſubſiſtat, nec ſtatim ceſſet; cum in corpore memoria nil ſupponat præter facilitatem reproducendi ideas materiales, quam cerebrum conrraxit (§. 294); idem diu quid memoria retinet (§. 188 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum bonam habear memoriam, qui cito ac facile quid eidem mandare diuque retinere valet (§. 189 *Pſychol. empir.*); bonam utique memoriam habet is, cujus fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita ſunr diſpoſitæ, ur paucis actibus mutatio illa iis induci poſſit, in qua facilitas reproducendarum idearum materialium conſiſtit, nec repetitis actibus, longo tempore ſubſiſtar.

Equidem hic nondum inquirimus, in quonam iſta fibrillarum nervearum diſpoſitio conſiſtat, quibus nimirum qualitatibus dotatæ ſint neceſſe eſt; non tamen inutilis cenſeri debet præſens propoſitio. Ut enim taceam generalem hanc notionem ſatisfacere inferius in doctrina de commercio inter mentem & corpus; eadem quoque loco notionis directricis eſſe poteſt in Phyſica.

§. 307.

Diverſitas fibrillarũ nervearum in diverſis ſubjectis aſſerta.

Fibrillæ nerveæ, ex quibus nervi atque cerebrum conſtat, in omnibus hominibus non ſunt eædem. Etenim alii diuturniore objecti contemplatione, vel pluribus actibus iteratis facilitatem ideas reproducendi, & reproductas recognoſcendi ſibi comparant; alii minus diuturna contemplatione & paucioribus actibus iteratis ad id opus habent (§. 182 *Pſychol. empir.*), adeoque alii memoriæ quid cito ac facile mandant (§. 186. 187 *Pſychol. empir.*); alii vero tardius ac difficilius. Similiter alii frequentius iterata idearum reproductione memoria retinent, quod eidem demandarunt; alii minus frequenter iterata idearum reproductione memoriæ ſemel infixa retinent (§. 184 *Pſychol. empir.*), adeoque memoria diu quid retinent (§. 188 *Pſychol. empir.*). Alii igitur memoriam bonam, alii pejorem, ſeu minus bonam habenr (§. 189 *Pſychol. empir.*). Enimvero qui memoriam bonam habent, eorum fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat, ita ſunr diſpoſitæ, ut mutatio illa, in qua facilitas reproductionis idearum materialium conſiſtit, paucis actibus inducatur, iiſque non repetitis longo tempore conſervetur (§. 306), adeoque qui memoriam bonam non habent, ſed malam, in iis aliter diſpoſitæ eſſe debent fibrillæ nerveæ, ex quibus cerebrum conſtat. Et quia fibrillæ nerveæ, ex quibus nervi ſenſorii conſtant, ex cerebro ortum trahunt, nec ſunt niſi fibrillarum, ex quibus cerebrum conſtar, continuationes; eadem eſſe debet fibrillarum in nervis ſenſoriis & cerebro conſtitutio, præſertim cum ideæ materiales, in cerebro enatæ, ſint iſtiuſmodi motus, quales ex organo ſenſorio per nervos ſenſorios ad cerebrum propagantur (§. 112). Alia igitur eſt fibrillarum nervearum, ex

quibus

quibus cerebrum & nervi ſenſorii conſtant, diſpoſitio in iis, qui memoriam bonam habent, alia vero in iis, qui malam habent. Et quoniam bonitatis memoriæ diverſi dantur gradus, tum quatenus memoriæ quid cito, tum quatenus facile mandatur, tum quatenus quod eidem mandatum eſt diu retinetur (§. 190 *Pſychol. empir.*), nec minus hinc mala memoria diverſos gradus admittit, nihil vero ſine ratione ſufficiente eſt (§. 70 *Ontol.*), eaque aliunde quam a fibrillarum diſpoſitione peti nequit (§. 306); patet omnino fibrillas nerveas, ex quibus nervi atque cerebrum conſtant, in omnibus hominibus non poſſe eſſe eaſdem.

Propoſitionem hanc & ſequentes ideo addimus ut luculentius pateat, præcedentem eſſe notionem directricem in Phyſica. Noſtra enim philoſophia non modo docet, quæ ad vitæ humanæ negotia utilia ſunt, verum etiam ſui cultorem ad inveniendum aptum efficere intendit.

§. 308.

Diverſitas in quo conſiſtat. Quoniam fibrillæ conſiderari poſſunt inſtar chordarum, vel filamentorum, res autem materiales non admittunt diſcrimen intrinſecum, niſi ratione quantitatis ac qualitatis (§. 454 *Ontol.*); *fibrillæ quoque nerveæ in diverſis ſubjectis nonniſi magnitudine & qualitatibus differre poſſunt, &, ſi magnitudine differunt, vel longitudine, vel craſſitie, vel utraque ſimul differre debent.*

Quid horum obtineat, & quænam ſint illæ qualitates, quibus fibrillæ nerveæ differunt, in Phyſica diſcutiendum.

§. 309.

Bonitas memoriæ cur mutetur. Quoniam bonitas memoriæ a diſpoſitione fibrillarum, ex quibus nervi ſenſorii & cerebrum conſtant, dependet (§. 306), adeoque diverſi ejuſdem, qui dantur (§. 190 *Pſychol. empir.*), gradus a diverſitate illarum fibrillarum (§. 307), conſequenter ab earum longitudine ac craſſitie, diverſiſque qualitatibus (§. 308); *ſi quacunque de cauſa qualitates iſtæ mutentur, bonitas quoque memoriæ variari debet* (§. 118 *Ontol.*).

Nimirum etſi a longitudine quoque & craſſitie fibrillarum ut dependeat diverſitas memoriæ non repugnet, quemadmodum colligitur ex eo, quod ideæ materiales conſiſtant in motu illarum fibrillarum (§. 112); apparet tamen longitudinem ac craſſitiem non mutari, niſi quatenus mutantur qualitates, aut qualitatum & dimenſionum mutationem a communi cauſa pendere: id quod ſuo loco clarius exponemus.

§. 310.

Fibrillæ nerveæ quando variari intelligantur. *Si gradus bonitatis memoriæ variantur; variari quoque debent qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus nervi ſenſorii atque cerebrum conſtant.* Ponamus enim qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus nervi ſenſorii & cerebrum conſtant, non variari, ſed eaſdem manere. Cum ab earundem qualitatibus pendeant gradus bonitatis memoriæ, quemadmodum paulo ante oſtendimus (*ad* §. 309); idem gradus perſiſtere debet (§. 118 *Ontol.*), conſequenter non mutatur: quod cum hypotheſin evertat, neceſſe eſt qualitates fibrillarum nervearum variari variatis gradibus bonitatis memoriæ.

Cur magnitudinis hic non habeatur ratio, dictum jam eſt ad propoſitionem præcedentem.

§. 311.

§. 311.

Caſus ſpecialis.

Si memoria læditur, qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum atque nervi ſenſorii conſtant, variantur. Si enim memoria læditur, ad functiones ſuas, adeoque ad actum eliciendum inepta redditur (§. 297). Quamobrem qui cito ac facile quid memoriæ mandare diuque eadem retinere poterat; nunc tardius ac difficilius mandat, vel prorſus mandare nequit, quæque retinebat diu, non amplius diu retinere, aut quæ memoriæ retinuerat, oblivioni dat (§. 189 *Pſychol. empir.*). Gradus igitur bonitatis memoriæ variantur (§. 190 *Pſychol. empir*), adeoque & qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum & nervi ſenſorii conſtant, variari debent (§. 310).

Atque hinc jam multo clarius perſpicitur, quod memoria a morbis lædatur & a ſenectute labefactetur: major tamen adhuc erit claritas, ubi qualitates fibrillarum nervearum, quæ immutantur, fuerint perſpectæ.

§. 312.

Memoria naturalis in corpore in quo conſiſtat.

Memoria naturalis, quatenus ineſt corpori, conſiſtit in diſpoſitione naturali fibrillarum nervearum ad contrahendam facilitatem reproductionis idearum materialium certo productionum numero. Memoria naturalis eſt, quæ homini abſque ulla exercitatione prævia & ullis artificiis ineſt (§. 205 *Pſychol. empir.*). Enimvero eorum demum memoriam habemus, quæ ſæpius vel diu ſimul percipiuntur, ſive id fiat ſenſuum, ſive imaginationis ope (§. 179 *Pſychol. empir.*), adeoque ſine prævio exercitio nullius rei memoriam habemus (§. 195 *Pſychol. empir.*). Naturaliter igitur rei nullius memoria nobis actu ineſt, ſed tantummodo poſſibile eſt ut inſit. Quamobrem cum memoria ſenſitiva (quatenus ſcilicet rei cujuſdam memoriam actu habemus, non tantum habere poſſumus) conſiſtat in facilitate reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contraxit iteratis actibus (§. 294); naturaliter tantummodo poſſibile eſt, ut fibrillæ nerveæ acquirant facilitatem reproductionis ideæ alicujus materialis. In fibrillis adeo nerveis, ex quibus cerebrum conſtat, tantummodo datur naturalis quædam diſpoſitio ad facilitatem reproductionis idearum materialium contrahendum (§. 426 *Pſychol. empir.*). Patet igitur memoriam naturalem, quatenus corpori ineſt, conſiſtere in naturali quadam diſpoſitione fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum contextum eſt, ad facilitatem reproducendi ideas materiales contrahendam.

Memoria adeo naturaliter tantummodo ineſt per modum potentiæ: eſt tamen aliquid, quod actu ineſt, atque adeo in diverſis ſubjectis differre poteſt.

§. 313.

Memoria naturalis unde pendeat.

Quoniam nihil eſt ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70 *Ontol.*); fibrillis nerveis ineſſe quid debet, per quod intelligitur cur fibrillis nerveis inſit quædam diſpoſitio ad facilitatem reproductionis idearum materialium contrahendam (§. 56 *Ontol.*). Quamobrem cum in

fibrillis

fibrillis nerveis præter longitudinem ac craſſitiem non deprehendantur niſi qualitates earundem (§. 454 *Ontol.*); *memoria naturalis a qualitate, longitudine & craſſitie fibrillarum pendet* (§. 851 *Ontol.*).

Ad hanc potiſſimum differentiam, in diverſis ſubjectis ſpectandam, reſpiciendum, ubi memoriæ differentia expenditur. Phyſici adeo eſt inquirere in differentiam qualitatum, quas fibræ nerveæ habere poſſunt, ut inde ratio reddatur differentiæ memoriæ naturalis: qua non ante intellecta intelligi nequit memoria, qualis actu in nobis datur. Facilitas nimirum reproducendi ideas materiales præſupponit diſpoſitionem: qua variante illa nec eadem, nec eodem modo ab omnibus acquiri poteſt. Neque intelligi poteſt mutatio illa, quæ actu contingit in fibrillis nerveis (§. 245), dum memoriam rei cujuſdam nobis actu comparamus; niſi ante perſpiciatur, quales ſint fibrillæ, ut mutationem iſtam admittere poſſint.

§. 314.

Quoniam facilitas reproductionis idearum materialium, in qua memoria ſenſitiva conſiſtit (§. 294), actualem quandam mutationem cerebro inducit (§. 245); *iterata idearum materialium productione per qualitates fibrillarum nervearum, a quibus memoria naturalis pendet* (§. 312), *facta mutatio ut explicari poſſit opus eſt, ſeu vi illarum nerveis fibrillis accidere poteſt.* *Unde deſumẽda ratio explicãdæ memoriæ actualis.*

Patet adeo Phyſici eſſe, ut non modo inquirat, quales eſſe debeant fibrillæ nerveæ, ex quibus conſtat cerebrum, ut ideas materiales reproducendi facilitas poſſibilis ſit, verum etiam in caſu particulari actu acquiratur, qualis vi illarum qualitatum mutatio fibrillis induci poteſt.

§. 315.

Qui bonam habet memoriam, non ideo neceſſario magnam habet. Qui enim bonam habet memoriam, cito & facile quid eidem mandare diuque retinere valet (§. 189 *Pſychol. empir.*). Enimvero quod quis cito ac facile quid memoriæ mandat diuque retinet; non ideo multa eidem mandare ac longam præſertim rerum ſeriem memoria retinere valet: fieri enim poteſt, ut, ſi memoria nimis oneretur, quæ prius eidem impreſſa fuerant, denuo excutiantur, ſicque oblivioni tradantur, quemadmodum nemo negabit, qui ad ea animum ſatis advertit, quæ quotidiana ſunt. Quamobrem cum memoriam magnam non habeat, niſi qui multarum rerum ideas reproducere & reproductas recognoſcere, longam quoque rerum ſeriem memoria retinere valet (§. 192 *Pſychol. empir.*), adeoque qui multa ſimul memoria retinere ac eo, quo eadem ipſi mandavit, ordine recitare poteſt; memoriam magnam ideo non habet, qui bonam habet. *An memoria bona & magna ſint neceſſario ſimul.*

Propoſitio præſens a poſteriori quoque probari poteſt. Videmus enim eſſe aliquos, qui facile memoria comprehendere quid valent; non tamen multis eandem onerare debent, niſi eorum, quæ ante tenuerant, iterum obliviſci velint. Imo ſi quis multa memoria comprehendere valet; non tamen ideo longam rerum ſeriem eo ordine recenſere valet, quo eandem ipſi mandavit, ut adeo duæ memoriæ magnæ ſpecies conſtitui non prorſus abſonum foret; aut minimum exploratum ſit, non omnia in unum ſubjectum convenire, quæ ad memoriam magnam requiruntur. In exemplis, qualia alias adduximus (*not.* §. 192 *Pſychol. empir.*), res manifeſtior. Sane qui plurimarum diſciplinarum campum ita emenſi ſunt, ut de ſingulis, quotieſcunque fert occaſio, diſſerere valeant, non tamen ideo integra Biblia, vel Corpus juris integrum iterata lectione ita memoriæ infigere poſſunt, ut ſingula juſto ordine recitare valeant.

§. 316.

§. 316.

Nexus memoriæ magnæ cum bona.

Qui magnam memoriam habet, bonam quoque habet. Qui enim magnam habet memoriam, multarum rerum ideas reproducere & reproductas recognoſcere, longam quoque rerum ſeriem memoria retinere valet (§. 192 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut ideas materiales reproducendi facilitatem minus diuturna objecti contemplatione paucioribuſque actibus ſibi comparare, adeoque memoriæ quid mandare cito ac facile poſſit (§. 178. 186. 187 *Pſychol empir.*). Nec minus conducit, ut ideas materiales adhuc reproducere & reproductas recognoſcere valeat, etiamſi longo tempore eaſdem non reproduxerit, conſequenter ut diu quid memoriæ retineat (§. 188 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum bonam habeat memoriam, qui cito ac facile quid eidem mandare diuque retinere poteſt (§. 189 *Pſychol. empir.*); qui magnam habet memoriam, is quoque bonam habere debet.

Experientia propoſitionem confirmat, quatenus videmus integras a nonnullis paginas poſſe recitari, ne verbulo quidem immutato, ubi nonniſi ſemel attente perlectæ fuerint. Habes enim hic effectum memoriæ magnæ, quatenus longa vocabulorum ſeries ſine hæſitatione recitatur: habes etiam effectum memoriæ bonæ, quatenus unica lectione eadem memoriæ mandari potuit. Atque inde eſt, quod vulgo memoria bona & magna non diſtinguantur, & bona dicatur, quæ magna dici debebat.

§. 317.

Memoria magna quid in corpore ſupponat.

Memoria magna peculiarem requirit fibrillarum nervearum conſtitutionem, non tamen repugnantem ei, quæ memoriæ bonæ convenit. Quoniam enim memoria, quatenus corpori ineſt, in facilitate reproductionis idearum materialium conſiſtit (§. 294), adeoque certam fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum conſtat, diſpoſitionem requirit (§. 111. 112), memoria autem ideo nondum magna eſt, quod ſit bona (§. 315); fibrillarum quoque nervearum, ex quibus conſtat cerebrum, conſtitutio non eadem eſt memoriæ bonæ atque magnæ. Magna igitur memoria peculiarem requirit. *Quod erat primum.*

Enimvero qui magnam memoriam habet, etiam bonam habet (§. 316). In eo igitur fibrillæ nerveæ, ex quibus conſtat cerebrum, & ita diſpoſitæ eſſe debent, quemadmodum requirit memoria magna, & ita conſtitutæ ſint neceſſe eſt, quales memoria bona exigit. Neceſſe adeo eſt, ut conſtitutio fibrillarum nervearum, quam poſtulat memoria magna, non repugnet alteri, quam exigit memoria bona.

Non defendimus fibrillas nerveas aliis qualitatibus præditas eſſe, ſi memoria fuerit magna, quam ubi bona fuerit. Fieri enim poteſt, ut qualitates ſint eædem, ſed gradu differant. Talia tum demum definire licebit, ubi fibrillarum nervearum qualitates ſatis fuerint exploratæ.

§. 318.

An memoria medicamentis roborari poſſit.

Si in genere rem conſideres, non repugnat memoriam medicamentis poſſe roborari, hoc eſt, medicamentis effici poſſe, ut memoria evadat melior atque major. Etenim non modo memoria naturalis (§. 313), verum etiam ejuſdem bonitas (§. 306) & magnitudo a qualitatibus fibrillarum nervearum pendet

pendet (§. 317), & fibrillarum nervearum qualitatibus variatis variatur bonitas memoriæ (§. 309). Enimvero fibrillæ nerveæ res materiales ſunt, adeoque cum rerum materialium qualitates a cauſis materialibus mutentur, & medicamenta in cauſarum materialium numero eſſe nemo non agnoſcat; ſi rem in genere ſpectes, non repugnat medicamentis qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum conſtat, variari poſſe. Nec igitur ſi rem in genere ſpectes repugnat, medicamentis effici poſſe ut memoriæ bonitas & magnitudo varietur, hoc eſt, ut roboretur.

Nemo eſt qui neſciat propoſitionem præſentem a poſteriori adeo certam videri, ut lucem meridianam negare velle credatur, qui eam in dubium vocet. Quodſi tamen rationis trutina rem expedire jubeamur, nonniſi ſubdubitanter de eadem pronuntiare licet. Neque enim a nobis ex principiis hactenus ſtabilitis demonſtrari poteſt, memoriam roborari iis medicamentis, quibus vulgo hæc virtus tribuitur. Ita conſtat coriandro hanc tribui virtutem medicam, quod memoriam roboret. Enimvero ſi quis a priori idem evincere vellet, is & noſſe deberet, quænam fibrillarum nervearum qualitates & quomodo ſint immutandæ, ut memoria reddatur melior, vel ut impediatur, ne fiat deterior, & quænam inſint coriandro qualitates, ad illas immutandum aptæ. Nemo non videt horum omnium, quæ hic præſupponuntur, demonſtrationem a Phyſico expectandam eſſe, & cui perſpecti ſunt Phyſicæ progreſſus, is nec ignorabit certam eorum demonſtrationem hactenus nondum dari poſſe. Non tamen ideo in dubium vocamus quæ certa experientia nituntur; ſed ea hic in medio relinquimus tanquam ad Phyſicam ſpecialiſſimam ſpectantia, in qua excolenda pauci hactenus deſudarunt. Enimvero ne iis, quæ vulgo laudantur, medicamentis nimium tribuamus, non ſine damno noſtro, ſequentem addere lubet propoſitionem.

§. 319.

An memoria medicamentis roborari poſſit.

Si in genere rem conſideres non repugnat, memoriam vi medicamentorum lædi poſſe. Conſtat enim memoriam a cauſis materialibus lædi poſſe (§. 298), qualitatibus fibrillarum nervearum immutatis (§. 311). Quamobrem cum nemo ſit, qui neſciat in numero cauſarum materialium eſſe medicamenta, neque implicet, per ea qualitates fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum conſtat, immutari poſſe, ubi rem in genere ſpectes; nec, ſi in genere rem ſpectes, implicat ut memoria lædatur medicamentis, quæ eam roborare creduntur:

Ex iis, quæ ad propoſitionem præcedentem dicta ſunt, patet ratio, cur propoſitionis præſentis certam dare probationem non liceat, ſed in levi aliqua probabilitate ſit ſubſiſtendum. Neque vero ideo exiſtimandum eſt, propoſitionem præſentem ac præcedentem tanquam inutilem omittendam fuiſſe: etenim cum vitæ philoſophemur, omittenda non ſunt quæ ad eam faciunt; ubi autem certa rerum cognitio in poteſtate non eſt, ad evitandum ingens periculum, qualis memoriæ læſio eſt, vel minima probabilitas ſufficit. Non omnem autem abeſſe a propoſitionibus, cum quibus jam nobis negotium eſt, probabilitatem, ex iis intelligitur, quæ de probabilitatis notione alibi dicta ſunt (§. 587 *Log.*). Imo ſi non tanquam a veritate aliena rejicere velis, quæ de virtutibus medicis tradunt rei herbariæ ſcriptores; admittere quoque debes, quemadmodum confectio anacardina eſt præſtans remedium memoriam & meliorem, & majorem efficiendi, ita eandem doſi nimia ſumptam, vel promiſcue quibuslibet datam furoris cauſam exiſtere. Et quis eſt qui ignoret vulgo affirmari, quod, qui memoriam roborare intendunt, eam tandem debilitari experiantur? quæ etſi in dubio relinquantur, non tamen ideo attentionem nullam merentur, ubi quæſtio incidit, utrum remediis roborandi memoriam uti, an ab iiſdem abſtineri præſtet.

§. 320.

Lapſus memoriæ

Si memoria labitur; aut idea rei, cujus meminimus, ſalvis ſociis mutata repro-

differentia.

reproducitur, aut illa ſalva hæ mutatæ reproducuntur. Si enim memoria labitur, ideam reproductam habemus pro eadem, quam ante nos habuiſſe nobis conſcii ſumus, etſi mutata fuerit ſeu corrupta (§. 207 *Pſychol. empir.*). Enimvero quando rei cujuſdam meminimus, ideam ejuſdem reproductam recognoſcere valemus (§. 226 *Pſychol. empir.*), adeoque eandem cum ſociis reproduci neceſſe eſt (§. 174. 221 *Pſychol. empir.*). Quamobrem neceſſe eſt, ut aut idea rei, cujus meminimus, ſalvis ſociis mutata reproducatur, quo ex his illius identitatem colligamus, vel ut ideæ ſociæ non mutata idea rei, cujus meminimus, mutatæ reproducantur, quo ex hac illarum identitas inferatur (§. 174 *Pſychol. empir.*).

Exemplum caſus prioris jam dedimus, cum lapſum memoriæ definiremus (*not.* §. 207 *Pſychol. empir.*). Exemplum poſterioris habes, ſi ponas ideam plantæ exoticæ in horto Titii viſam produci cum idea ſocia horti Sempronii, ut hinc tibi videaris plantam iſtam in horto Sempronii vidiſſe. Utrumque caſum eſſe poſſibilem experientia obvia confirmat, ut adeo nemo ſit, qui exempla a domeſtica petere non poſſit, modo deſiderata ſtatim in mentem veniant.

§. 321.

Errores a lapſu memoriæ pendentes circa res facti.

Lapſu memoriæ incidimus in errores, quod res talis fuerit, qualis non fuerat, vel quod eidem coextiterint, quæ non coextiterunt. Si enim memoria labitur, aut idea rei, cujus meminimus, ſalvis ſociis mutata reproducitur, aut illa ſalva hæ mutatæ producuntur (§. 320). Quamobrem ubi de re, cujus meminimus, judicamus; in caſu priori enunciamus, eam talem fuiſſe, qualis non fuit; in caſu autem poſteriori, ei coextitiſſe, quæ non coextiterunt (§. 39 *Log.*). Judicium adeo in utroque caſu falſum eſt (§. 507 *Log.*). Lapſu adeo memoriæ in aliquem horum errorum incidimus, ſcilicet quod quid tale fuerit, quale non fuit, vel eidem coextiterint, quæ non coextitere (§. 623 *Log.*).

Ita aberramus a veritate, ſi imaginatio nobis ſiſtit Titium veſte rubra indutum, qui tunc, quando eum videbamus, viridi indutus erat, atque ideo judicamus: Titium veſte rubra fuiſſe indutum, cum eum videremus. Similiter erramus, ſi imaginatio nobis ſiſtit plantam exoticam in horto Titii, quam videramus in horto Mevii, ac ideo judicamus, plantam iſtiuſmodi exoticam, qualem nunc conſpicimus, eſſe quoque in horto Titii. Erramus hic in rebus facti: cum enim imaginatio nobis præſentia ſiſtat ſenſu olim percepta & beneficio memoriæ hæc recognoſcentes judicemus, nos ea ante ſenſu percepiſſe; præſens propoſitio potiſſimum ad res facti ſpectat.

§. 322.

Errores a lapſu memoriæ pendentes circa veritates univerſales.

Lapſu memoriæ incidimus in errorem; ſi memoria nobis ſuggerit propoſitionem tanquam negativam, quam affirmativam eidem mandavimus, vel contra tanquam affirmativam, quam negativam eidem infiximus; vel ſi ſuggerit tanquam categoricam, quæ conditionata erat, vel etiam conditionatam ſeu hypotheticam ſub aliena conditione. Quando enim memoria labitur, aut idea rei, cujus meminimus, aut ejuſdem ſociæ mutatæ reproducuntur (§. 320). Quamobrem cum propoſitionibus, quibus veritates univerſales enunciantur, tanquam ex vocabulis conſtantibus (§. 199 *Log.*), reſpondeant ideæ ex ideis illorum vocabulorum compoſitæ (§. 290. 113); ideæ iſtæ mutatæ repro-

reproduci debent, quando memoria labitur. Quodſi vocabula ſupponantur nota, ut ipſa quoad ſyllabas mutationem patiantur fieri nequit, qualis contingere ſolet, ubi nomen aliquod peregrinum audivimus, quod ſatis meminiſſe non poſſumus, adeoque non aliæ mutationes accidere poſſunt, quam ut vel vocabula quædam adjiciantur, quæ abeſſe debebant, vel quædam abſint, quæ adeſſe debebant, vel quædam mutentur in alia. Inde vero porro intelligitur propoſitionem affirmativam in negativam, negativam in affirmativam, hypotheticam in categoricam, vel in aliam conditionis alienæ abire poſſe.

Singulos errores a nobis lapſu memoriæ committi experientia confirmat. Quod vocabula quædam omittantur, oblivioni tribuendum, neque adeo quicquam difficultatis habet. Quomodo alia addantur, vel in eorum, quæ oblivioni data fuere, locum ſuccedant, ex iis clarius perſpicitur, quæ de cauſa lapſus memoriæ oſtendimus (§. 210 *Pſychol. empir.*). Errores lapſu memoriæ commiſſi non ſemper ſunt in poteſtate noſtra, quemadmodum lapſus calculi teſtantur, quos vel in arte arithmetica exercitatiſſimis contingere conſtat. Equidem hic ſæpius defectus attentionis ſufficientis in cauſa eſt, ut error non vitetur; non tamen idem eodem modo ſeſe habet in caſibus aliis. Experientia communis ſuggerit exempla, ubi tanta eſt hominum in hoſce errores veritatis fiducia, ut attoniti hæreant nec habeant quod dicant, dum, ut finiatur contradictio, erroris ſui manifeſto redaguuntur ab aliis.

§. 323.

Quoniam etiam in errorem incidimus, ſi in ſyllogiſmo propoſitionem quandam memoriæ lapſu pro vera accipiamus, quæ falſa eſt (§. 634 *Log.*), &, ſi hac concluſione erronea porro utamur tanquam præmiſſa in aliquo ſyllogiſmo, vera argumentandi forma in errores ulteriores incidimus (§. 626 *Log.*); *ex lapſu memoriæ vera argumentandi forma continuo ſerpunt errores, quamdiu non advertitur qui lapſu memoriæ commiſſus primum fuerat.* *Errores ex lapſu memoriæ quomodo ſerpant.*

Quoniam facillimum eſt lapſu memoriæ incidere in errorem, ut abſonum foret alicui eundem imputare; ita non minus facile eſt in errores incidere ulteriores, quos eadem abſurditate alteri imputaveris. Notent hoc velim, quotquot in erroribus ab aliis admiſſis exaggerandis ſibi placent, ne dum acumine præſtare videri volunt, hebetiores ab aliis deprehendantur, qui agnoſcunt cauſam erroris ab iis perſpectam minime fuiſſe, ut intellectus vitio tribuant, quod memoriæ lapſui erat tribuendum.

§. 324.

Si quorum diu non meminimus; lapſum memoriæ facile committimus, ubi eadem in eandem nobis revocamus. Si quas enim ideas longo tempore non reproducimus; rerum per illas repræſentatarum obliviſcimur (§. 217 *Pſychol. empir.*), adeoque impotentiam contrahimus ideas illarum rerum reproducendi (§. 216 *Pſychol. empir.*). Enimvero ubi poſtea eaſdem nobis in memoriam revocare conamur, ideas iſtas reproducere nitimur (§. 228 *Pſychol. empir.*). Quamobrem accidere poteſt, ut quorumdam idea particularis adhuc reproducatur, ceteris non reproductis, aut in eorum locum aliis ſubſtitutis prout fert occaſio (§. 110 & *ſeqq. Pſychol. empir.*). Jam cum ideam, qualis reproducitur, pro eadem habeamus, quæ nobis alias fuit; memoria labitur (§. 207 *Pſychol. empir.*). Atque adeo patet lapſum memoriæ facile committi, ubi in memoriam revoces, quorum diu non meminiſti. *Quando lapſus memoriæ facilis.*

T 2 Patet

Patet adeo, quando memoriæ non nimis fidere, ſed potius eandem ſuſpectam habere debeamus, & quomodo lapſus evitari queant, quo fine præſentem appoſuimus propoſitionem.

§. 325.

Cur in ſomnio meminerimus rerum tam vigilando, quam ſomniando perceptarum.

In ſomnio meminimus rerum, quas vigilantes percipimus: ſubinde quoque rerum, quas alias ſomniantes percepimus. Dum enim ſomniamus, res, quas percipimus, imaginamur (§. 122 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum anima in producendis phantaſmatis neceſſario certæ legi adſtringatur (§. 219); ſi qua cum phantaſmate, quo ipſi res abſens tanquam præſens exhibetur (§. 127 *Pſychol. empir.*), antea conjuncta fuerat idea, eadem una producitur eodem modo, quo dum quid ſenſu percipitur, cum quo alias aliæ quoque ſenſu perceptæ fuerunt, ideæ ſociæ cum ipſa vi imaginationis produci ſolent (§. 117 *Pſychol. empir.*), quam adeo pro phantaſmate habemus, utpote contradiſtinctam alteri, vi cujus nobis præſens videtur res, de qua ſomniamus. Adeſt igitur ratio, cur ideam reproductam recognoſcamus, quod ſcilicet illam jam antea habuerimus (§. 174 *Pſychol. empir.*). Quamobrem eandem quoque recognoſcere debemus (§. 118 *Ontol.*), conſequenter in ſomnio quoque meminimus rerum, quas vigilantes percepimus (§. 226 *Pſychol. empir.*). *Quod erat primum.*

Enimvero ſi vocabulis efferimus judicium, quo judicamus, nos ideam aliquam jam habuiſſe; idea hac in poſterum reproducta, enuntiatio iſta una producitur (§. 286). Quamobrem in ſomnio quoque, quod lege imaginationis conſervatur (§. 123 *Pſychol. empir.*), enuntiatio iſta una reproduci debet. Quamobrem ſi evigilantes de phantaſmate aliquo judicaverimus, quod nobis per ſomnium occurrerit, atque idem in ſomnio denuo nobis objiciatur; in ipſo quoque ſomnio reproduci debet judicium, quod iſtud, quod jam nobis in ſomnio ſuccurrit, alias ſomniaverimus. Meminimus adeo in ſomnio, quod quid alias ſomniaverimus (§. 226 *Pſychol. empir.*). *Quod erat ſecundum.*

Quoniam vero mediante iſto judicio etiam meminiſſe poſſumus rerum, quas vigilantes percepimus, quod patet; eadem de cauſa quoque meminiſſe poſſumus rerum, quas vigilando percepimus.

Nos rerum in ſomnio meminiſſe experientia confirmat: imo nec ab eadem aborret, quod in ſomnio judicemus, nos quid alias ſomniaſſe, & nunc revera contingere, quod alias ſomniaveramus. Ad domeſtica enim provocare poſſum exempla.

§. 326.

Somnium naturale quodnam ſit.

Si ſomnium initium a ſenſatione capit & per phantaſmatum ſucceſſionem continuatur; naturale eſt. Etenim ſi a ſenſatione initium capit; initium ejus eſt perceptio rei cujuſdam materialis in mundo adſpectabili, quæ per mutationem in organo ſenſorio factam intelligibili modo explicabilis (§. 65. 66 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ſenſationes pendeant ab unica illa vi, quæ animæ ineſt (§. 57. 61), adeoque a vi ſibi repræſentandi hoc univerſum ſitu corporis organici in univerſo & conſtitutione organorum ſenſoriorum

Digitized by Google

riorum limitata (§. 63); initium ſomnii naturale eſt (§. 69). Quodſi jam porro per ſucceſſionem phantaſmatum continuetur, cum ea ſint ideæ ab imaginatione productæ (§. 93 *Pſychol. empir.*); ab eadem vi animæ pendent, a qua ſenſationes oriuntur (§. 61). Patet igitur, ut ante, ſomnii quoque continuationem naturalem eſſe. Quamobrem cum ſomnii, a ſenſatione initium capientis & per phantaſmatum ſucceſſionem continuati, & initium naturale ſit, & talis quoque ejuſdem continuatio exiſtat *per demonſtrata*; ſomnium totum naturale erit.

Patet adeo, quæ alias (§. 123 *Pſychol. empir.*) de ſomnio demonſtrata ſunt, de naturali ſomnio eſſe accipienda. Neque vero a nobis quis requiſiverit, quod non univerſaliter pronuntiare debuerimus, quæ nonniſi ſub hac reſtrictione vera ſunt, quatenus naturale eſt. Quidquid enim in philoſophia traditur, ſphæram naturalem non egreditur, cum philoſophus quidem intelligat ſupernaturalia non eſſe abſolute impoſſibilia, ignoret tamen, utrum actu dentur, nec ne, ac in Theologia naturali demonſtraturi ſimus, quæ naturalia non ſunt rariora eſſe, naturale vero eſſe ordinarium. Ne tamen principiis philoſophicis quis abutatur in præjudicium veritatis revelatæ, ſed iiſdem potius ad hanc adverſus ejuſdem adverſarios defendendam utamur, ubi opus fuerit, diſcrimen inter naturale ac ſupernaturale inculcandum. Quoniam itaque ſomniorum quoque Scriptura Sacra injicit mentionem, quæ a naturalibus utique diſtinguenda veniunt; differentiam quoque ſomnii naturalis a ſupernaturali hic evidentius monſtrari conſultum duximus. Ceterum cum ſupponamus vi demonſtrationis, qua veritas hypotheſeos evicta (§. 123 *Pſychol. empir.*), ſenſationem & phantaſmata eo modo oriri, quo vulgo oriuntur; eorundem quoque non alias dedimus rationes, quam quas ea habere ex principiis pſychologicis claret.

§. 327.

Si naturale ſomnium eſt; initium capere debet per legem ſenſationis & continuari per legem imaginationis. Etenim ſi ſomnium naturale eſt; & initium ejus naturale eſſe debet, & naturaliter continuari debet: quod per ſe patet. Jam ſomnium naturale initium capit a ſenſatione (§. 123 *Pſychol. empir.*). Quare cum ſenſationes neceſſario ſequantur legem ſenſationis (§. 219 *Pſychol. rat.* & §. 85 *Pſychol. empir.*); ſomnium naturale per legem ſenſationis initium capit. Similiter ſomnium naturale per phantaſmatum ſucceſſionem continuatur, eodem nempe modo factam, quo eam fieri quotidie experimur (§. 123 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum phantaſmata non minus quam ſenſationes neceſſario ſequantur legem ſuam (§. 219 *Pſychol. rat.* & §. 117 *Pſychol. empir.*); ſomnium naturale per legem imaginationis continuari debet. *Inverſio propoſitionis præcedentis.*

Propoſitione hac habemus opus ad demonſtranda ſubſequentia alia.

§. 328.

Si ſomnium a ſenſatione nulla initium capit; ſupernaturale erit, utut per legem imaginationis continuetur. Etenim ſi ſomnium a ſenſatione nulla initium capit, per legem tamen imaginationis continuatur; cum ideæ ab imaginatione productæ ſint phantaſmata (§. 93 *Pſychol. empir.*), ſine prævia ſenſatione phantaſma primum, a quo ſomnium initium capit, oritur: quod cum naturaliter fieri non poſſit (§. 229); ſomnium a ſenſatione initium non capiens, utut per legem imaginationis continuatum, naturale non eſt. Erit igitur ſupernaturale (*not.* §. 510 *Coſmol.*). *Somniũ quando ſupernaturale.*

Non

Non definimus, an iſtiuſmodi ſomnia dentur; ſed oobis ſufficit oſtendiſſe, quandonam pro ſupernaturali habendum ſit ſomnium, ne nobis hac in re vel ipſimet imponamus, vel ab aliis impoui patiamur.

§. 329.

Alia ſomnii ſupernaturalis ſpecies.

Si ſomnium per legem imaginationis non continuatur; ſupernaturale erit. Quodſi enim ſomnium non ſit ſupernaturale, naturale erit (*not.* §. 510 *Coſmol.*). Ponamus igitur eſſe naturale; per legem imaginationis continuetur neceſſe eſt (§. 327): quod cum hypotheſin evertat, ſomnium naturale eſſe nequit, quod per legem imaginationis non continuatur, adeoque pro ſupernaturali utique habendum.

Quodſi phantaſmata in ſomnio non oriuntur per legem imaginationis; nec primum oriri a ſenſatiooe videri poterat (§. 117 *Pſychol. empir.*). Nimirum pone phantaſma primum a ſenſatione oriri; quæ vero primum ſequuntur, per legem imaginationis minime iode ſequi. Nulla ſane videtur ratio, cur ſenſatio ac primum inde ortum phantaſma præcedat. Quamobrem cum ſine ratione ſufficiente nihil eſſe poſſit; nec ſenſatio cum primo iode orto phantaſmate locum habere poteſt. Enimvero ſi ſomnium ſupponamus ſupernaturale; erit illod divinum, quemadmodum ex Theologia naturali conſtabit. Oſtendemus vero ibidem, Deum ad ſupernaturalia noo recurrere, oiſi ubi naturalia non ſufficiunt media ad ſcopum, quem intendit, conſequendum. Quodſi ergo ſupponamus, opus eſſe fiois cujoſdam gratia ſomnio ſupernaturali, hujus vero partem eſſe poſſe ſomnium naturale, conſtans oimirum ex ſeoſatione ac inde derivato phantaſmate vel pluribus hinc reſultantibus phantaſmatis; nullum profecto dubium eſt, Deum illam partem, quæ naturæ viribus exiſtere poteſt, potentia miraculoſa noo eſſe productorum. Atque adeo patet neqnaquam opus eſſe, ut, ſi phantaſmarum ſucceſſio per legem imaginationis non continuetur, ſomnium a ſenſatione ortum mioime trahat. Aliter vero ſeſe res habet, ubi nullum phantaſma, quod ſomnium ingreditur, imaginationis lege naſcitur: tunc enim ſenſatio prorſus ſuperflua foret. Atque tum demum valet, quod a principio rationia ſufficientis deſumptum eſt argumeotum.

§. 330.

Status cerebri in ſomnio ſupernaturali.

In ſomnio ſupernaturali ſingulis phantaſmatis reſpondent ideæ materiales in cerebro, ſupernaturales & ipſæ. Etenim in ſomnio ſupernaturali quæ nobis objiciuntur, eorum nos meminiſſe ubi evigilavimus & ubi cum aliis de eodem colloquendi offertur occaſio, quin nemine diſſentiente aſſumere liceat nullus dubito, qui ſomnia ſupernaturalia dari affirmat. Enimvero ſi rei cujuſdam meminimus, reproducendi ideas materiales phantaſmatis reſpondentes facilitas fibrillis nerveis, ex quibus cerebrum conſtat, ineſſe debet (§. 294). Quamobrem cum ideæ materiales in cerebro reproduci nequeant, niſi ante in eodem jam fuerint productæ (§. 241); dum ſupernaturaliter in anima producuntur phantaſmata per ſomnium, iiſdem quoque coexiſtere debent ideæ materiales in cerebro. Enimvero per ſe patet, naturaliter tum in cerebro ideas materiales oriri minime poſſe, alias enim ipſis quoque coexiſterent naturaliter phantaſmata in anima (§. 206). Ideæ igitur materiales per ſomnium ſupernaturale ſupernaturaliter quoque producantur neceſſe eſt.

Conſtabit nimirum ex Theologia oaturali ſomnii ſupernaturalis auctorem eſſe Deum, ibique demonſtrabitur Deum nihil facere fruſtra. Quamobrem ſomniis quoque ſuperoaturalibus, ſiquidem iiſdem opus eſſe judicaverit, certum præſtitnet finem, veluti ut quendam admoneat venturorum, quo ſibi cavere poſſit, quemadmodum accidit Joſepho cum Chriſto infaote ac matre ejus in Ægyptum fugam paraturo, ut necis periculum ab Herode

intentum

intentum evaderet infans. Meminiſſe igitur ſomnii debet, qui ſupernaturale expertus eſt, quando evigilat. Minime igitur aſſumpſimus, quod ſit a veritate alienum.

§. 331.

Somniũ ſupernaturale quale ſit.

Somnium ſupernaturale miraculum eſt. Si quid enim ſupernaturaliter in corpore contingit; miraculum eſt (§. 510 *Coſmol.*), & ſi quid ſupernaturaliter in anima accidit; miraculum itidem eſt (§. 71). Quamobrem cum ſomnia ſupernaturalia mutationes ſupernaturales & in corpore (§. 330), & in anima ſupponant (§. 328. 329); erit ſomnium ſupernaturale miraculum.

Ita ſomnium iſtud Joſephi, quod modo commemoravimus (*not.* §. 330), utique miraculum fuit. Neque enim minus miraculoſum cenſeri debet produci ideas materiales in cerebro, vel ideas rerum abſentium in anima, nulla præſente cauſa naturali, cui effectus is tribui poſſit, quam deficiente cauſa naturali pluviam vel procellam oriri, aut viſum, quo quis orbatus eſt, reſtitui. An vero nunquam poſſibile ſit, ut miraculo in corpore facto, dum ſupernaturale eſt ſomnium, nullum in anima miraculum contingat, ſed eidem naturalis quædam mutatio reſpondeat; cum demum patebit, ubi dependentiam animæ ac corporis a ſe invicem explicaverimus. Hanc igitur diſquiſitionem tantiſper ſeponimus. Non tamen prorſus ſilentio prætereunda erat hæc quæſtio, ne quis ſyſtemati influxus phyſici deditus ſibi videre videatur aliis non animadverſa, & incautus in hac de ſomnio ſupernaturali doctrina, quam in uſum theologicum defendendæ religionis revelatæ gratia adverſus ejuſdem hoſtes dedimus, difficultates inutiles faceſſat. Ceterum præſens propoſitio docet, quam ſit res ardua *ſomnium* ſupernaturale (quod & *divinum* vocant), ne quis facile ſibi perſuadeat ſomnium quoddam ſuum eſſe ſupernaturale, ſibique & aliis eodem imponat, quemadmodum enthuſiaſtis ſolenne. Si quis notiones diſtinctas & determinatas vocabulis jungere minime adſuetus vocabulo miraculi offendatur, is legat velim, quæ ſupra annotata ſunt (*not.* §. 71).

§. 332.

Naturaliter qualia ex ſomnio ſupernaturali oriantur

Ex ſomnio ſupernaturali oriuntur tam in anima, quam in corpore naturaliter, quæ alias naturaliter oriri minime poterant. Ponamus enim, nos, dum evigilamus, ſomnii meminiſſe. Quoniam rei meminimus, ſi ideæ, quas ante habuimus, reproducuntur & reproductæ recognoſcuntur (§. 226 *Pſychol. empir.*), cum ideas, ex quibus ſomnium conſtat, habuerimus eædemque iſtiuſmodi ſint, quales alias naturaliter ſenſuum primum, deinde imaginationis ope producuntur; nullum quoque dubium eſt, quin iſtarum idearum reproductio naturalis ſit. Reproducuntur adeo ideæ claræ ac diſtinctæ, quæ alias iſto tempore reproductæ minime fuiſſent, & quarum adeo loco naturaliter productæ fuiſſent aliæ. Quodſi ſermonis uſus nobis fuerit familiaris, non potuerimus ſomnii ſupernaturalis meminiſſe, quin tacita mentis loquela ideas iſtas verbis indigitemus &, ubi cum aliis de eodem loquendi occaſio offertur, eadem verba clara voce efferamus. In utroque igitur caſu tam in anima, quam in corpore mutationes naturaliter contingunt, quæ alias non contigiſſent, & quarum adeo loco contigiſſent aliæ. Quodſi jam porro ſomnium ſupernaturale in actiones hominis influit; multo jam major ſeſe offert eorum numerus, quæ & animæ, & corpori naturaliter jam accidunt, alias vero minime accidiſſent, ut opus non ſit plura eam in rem addi.

Nihil

Nihil in his ſingulare eſt, quod non jam de effectu miraculorum in genere fuerit demonſtratum quoad mundum materialem (§. 331. 332 *Coſmol.*) ac per ea, quæ de eodem demonſtrata ſunt, plenius intelligatur.

§. 333.

Cur quæ imaginamur, pingi & ſculpi poſſint.

Quicquid per modum viſibilis imaginari poſſumus, idem etiam arte pictoria & ſculptoria repræſentare valemus. Quando enim quid imaginamur, phantaſma ejuſdem in anima producitur (§. 93 *Pſychol. empir.*), adeoque eidem reſpondet idea materialis (§. 206). Cum idea materialis ſit motus quædam ſpecies in fibrillis nerveis ex eo enatus, qui organi ſenſorii fibrillis nerveis a ſenſibili impreſſus ad cerebrum uſque propagatus fuit (§. 112); poſſibile eſt motum iſtiuſmodi a cauſis materialibus excitari poſſe. Quoniam itaque arte pictoria & ſculptoria repræſentari poſſunt res materiales, quæ, ubi exiſterent, motum quendam more rerum aliarum materialium fibrillis nerveis in organo ſenſorio viſus imprimerent; quin arte pictoria & ſculptoria exhiberi queant, quæ per modum viſibilium imaginamur, dubio caret.

Quod hoc fieri poſſit, a poſteriori annotavimus alibi (*not.* §. 138 *Pſychol. empir.*). Hic vero rationem a priori reddere debuimus, ut certior ſit aſſerti univerſalitas.

§. 334.

Cur partem ſenſibilis unam abſque altera imaginari poſſimus.

Ut partem unam ſenſibilis abſque altera imaginemur, per imaginationem materialem fieri poteſt. Senſibilium partes ſenſu diſtinguimus, ſi a diverſis eorundem partibus diverſis fibrillis nerveis motus imprimitur (§. 127), conſequenter motus hi diverſi ad cerebrum propagati (§. 111) diverſas ſingularum partium ideas materiales in cerebro conſtituunt (§. 112). Quoniam itaque motus hi diverſi non propter contiguitatem fibrillarum, ſed propter ſimultaneas in eaſdem impreſſiones coexiſtunt; non neceſſe eſt ideas materiales ſingularum partium ſenſibilis coexiſtere, ſed unam abſque altera exiſtere poſſe non repugnat. Quamobrem cum ſenſibile imaginemur, quando imaginatio materialis producit ideas materiales, nulla actione ſenſibilis in organo ſenſorio facta (§. 227); ut idea materialis partis unius abſque idea materiali alterius producatur, non repugnat. Per imaginationem itaque materialem fieri poteſt, ut partem unam ſenſibilis abſque altera imaginemur.

Quod hic de imaginatione oſtenditur, de ipſo ſenſu manifeſtum eſt. Ponamus enim objecti cujuſdam partem tegi ab objectis aliis, ita ut radii nonniſi ab una objecti parte in oculum incidere poſſint. Quodſi oculi ſitus ſit fixus, radii ab iſta parte adhuc in eandem partem retinæ incidunt, in quam ante incidebant, & iiſdem fibrillis nerveis motum imprimunt, quibus eum ante imprimebant. Quoniam itaque motus idem ab iiſdem fibrillis ad cerebrum propagatur, qui ante propagabatur, a fibrillis vero ceteris utpote non amplius tactis lumine, quod a tecta viſibilis parte propagabatur, nullus amplius ad cerebrum pertingit; idea utique materialis partis viſibilis excitatur abſque idea materiali partis reliquæ (§. 112). Idem non abſimili modo patet in vocabulis, quæ enuntiationem aliquam componunt, aut in unius vocabuli ſyllabis integrum vocabulum conſtituentibus, ubi cogitemus, vocabulum unum, vel unius vocabuli ſyllabam unam vel alteram pronuntiari abſque ceteris: quæ enim clara voce non pronuntiantur, nec auditu percipiuntur. Imo ſi qua tactui debetur diſtincta tangibilis perceptio, de eadem idem quoque eodem prorſus modo pa-

do patet, quemadmodum de vocabulis, cum perceptio diſtincta tangibilium ſucceſſiva ſit quemadmodum vocabulorum (§. 163 & ſeqq.).

§. 335.

Quomodo partis unius ideam abſque ideis partium ceterarū ſenſibilis reproducere liceat.

Si partem ſenſibilis peculiari vocabulo indigitare ſuevimus; ope ideæ materialis vocabuli reproducere licet ideam materialem illius partis abſque ideis partium ceterarum, idemque verum eſt de ideis immaterialibus, ſeu phantaſmatis. Etenim ſi partem ſenſibilis peculiari vocabulo indigitare ſuevimus; ideam partis illius & nomen ipſius ſæpius conjunximus. Quamobrem cum idea vocabuli, qualis auditu percipitur, denuo producitur; idea quoque partis ſenſibilis hoc nomine denotata reproduci debet (*§. 273 Pſychol. empir.*). Habemus adeo phantaſma partis ſenſibilis abſque ideis ceterarum partium. *Quod erat unum.*

Enimvero quando in anima reproducuntur perceptiones rerum, in cerebro quoque reproducuntur ideæ materiales iiſdem reſpondentes, ſive ſenſuales fuerint, ſive phantaſmata (*§. 113. 206*). Quamobrem dum vocabulorum ideæ in anima quomodocunque producuntur, iis quoque reſpondentes ideæ materiales in cerebro reproduci palam eſt. Cum ideis autem vocabulorum reproducuntur quoque ideæ partium ſenſibilis, quæ iſtis denotantur, ceteris non ſimul reproductis. Ergo quoque harum partium ideæ materiales una reproduci debent, non reproductis ſimul ideis partium ceterarum. *Quod erat alterum.*

Hæc ita ſequuntur ex lege imaginationis, nec experientia refragatur, modo fallaciam, quæ ſæpiſſime ſubrepit, detegere valueris.

§. 336.

Quandonam partem rei abſque ceteris imaginari difficile.

Si rem quandam frequenter percepimus ſive ſenſu, ſive imaginatione; partem quandam ejus imaginaturis tota ejuſdem idea vel maxime invitis recurrit. Etenim ſi rem quandam frequenter ſive ſenſu, ſive imaginatione percepimus; idea ejus ſæpius reproducta fuit. Quare cum perceptiones ſingularum partium ſemper ſimul fuerint productæ; ubi idea partis reproducitur, ideæ partium reliquarum ſimul reproducuntur, adeoque tota idea recurrit (§. 117 *Pſychol. empir.*). Et quoniam cerebrum magnam facilitatem contraxit ideam totalem reproducendi (*§.* 241), eaque in actuali quadam mutatione conſiſtit (§. 245); reproductionem quoque impedire difficile eſt, ſi ſubinde ſaltem non prorſus impoſſibile, quamdiu cerebrum non quandam mutationem ſubit. Quamobrem ſi idea partis reproducenda, nobis vel invitis idea totius reproducitur.

Habemus adeo rationem evidentem, cur ſubinde impoſſibile nobis videatur partem aliquam objecti imaginari abſque ceteris. Per præcipitantiam vero judicant, qui ab iſtiuſmodi exemplis, qualia nobis plurima obvia eſſe debent, concludunt, idem univerſaliter in omni caſu obtinere debere. Apparet adeo neceſſitas connubii rationis & experientiæ, quod nunquam ſatis inculcari poteſt, & quod rationem quoque eorum, quæ maxime obvia ſunt atque hoc nomine contemni ſolent, omni attentione ſcrutari teneamur, ut determinate cognoſcantur, ſiquidem a primis erroribus nobis cavere velimus, qui deinde longius latiuſque ſerpunt.

§. 337.

Quomodo partem objecti ſine ceteris imaginãdi facilitatẽ contrahamus.

Si partem quandam objecti præciſi ceteris non minus quam totum æque facile nobis imaginari velimus; partem objecti nomine ſuo indigitatam a toto avulſam cum rebus quibuſcunque aliis nobis imaginari ſæpius tenemur, objectum vero totum nomine ſuo itidem inſignitum alio tempore cum rebus ab iſtis diverſis. Etenim ſi partem quandam objecti nomine ſuo ſæpius indigitavimus; ope ideæ materialis nominis reproducitur quoque idea partis objecti hoc nomine denotata (§. 335). Jam cum partem illius objecti tanquam a toto avulſam cum rebus aliis, qualeſcunque tandem fuerint, ſæpius imaginati fuerimus; idea partis reproducta, reproduci quoque debet idea rerum illarum (§. 117 *Pſychol. empir.*). Cumque cerebrum contraxerit facilitatem reproducendi ideas iſtas materiales (§. 241), quæ, quoniam in actuali mutatione conſiſtit (§. 245), non facile tollitur; idea quoque partis a toto avulſæ cum rerum ipſi pro arbitrio ſociatarum idea tenaciter cohæret. Atque ita partem ab objecto ſuo avulſam commode imaginari licet. Quodſi jam objectum totum cum aliis rebus junximus, eodem modo, ex modo dictis patet, beneficio nominis reproduci ideam totius objecti ideis rerum ipſi pro arbitrio ſociatarum tenaciter adhærentem. Unde totum eadem commoditate, qua ante partem ab eodem avulſam, imaginari licet.

Ponamus ideam cervi utpote ſæpius a te conſpecti, & cujus frequenter quoque meminiſti, tibi eſſe familiarem, ut ſtatim recurrat, quoties de eo cogitandi quæcunque offertur occaſio. Quodſi jam cornua cervi abſque ejus capite ac reliquo corpore imaginari volueris; propoſitioni præcedenti convenienter idea totius cervi animo ſeſe præſentem ſiſtit. Ubi ergo poſthac cervi cornua abſque capite & corpore reliquo commode imaginari volueris, ut nullum cum imaginatione certamen ſit ineundum, nec verendum, ne forſan in eodem ſuccumbas; imaginare tibi ſæpius cornua cervi humi jacentia in cœmeterio, in quo nunquam vidiſti cervum; cervum vero tanquam in ſylva huc illuc currentem: ipſa experientia te docebit, poſſe hiſce ideis ſociis ideam cornuum cervi ab idea totius cervi ſeparari atque ſeparatam teneri, quamdiu attentionem non ita defigis in idea principali, veluti cornua cervi, ut eandem quaſi totam ab ideis ſociis retrahas: id quod legi imaginationis convenienter fieri claret.

§. 338.

Medium tollendi difficultatẽ partis imaginandæ abſque ceteris.

Quoniam ideam partis reproducendi facilitatem contrahere licet non obſtante facilitate reproductionis ideæ totius (§. 337); *ſi frequenter nobis imaginemur partem quandam ſuo nomine inſignitam tanquam a toto avulſam cum rebus aliis quibuſcunque, diverſis tamen ab iis, cum quibus totum imaginari ſolemus; hoc ipſo difficultas partem aliquam abſque reliquis imaginandi tollitur.*

Ita ſi beneficio nominis cornuum cervi vix horum ideam reproduci poſſe experiaris, quin tota ſtatim cervi idea animo præſens ſiſtatur; cornua tanquam a cervo avulſa & in cœmeterio humi proſtrata ubi frequenter tibi imaginatus fueris, hæc a te commode vi imaginationis præſentia animo ſiſti poſſe, ſenties, utut non tollatur facilitas reproducendi ideam totius cervi, quando ejus meminiſſe volueris.

§. 339.

Quomodo mediũ iſtud facilitetur.

Quoniam beneficio vocabulorum ſenſibilia memoriæ facilius demandantur (*§. 292*), eorumque ope facilius eadem retinentur (§. 293); *ideam partis abſque ceteris reproducendi facilitatem tibi comparaturus* juxta propoſitio-

poſitionem præcedentem (§. 337), *verbis enuntia judicium de conjunctione ideæ partis cum ideis rerum reliquarum.*

Ita in præcedente exemplo judicium enuntia hiſce verbis: *Cornua cervi proſtrata humi ſunt in cœmeterio.* Etenim quam primum animum ſubit vocabulum *cornu cervi*; verba quoque enunciationem iſtam componentia eundem una ſubeunt. Et quemadmodum cornu cervi idea reproducitur beneficio ejuſdem vocabuli; ita etiam beneficio reliquorum reproducuntur ideæ ſociæ: quæ cum etiam abſque hiſce reproducerentur vi ideæ cornu cervi, quatenus eidem ſociæ ſunt; duplex jam adeſt reproductionis cauſa. Atque adeo tanto facilius impeditur, ne cum idea cornuum cervi reproducatur idea totius cervi, ita ut imaginatio non amplius ſiſtat cornua tanquam a cervo avulſa, ſed eidem adhærentia. Etenim ſi vel maxime in caſu oppoſito idea cornuum cervi reproducat quoque ideam totius cervi, ubi attentionem in iis ſolis defigis, ideis ſociis quaſi penitus ab eadem excluſis; non tamen auferetur idea cornuum a cervo avulſorum, ſed videbis e. gr. cervum in cœmeterii loco alio, quam ubi cornua jacent, cum cervo una ſpectanda.

§. 340.

Quomodo imaginatio materialis combinare valeat ideas a ſe invicem ſeparatas.

Ut perceptiones partiales diverſorum entium compoſitorum combinemus, & ſubjecto tribuamus modum in eo ſenſu nondum perceptum, ei tamen non repugnantem; imaginationi materiali minime repugnat. Imaginationi materiali minime repugnat, ut partem unam ſenſibilis abſque aliis imaginemur (§. 334), & beneficio vocabuli, quo tanquam nomine indigitatur, eandem reproducamus (§. 335). Quoniam fieri poteſt, ut beneficio vocabuli unius reproducatur idea alterius (§. 117 *Pſychol. empir.*), ipſis etiam reſpondentibus ideis materialibus (§. 290) una reproductis (§. 206); hoc pacto vocabulorum ope reproducere una licebit ideas materiales in cerebro diverſarum partium diverſis entibus convenientium. Quodſi ergo inter ideas materiales harum partium nulla producatur intermedia, qua a ſe invicem ſeparantur; erunt eædem contiguæ & in fibrillis contiguis motum quendam continuum exhibebunt, quales excitari ſolent partibus in eodem ſubjecto continuis in organum ſenſorium ſimul agentibus. Quoniam itaque imaginatio ideas materiales rerum abſentium, ſeu in organum ſenſorium tunc temporis, quando producuntur, non agentium producit (§. 227); imaginationi materiali non repugnat, ut perceptiones partiales diverſorum entium compoſitorum combinemus. *Quod erat unum.*

Quoniam modos non minus vocabulis tanquam ſuis nominibus indigitare valemus, eoſque tanquam materiæ inhærentes nobis imaginari poſſumus; eodem, quo ante, modo patet, nec repugnare imaginationi materiali, ut ſubjecto tribuamus modum, qui eidem non repugnat, nunquam tamen nobis antea ſenſu in eodem perceptus fuit. *Quod erat alterum.*

Beneficio vocabulorum hæc idearum diverſarum combinatio arbitraria magis in poteſtatem noſtram reducitur, quam abſque his fieri poterat: ut adeo nobis facile perſuadeamus, homines uſu ſermonis expertes ab hac imaginationis operatione maxime eſſe remotos. Neque mirum videri debet, cur vocabulorum ope uniantur diverſarum partium ideæ materiales: cum enim ideæ iſtæ in cerebro non ſint unitæ ex eo, quod ſenſu ſimul fuerint perceptæ, neceſſe eſt ut beneficio vocabulorum ad ſimultaneam perceptionem perducantur & hac mediante uniantur.

§. 341.

Phantaſmatũ diviſio & compoſitio an imaginationi materiali repugnet.

Phantaſmatum diviſio & compoſitio imaginationi materiali non repugnat. Phantaſmata enim dividuntur, ſi partem unam ſenſibilis abſque altera imagineris (§. 139 *Pſychol. empir.*). Enimvero ut partem unam ſenſibilis abſque altera imaginemur; per imaginationem materialem fieri poteſt (§. 334). Phantaſmatum itaque diviſio imaginationi materiali minime repugnat. *Quod erat unum.*

Similiter phantaſmata componuntur, ſi perceptiones diverſas partiales combinemus, ut unam compoſitam conſtituant (§. 142 *Pſychol. empir.*). Enimvero imaginationi materiali non repugnat, ut perceptiones partiales diverſæ ad conſtituendam unam compoſitam combinentur (§. 340). Phantaſmatum itaque compoſitio imaginationi materiali minime repugnat. *Quod erat alterum.*

Ex iis, quæ ad evincendam phantaſmatum diviſionem & compoſitionem in corpore ſtabilita fuere, apparet quantum ad eam uſum afferant vocabula: ſuperſunt tamen adhuc aliæ ad eandem ſpectantia, quæ ut intelligantur, ſequentes addere lubet propoſitiones.

§. 342.

Vocabulorũ uſus quoad difficulter imaginabilia in fingendo.

Si ſenſu confuſe percepta vocabulis indigitare ſueveris, & ea ſubjecto cuidam pro arbitrio tribuas; fingere datur, quod alias vix ac ne vix quidem fingi poterat. Quæ ſenſu confuſe percipiuntur, veluti qualitates pleræque ſenſibiles, ea difficulter nec ſatis clare imaginamur (§. 94 *Pſychol. empir.*), adeoque eorum ideæ materiales difficulter quoque producuntur (§. 206), & motus, in quo idea materialis conſiſtit (§. 112), admodum rardus eſt (§. 126), conſequenter cum aliis ideis materialibus difficulter, imo vix ac ne vix quidem una produci & hoc pacto ad conſtituendam ideam unius ſubjecti uniri poſſunt. Ad fingendum itaque, quod an ſit, ſenſu nondum percepimus, vix ac ne vix quidem confuſe percepta adhiberi poſſunt, ſi in eorum perceptionibus acquieſcas (§. 94 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi confuſe percepta vocabulis tanquam nominibus ſuis indigitare ſueveris, cum hæc clare ac per ſe diſtincte percipiantur; nomina quoque confuſe perceptorum facile imaginamur atque clare (§. 94 *Pſychol. empir.*), adeoque ipſis reſpondentes ideæ materiales (§. 290) facile reproducuntur (§. 206), & motus, in quo eorum ideæ materiales conſiſtunt (§. 112), ſatis celer eſt (§. 126). Quamobrem cum ideæ vocabulorum materiales facile combinentur cum aliis, etſi ipſis reſpondentes ideæ rerum vix ac ne vix quidem reproduci poſſint; fingere omnino licet ope vocabulorum, ſi ſubjecto tribuenda confuſe percepta, quæ abſque iis fingere vix ac ne vix quidem poteras (§. 144 *Pſychol. empir.*).

Quod vero hac ratione fictiones extendi poſſint uſque ad impoſſibilia, jam alibi dictum eſt (§. 146 *Pſychol. empir.*): ubi etiam ex adjecimus, quæ ad confuſionem entis ficti cum reali evitandam, conſequenter profluentes ex hoc fonte errores avertendum, notanda veniunt (§. 147 *Pſychol. empir.*).

§. 343.

§. 343.

Si vocabulis enuntiemus, quæ ſubjecto cuidam ineſſe debent, ac poſtmodum ipſis reſpondentes ideas in memoriam revocare ſtudemus; phantaſmata per compoſitionem ac diviſionem aliorum compoſita facilius producere licebit. Etenim cum vocabula ipſis viſibilibus clarius atque facilius imaginemur (§. 288), multoque clarius & facilius quam odores, ſapores & qualitates tactiles, quæ ſolo tactu percipiuntur (§. 289), ac præterea vocabula, quæ aliquam enuntiationem ingrediuntur, non ita inter ſe cohærent, quemadmodum partes entis alicujus compoſiti, ſed varie nunc cum his, nunc cum aliis junguntur; vocabula quoque facilius componere valemus, quam ideas ipſis reſpondentes, conſequenter facilius eſt verbis enuntiare, quæ ſubjecto alicui ineſſe volumus, quam ſubjectum ipſum partialibus ideis in unam coagmentatis ſibi repræſentare. Enimvero cum ad vocabula attentis recurrant etiam ideæ rerum ipſis indigitatarum (§. 273 *Pſychol. empir.*); ad vocabula eo fine attenti, ut eædem recurrant, eas reproducere, conſequenter in memoriam revocare ſtudemus (§. 228 *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque id facientibus occurrit phantaſma, quod per diviſionem ac compoſitionem aliorum producere intendebamus; patet utique nos facilius producere phantaſmata per aliorum diviſionem ac compoſitionem compoſita, ſi vocabulis enuntiemus, quæ eidem ineſſe volumus, ac poſtmodum reſpondentes vocabulis ideas in memoriam revocare ſtudemus.

Quomodo phantaſmatũ compoſitio facilitetur.

Exempli loco eſſe poſſunt, quæ de figuris hieroglyphicis dicta ſunt (§. 152 & ſeqq. *Pſychol. empir.*), quamvis ad eas quoque concurrant mentis operationes; quæ tamen non obſtant, quo minus propoſitioni præſenti illuſtrandæ inſerviant: neque enim ſupponimus modum, quo ad compoſitionem phantaſmatis delabimur, cum ejus diverſitas hic nullum habeat momentum. Quodſi diſpliceat; ecce tibi exemplum aliud! Fingendum tibi propone animal, cui ſit caput cervinum, truncus equi, cauda leonis, pedes ſint caprini & aures leporinæ. Nemo non in ſe experiri poterit, hæcce vocabula in formam enuntiationis compoſitæ coacervari poſſe, utut idea phantaſmatis animo nondum obverſetur: quo facto ejus ſubſidio producere licebit phantaſma iſtiuſmodi animal exhibens. Imo ſi quis vim imaginationis nondum in poteſtatem ſuam ita redegit, ut ideæ iſti hoc ſubſidio producendæ ſufficiat; eodem tum uti poterit, ſi artis pictoriæ fuerit peritus, ad animal iſtiuſmodi pingendum &, imagine ſæpius vel diu conſpecta, ideæ producendæ facilitatem acquirendam.

§. 344.

Si attentionem dirigis in quidpiam ſenſu perceptum, a quo eandem avertere poteras; phantaſma inde ortum a libertate animæ pendet quoad actum. Etenim ſi in quidpiam, quod ſenſu percipis, attentionem tuam dirigis, cum eam ab eodem avertere poſſes; dubio caret, quod attentionem in id dirigere libere velis (§. 941 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut ea etiam velis, quæ ex hac attentione neceſſario conſequuntur. Quoniam itaque eadem poſita, phantaſma neceſſario producitur, quod per legem imaginationis inde pendet (§. 224); phantaſma ortum ex idea ſenſuali, in quam attentionem tuam dirigis, cum eam inde avertere poſſes, a libertate animæ pendet.

Quando libertas animæ influat in actum.

Cur

Cur hic inquiramus, quandonam phantaſmata a libertate animæ pendeant, eadem prorſus ratio eſt, quam ſupra dedimus, cur inveſtigari debeat dependentia ſenſationum a libertate (*not.* §. 151).

§. 345.

Alius caſus. Quoniam phantaſmata perinde ex phantaſmatis ac ex ideis ſenſualibus oriuntur (§. 117 *Pſychol. empir.*): *ſi attentionem dirigis in phantaſma, a quo eam evertere poteras; phantaſma inde ulterius ortum a libertate animæ pendet*.

Si ita viſum fuerit, majoris evidentiæ gratia integram demonſtrationem propoſitionis præcedentis ad præſentem applicare poteris.

§. 346.

Adhuc alius caſus. *Si attentionem in idea aliqua ſenſuali, vel phantaſmate aliquo conſervas, cum eam inde retrahere poſſes; phantaſma in utroque caſu inde ortum a libertate animæ pendet*. Eodem prorſus modo oſtenditur, quo dependentiam phantaſmatis a libertate animæ evicimus ob attentionem in ideam ſenſualem converſam.

Attentionis conſervatio eſt quaſi continuata ejuſdem in idem objectum directio; continuatio autem iterationem ejuſdem actus involvit. Quamobrem præſens propoſitio inſtar præcedentis per modum corollarii inferri poterat.

§. 347.

Caſus quartus. *Si vocabulorum ope phantaſma aliquod in te excitare ſtudes; ejus productio a libertate animæ pendet*. Si enim phantaſma aliquod vocabulorum ope in te ſuſcitare ſtudes; attentionem non modo in vocabula dirigis, quam inde avertere poteras, verum etiam vocabulorum ideas & phantaſma ſæpius una reproduxiſti eo fine, ut illorum idea reproducta hoc quoque recurrat, cum idem omittere poteras. Quamobrem non modo priore de cauſa a libertate animæ pendet (§. 344); verum etiam nexus inter ideam vocabulorum & phantaſma, qui abſque libera voluntate tua non datur, ab eadem proficiſcitur (§. 941 *Pſychol. empir.*).

Priori de cauſa pendet a libertate productio phantaſmatis immediate; poſteriori autem de cauſa mediate.

§. 348.

Caſus quintus. *Si per operationes mentis elicis ea, quæ ad conſtituendum aliquod phantaſma concurrere debent; ejus productio a libertate animæ pendet*. Etenim ſi per operationes mentis, quas inter etiam ratiocinatio locum habet (§. 325 *Pſychol. empir.*), ea elicis, quæ ad conſtituendum phantaſma aliquod concurrere debent, veluti quæ figuram aliquam hieroglyphicam ingrediuntur (§. 152 *Pſychol. empir.*); phantaſmatis productionem intendis, & ut hanc conſequaris, operationes mentis adhibes, quas omittere poteras. Quamobrem phantaſmatis hujus productio a libertate animæ pendet (§. 941 *Pſychol. empir.*).

Perpende aliquod figuræ hieroglyphicæ exemplum, veluti animæ apud *Comenium*, aut Diaboli ſub forma monachi Franciſcani apparentis (*not.* §. 152 *Pſychol. empir.*), & conſidera, quales ſint mentis operationes, quibus productio illius phantaſmatis tribuenda; ſtatimque videbis, quam multæ hic concurrant actiones animæ liberæ.

§. 349.

Digitized by Google

§. 349.

Si phantaſma repræſentat rem ſenſu libere perceptam; ejus quoque reproductio, etſi non libere facta, adhuc tamen a libertate pendet. Si enim phantaſma aliquod rem repræſentat libere ſenſu perceptam *per hypoth.*; fieri poterat, ut rem iſtam ſenſu minime perciperes (§. 941 *Pſychol. empir.*). Quodſi ergo impediviſſes, ne eam perciperes, vel ab ea percipienda, quemadmodum poteras, abſtinuiſſes; vi imaginationis idea ejuſdem reproduci minime poterat (§. 117 *Pſychol. empir.*). Ratio igitur, cur produci poſthac poſſit, a libertate animæ petenda (§. 56 *Ontol.*), atque adeo poſſibilitas reproductionis ab eadem pendet (§. 851 *Ontol.*). Quamvis ergo ejus actualis reproductio libere non fit *per hypoth.* quoniam tamen actualitas nihil mutat quoad poſſibilitatem; phantaſmatis reproductio adhuc a libertate animæ pendet. *Caſus ſextus.*

Quandonam libertas animæ in ſenſationem influat, dictum eſt in ſuperioribus (§. 151 & ſeqq.). Atque adeo non opus eſt, ut determinationes ſpeciales adjiciantur.

§. 350.

Si quid memoriæ mandamus, vel diu eadem retinere ſtudemus; id quoque, ut ejus facile meminiſſe, non autem oblivisci poſſimus, a libertate animæ pendet. Si quid enim memoriæ mandamus; ejus ideam reproducendi facilitatem nobis comparamus (§. 178 *Pſychol. empir.*), diu ac ſæpius idem cum aliis ſimul percipiendo, vel quædam ſimul percipiendo (§. 179 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut aut diu attentionem noſtram in re, quando percipitur, conſervemus, cum eam alio vertere poſſemus, vel ejus iteratam perceptionem promoveamus, cum tamen ab eadem abſtinere poſſemus. Quamobrem libertas influit in illas actiones, quibus aliquid memoriæ mandamus (§. 941 *Pſychol. empir.*). Enimvero quæ ſæpius ac diu ſive ſenſu, ſive imaginatione ſimul percipimus, eorum ideæ & facile reproducuntur (§. 108 *Pſychol. empir.*), ac reproductæ recognoſcuntur (§. 213. 214 *Pſychol. empir.*), conſequenter eorum meminiſſe poſſumus (§. 226 *Pſychol. empir.*). Quod itaque facile meminiſſe poſſimus, a libertate animæ pendet. *Quod erat primum in priori hypoth.* *Memoria quomodo a libertate pendeat*

Quodſi quid memoria retinere ſtudemus; ejus ſæpius in nobis ideam reproducimus, ſive ſenſuum, ſive imaginationis ope, cum idem intermittere poteramus (§. 181 *Pſychol. empir.*). Quamobrem ut idem diu retineamus, a libertate noſtra pendet (§. 941 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi quorum ſæpius in nobis ideam reproducimus; eorum quoque facile meminiſſe poſſumus, quemadmodum modo oſtendimus. Quamobrem ſi quid diu memoria retinere ſtudemus; ut ejus facile meminerimus, a libertate noſtra pender. *Quod erat primum in altera hypoth.*

Qui rei facile meminit, is & ideam ejus reproducendi, & eam recognoſcendi facilitatem habet (§. 226 *Pſychol. empir.*), adeoque cum oblivio conſiſtat in impotentia ideas reproductas recognoſcendi (§. 215 *Pſychol. empir.*), & ad eandem quoque ſpectet impotentia ideas reproducendi (§. 216 *Pſychol.*

Pſychol. empir.); ut quis illius rei oblivifcatur fieri nequit (§. 28 *Ontol.*). Quamobrem cum a libertate pendeat, ut ejus facile meminerit, ſi quid memoriæ mandat, vel eadem diu retinere ſtudet *per num.* 1 & 2; a libertate quoque pendet, quod ejus rei obliviſci nequeat, quam memoriæ mandat, vel diu eadem retinere ſtudet. *Quod erat ſecundum.*

Non jam quæritur, an ſucceſſu temporis iterum ejus obliviſci queamus, cujus facile meminimus; ſed an id ſtatim oblivioni dare poſſimus, ut ne ſemel quidem poſthac ejus idea recurrat. Prius fieri poſſe alibi oſtendimus (§. 217 *Pſychol. empir.*), & tota die experimur: poſterius vero eſt id, quod hic fieri non poſſe ſupponitur.

§. 351.

Oblivio quando a libertate animæ pendeat.

Si quas ideas, quarum reproductio in poteſtate tua eſt, longo tempore reproducere nolis; oblivio a libertate animæ pendet. Etenim ſi reproductio alicujus ideæ in poteſtate tua poſita eſt; arbitrii tui eſt, utrum eam longo tempore producere nolis, an vero ſubinde reproducere velis. Quamobrem ſi longo tempore reproductionem intermittis; libere hoc facis (§. 941 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi quas ideas longo tempore non reproducis, rerum per illas repræſentatarum obliviſceris (§ 217 *Pſychol. empir.*). Oblivio igitur rerum, quarum ideas reproducere in tua poteſtate eſt, a libertate animæ pendet.

Propoſitio præſens agit de oblivione eorum, quæ memoria firmiter tenemus. Ad eam illuſtrandam faciunt exempla oblivionis rerum maxime familiarium alibi tradita (*not.* §. 217 *Pſychol. empir.*).

§. 352.

Alius caſus.

Si quis attentionem ab objecto, quod percipit, ſtatim avertit, cum eam in eodem retinere poſſet, vel ejus, quod ſemel percepit, ideam reproducere negligit, cum reproducere poſſet; oblivio a libertate animæ pendet. Si quis attentionem ab objecto, quod percipit, ſtatim avertit, cum eandem in eodem retinere poſſet; lib re hoc facit (§. 941 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi attentionem ab eodem ſtatim avertit, non diu idem percipit, adeoque idem memoriæ non mandat (§. 179 *Pſychol. empir.*), conſequenter ideam ejus reproducendi facilitatem ſibi non comparat (§. 178 *Pſychol. empir.*), adeoque impotentia eam reproducendi laborat. Quare cum idcam reproductam recognoſcere nequeat, qui eam reproducere nequit; qui attentionem ab objecto, quod percipit, ſtatim avertit, eam oblivioni dat (§. 215 *Pſychol. empir.*). Oblivio igitur attentionem ab objecto ſtatim avertentis, in quo eam retinere poterat, a libertate animæ pendet. *Quod erat unum.*

Si quis ideam ejus, quod ſemel ſatis percepit, reproducere negligit, eodem prorſus modo oſtenditur, quod oblivio a libertate animæ pendere debeat. *Quod erat alterum.*

§. 353.

Quando idearum abſentia a liber-

Si ſenſationes negligimus, quæ in poteſtate noſtra ſunt, vel ex decreto animæ eaſdem impedimus; abſentia idearum, quas nobis acquirere poteramus, a libertate noſtra pendet. Quando enim ſenſationes negligimus, aut eaſdem

ſtudio

tate noſtra pendeat.

ſtudio impedimus; tum ſenſationes iſtas in nobis experiri poteramus, ſi voluiſſemus. Quamobrem a libertate noſtra pendet, quod eas neglexerimus, vel impediverimus(§. 941 *Pſychol. empir.*), conſequenter quod nobis rerum quarundam ideæ abſint.

Quoniam in ſuperioribus oſtendimus (§. 151 & ſeq.), quandonam ſenſationes a libertate animæ pendeant; exinde quoque intelligitur, quibuſnam in caſibus particularibus a libertate pendeat, quod quas ideas non habeamus. Ceterum hactenus tradita principia non contemnendum in Moralibus uſum habent, ubi diſquiritur, quantum homini actiones ſuæ ſint imputandæ. Memoriæ igitur probe infigenda, ut ea familiaria experiamur. Non negligenda ob intellectus facilitatem, quæ commendanda ob inſignem in arduis utilitatem.

§. 354.

Intuitus ideæ univerſi a libertate animæ dependentia.

Intuitus ideæ univerſi non uno modo a libertate animæ pendet, aut, ſi mavis, *ejus directiones ſæpius in animæ poteſtate ſunt*. Intuemur enim ideam univerſi, quæ in nobis exiſtit (§. 192), quatenus nonnulla, quæ eidem inſunt, clare percipimus (§. 193). Quoniam clare percipimus, quod agnoſcere & a perceptibilibus ceteris diſtinguere valemus (§. 31 *Pſychol. empir.*), adeoque in numero perceptionum clararum non minus phantaſmata ſunt, quam ſenſationes, prout unuſquiſque in ſe experitur, modo quid ſit ſenſatio, quid phantaſma meminerit (§. 65. 92. 93 *Pſychol. empir.*), ſenſationes vero non minus (§. 151 & ſeqq.), quam phantaſmata non uno modo a libertate animæ pendent (§. 344 & ſeqq.); intuitus ideæ univerſi non uno modo a libertate animæ pendet.

Senſationes pariter ac phantaſmata, quibus intuitus univerſi continetur, eadem vi animæ (§. 60), qua ſibi univerſum repræſentat (§. 63), adeoque per eſſentiam & naturam ipſius producuntur (§. 66. 67), & in utriſque anima certis neceſſario adſtringitur legibus, ut pro arbitrio ſuo in hiſce perceptionibus nihil variare ipſi integrum ſit (§. 219). Enimvero cum ideam integram univerſi non ſimul intueri poſſit (§. 194); circa directionem vis illius libertati ejus quidpiam relictum, ut nimirum ad has potius tendat, quam ad alias æque poſſibiles per leges ſenſationis atque imaginationis.

§. 355.

Lex imaginationis libertati non adverſa.

Lex imaginationis non tollit libertatem. Si enim attentionem noſtram dirigimus in id, quod ſenſu percipitur, vel etiam in aliquid, quod in præſente phantaſmate continetur; vi imaginationis ea percipimus, quæ antea cum illis percepta fuere (§. 224. 225). Quamobrem cum ſenſationes & phantaſmata non uno in caſu quoad actualitatem a libertate animæ pendeant (§. 151 & ſeqq. atque §. 344 & ſeqq.); lex imaginationis nec libertati adverſatur, quatenus vel ſenſationem quandam, vel phantaſma aliquod præcedaneum in anima ſupponit, nec quatenus phantaſmata in eadem producuntur. Libertatem adeo animæ non tollit.

Qui verentur ne animæ lege imaginationis neceſſitas imponatur libertati adverſa, notionibus legis confuſis ac obſcuris ſeſe confundunt. Ex ipſa enim lege imaginationis diſtincte agnita deducitur, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis attente conſiderata perſpicitur, animæ competere quandam in actualitatem phantaſmatum libertatem, tantam nempe, quanta in imaginando dari poteſt. Qui majorem deſiderat, quid ſibi velit non intelligit. Vult enim loqui lapides, & arbores loco florum maturos ſtatim edere fructus. Qui principiis ontologicis decente imbutum habet animam, ei ut in mentem veniat tam abſurda cogitatio, fieri omnino nequit.

§. 356.

An lex imaginationis libertatem reſtringat:

Lex imaginationis libertatem animæ ne reſtringit quidem. Etenim vi legis imaginationis anima ea percipere debet, quæ antea ſenſu percepta fuere cum eo, in quod jam attentionem ſuam dirigit, ſive hoc ſenſu percipiatur (§. 224), ſive vi imaginationis præſens ſiſtatur (§. 225). Jam lex ſenſationis libertatem animæ ne reſtringit quidem (§. 222). Quamobrem nec lex imaginationis ideo libertatem animæ reſtringere poteſt, quatenus ſenſationes ſupponit. Porro cum phantaſmata a libertate animæ pendeant, quatenus pendent a directione attentionis in perceptionem aliquam præſentem (§. 344. 345); nec lex imaginationis libertatem hominis reſtringit, quatenus ſupponit directionem attentionis in perceptionem aliquam præſentem. Quoniam vero eſſentiæ ac naturæ animæ conveniens eſt, ut lex imaginationis ſenſationes præſupponat (§. 229. 224), & attentionem in perceptionem aliquam præſentem requirat (§. 224. 225); tanta in phantaſmata per legem iſtam animæ libertas eſt, quantam eſſentia ac natura ejus permittit. Quare cum lex imaginationis nihil in ea immutet, eandem nullo modo reſtringit.

Repetenda hic ſunt, quæ ſupra de lege ſenſationum libertatem non reſtringente annotata ſunt (*not.* §. 222).

CAPUT IV.

De Attentione & Intellectu.

§. 357.

Attentioni quid in corpore reſpondeat.

SI attentionem in ſenſibile aliquod dirigimus; aut idea materialis ejuſdem celerior, aut ideæ materiales ceterorum, quæ ſimul percipiuntur, tardiores fieri, aut idea illa biſce mutatis continuo ac ſubito conſervari debet. Etenim ſi attentionem noſtram in ſenſibile aliquod, quod una cum ceteris percipitur, dirigimus; perceptio ejus clarior eſt perceptionibus ceterorum, quæ una percipiuntur (§. 237 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut motus, in quo idea ejuſdem materialis conſiſtit (§. 112), celerior ſit motu, in quo ideæ materiales ceterorum una perceptorum conſiſtunt (§. 125). Quoniam vero motus aliquis celerior fieri poteſt ceteris, vel ſi ceterorum celeritate non variata ejus augetur celeritas, vel ſi hac manente eadem, illa minuatur; motus, in quo idea materialis-ſenſibilis conſiſtit, ad quod attendimus, aut celerior fieri, aut reliquorum ideæ materiales tardiores evadere debent. Quodſi ideæ quædam prorſus evaneſcant; motus, in quo conſiſtunt, extinguitur; ejus vero motus, quæ ipſis coexiſtens conſervatur, continuo reproducitur (§. 233). Quamobrem cum perinde ſit, ac ſi motus aliqui, alio manente eodem, fierent infinite tardi, & atten-

attentioni locus ſit, ubi ideæ coexiſtentes materiales tardiores efficiuntur, reliquæ celeritate manente eadem *per demonſtrata*; ſi attentionem anima in ſenſibile quoddam dirigit, accidere quoque poteſt, ut idea aliqua, ceteris eidem coexiſtentibus continuo variatis, conſervetur.

Ultimum quoque ita oſtenditur. Dum attentionem noſtram in objectum aliquod convertimus, idea ejus nobis clarior eſt ceteris coexiſtentibus (§. 237 *Pſychol. empir.*), adeoque eandem magis appercipimus quam coexiſtentes (§. 235 *Pſychol. empir.*), conſequenter ejuſdem magis nobis conſcii ſumus, quam ceterarum (§. 25 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum id contingere debeat, ubi idea aliqua coexiſtentibus continuo variatis conſervatur, ut harum vix quidem, illius autem optime nobis conſcii eſſe poſſimus; evidens utique eſt, ſi attentionem in ſenſibile quoddam dirigimus, accidere poſſe, ut idea materiali ejuſdem ſubſiſtente coexiſtentes continuo mutentur ac ſubito. Pone enim majoris evidentiæ gratia, ideas coexiſtentes eandem habere claritatem cum ea, in quam dirigitur attentio. Cum initio omnium ſimul tibi ſis conſcius, unius tibi conſcius manes, dum ceterorum conſcius tibi eſſe deſinis. Atque adeo hoc ceteris magis appercipis (§. 25 *Pſychol. empir.*), conſequenter in eo hæret attentio (§. 235. 237 *Pſychol. empir.*).

Cum in Pſychologia rationali rationem reddamus eorum, quæ animæ inſunt (§. 4), vi autem eſſentiæ ac naturæ animæ rationes eorum, quæ in anima accidunt, per ea ſæpius patent, quæ in corpore contingunt (§. 66. 67 *Pſychol. empir.*); ideo nobis incumbit explicare, quales mutationes in corpore contingant, dum aliquas in anima accidere experimur: id quod non modo plurimum lucis affundit mutationibus, quæ in anima accidunt; verum etiam inferius in explicandis & dijudicandis hypotheſibus de commercio animæ cum corpore plurimum adjumenti afferet. Poſtquam igitur facultatem cognoſcendi inferiorem explanavimus, & ad ſuperiorem jam ſit progrediendum, ab illa vero ad hanc mediante attentione ſit progreſſus; ideo nobis quoque explicandum eſt, quid in corpore accidat, dum in ſenſibile aliquod attentionem noſtram dirigimus.

§. 358.

Si attentionem in viſibile dirigimus; oculum eidem directe obvertimus. Etenim ſi attentionem in viſibile dirigimus; ejus ideam clariorem ceteris una perceptis efficere ſtudemus, quantum datur (§. 237 *Pſychol. empir.*). Enimvero nemo non in ſe ipſo experitur, quod in iis, quæ ſimul percipiuntur, illud clarius ac diſtinctius ceteris percipiatur, quod oculo directe objicitur. Quamobrem ſi attentionem noſtram in viſibile dirigimus; oculum eidem directe obvertimus.

Cur ad viſibile attenti oculum eidem directe obvertamus.

E. gr. Ponamus te intueri faciem hominis & attentionem tuam dirigere velle in os; te oculum directe obvertere ori experieris. Quovis igitur momento in te ipſo experiri poteris, quod hic ſumitur. Dicitur autem *oculus directe obverti objecto*, ſi radii inde in oculum illabentes ſint ad centrum pupillæ perpendiculares, vel prope ad perpendiculum accedant.

§. 359.

Quoniam itaque oculum objecto directe obvertimus, ſi radii ab eodem in eum illapſi ad pupillæ centrum ſint perpendiculares, vel prope ad perpendiculum accedunt (*not.* §. 358); atque adeo fieri nequit, ut oculus

Cur attentionis ad viſibilia ar-

ctus ſit limes.

nonniſi exiguæ parti directe objiciatur; ***attentio quoque nonniſi ad exiguam viſibilis partem dirigi poteſt.***

Ita ſi in integram faciem hominis, quam intueris, attentionem tuam dirigere volueris, id fieri a te minime poſſe animadvertes, ſed hærere attentionem in parte admodum exigua experieris, ita ut ſi ad aliam ſimul attentionem directurus, oculi ſitus ſtatim mutetur & priſtina attentione quaſi evaneſcente naſcatur ea, quæ ad aliam dirigitur. Atque adeo patet, quam arctus ſit attentionis, quam ad viſibilia afferimus, limes.

§. 360.

Idem uberius confirmatur.

Quo majorem attentionem adhibemus ad viſibile, eo minor eſt pars, ad quam dirigitur. Etenim id maximam habet claritatem, quod radium ita in oculum immittit, ut ad centrum pupillæ ſit perpendicularis, quemadmodum ex iis intelligitur, quæ paulo ante dicta ſunt (§. 358). Quamobrem cum unicum tantummodo ſit punctum, a quo radius perpendiculariter in centrum pupillæ incidit (§. 213 *Geom.*); etſi radii ad ſenſum perpendiculares pro perpendicularibus habeantur, ad phyſicum tamen punctum accedere debet, quod maximam præ omnibus claritatem habet, ſeu oculo directe objicitur. Quamobrem cum eo majorem attentionem adhibeamus, quo magis ea, quæ claritate diſtinguuntur, a ſe invicem diſcernere conamur (§. 237 *Pſychol. empir.*); eo minorem viſibilis quoque partem reſpicit attentio, quo majorem adhibemus.

Experientia, quæ hic dicuntur, ſatis confirmat. Sane ſi attentionem adhibemus maximam, quam ad literam aliquam ſcriptam afferre poſſumus; non integram complectimur ſimul, ſed ejus ductum in varias quaſi partes dividimus & ad minutiſſimam partem eandem dirigimus. Hac attentione utimur, ubi accuratiſſime quidpiam contemplari voluerimus. Si quis dubitet, an major eſſe poſſit claritas in iis, quæ directe oculo objiciuntur; haud difficulter ex differentia ictus perpendicularis & obliqui idem demonſtrare liceret, quorum illum hoc fortiorem eſſe conſtat (§. 552 *Mechan.*); ſed cum non omnibus principium mechanicum ſit perſpectum, in iis acquieſcere malumus, quæ a poſteriori certa ſunt, ne ſatis clara obſcurare videamur, ubi ad majorem evidentiam deducuntur, at quæ nonniſi eorum mentem percellit, quibus veritas principii mechanici explorata eſt.

§. 361.

Quodnā viſibiliū attentionem in ſe trahat & quando id fiat.

Quoniam oculus eidem directe obvertitur, in quod attentionem dirigimus (§. 358), ***ſi nulla adſit ratio, cur attentionem noſtram alio dirigamus; eandem ea viſibilis pars in ſe quaſi trahit, quæ oculo directe objicitur, aut, ubi accuratis contemplationibus non ſumus adſueti, illud viſibile, quod cum pluribus in oculum ſimul incurrens, eidem maxime directe objicitur.***

Probe notanda eſt hæc propoſitio, quam unusquisque in ſe, quoties viſum fuerit, experiri poteſt, cum in ea ſæpiſſime contineatur ratio, cur vi imaginationis occaſione eorum, quæ videmus, hæc potius in mentem veniant quam alia (§. 224). Quæ enim de ratione attentionis adhibitæ hic docentur, non alio fine inculcantur, quam ut legem imaginationis rectius applicare diſcamus: id quod & in Moralibus ſummæ eſt utilitatis.

§. 362.

Conſervationi attentionis ad viſibile quid in

Si attentionem ad viſibile conſervare volueris; oculum ad ipſum directum conſervare debes. Etenim ſi attentionem ad viſibile conſervare volueris, eandem continuare debes. Enimvero ſi attentionem in viſibile dirigis, oculum eidem directe obvertis (§. 358). Ergo ſi eandem conſervare volueris, oculum eidem directe obverſum conſervare debes.

Poteſt

Digitized by Google

corpore reſpondeat.

Poteſt etiam ita oſtendi. Qui continuat eandem attentionem, ille nil quicquam in eadem mutat. Jam vero in attentione non occurrunt, quæ mutari poſſunt, niſi objectum & directio ad idem. Quoniam itaque directioni attentionis in viſibile in corpore reſpondet directio oculi in idem; ſi attentio conſervatur, oculus eidem directe obverſus conſervari debet.

Quoniam hoc unicum medium eſt conſervandi attentionem ad viſibile, conſervatione autem attentionis ſæpius opus habemus; veritatem propoſitionis ita in nebis experimur, ut eidem repugnare ne poſſimus quidem, etſi velimus.

§. 363.

Attentio ad viſibile quãdo a libertate animæ pendeat.

Quodſi ex decreto animæ oculum viſibili directe obvertis vel directe obverſum in hoc ſitu detines; attentio a libertate animæ pendet. Sive enim ex decreto animæ oculus viſibili directe obvertatur, ſive in hoc ſitu aliquandiu retineatur; directio oculi in viſibile a libertate animæ pendet (§. 941 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi oculum directe in viſibile dirigis; attentionem in idem dirigis (§. 358): & ſi oculum ad ipſum directum conſervas; attentio ad viſibile conſervatur (§. 362), conſequenter directio & conſervatio attentionis a directione oculi & conſervatione ejuſdem directionis pendet. Quamobrem ſi ex decreto animæ oculus viſibili directe obvertatur & in hoc ſitu detineatur; attentio & conſervatio attentionis a libertate animæ pendet.

Propoſitiones de ſitu oculi directioni & conſervationi attentionis reſpondente poſſe inverti, adeo obvium eſt, ut eas invertendo propoſitionum numerum præter neceſſitatem augere noluerimus. Quando enim per ſe patet aut, ſi mavis, ex principiis generalibus logicis manifeſtum, propoſitionem poſſe inverti, non opus eſt ut inverſa demum demonſtretur. Ita in præſente caſu palam eſt, directionem attentionis in anima & directionem oculi in corpore ſibi invicem ita reſpondere, ut alterutra poſita ponatur & altera. Id quod in corpore accidit eſt ratio ejus, quod accidit in anima. Quare ſi unum eſt, alterum quoque eſſe debet (§. 70. 118 *Ontol.*).

§. 364.

Phantaſmatis a libertate animæ dependentia.

Si ex decreto animæ oculum viſibili directe obvertis, vel in hoc ſitu retines; occaſione ejuſdem tibi occurrens phantaſma a libertate animæ pendet. Etenim ſi ex decreto animæ oculum viſibili directe obvertis, vel in hoc ſitu retines; attentio a libertate animæ pendet (§ 363). Sed ſi attentionem in viſibile dirigis, a quo eam avertere poteras, vel in eodem eam conſervas, cum eam inde retrahere poſſes, ortum hinc phantaſma a libertate animæ pendet (§. 344. 346). Quamobrem quod tibi occurrit phantaſma, ubi ex decreto animæ attentionem in viſibile dirigis, vel in hoc ſitu retines (§. 224), a libertate animæ pendet.

§. 365.

Attentioni in phantaſma viſibilis directæ

Si in phantaſma viſibilis attentionem dirigis, vel eandem in eodem conſervas; in caſu priore oculum eidem directe obvertere conaris, in poſteriore eundem conatum continuas. Si phantaſma viſibilis vi imaginationis producitur; id tibi videre videris, viſibili quaſi oculis oberrante. Quamobrem cum in phantaſma viſibilis attentionem dirigis, videris tibi in viſibile attentionem dirige-

quid in corpore reſpondeat.

dirigere. Quoniam itaque oculum directe obvertis viſibili, ſi attentionem in idem dirigis (§. 358), vel in ſitu iſto oculum retines, ſi attentionem ad viſibile conſervare volueris (§. 362); oculum quoque in caſu priori phantaſmate repræſentato objecto directe obvertere conaris, in poſteriore eundem conatum continuas.

Quoniam conatus iſte ab arbitrio mentis tuæ pendet, ejus quoque tibi conſcius es: atque adeo propoſitionis præſentis veritatem experiri datur, inprimis ubi magnam ad phantaſma attentionem clauſis oculis afferre ſtudes, quo in caſu conatus major eſt & facilius percipitur. Ceterum cum ad phantaſma conſervari non poſſit attentio, niſi phantaſma conſervetur, conſervetur autem continua productione (§. 242), alius adhuc conatus percipitur ad aciem oculi intendendam ſeſe exerens, qualis percipitur, ubi quid accurate videre geſtimus. Sed hic a priori diſtinguendus, etſi natura cum eodem eundem confundat. Dantur autem caſus, ubi conatus ad directionem oculi tendens ſine conatu ad aciem viſus intendendam exiſtit, ut adeo natura quoque ſubinde ſeparet, quæ alio in caſu confundit. Etſi vero conatus hoſce ſemper confunderet, uno abſque altero nunquam exiſtente; actu tamen mentis a ſe invicem ſeparari debent, ne diverſa habeamus pro iiſdem. Imo inſunt utrique conatui, quæ a ſe invicem differunt & per quæ unus ab altero ipſa ſui confuſa perceptione diſcernitur; ſed ea diſtinctius proſequi noſtrum jam non eſt.

§. 366.

Caſus ſpecialis.

Quodſi vocabula tanquam ſcripta tibi repræſentas; phantaſmata, quibus repræſentantur, inter viſibilium phantaſmata locum habent (§. 290). Quamobrem *ſi vocabula tanquam ſcripta imaginaris, attentioni in eadem directæ reſpondet conatus oculum iis directe obvertendi, & conſervationi attentionis ad eadem continuatio ejuſdem conatus.*

Optime hic obſervare poſſumus, quod conatus iſtius continuatio non ſit niſi continuo iterata ejuſdem productio.

§. 367.

Ratio attentionis in formali perceptionum differentia ſita.

Si diverſis ſenſibus plura ſimul percipimus, nec ulla adeſt ratio, cur alio attentionem dirigamus; eandem ad id dirigimus, quod clarius percipitur. Etenim ſi diverſis ſenſibus plura ſimul percipimus, nec ulla adeſt ratio extra perceptionem totalem, cur attentionem ad aliquam partialem dirigamus; ratio directionis in ipſa perceptione totali contineri debet: aliquam enim adeſſe debere ſatis patet (§. 70 *Ontol.*). Enimvero quæ diverſis ſenſibus ſimul percipiuntur, quatenus ut ſenſu percepta ſpectantur, præciſis iis, quæ repræſentant, non differunt niſi gradu claritatis (§. 30. 31 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum attentio non alio tendat, quam ut unum ceteris clarius percipiamus (§. 237 *Pſychol. empir.*); alia ratio directionis attentionis dari nequit niſi major perceptionis claritas. Dirigitur adeo attentio ad id, quod clarius percipitur (§. 118 *Ontol.*).

Exempli loco eſſe poteſt, ſi exquiſitum quendam dolorem percipimus, qui clarius percipitur ceteris, quæ videmus, vel audimus. Etenim ubi nulla nobis aliunde ſuppetit ratio, cur animum ad viſibile aliquod, vel ſonum quendam auditu perceptum advertamus; eundem ad dolorem advertimus. Difficile eſt experimentum, propterea quod rariſſimi ſint caſus, in quibus præter diverſitatem claritatis, quæ perceptionibus ſimultaneis ineſt, non alia adſit directionis attentionis ratio.

§. 368.

Ratio perce-

Si plura ſimul ſenſu percipiuntur, nec ulla adeſt ratio, cur alio attentionem diriga-

ptionis in materiali differentia perceptionum ſita.

dirigamus; eandem ad id dirigimus, quod cum iis, quæ jam alias percepimus, parum ſimilitudinis habet. Etenim patet ut ante, rationem attentionis hic eſſe quærendam in ipſa perceptione totali, quæ ex partialibus ſimultaneis componitur. Quoniam itaque perceptiones partiales materialiter differunt, ita ut aliæ ſint eædem cum iis, quas jam ante habuimus, aut cum hiſce plurimum ſimilitudinis habent, aliqua vero adſit, quæ ab iis multum differt *per hypoth.* nec quia perceptiones hic non aliter ſpectantur, quam quatenus nobis jam nota, aut iis admodum ſimilia & nondum nota repræſentant, ulla adeſt ratio, cur potius ad hanc, quam iſtam illarum attentionem dirigas; eam utique ad hanc dirigere debes, quæ a ceteris plurimum diſſidet.

Experientia propoſitionem præſentem clariſſime confirmat. Si quid enim nobis occurrit inſolitum; id attentionem ſtatim in ſe trahit. Idem quoque obſervare licet in brutis: quo minus enim ipſis ſunt rationes attentionis extrinſecæ, eo clarius ratio objectiva, quæ in materiali perceptionum differentia conſiſtit, percipitur.

§. 369.

Cur attentionem in ſe trahant ea, quorum idea materialis celerior.

Si diverſa objecta ſimul in diverſa organa ſenſoria agunt; id, cujus idea materialis celerior, attentionem in ſe trahit. Quoniam enim idea materialis conſiſtit in motu, qui fibrillis nerveis impreſſus in organo, ad cerebrum propagatur (§. 112); ſi ipſa celerior fuerit ceteris coexiſtentibus, motus quoque ab objecto, quod repræſentat, fibrillis nerveis impreſſus celerior eſt motibus, ab objectis reliquis impreſſis. Idea igitur ſenſualis ejuſdem objecti clarior eſt ideis ſenſualibus coexiſtentibus (§. 125). Quamobrem cum attentio dirigatur in id, quod clarius percipitur, ubi nulla adeſt ratio, cur alio dirigatur (§. 367), hic vero ratio nulla ſupponatur; ſi diverſa objecta ſimul in diverſa organa ſenſoria agunt; id, cujus idea materialis celerior, attentionem in ſe trahit.

§. 370.

Quænam ſenſibilia attentionem in ſe trahant.

Quoniam idea materialis celerior, ſi motus in organo ſenſorio fibrillis nerveis impreſſus celerior fuerit (§. 112), motus autem celerior vi majore imprimitur; ***ſi diverſa objecta ſimul in diverſa organa ſenſoria agunt; quod vi majore ſeu fortius in organum ſenſorium agit, id attentionem in ſe trahit.***

Ita ſonus vehemens, qui aures ferit, a viſibilibus attentionem in ſe trahit, quæ ſimul in oculum incurrunt. Dolor itidem exquiſitus, quem in corpore percipimus, attentionem in ſe provocat, utut non ferientur ſenſus ceteri. Cavendum tamen, ubi experimentum capere volueris, ne incidas in caſus (§. 367), ubi aliæ attentionis rationes prævalentes adſunt: id quod & in aliis, quæ ad animam ſpectant, obſervandum.

§. 371.

Cur attentio ad ea conſervetur, quæ voluptati ſunt.

Si qua ex re voluptatem percipimus; in ea attentionem noſtram defigimus & defixam in eadem retinemus. Si enim ex re aliqua voluptatem percipimus; attentionem in ea defixam conſideramus tanquam medium voluptatis percipiendæ (§. 937 *Ontol.*), utpote voluptatem percipientes, quatenus nobis conſcii illius ſumus: id quod attentione obtinetur (§. 237 *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque præſentiam ideæ illius objecti, aut ejus conſpectum

appeti-

appetimus (§. 591 *Pſychol. empir.*), attentionem quoque in eam convertimus & defixam in eadem retinemus.

Eſt nimirum voluptas, quam ex re percipimus, ſtimulus, quo impellimur ad attentionem, quatenus ſtimulus eſt ad facienda ea, quæ voluptatis iſtius nos compotes reddunt, ſeu ad fruitionem ejus perducunt. Ita ſi quis ex forma puellæ voluptatem percipit, videns virginem, quam forma commendat, oculos in eandem convertit & immotos tenet: id quod attentionis in eam directæ indicium eſt (§. 358). Similiter ſi librorum helluoni in bibliopolium ingredienti occurrit liber noviter impreſſus; attentio ipſius ſtatim ad eum dirigitur.

§. 372.

A quibuſnam attentionē avertamus.

Si quis ex re quadam tædium percipit; ab ea attentionem avertit. Si qua enim ex re tædium percipimus; eam averſamur (§. 592 *Pſychol. empir.*), adeoque anima ab eadem quaſi reclinatur (§. 582 *Pſychol. empir.*), ita ut eandem quaſi procul a nobis remotam eſſe velimus, ne cogitatio ejus mentem noſtram amplius ſubeat. Quamobrem cum averſionem attentionis conſideremus tanquam medium id obtinendi, ne rei iſtius amplius nobis conſcii ſimus (§. 937 *Ontol.* & §. 237 *Pſychol. empir.*); eandem quoque a re, ex qua tædium percipimus, avertimus.

Ita artis pictoriæ peritus tædium percipit ex pictura in regulas artis peccante, quemadmodum ex adverſo voluptatem percipit ex pictura, quæ regulas artis ad amuſſim explet. Quamobrem ſi ipſi offertur pictura in regulas artis peccans, attentione ſua eandem dedignatur, ita ut ad ejus contemplationem nulla perſuaſione adduci poſſit; quemadmodum in picturam regulis artis conſentaneam omnem ſtatim attentionem convertit, ut ab ea contemplanda abduci minime poſſit.

§. 373.

Medium conſervandi attentionem.

Si attentio ad rem quandam conſervanda; idea ejus ſenſualis, vel phantaſma conſervandum. Quoniam enim per attentionem efficere ſtudemus, ut rei illius perceptio nobis clarior ſit perceptionibus ceteris, quas una habemus (§. 237 *Pſychol. empir.*); attentio ad rem eandem conſervari nequit, niſi idea rei conſervetur: quæ cum vel ſenſualis ſit, vel phantaſma, prouti res ipſa vel præſens eſt, vel abſens; attentio ad rem non conſervatur, niſi idea ejus ſenſuali, vel phantaſmate conſervato.

Ita ſi attentionem conſervare volueris ad leonem, quem vides; neceſſe eſt aut oculos in leone defigi, ut ejus idea ſenſualis continuo reproducatur, quamdiu ad eandem attentionem noſtram conſervare voluerimus; aut, ſi ab eodem recedendum nobis eſt, phantaſma tamdiu conſervandum, quamdiu attentio durare debet, ut ejus imago oculo indefinenter oberret. Senſus hac in parte potior eſt imaginatione. Unde Geometræ ad conſervandum ac facilitandum attentionem ſchematis utuntur: ubi cuilibet ſtatim experiri datur, quanto ſit facilius, ſi figura in charta vel tabula delineata oculis objicitur, quam ſi eandem vi imaginationis menti exhibere debemus.

§. 374.

Quid attentionis conſervationi in corpore reſpōdeat,

Quoniam attentionem ad phantaſma conſervare non poſſumus, niſi idem conſervetur (§. 373), phantaſma autem continua reproductione conſervatur, non minus ac eidem reſpondens idea materialis (§. 242), dum conſervatur attentio, continuum adhibemus ideam materialem producendi conatum. *Conſervationi* adeo ***attentionis in anima continuus reſpondet ideam materialem producendi conatus in cerebro.***

Conatus

quoad phantaſmata.

Conatus hic non ſemper ſortitur effectum ſuum: ſubinde enim prodit phantaſma ab eo, quod conſervare intenderamus, diverſum, quod ſcilicet vel rem prorſus aliam repræſentat, vel, ſi eandem adhuc referat, hinc inde tamen immutatam (§. 172 *Pſychol. empir.*).

§. 375.

Item quoad viſibilia.

Similiter quoniam attentio ad viſibile conſervari nequit, niſi idea ſenſualis conſervetur (*§. 373*), ea autem conſervari nequit, niſi quamdiu oculus in eodem defixus detinetur (*§. 69 Pſychol. empir.*); dum conſervatur ad viſibile attentio, continuum adhibemus conatum oculum in eodem ſitu fixum detinendi. *Conſervationi* adeo *attentionis ad viſibile in corpore reſpondet continuus oculum in eodem ſitu fixum, ſeu ad idem viſibile eodem modo directum ſervandi conatus.*

Non adeo facile eſt oculum in eodem ſitu & in eodem viſibili defixum dio retineodi. Atque ideo quoque conatus, quem ad idem faciendum adhibemus, non exiguus eſt, præſertim io iis, qui atteotione diutina uti adhuc neſciunt. Quamobrem obſervatu haud difficilis, præſertim ubi ad talia attendere fueris adſuetus.

§. 376.

Nec non quoad phantaſmata viſibilis.

Quoniam phantaſma viſibilis producentes nobis videre videmur objectum, quod repræſentat; eundem quoque adhibemus conatum, præſertim ſi oculos claudimus, ut majorem claritatem conſequatur perceptio (§. 102 *Pſychol. empir.*), oculum quaſi in re per phantaſma extra nos repræſentata defixum detinendi. Quamobrem *ſi ad phantaſma viſibilis conſervatur attentio; conatus in corpore continuus ſeſe exerit oculum in re, quam repræſentat, defixum detinendi.*

Conatum hunc facilius obſervamus, quando attentio ad phantaſma viſibilis dirigitur, quam ubi ad ipſum viſibile eandem conſervare ſtudemus. Atque viſibile quoddam imaginando, clauſis oculis, & attentionem in phaotaſma dirigendo, imo ubi evaneſcere vel in aliam formam abire incipit, idem reproducendo, quantum datur, faciliime experimentum capere licet. Cavendum vero, ne hunc conatum confundamus cum altero, de quo ante dixi (*§. 373*), cum ab eo prorſus ſit diverſus, nec ad eundem effectum uterque tendat.

§. 377.

Cur ad unum attenti a ceteris attentionem avocemus.

Si attentio ad unum, quod cum aliis ſimul percipitur, dirigitur; eandem a ceteris avertere ſtudemus. Quoniam enim ad plura ſimul attenti eſſe non poſſumus (§. 245 *Pſychol. empir.*), niſi hæc potentia ſingulari exercitatione comparetur (§. 251 *Pſychol. empir.*), nonniſi ab iis comparanda, quibus ſingularis quædam diſpoſitio naturaliter ineſt (§. 245. 426 *Pſychol. empir.*), ac difficilius conſervatur attentio, quando plura ſimul, præſertim fortiter in organa ſenſoria agunt (§. 240 *Pſychol. empir.*); horum nobis utpote experientia confirmatorum ſatis conſcii, ubi attentionem appetimus, impedimentum quoque removere, adeoque illam ab objectis ceteris, quæ una percipiuntur, avertere ſtudemus.

Ipſa præſens propoſitio tanquam a poſteriori ſatis nota ſumi poterat, niſi hic ratio eorum reddenda eſſet, quæ obſervantur (§. 4). Inde vero eſt, quod ad phantaſmata attentionem allaturi impediamus, ne objecta externa in organa ſenſoria agant (§. 239 *Pſychol. empir.*).

§. 378.

Directioni attentionis

Directioni adeo *attentionis in ſenſibile aliquod, aut phantaſma ejuſdem ſemper jungitur conatus avertendi attentionem a ceteris ſimul perceptis, aut, ubi id fieri*

quid jungatur.

fieri non poſſe intelligitur, intendendi aciem ſenſus in ſenſibile, quod attentione noſtra dignamur.

Experientia idem confirmatur, modo actus ſpeciales, qui hic occurrunt, ad notionem generalem revocare poſſis: quod ut facilius præſtes, exempla quædam in medium afferenda. Ita oculos deprimimus & humi quaſi defixos detinemus, ne quod viſibile, præſertim illuſtre, eoſdem feriat, ubi ad ſonos, quos auditu percipimus, vel verba loquentis attenti eſſe volumus. Similiter oculum in viſibile aliquod dirigentes, quod attente perluſtrare intendimus, palpebris adductis impedimus, ne plura viſibilia in oculos incurrant. Claudimus oculos non modo ad phantaſmata, quemadmodum alibi (§. 239 *Pſychol. empir.*) annotavimus, verum etiam ad objecta alio ſenſu percepta attenti, præſertim ubi eorum perceptio debilior (§. 76 *Pſychol. empir.*), adeoque minus clara, quam perceptiones viſibilium (§. 75 *Pſychol. empir.*).

§. 379.

Directioni attentionis quænam in corpore jungatur.

Quoniam ad impediendum attentionem ad objecta ſimul cum eo percepta, in quod eam dirigere volumus, varii motus in corpore requiruntur, quemadmodum vel ex modo allatis (*not.* §. 378) exemplis pateſcit; *directioni attentionis in mente conatus iſti in corpore junguntur.* Enimvero quatenus averſionem attentionis ab objectis ceteris appetimus; *iidem conatus in corpore reſpondent appetitionibus in mente.*

Etſi motus iſti, quibus impeditur, ne alia ſenſibilia attentionem in ſe trahant, ſæpius mente conſcia ac volente fiant, ſæpius tamen eadem quoque inſcia contingunt. In caſu priori nobis ſumus conſcii eorundem; in poſteriori minime. Conſcii autem ſumus vel in genere conatus ad impediendam attentionem adhibiti, vel in ſpecie ipſorum motuum voluntariorum, quibus eo fine nitimur, prouti vel averſionem generaliter intendimus, vel in ſpecie appetimus actus, quibus eadem obtinetur.

§. 380.

Quid reflexioni ſuper viſibili in corpore reſpondeat.

Si ſuper viſibili reflectimus; oculum ſucceſſive aliis aliiſque viſibilis partibus directe obvertimus. Si enim ſuper viſibili reflectimus; attentionem noſtram ſucceſſive ad alias aliaſque ipſius partes promovemus (§. 257 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi attentionem in viſibile dirigimus; oculum eidem directe obvertimus (§. 358). Quamobrem ſi ſuper viſibile reflectimus, oculum ſucceſſive aliis aliiſque viſibilis partibus directe obvertimus.

Quoniam attentio requirit aliquam moram; oculi quoque ſitus nonniſi poſt moram mutatur, neque adeo mutatio directionis continua eſt, quemadmodum in motu continua fit loci mutatio, ſed conſervatione directionis interrumpitur.

§. 381.

Quid reflexioni ſuper phantaſmate viſibilis.

Si ſuper phantaſmate viſibilis reflectimus; oculum ſucceſſive ad alias aliaſque ejuſdem partes directe obvertere conamur. Etenim ſi ſuper phantaſmate viſibilis reflectimus; attentionem noſtram ſucceſſive ad alias aliaſque ejuſdem partes dirigimus (§. 257 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum oculum phantaſmati viſibilis directe obvertere conemur, ubi in idem attentionem noſtram dirigimus (§. 365); quando ſuper phantaſmate iſto reflectimus, oculum ſucceſſive ad alias aliaſque ejuſdem partes dirigere conamur.

Eadem hic mutatis mutandis repetenda ſunt, quæ ad propoſitionem præcedentem (§. 380) annotavimus. Uſus vero harum de reflexione propoſitionum erit inferius, ubi judicium ferendum, num inter modificationes animæ ac corporis conſtans harmonia dari poſſit, ſi in corpore mechanice fiant omnia. Habent quoque in univerſum propoſitiones omnes, quæ definiunt mutationes in corpore modificationibus animæ reſpondentes, uſum

prorſus

prorſus eximium in arte conjectandi hominum cogitationes eorumque mores, quam hactenus non ſatis excultam eſſe conſtat, propterea quod ad talia animum non adverterint philoſophi.

§. 382.

Quid in genere reflexioni in corpore reſpõdeat.

Si ſuper ſenſibili quocunque reflectimus; in corpore continuantur conatus avertendi organa ſenſoria a ceteris ſenſibilibus, ac impediendi, quantum datur, ne in eadem agant, aut ſaltem ne adeo fortiter agant. Si enim ſuper ſenſibili reflectimus, ſive idem idea ſenſuali, ſive phantaſmate aliquo repræſentetur; attentionem ſucceſſive ad alias aliaſque ejuſdem partes dirigimus (§. 257 *Pſychol. empir.*). Enimvero ubi attentio conſervatur, in corpore ſeſe exerunt conatus avertendi organa ſenſoria a ceteris ſenſibilibus, aut impediendi, ne in ipſa agant, aut ſaltem ne adeo fortiter agant (§. 379). Quamobrem ſi ſuper quocunque ſenſibili, ſive ſenſu, ſive imaginationis vi percepto reflectimus; in corpore continuantur iſti conatus.

Cum reflexio involvat attentionis ad idem ſenſibile conſervationem & ejus ad diverſas ipſius partes ſucceſſive factam directionem; ex iis, quæ de attentionis directione ejuſque conſervatione dicta ſunt, utique intelligitur, quid reflexioni in corpore reſpondere debeat. Quamobrem quoque non opus eſſe duximus omnia minutim perſequi; ſed potioribus tantummodo propoſitionibus, quarum in poſterum nobis erit uſus, tanquam exemplis docuimus, quomodo ad reflexionem transferantur, quæ de attentionis directione ac conſervatione dicta ſunt.

§. 383.

Medium efficiendi reflexionem & magis diſtinctam, & minus moleſtã.

Si ſuper ſenſibili aliquo reflectentes, verbis exprimimus judicia intuitiva de iis, quæ in eodem diſtinguimus; reflexio & magis diſtincta, & minus moleſta eſt. Etenim ſi verbis exprimimus judicia intuitiva de iis, quæ in ſenſibili, ſuper quo reflectimus, diſtinguimus; judicia ipſa ſingula non modo magis diſtincta ſunt, quam abſque vocabulorum uſu forent (§. 351 *Pſychol. empir.*), verum etiam cum ſingulis attentionis directionibus, quæ ad reflexionem requiruntur (§. 257 *Pſychol. empir.*), ſingula reſpondeant judicia; totam reflexionem diſtinctius percipere licet (§. 38 *Pſychol. empir.*), ſeu ipſa reflexio magis diſtincta eſt. *Quod erat primum.*

Jam vero ex diſtincta cognitione voluptatem percipimus (§. 532 *Pſychol. empir.*), adeoque ex adverſo confuſa cognitio tædium vel moleſtiam parere debet, utpote quod tædium voluptati (§. 511. 518 *Pſychol. empir.*), perinde ac confuſa perceptio diſtinctæ opponitur (§. 38. 39 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum reflexio ſit magis diſtincta, ubi judicia intuitiva de iis, quæ ſenſibili ineſſe animadvertimus, vocabulis efferimus *vi num.* 1; erit eadem hoc in caſu minus moleſta. *Quod erat ſecundum.*

Unuſquiſque facile experimentum in ſeipſo capere poteſt, modo cavere poſſit, ne vocabula veluti ſponte ſua etiam invito ſuccurrant. Seligendum adeo objectum, in quo occurrunt, quæ nominare non poſſumus. Ceterum hinc patet, quam utile ſit ſingula, quæ in rebus diſtinguuntur, ſuis propriis nominibus efferre.

§. 384.

Medium facilitãdi reflexionem.

Quoniam ad ea attentionem conſervamus, ex quibus voluptatem percipimus (§. 371), nihil vero tædii, vel moleſtiæ (§. 372), attentionem

Y 2 vero

vero conſervare debemus, ubi ſuper eo, quod percipitur, reflectere voluerimus (§. 257 *Pſychol. empir.*); *ſi per vocabula exprimimus judicia intuitiva de iis, quæ in ſenſibili, ſuper quo reflectimus, diſtinguimus a ſe invicem; reflexio facilitatur.*

Et in hunc potiſſimum uſum propoſitionem præſentem in medium attulimus: multum enim in reflexione præſidium poſitum eſt ad cognitionem rerum a poſteriori augendam & amplificandam.

§. 385.

Principium reflectendi ſuper ſucceſſivis.

Si ſuper ſucceſſivis reflectimus; ea, quæ ſe invicem conſequuntur, conſideramus tanquam partes, ex quibus componitur ens ſucceſſivum. Etenim ſucceſſiva non ſimul exiſtunr, ſed uno exiſtente alterum nondum exiſtit, uno autem exiſtere deſinente, alterum exiſtere incipit (§. 569 *Ontol.*). Quoniam vero ea, quorum unum poſt alterum exiſtir, ſimul ſumta ſunt idem cum ente ſucceſſivo, ſuper quo reflectimus (§. 570 *Ontol.*); ea, quæ ſe invicem ſequuntur, conſideramus tanquam partes, & ens, quod ea ſimul ſumta complectitur, tanquam totum (§. 341 *Ontol.*). Quamobrem ſi ſuper ſucceſſivis reflectimus; ea, quæ ſe invicem conſequuntur, ſpectamus tanquam partes, ex quibus componitur ens ſucceſſivum (§. 531 *Ontol*).

Patet adeo, quæ de reflexione ſuper ſenſibilibus dicta ſunt, ad ſucceſſiva non minus pertinere, quam ad entia compoſita, quæ habent partes coexiſtentes. In ſucceſſivorum numero ſunt facta hominum non minus, quam naturæ, utpote quæ non actionibus ſingularibus terminantur, ſed magnum eorum, quæ ſe invicem conſequuntur, numerum involvunt. Pertinent huc quoque modificationes animæ, quæ plerumque ſucceſſivis continentur, nec reflexionem admittunt, niſi quatenus ad ea, quæ ſibi invicem ſuccedunt, attentionem afferimus. Unde patet uſus propoſitionis præſentis.

§. 386.

Cur in reflexione objectū præſens eſſe debeat.

Si ſuper ſenſibili aliquo vel actibus animæ reflectendum; illud organo ſenſorio præſens eſſe debet, hi vero in eadem excitandi & tamdiu iterandi, donec reflexio fuerit abſoluta. Etenim ſi ſuper ſenſibili reflectendum; attentio ſucceſſive ad alias aliaſque partes promoveri debet (§. 257 *Pſychol. empir.*). Idea igitur objecti invariata tamdiu animæ præſens conſervanda, donec reflexio fuerit abſoluta. Quamobrem cum conſervetur continua productione vel ideæ ſenſualis (§. 233), vel phantaſmatis (§. 242), phantaſmata autem minus clara ſunt ideis ſenſualibus (§. 96 *Pſychol. empir.*), hiſque minus fideliter atque difficilius objectum repræſentant (§. 94. 172 *Pſychol. empir.*); ideæ ſenſuales phantaſmatis in hoc negotio ſunt præferendæ. Quoniam itaque ideæ ſenſuales in anima actu inſunr, quod jam mutatio quædam in organo ſenſorio accidit (§. 95 *Pſychol. empir.*), hæc vero a ſenſibili eidem inducitur (§. 77 *Pſychol. empir.*); ſenſibile, ſuper quo reflectendum, ſenſorio præſens eſſe debet organo (§. 59 *Pſychol. empir.*). *Quod erat unum.*

Quoniam porro actuum animæ ſeu eorum, quæ in ipſa contingunt, nobis non ſumus conſcii, niſi dum in nobis contingunt; ideo eorum in anima præſentia reſpondet ideæ ſenſuali continua actione ſenſibilis præ-

ſentis

ſentis in organum ſenſorium conſervatæ. Quamobrem cum hæc tamdiu ab objecto præſente producenda, donec reflexio fuerit abſoluta, quemadmodum modo oſtendimus; actus quoque, ſeu modificationes animæ tamdiu præſentes eſſe, adeoque cum ex ſucceſſivis conſtent, nec diu durent, tamdiu iterari debent, donec reflexio fuerit abſoluta.

Patet adeo ſuper actibus animæ neminem reflectere poſſe, niſi qui eos in ſe elicere poteſt. Ita ſuper operationibus intellectus, vel actibus voluntariis haud multum reflectere poterit, qui eos ſibi nondum comparavit habitus intellectus atque voluntatis, ex quibus iidem procedunt. Atque hæc non poſtrema ratio eſt, cur in cognitione animæ parum profecerint, qui nonniſi attenti ad ea, quæ quotidie in nobis accidunt, nulla prævia exercitatione, notiones ſibi comparare de anima ſtuduerunt. Quamvis vero a priori multa deducantur, non ſuppoſitis niſi iis, quæ quotidianæ ſunt obſervationis, quemadmodum & a nobis in Pſychologia non minus rationali, quam empirica atque in Logica factum, fietque ſuo tempore in philoſophia morali; eorum tamen experimentum quoque in nobis capere debemus, ut tanto ſint & clariores ideæ, & tanto certiores. Tumque neceſſe eſt obſervari, quæ in propoſitione præſente inculcantur. Erimuſque ad reflectendum acutiores, ubi jam conſtiterit, quænam ſint ea, ad quæ afferenda attentio.

§. 387.

Intellectus ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, quæ animæ competit, continetur. Etenim vi hac anima ſenſibilia ita ſibi repræſentat, ut rationes, cur ita potius repræſententur quam aliter, in mutationibus contineantur in organis ſenſoriis qua talibus contingentibus (§. 63 *Pſychol. rat.* & §. 65 *Pſychol. empir.*), conſequenter per hanc vim intelligitur, cur ideæ ſenſuales hanc habeant claritatem (§. 125), & cur in ſe diſtinctæ ſint (§. 127), conſequenter cur ſucceſſiva ad alia aliaque, quæ iis inſunt, attentione (§. 256 *Pſychol. empir.*), diverſa, quæ enti alicui inſunt, & agnoſcere, & a ſe invicem diſtinguere valeamus (§. 31. 38 *Pſychol. empir.*). Et quoniam vocabula, quatenus ſunt ſoni articulati (§. 271 *Pſychol. empir.*), perinde ac ſenſibilia alia ſuas habent ideas materiales (§. 290), reſpondentes ideis ſenſualibus (§. 114), eademque clarius ac facilius imaginamur, quam ſenſibilia alia (§. 288. 289), eorumque per legem imaginationis ac memoriæ, quam vim repræſentativam animæ non excedere ex ſuperioribus conſtat (§. 223. 224. 288), cum ipſis rebus per ea denotatis ſimul meminiſſe poſſumus (§. 273 *Pſychol. empir.*); per eandem vim repræſentativam univerſi, quæ in anima datur, intelligitur, cur ea, quæ in rerum ideis attentione ſua diſtinguit, vocabulis tanquam nominibus ſuis indigitare, ſicque magis clare atque diſtincte ſenſibilia repræſentare poſſit (§. 284 *Pſychol. empir.*). Et quoniam anima ſibi eorum conſcia eſt, quæ a ſe invicem diſtinguit (§. 10), ſui vero conſcia, quatenus mutationes ſuas ab iis, quæ percipit, diſtinguit (§. 12); a vi quoque repræſentativa pendet, cur ſit conſcia ſuarum mutationum, conſequenter quod ſuper iiſdem perinde ac ſuper ſenſibilibus reflectere (§. 262 *Pſychol. empir.*), & hinc eaſdem diſtincte percipere poſſit (§. 266 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum intellectus ſit facultas res diſtincte percipiendi (§. 275 *Pſychol. empir.*), adeoque, quatenus animæ natura ineſt, in nuda agendi potentia conſiſtat (§. 29 *Pſychol. empir.*);

Intellectus ratio ſufficiens nũ in vi repræſentativa univerſi contineatur.

Digitized by Google

empir.); ratio omnino ſufficiens intellectus in vi repræſentativa univerſi, quæ animæ competit (§. 63), continetur (§. 56 *Ontol.*).

Quoniam anima ſibi repræſentat univerſum, quatenus ſenſibilia in organa ſenſoria agunt, eatenus poſſibile eſt ut ad diſtinctas rerum in univerſali notiones perveniat. Id patet ei clariſſime, qui ea, quæ ad ſenſum, imaginationem & memoriam attentionemque noſtram ſpectant, in anterioribus rite percepit. Quamobrem cum intellectus animæ natura inſit, quatenus poſſibile ut ad diſtinctas rerum notiones perveniat; per vim repræſentativam univerſi, qualis ineſt animæ, intelligitur, quod intellectus ei tribuendus ſit. Atque huc redeunt ea, quæ ad evincendum veritatem propoſitionis præſentis in medium adduximus.

§. 388.

Intellectus attributum animæ.

Intellectus eſt attributum animæ. Ejuſdem ratio ſufficiens in vi repræſentativa univerſi, qualis animæ ineſt (§. 387), adeoque in eſſentia ipſius continetur (§. 66). Poſita igitur eſſentia animæ ponitur quoque intellectus (§. 118 *Ontol.*), conſequenter animæ tribuendus eſt intellectus, quamprimum eidem tribuitur vis repræſentativa univerſi, qualis in ipſa datur. Quoniam itaque de anima affirmandum, quod ipſi competat intellectus, quia de eadem affirmatur, quod habeat vim repræſentativam univerſi, ſeu eſſentiam hanc (§. 205 *Log.*); intellectus per eſſentiam animæ ſeu eſſentialia, quæ eandem conſtituunt (§. 143 *Ontol.*), determinatur (§. 113 *Ontol.*). Eſt igitur attributum ipſius (§. 146 *Ontol.*).

Sumitur nimirum vocabulum intellectus pro facultate animæ (§. 275 *Pſychol. empir.*), atque adeo per eſſentiam animæ tantummodo concipitur poſſibile, ut ad notiones diſtinctas perveniat (§. 29 *Pſychol. empir.*). Id vero non obſtat, quo minus intellectus in numerum attributorum animæ referatur, cum conſtet iſtiuſmodi poſſibilitates in attributorum numero eſſe (§. 164 *Ontol.*). Quemadmodum enim ea, quæ de anima prædicari poſſunt, vel actu inſunt, vel per modum potentiæ, quatenus ſcilicet poſſibile, ut inſint actu; ejus attributa vel inſunt per modum actus, vel denotant poſſibilitatem inexiſtentiæ ejus, quod eidem non repugnat.

§. 389.

Cur animæ neceſſario competat.

Quoniam attributa rerum abſolute neceſſaria ſunt (§. 304 *Ontol.*); *abſolute quoque neceſſarium eſt, ut animæ humanæ competat intellectus.*

Hinc & videmus hominibus inter bruta educatis non deeſſe intellectum, quatenus nempe pro facultate animæ ſumitur. Semper enim poſſibile manet, ut ad diſtinctas rerum notiones perveniat; etſi dum inter bruta brutorumque more vivit, ad eas actu non perveniat. Unde ex brutorum conſortio ad humanum translatus ad eas actu pervenit.

§. 390.

Immutabilitas intellectus.

Quoniam intellectus attributum animæ eſt (§. 388), attributa vero immutabilia ſunt (§. 313 *Ontol.*); etiam *intellectus immutabilis eſt*, hoc eſt, *fieri non poteſt ut intellectus ab anima ſeparetur, vel ejus loco quidpiam eidem accedat, quod ſit ab eo diverſum.*

Non dubito fore nonnullos, qui corollarium præſens experientiæ adverſum judicabunt. Sed hi erunt, qui de rebus ex ipſarum notionibus ſtatuere non ſunt adſueti. Intellectum cum operationibus ſuis confundunt. Nimirum nunquam impoſſibile eſt abſolute, ut anima res ſibi diſtincte repræſentet, utut fieri poſſit, ut defectu attentionis ac inde pendentis reflexionis ad diſtinctas notiones non perveniat, quemadmodum accidit hominibus inter bruta educatis & cum iis degentibus. Etenim hi omni cognitione diſtincta deſtituuntur, quamdiu cum brutis ſunt, ab omni hominum commercio procul remoti. Enimvero ubi cum hominibus degunt ipſorumque exemplo ad attentionem, indeque pendentem reflexionem, atque ſermonis, cognitionis univerſalis inſtrumenti, uſum perducuntur; intellectus quoque

antea

antea veluti ſepulti, nunc reſuſcitati operationes ſeſe produnt, manifeſto indicio intellectum, quatenus natura ineſt, per brutorum conſortium non fuiſſe mutatum, hoc eſt, non impoſſibile fuiſſe factum, ut ad univerſalem cognitionem eamque diſtinctam perveniat, qui tamdiu fortuna ſic ferente eadem caruit. In mente captis vel furioſis minor difficultas eſt. Etenim hi intellectus operationes manifeſto ſatis produnt, etſi imaginatione ac memoria corrupta, quam corrumpi poſſe ſuperius evicimus (§. 298), intellectus quoque a vero aberret. Utuntur mente capti, utuntur furioſi operationibus intellectus, ſed male: perverſus vero uſus non minus oſtendit eum ineſſe, quam rectus. Abutuntur iiſdem ſæpiſſime, qui eidem excolendo plurimum operæ impenderunt, hocque abuſu in deliramenta incidunt veritati diſſimillima, ut nihil ſit tam abſurdum, quin ſtatuatur ab aliquo eruditorum.

§. 391.

Gradus intellectus quomodo determinatus evadat.

Intellectus in ſe conſiderati gradus indeterminatus eſt, tam objectivus, quam formalis; ipſo tamen uſu determinatur, ut major vel minor dici poſſit altero. Intellectus enim in ſe conſideratus non dicit niſi nudam poſſibilitatem res diſtincte repræſentandi (§. 275 *Pſychol. empir.*), non attento numero rerum, quas diſtincte repræſentare poteſt, tum numero eorum, quæ in eadem re diſtincta repræſentatione diſcernit. Quamobrem cum intellectui tribuantur gradus, tum quatenus certum objectorum numerum ſibi diſtincte repræſentare valet, tum quatenus plura vel pauciora in eodem ſubjecto diſtinguit (§. 276. 277 *Pſychol. empir.*); de intellectu in ſe conſiderato affirmari nequit, quantus ſit gradus, adeoque gradus non determinatus eſt (§. 112 *Ontol.*).

Enimvero ſi intellectu ad objecta diſtincte tibi repræſentanda utaris, hoc eſt, ſi ea actu diſtincte tibi repræſentas; huic ipſi uſui debetur, ut vel plura, vel pauciora objecta tibi diſtincte repræſentare, & in eodem objecto vel plura, vel pauciora diſtinguere valeas, quæ diſcernibilia inſunt. Quamobrem tam gradus objectivus, quam formalis ipſo uſu determinatur, ut vel major, vel minor dici poſſit (§. 276. 277 *Pſychol. empir.* & §. 113 *Ontol.*).

Hanc propoſitionem jungimus alteri præcedenti, ne, quæ de immutabilitate intellectus dicta ſunt, in perverſum ſenſum trahantur. Qui enim notiones confuſas in imaginarias convertunt, intellectum ſibi tanquam ſubſtantiam imaginantur. Nimirum cum ſubſtantia ſit ſubjectum perdurabile & modificabile (§. 768 *Ontol.*); intellectus proprie ſic dictus, utpote immutabiliter inhærens animæ, ſpectatur tanquam id, quod perdurabile eſt, gradus vero objectivi & formalis determinatio, quam ab uſu pendere in propoſitione præſente oſtendimus, tanquam modificatio conſideratur. Nihil in his continetur, quod non cum veritate conſiſtere poſſit. Vi enim eorum, quæ ipſimet oſtendimus, imaginationi integrum eſt ita ſibi repræſentare intellectum, quando uſui eſſe poteſt, modo tibi caveas, ne hæc ita ſeſe actu habere exiſtimes, quemadmodum accidit iis, qui imaginaria cum realibus confundere ſolent.

§. 392.

Notiones univerſales vim animæ repræſentativam non excedunt.

Notiones univerſales generum & ſpecierum vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt. Genera enim & ſpecies rerum percipimus, dum ſuper re percepta reflectimus & eam vel cum aliis perceptis, vel cum aliis, quarum meminimus, conferimus (§. 268 *Pſychol. empir.*), inde vero porro generum ac ſpecierum notiones univerſales acquirimus, dum ad ea, quæ in ideis duorum vel plurium individuorum ſimul nobis occur-

occurrentibus eadem ſunt, ſucceſſive attentionem dirigentes (§. 327 *Pſychol. empir.*), ea peculiaribus nominibus indigitamus (§. 328 *Pſychol. empir.*) ſubjectumque, cui ceteris præciſis ea, quæ communia ſunt, tantummodo ineſſe finguntur, peculiari quodam nomine ſimiliter inſignimus (§. 269. 271 *Pſychol. empir.*). Enimvero in antecedentibus oſtendimus vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, ita ſenſu atque imaginatione repræſentari objecta, ut a nobis clare ac diſtincte percipi poſſint (§. 62. 125. 127. 206): ab eadem quoque pendere reflexionem patet ex iis, quæ de attentionis directione, conſervatione ac reflexione pluribus propoſitionibus initio hujus capitis continentur. Imo per hanc ipſam vim poſſibile, ut ea, quæ percipimus, vocabulis tanquam nominibus propriis indigitemus (§. 290 *Pſychol. rat.* & §. 273 *Pſychol. empir.*). Nullus adeo ad notiones univerſales acquirendas requiritur actus, qui vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, ſuperet. Quamobrem patet, notiones univerſales generum ac ſpecierum eandem non excedere.

Adſtruximus in ſuperioribus eſſentiam animæ conſiſtere in vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter & conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 66). Jam conſtat omnium eorum, quæ animæ conveniunt, rationem in eſſentia ipſius contineri debere, ſive actu inſint, ſive tantummodo ineſſe poſſint (§. 168 *Ontol.*). Quamobrem oſtendendum hic nobis eſt rationem ſufficientem operationum intellectus in vi repræſentativa univerſi contineri (§. 4), qualem animæ ineſſe evicimus (§. 63). Enimvero ratio illa redditur ex hac vi vel immediate, vel mediate. Ita immediate ex ea deduximus, quarumnam rerum anima habere poſſit ſenſationes, & quales eædem eſſe queant. Aſt mediate inde derivavimus, quæ ad directionem, conſervationem attentionis, ac inde dependentem reflexionem ſpectant. Quando itaque oſtenditur operationem intellectus, qualis eſt notio, non ſupponere in anima niſi ideas ſenſuales vel phantaſmata, nec præterea requiri, quam attentionem & reflexionem; hoc ipſo pacto evincitur, eandem rationem ſufficientem in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima ſupponitur, habere, conſequenter eandem vim non ſuperare. Redditur nimirum ratio ex iſta mediate: abſonum vero foret, ut immediate inde redderetur. Idem tenendum eſt de operationibus intellectus reliquis, de quibus mox ſigillatim dicemus plura.

§. 393.

Prima intellectus operatio vim animæ nō ſuperat.

Quoniam notio eſt prima intellectus operatio (§. 53 *Log.*); *prima intellectus ſeu mentis operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit* (§. 392).

Quando dicimus, primam intellectus operationem non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur; vis hæc duplici modo conſiderari poteſt, vel quatenus eſt eſſentia animæ, vel quatenus eſt natura ejuſdem (§. 66. 67). Atque adeo vi propoſitionis præſentis per vim illam non modo intelligitur, quod iſtiuſmodi operatio intellectus conveniat animæ, verum etiam quod anima eandem edere valeat. Pendet ſcilicet hæc operatio tum quoad poſſibilitatem, tum quoad actum a vi iſta, neque actus aliam præterea requirit cauſam externam.

§. 394.

An ideæ materiales notiones in cerebro exhibeant.

Notioni nihil reſpondet in corpore, quatenus in cerebro exiſtunt ideæ materiales rerum, ſuper quibus reflectendo formantur notiones. Quatenus enim ideæ materiales in cerebro exiſtunt, eiſdem in anima ideæ ſenſuales (§. 113), & phantaſmata coexiſtunt (§. 206). Enimvero poſitis in anima ideis ſenſuali-

ſualibus ac phantaſmatis nondum ponuntur notiones, cum præterea requiratur reflexio (§. 268 *Pſychol. empir.*), quæ cum in ſucceſſiva directione attentionis ad alias aliaſque perceptiones partiales in totali contentas conſiſtat (§. 257 *Pſychol. empir.*), vi naturæ attentionis (§. 237 *Pſychol. empir.*), in actu apperceptionis fundatur (§. 235 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum actui apperceptionis in corpore nihil reſpondeat (§. 44 *Pſychol. rat.* & §. 23 *Pſychol. empir.*), nec ideo quicquam in corpore notioni reſpondet, quod perceptionibus, ſuper quibus reflectendo ea formatur, ideæ materiales in cerebro coexiſtant.

Nihil equidem in notionibus rerum continetur, quod non mechanice repræſentetur in ipſarum ideis materialibus, non tamen ideo notiones ipſæ mechanice repræſentantur. Neque enim ſufficit ideæ ineſſe, quæ notionem ingrediuntur; ſed præterea requiritur, ut actu mentis a ceteris ſeparentur & tanquam ſubjecto alicui ſola inexiſtentia ſpectentur; id vero eſt, quod mechanice repræſentari nequit, niſi ad ſymbolicas repræſentationes recurras, quemadmodum in propoſitione ſequente oſtenditur.

§. 395.

Notio generis vel ſpeciei quomodo in corpore repræſentetur.

Si tam ea, quæ pluribus communia ſunt, ſingula ſuis nominibus indigeantur, quam ſubjectum illorum nomine peculiari indigetur eorundemque inexiſtentia vocabulo aliquo ſignificetur; notio ſpeciei vel generis cujuſcunque in corpore per ideas materiales illorum vocabulorum repræſentatur. Etenim ſi tam communium pluribus ſingula, quam horum communium ſubjectum eorundemque inexiſtentiam vocabulis exprimis; vocabulis hiſce ſingulis ſuæ reſpondent ideæ materiales in cerebro, quemadmodum ſenſuales in anima (§. 290). Quamobrem cum ſenſuales in anima adſint, ubi vocabulis iſtis ſingula iſta tanquam ſuis nominibus inſignis, quoniam anima eorum ſibi conſcia eſſe, adeoque ideas ipſorum appercipere nequit, niſi ipſæ præſentes ſint ideæ, ſeu animæ jam actu inexiſtant (§. 25 *Pſychol. empir.*); ubi vero ideæ ſenſuales animæ actu inſunt, in cerebro quoque iiſdem coexiſtant materiales (§. 113): per ideas materiales vocabulorum, vel aliorum quorumcunque ſignorum, in cerebro repræſentantur ſingula, quæ ad notionem ſpeciei vel generis cujuſcunque conſtituendam requiruntur. Integra igitur notio ſpeciei vel generis cujuſcunque per has ipſas ideas materiales repræſentatur.

Patet adeo, ſi prima mentis operatio in cognitione ſymbolica abſolvatur, qualis communiter a nobis fieri aſſolet, non modo propter facilitatem multo majorem, quam quæ in intuitiva locum habere poteſt, verum etiam quod notiones ſic fiant magis claræ atque diſtinctæ (§. 284 *Pſychol. empir.*), eam mechanice quoque in cerebro abſolvi, hoc eſt, nihil ineſſe notioni, qua quid in univerſali repræſentatur, quod non æque mechanice repræſentetur in corpore. Equidem cum in cognitione intuitiva directioni attentionis & conſervationi tam ejuſdem, quam idearum, ſuper quibus fit reflexio, locus ſit (§. 326 *Pſychol. empir.*), hiſque actibus animæ reſpondeant quoque motus in corpore, ſeu conatus ſaltem eoſdem producendi, quemadmodum in ſuperioribus pluribus propoſitionibus oſtendimus; notionis quoque formationi, hoc eſt, actibus mentis quædam in corpore reſpondent, ut corpus eo momento non prorſus ferietur, dum anima ſuper ſuis perceptionibus reflectit: non tamen ideo ipſa notio in cerebro mechanice repræſentatur, propterea quod non repræſentantur ſingula, quæ notionem ad eam conſtituendam ingrediuntur, quemadmodum fieri debet, ubi ipſa notio mechanice repræſentanda, & in cognitione ſymbolica actu fieri ex

propoſitione præſente patet. Sane ſi menti non ineſſet actus apperceptionis, cui nihil in corpore reſpondere poteſt; nec notio in cognitione intuitiva abſolvi poſſet, ſed ſemper ad ſymbolicam ex neceſſitate recurrendum eſſet, quemadmodum nunc utilitatis gratia contingit.

§. 396.

Abſtractorum in corpore mechanica repræſentatio.

Quoniam notiones quantumlibet abſtractæ eodem prorſus modo ſymbolice exprimi poſſunt, quo infimæ, quæ ab ipſis individuis abſtrahuntur ad ſpecies infimas conſtituendas; ***notiones quantumlibet abſtractæ per vocabulorum ideas materiales, quibus ſingula communia horumque ſubjectum & inexiſtentia indigitatur, in cerebro mechanice repræſentantur.***

Genera quæcunque ſuperiora, quorum notiones maxime abſtractæ ſunt, nil continent, niſi quod in ideis individuorum contineatur, indeque abſtrahi poterat, modo duo vel plura individua huic inſtituto commoda ſua ſponte menti a ſenſu atque imaginatione objicerentur, antequam notiones minus abſtractæ formarentur, a quibus deinde aliæ porro abſtrahuntur (§. 327 *Pſychol. empir.*). Et ſane cum vocabula ſint ſigna noſtrarum perceptionum, aut eorum, quæ percipiuntur (§. 271 *Pſychol. empir.*); non intelliguntur niſi per ea, quæ in perceptionibus noſtris actu continentur, quantumlibet abſtracta fuerint, quæ denotant (§. 952 *Ontol.*).

§. 397.

Notiones rerũ immaterialium in corpore.

Similiter cum per vocabula, tanquam ſigna artificialia (*not.* §. 958 *Ontol.*), adeoque vim ſignificandi ab arbitrio hominum habentia (§. 958 *Ontol.*), non minus ea, quæ notionem abſtractam rerum immaterialium, quam materialium ingrediuntur, atque ſubjectum illarum determinationum deſignari poſſint; ***notiones*** quoque ***rerum immaterialium, quantumlibet abſtractæ, per vocabulorum ideas materiales, quibus ſingula communia horumque ſubjectum & inexiſtentia indigitatur, in cerebro mechanice repræſentantur.***

Inter res immateriales percipimus animam noſtram, quæ ſibi conſcia eſt ſui ipſius. Et eatenus, quatenus ſibi conſcia eſt, ideas habemus, per quas vocabula res immateriales & iiſdem quæ conveniunt ſignificantia intelliguntur. Vi autem horum vocabulorum per ideas materiales in cerebro repræſentantur, quæ cum in ſenſus minime incurrunt, ideis materialibus deſtituuntur.

§. 398.

Cur in ſymbolica cognitione intellectus operatio prima confundatur cũ ſecunda.

In cognitione ſymbolica prima mentis operatio cum ſecunda confunditur. Etenim prima intellectus operatione ea, quæ rei cuidam inſunt, repræſentantur tanquam inter ſe & a re, cui inſunt, diverſa (§. 331 *Pſychol. empir.*), & ubi notiones univerſales formantur, tanquam pluribus communia (§. 283 *Pſychol. empir.*), conſequenter eidem in cognitione ſymbolica reſpondere nequit niſi recenſio vocabulorum, quibus tanquam nominibus ſuis inſigniuntur ea ſingula, quæ pluribus communia ſunt, & commune ſubjectum, cui eadem præciſis aliis inſunt (§. 328 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi hæc nomina tantummodo nude proferantur, non conſtat, utrum per ea plura entia a ſe invicem diſtincta, & quorum nullum ad alterum refertur, indigitare, an vero ſubjectum aliquod, cui nonniſi pluribus communia inſunt, & hæc ipſa communia, quæ eidem inſunt, ſignificare volueris. Neceſſe igitur eſt, ut per vocabula quoque exprimatur inexi-

inexiſtentia pluribus communium in uno quodam ſubjecto. Atat! ubi effers vocabula, quibus denotantur ſubjectum, ea, quæ eidem inſunt, & horum inexiſtentia ſeu nexus cum ſubjecto, ſeu ubi ea, quæ tanquam a re diverſa ſpectamus, porro tanquam eidem inexiſtentia, vel ad eam quocunque modo ſpectantia conſideramus, actum judicii affirmativi abſolvimus (§. 350. 351 *Pſychol. empir.*), quem ſecundam eſſe intellectus operationem conſtat (§. 53 *Log.*). In cognitione adeo ſymbolica prima mentis operatio cum ſecunda confunditur.

Fit hoc neceſſitate, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis intelligitur: quod ut appareat, exemplo aliquo propoſitionem præſentem illuſtrare non inutile eſt. Ponamus tria in tabula delineata eſſe rectangula triangula, quæ uno obtutu comprehendere potes. Quodſi jam attentionem ſucceſſive dirigis in altitudines, baſes, hypothenuſas, angulum rectum, angulum obliquum ad baſin & alterum obliquum ad verticem, & horum tibi tanquam tribus iſtis figuris communium conſcius es; notionem triangulorum rectangulorum habes. Enimvero ſi jam ore profers vocabula ſequentia: *triangulum rectangulum, altitudo baſis, hypothenuſa, angulus rectus, obliquus angulus ad verticem, obliquus angulus ad baſin*; exinde nondum intelligitur, an vocabulum triangulum rectangulum deſignet aliquod ſubjectum in communi, cui, quæ per cetera vocabula indigitantur, inſunt. Quamobrem ubi ex verbis prolatis idem palam fieri debet, neceſſe eſt, ut ceterorum inexiſtentiam ſignifices dicendo v. gr. *Triangulum rectangulum eſt figura, cujus altitudo & baſis intercipiunt angulum rectum, hypothenuſa vero cum utraque efficit angulum obliquum ad verticem & ad baſin*; vocabulum enim *eſt* non modo indicat, triangulum hic ſpectari tanquam aliquod ſubjectum, ſed inexiſtentiam quoque ceterorum, quæ enunciantur, indigitat, & vocabula *intercipiunt, efficit* cum aliis quibuſdam modum inexiſtentiæ diſtinctius indicant. Enimvero hoc pacto notio eodem modo effertur, quo judicium affirmativum enunciatur. Atque ita prima mentis operatio cum ſecunda confunditur. Obiter moneo, notionem non confundendam eſſe cum definitione, quæ non niſi quædam ejus ſpecies eſt. Unde quæ de notione in genere demonſtrantur, ad definitiones quoque ſpectant.

§. 399.

Cur definitiones habeant formam enuntiationis.

Quoniam definitione ſignificatur notio completa atque determinata termino cuidam (quo ſcilicet ſubjectum quoddam commune indigitatur) reſpondens (§. 152 *Log.*); *definitiones per modum judicii alicujus affirmativi ſymbolice efferuntur, ſeu formam enuntiationis habent & in numerum propoſitionum identicarum referuntur* (§. 214 *Log.*).

E. gr. quando trianguli definitionem ita efferimus: *Triangulum eſt figura tribus lineis terminata*; definitio habet formam propoſitionis affirmativæ: imo quod ſic exprimitur, in ratiociniis, ſeu eorum expreſſione ſymbolica ſyllogiſmis, propoſitionis locum tuetur.

§. 400.

Differentia intrinſeca notionis & judicii in cognitione ſymbolica.

In cognitione ſymbolica notio formam tantummodo externam judicii refert, ab eodem tamen vi ſignificandi differt. Quod in cognitione ſymbolica notio habere debeat formam externam judicii jam conſtat (§. 398). Enimvero vocabulum, quo denotatur ſubjectum determinationum communium, in notione ſignificat ſubjectum cum ipſis hiſce determinationibus, quæ prædicati locum tueri videntur; aſt in judicio prædicatum non refertur ad determinationes, quæ ingrediuntur notionem ſubjecti (§. 40. 41 *Log.*), ſed ſignificat vocabulum, quo denotatur ſubjectum, ſubjectum aliquod determi-

terminationum diverſarum ab iis, quæ ingrediuntur notionem prædicati (*§. cit.*). Vi adeo ſignificandi differt judicium a notione in ſymbolica cognitione, adeoque tantummodo formam judicii externam refert.

E. gr. Si dicas: Triangulum eſt figura tribus lineis terminata; vocabulum trianguli non ſignificat niſi figuram tribus lineis terminatam, ita ut ipſum cum pluribus eundem habeat ſignificatum. Enimvero ſi dixeris: Triangulum habet tres angulos; vocabulum triangulum ſignificat figuram tribus lineis terminatam, non vero ſimul ſignificat tres angulos, qui figuræ tribus lineis terminatæ tribuuntur, neque adeo hic cum pluribus eundem habet ſignificatum, quæ prædicatum cum copula exprimunt. Quodſi ſcrupuloſiore acumine diſcernere velis notionem ſymbolice expreſſam, quando definitionem, quando propoſitionem identicam referat, dici poterat, nomen commune in caſu priore non denotare niſi ſubjectum illarum determinationum, quæ per vocabula cetera indigitantur; at in poſteriore ſignificare vage ſubjectum quarundam determinationum neceſſariarum & huic deinde tribui determinationes iſtas determinate enuntiatas per modum prædicati. Erunt forſan nonnulli, quibus nimia videtur hæc ſcrupuloſitas, ſed nimium videri non debet diſcernendi acumen, ubi differentia rebus ipſis ineſt. Nec eſt, quod inutilem ſcrupuloſitatem dixeris. Plurimum enim facit ad acumen pſychologicum, quo in Moralibus feliciſſime uteris in non ſatis perviis, non indiſcreta relinqui, quæ diſcerni ullo modo poſſunt. Neque dubito quin hanc differentiam in oratione attenderemus; modo ſermonis uſus commode id ferret. Non alio ſane fine in definitionibus ſæpe abſtinemus a copula & ejus loco ponitur vocabulum *dicitur*, vel aliud æquipollens.

§. 401.

Cur per ſolam reflexionem & abſtractionem notiones non fiant completæ & determinatæ.

Per ſolam reflexionem & abſtractionem notiones univerſales completæ ac determinatæ non conſtituuntur. Etenim cum reflexio ſucceſſiva directione attentionis in communia tota abſolvatur (*§. 257 Pſychol. empir.*), nec abſtractione quicquam obtineatur, niſi quod communia iſta tanquam a rebus perceptis, quibus inſunt, diverſa ſpectentur (§. 282 *Pſychol. empir.*), & nominum impoſitione quaſi actu ſeparentur (*§. 280. 284 Pſychol. empir.*); notiones univerſales, quæ per ſolam reflexionem & abſtractionem formantur, ingrediuntur, quæ pluribus communia cognoſcimus & cum aliis diverſis ſubjecto alicui inexiſtere poſſe agnoſcimus. Enimvero inde nondum conſtat, utrum communia iſta contineant, nec plura, nec pauciora, quam quæ ad res ejus generis, vel ſpeciei agnoſcendas & a rebus alterius generis vel ſpeciei diſtinguendas ſufficiunt, an vero quædam adſint, quæ abeſſe debebant, aut abſint, quæ adeſſe debebant. Ignoratur adeo, utrum completæ ac determinatæ ſint, nec ne (§. 92. 123 *Log.*). Per ſolam igitur reflexionem & abſtractionem notiones completæ ac determinatæ non conſtituuntur.

Notiones completæ ac determinatæ generum ac ſpecierum ſunt definitiones (§. 152 *Log.*). Enimvero niſi geneticæ ſint definitiones, quarum veritas per ſe manifeſta eſt, quod quæ aſſumuntur citra probationem aſſumi poſſint, abſque demonſtratione rariſſime conſtabit, quod ſint rite determinatæ. Et quamvis ſucceſſu temporis caſus diverſi obvii loquantur, notionem eſſe incompletam, & quædam, quæ deficiunt, inde ſuppleantur; medela tamen hæc vitium non tollit. Neque enim certus eſſe potes, tibi determinationes omnes rei exiſtentes eſſe perſpectas, quæ definitionem ejus ingredi debent. Sed ea ex doctrina logica de definitionibus & ontologica tam de ente in genere, quam univerſali in ſpecie dudum patent. Imo dudum evicimus (§. 55 *Log.*), notiones univerſales non poſſe formari abſque ſecunda & tertia mentis operatione.

§. 402.

§. 402.

Judicia intuitiva non excedunt vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Etenim judicii affirmativi actus in cognitione intuitiva abſolvitur, ſi ea, quæ tanquam a re diverſa ſpectamus, porro tanquam eidem inexiſtentia vel ad eam quocunque modo pertinentia conſideramus (§. 343 *Pſychol. empir.*). Prima mentis operatione ea, quæ rei inſunt, tanquam ab eadem diverſa nobis repræſentamus (§. 331 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum prima mentis operatio non excedat vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur (§. 393); vim iſtam minime excedit, quod quid rei inexiſtens anima ſpectet tanquam ab ea diverſum. Porro ſi ad id, quod rei ineſt, & ad rem ipſam, quam percipimus, ſimul attentionem noſtram dirigimus; nobis conſcii ſumus, id, quod tanquam a re diverſum nos modo ſpectaſſe meminimus, eidem inexiſtere vel alio quodam modo ad eandem referri. Enimvero cum quæ ad idearum ſenſualium atque phantaſmatum productionem, nec non memoriam ſpectant, vim repræſentativam animæ non excedant, quemadmodum per anteriora ſatis patet; ideo nec eandem excedit, quod quid tanquam rei perceptæ inexiſtens aut quocunque alio modo ad eandem referendum ſpectemus. Patet adeo ad actum judicii affirmativi in cognitione intuitiva nihil requiri, quod vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat. Ipſe igitur actus judicandi eandem minime excedit.

Judicia intuitiva non excedunt vim repræſentativam.

Porro ſi prædicatum ſubjecto ſimpliciter repugnet, actus judicii negativi abſolvitur, ſi ſubjectum tibi repræſentes, cui idem repugnat, & ſubjectum aliud, cui idem ineſt, ac id quod alteri ineſt, conſideres tanquam ab eo diverſum, idemque referens ad prius conſideres tanquam eidem non inexiſtens (§. 345 *Pſychol. empir.*). Non alia igitur ad hunc judicii actum requiruntur, quam ut ſubjecta duo ſimul percipias & quid, quod uni inexiſtit, tanquam ab utroque diverſum, uni autem inexiſtens, alteri non inexiſtens conſideres. Enimvero nemo non novit, ſenſu ac imaginatione duo entia ſimul percipi poſſe, conſequenter hanc ſimultaneam perceptionem vim repræſentativam univerſi, qualis in anima eſt, non excedere. Enimvero per ea, quæ de judicio affirmativo oſtendimus, patet eadem nec ſuperiores eſſe actus ceteros, quibus quid uni inexiſtens ſpectatur tanquam diverſum ab utroque, aſt tanquam inexiſtens uni, non inexiſtens alteri. Nihil ergo ad actum judicii negativi in hoc caſu requiritur, quod vim repræſentativam univerſi, quæ in anima datur, excedat, adeoque nec integer judicii negativi actus in hoc caſu eandem excedit.

Quodſi prædicatum ſimpliciter ſubjecto non repugnet, actus judicii negativi abſolvitur, ſi ſubjectum, cui idem non ineſt, in oppoſitis caſibus tibi repræſentes, in quorum uno prædicatum eidem ineſt, in altero non ineſt, ac id, quod uni ineſt, conſideres tanquam diverſum ab eo,

idem-

idemque referens ad prius conſideres tanquam eidem non inexiſtens (*§. 346 Pſychol. empir.*). Actus igitur judicandi in hoc caſu a præcedente non niſi in eo differt, quod duo ſubjecta, quæ ſimul repræſentantur, ſint ejuſdem ſpeciei, cum antea eſſent diverſæ: id quod quoad vim repræſentativam univerſi nullam inducit mutationem. Imo ſi prædicatum, quod de ſubjecto negatur, ſubjecto alterius ſpeciei quoque ineſſe poſſit; ſubjectum utrumque ejuſdem eſſe ſpeciei opus non eſt (§. 347 *Pſychol. empir.*), adeoque actus judicii negativi in caſu præſente prorſus coincidit cum præcedente. Abſque ulteriore itaque probatione patet, actum judicii quoque negativi vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere.

Equidem datur adhuc aliquod judicii genus, quod ad intuitiva accedit & in demonſtrationibus uſui eſt ad ratiociniorum continuandorum cum anterioribus connexionem (§. 551 *Log.*); ſed de eo dicemus inferius, ubi de demonſtratione quædam annotanda venient.

§. 403.

Judiciorum in cerebro repræſentatio.

Judicia per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari poſſunt. Etenim in cognitione ſymbolica ſecunda mentis operatio, ſeu judicium (§. 53 *Log.*), abſolvitur recenſione vocabulorum, quibus ſubjectum & ceteræ ejuſdem determinationes accidentales, ſi quæ adſunt, prædicatum & nexus ejuſdem cum ſubjecto in affirmativis, repugnantia in negativis exprimuntur (§. 350 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum vocabulorum dentur ideæ materiales (§. 290); per has ipſas judicia in cerebro repræſentari poſſunt.

Nihil in his difficultatis eſt, præſertim cum jam ante oſtenderimus, materialem notionis in cerebro repræſentationem eodem modo fieri debere, quo judicia repræſentantur (§. 398. 396).

§. 404.

Cur id ſemper fiat, ubi ſermonis uſu pollemus.

Quoniam judicia, ſi vocabulis efferuntur, magis diſtincta ſunt, quam in cognitione intuitiva (§. 351 *Pſychol empir.*); *ſermoni adſueti non judicare ſolemus abſque vocabulis*, ſeu *judicia ſymbolice ſemper efferre ſolemus*. Quamobrem cum porro conſtet, judicia ſymbolice expreſſa ſeu verbis elata, hoc eſt, enuntiationes per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari poſſe (§. 403); *ſermonis uſu ubi pollemus, judicia quoque per materiales vocabulorum ideas in cerebro omnia repræſentari ſolent.*

§. 405.

Ratiocinium num vi animæ ſuperius.

Ratiocinium vim repræſentativam univerſi non excedit. Ratiocinium categoricum tribus conſtat propoſitionibus, quarum una eſt judicium intuitivum, ſeu ſumitur, quod ea jam mentem ſubeat, aut, ſi mavis, ejuſdem nobis conſcii ſimus; ſecunda nobis ob terminum cum prima communem in memoriam recurrit; tertia vero formatur combinando terminos ſeu notiones in duobus prioribus judiciis diverſas (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Jam non repugnat vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur, judicium intuitivum (§. 402). Neque eidem repugnat, quod vi imagi-

imaginationis ob terminum communem in memoriam revocetur judicium aliquod præteritum (§. 224. 225. 280). Denique quod duorum iſtorum judiciorum nobis ſimul conſcii ſuper iis reflectimus & terminum communem ab iis ſeparemus, qui vero diverſi relinquuntur, eos inter ſe combinemus, per imaginationem etiam materialem fieri poteſt (§. 334 & ſeqq. §. 340 & ſeqq.), adeoque nec judicii tertii formatio vim repræſentativam univerſi excedit. Imo cum duo judicia terminum communem habentia, ſi ſimul percipiuntur, exhibent perceptionem rei præſentis, tertium exinde formatum judicio intuitivo æquipollet (§. 51 *Log.*). Atque adeo hoc etiam pacto facilius patet, judicii iſtius formationem non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Nihil adeo in omni ſyllogiſmo categorico occurrit, quod vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, ſit ſuperius. Quare ratiocinium categoricum vim repræſentativam univerſi minime excedit.

Similiter in ſyllogiſmo hypothetico & quidem in modo ponente vel quid eſſe agnoſcimus atque meminimus, ideo etiam aliud quid eſſe debere; hoc alterum quoque eſſe judicamus (§. 385 *Pſychol. empir.*), vel quid non eſſe agnoſcimus atque meminimus, ideo etiam aliud quid non eſſe debere; & hinc hoc alterum quoque non eſſe judicamus (§. 386 *Pſychol. empir.*). Syllogiſmus adeo hypotheticus denuo conſtat tribus propoſitionibus, quarum una aliquid eſſe vel non eſſe judicamus, quod intuitivum plerumque judicium eſt, aut ante cognitum in memoriam nobis revocatum; altera nobis in memoriam revocatur, quod eam alias cognoverimus, ſcilicet quod ſi hoc ſit, vel non ſit, etiam aliud eſſe vel non eſſe debeat; tertia denique ex anterioribus formatur, auferendo ex ſecunda primam, quæ ipſi ineſt, ut ſic tertia relinquatur, conſequenter per diviſionem idearum formatur. Eodem igitur, quo ante, modo patet ratiocinium hypotheticum in modo ponente vim repræſentativam univerſi non excedere. In modo tollente quid non eſſe agnoſcimus atque meminimus, idem eſſe poſito quod ſit aliud, & inde hoc non eſſe judicamus (§. 387 *Pſychol. empir.*). Denuo igitur ratiocinium tribus conſtat propoſitionibus. Prima eſt judicium intuitivum, quo judicamus hoc non eſſe; altera eſt judicium aliquod præteritum, quod beneficio præſentis in memoriam revocatur; tertia denique eſt judicium per diviſionem idearum formatum. Quoad præſens adeo inſtitutum modus tollens non differt a ponente, atque adeo denuo ut ante patet, ratiocinium modi tollentis vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere.

Denique ſi ratiocinium fuerit disjunctivum, unum ex duobus vel pluribus exiſtere agnoſcimus, quorum uno exiſtente cetera non exiſtunt, ac inde cetera non exiſtere judicamus, vel cetera non eſſe agnoſcimus, & unum ideo eſſe judicamus (§. 389 *Pſychol. empir.*). Habemus igitur denuo tria judicia,

Digitized by Google

judicia, quorum uno unum exiſtere in modo ponente, unum vel plura non eſſe in modo tollente judicamus, quodque intuitivum eſt; alterum nobis in memoriam revocatur ope intuitivi, id ſcilicet, quo judicamus uno exiſtente cetera non exiſtere, vel ceteris non exiſtentibus, unum exiſtere; tertium vero formatur per diviſionem idearum, ſcilicet quod unum ſit, vel quod unum ceterorum ſit. Atque ita denuo patet, ratiocinia quoque disjunctiva non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, quemadmodum ante.

Oſtendimus itaque ratiociniorum, unde ceteræ reſultant, omnes ſpecies, nempe categorica, hypothetica & disjunctiva, vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere. Atque adeo in genere pronuntiare licet, ratiocinia non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur.

Si a ſyllogiſmis crypticis & ratiociniis ex aliis reſultantibus diſceſſeris, non dari alias illorum ſpecies, quam categoricos, hypotheticos & disjunctivos ex Logica patet, ubi plures non occurrunt: ut vero evidentius pateat, idem mox evincemus. Enimvero ſyllogiſmi cryptici ad formam manifeſtam præcedentium ſemper reducuntur, neque adeo quicquam habent, quod in præſente negotio diverſitatem inducat. Abſonum adeo foret ea particulatim hic expendi, quæ de ipſis in Logica (§. 421 & ſeqq.) traduntur. Id evidentius apparet ex modo, quo in ſyllogiſmos crypticos incidimus. Accidit enim, ſi eidem notioni complexæ propoſitiones diverſæ reſpondere poſſunt, & ex iis in ratiocinando ea eligitur, quæ in formam ſyllogiſmi non quadrat (§. 401 *Pſychol. empir.*). Neque enim ideo quid vel in numero propoſitionum, vel in modo ad eaſdem perveniendi quicquam mutatur. Et quamvis quædam adhuc cryptici dentur, quæ ſub hac regula non comprehenduntur, veluti enthymemata (§. 423 *Log.*), & ſi in prima figura terminus medius fuerit negativus (§. 436 *Log.*); nihil tamen difficultatis ea faceſſunt. Ratiocinatio polyſyllogiſtica & aliæ quædam argumentationes pluribus ratiociniis conſtant, quorum cum ſingula vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedant, nec omnia ſimul eandem excedunt. Concatenationem vero eorundem quod attinet, de ea mox dicemus ſigillatim.

§. 406.

Ratiociniorum primitivorum & derivativorum differentia.

Ratiocinia primitiva appello, quæ ex aliis ſe prioribus ortum minime ducunt, ſeu quæ in alia ſimpliciora reſolvi non poſſunt. *Derivativa* vero, quæ ab aliis ſe prioribus ortum trahunt, ſeu in alia ſimpliciora reſolvi poſſunt.

Ita ſyllogiſmi categorici ſunt primitivi: neque enim dantur ſyllogiſmi alii ipſis priores, unde ortum ſuum trahunt, ſeu in quos tanquam ſe ſimpliciores reſolvi poſſint, cum ex eſſentia atque natura hominis veluti ſponte ſua fluant (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Similiter ſyllogiſmi hypothetici ſunt primitivi ex ratione eadem (§. 385 & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Neque obſtat hypotheticos ad formam categoricorum reduci poſſe (§. 413. 415 *Log.*): etenim quæſtio jam non eſt de eo, an ſyllogiſmus aliquis ad aliam formam reduci poſſit, ſed num ex alio tanquam ſe priori derivetur. Enimvero Sorites ſive categoricus, ſive hypotheticus ſyllogiſmus derivativus eſt, cum ex pluribus ſyllogiſmis, vel categoricis, vel hypotheticis in unum contractis oriatur (§. 468. 472 *Log.*).

§. 407.

Quotnam ſyllogiſmi primitivi dentur.

Syllogiſmi primitivi non dantur niſi categorici, hypothetici & disjunctivi. Propoſitiones ſunt vel categoricæ, vel hypotheticæ (§. 216. 218 *Log.*). Ex categoricis componuntur ſyllogiſmi categorici (§. 361 *Log.*), ex hypotheticis & categoricis hypothetici (§. 404 *Log.*). Inter propoſitiones

compo-

compoſitas præter hypotheticam locum habent copulativæ (§. 315 *Log.*), & disjunctivæ (§. 316 *Log.*). Jam cum in propoſitione copulativa ſubjecto eidem tribui poſſint ſigillatim ſingula prædicata, aut ab eodem removeri, ubi negativa fuerint, vel utrique ſubjecto ſigillatim poſſit tribui idem prædicatum (§. 315 *Log.*); ubi propoſitiones copulativæ, quæ formam categoricarum non mutant, ingrediuntur ſyllogiſmum, is formam ſyllogiſmi categorici non mutat, etſi pro multitudine ſubjecti vel prædicati in plures ſyllogiſmos categoricos reſolvi poſſit, adeoque inde ſyllogiſmus primitivus peculiaris formæ non oritur (§. 406). Si propoſitio disjunctiva ingreditur ſyllogiſmum, ſyllogiſmus disjunctivus oritur (§. 416 *Log.*). Patet adeo præter ſyllogiſmos categoricos non eſſe alios primitivos, quam hypotheticos & disjunctivos.

Logici ſcholaſtici propoſitiones modales a ceteris diſtinguunt pro diverſitate modi prædicandi, prout nempe prædicatum vel neceſſario, vel contingenter convenit ſuo ſubjecto: unde quoque ſyllogiſmos modales tanquam peculiarem ſyllogiſmorum ſpeciem conſiderant, quæ tamen a categoricis nonniſi forma propoſitionum diſſidet. Enimvero cum nos propoſitiones contingenter veras ad determinatas reduci juſſerimus, cum alias reſpuat ſcientia, ſicque eædem hypotheticam conſequantur neceſſitatem; ſpinas Scholaſticorum de propoſitionibus & ſyllogiſmis modalibus non attigimus. Si quis vero formam propoſitionis modalis ſervare voluerit, veluti *neceſſe eſt hominem mori*, pro *homo neceſſario moritur*; non tamen hæc forma obſtabit, quo minus ſyllogiſmum, quem ingreditur, vel pro categorico, vel pro hypothetico habeamus.

§. 408.

Conſequentiæ immediatæ nũ vim repræſentativam univerſi excedãt.

Argumentatio per conſequentias immediatas non excedit vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Quodſi enim perpendas, quæ de ratione hujus argumentationis dicta ſunt alibi (§. 411 & ſeqq. *Pſychol.empir.*); non videbis niſi talia aſſumi, quorum rationem in anterioribus ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima eſt, dedimus: id quod particulatim eundo per omnes caſus oſtendere nimis prolixum foret. Quamobrem ſatis hinc patet, nec argumentationem per conſequentias immediatas vim illam repræſentativam univerſi, quæ animæ ineſt, excedere.

Dare lubet exemplum aliquod, ut appareat, quomodo quis eundo per ſingulos caſus perſpicere poſſit, ad conſequentias immediatas a ratiocinante proferendas non requiri niſi iſtiuſmodi actus, qui ſinguli a vi repræſentativa univerſi, quæ animæ ineſt, proficiſci poſſunt.

§. 409.

Idem ſpecialius oſtẽditur.

Ratio, cur per conſequentiam immediatam ratiocineris, deſumta eſt ab iſtiuſmodi actibus, qui a vi repræſentativa univerſi animæ inexiſtente proficiſcuntur. Ratio enim, cur per conſequentiam immediatam ratiocinamur, continetur hoc theoremate: ſi de propoſitione data judicia logica formes & perſpecta fuerint theoremata de propoſitionibus ſe mutuo ponentibus; ex propoſitione data tanquam præmiſſa inferes concluſionem (§. 411 *Pſychol. empir.*). Propoſitio data, quatenus ejus tibi conſcius es, hic ſeſe haber per modum rei ſenſu perceptæ, adeoque ſi judicium logicum de eadem formas, veluti de propoſitione: *omnis homo eſt mortalis*, eam eſſe univer-

ſaliter affirmantem, ſeu hic quid affirmari de omni (ſcilicet individuo ad aliquam ſpeciem pertinente), perinde eſt ac ſi judicium ſuper re percepta reflectendo formares. Quodſi jam perſpecta fuerint theoremata de propoſitionibus ſe mutuo ponentibus, veluti in caſu præſente, quod poſita univerſali ponenda etiam ſit quævis ſubalternans (§. 451 *Log.*), ſcilicet quoſdam homines eſſe mortales; beneficio termini communis, qui eſt propoſitio univerſalis, idem tibi in memoriam revocas (§. 117 *Pſychol. empir.*). Atque hinc infers: etiam in hoc caſu ponendam eſſe ſubalternantem, ſcilicet quoſdam homines eſſe mortales. Nihil igitur hic occurrit, quod non locum habeat in ſyllogiſmo categorico (§. 394 & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ratiocinium categoricum, quod in primitivorum numero eſt (§. 407), non excedat vim repræſentativam univerſi (§. 405); nec actus iſti, quibus continetur ratio argumentationis per conſequentiam immediatam, eam excedunt, adeoque ab eadem proficiſcuntur.

Quodſi ſupponas te ſæpius argumentatum ex propoſitione univerſali inferendo ſubalternantem, veluti: *Omnes homines ſunt mortales. Ergo quidam homines ſunt mortales*, & attentionem dirigens in univerſalitatem alicujus propoſitionis, veluti *omnis ſapiens eligit media fini convenientia*, & modi inferendi, quo alias uſus, recordatus (§. 225) denuo infers: *Ergo quidam ſapientes eligunt media fini convenientia*; nec hic occurrit niſi quod vi memoriæ ac imaginationis, conſequenter & vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur, conveniens eſt, cum in ſuperioribus illius ex hac rationem reddiderimus. Conſtat adeo etiam in hoc caſu ratio argumentationis per conſequentiam immediatam iſtiuſmodi actibus, qui a vi repræſentativa univerſi animæ inexiſtente proficiſcuntur.

Studio elegimus theorema generale, cum, quæ de eodem evincuntur, valeant de ſingulis ſpecialibus, atque quæ hic dicuntur tantummodo nude ad cetera ſpecialia applicari debeant, ubi perſpicere volueris, quod nec in iis ſupponantur actus alii, quam qui a vi repræſentativa univerſi proficiſci poſſunt.

§. 410.

Judicia diſcurſiva num vim repræſentativam excedãt.

Judicia diſcurſiva non excedunt vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Judicia enim diſcurſiva per ratiocinium eliciuntur (§. 51 *Log.*), adeoque concluſiones ſyllogiſmorum ſunt (§. 335 *Log*). Enimvero ratiocinia vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt (§. 405). Ergo nec judicia diſcurſiva eandem excedunt.

Porro judicia diſcurſiva quoque ſunt, quæ per conſequentiam immediatam inferuntur, cum conſequentiæ immediatæ numero ratiociniorum accenſeantur (§. 459 *Log.*). Conſtat vero nec conſequentias immediatas excedere vim repræſentativam univerſi, quæ in anima datur (§. 408). Quamobrem nec judicia diſcurſiva, quæ per conſequentias immediatas inferuntur, vim repræſentativam univerſi in anima excedunt.

Non opus eſt ut idem ſigillatim oſtendatur de iis, quæ ſunt concluſiones ratiociniorum derivativorum, cum id per ſe ſatis pateat vi definitionis iſtorum ratiociniorum (§ 406).

§. 411.

§. 411.

Num eã excedant judicia ad concatenationem neceſſaria.

Judicia, quæ per modum intuitivorum formantur in continuatione ratiociniorum, vim repræſentativam univerſi non excedunt. Etenim ratiocinia continuaturi pro iis concatenandis plurium ſyllogiſmorum concluſiones conſiderantur inſtar notionis complexæ, ac inde formatur judicium eodem modo, quo per reflexionem de re percepta formatur (§. 492 *Log.*). Cum concluſiones iſtæ ſint judicia diſcurſiva, quæ vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt (§. 410), ad formandum vero inde judicium non alii requirantur actus, quam qui ad formandum judicium aliud intuitivum requiruntur per modo dicta, hique ipſi actus a vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, proficiſci poſſint (§. 402); nec judicia iſta, quæ in continuatione ratiociniorum per modum judiciorum intuitivorum formantur, vim repræſentativam univerſi in anima excedunt.

Quoniam in ſyllogiſmorum concatenatione nihil occurrit, quod difficultatem movere poterat præter hæc judicia (§. 492 *Log.*); abunde jam patet in omni demonſtratione ac probatione concatenationem ſyllogiſmorum vim animæ minime excedere, quam tanquam eſſentiam ac naturam ipſi vindicavimus (§. 66. 67).

§. 412.

Nullum judicium eandem excedere.

Quoniam judicia omnia vel intuitiva ſunt, vel diſcurſiva (§. 51 *Log.*), vel per modum intuitivorum in concatenatione ratiociniorum formata (§. 492 *Log.*), conſtat vero judicia intuitiva (§. 402), diſcurſiva (§. 410) & per modum intuitivorum in concatenatione ſyllogiſmorum formata vim repræſentativam univerſi non excedere, qualis in anima datur (§. 411); ideo jam patet, ***nullum omnino dari judicium, quod vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat, vel ab ea proficiſci nequeat.***

§. 413.

Nullam quoque operationem mentis eadẽ ſuperiorem eſſe.

Et quia judicium ſecunda, ratiocinium tertia mentis operatio eſt (§. 53 *Log.*), nullum vero judicium (§. 412), nullum etiam ratiocinium vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedit (§. 405. 408); ***ſecunda & tertia intellectus operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit.*** Imo cum nec prima eadem ſuperior ſit (§. 393), neque plures hiſce tribus dentur mentis ſeu intellectus operationes (§. 52 *Log.*); ideo jam liquet, ***nullam dari mentis ſeu intellectus operationem, quæ vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat***, ſeu, quod perinde eſt, ***non aliam in anima vim ſupponendam eſſe, quam qualis eſt repræſentativa univerſi, ut omnibus operationibus intellectus ſufficiat.***

§. 414.

Ratiociniorum in corpore repræſẽtatio mechanica.

Ratiocinia in cerebro per ideas materiales vocabulorum, quibus efferuntur judicia illorum compoſitionem ingredientia, repræſentantur. In cognitione enim ſymbolica ratiocinia exprimuntur propoſitionibus determinatis, quibus efferuntur judicia, ex quibus conſtant (§. 368 *Pſychol. empir.*). Quoniam

niam itaque propoſitiones ſingulæ ex vocabulis componuntur (§. 320 *Log.*), & ſingulis vocabulis reſpondent ideæ materiales (§. 290), quæ ideis vocabulorum in anima ſive ſenſu (§. 113), ſive imaginatione productis coexiſtunt (§. 206); ſingulæ iſtæ propoſitiones per has ideas materiales, adeoque & ratiocinia ex iiſdem conſtantia in cerebro repræſentantur.

Idem etiam ſic oſtenditur. Ratiocinia in univerſum omnia ex judiciis componuntur, quemadmodum eundo per omnes ſpecies in Logica prolixe deſcriptas & per ipſam definitionem ratiocinii intelligitur (§. 50 *Log.*). Enimvero judicia ſingula, qualiacunque fuerint, per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentantur (§. 403). Ergo & per eaſdem in eodem repræſentantur ratiocinia in univerſum omnia.

Neminem fore arbitror, qui nobis objiciat, evinci tantummodo poſſibilitatem, non vero actualitatem repræſentationis mechanicæ ratiociniorum, propterea quod non oſtendatur, eodem tempore, quo ideæ vocabulorum animæ inſunt, eorum quoque ideas materiales vi corporis produci ſeu ſaltem in eodem oriri. Etſi enim haud difficile fuiſſet, ſpecialius oſtendere, quomodo in corpore ea aliis motibus præexiſtentibus oriantur ideæ vocabulorum materiales, quando eorundem ideæ in anima exiſtunt, non tamen opus eſſe exiſtimamus in has ambages ut deſcendamus. Etenim ideæ in anima debentur vel ſenſui, vel imaginationi, quemadmodum ex modo, quo ratiocinia in anima oriuntur, abunde intelligitur. In genere autem evicimus, non minus phantaſmatis (§. 206), quam ideis ſenſualibus ſingulis ſingulas in cerebro coexiſtere ideas materiales (§. 113). Sufficit itaque ad iſta principia provocari.

§. 415.

Eandem ſemper fieri, quoties ratiocinamur.

Quoniam ratiocinia in cognitione ſymbolica ſunt magis diſtincta, quam in intuitiva (§. 369 *Pſychol. empir.*), imo ratiociniorum in cognitione intuitiva ea eſt difficultas, ut eadem pro lubitu elicere niſi plurimum exercitatus non valeat, quemadmodum perpendentibus, quæ de hiſce ratiociniis (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*), & de judiciis in cognitione intuitiva abſolvendis diximus (§. 343 *Pſychol. empir.*), abunde conſtabit; in ratiocinando cognitionem ſymbolicam intuitivæ præferre ſolemus, adeoque *omnia noſtra ratiocinia per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari ſolent* (§. 414), *ſeu nunquam ratiocinamur, quin ratiocinii quoque in cerebro mechanica fiat repræſentatio.*

Quilibet in ſeipſo experietur, ſeſe non ratiocinari, niſi verbis efferendo judicia, quæ ad ratiocinium requiruntur, modo diſtincte ratiocinetur. Atque ita a poſteriori confirmatur, quod ad evincendam propoſitionis præſentis veritatem aſſumſimus.

§. 416.

Mechanica operationum mentis in cerebro repræſentatio.

Omnes operationes mentis ſeu intellectus per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur. Repræſentantur enim in cerebro per vocabulorum ideas materiales notiones generum ac ſpecierum (§. 395), quantumlibet abſtractæ (§. 396), imo ipſarum rerum immaterialium (§. 397), judicia omnia (§. 404) atque ratiocinia (§. 415). Enimvero præter notionem, judicium atque ratiocinium nulla datur mentis ſeu intellectus operatio (§. 53 *Log.*). Ergo omnes operationes intellectus per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur.

Atque

Atque ita patet nullam fieri in anima operationem intellectus, quam cerebrum non ſuo modo itidem exequatur: id quod hic probe notaſſe proderit in ſequentibus.

§. 417.

Signorũ ideæ materiales.

Signa qualiacunque, quibus ad res denotandas loco vocabulorum utimur, perinde ac hæc, ſuas habent ideas materiales. Qualiacunque enim excogitentur ſigna, talia eſſe debent, quæ ſenſu percipi poſſunt: quod tanquam concedendum ab omnibus ſumimus. Imo ſi ſigna hactenus inventa, quibus diverſo fine nos uti alibi (§. 290 & ſeqq. *Pſychol. empir.*) jam oſtendimus, percurramus; ea pleraque viſu, nonnulla auditu percipi patet: non tamen prorſus repugnat, ut ſignorum loco quoque ſint, quæ ſenſu alio percipiuntur. Quamobrem eodem prorſus modo demonſtratur, iiſdem competere ideas materiales, quo ſupra evicimus dari ideas materiales vocabulorum, tum quatenus viſu, tum quatenus auditu percipiuntur (§. 290).

Signa ſemper deſumuntur e numero ſenſibilium, adeoque perinde ac ſenſibilia alia ſuas habere debent ideas ſenſuales & materiales. Vis ſignificandi ex impoſitione arbitraria eſt, quæ patet ex iis, quæ de vocabulis evicimus (§. 273. 274 *Pſychol. empir.*), quomodo vim ſignificandi acquirere valeant. Nihil igitur in eo mutat, quod ſunt. E. gr. Signum + in Matheſi denotat additionem. Scriptum viſu percipitur, adeoque in numerum viſibilium referri debet. Quatenus viſibile eſt, radiis luminis in oculum reflexis delineatur in fundo oculi ejuſdem imago, & a lumine impreſſus motus quidam, qualis nonniſi ab iſtiuſmodi figura fibrillis nerveis retinæ imprimi poteſt, ad cerebrum uſque propagatur (§. 111). Ita producitur ejus in cerebro idea materialis (§. 112), ſive quis noverit figuram hanc eſſe ſignum additionis, ſive ignoret. Quodſi Mathematicus idem intuens recordetur, figura hac indigitari additionem; nihil propterea in idea ejus ſenſuali, vel materiali mutatur. Etenim idea utraque præexiſtit, & poſtea demum id, quod ſignificatur, inde colligitur (§. 952 *Ontol.*). Obiter monemus in cognitione ſymbolica ſubinde quædam ob vocabula ad relationes rerum ſignificandas adhibita, obſcura fieri, quæ in intuitiva nihil habent difficultatis. Dic enim + viſibile nihil difficultatis erit, ſi eodem viſibilium jure cenſeatur eidemque ſua tribuatur idea materialis, qualem omni viſibili neceſſario convenire conſtat. Dic vero ſignum additionis: quæſtio jam videbitur obſcurior, utrum ſignum additionis habeat ideam materialem, necne, & ut abſit obſcuritas, oſtendendum eſt idem eſſe viſibile quoddam, nec per vim ſignificandi quicquam in eo, qua viſibili, mutari.

§. 418.

Mechanica in cerebro per ideas ſignorum materiales rerum repræſentatio.

Si ad res denotandas vocabulorum loco utamur ſignis aliis; illarum ideæ per ſignorum ideas materiales repræſentantur. Qualiacunque enim fuerint ſigna iſta, perinde ac vocabula ſuas habent ideas materiales (§. 417). Quamobrem cum per vocabulorum ideas materiales rerum iiſdem denotatarum ideæ in cerebro repræſententur (§. 395 & ſeqq), & ſigna alia in locum vocabulorum, quæ artificialia ſigna ſunt (§. 272 *Pſychol. empir.*), ſurrogari poſſint (§. 958 *Ontol.*); ubi alia adhibentur, per eorundem quoque ideas materiales in cerebro repræſentari debent res iiſdem denotatæ, vel earundem ideæ, quæ animæ inſunt.

Ponamus in Matheſi ſcribi $a + b = c$, & literis a, b, c denotari lineas, quemadmodum + ſignum additionis, = ſignum æqualitatis eſſe conſtat. Quodſi verbis efferas, quæ ſignis ſcriptis indigitas; dicendum eſt, duas lineas ſimul ſumtas vel in unum additas eſſe lineæ tertiæ æquales. In caſu priori in cerebro producuntur ideæ materiales literarum a, b, c & ſignorum + atque =; in poſteriori, ſi verba pronunciantur, ideæ ſonorum articulatorum, quibus vocabula iſta conſtant, ſeu quos auditu percipimus, dum quis clara voce:

duæ

duæ lineæ, inquit, ſimul ſumtæ ſunt æquales tertiæ. In exemplis veritas propoſitionis adeo evidens eſt, ut probatio ſuperflua videatur, niſi quis perpendat evidentium quoque reddi rationem in philoſophia, non ut conſtet, quod ſint vera, ſed ut intelligatur, cur ſint vera.

§. 419.

An intellectus in ſomnio operari poſſit.

Anima etiam in ſomnio operationes intellectus edere poteſt, veluti judicare & ratiocinari. Dum enim ſomniamus, res quas percipimus, imaginamur (§. 122 *Pſychol. empir.*), cumque tum temporis nullæ nobis ſint ideæ ſenſuales (§. 121 *Pſychol. empir.*), niſi quando forte phantaſmatum ſeries ſenſatione quadam interrumpitur (§. 124 *Pſychol. empir.*); phantaſmata clariora ſunt, quam ubi ſenſationibus coexiſtunt (§. 101 *Pſychol. empir.*), ut res abſentes nobis videantur præſentes (§. 127 *Pſychol. empir.*). Quæ igitur ratio eſt, dum vigilamus, resque præſentes ſenſu percipimus, ut in ea, quæ percipimus, attentionem noſtram dirigamus atque ſuper iis reflectamus; eadem quoque ad hos actus adeſſe debet in ſomnio, conſequenter in ſomnio quoque attentionem in ea, quæ percipimus, dirigimus & ſuper iis reflectimus (§. 118 *Ontol.*). Quamobrem cum attentio & reflexio ad formandas notiones ſufficiat in cognitione intuitiva (§. 326 *Pſychol. empir.*); in ſomnio quoque prima mentis operatio quoad cognitionem intuitivam ſeſe exerere poteſt. Et quoniam in cognitione ſymbolica ea tantummodo vocabulis tanquam nominibus ſuis indigitantur, quæ reflectendo in ideis rerum diſtinguimus (§. 328 *Pſychol. empir.*), vocabula vero nota in memoriam revocantur lege imaginationis (§. 273 *Pſychol. empir.*), quæ in ſomnio tota occupata eſt (§. 123 *Pſychol. empir.*); ideo nihil obſtat, quo minus prima mentis operatio in ſomnio etiam in cognitione ſymbolica abſolvatur. Et eodem modo patet, quod in ſomnio vocabulorum uſui locus ſit, quotieſcunque eodem opus habemus.

Eadem porro attentio & reflexio ſufficit, ut de iis, quæ percipimus, judicemus (§. 343 & ſeqq.). Quare cum attentioni & reflexioni in ſomnio locus ſit *per demonſtrata*; quin in ſomnio judicare, cumque nec ſermonis uſus nobis in eodem denegetur *per demonſtrata*, judicia quoque vocabulis exprimere valeamus, dubitari nequit. Secunda igitur mentis operatio in ſomnio locum habet (§. 53 *Log.*).

Denique ad ratiocinandum requiritur, ut de re percepta judicemus, & beneficio hujus judicii aliud nobis in memoriam revocemus, indeque idearum compoſitione ac diviſione judicium quoddam formetur (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Judicia de rebus perceptis formari poſſunt, quemadmodum modo evicimus. Imo vidimus locum quoque eſſe iis, quæ debentur imaginationi atque memoriæ. Unde dubitari nequit, quin etiam in ſomnio nobis in memoriam revocare poſſimus propoſitionem ope præſentis. Et quia ad formandum judicium per idearum diviſionem ac compoſitionem ſufficit attentio atque reflexio, quemadmodum ex ipſis terminis

minis

minis intelligitur (§. 139. 142. 257 *Pſychol. empir.*), utrique autem in ſomnio locus ſit *per demonſtrata*; in ſomnio quoque ex præmiſſis concluſio inferri poteſt. Anima igitur in ſomnio ſingula agere valet, quæ ad ratiocinandum requiruntur, conſequenter nil impedit, quo minus in ſomnio ratiocinetur, conſequenter tertiam quoque mentis operationem edere poteſt (§. 53 *Log.*).

Idem probatur a poſteriori. Etenim ſingulas operationes mentis in nobis experimur, quando ſomniamus. Quod ad res per ſomnium perceptas attentionem afferamus, imo ſuper iiſdem reflectamus, non uno modo patet. Quæ per ſomnium nobis viſa, vel audita fuere, aliis narrare, imo qualia fuerint deſcribere valemus. Neceſſe igitur eſt ut, cum eorum meminerimus (§. 226 *Pſychol. empir.*), ea diu perceperimus (§. 181 *Pſychol. empir.*), quatenus ſcilicet per aliquod temporis ſpatium phantaſma continua reproductione conſervatum (§. 242). Dum igitur hoc ipſo eorundem magis nobis conſcii fuimus, quam alias futurum erat; perceptiones iſtas nobis effecimus clariores (§. 31 *Pſychol. empir.*), adeoque attentionem noſtram ad eaſdem direximus (§. 237 *Pſychol. empir.*). Et quoniam ea, quæ rebus per ſomnium nobis occurrentibus inerant, enarrare valemus; patet ex modo dictis, nos attentionem noſtram direxiſſe ſucceſſive ad ea, quæ rebus perceptis inerant, conſequenter ſuper eadem reflexiſſe. Attentione & reflexione utimur, dum prima mentis operatione defungimur, eo quidem, quem dixi, modo (§. 331 *Pſychol. empir.*). In ſomnio itaque prima mentis operatione nos defungi neceſſe eſt. Conſtat præterea nos ſæpius conſpectu eorum, quæ per ſomnium nobis apparent, affectibus obnoxios fieri, veluti gaudio efferri, metu concuti, triſtitia corripi, vel quaſi attonitos in admirationem rapi. Enimvero cum affectus ex confuſa boni & mali perceptione oriantur (§. 605 *Pſychol. empir.*), conſequenter perfectionis cujuſdam aut imperfectionis ſive veræ, ſive apparentis apperceptionem præſupponant (§. 511. 518 *Pſychol. empir.*); neceſſe omnino eſt, ut quædam, quæ rei inſunt, tanquam ab ea, cui inſunt, diverſa nobis repræſentemus. Prima igitur intellectus operatio ſeſe exerit (§. 331 *Pſychol. empir.*). Non addimus alia, unde idem colligi poterat.

Nos de rebus per ſomnium perceptis in ipſo ſomnio judicare, nemo ignorat. Narramus enim alteri noſtra in ſomnio facta judicia. Conſtat etiam nos in ſomniis colloqui cum aliis. Ecquis vero eſt qui neſciat, nullum eſſe ſine judiciis colloquium? Patet igitur etiam a poſteriori ſecundæ mentis operationi eſſe locum in ſomnio (§. 53 *Log.*). Et quia ſecunda mentis operatio primam ſupponit (§. 40 *Log.*), niſi judicia ſymbolice expreſſa ſeu propoſitiones tantummodo in memoriam nobis revocantur; ideo ex judiciis quoque de rebus per ſomnium perceptis, latis denuo colligitur, notioni quoque in eodem eſſe locum.

Quod

Quod denique in ſomnio quoque ratiocinemur, adeoque tertiæ quoque mentis operationi ſit locus (§. 53 *Log.*); memorabilia exempla mihi ſuggerit experientia domeſtica. Etenim plus ſimplici vice in ſomniis me docuiſſe philoſophiæ quædam ſubtiliora capita atque conſueto ex notionibus diſtinctis ratiocinandi more fuiſſe uſum, probe memini. Sane pauci admodum elapſi ſunt dies, ex quo per ſomnium auditorium meum ingredi mihi in cathedra conſtituto viſus eſt adverſarius quidam faſtu turgidus, pietatis pompoſæ affectator, hypocrita imprudentia infelix: quo conſpecto cum judicarem, cum inſidioſas porrigere aures, per digreſſionem de conſenſu actionis externæ cum interna differere cœpi & continuo orationis flumine diſcurſum continuavi ultra dimidium horæ, quantum judico, quadrantem, donec fervor animi, quo abripiebar intrinſecam hypocriſeos turpitudinem delineaturus, cum ſomno ſomnio finem imponeret. Expergefactus eorum probe memineram, quæ a me dicta fuerunt, & multa ratiocinia legitimo modo inter ſe contexta diſcurſui ineſſe deprehendi, nihil in toto diſcurſu obſervans, quod non vigilans probarem.

Poſtulat ipſa res, ut occurram objectioni, quam quis movere poterat. Defendimus (§. 123 *Pſychol. empir.*), omne ſomnium a ſenſatione initium capere & per phantaſmatum ſucceſſionem, adeoque ſecundum legem imaginationis continuari (§. 93 *Pſychol. empir.*). Hic vero oſtendimus, in ſomniis quoque ratiociniis eſſe locum & eorum beneficio diſcurſum longum in ſomniis continuari. Somnia igitur quoque per leges ratiocinandi continuari videntur, nequaquam per ſolam imaginationis legem. Etſi ad ſpeciem primo intuitu videatur compoſita objectio, ſpeciei tamen fallaciam haud difficulter detegere licet. Quando enim continuationi ſomnii locus eſt, de objectis nobis ſermo eſt, quæ tanquam præſentia ſpectamus; non autem de noſtris cogitationibus, quæ occaſione illorum objectorum oriuntur. Sane in exemplo, quod commemoravi, vi imaginationis continuo reproducebatur idea auditorii atque auditorum ac hoſpitis illius inſidiatoris, quem quomodo huc advolaſſet ignorabam. Nihil adeo in præſente propoſitione continetur, quod theoriæ de ſomniis adverſetur.

§. 420.

Cur memoria læſa ratiocinatio lædatur.

Si memoria læditur, anima ad ratiocinandum inepta redditur. Quoniam enim memoriæ ſenſitivæ in corpore non reſpondet niſi facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit (§. 294); ſi memoria læditur, facilitas iſta in actuali quadam cerebri mutatione conſiſtens vel prorſus tollitur, vel admodum imminui debet. Præterea cum memoriæ vi ideas reproductas recognoſcamus (§. 175 *Pſychol. empir.*), adeoque nobis conſcii ſimus, nos eas jam antea habuiſſe (§. 173 *Pſychol. empir.*); ſi memoria læditur aut ideas reproductas prorſus non, aut ægre nec niſi hæſitanter recognoſcimus, aut prorſus non conſcii nobis exiſtentes, quod ideam reproductam jam antea habuerimus, aut ancipites hærentes, utrum eam jam habuerimus, nec ne. Quamobrem judiciorum præteritorum aut prorſus non meminimus, aut, ſicubi nobis ſuccurrunt, dubitamus, utrum eadem antea jam didicerimus, nec ne, vel etiam num talia fuerint, cum ea nobis familiaria reddere ſtuderemus. Quoniam itaque in ratiociniis dato judicio uno memoria nobis ſuppeditare debet judicium quoddam præteritum,

teritum, quod ita ſeſe habere, prout ſeſe nobis offert, probe nobis conſcii ſumus, aut eſſe ſaltem videmur (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*); ſi memoria læditur, de rebus obviis aut prorſus non ratiocinari poſſumus, aut hæſitanter ratiocinamur, conſequenter anima ad ratiocinandum inepta redditur.

Cum propoſitione præſente confundenda non eſt alia, qua ob notionum univerſalium oblivionem anima inepta fieri dicitur ad ratiocinandum de certis quibuſdam objectis, de quibus antea ratiocinari prompte poterat: cujus quidem rei exempla dedimus alias (*not.* §. 217 *Pſychol. empir.*). Neque enim hic ineptitudo ad ratiocinandum particularis ab oblivione derivatur: ſed cum memoria lædatur, quando ad functiones ſuas inepta redditur (§. 297); ineptitudo animæ ad ratiocinandum in univerſali quadam impotentia conſiſtit, quæ ad omnia omnino objecta extenditur, qualiacunque fuerint. Ceterum ſi quis propoſitionem etiam ad caſum iſtum particularem extendere velit; eidem omnino ſatisfacit demonſtratio, cum oblivio, quatenus a corpore pendet, conſiſtat in impotentia ideas materiales, quæ productæ aliquando fuerant, in cerebro reproducendi (§. 303), atque adeo anima privetur facilitate ideas quaſdam materiales reproducendi, quam antea habuerat, in caſu particulari.

§. 421.

Cur ratiocinandi habitus a cauſis materialibus & ſenectute lædatur.

Quoniam memoriam a cauſis materialibus lædi poteſt (§. 398), veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ipſa ſenectute (§. 299), læſa autem memoria, anima ad ratiocinandum inepta redditur (§. 420); ***a cauſis** quoque **materialibus**, **veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ipſa ſenectute anima ad ratiocinandum inepta fieri poteſt**.*

Videmus hinc ſubinde ſenes ad ratiocinandum adeo impotentes fieri, ut pueraſcere ideo dicantur. Non tamen omnibus ſenectus adeo nocua eſt, cum plurimi ſenectute adeo vegeta ſint, ut memoria ipſorum non labefactetur, nec vis imaginandi langueſcat: quo etiam in caſu mentis operationibus funguntur ſenes abſque ulla difficultate. Ceterum cum cerebri mutatio, in qua facilitas iſta idearum materialium reproducendarum conſiſtit, nondum ſatis explorata ſit, neque etiam ſatis conſtet, quale eſſe debeat cerebrum, ut phantaſmata materialia habeant celeritatem convenientem; propoſitionem quoque præſentem nondum ſatis determinate enuntiare licet. Quamobrem nobis ſufficere debet intellexiſſe poſſibilitatem ineptitudinis ad ratiocinandum, utut determinare nondum valeamus, quandonam eidem locus eſſe debeat. Phyſica uberiorem lucem affundet, quando magis exculta fuerit.

§. 422.

Memoriæ & ratiocinationis læſio ex læſione cerebri.

Quoniam memoriæ ſenſitivæ, quæ intellectualem præcedit (§. 282), in corpore non reſpondet, niſi facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit (§. 294); ***ſi memoria læditur***, adeoque ad actiones ſuas inepta redditur (§. 297), ***cerebrum læditur***: & viciſſim ***ſi cerebrum læditur***, ***memoria lædi***, conſequenter ***& anima ad ratiocinandum inepta reddi poteſt***.

Cum non conſtet, qualis ſit læſio cerebri, ut memoria, conſequenter etiam ratiocinandi facultas lædatur; ideo ex læſione cerebri tantummodo infertur poſſibilitas læſionis memoriæ ac facultatis ratiocinandi: quemadmodum paulo ante expreſſius annotavimus (*not.* §. 421).

§. 423.

Imbecillitas judicii.

Imbecillitas judicii eſt impotentia judicandi ex defectu notionum univerſalium ad judicia diſcurſiva requiſitarum.

Requiri notiones univerſales ad judicia diſcurſiva, quæ tanquam notæ, imo familiares præſupponuntur, ex omni theoria ratiociniorum patet (§. 364 & ſeqq. *Pſychol. empir.*), per quæ judicia diſcurſiva inferuntur (§. 53 *Log.*).

§. 424.

Judicii a memoria dependẽs labefactatio.

Si memoria læditur, judicium fit imbecille, ſeu *anima ad judicandum inepta redditur*. Si enim memoria læditur, anima ad ratiocinandum inepta redditur (§. 420), adeoque ex judiciis de rebus obviis intuitivis inferre nequit diſcurſiva (§. 51 *Log.*). Quamobrem læſa memoria anima ad judicandum inepta redditur, adeoque judicium fit imbecille (§. 423).

Idem etiam ſic oſtenditur. Si memoria læditur, ad functiones ſuas inepta redditur (§. 297), adeoque ideæ, quas antea habuimus, nec facile reproducuntur (§. 294), nec reproductæ recognoſcuntur (§. 175 *Pſychol. empir.*); conſequenter nec propoſitionum, quas antea familiares experiebamur, amplius meminiſſe valemus (§. 227 *Pſychol. empir.*), neque eas, quoties occaſio tulerit, in memoriam revocare poſſumus (§. 228 *Pſychol empir.*). Enimvero judicium de re quadam nobis obvia laturi beneficio judicii intuitivi, quod de ea formamus, nobis in memoriam revocare debemus judicium aliquod præteritum atque nobis conſcii eſſe, quod idem tanquam verum alias cognoverimus, quemadmodum ex omni ratiociniorum theoria perſpicitur (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*). Memoria igitur læſa, judicia de rebus obviis ferre aut prorſus non valemus, aut ægre valemus, conſequenter judicium fit imbecille, ſeu ad judicandum inepti reddimur (§. 423).

Imbecillitas judicii ex defectu memoriæ a poſteriori quoque exemplis obviis confirmatur: id quod clarius per corollarium ſequens intelligitur.

§. 425.

Specialior ratio.

Quoniam memoria a cauſis materialibus lædi poteſt (§. 298), veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ſæpius ipſa ſenectute (§. 299); *judicium* quoque *a cauſis materialibus, veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ſæpius ipſa ſenectute efficitur imbecille*.

Hinc ingraveſcente ſenectute acumen judicii ſæpius decreſcere videmus, ac ideo ipſum ob ſenectutem obtuſum fieri dicere ſolemus.

§. 426.

Eadem ulterius expenſa.

Similiter quia læſo cerebro memoria lædi poteſt (§. 422); ideo quoque *læſo cerebro judicium fieri poteſt imbecille* (§. 424).

Ita conſtat ex contuſionibus capitis ſæpius obtundi judicii aciem, & homines ideo dici obtuſi ingenii, quod hanc vel iſtam capitis contuſionem fuerint experti. Imo inde metus eſt, quo vulgo corripiuntur homines, ne capitis vulnera vel contuſiones lædant operationes mentis atque memoriam. Neque infrequenter redditur ratio, cur quidam ad judicandum adeo ſint hebetes, quod in prima ætate caput ipſorum a parentibus vel præceptoribus frequenter fuerit percuſſum.

§. 427.

Notiones generum & ſpecierum quomodo nobis ſint.

Notiones generum ac ſpecierum non habemus, niſi quatenus individua ſeu ſingularia percipimus, & eorum, quæ in nobis ſunt, nobis conſcii ſumus. Genera enim & ſpecies non exiſtunt, niſi in individuis (§. 56 *Log.*). Quamobrem cum ſpecies in ſimilitudine individuorum (§. 233 *Ontol.*), genera in ſimilitudine ſpecierum (§. 234 *Ontol.*), genera ſuperiora in ſimilitudine

infe-

inferiorum conſiſtant (§.*cit.*), adeoque notiones tam generum, quam ſpecierum nonniſi ea contineant, quæ in pluribus individuis eadem ſunt (§. 195 *Ontol.*), hæc vero, quæ rebus perceptis inſunt, a nobis actu ſeparari non poſſe conſtet, ut ea percipiamus abſque ſuo ſubjecto, cui inſunt; notiones quoque generum ac ſpecierum non habere poſſumus, niſi quatenus individua percipimus, aut, ſi notiones univerſales ad animam ſpectant, quatenus eorum, quæ animæ ſunt, eadem ſibi conſcia eſt.

Idem quoque unuſquiſque in ſe experiri poteſt. Nemo enim v. gr. hominem in genere percipere poteſt, niſi quatenus ea, quæ omnibus hominibus communia ſunt, perſpicit in uno vel aliquot individuis. Neque quiſquam experitur, ſe vi imaginationis repræſentare ſibi poſſe ſubjectum, cui non alia inſint, niſi quæ, pluribus individuis communia, notionem generis vel ſpeciei cujuſdam ingrediuntur. Evidentius hoc patet in figuris, veluti ſi figuram vel triangulum in genere tibi imaginari volueris.

Imo ratio etiam quædam a priori dari poteſt, cur impoſſibile ſit ſibi repræſentare ſubjectum, quod non alias capiat determinationes niſi univerſales, veluti genericas vel ſpecificas. Conſtat enim in omni notione univerſali tam generis, quam ſpeciei deprehendi, quæ indeterminata ſunt (§. 230 *Ontol.*). Impoſſibile vero eſt, ut tibi quid repræſentes, quod indeterminatum eſt. Quodſi vero in ſubjecto, quod percipis, nihil prorſus indeterminati deprehenditur, ſed idem omnimode determinatum eſt; individuum percipis (§. 227 *Ontol.*). Notionem igitur generis, vel ſpeciei non habes, niſi quatenus ſingularia percipis, aut, ſi qua ad animam pertinent, eorum tibi in te conſcius es.

Facile apparet propopoſitionem præſentem etiam intelligendam eſſe de accidentibus. Etſi enim in cognitione ſymbolica ea per modum ſubſtantiarum conſideremus, quemadmodum ex nominum impoſitione apparet; hoc tamen non obſtante eadem percipere nunquam poſſumus, ubi ad cognitionem intuitivam reditur, niſi quatenus ſubſtantiæ cuidam ineaiſtunt. Ita colorem rubrum non percipis, niſi tibi repræſentes corpus aliquod, quod eodem tinctum apparet, veluti globum rubrum, aut veſtem rubram, aut nubes rubentes. Quando vero tibi objectum quoddam rubrum repræſentas, individuum aliquod repræſentas, & rubedo, quæ eidem ineſt, ſimiliter ſingulare quid eſt: unde & rubedinem iſtam inſtar individui conſideras in cognitione ſymbolica. Intuitiva adeo cognitio continuo circa ſingulare verſatur, etſi attentio ad ea dirigatur, quæ communia ſunt & notionem univerſalem ingredi debent. Quoniam vero hæc ipſa communia in ſingulari repræſentantur; ideo perdifficilis eſt univerſalis cognitio, ubi in intuitiva acquieſcere debes, ita ut vix ac ne vix quidem in ea proficere poſſit ſermonis uſu ant aliis ſignis æquivalentibus deſtitutus, ut vocabulorum ideis jungas, quæ communia notionem univerſalem ingredi debent. Sufficit autem, quaſcunque eorundem ideas ſeligas. Etenim cum conſtet, hodie ſurdos quoque loquelam doceri poſſe, qui motui labiorum attendentes intelligunt, quid loquatur alter; patet his vocabulorum ideas alias non eſſe niſi quatenus conatus ad loquendum percipiunt in ſe ipſis, dum loquuntur (§. 291), & motus inde pendentes in aliis, utpote ex his iſtos ſibi repræſentantes (§. 117 *Pſychol. empir.*), ac utriſque ideas rerum vocabulis indigitatas jungentes (§. 273 *Pſychol. empir.*). Atque hinc intelligitur, vocabulis ſubſtitui poſſe in cognitione ſymbolica ſigna alia, quemadmodum quoque artem callentibus occulte loquendi, nec non ad magnam diſtantiam animi ſui ſenſa ſignificandi, notum eſt. Memini me olim juvenem in diſſertatione de loquela talia explicaſſe.

§. 428.

Vocabula quomodo intelligantur.

Si communia ſingularium, quæ notionem univerſalem ingrediuntur, vocabulis vel aliis ſignis indigites; hæc non intelliguntur, niſi quatenus communia iſta in individuis percipis. Vocabula enim ſigna ſunt eorum, quæ iiſdem indigitantur (§. 271 *Pſychol. empir.*), atque adeo perinde ac ſigna alia non intelliguntur, niſi quatenus nobis conſcii ſumus eorum, quæ per ea denotantur, alias enim ſunt ſine mente ſonus (§. 952 *Ontol.*). Enimvero eorum, quæ individuis communia notionem generum vel ſpecierum ingrediuntur, non tibi conſcius eſſe potes, niſi quatenus ea in individuis percipis, aut, ſi ad animam ſpectant, eorum tibi in te ipſo conſcius es (§. 427). Ergo vocabula, quibus communia indigitantur, quæ notiones generum ac ſpecierum ingrediuntur, non intelliguntur, niſi quatenus communia iſta in individuis percipis.

Inde eſt quod exemplis illuſtratæ definitiones ac propoſitiones intelligantur, quæ ſolo vocabulorum ſono percepto non ſatis intelligi poterant. Dum enim ad exempla animum advertimus, ea, quæ verbis denotantur, in ſingularibus percipimus. Atque adeo nobis conſtat, quidnam ſit illud, quod vocabulis iſtis tanquam ſignis denotetur. Et hinc eſt quod ſuadeamus, ut ea, quæ de anima docentur, unuſquiſque in ſemetipſo experiri conetur, ſi quidem ea ſatis intelligere velit. Imo eadem ratio eſt, cur operam dare debeamus, ut multa ſenſu percipiamus, ne quid facile dicatur, quod non intelligi a nobis poſſit.

§. 429.

Modus perveniendi ad notiones univerſales.

Notiones univerſales non habemus, niſi quas aut a rebus ſenſu perceptis, vel iis, quorum nobis in nobiſmetipſis conſcii ſumus, abſtraximus, aut in talia reſolvere valemus, quæ in individuis percepimus. Univerſalia enim nobis repræſentare non poſſumus niſi quatenus ſingularia percipimus, ſeu eorum, quæ in anima inſunt, nobis conſcii ſumus (§. 427); neque ſi communia ſingularium, quæ notiones univerſales ingrediuntur, vocabulis vel aliis ſignis indigitas; ea intelliguntur, niſi quatenus communia iſta in individuis percipis (§. 428). Enimvero cum perceptiones rerum materialium vel ad ſenſum (§. 67 *Pſychol. empir.*), vel ad imaginationem pertineant (§. 92 *Pſychol. empir.*), imaginatio vero non producat niſi ideas rerum antea ſenſu perceptarum (§. 117 *Pſychol. empir.*), nec niſi per earum diviſionem ac compoſitionem quaſdam fingat (§. 144. 145 *Pſychol. empir.*); eorum vero, quæ ad animam ſpectant, ideas non habeamus, niſi quatenus eorundem in nobis conſcii ſumus: notionem univerſalem quæ ingrediuntur nobis perſpecta eſſe nequeunt, niſi quatenus ea vel in individuis rerum materialium percepimus ſenſu, vel eorum aliquando in nobiſmetipſis conſcii fuimus. Fieri adeo non poteſt, ut notionem aliquam univerſalem habeamus, niſi eandem vel ab individuo uno ſenſu percepto abſtraximus, vel quæ pluribus ſigillatim ineſſe deprehendimus, in unam notionem coegimus, conſequenter quam in talia reſolvere valemus, quæ aliquando in individuis percepimus, aut, ſi notio ſit ejus, quod ad animam ſpectat, niſi id aliquando

in no-

in nobiſmetipſis experti fuerimus, aut in talia reſolvatur, quæ hoc pacto experti fuimus.

Patet adeo in notionibus univerſalibus nihil ineſſe, niſi quod aliquando ſenſu fuerit perceptum, aut cujus nobis tanquam in nobis ipſis fuerimus conſcii, ſeu quod in nobis apperceperimus: id quod ſenſui cuidam interno æquipollet, quo anima ſemetipſam ſentit. Notiones univerſales ad intellectum ſpectant. Quamobrem ſi hoc ſenſu intelligatur, quod vulgo dicitur, *nihil eſſe in intellectu, quod non fuerit in ſenſu*; tanquam verum admitti poteſt. Enimvero qui ex iis, quæ modo evicimus, inferunt, ideas omnes ac pendentes inde notiones univerſales in animam tanquam receptaculum vacuum inferri a ſenſu; ea inferunt, quæ inde minime ſequuntur. Et poſthac oſtendemus falſam eſſe hanc *Ariſtotelicorum* hypotheſin, qui animam cum tabula raſa comparant, cui per ſenſus ideæ rerum imprimantur, quemadmodum figura mediante ſigillo ceræ imprimitur. Hæc expreſſe hic monenda fuerant, ne quis exiſtimet, nos illam tabulam raſam noſtram facere, quam noſtram facere minime poſſumus, utpote cum iis pugnantem, quæ de eſſentia atque natura animæ in ſuperioribus fuere ſtabilita, & quæ ad philoſophandum de anima hactenus adeo utilia deprehendimus, nec minus utilia in ſequentibus deprehendemus.

§. 430.

Definitiones ac propoſitiones quando penitus intelliguntur.

Si definitiones ac propoſitiones ab aliis repertas intelligere voluerimus; aut res ipſas, ad quas pertinent, aliquando ſenſu nos percepiſſe, aut ea, quæ per vocabula indigitantur, ſigillatim in ſubjectis aliis ſenſu percepiſſe opus eſt. In definitionibus enim enumerantur notæ, quæ ad rem definitam agnoſcendam & ab aliis diſtinguendam ſufficiunt (§. 153 *Log.*), adeoque, cum per definitiones res ad ſuas ſpecies & ſua genera diſtincte reducantur (§. 179 *Log.*), nonniſi ea, quæ pluribus individuis communia ſunt (§. 230 *Ontol.*). Et quia omnis definitio oratio eſt (§. 152 *Log.*), adeoque ex vocabulis conſtat, quibus communia iſta indigitantur; vocabula iſta, conſequenter & ipſas definitiones intelligere non potes, niſi quatenus communia iſta in individuis percepiſti (§. 428), conſequenter vel individua, a quibus notio univerſalis abſtracta eſt, vel ipſemet aliquando ſenſu percepiſti, aut jam percipis, vel quæ vocabulis ſingulis reſpondent, a ſenſu perceptis diverſæ ſpeciei individuis abſtraxiſti, vel adhuc in ſubjectis diverſis ſigillatim ſenſu percipis. *Quod erat unum.*

Similiter propoſitionibus præſertim determinatis notiones reſpondent univerſales (§. 242. 320 *Log.*). Quamobrem cum eas non intelligamus, niſi quatenus iſtas notiones habemus (§. 117 *Log.*), notiones autem univerſales habere non poſſimus, niſi quas aut a rebus ſenſu perceptis abſtraximus, aut in talia reſolvimus, quæ a rebus ſenſu perceptis abſtracta fuere (§. 429); propoſitiones quoque determinatas ab aliis repertas intelligere non poſſumus, niſi quatenus vel res ipſas, ad quas pertinent, ſenſu percipimus, vel ſaltem ea ſigillatim in diverſis ſubjectis ſenſu perceptis obſervavimus, quæ per vocabula indigitantur. *Quod erat alterum.*

Propoſitionem hanc ſtudio addimus, cum maximam habeat utilitatem tam in docendo, quam in diſcendo, ac clariſſime loquatur neceſſitatem praxin cum theoria conjungendi. Docentes enim hinc perſpiciunt, quousque notiones ſint reſolvendæ, ut nihil aſſumatur, quod non intelligi poſſit a diſcente, vel ubi fieri non poſſit, ut admoneatur, quid fieri ab ipſo neceſſe ſit, ut quæ docentur penitus perſpiciat. Nec minus diſcentes ipſimet convincuntur, quod privato ſtudio ruminaturi, quæ ex ore docentis hauſerunt, ſingula

tandem

tandem ad talia ſevocare debeant, quæ ſenſu ab ipſis aliquando percepta in memoriam ſibi revocare valent. Diſcunt quoque, quænam a ſe ſenſu percepta præſupponantur, antequam ſatis intelligere valeant, quæ proponuntur. Utinam ad hæc ſatis animum adverterent, tum qui docentium numero ſeſe immiſceant, tum qui ad diſcendum animum appellunt. Ita enim futurum patet, ne docere velint qui diſcentium numero eſſe convenit, utque diſcentes melius proficerent. Quemadmodum vero hinc apparet neceſſitas philoſophiæ experimentalis non modo in Phyſica; verum etiam in Matheſi mixta, veluti Optica & Mechanica; ita non minus manifeſtum eſt, philoſophiam experimentalem a nobis vel hac ſola de cauſa recte omnino ad philoſophiam univerſam extendi, nec abſonum eſſe, quod aliquoties mentionem injecerimus theologiæ quoque experimentalis. Ceterum quæ de docentibus dicta ſunt, ea quoque ad auctores transferenda; qui libros eo fine condunt, ut erudiant lectores. Et inde petenda porro ratio eſt, cur nos in explicandis iis, quæ proponimus, ſæpiſſime nimii videri velimus, quam non intelligi ab aliis, qui noſtra penitus intelligere volunt. Hanc igitur propoſitionem omnibus probe perpendendam commendamus.

§. 431.

Quando vocabula imperfecte intelligamus.

Si quis tantummodo ſenſu percepit ea, quæ ad notionem generis rei, vocabulo aliquo indigitatæ, ſpectant; is vocabulum iſtud non plene intelligit: intelligit autem iſtud tanto minus, quanto genus iſtud eſt remotius, & quo minus completa notio eſt. Etenim ſi quis tantummodo ſenſu percipit ea, quæ ad notionem generis rei ſpectant, quæ vocabulo indigitatur; is tantummodo intelligit communia rei iſtius cum rebus aliis; non vero ipſi propria (§. 428). Quoniam tamen per vocabulum iſtud non tantum communia, verum etiam propria indigitantur (§. 241 *Ontol.*); ideo ipſum non plene intelligit. *Quod erat primum.*

Quodſi genus, cujus notio nobis eſt, fuerit remotius; tanto pauciora communia continet, quo fuerit remotius (§. 242 *Ontol.*). Quamobrem ſi cum vocabulo, quo ſpecies indigitatur, non jungimus niſi notionem generis remotioris; tanto minus illud intelligimus, quanto hoc remotius. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi porro notio iſta generis fuerit incompleta, non omnia illa inferioribus communia complectitur, quæ comprehendere debebat (§. 92 *Log.*). Quamobrem ubi eam vocabulo, quo ſpecies denotatur, jungimus; adhuc minus idem intelligimus, quam ubi eandem notionem completam eidem jungere valemus. *Quod erat tertium.*

Hæc propoſitio maximæ utilitatis eſt. Per eam enim nobis conſtat, utrum ea, quæ dicuntur, plene intelligamus; an minus plene, &, ſi minus plene quædam a nobis intelligi certum ſit, quantum a plena intelligentia adhuc abſimus. Conſtat quoque hinc ratio, cur nobis intelligere videamur, quæ vix ac ne vix quidem tantiſper intelligimus. E. gr. ſi quis novit, quid nomine animalis peregrini indigitetur, & hanc notionem vocabulo tigridis jungit; is, ubi de tigride ſermo fuerit, videtur ſibi intelligere, quid dicat alter, cum tamen plene id non intelligat. Quodſi quis ſecundum hanc normam ea, quæ legit aut audit, examinare voluerit; is clariſſime perſpiciet, quantum adhuc a plena intelligentia abſit, quam ſe jam conſecutum eſſe ſibi videbatur, & quam adhuc imperfecta ſit cognitio ſua.

§. 432.

Quomodo non plene intellecta

Si qua vocabula non plene intelligimus; ea memoria retenta plene intelligere adhuc datur, ubi iiſdem denotata ſenſu percipimus, aut eorum nobis in nobiſmetipſis conſcii ſumus, vel notionem ſymbolice expreſſam in talia reſolvere diſcimus,

mus, quæ ſenſu percepta fuere, vel quæ in nobiſmetipſis experti ſuimus. Etenim ſi quod vocabulum non plene intelligitur, id quidem inde eſt, quod non rem ipſam eodem denotatam, ſed ea tantummodo, quæ ad notionem generis ſpectant, in aliis ſenſu perceperimus, neque notionem ſymbolice expreſſam, quæ vocabulo iſti reſpondet, in talia, quæ ſenſu percepta fuere, reſolvere valeamus (§. 431). Quodſi ergo poſthac ſenſu adhuc percipimus vel rem ipſam, vel ea, in quæ notio ejuſdem reſolvi poteſt; nil amplius obſtat, quo minus vocabulum iſtud plene intelligatur, ſed defectum ſupplevimus; adeoque idem jam plene intelligimus. Atque hoc etiam eodem modo apparet in caſu altero, quo ea, quæ ad intellectum vocabuli faciunt, in nobiſmetipſis experimur. *poſthac plene intelligantur.*

Propoſitionem hanc eo fine addimus; ut conſtet non nullius eſſe uſus, quæ minus plene intelliguntur. Etenim ſi qua vocabula minus plene intellecta ingrediuntur vel definitionem, vel propoſitionem aliquam; illa quidem definitio, hæc propoſitio minus plene intelligitur, quando eam memoriæ mandamus; aſt ubi poſthac vocabulum iſtud plene intelligitur, ipſam quoque definitionem ac propoſitionem, quam memoria tenemus, plene intelligimus. Addiſci igitur quædam in ſpem plenæ intelligentiæ non prorſus abſonum eſt. Conducit ſane pueros, imo diſciplinarum tirones multa addiſcere, quæ plene non intelligunt, modo tenaciter memoriæ infigantur, quæ ipſis olim profutura ſunt & ad plenam intelligentiam reduci poterunt, ubi uſui eſſe debent. Et ſane id fieri etiam ab iis, qui ſibi intelligere videntur, quæ nondum plene intelligunt, experientia loquitur. Inde eſt, quod audias Juris cultores aſſerentes, jura tum demum intelligi, ubi ad uſum in foro transferuntur.

§. 433.

Si non plene intellectis adhærent quæ plene intelliguntur, hiſque effici poſſit, ut illa ſenſu percipiamus, vel, ubi ad animam ſpectant, ea in nobiſmetipſis experiamur; in diſciplinis ſatisfaciunt, quæ non plene intelliguntur. Quodſi enim non plene intellectis adhærent, quæ plene intellecta ſufficiunt, ut vel ea, quæ illis reſpondent, ſenſu percipiamus, vel, ubi ad animam ſpectant, ea in nobiſmetipſis experiamur; ut minus plene intellecta intelligamus, quando voluerimus, vel quando opus fuerit, in poteſtate noſtra poſitum eſt (§. 432). Quamobrem cum in diſciplinis traditas definitiones ac propoſitiones non alio fine diſcamus & memoriæ infigamus, quam ut iiſdem ad formanda judicia diſcurſiva uti queamus (§. 356. 360. 361 *Pſychol. empir.*), neque alius earundem uſus ſit, ubi ad praxin morum ac negotia humana iiſdem uti voluerimus; quæ non plene intelliguntur, in diſciplinis ſatisfaciunt, ubi plene intellecta iiſdem adhærent, quorum ope illis reſpondentia ut ſenſu percipiantur, vel ut eadem in nobis experiamur, effici poteſt. *Quando non plene intellecta in diſciplinis ſatisfaciant.*

Caſum ſpecialem habemus in Scriptura Sacra, ubi eadem loquitur de ſpiritualibus hominis mutationibus, quæ non plene intelliguntur, antequam eas in nobiſmetipſis experimur. Sufficit itaque in ea tradi plene intellecta, quæ nobis ad iſtas mutationes ſubeundas ſufficiunt. Eadem de cauſa dudum commendavimus (*not. §. 930 Log.*), ut terminis rerum practicarum jungamus notiones, quas praxis ipſa nobis ſuggerit. Nec alia de cauſa commendavimus, ut rerum naturalium notiones ipſa earundem obſervatione & experimentorum ſubſidio comparemus, eos intellecturi, qui de rebus naturalibus commentati ſunt (§. 932. 935 *Log.*). Hoc ipſo autem tacite indicavimus ab auctoribus tradi ſufficientia, utut ad plene intelligendum eorum mentem, vocabula non ſufficiant, quod ſcilicet tradant quæ ſufficiunt, ut, ubi voluerimus, vel quando opus fuerit, mentem eorum plene aſſequi

valea-

valeamus. Ceterum præſens propoſitio & docentibus, & ad erudiendum alios ſcribentibus utilis eſt, ut judicent, utrum non plene intellecta ſint ſufficientia, an inſufficientia, ut reprehenſionis notam vel effugiant, vel incurrant.

§. 434.

Cujuſnā culpa ſit, ſi quis ex diſciplinis imperfectā haurit cognitionem.

Quodſi ergo *quis operam non dat, ut quæ in diſciplinis non plene intellexit, vel ſenſu percipiat, vel in ſemetipſo experiatur, cum per ea, quæ didicit, hoc facere poſſet; is ſua, non docentis aut ſcribentis culpa, imperfectam habet cognitionem.*

Corollarii præſentis duplex uſus eſt. Inſervit enim ad evitandas temerarias reprehenſiones obſcuritatis vel ignorantiæ, quæ perperam auctoribus exprobatur, ne in alios ſimus injurii, ſed omnibus nos æquos præbeamus. Deinde ſtimulum addit ad effugiendam ignorantiæ culpoſæ labem, ne propriam cenſuram conſcientiæ incurramus, quando defectu cognitionis damna incurrimus, quæ evitare poteramus defectu iſto ſublato. Hinc autem luculenter apparet neceſſitas in rebus practicis juxta theoriam ipſi praxi ſtudendi. Philoſophia ideo moralis non plene intelligetur, quantumcunque ſtudii in ea explicanda poſuerit philoſophus, niſi quis eorum, quæ docentur, veritatem in ſemetipſo experiri nitatur. Quamobrem cum alios docturi plene intelligere debeant, quæ docent, etſi efficere non poſſint, ut ex ſolis, quæ proferunt, verbis ab aliis plene intelligantur, ne ſcilicet tradant quæ ad plenum intellectum conſequendum minime ſufficiunt; quam ſit neceſſe ut, qui docent alios, non modo theoria, verum etiam praxi emineant, nemo non videt. Utinam hæc perpenderent, qui ad docendum alios nimis intempeſtive accedunt, vel ſe alios veritatem docere poſſe ſibi perſuadent, quam ipſimet nondum intelligunt. Non ferebat hunc morem in diſcipulis ſuis *Confucius*, quos ſui ſimiles eſſe volebat. Utinam eundem nec improbarent alii, quorum eſt curare ut ad utilem Eccleſiæ ac Reip. doctrinam perducatur juventus.

§. 435.

Quomodo ſtatus præteritus atque futurus ex præſente colligatur.

Anima ex ſtatu præſente, quem percipit, ratiocinando colligit præteritum atque futurum. Si enim anima ad ſtatum præſentem attentionem dirigit ac ſuper eodem reflectit; qualis idem ſit judicat (§. 343 *Pſychol. empir.*). Enimvero cum nihil ſit ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70 *Ontol.*); ſtatus quoque præſentis ratio in antecedente contineatur opus eſt, adeoque in ſtatu præterito quidpiam datur, unde intelligitur, cur præſens talis ſit (§. 56 *Ontol.*). Quamobrem cum poſita ratione ſufficiente ponatur id, quod propter eam potius eſt, quam non eſt (§. 118 *Ontol.*); poſito tali ſtatu antecedente, in quo nempe ea ſunt, per quæ intelligitur, cur præſens talis potius ſit quam alius, ponitur etiam ſtatus præſens. Quodſi ergo anima novit, quænam ſint ea, per quæ intelligi poteſt, cur ſtatus aliquis talis ſit; judicii hujus recordata vi judicii intuitivi colligit, qualis fuerit ſtatus præteritus (§. 360. 361 *Pſychol. empir.*). Enimvero dum ex duobus iſtiuſmodi judiciis colligit, qualis fuerit ſtatus præteritus, ratiocinatur (§. 50 *Log.*). Ex ſtatu itaque præſente præteritum ratiocinando colligit. *Quod erat unum.*

Similiter cum nihil eſſe poſſit ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70 *Ontol.*); ſtatus quoque ſequens rationem ſufficientem habere debet in præcedente, adeoque in præſente contineantur neceſſe eſt talia, per quæ intelligitur, cur talis potius eſſe debeat futurus, quam alius (§. 56 *Ontol.*). Quamobrem ubi anima noverit, qualis ponatur ſtatus,

ſi talia

ſi talia ponantur, quæ ſtatui præſenti inſunt; ad ſtatum præſentem attendens & reflectendo ſuper eodem judicans, quæ eidem inſint (§. 343 *Pſychol. empir.*), colligit, qualis eſſe debeat futurus (§. 360. 361 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ratiocinetur, dum hoc facit (§. 50 *Log.*); ex ſtatu præſente futurum ratiocinando colligit. *Quod erat alterum.*

Idem confirmatur a poſteriori: id quod exemplo obvio docemus. Si intuemur poma, quibus arbor abundat initio autumni; inde colligimus, quod vere multis ſuperbiverit floribus, propterea quod experientia edocti noverimus, non modo ſingula poma prodiiſſe ex totidem floribus, verum etiam multos flores decidere, nec poma omnia ad maturitatem pervenire ſolere, ut adeo nobis exploratum ſit, numerum florum verno tempore conſtanter multum excedere numerum pomorum autumnali tempore obſervandorum. Patet adeo ex ſtatu arboris, qualem conſpicimus tempore autumnali, colligi ſtatum ejuſdem, qualis fuerit tempore vernali mediante dependentia ſtatus autumnalis a vernali nobis in genere perſpecta. Et ubi diſtincte exponitur modus, quo ex contemplatione ſtatus autumnalis ad perceptionem vernalis pervenitur; eundem in ratiocinio conſiſtere palam eſt. Similiter ſi autumni initio videmus gemmas arborum, veluti piri, & gravidas a ceteris diſtinguimus, quantus ſit gemmarum gravidarum numerus judicamus, indeque colligimus, quod futuro vere pirus abundatura ſit floribus, propterea quod experientia edocti noverimus, flores ex gemmis gravidis prorumpere & eorum plures progerminare ex una, ut adeo nobis certum ſit, verno tempore conſtanter numerum florum plurimum excedere numerum gemmarum gravidarum, quæ tempore autumnali in arboribus conſpiciuntur. Patet itaque ex ſtatu arboris, qualis conſpicitur tempore autumnali, colligi ſtatum ejuſdem, qualis verno tempore futurus, mediante dependentia ſtatus vernalis ab autumnali in genere nobis perſpecta. Quodſi denuo diſtincte exponatur modus, quo ex contemplatione ſtatus autumnalis ad perceptionem vernalis pervenitur, eundem in ratiocinio conſiſtere manifeſtum eſt. Experientia communis innumera nobis ſiſtit iſtiuſmodi exempla, ut adeo plura eam in rem addi opus non ſit.

Tenendum hic eſt, ratiocinia, quibus ex ſtatu præſente colligitur præteritus, vel futurus, non ſemper eſſe diſtincta, præſertim ubi in cognitione intuitiva acquieſcimus. Quodſi tamen in rationem noſtrarum perceptionum inquirimus, quemadmodum id fieri debere alibi oſtendimus (§. 393. 394 *Pſychol. empir.*); ratiocinia ſatis manifeſto ſeſe produnt. Et quomodo ibidem in genere oſtendimus, quod ſyllogiſmus explicandæ ſucceſſioni cogitationum inſerviat; eodem modo idem in ſpeciali caſu evinci poteſt.

§. 436.

Ex uno exiſtente, quod percipitur, ratiocinando colliguntur coexiſtentia alia. Quoniam enim nihil eſt abſque ratione ſufficiente, cur potius ſit, quam non ſit (§. 70 *Ontol.*); ratio etiam ſufficiens detur neceſſe eſt, cur coexiſtentia potius coexiſtant, quam alia, & cur hoc potius modo coexi- *Coexiſtẽs unũ quomodo ex altero innoteſcat.*

ſtant, quam alio. Datur igitur in exiſtente uno aliquid, unde intelligitur, cur aliud quid ipſi coexiſtat (§. 56 *Ontol.*). Quamobrem ubi conſtiterit, qualem coexiſtentiæ rationem habeat id, quod exiſtere percipis aut aliunde noſti; in præſens, quod percipis, attentionem dirigenti occurrit notio illa univerſalis de ente rationem coexiſtentiæ continente (§. 224. 225), atque adeo inde colligis, quid eidem coexiſtere debeat (§. 365 *Pſychol. empir.*). Dum vero ita ex duobus judiciis, nempe primo, quod de re percepta enuntiat, qualis ſit; & altero, quo enuntiatur iſtiuſmodi exiſtenti aliud coexiſtere debere, colligis tertium de coexiſtentia alterius, utique ratiocinaris (§. 50 *Log.*). Ex uno igitur exiſtente, quod percipitur, ratiocinando colligitur coexiſtens aliud.

Idem quoque a poſteriori probatur. Ex eo, quod pluit, ratiocinando colligitur per foramen tecti aquam pluvialem deſtillare in ædificium. Percipiens pluviam judicas, quod vehementer pluat, & memoria tibi ſuggerit phantaſma foraminis in tecto, ut adeo judicium fiat compoſitum, quod pluat & in tecto ſit foramen. Quoniam tibi jam antea innotuit, per foramen tecti deſtillare aquam pluvialem in ædificium, non ſine ejuſdem detrimento; in memoriam tibi revocas judicium aliquod præteritum, cui univerſalis quædam notio reſpondet. Quamobrem cum inde colligis aquam pluvialem magna copia nunc deſtillare in ædificium; ratiocinando utique quidpiam, quod coexiſtit, ex uno exiſtente colligitur, aut, ſi mavis, ex duobus coexiſtentibus, pluvia nempe ac foramine in tecto, colligis tertium coexiſtens deſtillationem aquæ pluvialis vel ejus defluxum in ædificium. Colligis autem tertium coexiſtens ex duobus coexiſtentibus (quæ tamen, ſi velis, hic pro uno exiſtente haberi poſſunt), quia hæc continent id, unde intelligitur tertium, adeoque ex eo, quod ratio ſufficiens coexiſtentis in exiſtentibus, quæ ſenſu ac imaginatione percipis, continetur. Ex adverſo ſi per foramen tecti aquam copioſe defluere vel deſtillare percipis, inde colligis quod vehementer pluat. Hic denuo attentionem in aquam per foramen tecti deſtillantem dirigens judicium intuitivum formas & quoniam noſti aquam ad tectum non deferri, niſi dum pluit; in memoriam tibi denuo revocas judicium aliquod præteritum, quod aqua per foramen tecti continuo deſtillante pluat, cui ut ante notio quædam univerſalis reſpondet. Quamobrem cum inde colligis imbrem jam delabi; ratiocinando utique quidpiam coexiſtens, nempe imbrem, ex uno exiſtente, deſtillatione ſcilicet aquæ continua per foramen tecti, colligis. Colligis autem coexiſtens, quod percipis, ex uno exiſtente, quod hujus in iſto ratio contineatur ſufficiens.

Probatio a poſteriori ſimul eam a priori illuſtrat & firmat. Ceterum exempla, quæ eidem inſerviunt, ſingulis fere momentis occurrunt, ut adeo, qui in uno acquieſcere nolit, proprio Marte ea coacervare poſſit. Singula autem eodem modo ad evidentiam perducuntur, quo nos iſtud perduximus, quod allegavimus.

§. 437.

Cur ex re præſente colligatur præteritum, futurum ac præſens aliud.

Ex præſente præteritum atque futurum, & ex uno exiſtente coexiſtentia alia colliguntur, quatenus unum in altero rationem ſufficientem habet cur ſit. Patet id ex demonſtrationibus propoſitionum præcedentium, quibus enunciatur, ex præſente ratiocinando colligi præteritum ac futurum (§. 435), ex exiſtente uno coexiſtentia alia (§. 436).

Non igitur opus eſt, ut idem peculiari demonſtratione evincatur. Ceterum hinc patet, ſublato principio rationis ſufficientis fieri minime poſſe, ut ex præſente colligatur præteritum atque futurum, & ex uno exiſtente coexiſteos aliud: quod tamen utrumque experientiæ adverſum probant, quæ ad confirmandum veritatem propoſitionum præcedentium in medium adducta ſunt.

§. 438.

Idem ulterius expenditur.

Ex præſente præteritum atque futurum, & ex uno exiſtente alia coexiſtentia colliguntur, quatenus tam ſucceſſiva, quam coexiſtentia inter ſe connectuntur. Quatenus enim ſucceſſiva inter ſe connectuntur, præſens rationem ſufficientem habet in præterito, & futurum in præſente (§. 10 *Coſmol.*). Et quatenus coexiſtentia inter ſe connectuntur, in exiſtente uno continetur ratio, cur alterum eidem coexiſtat (§. *cit.*). Quamobrem cum ex præſente præteritum atque futurum colligatur, quatenus in præterito ratio ſufficiens præſentis, in præſente autem ratio ſufficiens futuri continetur (§. 437); ex præſente utique præteritum & futurum colligitur, quatenus ſucceſſiva inter ſe connectunrur. Et cum ex uno exiſtente coexiſtens colligatur, quatenus ratio coexiſtentiæ alterius in uno continetur (§. *cit.*); ex uno etiam exiſtente colligitur coexiſtens, quatenus coexiſtentia inter ſe connexa ſunt.

Tolle igitur nexum rerum, quem in Coſmologia ſtabilivimus, nec fieri amplius poterit, ut ex præſente cognoſcatur præteritum vel futurum, aut ex uoo exiſtente alterum coexiſtens: quod utrumque experientia magiſtra fieri per antecedentia liquet.

§. 439.

Ratio cur eorũ, quæ ad univerſum pertinent, unum ex altero colligatur.

Quæ ex perceptionibus claris ratiocinando colliguntur; ea in iiſdem involvuntur. Ex ſtatu enim præſente, quem anima percipit, ratiocinando colligit præteritum atque futurum (§. 435), & ex uno exiſtente alia coexiſtentia (§. 436). Enimvero ideæ ſenſuales, quæ ſunt ſtatus præſentis vel exiſtentis unius perceptiones claræ, & phantaſmata, quæ ſunt perceptiones claræ rerum præteritarum & ſtatuum præteritorum tanquam aliquando præſentium, omnes mundi ſtatus anteriores (§. 184) & futuros, ſeu qui reſpectu rei præteritæ, quæ per phantaſma exhibetur, futuri erant (§. 185), nec non integrum ſtatum univerſi, ad quem referuntur, involvunt (§. 182). Quæ igitur ex claris perceptionibus ratiocinando colliguntur, ea in iiſdem involvuntur.

Illa igitur perceptionum mediatarum in immediatis involutio, quæ adeo paradoxa videtur, quando primum cogitationi noſtræ objicitur, ratio eſt, cur eorum, quæ ad hoc univerſum ſpectant, unum ex altero colligatur.

§. 440.

Evolutio perceptionum.

Si ex ſtatu præſente colliguntur ratiocinando præteritus ac futurus, & ex uno exiſtente coexiſtentia alia; perceptiones mediatæ ex immediatis evolvuntur & ad immediatas reducuntur. Quando enim ex ſtatu præſente colligitur præteritus vel futurus ratiocinando, vel etiam ex uno exiſtente coexiſtentia colliguntur alia, ex claris perceptionibus non colliguntur, niſi quæ in iiſdem involvuntur (§. 439). Enimvero quæ clare percipimus, immediate percipimus (§. 196), ſive ideæ ſenſuales fuerint (§. 204), ſive phantaſmata (§. 207), & quæ in claris hiſce perceptionibus involvuntur, nonniſi mediate percipimus (§. 195). Quamobrem ubi ex ſtatu præſente futurus atque præteritus, & ex uno exiſtente coexiſtentia alia colliguntur, perceptiones mediatæ ex immediatis evolvuntur. *Quod erat unum.*

Jam ſi ex ſtatu præſente futurus vel præteritus, aut ex uno exiſtente aliud coexiſtens ratiocinando colligitur; propoſitio, quæ per modum concluſionis infertur, conſtat vocabulis non intelligendis, niſi quatenus omnibus ſimul reſpondent aliquando ſenſu percepta (§. 428). Quamobrem vel ideam quandam vi imaginationis producere debemus, cui ea ſimul inſunt, quæ vocabulis iſtis indigitantur, vel plurium rerum eadem vi producendæ ſunt ideæ, quibus ſigillatim inſunt vocabulis iſtis indigitata. Perceptionem itaque mediatam ad phantaſma aliquod (§. 93 *Pſychol. empir.*), adeoque ad perceptionem immediatam reducimus (§. 207). *Quod erat alterum.*

Patet adeo perceptionum mediatarum ad immediatas reductionem eſſe admodum limitatam multaque ſupponere, antequam in poteſtate ſit, nec fieri poſſe niſi ab eo, qui ratiocinandi facultate pollet, imo multo ejuſdem exercitio habitum quendam ſibi comparavit. Prodeſt autem notaſſe modum, quo mediatæ perceptiones ad immediatas reducuntur, cum ejus in moralibus eximius ſit uſus.

§. 441.

Evolutionis cõtinuatio.

Quoniam mediatæ perceptiones infinite variant habentque gradus infinitos, quibus ab immediatis removentur (§. 198); *evolutio quoque perceptionum mediatarum ex immediatis nunc pluribus ratiociniis opus habet, nunc paucioribus.*

Dedimus in anterioribus exempla, ubi nonniſi unico opus erat ratiocinio, propterea quod mediata perceptio ab immediata nonniſi uno gradu diſtabat. Quodſi mediata ad immediatam reducta ſumatur tanquam data, inde eodem modo evolvitur alia mediata, modo evolutio ſit in poteſtate. Et eodem modo ulterius progredi licet, quamdiu evolutio in poteſtate eſt, notionibus ſcilicet univerſalibus ad ratiocinandum neceſſariis non deficientibus. Nobis plerumque non longe progredi licet, ſed plerumque in primo gradu conſiſtimus. Quodſi diſciplinæ fuerint magis excultæ, ulteriora audere licebit. Enimvero cum in ulteriori progreſſu in determinantium numero plura continuo conſideranda veniant, ne in evolutione aberres, ſed certo gradu procedas; ſemper difficilis erit evolutionis hujus continuatio. Idem etiam patet ex diverſo involutionis modo (§. 187), quippe unde pendet illa graduum varietas.

§. 442.

Impoſſibilitas illimita-

Anima integram ideam univerſi ne ſucceſſive quid intueri poteſt. Anima enim intuetur ideam univerſi, quatenus nonnulla, quæ eidem inſunt, clare (§. 193),

ti intuitus ideæ univerſi.

(§. 193), conſequenter immediate percipit (§. 196). Enimvero quoniam perceptionibus noſtris infinita inſunt (§. 186), quæ mediate percipiuntur (§. 195), ut evolutione ſingula ad perceptionem immediatam (§. 440) reducantur, fieri non poteſt. Impoſſibile igitur eſt, ut anima integram ideam univerſi ſucceſſive intueatur.

Nemo igitur novit, quæ perceptionibus ſuis inſint, cum mediate percepta non appercipiantur (§. 203), adeoque eorum omnium, quæ in idea univerſi ab anima noſtra continuo producta (§. 190) involvuntur (§. 195), nobis conſcii minime ſimus, imo ne conſcii quidem fieri poſſimus (§. 25 *Pſychol. empir.*).

§. 443.

Neceſſitas limitationis intuitus univerſi.

Quoniam anima integram ideam univerſi nec ſimul (§. 194), nec ſucceſſive intueri poteſt (§. 442); igitur *prorſus impoſſibile eſt, ut anima integram ideam univerſi ſimul intueatur*, ſeu, *quæ in eadem continentur, clare* (§. 193), conſequenter *immediate percipiat* (§. 196). Quamobrem & *impoſſibile, ut anima evolutione ideæ univerſi, quæ in ea involvuntur, ad immediatam perceptionem reducat* (§. 440).

Probe notandum eſt, ex demonſtratione impoſſibilitatis intuendi integram ideam univerſi, ſive ſimul, ſive ſucceſſive id fieri debere ponatur, eluceſcere, quod nec eandem quidem integram intueri poſſit, ſi tantummodo ſpectetur, qualis unico momento exiſtit, adeoque quatenus ſtatum univerſi quendam momentaneum refert. Sane ſi quis aliquot ſecula vivendo tranſigeret & per omnem vitam in reducendis mediatis perceptionibus ad immediatas occuparetur, quæ ad momentaneum quendam univerſi ſtatum ſpectant; næ is ad finem non perduceret laborem ſuum, ſi vel maxime eidem vires ſufficere ponamus: tantus enim eſt eorum numerus, ut tempus deficeret. Qui magnitudinem univerſi ex principiis aſtronomicis, & multitudinem minimorum ex obſervationibus microſcopicis atque principiis coſmologicis æſtimare noverit ac modum, quo ex perceptione data deducuntur cetera, dum mediatas perceptiones ad immediatas reducere conamur (§. 435. 436); is demonſtrabit, quæ forſan abſque demonſtratione admittere non vult nimia ſcrupuloſitate abuſus. Sed noſtrum non eſt in tantas nos diffundere ambages.

§. 444.

Fundamentum cognitionis univerſalis.

Cognitio univerſalis poſſibilis, quia determinationes eſſentiales diverſis entibus communes inſunt. Quoniam enim determinationes eſſentiales diverſis entibus communes inſunt; ideo genera & ſpecies determinari poſſunt (§. 247 *Ontol.*). Habent vero ſingularia, quatenus ſub eadem ſpecie continentur, eadem eſſentialia, & ſpecies atque genera inferiora eadem itidem eſſentialia habent, quatenus illæ ſub eodem genere, hæc ſub eodem genere ſuperiori continentur (§. 254 *Ontol.*), ac ideo ex iſtis determinationibus eſſentialibus componuntur notiones univerſales generum atque ſpecierum, quarum vi res quæcunque nobis obviæ ad ſua genera ſuaſque ſpecies reduci poſſunt (§. 354 *Pſychol. empir.*). Habemus adeo claſſes rerum univerſales, ſub quibus collocari poſſunt, quæ exiſtunt, ſingularia. Quæ ſunt ejuſdem generis, ea eadem habent, quatenus genus ipſis commune eſt, attributa communia eaſdemque modorum poſſibilitates, quæ attributorum communium inſtar ſunt (§. 269 *Ontol.*), & quæ ejuſdem ſunt ſpeciei, eadem habent attributa & eaſdem modorum poſſibilitates proximas, itemque remotas conditione enuntiatas (§. 268 *Ontol.*). Quamobrem

cum

cum res definiantur per eſſentialia (§. 180 *Log.*), & , ubi ea ignorantur, per attributa (§. 181 *Log.*), vel etiam his ignoratis ſive omnibus, ſive aliquibus, per meras modorum atque relationum poſſibilitates, quæ per modum attributorum inſunt, vel per attributa & iſtiuſmodi poſſibilitates, quæ ſimul non niſi definito conveniunt (§. 182 *Log.*); ideo poſſibile eſt per eſſentias rerum accuratas condi generum atque ſpecierum definitiones. Et quia attributa & eſſentialia, nec non modorum atque relationum poſſibilitates, quæ per modum attributorum inſunt, de ſubjecto univerſaliter prædicantur (§. 257 *Log.*), & modi atque relationes, quodque in ſubjecto non concipitur poſſibile niſi præſuppoſito quodam modo, ſub data determinatione de eodem univerſaliter prædicantur (§. 258 *Log.*); ac præterea attributa & eſſentialia, nec non modorum atque relationum poſſibilitates, quæ per modum attributorum inſunt, abſolute (§. 215 *Log.*), modi vero atque relationes & quod in re quadam non concipitur poſſibile niſi præſuppoſito quodam ejus modo, non niſi conditionate prædicantur (§. 217 *Log.*); de ſpeciebus atque generibus, cum ſuperioribus, tum inferioribus formari poſſunt judicia univerſalia categorica (§. 216 *Log.*), atque hypothetica (§. 218 *Log.*), vi quorum, rebus obviis ad ſua genera ſuaſque ſpecies per definitiones reductis, vindicantur ſua prædicata tam abſoluta (§. 360 *Pſychol. empir.*), quam hypothetica (§. 361 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum propoſitionibus univerſalibus reſpondentes notiones non minus, quam notiones generum & ſpecierum, definitionibus eorundem comprehenſæ *per demonſtr.* ad cognitionem univerſalem ſpectent (§. 318 *Pſychol. empir.*); cognitionem univerſalem eſſe poſſibilem, quia diverſis entibus determinationes eſſentiales communes inſunt, abunde patet.

Quæ antea de idearum evolutione dicta ſunt, qua perceptiones mediatæ ad immediatas reducuntur, ad ſingularia pertinent, quæ in univerſo exiſtunt & per modum partium ſeriem rerum ingrediuntur. Quamobrem cum iis confundenda non ſunt, quæ ad cognitionem univerſalem ſpectant & de quibus nunc nobis dicendum erit. Ceterum abſque hiſce notionibus univerſalibus poſſibilem non eſſe idearum evolutionem, per antecedentia manifeſtum eſt.

§. 445.

Cur veritates univerſales connectantur. *Veritates univerſales connectuntur vi ſimilitudinis eſſentialis, dependentiæ rei a ſeipſa & mutuæ dependentiæ rerum a ſe invicem quoad modificationes.* Similitudine enim individuorum conſtituuntur entia univerſalia, & ſimilitudine minus univerſalium magis univerſalia (§. 232 *Ontol.*), ſpecies nimirum (§. 233 *Ontol.*) & genera inferiora ac ſuperiora, donec tandem ad ſummum aſcenderis (§. 234 *Ontol.*). Et quoniam notio ſpeciei componitur ex notione generis & differentia ſpecifica (§. 241 *Ontol.*), & notio generis inferioris ex notione generis ſuperioris & determinationibus ſibi propriis (§. 242 *Ontol.*); entia univerſalia ita ſibi invicem ſubordinantur, ut proxime ſuperius totum inſit inferiori, quod eidem ſubſtat. Quoniam

itaque

Digitized by Google

itaque genera & ſpecies per eſſentialia determinantur (§. 247 *Ontol.*), & determinationes genericæ & ſpecificæ ſeu univerſales ex eſſentialibus conſtant (§. 248 *Ontol.*); quæ notionem generis ſuperioris ingrediuntur determinationes eſſentiales, omnes quoque inſunt notioni inferioris, & quæ generi infimo inſunt, omnes etiam inſunt ſpeciei, cui individua ſubſtant. Jam cum ratio ſufficiens contineatur in omnibus eſſentialibus ſimul ſumtis, cur attributa propria inſint (§. 159 *Ontol.*), in quibuſdam vero eſſentialibus, cur communia inſint (§. 158 *Ontol.*); in determinationibus ſpecificis continetur ratio ſufficiens, cur ſpeciei inſint attributa huic ſpeciei propria, & in determinationibus generis, quæ notionem alicujus generis ingrediuntur, ratio ſufficiens attributorum huic generi propiorum. Quamobrem attributa generis omnia inſunt ſpeciebus ſingulis, quæ eidem ſubſtant, iiſdemque communia ſunt, & attributa generis ſuperioris omnia inſunt generibus ſingulis inferioribus, quæ eidem ſubſtant per modum ſpecierum, iiſdemque communia ſunt, quia ex eo, quod genus ſuperius totum contineatur in inferiori & inferius in ſpecie *per demonſtrata*, intelligitur, cum per eſſentialia determinentur attributa (§. 146 *Ontol.*), cur attributa generum inſint ſpeciebus & attributa generum ſuperiorum inferioribus (§. 115 *Ontol.*), conſequenter ratio hujus inexiſtentiæ ſufficiens ſit participatio generis (§. 56 *Ontol.*), atque adeo poſita eadem ratione ſufficiente ponenda etiam ſint, quæ propter eam potius ſunt, quam non ſunt (§. 118 *Ontol.*). Datur adeo ratio ſufficiens in eſſentialibus determinationibus ſpeciei ac generis cujuſcunque, cur inſint ejuſdem attributa, & in genere ratio ſufficiens, cur inſint ſpeciei attributa communia, atque in genere ſuperiori ratio ſufficiens, cur inſint inferiori attributa ſuperioris ſeu inferiorum communia, conſequenter non modo attributa cum eſſentia, verum etiam ſpecies cum ſuis generibus, & genera inferiora cum ſuis ſuperioribus continuo connectuntur (§. 10 *Coſmol.*). Quoniam vero ex dictis patet, nexum omnem inter genera & ſpecies pendere a determinationibus communibus, nexum vero attributorum ab eo quod eſſentialia ſint eorundem ratio ſufficiens, conſequenter a dependentia ab eſſentia generum atque ſpecierum (§. 143. 851 *Ontol.*); genera & ſpecies rerum connectuntur inter ſe vi ſimilitudinis eſſentialis, attributa autem vi dependentiæ ab eſſentia. Quoniam vero in his continetur ratio, cur de ſpecie genus, de genere inferiori ſuperius prædicari, & ideo porro ſpeciei attributa generis, generi inferiori attributa ſuperioris tribui poſſint; hinc vero oriuntur judicia univerſalia (§. 242 *Log.*), eademque vera (§. 505 *Log.*), quæ veritatum univerſalium nomine veniunt; patet utique veritates univerſales inter ſe connecti vi ſimilitudinis eſſentialis rerum, & dependentiæ rerum ab eſſentia ſua quoad attributa, ſeu dependentiæ a ſeipſis. *Quod erat unum*.

Jam

Jam porro ratio ſufficiens, cur modi rebus actu inſint, vel in modis antecedentibus, vel in ente alio ab eo, cui inſunt, diverſo, aut pluribus iſtiuſmodi entibus, vel denique in modis antecedentibus & ente alio ab eo, cui inſunt, diverſo, vel pluribus etiam entibus aliis continetur (*§.* 160 ***Ontol.***). Quamobrem cum modificationes in variatione modorum conſiſtant (§. 704 ***Ontol.***); res a ſe invicem dependent quoad modificationes (§. 851 ***Ontol.***), & quia univerſalia non exiſtunt (*§.* 235 ***Ontol.***), genera & ſpecies a ſe invicem dependent quoad modificationes poſſibiles. Et quia hoc pacto modi, qui per eſſentialia in ſpecie aliqua vel genere aliquo intelliguntur poſſibiles (*§.* 160 ***Ontol.***), de ſpecie illa vel genere iſto prædicantur vi dependentiæ a ſpecie alia vel genere alio, judicia vero ſic formata denuo univerſalia ſunt (*§.* 258 ***Log.***), eaque vera (*§.* 511 ***Log.***); veritates univerſales quoque connectuntur inter ſe vi dependentiæ rerum a ſe invicem. ***Quod erat alterum.***

Quod ita ſufficienter explicaverimus omnem nexum veritatum univerſalium, haud difficulter perſpicit, qui notionem entis univerſalis ex Ontologia probe cognitam atque perſpectam habent. Etenim quæ rebus inſunt, aut in eſſentialium, aut attributorum, aut modorum numero ſunt: ad attributa enim vel modos referuntur modorum poſſibilitates, prout vel remotæ, vel proximæ fuerint. Quamobrem cum omnem nexum expendat propoſitio, quæ in eſſentialibus, attributis atque modis fundatur; nexum quoque veritatum univerſalium, qui rebus ipſis ineſt, omnem explicat.

§. 446.

Veritas propoſitionis quomodo perſpiciatur.

Veritatem propoſitionis perſpicimus per nexum cum veritatibus aliis univerſalibus, & demonſtratio eundem palam facit. Veritas enim propoſitionis cum in determinabilitate prædicati per notionem ſubjecti conſiſtat (*§.* 513 ***Log.***), ex eo agnoſcitur, quod poſita notione ſubjecti poni debeat prædicatum (§. 115 ***Ontol.***). Jam propoſitio vera eſt, quæ demonſtrari poteſt (*§.* 544 ***Log.***), in demonſtratione vero ſumitur notio ſubjecti, qualis datur, ac inde vel ſyllogiſmo uno, vel plerumque pluribus inter ſe concatenatis tandem infertur propoſitio, in qua ſubjecto vi notionis datæ tribuitur prædicatum, quod ipſi tribui poſſe enuntiabatur, conſequenter poſita notione ſubjecti poni debere prædicatum, per demonſtrationem perſpicitur (*§.* 406 ***Log.***). Quamobrem cum in quolibet ſyllogiſmo ratio, cur vera ſit concluſio, ſit veritas præmiſſarum (§. 537 ***Log.*** & §. 56 ***Ontol.***), præmiſſarum vero loco ſint propoſitiones ac definitiones (§. 498 ***Log.***), & in quolibet ſyllogiſmo ſaltem una univerſalis eſſe debeat propoſitio (*§.* 354 ***Log.***); veritas propoſitionis perſpicitur per nexum cum definitionibus ac propoſitionibus aliis univerſalibus veris (§. 10 *Coſmol.*), hoc eſt, per nexum cum aliis veritatibus univerſalibus, ſimulque patet nexum veritatis univerſalis unius cum aliis innoteſcere per demonſtrationem.

Liquet hinc ſimul veritas principii generalis, *veram eſſe propoſitionem, quæ cum veritatibus aliis connectitur*, hoc eſt, ideo potius tanquam vera, quam tanquam falſa admittenda eſt, quia aliæ propoſitiones veræ ſunt, ut his poſitis & ipſa ponatur. Liquet etiam Mathematicos, qui non admittunt niſi demonſtrata, veritatem propoſitionis perſpicere per nexum cum aliis. Et ſcientiæ non alius finis eſt, quam ut veritatum univerſalium nexus perſpiciatur (*§.* 594 *Log.*).

§. 447.

Digitized by Google

§. 447.

Veritates univerſales quomodo detegantur, cum quibus data connectitur.

Demonſtratio palam facit veritates univerſales, cum quibus alia quædam connectitur. Veritates enim univerſales, cum quibus alia quædam connectitur, ſunt illæ propoſitiones, quæ tanquam jam notæ inſtar præmiſſarum ſumuntur in demonſtratione (§. 551. 552 *Log.*), quemadmodum ex propoſitionis præcedentis demonſtratione liquet. Enimvero quænam ſint illæ propoſitiones, quæ tanquam veræ præſupponi debeant, antequam data quædam demonſtrari poſſit, ex analyſi iſta demonſtrationum patet, qualem in Logica exemplis illuſtravimus (§§. *cit.*). Et ubi quæ præſupponuntur ex propoſitionum demonſtratarum numero ſunt, per harum demonſtrationes denuo patet, quænam veritates univerſales præſupponantur tanquam veræ, antequam ipſæ demonſtrari queant, ac ita porro, donec in principiis indemonſtrabilibus gradum ſiſtas. Demonſtratio adeo palam facit, quænam propoſitiones ſint, cum quibus quæ ad demonſtrandum proponitur, connectitur tam immediate, quam mediate, conſequenter quænam ſint illæ veritates univerſales, cum quibus alia quædam data connectitur.

Patet adeo veritates haſce reperiri, ubi ſucceſſivam aſſenſus generationem diſtincte percipere ſtudemus (§. 992 *Log.*). Quamobrem illuſtrandæ propoſitioni præſenti inſerviunt, quæ ad propoſitionem de modo detegendi principia, convincendo tanquam nota ſupponenda, annotavimus (§. 992 *Log.*).

§. 448.

Diverſitas illarum veritatum in eodem caſu.

Quoniam conſtat, unam eandemque propoſitionem diverſis ſæpius modis demonſtrari poſſe; ***eadem propoſitio cum aliis veritatibus univerſalibus diverſis immediate connectitur.***

Hinc certum quidem eſt per datam propoſitionis datæ demonſtrationem, eam cum hiſce veritatibus univerſalibus connecti immediate; non tamen dici poteſt, has veritates univerſales eſſe ſolas, cum quibus ea immediate connectitur. Dico autem tantummodo eandem propoſitionem cum veritatibus univerſalibus immediate connecti poſſe diverſis: fieri enim poteſt, ut, ubi nexus quoque immediatus perveſtigatur eo, quem dixi, modo (*not. §. præced.*); veritates tandem prodeant eædem, etſi ad nexum immediatum ſpectantes ſint diverſæ.

§. 449.

Falſitas quomodo perſpiciatur.

Falſitatem propoſitionis perſpicimus per repugnantiam cum veritate aliqua univerſali. Etenim omnis propoſitio vel cum veritatibus aliis univerſalibus connectitur, vel iiſdem repugnat. Ponamus propoſitionem falſam cum veritatibus aliis univerſalibus connecti. Cum ex hoc nexu perſpiciatur ejuſdem veritas (§. 446), non poterit eſſe falſa *contra hypotheſin*. Neceſſe igitur eſt, ut veritatibus univerſalibus repugnet, conſequenter falſitatem ejus perſpicimus per repugnantiam cum veritate aliqua univerſali.

Quomodo illa repugnantia reperiatur, ex demonſtrationibus indirectis patet. Etenim quæ in iis ſumitur propoſitio falſa eſt, inde vero deducitur legitima conſequentia alia, quæ repugnat veritati cuidam univerſali, & hinc falſa intelligitur: unde porro arguitur falſitas aſſumtæ, quatenus nempe ſumitur, eandem quoque veritatibus univerſalibus repugnare (§. 553 *Log.*); quod ut pateat recte ſumi, propoſitionem ſequentem addimus.

Digitized by Google

§. 450.

Quomodo idem fiat mediate.

Falſitas propoſitionis mediate perſpicitur per nexum cum falſa, ſeu ea, quæ veritatibus univerſalibus repugnat. Etenim in demonſtrationibus indirectis ſeu apogogicis propoſitio aſſumta arguitur falſitatis, quia ex ea eodem modo, ac ex notione ſubjecti in demonſtratione oſtenſiva propoſitio data, falſa quædam deducitur propoſitio (§. 551. 553 *Log.*). Enimvero demonſtratio oſtenſiva palam facit nexum cum veritatibus univerſalibus (§. 446), atque adeo quoque nexum cum propoſitione per notionem ſubjecti aſſumta & ad demonſtrandum propoſita. Ergo in demonſtratione apogogica palam fit nexus propoſitionis aſſumtæ cum falſa, quæ tandem prodit, concluſione. Quamobrem conſtat falſitatem propoſitionis mediate hic perſpici per nexum cum alia falſa, conſequenter cum tali, quam veritati alicui univerſali repugnare conſtat (§. 449).

Demonſtrationes per indirectum non modo in Matheſi, Geometria præſertim, frequenter occurrunt; verum etiam a nobis in philoſophia ſæpius adhibentur. Non adeo opus eſt, ut exempla anxie conquirantur, quibus præſens illuſtretur propoſitio.

§. 451.

Ens quodnam rationale ſit.

Rationale ens dicitur, quod ratione præditum eſt. Quamobrem cum ratio ſit facultas nexum veritatum univerſalium perſpiciendi (§. 483 *Pſychol. empir.*); ens rationale eſt, quod facultate nexum veritatum univerſalium perſpiciendi præditum eſt. Et quoniam facultas nudam potentiam activam dicit (§. 29 *Pſychol. empir.*), adeoque ratio naturaliter per modum potentiæ animæ inſit; *ens rationale eſt, quod ad veritatum univerſalium nexum perſpiciendum per eſſentiam & naturam ſuam aptum eſt*: conſequenter cum ex actualitate poſſibilitas colligatur (§. 170 *Ontol.*), *ſi quis nexum veritatum univerſalium actu perſpicit, rationalis eſſe intelligitur.*

Adjectiva ſubjectum denominant ab accidente, quod eidem ineſt. Quamobrem cum id, quod ineſt, jam fuerit definitum, non eſt quod quis ſibi metuat a circulo in definiendo, ubi adjectivi definitionem ingreditur nomen ſubſtantivum, unde ortum habet. Quamobrem definitio entis rationalis nominalis, quam dedimus, non peccat. In corollariis autem definitio rationis applicatur ad ens rationale, ne ambagibus opus ſit in demonſtrationibus, quarum gratia definitio allata fuit.

§. 452.

Uſus rationis quid ſit.

Uſus rationis eſt potentia actus eliciendi ad intuitum nexus veritatum univerſalium neceſſarios.

Nimirum ratio ineſt animæ per modum potentiæ remotæ, ita ut eidem equidem non repugnent actus ad intuitum nexus veritatum univerſalium requiſiti; non tamen eoſdem elicere poſſit, niſi aliæ præcedant animæ modificationes. Uſus adeo rationis ineſt per modum potentiæ proximæ, ita ut anima actus illos elicere poſſit, ſeu nexum veritatum univerſalium actu intueri valeat, quando voluerit, vel occaſio ita tulerit. Differt adeo ratio ab uſu rationis, quomodo potentia remota a proxima differt. Neque hoc in ratione ſingulare eſt; ſed id potius cum ceteris, quæ ad facultates animæ ſuperiores ſpectant, commune habet. Imo ſunt quoque in corpore diſpoſitiones naturales exercitio crebro in habitum convertendæ, in quibus idem obtinet. Omnis enim diſpoſitio potentia quædam remota eſt; habitus vero proxima.

§. 453.

Cur ratio vim repræſentativam univerſi non excedat.

Ratio in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, rationem ſufficientem habet, ſeu eandem non excedit. Ratio enim conſiſtit in facultate nexum veritatum univerſalium perſpiciendi (§. 483 *Pſychol. empir.*), adeoque animæ tribuitur, quatenus apta fieri poteſt ad nexum iſtum actu perſpiciendum (§. 29 *Pſychol. empir.* & §. 452 *Pſychol. rat.*). Enimvero nexus veritatum univerſalium perſpicitur per demonſtrationem (§. 446), adeoque per ſyllogiſmos (§. 498 *Log.*), ſeu ratiocinia (§. 332 *Log.*). Quamobrem cum ratiocinium vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedat (§. 405. 408), neque eadem ſuperiora ſint judicia, quæ ad concatenationem ratiociniorum in demonſtratione neceſſaria ſunt (§. 411 *Pſychol. ration.* & §. 492 *Log.*); ratio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Cum adeo per eandem ea in anima locum habeant, unde intelligitur, cur ratio eidem inſit *per demonſtrata*; ratio in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, rationem ſufficientem habet (§. 56 *Ontol.*), conſequenter eam non excedit (§. 118 *Ontol.*).

Falluntur adeo, qui ſibi perſuadent, ſi animæ eſſentiam in vi repræſentativa univerſi convenienter mutationibus, quæ pro ſitu corporis noſtri organici in organis ſenſoriis contingunt, ponamus, eidem nudam tribui facultatem ſentiendi. Imo abſonum eſt inde inferre, quod homini ideo denegetur ratio. Etenim ſi vel maxime oſtendi minime poſſet, per vim repræſentativam univerſi, qualem animæ convenire ſupra evicimus (§ 62), non tamen hinc inferri poterat, quod negetur animæ convenire rationem; ſed tantummodo ſequeretur non ex vero vim illam repræſentativam vendicari pro eſſentia animæ, propterea quod per eam non intelligatur ex hypotheſi, cur animæ humanæ conveniat ratio. Enimvero alteram hanc objectionem removemus per propoſitionem ſequentem.

§. 454.

Rationalitas homini eſſentialis

Quoniam in vi repræſentativa univerſi pro ſitu corporis humani organici convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt, eſſentia ac natura animæ conſiſtit (§. 66. 67); in anima vero datur ratio, quia vim iſtam habet (§. *præced.* & §. 118 *Ontol.*); ***anima per eſſentiam & naturam ſuam rationalis eſt.***

Ratio attributum animæ eſt (§. 246 *Ontol.*), atque adeo eidem conſtanter ineſt (§. 150 *Ontol.*), ut adeo ab eadem ſeparari non poſſit, etſi uſum ejus ſuſpendi vel auferri non ſit impoſſibile. Rationalitas per corollarium præſens homini eſſentialis eſt, probeque notandum hoc eſt, ne quis ſibi perſuadeat furioſos ex rationalibus factos fuiſſe irrationales. Sane non minus delirant homines, qui noxiis erroribus ſe atque alios fallunt ac in multa damna præcipites dant: hoc tamen non obſtante manet ipſis ratio, ut ad ſaniorem mentem reduci poſſint, delirio iſti voluntario renunciantes.

§. 455.

Dependentia uſus rationis a ratiocinando.

Uſus rationis ſeſe exerit ratiocinando. Uſus enim rationis ſeſe exerit per actualem intuitum nexus veritatum univerſalium (§. 452). Nexus autem veritatum univerſalium perſpicitur per demonſtrationem (§. 446), conſequenter per ſyllogiſmos (§. 498 *Log.*), ſeu ratiocinia (§. 332 *Log.*). Uſus adeo rationis ſeſe exerit ratiocinando.

Ideo tertia mentis operatio a ratione nomen traxit.

§. 456.

Dependentia a ceteris mentis operationibus.

Uſus rationis ſupponit omnes mentis operationes. Exerit enim ſeſe ratiocinando (§. 455). Quare cum ratiocinium ex judiciis componatur (§. 50 *Log.*); uſus rationis judicium ſupponit. Et quia notiones duas vel conjungimus, vel ſeparamus, quando judicamus (§. 40 *Log.*); judicium ſupponit notionem. Enimvero præter notionem, judicium atque ratiocinium non datur alia quædam mentis operatio (§. 52 *Log.*); uſus adeo rationis omnes operationes ſupponit.

Antequam nimirum uſus rationis ſeſe exerere poteſt, neceſſe eſt ut rei notionem nobis formare ſeu eandem nobis diſtincte repræſentare valeamus; ut de ea judicare poſſimus; ut judicia alia ſint in promptu, quibus tanquam principiis ratiocinandi uſi tandem ratiocinemur & ratiocinando inferamus de re ſive in ſingulari, ſive in univerſali percepta concluſionem. Hæc ex theoria tertiæ operationis mentis, a nobis pleniſſime pertractata (§. 354 & seqq. *Pſychol. empir.*), intuitiva quadam ratione patent. Et ubi ad exemplum quodvis obvium animum advertimus, idem a poſteriori perſpicere licet.

§. 457.

Quænam uſus rationis præſupponat.

Uſus rationis ſupponit notiones univerſales determinatas, & quo plures in promptu ſunt, eo amplior eſt, & prout eas magis familiares quis experitur, eo promptius ſeſe exerit. Uſus enim rationis ratiocinando ſeſe exerit (§. 455). Enimvero in omni ratiocinio aut nomen, aut prædicatum aliquod vel abſolutum, vel hypotheticum ſubjecto cuidam vindicatur (§. 370 *Pſychol. empir.*), applicando vel definitiones, vel propoſitiones tam categoricas, quam hypotheticas (§. 374 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum non minus definitionibus (§. 152. 179 *Log.*), quam propoſitionibus univerſalibus notiones univerſales (§. 242 *Log.*), eædemque determinatæ reſpondeant (§. 320 *Log.*), ſiquidem ad ratiocinandum aptæ eſſe debeant (§. 374 *Pſychol. empir.*); uſus rationis ſupponit, ut in promptu ſint notiones univerſales determinatæ. *Quod erat primum.*

Quoniam omne ratiocinium, utut ſimplex, notionem aliquam univerſalem ſupponit, veluti definitionem aliquam, vel propoſitionem applicandam *per demonſtrata*; quo plures nobis fuerint definitiones atque propoſitiones ſeu notiones perſpectæ univerſales, eo plura ratiocinia formare valemus. Uſus adeo rationis ad plures caſus ſeſe extendit, ſeu amplior eſt. *Quod erat ſecundum.*

Jam ubi notionem univerſalem ad ens quodcunque ſive ſingulare, ſive univerſale applicamus, memoria nobis eam ſuggerere debet (§. 354. 360. 361 &c. *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum notiones, quas familiares experimur, ſua veluti ſponte ſtatim ſeſe menti ingerant, quotieſcunque de iis cogitandi occaſio offertur; ubi eas familiares experimur, ad ratiocinandum prompti ſumus, atque adeo prompte quoque ſeſe exerit rationis uſus.

Idem etiam patet a poſteriori. Ponamus aliquem animo ſuo comprehenſam tenere ampliſſimam Jurisprudentiæ naturalis theoriam, ut non

facile

facile occurrat caſus, qui per eam non deciſus detur. Ponamus porro omnem iſtam theoriam eſſe ipſi adeo familiarem, ut vix ei offeratur caſus, quin jam ejus deciſio ipſi occurrat. Ecquis non videt, eum principiis iſtis ad decidendos caſus prompte uti, ut adeo rationalem ſe probet in ſingulis iſtis caſibus, nec longa deliberatione opus demum ſit? Et eodem modo ſeſe rem habere patet, ubi de rebus quibuſcunque aliis judicium diſcurſivum formari debet. Unde tanto magis elucet neceſſitas plurium notionum univerſalium, quod eædem varient pro varietate rerum dijudicandarum.

Apparet hinc neceſſitas diſciplinarum probe excultarum, ſi quidem nos rationales probare velimus. Quando enim judicia diſcurſiva ex erroneis ac præjudicatis opinionibus legitima licet ratiocinandi forma deducimus; rationales quidem nobis videmur, ſed re vera non ſumus. Abutimur enim ratiocinandi facultate: hic vero abuſus uſus rationis dici nequit (§. 452). Sane quemadmodum errores non ſunt rationi conformes (§. 485 *Pſychol. empir.*); ita nec inde derivata judicia diſcurſiva, ſive ſingularia fuerint, ſive univerſalia, rationi tribui poſſunt. Uſus equidem rationis abſque actu ratiocinationis nullus eſt; non tamen omnis actus ratiocinationis ad uſum rationis pertinet: alias ratio & facultas ratiocinandi unum idemque foret, quas tamen a ſe invicem differre conſtat (§. 366. 483 *Pſychol. empir.*): ſit ita, quod nonnulli rationem cum facultate ratiocinandi ſubinde confundant, qui vagis potius, quam determinatis notionibus ſunt adſueti.

§. 458.

Uſus rationis homini non connaſcitur; ſed demum acquiritur. Uſus enim rationis ſupponit notiones univerſales determinatas (§. 457). Quamobrem cum notiones univerſales non habeamus, niſi quas aut a rebus ſenſu perceptis abſtraximus, vel etiam ab iis, quorum nobis tanquam ad nos pertinentium in nobiſmetipſis conſcii ſumus, aut in talia reſolvere valemus, quæ in individuis percipimus (§. 429): imo ſi definitiones ac propoſitiones ab aliis repertas intelligere voluerimus, aut res ipſas, ad quas pertinent, aliquando ſenſu nos percepiſſe, aut ea, quæ per vocabula indigitantur, ſigillatim in ſubjectis aliis ſenſu percepiſſe opus ſit (§. 430); nos notiones univerſales demum acquirere debere, non per eſſentiam ac naturam actu habere patet. Liquet igitur etiam, nos per eſſentiam & naturam animæ non habere uſum rationis; ſed eum demum acquirere debere.

Uſus rationis cur non connaſcatur.

Nimirum quatenus rationis ſumus compotes poſſibile eſt, ut ad uſum rationis perveniamus (§. 483. 29 *Pſychol. empir.*): ubi vero uſus compotes fieri velimus, eum demum acquirere tenemur.

§. 459.

Quoniam *infantes* non habent, niſi quod ipſis connaſcitur, ſeu per eſſentiam atque naturam ineſt, quod per ſe patet; *uſu* quoque *rationis destituuntur, eumque demum acquirere debent* (§. 458).

Cur infantes uſu rationis deſtituantur.

Hinc reddi poteſt ratio, cur infantes videantur fœtibus brutorum ſtupidiores. Brutis enim pauciſſimæ ſunt actiones, ad victum quærendum, ſe tuendum & generandum neceſſariæ, ad quas per mechaniſmum corporis determinantur, nec univerſali opus habent cognitione. At hominis actiones multifariæ ſunt, quarum determinatio in utramlibet contradictionis partem in ipſius poteſtate eſt, quas vero ſecundum rationem determinare debet. Unde homo hærere debet circa determinationem iſtarum actionum, quamdiu nullas ſibi acquiſivit notiones univerſales, vi quarum eædem determinantur.

§. 460.

Digitized by Google

§. 460.

Cur etiã adulti.

Qui rationis uſum acquirere negligit, nec ejus compos fieri poteſt. Neque enim per naturam ac eſſentiam animæ ineſt; ſed acquiri demum debet (§. 458). Quamobrem qui in iis acquieſcit, quæ per naturam inſunt, nec eidem acquirendo operam debitam impendit, notionibus ſcilicet univerſalibus neglectis (§. 457); is quoque ejus compos fieri nequit.

Hinc patet cur inter bruta educati rationis uſu deſtituantur, teſte exemplo hominis inter urſos educati, ad quod ſæpius jam provocavimus.

§. 461.

Dependentia uſus rationis ab uſu ſermonis.

Uſu ſermonis facilitatur atque amplificatur uſus rationis: abſque ſermonis uſu rationis uſus vix conceditur. Uſus enim rationis ſeſe exerit ratiocinando (§. 455), omneſque mentis operationes ſupponit (§. 456). Quamobrem cum in cognitione ſymbolica ratiocinia ſint magis diſtincta, quam in intuitiva (§. 369 *Pſychol. empir.*), nec minus diſtinctiora ſint judicia, ſi vocabulis efferantur, quam ſi abſque eorum ope fiant (§. 351 *Pſychol. empir.*), imo in cognitione ſymbolica & acumen, & profunditas intellectus facilitetur atque extendatur (§. 342 *Pſychol. empir.*); uſus quoque rationis vocabulorum uſu facilitari debet. *Quod erat primum.*

Jam porro notiones abſtractæ ſeu univerſales, quæ ab inferioribus abſtrahuntur, ſi ea, quæ ab alio abſtrahimus, peculiaribus nominibus inſigniuntur, non modo magis claræ ac diſtinctæ fiunt (§. 284 *Pſychol. empir.*); verum etiam memoriæ facilius mandantur & diutius retinentur (§. 285 *Pſychol. empir.*), ut adeo ad notiones magis abſtractas pateat progreſſus, eædemque majori numero comparari & in uſum futurum ſervari poſſint. Idem cum dicendum ſit de judiciis determinatis, quibus ſingulis ſua reſpondet notio (§. 320 *Log.*); ea quoque majori numero memoriæ mandari poſſunt, ut ad futurum uſum in promptu ſint. Enimvero quo quis plures notiones determinatas habet, & quo magis familiares eas experitur, eo amplior & promptior eſt uſus rationis (§. 457). Sermonis itaque uſu rationis uſus amplificatur. *Quod erat ſecundum.*

Quoniam denique in cognitione intuitiva notiones univerſales a ſingularibus non aliter abſtrahi poſſunt, niſi quatenus [illegible] dirigitur attentio ad ea, quæ in ideis duorum vel plurium individuorum [illegible] ſimul occurrentibus eadem ſunt (§. 326 *Pſychol. empir.*); notiones generum [illegible]rque ſpecierum completæ atque determinatæ, quales definitionibus reſpondent (§. 152 *Log.*), & ad ratiocinandum ſolæ aptæ ſunt (§. 374 *Pſychol. empir.*), tanta difficultate acquiruntur, ut vix credibile ſit, hominem ſermonis uſu deſtitutum, nec ipſo vocabulorum uſu ad attentionem ſucceſſive in individuorum communia dirigendam excitatum, quicquam in ſtudio notiones iſtiuſmodi univerſales ſibi comparandi proficere poſſe. Imo cum definitiones rebus ſenſui, vel imaginationi obviis (imo in cognitione ſymbolica intellectui quoque objectis) ad ſua genera ſuaſque ſpecies diſtincte reducendas

cendas

Digitized by Google

cendas inſerviant (*§.* 179 *Log.*), applicatione illarum ad has per ratiocinium facta (*§.* 356 *Pſychol. empir.*); tanta profecto hic ſeſe offert difficultas, ut jure dubites, utrum ullus unquam mortalium ſermonis uſus expers generum ac ſpecierum notiones determinatas ſibi comparaverit, quibus diſtincte agnitis determinationibus intrinſecis communibus ad ſuum genus, vel ſpeciem ſuam res obvias reduxit. Similiter cum in cognitione intuitiva judicium abſolvatur affirmativum, ſi ea, quæ tanquam a re diverſa ſpectamus, porro tanquam eidem inexiſtentia, vel ad eam quocunque modo pertinentia conſideremus (§. 343 *Pſychol. empir.*), in judiciis autem determinatis, qualia ad ratiocinandum requiruntur (*§.* 360. 361 *Pſychol. empir.*), idea ſubjecti continere debeat omnes determinationes, quibus prædicatum determinatur, & in eas ſimul attentio dirigenda (§. 348 *Pſychol. empir.*); non modo eadem difficultas recurrit, quæ de notionibus abſtractis in cognitione intuitiva abſolvendis modo propoſita fuit, verum etiam inde augetur, quod prædicato reſpondens notio ſæpe eandem difficultatem experiatur, ſemper vero moleſtiam creent determinationes, quæ eam ingrediuntur, tanquam a re diverſæ, mox tamen iterum tanquam eidem inexiſtentes ſpectandæ: ut adeo denuo dubites, utrum ullus unquam mortalium ſermonis uſus expers judicium aliquod univerſale determinatum formaverit, nec ne. Quoniam itaque in omni ratiocinio aut genus ſeu ſpecies, aut prædicatum aliquod vel abſolutum, vel hypotheticum ſubjecto cuidam vindicatur (§. 370 *Pſychol. empir.*); quam ſit difficile ratiocinium abſque ſermonis uſu, ſatis ſuperque apparet, ita ut non immerito dubites, an ullus unquam mortalium abſque ſermonis uſu diſtincte fuerit ratiocinatus. Quamobrem cum uſus rationis ſeſe ratiocinando exerat (*§* 455); vix credibile eſt, abſque ſermonis uſu cuiquam concedi uſum rationis.

Idem quoque confirmatur a poſteriori. Facit huc exemplum juvenis inter urſos educati, ad quod ſæpius jam provocavimus. Deſcribit idem *Bernhardus Connor* in Evangelio Medici art. 15. p. m. 133 & ſeqq. & hic a nobis commemorari meretur, tum ut ſupra dictis plenior conſtet fides, tum ut præſens propoſitio clarius illuſtretur. Anno 1694 in nemoribus ad Lithuaniæ & Ruſſiæ confinia ſitis inter gregem urſorum captus eſt, nis decem circiter annos natus, adſpectu horridus, pilis hirſutus, omnis loquelæ expers, imo ne vocis quidem humanæ compos, nec ullum rationis indicium præbens, pedibus ac manibus inſtar urſorum incedens, vultum tamen humanum externaque nudi corporis figura hominem referens. Baptizatus & in commercio cum hominibus degens levatis contra murum manibus tandem ſtare pedibus didicit, & dapibus humanis aſſuefactus poſt longum tempus feram naturam exuit ac verba quædam rauca & inhumana voce proferre cœpit. Cum jam de ſtatu ſylveſtris vitæ interrogaretur, ejus non magis recordabatur, quam nos eorum, quæ acta ſunt nobis in

cunis

cunis vagientibus. Refert ſimile exemplum idem *Connor*, fide *Joannis Petri van den Brande*, in aula Britannica Legati Batavi, qui hominem ſylveſtrem inter urſos captum A. 1669 ipſemet Varſaviæ vidit. Neque enim infrequens eſt, ut in Lithuania infantes ante fores, vel prope ſepem, vel in agro ab incautis parentibus relicti ab urſo famelico corripiantur & in fruſtula diſcerpti devorentur. Quodſi vero contingat urſam eſſe lactantem, infans captus ad urſile defertur & una cum urſulis educatur. Quamdiu adeo inter urſos degebat homo, nullus loquelæ uſus ei fuit, etſi vocis organa non deſtituerentur naturali illa diſpoſitione, quæ ad loquelam requiritur: ea enim deficiente fieri non potuiſſet, ut poſtea inter homines loquelam didiciſſet. Quamdiu deerat loquela ſeu ſermonis uſus, nec ignotæ eidem actiones a ratione pendentes imitationi eſſe poterant; nullis quoque operationibus intellectus locus erat, nullum rationis indicium ſeſe præbebat. Quod vero in aliis, loquelæ expertibus, qui inter homines commorantur, cœca imitatione actionum in aliis a ratione pendentium imponi nobis poſſit, quaſi rationis indicia præberentur, alio quodam non minus memorabili exemplo comprobatur, quod in Hiſtoria Academiæ Regiæ Scientiarum Pariſinæ Anno 1703 commemoratur. Etenim juvenis quidam a nativitate ſurdus & mutus a parentibus religioni Pontificiæ addictis edoctus fuerat ea omnia, quæ in externo cultu divino obſervanda, veluti ut ſigno crucis notaret frontem, os & pectus, ut aquam benedictam ſeu luſtralem faciei aſpergeret, ut in genua procideret & geſtus precantis imitaretur. Cum caſu fortuito auditus compos factus fuiſſet, ſono campanarum in aures prope adſtantis illapſo, & quatuor circiter menſibus elapſis verba imperfecta fundere didiciſſet; non ſolum nullam de Deo, anima & moralitate actionum ideam habere deprehendebatur a Theologis ſolerter examinatus; ſed & eum nunquam animum advertiſſe ad ea, quæ alios imitatus didicerat, multo minus ſuper iiſdem reflexiſſe palam erat: contentus quippe ſimplici ſenſibilium ipſi oblatorum perceptione. Videmus itaque hominem, ſermonis uſu minime poſſentem, imitatum quidem fuiſſe ea, quæ vidit in aliis; ſed abſque omni attentione ac reflexione, & abſque omni uſus rationis uſu, quippe quem abſque attentione ac reflexione dari minime poſſe negandum non eſt, cum attentione ac reflexione opus ſit ad conſequendas notiones univerſales, ſine quibus nullus eſt rationis uſus (§. 457). Ceterum patet, non modo hominem inter urſos educatum nullam edidiſſe mentis operationem, quamdiu ſermonis expers fuit; ſed & alterum inter homines educatum & eorum actiones imitatum ab omni propemodum mentis operatione abſtinuiſſe, quamdiu in eodem ſtatu fuit. Unde ſatis conficitur, quanta ſit neceſſitas verborum vel aliorum ſignorum æquipollentium ad edendas mentis operationes. Unuſquiſque etiam in ſeipſo experietur, quam ſit difficile mentis elicere operationes abſque

vocabu-

vocabulorum uſu, ſiquidem vim ſibi ipſi inferre voluerit ad abſtinendum a vocabulis, dum notionem univerſalem formare, dum judicare, dum ratiocinari intendit, veluti dum de negotio aliquo deliberat. Et ipſimet experti ſumus, quam moleſtum nobis acciderit, ubi operationes mentis abſque vocabulorum vel aliorum ſignorum æquipollentium uſu abſolvendas diſtincte percipere conati fuimus. Quod vero ſignorum ope præſtari poſſint, quæ abſque iiſdem fieri impoſſibile eſt, nemo ignorat qui in Algebra verſatus præclarum illorum in operationibus mentis uſum expertus. Exemplo quoque eſſe poteſt *Arenarius Archimedis*, in quo luculenter docet quantus ſit ad diſtincte percipienda convenientium terminorum uſus, quæ alias facultates inferiores confundunt. Signa vero iſtiuſmodi ſunt vocabula, quibus ad genera & ſpecies rerum, ſeu entia univerſalia denominanda & ad prædicata iiſdem convenientia determinate enuntianda utimur.

Facultates ſuperiores quaſi ſepultæ ſunt, ut ne veſtigium quidem ipſarum appareat, quamdio niſi per commercium cum hominibus aliis excitentur. Quamobrem cum abſque ſermonis uſu commercium iſtud propemodum nullum ſit; abſque eo facultates ſuperiores ad agendum ne excitantur quidem, nedum exerceantur, quantum ad rationis uſum ſufficit. Qui ex anterioribus percepit, quid proprie ſint facultates mentis, is non mirabitur, homini ſibi unice relicto & ab omni commercio hominum ſejuncto tam parum prodeſſe animam rationalem, ita ut abſque eadem vitam, quam degit, agere poſſet, etiamſi facultatibus inferioribus tantummodo gauderet. Imo ubi inter homines degit, magis ipſi prodeſſent facultates ſolæ inferiores, quam inter animantia bruta commoranti prodeſſe poſſunt ſuperiores: etenim in priori caſu multa non infeliciter imitatur, quæ ſine ratione aſſecuti non fuerant alii, in poſteriori autem auxilio facultatum ſuperiorum per ſe nihil aſſequitur. Unde patet non naturam, ſed hominem hominem efficere rationalem, ſiquidem eum demum rationalis titulo dignari volueris, qui ratione utitur, quemadmodum communis fert uſus loquendi, etſi inconſtantiam loquendi rejicientes, ab ea diſceſſerimus (§. 451). Citra tamen inconſtantiam loquendi dici poteſt, hominem efficere ut homo utatur ratione & ut eam rationalem eſſe appareat.

§. 462.

Uſus rationis in corpore ſeſe exerit per ideas materiales vocabulorum. Exerit enim ſeſe ratiocinando (§. 455). Enimvero omnia noſtra ratiocinia per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari ſolent (§. 415). Ergo uſus quoque rationis in corpore ſeſe exerit per ideas materiales vocabulorum. *Quid uſui rationis in corpore reſpondeat.*

Idem etiam ſic oſtenditur. Uſus rationis ſupponit omnes operationes mentis (§. 456), & notiones univerſales determinatas (§. 457). Enimvero non modo omnes operationes mentis (§. 416), verum etiam notiones univerſales, generum ſcilicet ac ſpecierum (§. 395), quantumlibet abſtractæ (§. 396), imo ipſarum rerum immaterialium (§. 397), per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur. Nihil adeo ad uſum rationis requiritur, quod non per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentari poſſit. Omnis adeo uſus rationis per eaſdem in cerebro ſeſe exerit.

Digitized by Google

Seduxit hoc Materialiſtas, ut ſibi perſuaderent, actus rationales non repugnare mechaniſmo corporis, cum ea, quæ ſunt animæ, ab iis, quæ ad corpus ſpectant, non ſatis diſcernerent. Ceterum apparet, ex eo quidem, quod anima ſit rationalis, recte concludi ejus immaterialitatem, non tamen unica, quemadmodum vulgo fieri ſolet, illatione; verum longo admodum ratiociniorum ſyrmate opus eſſe, ut tandem a ratione ad immaterialitatem pervenias. Nimirum redeundum eſt ad impoſſibilitatem apperceptionis in materia: unde nos in ſuperioribus eandem deduximus (§. 44).

§. 463.

Uſus rationis a memoria dependentia.

Ad uſum rationis memoria requiritur. Uſus enim rationis ratiocinando ſeſe exerit (§. 455). Quamobrem cum in ratiociniis dato judicio uno memoria nobis ſuppeditare debeat judicium quoddam præteritum, quod ita ſeſe habere, prout ſe nobis offert, probe nobis conſcii ſumus, aut eſſe ſaltem videmur (§. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*); ad uſum rationis memoria requiritur.

Imo cum uſus rationis notiones univerſales determinatas ſupponat, & quo quis plures habet, quoque magis familiares eas experitur, eo amplior & promptior ſit rationis uſus (§. 457), notiones autem iſtæ memoria tenendæ ſint, ac memoria polleat opus eſt, qui multas eadem tenere debet; memoria bona uſum rationis amplificat.

§. 464.

Uſus rationis quomodo imminuatur & amittatur.

Si memoria læditur, uſus rationis imminuitur, imo prorſus amittitur. Uſus enim rationis ſeſe exerit ratiocinando (§. 455). Quamobrem cum læſa memoria anima ad ratiocinandum inepta reddatur (§. 420); eadem læſa uſus rationis non amplius ſeſe exerere poteſt, quemadmodum ante. Aut igitur imminuitur, aut prorſus amittitur, pro diverſo ſcilicet læſionis memoriæ gradu.

Ceterum repetenda hic ſunt, quæ de ineptitudine ad ratiocinandum ex læſione memoriæ ſupra annotavimus (*not.* §. 420). Non confundenda ſunt, quæ ab oblivione proficiſcuntur, cum iis, quæ læſioni memoriæ tribuenda. Illa enim impotentia particularis; hæc univerſalis aut propemodum univerſalis eſt. Nimirum qui obliviſcitur notionum univerſalium ad uſum rationis in caſu quodam particulari requiſitarum; is ſe rationalem probare nequit in caſu iſto particulari, etſi promptus ſit rationis uſus in aliis. Læſa autem memoria rationalem ſeſe probare nequit in ullo caſu, aut ſaltem in maxime vulgaribus, aut nonniſi longiori temporis ſpatio, quam fieri ſolet, ubi quis memoriæ defectu nullo laborat.

§. 465.

Cur uſus rationis a cauſis materialibus & ſenectute imminuatur & tollatur.

Quoniam memoria a cauſis materialibus lædi poteſt (§. 298), veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ipſa ſenectute (§. 299), læſa autem memoria, uſus rationis imminuitur, vel prorſus amittitur (§. 464); ***a cauſis materialibus, veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ipſa ſenectute uſus rationis imminui, imo prorſus tolli poteſt.***

Sane ob decreſcentem uſum rationis ſenes iterum pueros fieri dicimus: etenim & pueris deeſt, vel minimum imbecillis eſt rationis uſus. Decreſcente vero uſu rationis, ad negotia tractanda non magis apti ſunt ſenes, quam pueri.

§. 466.

Uſus rationis ex læſione cerebri ſublatus.

Similiter quia memoria læditur, ſi cerebrum læditur (§. 422), læſa autem memoria uſus rationis imminuitur, imo prorſus tollitur (§. 464); ***læſo cerebro uſus rationis imminui, imo prorſus tolli poteſt.***

Enimvero

Enimvero cum oondum exploratum ſit, qualis læſio cerebri ad læſionem memoriæ requiratur (*not.* §. 422), adeoque & ignoretur, qua cerebri læſione uſus rationis imminuatur, vel prorſus tollatur; ideo diſtincte exponi nequit, quantus defectus uſus rationis a læſione cerebri data dependeat, & quando is prorſus tolli debeat. Poſſibilitatem vero ejus, quod aſſeritur, confirmant exempla inter obſervationes Medicorum reperiunda, veluti quando ex vulneribus vel contuſionibus capitis, item ex percuſſionibus pugno factis in pueritia & adoleſcentia a parentibus ac pædagogis imprudentibus, imbecillior evaſit uſus rationis.

§. 467.

Theoriæ definitio.

Per *Theoriam* hic intelligimus veritatum univerſalium complexum.

Ita theoriam digeſtionis ciborum io ventriculo habet, cui veritates univerſales de eadem ſunt perſpectæ. Similiter theoriam triangulorum habet, cui veritates univerſales de triangulis ſunt cognitæ. Theoriam negotii alicujus habet, cui veritates univerſales de iſto negotio perſpectæ ſunt. Unde apparet, quandonam theoria ſit completa aut perfecta; quando incompleta aut imperfecta. *Completa* nimirum complectitur veritates univerſales ad ſtatuendum de aliqoa re in quolibet caſu ſufficientes: *incompleta* vero comprehendit quaſdam ſaltem, ſed quæ ad ſtatuendum de re aliqua non ſufficiunt in omni caſu. Enimvero cum terminis iſtis jam uſi fuerimus io ſimili caſu, quando de notionibus agebatur (§. 92 *Log.*); non opus eſt ut io iis explicandis multi ſimus.

§. 468.

In quibusnam ratione deſtituamur.

Si cui deficit rei cujuſdam theoria; quoad eam uſu rationis deſtituitur. Etenim ſi cui theoria rei cujuſdam deficit, is veritatibus univerſalibus ad eam ſpectantibus deſtituitur (§. 467). Quamobrem cum uſus rationis notiones univerſales determinatas præſupponat (§. 457); uſus quoque rationis circa eam rem ſeſe exercere nequit.

Ita ſi cui deeſt theoria triangulorum, illi quoque deeſt uſus rationis, quando de triangulis judicandum, quid iiſdem conveniat. Similiter ſi cui deeſt theoria juris naturalis, illi quoque nullus eſt rationis uſus, quando de juſtitia negotii cujuſdam ſeu de eo, quid juſtum eſt, in aliquo negotio quæſtio iocidit.

§. 469.

Cur in quibuſdã conceſſus uſus rationis denegetur in aliis.

Quamobrem cum fieri poſſit, ut quis theoriam objecti cujuſdam habeat, nullam tamen habeat objectorum aliorum; *is uſu rationis pollere poteſt in aliquo veritatum genere, etſi eodem deſtituatur in alio.*

Hioc patet ratio, cur quis in Matheſi abſtracta adeo excellere poſſit, ut magno ſuo merito Mathematicus ſummus appelletur, & ob rationis uſum eximium admirationi ſit ipſis intelligentibus; in Metaphyſicis vero, veluti in Theologia naturali, quæ ejus pars eſt, tam jejune loquatur, ut exiguus ipſi rationis uſus conceſſus videatur. Plurimum adeo falluotur, qui ſibi perſuadent, eum ſe eodem modo ratioois uſu pollentem probaturum in omnibus, quo in uno quodam veritatum genere ſe probat. Et ne quis hoc præjudicio captus de ſuis facultatibus plus ſperet, quam io iis eſt, atque viribus ſuis imparia auſus famæ ſuæ maculam inurat, cum non omnium ſit ex veritate ſtatuere; ideo præſens corollarium cum propoſitione præcedente probe perpendere debet. Theoriæ pſychologicæ acceptum ferendum, ne viribus propriis nimis confidamus, nec oimiam virorum ceteroquin clarorum confidentiam in pejorem partem interpretemur.

§. 470.

Cur nemo in omnibus uſu rationis polleat.

Nemo hominum in omnibus uſu rationis pollere poteſt. Si enim qua in re uſu rationis pollere debet, neceſſe eſt ut ipſi in promptu ſint notiones univerſales ad eam ſpectantes eædemque determinatæ (§. 457). Enimvero notionum univerſalium pro multitudine rerum tantus eſt numerus, ut nemo eis omnes familiares experiri poſſit, quemadmodum nemo negabit,

Ee 2 qui

qui animum ad iſtam multitudinem advertit. Quamobrem fieri quoque nequit, ut quis in omnibus uſu rationis polleat.

Non urgeo imparfectionem diſciplinarum, quam hodienum accuſare tenentur ſagaciores, cum in iis notiones determinatæ ſint rariſſimæ. Nos id unice agimus, ut aas introducere conamur: ſad non eſt unius hominis, neque unius ſaculi tanto mederi dafactui. Nemo novit, quantus ſit defectus theoriarum in iis, ubi theoriæ completæ maximo forent uſui. Sed cum his malis ſucceſſu tamporis medela afferri poſſit, modo alii eadem via pergant, qua nos incadimus & quam ipſis monſtramus; ideo talam afferre lubet rationem, quæ ſemper firma arit, ad quamcunque demum perfectionem theorias evehi continget. Sane ubi theoriæ magis evadent perfectæ, numerus notionum univarſalium, ſine quibus rationis uſus nullus eſt, manifeſtior evadet. Ecquis non novit, quantus ſit varitatum geometricarum numerus, ut, qui eas familiares experiri valint, omnam in numaris & figuris ætatem conſumara taneantur, ac ne ſic quidem perſpectas habent omnas? Dubium varo non eſt campum veritatum univerſalium in aliis diſciplinis non minus arctis limitibus contineri.

§. 471.

Ratio ſumma quænam.

Ratione ſumma præditum eſt ens, quod omnium veritatum univerſalium nexum perſpicit. Quoniam enim ratio ei major eſt, qui plurium veritatum univerſalium nexum perſpicit, quam illi, qui pauciorum nexum perſpicit (§. 488 *Pſychol. empir.*); major concipi non poteſt, quam quæ in perſpicientia nexus omnium veritatum univerſalium conſiſtit. Quoniam vero ſumma eſt ratio, qua major concipi nequit; ratione utique ſumma præditum eſt ens, quod omnium veritatum univerſalium nexum perſpicit.

Utemur hoc principio in Theologia naturali, Deo rationem ſummam vindicaturi.

§. 472.

Cur homini non conveniat.

Anima humana ratione ſumma prædita eſſe nequit. Impoſſibile eſſe ut omnium veritatum univerſalium nexum perſpiciat homo, jam antea ſumſimus (*in demonſtratione* §. 470), nec erit, qui refragetur, niſi in ruborem dari velit. Quamobrem cum ratione ſumma præditum non ſit ens, quod omnium veritatum univerſalium nexum minime perſpicit (§. 471); anima quoque humana ratione ſumma prædita eſſe nequit.

Idem etiam ſic oſtenditur. Nemo hominum in omnibus uſu rationis pollere poteſt (§. 470), neque adeo omnium veritatum univerſalium nexum perſpicere valet (§. 452). Ratione igitur ſumma præditus eſſe nequit (§. 471).

Recolenda hic ſunt, quæ de denegato uſu rationis univerſali paulo ante (*not.* §. 470.) annotavimus.

§. 473.

Ingeniũ num excedat vim repræſentativam univerſi.

Ingenium vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Conſiſtit enim ingenium in facilitate obſervandi rerum ſimilitudines (§. 476 *Pſychol. empir.*), conſequenter ea, quæ in rebus pluribus diverſis eadem ſunt (§. 195 *Ontol.*). Quamobrem cum ea, quæ in rebus diverſis eadem ſunt, obſerventur, ſi in rebus ſimul perceptis attentionem defigas & ſuper iiſdem reflectas (§. 237. 257 *Pſychol. empir.*), ipſo autem uſu contrahatur facilitas utendi attentione ac reflexione (§. 248. 255. 263 *Pſychol. empir.*); ingenium non ſupponit niſi facilitatem attentionis ac reflexionis.

Quam-

Digitized by Google

Quamobrem cum ratio attentionis & reflexionis ex vi repræſentativa, qualis in anima datur, reddi poſſit (§. 367 & ſeqq.); ingenium minime excedit vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur.

Idem etiam ſic oſtenditur. Notiones univerſales generum & ſpecierum vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt (§. 392). Quoniam itaque ſpecies in ſimilitudine individuorum (§. 233 *Ontol.*), genera in ſimilitudine ſpecierum, & genera ſuperiora in ſimilitudine inferiorum conſiſtunt (§. 234 *Ontol.*); notiones univerſales non acquiruntur, niſi quatenus ſimilitudinem rerum, quas percipimus, obſervamus. Obſervatio adeo ſimilitudinis rerum vim repræſentativam univerſi non excedit. Et quamvis genera & ſpecies per eſſentialia determinentur (§. 247 *Ontol.*), adeoque nonniſi ſimilitudo, quæ obſervatur, ad eſſentialia ſpectet, conſequenter particularis tantum videatur; cum tamen per ſolam reflexionem & abſtractionem notiones univerſales completæ ac determinatæ non efficiantur (§. 401), præter identitatem eſſentialium determinationum, quibus ſimilitudo generibus ac ſpeciebus conveniens continetur, obſervantur ſimul alia, quæ in rebus eadem ſunt (§. 320 *Log.*), accuratiori indagine poſtea ab eſſentialibus, quibus permixta ſunt, diſcernenda. Patet itaque ex acquiſitione notionum univerſalium colligi facultatem obſervandi ſimilitudines rerum in genere, conſequenter obſervationem ſimilitudinis in genere non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Jam vero facilitas obſervandi rerum ſimilitudines ingenium eſt (§. 476 *Pſychol. empir.*). Ingenium itaque vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit.

§. 474.

Ingenium a cerebro pendet. Ingenioſo enim imaginatio vivax (§. 479 *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque imaginationi immateriali, quæ in anima datur, materialis quoque imaginandi facultas in corpore reſpondet (§. 227), ob continuam ſcilicet phantaſmatum atque idearum materialium coexiſtentiam (§. 206), & imaginationis hujus materialis ſedes in cerebro exiſtit (§. 228); imaginatio vivax rationem ſufficientem in cerebro habet (§. 56 *Ontol.*), quatenus ſcilicet ex iis, quæ in cerebro ſunt, intelligitur, cur imaginatio vivax ſit, adeoque a cerebro pendeat (§. 851 *Ontol.*). Pendet igitur quoque ab eodem ingenium. Porro qui ingenio pollet, idem & memoria pollet (§. 480 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum bonitatis memoriæ ratio in fibrillis nerveis, ex quibus cerebrum conſtat, contineatur (§. 306 *Pſychol. rat.* & §. 56 *Ontol.*); bonitas memoriæ a cerebro dependet (§. 851 *Ontol.*). Atque adeo denuo patet a cerebro quoque dependere ingenium. *Dependentia ingenii a conſtitutione cerebri.*

Quodſi dubites, num ex cerebri ſtatu poſſit reddi ratio, cur imaginatio vivax ſit; idem facile oſtenditur. Vivax enim imaginatio eſt, ſi phantaſmata producta multum claritatis habent (§. 478 *Pſychol. empir.*). Enimvero claritas ideæ ſenſualis pendet a celeritate motus,

in quo

in quo idea materialis eidem reſpondens conſiſtit (§. 126), conſequenter & claritatis phantaſmatum ratio, quæ ſunt ideæ ſenſuales reproductæ (§. 104 *Pſychol. empir.*), aut ex iis derivatæ (§. 140. 143 *Pſychol. empir.*), eſt celeritas motus, in quo phantaſmatis reſpondentes ideæ materiales conſiſtunt (§. 206). Ex ſtatu itaque cerebri ratio reddi poteſt imaginationis vivacis. Nimirum alia eſt fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum contextum eſt, conſtitutio in iis, qui imaginationem vivacem habent; alia in aliis, quibus minus vivax eſt. Ideæ enim iſtæ materiales eaſdem habent in omnibus hominibus cauſas, cum ſint effectus ab actione ſenſibilium in organa ſenſoria pendentes; differentia igitur aliunde eſſe nequit, quam a diverſitate fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum conſtat.

§. 475.

Cur læſo cerebro lædi queat ingenium.

Læſo igitur ***cerebro ingenium lædi poteſt*** (§. 474). Scilicet læditur ingenium, ut non amplius tam facile ſimilitudinem rerum obſervare poſſis, quam antea poteras (§. 476 *Pſychol. empir.*), ſi ſtatus cerebri, adeoque fibrillarum nervearum, ex quibus cerebrum conſtat, qualitates & quantitas mutentur, ut non amplius eædem permaneant, quales fuerant, cum ingenio polleres.

Quoniam iſtæ qualitates nondum ſunt perſpectæ, nec mutatio iſta diſtincte exponi poteſt, conſequenter nec explicare poſſumus, quali læſione cerebri imminuatur aut prorſus deſtruatur vis ingenii.

§. 476.

Læſio ingenii cur cum læſione memoriæ connexa.

Quæ memoriam lædunt, ingenio quoque noxia ſunt. Qui enim ingenio pollet, idem & memoria pollere debet (§. 480 *Pſychol. empir.*). Quodſi ergo contingat, vim memoriæ imminui, vel prorſus deſtrui; ingenium quoque hoc ipſo imminui, vel prorſus deſtrui debet. Quamobrem quæ memoriam lædunt, ea quoque ingenio noxia ſunt.

Poterat idem confirmari a poſteriori. Conſtat enim ingraveſcente ætate, qua memoriæ vis atque imaginationis vivacitas perit, ingenii quoque vim decreſcere ſolere, ita ut ad ea opera, quæ ingenii ſunt, ſe minus aptos experiantur. Ita ſenes ad pangenda carmina ingenii venas ſibi deficere ſentiunt.

§. 477.

Cauſæ ingenium lædentes.

Quoniam memoria a cauſis materialibus lædi poteſt (§. 298), veluti vi morborum acutorum atque capitis, imo ipſa ſenectute (§. 299); ***ingenii*** quoque ***vis a cauſis materialibus imminui vel prorſus deſtrui poteſt, imo tale quid effici poteſt vi morborum acutorum atque ipſa ſenectute.***

Exempla peti poſſunt a poſteriori, quibus idem confirmatur. Nimirum conquirenda ſunt ea, ubi ingenioſis labefactatur memoria a cauſis materialibus.

§. 478.

Ars inveniendi num vim repræſentativam animæ excedat.

Ars inveniendi vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Arte inveniendi a priori ex notionibus determinatis ſeu veritatibus univerſalibus cognitis eruuntur veritates incognitæ (§. 461 *Pſychol. empir.*), & quidem per ratiocinia (§. 460 *Pſychol. empir.*), operationibus mentis ingenio ſubinde ſuppetias ferente (§. 481 *Pſychol. empir.*). Enimvero notiones univerſales generum & ſpecierum (§. 392), cum judiciis intuitivis (§. 402), ac diſcurſivis (§. 410), vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt: nec eam excedunt ratiocinia (§. 405), imo nec ingenium (§. 473). Quoniam itaque eandem non excedunt,

cedunt, quæ ad artem inveniendi neceſſaria ſunt; ars inveniendi a priori eam excedere nequit.

Ars inveniendi a poſteriori veritatem incognitam eruit vel ex obſervationibus, vel experimentis (§. 457 *Pſychol. empir.*), adeoque ex factis naturæ (§. 456 *Pſychol. empir.*), quæ ſenſu percipimus, vel in mente noſtra ad nos ſpectantia appercipimus (§. 436 *Pſychol. empir.*). Notiones univerſales completæ ac determinatæ non per ſolam reflexionem atque abſtractionem conſtituuntur (§. 401), adeoque præter primam mentis operationem opus quoque ceteris; id quod intuitiva quadam ratione patet per ea, quæ integro capite de uſu Logicæ in veritate a poſteriori detegenda tradidimus (§. 669 & ſeqq. *Log.*). Quamobrem cum nulla mentis operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat (§. 413); nec eam excedere poteſt ars inveniendi veritatem a poſteriori.

Cum ars inveniendi ſumma intellectus perfectio ſit, quam acquirere valet; per hanc propoſitionem patet, ex vi repræſentativa univerſi rationem ſufficientem reddi poſſe, cur ad ſummam perfectionem pertingat intellectus, quam conſequi poteſt.

§. 479.

Ars inveniendi in corpore conſiſtit in excitatione idearum materialium in cerebro operationibus animæ convenienter facta. Etenim ars inveniendi a priori ratiocinando colligit ex notionibus determinatis veritates latentes (§. 460 *Pſychol. empir*), ſuppetias ferente ſubinde ingenio (§. 481 *Pſychol. empir.*). Enimvero notiones ſpecierum vel generum (§. 395), quantumlibet abſtractæ (§. 396), ipſarum etiam rerum immaterialium (§. 397), atque omnes operationes mentis per ideas materiales vocabulorum in cerebro repræſentantur (§. 416), imo ingenium quoque a cerebro pendet (§. 474). Quamobrem ars inveniendi a priori conſiſtit in excitatione idearum materialium in cerebro operationibus animæ convenienter facta. Et quoniam ars inveniendi a poſteriori veritatem eruit ſenſu duce (§. 436 *Pſychol. empir.*), conveniente uſu operationum intellectus (§. 669 & ſeqq. *Log.*), ideis autem ſenſualibus ſingulis ſuæ reſpondent materiales (§. 113) & ſingulæ operationes mentis per ideas materiales in cerebro repræſentantur (§. 416): ars quoque inveniendi a poſteriori in corpore conſiſtit in excitatione idearum materialium operationibus mentis convenienter facta, ſenſu invitante.

Quid arti inveniendi in corpore reſpõdeat.

Quia propter difficultatem operationes mentis abſque vocabulorum vel aliorum ſignorum uſu abſolvendi nemo unquam inventorem egit, vel aget, qui in ſola cognitione intuitiva acquieſcit; in arte quoque inveniendi non aliam ſupponimus cognitionem, niſi ſymbolicam.

SECTIO II.

DE FACULTATE APPETENDI

CAPUT I.

De Appetitu ſenſitivo & Averſatione ſenſitiva atque Affectibus.

§. 480.

Conatus mutandi perceptionem.

I*N omni perceptione præſente adeſt conatus mutandi perceptionem.* Perceptiones in anima continuo mutantur, aliis aliiſque ſibi invicem ſuccedentibus, quemadmodum unuſquiſque in ſeipſo experitur. Enimvero perceptiones noſtræ vi animæ producuntur, qualeſcunque tandem fuerint (§. 61). Quamobrem cum vis omnis continuo tendat ad mutationem ſtatus ſubjecti, cui ineſt (§. 725 *Ontol.*); in omni perceptione præſente adeſt conatus mutandi perceptionem.

Qui notionem virium familiarem experitur, nihil difficultatis ſentiet in propoſitione præſente admittenda. In gratiam itaque eorum, quibus ea nondum familiaris eſt, rem exemplo vis motricis declarari conſultum. Mobile in motu conſtitutum locum continuo mutat. Mutatio iſta eſt a vi motrice, quæ in conatu locum continuo mutandi conſiſtit. Quamobrem in ſitu præſente, quem corpus habet ad alia, adeſt conatus mutandi iſtum ſitum: qui ſi abeſſet, mutatio nulla ſequeretur.

§. 481.

Perceepturitio quid ſit & exiſtentia.

Conatus mutandi perceptionem præſentem dicitur *Percepturitio*. Quamobrem cum in omni perceptione præſente adſit conatus mutandi perceptionem (§. 480); *in omni perceptione adeſt percepturitio.*

Termino percepturitionis uſi jam ſunt alii, adeoque & nos eodem etſi minus Latino uti nulli dubitamus, cum ipſa etymologia vocabuli ad ipſum plenius intelligendum manuducat vi ſimilitudinis, quæ animæ percepturienti cum ſtomacho eſuriente intercedit.

§. 482.

Percepturitio in ſenſationibus.

Quoniam ſenſationes ſunt perceptiones (§. 65 *Pſychol. empir.*); *in ſenſatione præſente etiam adeſſe debet percepturitio, ſeu conatus eandem mutandi* (§. 481). Idem etiam ex ipſa eſſentia atque natura animæ demonſtratur. Anima enim habet vim ſibi repræſentandi hoc univerſum (§. 63), adeoque producendi perceptiones, quæ ſenſationum nomine veniunt (§. 65 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum vis omnis in conatu continuo mutandi ſtatum ſubjecti, cui ineſt, conſiſtat (§. 725 *Ontol.*); animæ quoque conatus producendi perceptiones, quæ ſenſationum numero ſunt, continuus eſſe debet, conſequenter in omni ſenſatione præſente adeſt conatus eam mutandi, adeoque percepturitio (§. 481).

Quæ

Digitized by Google

Quæ hactenus de perceptуritione dicta ſunt, non alio fine in medium afferuntur, quam ut naturam appetitus penitus intelligamus atque perſpiciamus, quomodo idem a vi repræſentativa univerſi proficiſcatur. Memini enim, cum in Ratione Prælectionum ſect. 2. c. 3. §. 22. primum aſſeruiſſem me animam habere pro ſubſtantia ſibi repræſentante univerſum pro ſitu corporis ſui organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt; quoſdam ſibi perſuaſiſſe, hoc modo ſaltem facultatis cognoſcendi rationem haberi, quod non viderent, quomodo inde ſequatur appetitus. Malevolorum vero cavillationes, quod per hoc negetur animæ convenire appetitum, conſequenter libertas voluntatis tollatur, adeoque virtus omnis ſubvertatur cum religione omni, cum dignæ ſint quæ rideantur, non quæ refutentur, inſuper habemus: ſilentio tamen non prætereundæ, ut conſtet fatorum philoſophiæ noſtræ prorſus ſingularium ratio.

§. 483.

Corpus noſtrum percipimus, quatenus organis ſenſoriis qua talibus mutationem inducere valet. Anima enim ſibi repræſentat hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62). Quamobrem cum corpus noſtrum ſit pars hujus univerſi & perinde ac alia corpora mutationes organis ſenſoriis inducere poſſit; anima quoque ipſum mutationibus iſtis convenienter repræſentare, adeoque percipere debet (§. 24 *Pſychol. empir.*). Percipimus itaque corpus noſtrum, quatenus organis ſuis ſenſoriis qua talibus mutationem inducere valet.

Quatenus corpus noſtrum percipimus.

A poſteriori veritas ſatis manifeſta, quæ ſimul loquitur corpus noſtrum in organa propria ſenſoria inſtar aliorum ſenſibilium agere poſſe. Sane diverſæ corporis partes oculis ita objici poſſunt, ut radii luminis inde in oculum eodem modo reflectantur, quo ab aliis viſibilibus reflectuntur. Eodem modo cum in oculum agant, quo viſibilia alia in eundem agunt; eodem quoque modo eaſdem videmus, quo alia viſibilia videmus. Facies vero & quæ in tergo ſunt lumen in oculos reflectere nequeunt, niſi ſpeculorum auxilio, adeoque faciem & quæ in tergo ſunt, nonniſi ſpeculorum auxilio videre valemus. Porro ſi manibus tangimus corpus proprium, & manus percipit partem, quæ tangitur, & pars, quæ tangitur, percipit manum: quoniam tam manus parti contactæ, quam pars contacta manui inducit mutationem iſtiuſmodi, qualem tangibilia manui vel parti corporis noſtri cuicunque alteri inducere ſolent. Similiter ſi pars corporis percuſſa ſonum quendam edit, vel affrictu partium corporis ſonus quidam excitatur, in aurem illapſus eodem modo percipitur, quo ſonus quicunque alius percipi ſolet. Nimirum cum in omni caſu fibrillis nervorum ſenſoriorum motus imprimatur & ad cerebrum uſque propagetur, quemadmodum ab aliis ſenſibilibus fieri ſolet (§. 111); ideas quoque materiales corporis noſtri habemus, quales aliorum ſenſibilium habemus (§. 112), conſequenter illis etiam ſenſuales coexiſtere debent, quales his coexiſtunt (§. 114).

Ita videmus manus noſtras pedeſque noſtros, pectus quoque atque ventrem abſque ſpeculorum ope; at faciem non contuemur, niſi quando ſpeculo obvertitur. A tergo non videmus corpus noſtrum, niſi quatenus radii ab eodem in ſpeculum majus illapſi inde reflectuntur in minus & ab hoc demum in oculum. Manu ſuras tangentes, & manus, & ſuras

tactu percipimus. Sed hæc notiora ſunt, quam ut ea hic recenſeri ſit opus. Expendenda tamen veniunt, ut non modo propoſitioni præſenti ſua conſtet claritas; verum ut inde quoque lux affundatur aliis, quæ ſequuntur.

§. 484.

Cur anima ſibi conſcia dependentiæ actionis ſenſibilium a ſitu corporis.

Anima ſibi conſcia eſt, actionem ſenſibilium in organa noſtra ſenſoria a ſitu corporis noſtri pendere. Anima enim nonmodo objecta alia ſenſibilia, dum in organa ſua agunt; verum etiam ipſum corpus ſuum percipit, quatenus mutationem inſtar aliorum ſenſibilium organis noſtris inducere valet (§. 483). Organa igitur noſtra ſenſoria ſeu partes corporis, quibus inſunt, quando cum ſenſibili in ea agente una percipimus vel ſenſu ope, vel quatenus iſta imaginamur (§. 104 *Pſychol. empir.*), ſenſibilium actionem in organa noſtra ſenſoria a ſitu corporis pendere animadvertimus: cujus dependentiæ ulterius convincimur quatenus nobis conſcii ſumus, mutato corporis ſitu reſpectu ſenſibilium mutari quoque perceptionem, nec amplius a nobis percipi, quæ antea percipiebantur.

Propoſitionis præſentis veritas a nemine in dubium vocari poteſt: quoniam tamen eadem utemur ad probanda alia, quæ non eadem evidentia nituntur, eandem hic apponere debuimus, reddentes ſimul rationem, cur id fieri debeat, cum noſtrum jam ſit ſerutari rationes eorum, quæ ſunt.

§. 485.

Dependentia mutationis ſenſationis a mutato corporis ſitu.

Anima ſibi conſcia eſt, ſine mutatione ſitus corporis ad objectum aliquod non mutari ſenſationem. Mutatur autem *ſitus corporis ad ſenſibile vel motu objecti, quod jam percipitur, aut alterius, quod percipi debet, ſive motu corporis aut partium ejus, veluti capitis aut oculorum, ſive utroque pro varietate circumſtantiarum diverſimode variato ſimul.* In omni ſenſatione adeſt conatus mutandi præſentem (§. 482). Enimvero anima ſibi conſcia eſt, actionem ſenſibilium in organa ſenſoria, ſine qua nulla datur ſenſatio (§. 65 *Pſychol. empir.*), a ſitu corporis ſui pendere (§. 484). Conſcia igitur ſibi eſt, ſine mutatione ſitus corporis ad objectum aliquod non mutari ſenſationem.

Quæ de mutationis ſitus corporis diverſis modis dicuntur, abſque probatione admitti poſſunt & ex iis patent, quibus propoſitionis veritas a poſteriori confirmatur. Si nobis refertur eſſe quodam in loco animal peregrinum, quod accedentibus ſpectandum exhibetur; illud viſu percipiendi gratia nos in iſtum locum conferimus. Mutatur adeo ſitus corporis, quem ad viſibilia præſentia habebat, ut eorum loco videamus viſibile aliud. Situs adeo corporis ad viſibilia mutatur ipſo corporis rotius ſitu locali. Idem accidit, ubi ad viſibile aliquod e longinquo minus clare ac diſtincte perceptum accedimus, ut idem clarius atque diſtinctius videamus. Ex adverſo ubi viſibile aliquod e longinquo conſtitutum non ſatis clare ac diſtincte percipimus, aut quæ a latere obliquius poſita ſunt, non niſi obſcurius aut prorſus non videmus; eadem ad nos afferri jubemus, ut in vicinia oculo directe oppoſita videantur clarius atque diſtinctius. Situm corporis

Digitized by Google

poris noſtri ad viſibile allatum non amplius eſſe eundem, qui fuerat ante, patet. Mutatur autem objecti viſibilis motu locali. Uterque caſus obtinet in tactu. Tangi nequit tangibile, ut percipiatur tactu, niſi manu ad idem applicata, aut tangibili ad aliquam corporis noſtri partem applicato. Nulla igitur inter organum tactus & tangibile requiritur diſtantia. Quodſi ad tangibile accedimus, ſitus corporis ad idem mutatur totius corporis noſtri motu; ſi vero tangibile ad nos affertur, mutatur corporis noſtri ad idem ſitus motu objecti ſenſibilis, & quando denique manum applicamus ad tangibile, ſitus corporis noſtri ex parte mutatur ad ſenſibile, motu locali partis corporis noſtri. Similiter ſi caput elevamus, ut picta in laqueari imago oculis directe objiciatur, quæ ante ſubobſcurius videbantur, nunc clarius atque diſtinctius videntur; ſitus corporis noſtri ad viſibile mutatur motu partis cujuſdam corporis. Imo ſi objectum quoddam viſibile faciei directe opponitur & vultu immoto oculus in idem directe vertitur; ſitus corporis ad viſibile mutatur ſolo oculorum motu. Quodſi viſibile a tergo oblique poſitum & longius abſit, quam ut idem trunco corporis & vultu in latus alterum detorto clare ſatis ac diſtincte percipere poſſis, atque adeo ipſum viſibile propius admoveri cures, donec tam clare ac diſtincte videre poſſis, quemadmodum cupis; ſitus corporis ad viſibile mutatur partium corporis & ipſius objecti ſenſibilis motu ſimul. Horum diverſorum motuum, quibus mutatur ſitus corporis ad ſenſibilia, anima ſibi conſcia eſt, quod invitante neceſſitate ad motus iſtos adducatur, eorundem vero in caſu ſimili poſtea recordetur, ſæpiuſque iteratos tandem familiares experiatur, ut de iis ne cogitans quidem, aut vix ac ne vix quidem cogitans eoſdem producat. Non aliud igitur opus eſt, quam ut unuſquiſque animum ſuum advertat ad iſtos motus, quando ſenſibile quoddam percipit & a ſenſatione una ad aliam tranſit, ubi veritatem dictorum in ſemetipſo experiri ac pluribus experimentis confirmare voluerit.

Probe expendendi ſunt modi, quibus ſitus corporis ad objectum ſenſibile mutari poteſt, ut idem in aliquod organum agere poſſit, quo clare ac diſtincte percipiatur. Hæc enim differentia prodeſt ad explicandos motus corporis harmonicos appetitionibus atque averſationibus animæ reſpondentes. Notiones communes familiares experiri tenemur, niſi in arduis concipiendis difficultatem ſentire velimus, quam non tollit niſi lux a notionibus iſtis affuſa, non ante affundenda, quam ubi crebra meditatione familiares eas nobis reddiderimus. Eluceſcet utilitas propoſitionis præſentis eidemque adjuncti moniti, quando inferius ſyſtema *Leibnitianum* explicandi commercium inter animam & corpus ad trutinam expendemus.

§. 486.

Quoniam *anima* ſibi conſcia eſt, ſine mutatione ſitus corporis ad aliquod objectum non mutari ſenſationem (§. 485); *ſi ſenſationem mutare intendit, ſitum corporis quoque mutare intendere debet, &, ubi ſenſationem futuram quomodocunque prævidet, eam intendere debet mutationem ſitus corporis ſui, ſine qua ſenſatio iſta fieri non poteſt*. Sane hoc fieri experientia confirmat. Ita facies obtorto collo vertitur in latus dextrum, ubi ea videre volumus, quæ

Senſationis prævisæ gratia qualis motus corporis intendatur.

quæ a latere iſto poſita ſunt. Oculos vel immoto, vel reclinato verſus tergum capite attollimus, ubi ſuperiora reſpicere volumus, prouti uſus poſtulaverit. Oculos demittimus ea viſuri, quæ ad pedes noſtros proſtrata ſunt. Ad arborem accedimus, ubi flores vel fructus ejus contemplari cupimus. Ferarum capiendarum gratia in ſylvam excurrimus. Novimus a latere quædam eſſe poſita, quorum videndorum cupido animum incedit. Novimus ſupra nos apparere, quæ videre geſtimus. Novimus arborem alicubi eſſe nobis nondum viſam, vel eminus confuſe a nobis conſpectam, quam diſtincte videre cupimus. Novimus in ſylvis vagari feras, quas ibi capere licet. Atque adeo perceptionem quandam, quam nondum habemus, prævidemus. Enimvero novimus quoque a nobis videri non poſſe, quæ a latere tergum verſus poſita ſunt, niſi faciem illuc vertamus, & hoc obtorto collo fieri poſſe conſtat. Novimus quæ ſupra nos ſunt videri poſſe, ſi oculos vel immoto capite, vel eodem verſus tergum reclinato attollimus, prouti vel minus prope, vel propius vertici noſtro imminent. Novimus, quæ ad pedes noſtros jacent vel infra nos ſunt, non videri niſi demiſſis oculis. Novimus nos diſtincte ac clare videre non poſſe arborem, niſi propius ad eam accedamus. Novimus denique nos feras, quæ in ſylva vagantur, ſenſu percipere non poſſe, niſi eo nos conferamus. Dum itaque perceptionem prævisam intendimus, eam quoque intendimus mutationem ſitus corporis noſtri, ſine qua ſenſatio fieri nequit.

Modum, quo futura perceptio prævidetur, non determinamus, propterea quod varius eſſe poſſit, hic vero opus non ſit, ut diſtincte agnoſcatur, propterea quod perinde hic ſit, quocunque modo prævideatur. Non unum eſſe præviſionis modum experientia docet. Etenim eſſe quædam a latere verſus tergum poſita, ſono, quem ſenſibile edit, vel aliorum ſermone monemur: vagari in ſylvis feras vel fando accepimus, vel alias jam ipſimet vidimus: phænomenon quoddam ſingulare prope verticem in cælo conſpici, accurentium aſſertione docemur. Exempla hæc ſufficiunt, ut attentio noſtra excitetur ad modum præviſionis perceptionum futurarum in aliis caſibus obſervandum. Imo ex poſtea dicendis huc ſpectantia plura intelligentur.

§. 487.

Quomodo nobis innoteſcat ille motus.

Quoniam quicquid cognoſcimus, vel a poſteriori cognoſcimus, vel a priori (§. 435 *Pſychol. empir.*); *quali opus ſit mutatione ſitus corporis noſtri, vel partis cujuſdam ejus ſenſationis futuræ gratia, vel a poſteriori, ſeu ſenſu duce* (§. 436 *Pſychol. empir.*), *vel a priori, ſeu vi intellectus* (§. 438 *Pſychol. empir.*), *aut per operationem ejuſdem* (§. 439 *Pſychol. empir.*) *cognoſcere debemus*: Experientia autem convincimur, *nos id potiſſimum a poſteriori cognoſcere, antequam de theoria cogitemus.*

Theoriam tamen non eſſe impoſſibilem, nemo vel Opticæ gnarus ignorat. Conſtat enim lumen propagari per lineas rectas. Quamobrem cum nihil videatur ſine lumine, ſi radii luminis a viſibili in oculum illabi debent, neceſſe eſt ut a puncto radiante per pupillam recta in oculum duci poſſit. Ab hoc principio pendet omnis ſitus corporis reſpectu viſibilis, quod contueri volueris. In Opticis demonſtratur, cur remota videantur minora & obſcuriora, atque hinc conficitur, quæ ad diſtantiam nimiam obſcurius ac confuſe videntur, ea vel oculo propius eſſe admovenda, vel oculum iiſdem propius admoveri debere, prout vel neceſſitas poſtulaverit, vel occaſio tulerit. Ab hoc principio pendent motus locales, vel corporis,

poris, vel viſibilis, quod clare ac diſtincte, quantum datur, videre volueris. Conſtat lumen a ſpeculis eo ordine reflecti, quo a viſibili, ut beneficio radiorum reflexorum conſpiciatur, quod alias ob ſitum corporis videri nequit. Atque hinc deducuntur ſitus corporis noſtri & objectorum viſibilium reſpectu ſpeculi, ut videre poſſimus quæ alias abſque ſpeculorum auxilio videre non poteramus. Exemplo eſſe poteſt, ſi ægrotus in lecto decumbens videre veliт, quinam in conclave intret cum januam videre non poſſit. Plura non addimus: ſufficit ex his conſtare, quod theoria non modo poſſibilis; ſed ea etiam doceat, quæ ſola experientia communis docere non poterat.

§. 488.

Perceptionem prævidere dicimur, quatenus nobis conſcii ſumus nos eam habere poſſe. *Perceptionis prævisio quid ſit.*

Ita ſi quis nobis narrat, monſtrum quoddam ſpectandum alicubi exhiberi; nobis conſcii ſumus nos monſtrum iſtud videre, adeoque perceptionem ejus habere poſſe: perceptionem itaque monſtri iſtius prævidemus. Si quis vinum vitro infuſum contuetur & in memoriam ipſi venit ſapor olim hauſti; perceptionem ſaporis vini hauſtu ſe habere poſſe ſibi conſcius eſt, adeoque eam prævidet. Si noverimus amicum, qui per aliquod tempus abſens fuerit, jam factum fuiſſe reducem; nobis conſcii ſumus, nos eum adire & colloquia cum ipſo miſcere poſſe. Hanc adeo perceptionem amici & ſermonis cum eo miſcendi prævidemus. Ceterum inſuper jam habemus, utrum vera ſit prævisio, an fallat: fieri enim poteſt, ut videamur nobis perceptionem aliquam habere poſſe, quam tamen habere non poſſumus; in præſente tamen negotio perinde eſt ac ſi verum eſſet, nos eam habere poſſe.

§. 489.

Si perceptioni prævisæ idea voluptatis jungitur, percepturitio in eam dirigitur: ſi jungitur idea tædii vel moleſtiæ, ab eadem avertitur. Quoniam enim percepturitio eſt conatus producendi perceptionem aliquam (§. 481); in perceptionem prævisam dirigitur, quando conatus mutandi perceptionem ad eam producendam tendit: aſt ab eadem avertitur, quando impedire conamur, ne perceptio iſta producatur. Jam neceſſe eſt detur aliqua ratio, cur perceptionem aliquam prævisam vel producere, vel ne producatur impedire conemur, vel neutrum horum facimus, quod parum intereſſe nobis videatur, an producatur, an non producatur (*§. 70 Ontol.*). Jam ſi res in ſe ſpectatur, quæcunque tandem ſit, ea nos minime tangit, adeoque tamdiu nobis perinde eſt, ſive perceptio ejus producatur, ſive non producatur, conſequenter percepturitio nec in prævisam dirigitur, nec ab eadem avertitur. Neceſſe igitur eſt, ut, ſi alterutrum fieri debeat, eadem ad nos referatur, & pro diverſo ejuſdem ad nos reſpectu vel dirigatur in ejus perceptionem percepturitio, vel ab eadem avertatur. Jam ſi res ad nos referuntur, aut voluptatem nobis parere, aut moleſtiam creare poſſunt, idque mediate vel immediate: aliter enim animam afficere nequeunt. Facile itaque intelligitur, cum altera ratio directionis, altera ratio averſionis percepturitionis eſſe debeat, voluptatem eſſe rationem directionis, moleſtiam vero averſionis, ſeu nos conari producere aliquam perceptionem, quod ex ea voluptas nobis naſcatur; conari autem impedire, quo minus producatur, quod nobis tædium pariat. Quamobrem percepturitio dirigitur in ideam prævisam, quando eidem jungitur idea voluptatis ſive immediatæ, ſive mediatæ; aſt ab idea prævisa *Directio & averſio percepturitionis quam habeat rationem.*

averti-

avertitur, quando eidem jungitur idea moleſtiæ itidem ſive immediatæ, ſive mediatæ.

Patet veritas propoſitionis quoque a poſteriori. Etenim ſi vinum vitro infuſum contuemur & memoriam noſtram ſubit voluptas ex ſapore ac odore ipſius percepta; ſaporem ac odorem vini percepturi bibimus. Eſt hic nobis perceptio prævifa, ſaporis nempe ac odoris vini (§. 488). Et dum ideo bibimus, ut ſaporem iſtum atque odorem percipiamus; perceptionem iſtam prævifam producere conamur, dum vinum vitro infuſum contuemur. In prævifam adeo perceptionem dirigitur percepturitio (§. 481). Similiter dum cælum ſudum contuentibus memoria cum imaginatione nobis ſuggerit ideam exſpatiationis in campum ac voluptatis inde perceptæ; exſpatiari cupimus. Ideam prævifam habemus, nempe exſpatiationis in campum, & dum exſpatiari cupimus ut eam actu habeamus, percepturitio in eam dirigitur. Ex adverſo ponamus nos vitro infuſam contueri cereviſiam, quam tormina ventris nobis creaſſe recordamur, & alterum nos adhortari ut bibamus: ne vi quidem nos adigi patiemur ad bibendum. Habemus hic perceptionem prævifam, torminum ſcilicet ventris, & ob dolorem inde perceptum impedire conamur ne ea ſentiamus, ac ideo a potu cereviſiæ abſtinemus. Percepturitio itaque avertitur a perceptione prævifa. Similiter ſi quis nos invitat ad exſpatiandum cælo imbrem minitante ac recordati moleſtiarum nobis procreatarum tempeſtate pluvia exſpatiatis; nullis precibus adduci nos ad exſpatiandum patimur. Habemus hic ideam prævifam exſpatiationis tempore pluvio, & ea ne producatur impedire conamur, adeoque percepturitio ab eadem avertitur.

Probe conſiderandus eſt modus, quo percepturitio in perceptionem prævifam dirigitur & ab eadem avertitur, ut ceſſent difficultates circa dependentiam appetitus & averſationis a vi repræſentativa univerſi, in qua eſſentiam atque naturam animæ conſiſtere evicimus (§. 66. 67). Simul autem perpendendus eſt modus prævidendi perceptionem aliquam, quippe quem diverſum eſſe pro diverſo cognitionis genere conſtat & qui in quolibet genere iterum variat. Ita in ſymbolica rei repræſentatione verba nunc plene, nunc minus plene intelliguntur, & ubi minus plene intelliguntur nunc genus aliquod pro ſpecie, nunc genus remotius pro inferiori quocunque, imo quodcunque ſuperius pro individuo quocunque ſumitur. Sed quæ ſedula attentione ad ea, quæ ſingulis momentis unuſquiſque in ſemetipſo experiri poteſt, cognoſcuntur; ea multis recenſeri ſuperfluum exiſtimamus. Sufficit ea ſuggeſſiſſe, quibus attentio ad cetera obſervanda excitatur, atque dirigitur.

§. 490.

Perceptiones quænam prævideri poſſunt.

Perceptiones prævifæ vel ſenſationes, vel phantaſmata ſunt. Quoniam enim non dantur entia alia, niſi ſingularia & univerſalia (§. 227. 230 *Ontol.*), perceptiones quoque prævifæ non repræſentant niſi vel ens ſingulare, vel univerſale. Jam ſingularia vel præſentia ſunt, dum ea percipimus, vel abſentia. Quodſi perceptio, quæ prævidetur, eſt entis tunc temporis, quando eam habemus, præſentis; in ſenſationum numero eſt (§. 65. 59 *Pſychol. empir.*): ſi vero abſentis; vi imaginationis producitur (§. 92 *Pſychol. empir.*), adeoque inter phantaſmata locum obtinet (§. 93 *Pſychol.*

Pſychol. empir.). Perceptio igitur ſingularium, quam prævidemus, vel ad ſenſationes, vel ad phantaſmata referenda.

In cognitione intuitiva univerſalia percipiuntur plurium individuorum ſimultanea repræſentatione (§. 326 *Pſychol. empir.*), imo ubi notionem entis in univerſali jam acquiſivimus, repræſentatione nonniſi unius (§. 327 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum individuorum perceptiones vel ad ſenſationes, vel ad phantaſmata referendæ *per demonſtrata*; univerſalium quoque perceptiones præviſæ in cognitione intuitiva vel in numerum ſenſationum, vel phantaſmatum referendæ veniunt. Denique in cognitione ſymbolica univerſalia per vocabula (§. 269. 272. 328 *Pſychol. empir.*), vel alia ſigna repræſentantur. Enimvero vocabula, tanquam ſoni articulati (§. 271 *Pſychol. empir.*), in numero audibilium (§. 70 *Pſychol empir.*), adeoque ſenſibilium ſunt (§. 68 *Pſychol. empir.*). Perceptiones itaque præviſæ univerſalium ſymbolice repræſentatorum vel ſenſationes ſunt, vel phantaſmata.

Quodſi dubites phantaſmata, præſertim ſymbolice repræſentata prævideri poſſe; haud difficulter idem probatur. Etenim ponamus ſuccurrere nobis nomen rei antea viſæ; cum ideam ejus etſi abſentis vi imaginationis reproducere valeamus (§. 273 *Pſychol. empir.*), hæc vero in phantaſmatum numero ſit (§. 93 *Pſychol. empir.*); evidens eſt nos ad nomen iſtius rei attentos conſcios nobis eſſe, quod ideam iſtam habere poſſimus, atque adeo ideam præviſam in phantaſmatum numero eſſe poſſe. Ita ſi nomen horti ſuccurrit, inde intelligis te ideam iſtius vi imaginationis producere poſſe & tibi quaſi temetipſum in eodem deambulantem exhibere. Conſtat igitur te prævidere phantaſma horti, quod actu nondum habes. Ponamus porro tibi ſuccurrere nomen demonſtrationis, dum propoſitionem aliquam mente recolis. Cum porro ponamus eam eſſe in poteſtate tua, demonſtratio autem ſymbolice expreſſis ratiociniis conſtet; te in hoc caſu prævidere phantaſmata rerum ſymbolice expreſſarum vides.

Quodſi ad noſmetipſos vel per diem unum animum advertamus, quando appetitus ſenſitivus in quid fertur, vel etiam rationalis, imo etiam quando quid averſamur, atque modum, quo perceptiones rerum, quas appetimus, vel averſamur, expendamus; ipſo facto docebimur perceptiones præviſas nunc eſſe ſenſationes, nunc phantaſmata. Jucunda nobis eſſe ſolet rerum quoque abſentium recordatio, quibus nos præſentibus uti non poſſe conſtat. In hoc itaque caſu imaginationis vi productis ideis attendimus, ac ex iis voluptatem non minus percipimus, quam ex rebus præſentibus percipere ſolemus.

§. 491.

Modus producendi perceptionem præviſam.

Si anima ſenſationem præviſam producere conatur; ceteras omnes intermedias producere tenetur, ſine quibus ad eam pervenire nequit. Cum enim ſenſationes ſint perceptiones rerum præſentium (§. 84), quarum ratio continetur in mutationibus in organis ſenſoriis corporis noſtri contingentibus (§. 65 *Pſychol. empir.*); anima vi ſibi inſita eas producere nequit (§. 61), niſi ſenſibili in organum ſenſorium agente (§. 118 *Ontol.*). Quamobrem ſi

fieri

fieri nequit, ut ſenſibile in organum agat niſi ſucceſſive alia aliaque objecta in organa ſenſoria agant, conſequenter ſi ſucceſſive aliæ aliæque perceptiones vi ejuſdem producantur (§. 948 *Pſychol. empir.*); anima quoque omnes haſce perceptiones intermedias producere tenetur, antequam prævisæ in eadem ſit locus. Quodſi ergo prævisam producere conatur, ceteras omnes intermedias producere tenetur, ſine quibus ad eam pervenire nequit.

Idem etiam ſic oſtenditur. Quoniam anima continuo producit ideam totius univerſi non modo quoad ſtatum præſentem, verum etiam quoad omnes præteritos atque futuros (§. 190), ſenſationes vero, tanquam perceptiones immediatæ (§. 204) rei cujuſdam præſentis (§. 84), ad præſentem aliquem hujus univerſi ſtatum in idea iſta contentum referuntur; anima quoque ſenſationem aliquam habere nequit, niſi ſtatu illo univerſi, ad quem refertur, exiſtente. Neceſſe igitur eſt, ut in anima ſucceſſive exiſtant ideæ immediatæ, ad ſtatus omnes univerſi intermedios relatæ, qui inter ſtatum præſentem præviſionis & ſtatum actualis perceptionis intercedunt. Atque adeo anima ſenſationem præviſam productura omnes intermedias producere tenetur, ſine quibus ad eam pervenire nequit.

Etſi demonſtratio prior poſteriori facilior videatur, hanc tamen illi non abſque ratione ſuperaddere placuit. Etenim ea hac clarius apparet dependentia facultatis ſentiendi ab actione ſenſibilis in organum ſenſorium, ut eam admittere teneantur abſque difficultate, qui vel realem univerſi exiſtentiam, vel phyſicam animæ a corpore dependentiam negant. Præterea poſterior magis convenit inſtituto Pſychologiæ rationalis, in qua eorum, quæ fiunt, ratio a priori ex eſſentia atque natura animæ reddere tenemur (§. 4). Ecquis vero non videt per demonſtrationem poſteriorem, ſtante eſſentia atque natura animæ fieri non poſſe, ut anima ad perceptionem aliquam immediatam ſtatus præſentis univerſi, hoc eſt, ad ſenſationem aliquam (§. 204. 84), niſi in eo ordine perveniat, quo ſtatus univerſi poſſibiles ſe invicem actu conſequuntur? Nec tamen prætereunda erat prior, ne aſſenſus vacillet illorum, qui anteriora nondum familiaria experiuntur.

§. 492.

Perceptionis præviſæ dependētia a ſtatu corporis. *Si anima perceptionem præviſam producere conatur, ad ejus dependentiam a ſtatu quodam corporis ſui attendit.* Anima enim ſibi conſcia eſt, ſine mutatione ſitus ad objectum aliquod non mutari ſenſationem (§. 485), & actionem ſenſibilis in organum ſenſorium, a quo pendet perceptio præviſa, quam producere conatur (§. 904 *Pſychol. empir.*), a ſitu corporis ſui pendere (§. 484). Quoniam itaque ſtatus corporis mutatur mutato ſitu ejuſdem (§. 710 *Ontol.*); anima utique ſibi conſcia eſt a ſtatu corporis ſui pendere actualitatem perceptionis præviſæ. Quamobrem dum perceptionem præviſam producere conatur, ad ejus dependentiam a determinato quodam ſtatu corporis ſui attendere debet.

Hinc etiam fieri nequit, ut perceptionem præviſam tanquam actu jam in nobis exiſtentem vi imaginationis exhibeamus, niſi nos ſimul tanquam in aliquo ſtatu exhibeamus, a quo iſta perceptio pendet. Ita ſi perceptionem horti cujuſdam prævides eamque producere conaris viſu ſcilicet eundem percepturus; vi imaginationis te una cum horto præſentem animæ ſiſtis. Exempla obvia nonniſi attentionem exigunt, ut animadvertantur.

§. 493.

Digitized by Google

§. 493.

Senſationis prævisæ productio quantum a corpore pendeat.

Si anima ſenſationem prævisam producere conatur; corpus ſucceſſive eos obtinere debet ſitus, a quibus perceptiones intermediæ pendent, ſine quibus ad illam pervenire nequit. Etenim ſi anima ſenſationem prævisam producere conatur; ceteras omnes intermedias producere tenetur, ſine quibus ad eam pervenire nequit (§. 491). Enimvero cum ſenſationes iſtæ intermediæ in anima locum habere nequeant, niſi objectis ſenſibilibus, quæ repræſentant, in organa ſenſoria agentibus (§. 948 *Pſychol. empir.*), actio vero ſenſibilium in univerſo exiſtentium a ſitu corporis in univerſo pender, quemadmodum nemo non intelligit; neceſſe eſt corpus omnes iſtos actu habere ſitus in univerſo, a quibus pendent perceptiones intermediæ, ſine quibus ad illam pervenire nequit.

Nemo miretur, quod in demonſtranda propoſitione præſente non provocemus ad impoſſibilitatem motus ab uno termino A uſque ad alterum B non tranſeundo per omnia ſpatia intermedia. In Pſychologia enim rationali, ubi rationem eorum, quæ ad animam ſpectant, reddimus, non aliunde demonſtranda ſunt, quorum ratio ex natura & eſſentia animæ atque mutua corporis & animæ a ſe invicem dependentia, reddi poteſt.

§. 494.

Quantum a perceptione ejuſdem.

Quoniam anima corpus quoque organicum ſuum percipit (§. 483), adeoque ſibi repræſentat (§. 24 *Pſychol. empir.*), ſibique conſcia eſt dependentiæ actionis ſenſibilium in organa ſua ſenſoria a ſitu corporis ſui in univerſo (§. 484); *ſucceſſive corpus ſuum aliis aliiſque ſenſibilibus præſens ſibi repræſentare debet, antequam in ſenſationem prævisam incidat.*

Hinc & accidit, ut modum perveniendi a perceptione præſente ad prævisam nobis vi imaginationis repræſentaturi, noſmetipſos nobis videre videamur quaſi per ſpatia inter duos terminos interjecta tranſeuntes & continuo objecta alia aliaque ſpectantes. Nemo ſane ignorat, modo attentionem ad ea, quæ quotidiana ſunt, afferre non negligat, ſe nunquam recordari rei antea viſæ, niſi ſe ſimul tanquam in loco iſto præſentem videat: atque adeo dici poterat, animam eſſe ſubſtantiam corpus ſuum organicum ſibi repræſentantem, ſumtaque hac prima determinatione inde deduci, quod ſibi repræſentet hoc univerſum.

§. 495.

Appetitus quid ſit.

Directio perceptur itionis ſeu conatus mutandi perceptionem præſentem in perceptionem prævisam eſt id, quod *Appetitus* dicitur. Unde etiam eum definire licet per tendentiam ad perceptionem prævisam. Quodſi appetitum ſaltem tanquam poſſibilem in anima ſpectare eumque in facultatum numerum referre malis, quemadmodum vulgo fieri ſolet: dici poterat, quod ſit facultas dirigendi percepturitionem in perceptionem prævisam.

Atque adeo jam intelligitur, quo ſenſu appetitus dicatur inclinatio animæ ad objectum ſenſibile (§. 579 *Pſychol. empir.*). Etenim dum conatus mutandi perceptionem præſentem, adeoque determinandi intuitum ideæ hujus univerſi (§. 193), dirigitur in prævisam, ut ad eam tendat; anima ad objectum inclinatur. Ita ſi vinum deguſtantes ſapore, quem percipimus, delectamur; ipſum appetimus. Perceptio prævisa eſt ſapor, ex quo voluptatem percipimus. Perceptionem adeo ſaporis in nobis producere conamur: quod cum fieri non poſſit, niſi idem bibamus, actus bibitionis ad perceptionum intermediarum numerum pertinet, quæ ſingulæ cum prævideantur, quatenus earundem nobis conſcii ſumus (§. 488), in eaſdem quoque dirigitur percepturitio (§. 493. 494), atque ideo recte bibitionem appetere dicimur.

Digitized by Google

§. 496.

Averſatio quid ſit.

Directio perceptoritionis ſeu conatus mutandi perceptionem præſentem in partem contrariam perceptionis prævifæ eſt id, quod *Averſatio* dici ſolet. Unde etiam eam definire licet per conatum impediendi, ne perceptioni prævifæ in nobis ſit locus. Quodſi eam tantummodo tanquam poſſibilem in anima ſpectare, adeoque in numerum facultatum referre malis, quemadmodum vulgo fieri ſolet; dicendum eſt, quod ſit facultas dirigendi perceptoritionem in contrarium perceptionis prævifæ.

Atque ideo jam intelligitur, quo ſenſu averſatio dicatur reclinatio ab objecto ſenſibili (§. 581 *Pſychol. empir.*). Etenim dum conatus mutandi perceptionem præſentem dirigitur in contrarium perceptionis prævifæ; anima ab objecto eadem repræſentato reclinari dicitur. Ita ſi vinum deguſtantes ſaporem ejus ingratum percipimus; idem averſamur. Perceptio prævifa eſt ſapor ingratus, qui nobis moleſtiam creat. Eundem ne percipiamus, non bibimus, imo ut bibamus aliorum perſuaſionibus nos adduci minime patimur. Actus bibitionis ad intermedias perceptiones ſpectat, quem ubi clare vi imaginationis percipimus, perceptio ejus in numero prævifarum eſt (§. 488), atque adeo non minus ab eodem, quam a ſapore vini auſtero vertitur perceptoritio, & hinc recte eum averſari dicimur.

§. 497.

Appetitus ſenſitivus a vi repræſentativa univerſi derivatus.

Appetitus ſenſitivus ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſcitur. Etenim ſi perceptioni rei prævifæ jungitur idea voluptatis, perceptoritio in eam dirigitur (§. 489), conſequenter appetitus enaſcitur (§. 495): cumque ex eo judicetur bonum, quod perceptione prævifa repræſentatur, quia voluptatem inde percipi poſſe nobis conſcii ſumus; notione boni erronea acquieſcimus, idem nonniſi confuſe percipientes (§. 561 *Pſychol. empir.*), conſequenter appetitus, qui enaſcitur, ſenſitivus eſt (§. 580 *Pſychol. empir.*). Jam cum perceptio aliqua prævideatur, quando nobis conſtat, nos eam habere poſſe (§. 488), de eo autem, quod plane non percipimus, non conſtet, nos idem percipere poſſe; neceſſe eſt ut aliquid ejus percipiamus, quod nos percipere poſſe conſcii nobis ſumus. Quoniam vero ſenſu percipere non poſſumus, quod præſens non eſt (§. 84); ideo vi imaginationis idem repræſentare nobis debemus. Et quoniam idea voluptatis perceptioni prævifæ jungitur, quatenus vi imaginationis una producitur (§. 117 *Pſychol. empir.*), & memoria nobis ſuggerit, nos voluptatem ex re perceptione prævifa repræſentata percepiſſe (§. 175 *Pſychol. empir.*); appetitus ex actibus ſenſuum, imaginationis atque memoriæ enaſcitur. Quamobrem cum ſenſus (§. 62), imaginatio (§. 183), & memoria vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedant (§. 280); appetitus ſenſitivus ex eadem naſcitur.

Idem clarius adhuc patet, ubi ad caſus particulares animum advertimus. Ponamus itaque, quemadmodum ſupra (§. 489), nos cælum ſudum contuentes nobis in memoriam revocare voluptatem, quam exſpatiantes in campum percepimus, ac ideo quoque exſpatiationem appetere. Quod cælum ſudum ſit, ſenſu percipimus, & quia ante cælo ſudo in cam-

pum

pum exſpatiati fuimus, indeque voluptatem percepimus; vi imaginationis utraque idea reproducitur (§. 117 *Pſychol. empir.*), & memoria certos nos reddit, quod cælo ſudo in campum exſpatiati voluptatem inde percepetimus (§. 175 *Pſychol. empir.*). Appetitus adeo ſenſitivus ſua veluti ſponte enaſcitur ex perceptionibus ſenſu atque imaginatione productis, adeoque ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, tanquam ex ſuo fonte propullulat.

Patet adeo ex vi repræſentativa univerſi, qualem in anima agnoſcimus, rationem ſufficientem reddi poſſe appetitus ſenſitivi. Nempe illa admiſſa anima ſentit, imaginatur, recordatur & ideæ rei jungit perceptionem voluptatis inde percipiendæ. Hiſce vero poſitis appetit quod ſibi repræſentat tanquam voluptatem pariens. Id vero omnino ſufficit, ut conſtet vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur, deberi appetitum ſenſitivum.

§. 498.

Averſatio ſenſitiva ab eadem vi derivata.

Averſatio ſenſitiva ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, naſcitur. Etenim ſi perceptioni prævisæ jungitur idea moleſtiæ vel tædii; percepturitio in contrariam partem illius dirigitur, ſeu ab eadem avertitur (§. 489), conſequenter averſatio enaſcitur (§. 496): eumque ex eo confuſe percipiatur objectum repræſentatum tanquam malum, quod moleſtiam pariat vel tædium creet (§. 573 *Pſychol. empir.*); averſatio, quæ enaſcitur, ſenſitiva eſt (§. 582 *Pſychol. empir.*). Jam eodem modo, quo in propoſitione præcedente, patet perceptionem prævisam & ideam voluptatis eidem jungendam imaginationi atque memoriæ deberi. Unde porro ut ibidem colligitur, averſationem ſenſitivam ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſci.

Idem clarius adhuc eluceſcit, ubi ad caſus particulares animum advertimus. Ponamus enim nos, deguſtantes vinum, ſaporem ejus auſterum percipere, & ideo hauſtum vini averſari. Senſu hic percipitur objectum aliquod, nempe vinum vitro infuſum: ſenſu quoque percipitur quale ſit, nempe quod ſaporem habeat auſterum. Et hinc intelligitur, nos vinum hauſturos ſaporem iſtum auſterum fortius & per longius temporis intervallum eſſe percepturos: perceptionem adeo habemus prævisam beneficio facultatis cognoſcendi ex præſente ortam. Latet nempe in his ratiocinii cujuſdam confuſi ſpecies: Qui vinum bibit auſterum, ſaporem ejus percipit auſterum. Sed bibens vinum vitro huic infuſum, vinum auſterum bibam. Ergo bibens vinum vitro huic infuſum, ſaporem auſterum percipiam. Moleſtia ex ſapore auſtero nobis oriunda in cauſa eſt, ut impedire conemur, ne ſaporem iſtum percipiamus, conſequenter a motibus illis organicis corporis abſtineamus, imo ubi quis nos cogere voluerit, contrarios etiam edamus iſtis, quibus perceptio ſaporis obtinetur, adeoque prævisa actuatur. Quamobrem cum non minus ſenſui, quam confuſo iſti ratiocinio non inſit, quod non rationem ſufficientem in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, agnoſcit (§. 65 415); quomodo a vi repræſentativa univerſi

pendeat averſatio clariſſime patet. Sumamus caſum alterum, ad quem paulo ante provocavimus, nimirum quod averſemur exſpatiationem in campum tempeſtate pluvia. Dum Titius accedit nos perſuaſurus ut in campum expatiemur; oculis in cælum converſis nubes prope horizontem conſpicuas ac inde ſurgentes pluviam, imo imbrem minitari eorum, quæ alias experti ſumus, memoria colligimus. Atque in his nihil occurrit, quod non ſenſui, imaginationi & memoriæ debeatur & per ſyllogiſmum quendam diſtincte explicabile ſit. Dum porro nobis memoria ſuggerit, qualia incommoda experiantur, qui imbre in campo obruuntur; hinc porro colligimus, eadem incommoda nobis obtingere poſſe, imo nos eadem certo incurſuros eſſe. Prævidentes adeo perceptionem quorundam iiſdemque jungentes ideam moleſtiæ, nihil agimus quod non denuo per aliquod ratiocinium ſit explicabile ac tandem ad ea reducatur, quæ a ſenſu, imaginatione ac memoria proficiſcuntur. Quamobrem dum moleſtia perceptioni prævisæ adhærens percepturitionem ab eadem avertit; id quidem iſtiuſmodi actibus in anima elicitis fieri apparet, qui vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedunt. Idem eodem modo elucet in exemplo alio quocunque.

Ne cui io caſibus particularibus vel etiam ſingularibus, quæ ipſi obtingunt, difficultates ſuboriantur, ex quibus ſe extricare non valeat; probe tenendum eſt, ſingula per legem ſenſationis, imaginationis & memoriæ ac ſyllogiſmos explicanda eſſe, quorum nobis in averſando conſcii ſumus & ſioe quibus oos objectum, quod averſamur, non fuiſſe averſaturos intelligimus, & ubi in ſyllogiſmis ſormimus propoſitiones, inquirendum eſſe olterius, quomodo notiones iiſdem reſpondentes ſenſu, imaginatione ac memoria obſtetricantibus in anima excitatæ eidemque familiares redditæ fuerint. Etenim huc plores actus concurrere certum eſt, modo quis eorundem memoriam habeat, & eo inſtructus ſit acumioe, ſine qoo ioteriora animæ rimari vix datur. Juvatur aotem acumen ſtudio pſychologico, præſertim ubi per theoremata pſychologica explicare ſæpius coneris, quæ in te obſervas, facta dogmatum ad facta applicatione. Ubi vero jam patet, quomodo vi repræſentativa univerſi, qualis io anima datur, ad actum perducantur appetitiones & averſatiooes; non amplius latet, per eam quoque utrumque actom eſſe poſſibilem (§. 170 *Ontol.*), conſequenter facoltatem non minos appetendi & averſandi in eadem rationem ſufficientem habere (§. 29 *Pſychol. empir.* & §. 70 *Ontol.*), adeoque ab eadem pendere (§. 851 *Ontol.*), quemadmodum facultas cogooſcendi ab eadem pendet. Sane quomodo in ſectione prima ex vi iſta deduximus omnia, quæ de facultate cognoſcendi tam ioferiore, quam ſuperiore io Pſychologia empirica nobis innotuere; eodem prorſus modo deduximus & porro deducemus, quæ de appetitu & averſatione ibidem traduntur, ut adeo abunde pateat, vim repræſentativam univerſi non eſſe cum facultate cognoſceodi eandem.

§. 499.

Voluptati quid in corpore reſpondeat.

Voluptati extraordinarius quidam motus ſanguinis & fluidi nervei in corpore reſpondet. Quoniam enim affectus jucundi cum magno voluptatis gradu conjunguntur (§. 608 *Pſychol. empir.*), ac inprimis gaudium in voluptatum prædominio inſigni conſiſtit (§. 614 *Pſychol. empir.*), quando vero anima affectibus commovetur, ſanguis ac fluidum nerveum in corpore motu extraordinario agitatur (§. 611 *Pſychol. empir.*), atque adeo motus iſtiuſmodi etiam in gaudio adeſt, utpote affectuum quadam ſpecie; motus iſte fluidi

Digitized by Google

fluidi nervei atque ſanguinis, qui in gaudio præſertim adeſſe deprehenditur, jamjam incipere debet, ubi anima voluptatem percipit, ad majorem gradum poſtea evehendus, ubi voluptas ad majorem gradum evehitur in gaudium degenerans, vel in eam degenerans, quæ unicuique affectui jucundo propria. Patet igitur voluptati extraordinarium quendam motum ſanguinis & fluidi nervei in corpore reſpondere.

A poſteriori quoque idem evincere datur. Etenim ex vultu & geſtu, imo etiam verbis, quæ proferimus, atque voce nemo non intelligit, nos voluptate perfundi. Vernacula dicere ſolemus: *Es ſiehet heute einer recht vergnüget aus*, quaſi voluptatem in ipſo corpore præſentem videremus. Neceſſe igitur eſt, ut, dum voluptati indulgemus, alius ſit vultus, alius geſtus, vox atque verba ſint alia, quam ubi anima vel tædio aut affectibus quibuſcunque corripitur, aut extra omnem voluptatis, tædii vel moleſtiæ, aut affectuum ſtatum in ſtatu ordinario eſt. Jam vultus & geſtus non mutatur, niſi mediante motu muſculorum, nec vocis diverſitas, cui accommodantur verba, aliunde eſt, quam a motu, quo ſpiritus ex pulmonibus protruditur, & a motu laryngis, quo modificatur, ut in vocem abeat, quemadmodum luculentius in Phyſicis oſtendemus: motus autem muſculorum non perficitur ſine motu fluidi nervei, quemadmodum denuo ibidem evincemus. Patet adeo dari aliquem in corpore fluidi nervei motum, quando voluptati indulgemus, qui in eodem extra hunc ſtatum minime deprehenditur. Præterea ipſe faciei color & ſubinde quoque muſculi ejuſdem aliter ſeſe habere deprehenduntur, ubi anima in ſtatu voluptatis deprehenditur, ut exinde omnium maxime colligatur voluptatis præſentia ab ipſo etiam vulgo. Nemo autem ignorat, hanc faciei mutationem non minus a ſanguine pendere, quam ejus ruborem, quo faciem perfundit pudor, modo ſtructuram corporis humani habuerit perſpectam. Quemadmodum itaque ſingulari ſanguinis motu opus eſt, quo idem ad faciem propellitur, ut rubeat; ita non minus ſingularis quidam ejuſdem motus requiritur, ut facies eum induat colorem atque formam, qualis ſtatui voluptatis convenit.

Quæ ad confirmandam propoſitionis veritatem a poſteriori in medium afferuntur, clariora evadent, ubi in uſum artis conjectandi aliorum mores ſollicitius obſervare mutationes vultus ſtuduerit: qua de re ſuo loco dicemus plura. Quæ vero ex phyſicis ſumuntur, ea independenter ab his ibidem demonſtrari, facile quis hariolari poteſt, ut adeo ſibi metuere a circulo vitioſo in demonſtrando non opus habeat. Neque vero repugnat bonæ methodo aſſumere ſubinde deinceps demum demonſtranda, vel per experimenta atque obſervationes firmanda, ubi fieri nequit ut præmittantur, propterea quod non paucis evinci poſſint, ſed ab aliis præcognitis pendeant, quæ lemmatis titulo alieno in loco inſerere ob multitudinem non licet.

§. 500.

Moleſtiæ ſive tædio itidem extraordinarius quidam motus ſanguinis ac fluidi nervei reſpondet, ſed diverſus ab eo, qui voluptatis comes eſt. Affectus enim moleſti cum inſigni tædii ac moleſtiæ gradu conjunguntur (§. 609 *Pſychol. empir.*), *Tædio quænam in corpore reſpondeant.*

empir.), ac inprimis triſtitia in prædominio tædii ſeu moleſtiæ inſigni conſiſtit (§. 619 *Pſychol. empir.*). Jam quando anima affectibus commovetur, adeoque etiam quando triſtitiæ indulget, ſanguis ac fluidum nerveum motu extraordinario in corpore commovetur (§. 611 *Pſychol. empir.*). Ergo motus iſte fluidi nervei atque ſanguinis, qui in triſtitia præſertim adeſſe deprehenditur, jamjam incipere debet, ubi anima tædium percipit, ad majorem gradum evehendus, ubi tædium ad majorem evehitur in triſtitiam degeneraturum vel in iſtud abiturum, quod unicuique affectui moleſto reſpondet. Patet itaque extraordinarium quendam motum ſanguinis ac fluidi nervei moleſtiæ ſive tædio reſpondere. *Quod erat primum.*

Jam voluptas in cognitione intuitiva perfectionis (§. 511 *Pſychol. empir.*), tædium ſive moleſtia in cognitione intuitiva imperfectionis conſiſtit (§. 518 *Pſychol. empir.*), adeoque ſibi invicem contrariantur, ita ut voluptati indulgere non poſſit, dum tædio corripitur, nec tædio tempus conſumere queat, quo voluptate perfunditur: id quod in eodem objecto ſatis patet (§. 29 *Ontol.*), in diverſis vero inde liquet, quod ad plura ſimul eandem attentionem afferre eodem momento non poſſimus, etſi ſubinde reperiantur, qui in iſtiuſmodi, quæ ſibi mutuo non contrariantur, attentionem ad diverſa objecta partiri valent, ut mira celeritate huc illucve trahatur (§. 245 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt ut motus ſanguinis & fluidi nervei, qui voluptatem comitatur, diverſus ſit ab eo, qui tædium ſequitur. *Quod erat alterum.*

Utrumque confirmatur a poſteriori. Ipſum nimirum vulgus ex vultu, geſtu, & voce, atque verbis colligit, quod quis tædio afficiatur. Unde vernacula dicere ſolemus: *Er ſiehet gantz verdrüßlich aus.* Eodem vero, quo in propoſitione præcedente, modo evincitur, id fieri minime poſſe, niſi extraordinarius quidam motus ſanguinis ac fluidi nervei in corpore admittatur, qui ordinarie in eodem locum non habet. Et cum non minus ex vultu, geſtu, voce colligatur, quod quis voluptati indulgeat, quam quod tædio perturbetur, quemadmodum ex iis liquet, quæ ad confirmandam propoſitionem præcedentem in medium adducta ſunt; motum ſanguinis & fluidi nervei, qui voluptatem ac tædium comitatur, non eſſe eundem ſatis patet. Pone enim, ſi fieri poteſt, utrumque eſſe eundem: non igitur fieri poterit, ut ex eodem ſigno colligatur nunc voluptatis, nunc tædii præſentia, cum nulla adſit ratio, cur in uno caſu magis voluptas, quam tædium; in altero autem magis tædium, quam voluptas colligatur. Ex vultu itaque, geſtu ac voce nec voluptas, nec tædium colligi poterit; quod cum experientiæ communi repugnet, quemadmodum nemo ignorat, motus iſte ſanguinis ac fluidi nervei, qui individuus voluptatis ac tædii comes eſt, idem eſſe nequit. Erit adeo diverſus.

Apparet

Apparet itaque rationi determinanti percepturitionis in corpore quoque motus quoſdam reſpondere: id quod probe notandum non modo ut rectius de ſyſtematis explicandi commercium inter animam atque corpus intercedens judicare, verum etiam ut ea, quæ appetitui in corpore reſpondent citra difficultatem intelligere poſſis. Ceterum quemadmodum gradus voluptatis atque tædii plurimum variant; ita quoque motus ſanguinis & fluidi nervei gradu differre debet, prout majorem aut minorem gradum voluptatis ac tædii comitatur.

§. 501.

Appetitioni quidnam in corpore reſpondeat.

Appetitioni animæ reſpondent motus corporis & organorum ipſius, quibus obtinetur is ejus in univerſo ſitus, in quo perceptioni prævisæ locus eſſe poteſt. Quando enim anima aliquid appetit, conatus producendi perceptionem ad præviſam aliquam producendam tendit (§. 495), atque adeo illa mutationem quoque ſitus corporis intendit, ſine quo ſenſatio iſta fieri nequit (§. 486). Quamobrem cum motus iſti ſtatim conſequantur, quando eoſdem appetit anima (§. 953 *Pſychol. empir.*); appetitionibus ſenſitivis in anima reſpondent motus corporis & organorum ipſius, quibus is obtinetur in univerſo ejus ſitus, in quo perceptioni præviſæ locus eſt.

Nemo a nobis exigat, ut hic explicemus, quomodo motus iſti in corpore determinentur: pertinet enim hæc explicatio ad modum, quo commercium inter animam atque corpus ſubſiſtit. De eo igitur diſpiciemus in ſequentibus.

§. 502.

Averſationi in corpore quid reſpodeat.

Averſationi animæ reſpondent conatus impediendi motus corporis & organorum ipſius, quibus obtinetur illius ſitus ad præviſam perceptionem neceſſarius, ubi vi ad eoſdem impellimur, atque motus contrarii, quibus impeditur, ne perceptioni præviſæ ſit locus, niſi eam ceſſare conſtet, omiſſis motibus ad ſitum corporis ad eandem requiſitum neceſſariis. Quando enim anima quid averſatur, impedire conatur, quo minus perceptioni præviſæ in ſe ſit locus (§. 496). Quamobrem cum ſibi conſcia ſit, ſine mutatione ſitus corporis ad objectum aliquod non mutari ſenſationem (§. 485); mutationem quoque illam non appetit, adeoque nec motus corporis & organorum ipſius ad eum ſitum obtinendum neceſſarii conſequuntur (§. 953 *Pſychol. empir.*). Atque adeo ſi conſtet omiſſis motibus ad ſitum corporis a perceptione præviſa requiſitum neceſſariis impediri, quo minus eadem in nobis producatur; averſationi in corpore non reſpondet niſi ceſſatio iſtorum motuum. *Quod erat primum.*

Enimvero ubi conſtat, perceptionem præviſam impediri aliter non poſſe, niſi motibus contrariis corporis efficiatur, ne ſenſibile in organum ſenſorium agat; averſationi contrarii iſti in corpore motus reſpondent (§. 484). *Quod erat ſecundum.*

Denique ubi vi impellere nos quis conatur ad eos corporis motus, quibus efficitur, ut perceptioni præviſæ in nobis ſit locus; conatum adhibemus motus iſtos impediendi (§. 485. 486). Atque adeo averſationi reſpondent conatus impediendi motus corporis & organorum ipſius, quibus ipſius ſitus ad actionem ſenſibilis in organum ſenſorium neceſſarius obtinetur. *Quod erat tertium.*

Veritas propoſitionis præſentis quoad ſingula membra confirmatur a poſteriori. Ponamus enim nobis ſuaderi iter ad amicum quendam, quem alius nobis amicus inviſere decrevit. Quia nobis ſuccurrunt querelæ de viis injuria tempeſtatis impeditis, quas ab itinere reduces fundere audivimus, & cælum triſte conſpicimus; iter iſtud averſamur ob moleſtiam ex eo percipiendam. Cum moleſtiam iſtam evitemus, itinere intermiſſo, nec adſit qui nos ad idem ingrediendum vi adducere conetur; motum illum corporis intermittimus, qui ad iter ingrediendum neceſſarius eſt, neque opus eſt motibus contrariis, quibus idem impediatur. In præſente adeo caſu, ubi nec manente eodem corporis ſitu perceptioni præviſæ locus eſt, quam averſamur, nec quis adeſt qui nos ad eos motus cogat, quibus ſitus corporis ad illam neceſſarius obtinetur, hi tantummodo motus poſteriores omittuntur, atque adeo averſationi in hoc caſu reſpondet ceſſatio motuum corporis ac organorum ipſius, quibus ſitus ad perceptionem præviſam actuandum neceſſarius obtinetur. Idem etiam apparet in iis caſibus, ubi nonniſi motu cujuſdam organi opus eſt, ut quid percipiamus. Ponamus Mevium nos hortari ad hauriendum vinum, quod vitro infuſum nobis appoſuit. Cum nobis conſtet vinum iſtud eſſe auſterum & hunc ſaporem averſemur; manu vitrum apprehendere ac ori admovere negligimus. Averſationi igitur reſpondet ceſſatio illorum motuum in corpore, quibus efficitur ut ſaporem vini percipiamus. Experientiæ itaque conſentanea eſt propoſitionis veritas quoad membrum primum.

Ponamus ſecundo inter præſentes in convivio oriri lites & nos nobis metuere, ne iiſdem implicemur, adeoque averſari lites nobis intendendas. Cum jam conſtet, nos eas evitaturos in iſto loco non amplius commorari poſſe; ſecedimus ac alio nos conferimus, ubi ab hoc periculo tuti ſumus. In præſente adeo caſu, quo perceptionem præviſam evitare aliter non licet niſi motibus corporis contrariis, quibus ejus ſitus ad illam neceſſarius impeditur; motus hi contrarii in corpore averſationi reſpondent. Atque ita cum experientia quoque conſentit membrum ſecundum propoſitionis præſentis.

Denique ponamus Titium nobis offerre muneris loco nummum quendam aureum, quem certa de cauſa accipere recuſamus, atque adeo averſamur. Quodſi manum admovet manui noſtræ nummum daturus, manum retrahimus. Ubi apprehenſo brachio eandem ad ſe adducere conatur, nos in contrarium nitimur manumque claudimus. Ecce igitur motus in corpore noſtro iis contrariantes, quibus efficitur, ut perceptioni præviſæ, quam ne producatur impedire conamur, ſeu quam averſamur, ſit locus. Experientia igitur membrum quoque tertium propoſitionis præſentis confirmat.

Plures caſus præter eos, quos expendimus, non poſſe occurrere, attendentibus patet. Etenim quando quid averſamur, aut tantummodo omittendæ ſunt actiones externæ, ne

ejus

ejus compotes reddamur, aut actionibus externis opus eſt, ut idem impediatur. Caſus prior in alios plures non abit: in poſteriori vero aut actiones externæ ad impediendam perceptionem prævisam per ſe neceſſariæ ſunt, quatenus ſcilicet impoſſibile ut abſque iis evitetur, aut ſaltem impoſſibile videtur, eam abſque iſtis evitari poſſe; aut opponendæ ſunt vi inſita nudæ omiſſionis actionum externarum, qua alii nos ad actiones externas perceptioni prævisæ actuandæ ſufficientes impellere conantur. Patet itaque caſus omnes in propoſitione præſente fuiſſe expenſos. Ceterum hic repetenda ſunt, quæ ad præcedentem annotavimus.

§. 503.

Appetitioni & averſationi quid reſpondeat in corpore & utrãque prodat.

Appetitioni & averſationi diverſi in corpore ſanguinis ac fluidi nervei motus reſpondent, & vultus, geſtus atque vox utramque produnt. Appetitio enim eſt directio perceptuitionis in perceptionem prævisam (§. 495), adeoque naſcitur, ſi eidem voluptatis idea jungitur (§. 489). Quamobrem cum voluptati extraordinarius motus ſanguinis & fluidi nervei reſpondeat (§. 499); appetitioni quoque iſtiuſmodi motus reſpondere debet. *Quod erat primum.*

Similiter averſatio eſt directio perceptuitionis in partem contrariam perceptionis prævisæ (§. 496), adeoque naſcitur, ſi eidem moleſtiæ idea jungitur (§. 489). Quamobrem cum moleſtiæ peculiaris motus ſanguinis ac fluidi nervei reſpondeat, ſed diverſus ab eo, qui voluptatis comes eſt (§. 500); averſationi quoque iſtiuſmodi motus reſpondere debet, diverſus tamen ab eo, qui appetitionem comitatur. *Quod erat ſecundum.*

Conſtat ex anterioribus, motus fluidi nervei ac ſanguinis voluptati atque moleſtiæ reſpondentes colligi ex mutatione vultus, geſtus atque vocis (§. 499. 500). Quoniam itaque voluptas, atque moleſtia per vultum, geſtus atque vocem proditur; appetitioni vero & averſationi ea communia ſunt, quæ in corpore voluptati ac moleſtiæ reſpondent; appetitionem quoque ac averſationem vultus, geſtus atque vox prodere debent. *Quod erat tertium.*

Quin experientia confirmari poſſit veritas propoſitionis præſentis, dubitandum non eſt. Vultus enim, geſtus & vox in ſenſum incurrunt, adeoque a nobis obſervari poſſunt. Etſi autem eo uſque non proficere ſoleamus, ut harmonicas vultus, geſtus ac vocis cum appetitionibus ac averſationibus animæ mutationes agnoſcere & a ſe invicem diſcernere valeamus; id tamen non impoſſibile eſſe docet antiqua praxis in judiciis Sinarum olim recepta, qui ex vultu, geſtu ac voce colligebant, utrum reus in judicio quæſitus veritati conſentanea, an aliena reſpondeat. Qui enim quæſitus a veritate aliena reſpondet, veritatis confeſſionem averſatur, atque adeo vultus, geſtus ac vox prodere debet iſtam averſationem, ſi quidem ex vultu, geſtu ac voce eam conjectare velis. Non nego difficile eſſe experimentum inexercitatis; non tamen impoſſibile, ut difficultas induſtria ſuperetur. Cæterum cum iſtæ mutationes pendeant a voluptate vel moleſtia, quam anima percipit, atque adeo majores minoreſve eſſe debeant pro majore minoreve gradu voluptatis vel moleſtiæ; obſervari inprimis poterunt,

ubi anima voluptate majore impellitur ad appetendum, vel majore moleſtia retrahitur ad averſandum. Præterea cum nemo non in ſemetipſo experiatur, ſi qua conſuetudine adducti appetimus, vel averſamur, rationem determinantem appetitionis & averſationis non amplius clare percipi, quemadmodum percipiebatur, ubi prima vice quid appetebamus, vel averſabamur; mutationes quoque vultus, geſtus ac vocis minores & vix conſpicuæ evadunt, ubi appetendi & averſandi conſuetudo adeſt, niſi vultus quoque, geſtus atque vox aliquam contraxit conſuetudinem utrique adhærentem. Quamobrem conſultius eſt, ut prima experimenta capiamus in iis caſibus, in quibus quid prima vice appetimus, vel averſamur, vel ubi longa deliberatio inſtituitur, antequam actus appetendi vel averſandi ſequatur.

Erunt in poſterum, qui monitis noſtris de hiſce experimentis excitati ad ea omnem induſtriam ſuam conferent, plus ipſo opere præſtituri, quam ipſimet ſibi pollicebantur. Adjuvabuntur autem iſtis adminiculis, quæ de conjectandis hominum moribus in Philoſophia practica univerſali ſumus tradituri, & in praxi morali ſemiotica ſuis locis indigitaturi. Erunt enim in hiſce partim faciliora, quæ minore moleſtia ad praxin transferre licet, partim generalia, quæ in praxi præſente difficiliore notionum directricium vice funguntur.

§. 504.

Affectus in quonam conſiſtant. *Affectus ſunt conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas, vel impediendi, quo minus producantur.* Affectus enim ſunt actus animæ, quibus quid vehementer appetit, vel averſatur (§. 603 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum actus appetendi ſeu appetitio ſit conatus mutandi perceptionem præſentem in prævisam, ſeu tendentia ad perceptionem prævisam (§. 495), averſatio vero conatus mutandi perceptionem præſentem in partem contrariam perceptionis prævisæ, ſeu conatus impediendi, ne perceptioni prævisæ in nobis ſit locus (§. 496); affectus ſunt conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas, vel impediendi quo minus producantur.

In quonam iſta vehementia conatus vel producendi, vel impediendi perceptionem prævisam conſiſtat, nunc ulterius erit inquirendum.

§. 505.

Affectuũ differentia intrinſeca. *Conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas ſunt affectus jucundi; conatus impediendi, quo minus producantur, ſunt affectus moleſti; conatus vehementiores producendi perceptiones prævisas juncti aliis impediendi, quo minus quædam producantur, ſunt affectus mixti.* Affectus enim, qui in conatu vehementiore producendi perceptiones prævisas conſiſtunt (§. 504), in appetendo conſiſtunt (§. 495). Sunt igitur affectus jucundi (§. 608 *Pſychol. empir.*). *Quod erat unum.*

Affectus, qui in conatu vehementiore impediendi perceptionem prævisam conſiſtunt, in averſando conſiſtunt (§. 496). Sunt igitur affectus moleſti (§. 609 *Pſychol. empir.*). *Quod erat ſecundum.*

Affectus denique, in quibus conatus vehementiores producendi quaſdam

dam perceptiones prævisas conjunguntur cum conatibus aliis impediendi, ne quædam enaſcantur, ex jucundis & moleſtis conſtant *per demonſtrata*. Sunt igitur affectus mixti (§. 610 *Pſychol. empir.*). *Quod erat tertium.*

Conſideramus hic affectus, quatenus animæ inſunt, ut appareat, quomodo ex eſſentia & natura animæ conſequantur.

§. 506.

Affectus tam moleſti, quam jucundi atque mixti ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſcuntur. Affectus enim moleſti in averſando (§. 609 *Pſychol. empir.*), jucundi in appetendo (§. 608 *Pſychol. empir.*), mixti, tanquam ex moleſtis & jucundis conſtantes (§. 610 *Pſychol. empir.*), in appetendo & averſando ſimul conſiſtunt. Quamobrem cum non minus averſatio (§. 498), quam appetitus ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, enaſcatur (§. 497); affectus tam moleſti, quam jucundi atque mixti ex vi iſta univerſi repræſentativa, quæ in anima datur, enaſcuntur.

An affectus vi repræſentativa univerſi ſint ſuperiores.

Pendent adeo affectus ab eſſentia atque natura animæ, neque adeo poſſibile eſt, ut eradicentur, niſi naturam & eſſentiam humanam tollere velis: id quod fieri non poſſe conſtat (§. 300 *Ontol.*). Eſt tamen animæ imperium quoddam in affectus, quemadmodum in omnem appetitum ſenſitivum, quo impeditur, ne noceant, & quo ad conſenſum cum appetitu rationali reducuntur, quemadmodum ex iis conſtabit, quæ de libertate dicentur.

§. 507.

In affectibus jucundis vehementia conatus enaſcitur ex multiplicitate tendentiarum ad diverſas perceptiones prævisas. Affectus enim jucundi ex confuſa boni repræſentatione oriuntur (§. 605 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi nobis rem tanquam bonam confuſe repræſentamus; ideam boni ingrediuntur voluptates quæcunque ex re iſta vel cum eadem antea ſimul perceptæ, aut eidem ſive ex vero, ſive per præjudicium attributæ (§. 593 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum appetitus feratur in eam rem, ex qua voluptatem percipimus, quamdiu in notione boni confuſa acquieſcimus (§. 591 *Pſychol. empir.*), quamdiu vero in eadem acquieſcimus, nulla adſit ratio, cur appetitus in unum potius, quam in alterum dirigatur, quod voluptatem nobis parere poſſe prævidetur; neceſſe eſt ut dirigatur in omnia ſimul, quæ tanquam voluptatem paritura ideæ boni inſunt (§. 70. 118 *Ontol.*). Enaſcuntur adeo tendentiæ multiplices ad diverſas perceptiones prævisas. Atque adeo patet vehementiam conatus, qui in affectibus jucundis deprehenditur (§. 505), eſſe ex iſta tendentiarum multiplicitate.

Vehementia appetitus in affectibus jucundis unde ſit.

Ut appetitio, qualis eſt in anima, dum affectibus indulget, rectius intelligatur, penitius in eam inquirendum eſſe duxi: quem in finem propoſitionem ſequentem ſubjungere placet.

§. 508.

In affectibus jucundis adeſt appetitus confuſus. In jucundis enim affectibus adeſt conatus multiplex, qui tendit ad perceptiones diverſas prævisas producendas (§. 507). Tot igitur adſunt appetitiones diverſæ, quot perceptiones prævisæ, ad quas dirigitur conatus mutandi perceptionem præſen-

Confuſus appetitus in affectibus jucundis.

præſentem (§. 495). Quamobrem cum omnes ſimul adſint, fieri non poteſt ut anima ſibi ſingularum ſigillatim conſcia ſit, conſequenter eas a ſe invicem diſcernere neſcia in unum confundit, ſicque confuſus enaſcitur appetitus (§. 39 *Pſychol. empir.*).

Habemus hic geneſin appetitus confuſi, in quo affectus jucundi conſiſtunt: quæ quidpiam analogi habet cum perceptionibus confuſis non abſimili modo enaſci ſolitis (§. 97. 128).

§. 509.

Vehementia averſationis in affectibus moleſtis unde ſit.

In affectibus moleſtis vehementia conatus enaſcitur ex multiplicitate conatuum impediendi diverſas perceptiones prævisas. Affectus enim moleſti ex confuſa mali repræſentatione oriuntur (§. 605 *Pſychol. empir.*). Enimvero ſi nobis rem tanquam malam confuſe repræſentamus; ideam mali ingrediuntur tædia quæcunque ex re iſta vel cum eadem antea ſimul percepta aut eidem ſive ex vero, ſive per præjudicium tributa (§. 594 *Pſychol. empir*). Quamobrem cum rem averſemur, ex qua tædium percipimus, quamdiu in notione mali confuſa acquieſcimus (§. 592 *Pſychol. empir.*), quamdiu vero in eadem acquieſcimus nulla adſit ratio, cur averſatio in unum potius, quam in alterum dirigatur, quod tædium nobis parere poſſe prævidetur; neceſſe eſt ut promiſcue in omnia ſimul dirigatur, quæ tanquam tædium paritura ideæ mali inſunt (§. 70. 118 *Ontol.*). Enaſcuntur adeo averſationes multiplices diverſarum perceptionum prævisarum. Atque adeo patet, vehementiam conatus impediendi perceptiones prævisas, qui in affectibus moleſtis deprehenditur (§. 505), eſſe ex iſta averſationum multiplicitate.

Ut averſatio, qualis eſt in anima, dum affectu moleſto percellitur, rite agnoſcatur, penitius in eam inquirendum. Addimus igitur propoſitionem ſequentem.

§. 510.

Confuſa averſatio in affectibus moleſtis.

In affectibus moleſtis adeſt averſatio confuſa. In affectibus enim moleſtis adeſt conatus multiplex impediendi diverſas perceptiones prævisas (§. 509). Tot igitur adſunt averſationes diverſæ, quot ſunt perceptiones diverſæ, a quibus avertitur appetitus (§. 496). Quamobrem cum omnes ſimul adſint, fieri non poteſt, ut anima ſibi ſigillatim ſingularum conſcia ſit, conſequenter eas a ſe invicem diſcernere neſcia in unam confundit, ſicque confuſa quædam naſcitur averſatio.

Naſcitur adeo confuſa averſatio, quæ in affectibus moleſtis obtinet, eodem prorſus modo, quo appetitus confuſus in affectibus jucundis.

§. 511.

Vehementia in affectibus mixtis unde.

In affectibus mixtis conatus vehementia naſcitur ex multiplicitate conatuum perceptiones prævisas alias producendi, alias impediendi. Affectus enim mixti ex jucundis atque moleſtis conſtant (§. 610 *Pſychol. empir.*). Enimvero in affectibus jucundis conatus vehementia enaſcitur ex multiplicitate tendentiarum ad perceptiones prævisas (§. 507), in moleſtis autem ex multiplicitate conatuum impediendi perceptiones prævisas (§. 509). Quamobrem cum in affectibus mixtis utrique conatus invicem permiſceantur

(§. 505);

Digitized by Google

(§. 505); ex multiplicitate conatuum perceptiones prævifas alias producendi, alias impediendi conatus vehementia enaſci debet.

Ut hæc permixtio rectius intelligatur, ſequentem addere lubet propoſitionem.

§. 512.

Actus appetitus ſenſitivi in affectibus mixtis.

In affectibus mixtis confuſus quidam actus in appetitu ſenſitivo oritur, qualis in affectibus ſimplicibus locum non habet. Affectus enim mixti ex jucundis atque moleſtis conſtant (§. 610 *Pſychol empir.*). Enimvero in affectibus jucundis confuſus quidam adeſt appetitus (§. 508); in moleſtis confuſa quædam averſatio (§. 510). Quamobrem in mixtis appetitui confuſo permiſcetur averſatio confuſa, conſequenter qui hinc in appetitu ſenſitivo reſultat actus iſtiuſmodi eſt, qualis in affectibus ſimplicibus locum habere nequit.

Idea hujus actus, quatenus confuſa eſt, affinitatem habet cum idea colorum. Dum enim colores percipimus, figurarum ac molium exiguarum motuumque multiplicium luminis perceptiones confunduntur in unum, cumque motus, figuræ ac moles particularum res prorſus diverſæ ſint, haud quaquam tamen actu mentis a ſe invicem diſtinguuntur, idea colorum ineffabilis eſt, ita ut alteri intrinſecas, quas percipimus, determinationes enunciare haud valeamus. Similiter dum actum appetitus ſenſitivi appercipimus, ſeu ejus nobis conſcii ſumus, perceptiones prævifas complures ac a ſe invicem differentes ipſiſque reſpondentes appetitiones atque averſationes ſimul appercipimus, quæ omnes in unum confuſæ ideam actus appetitus ineffabilem ut ante gignunt. Idem quoque obtinet in appetitionibus atque averſationibus confuſis, quarum illæ in affectibus jucundis (§. 508), hæ autem in moleſtis locum habent (§. 510). Quemadmodum autem Phyſica inſervit perceptionibus confuſis rerum naturalium ad diſtinctas reducendis, ut innoteſcant quænam eidem inſint, ita Pſychologia rationalis in evolvendis ideis confuſis, quarum ope anima ſeipſam cognoſcit, occupatur, ut ad diſtinctam animæ cognitionem perveniatur: quæ ſane cognitio maximam utilitatem ſpondet in praxi morali. Influunt enim confuſæ perceptiones, appetitiones atque averſationes in actiones humanas, quas rationi conformiter ubi dirigere volueris, plurimum prodeſt noſſe, quænam in iſtis contineantur. Fidem oculatam dabimus ſuo loco, quando praxin morum rationi conformem uſuque comprobatam enucleaturi ſumus.

§. 513.

Quales motus in corpore affectibus reſpondeant.

Dum anima affectibus commovetur, conatibus producendi vel impediendi perceptiones prævifas convenientes motus in corpore obſervantur. Dum enim anima affectibus commovetur, vehementer quid appetit, vel averſatur (§. 603 *Pſychol. empir.*). Sed appetitioni animæ reſpondent motus corporis & organorum ipſius, quibus obtinetur is ejus in univerſo ſitus, in quo perceptioni prævifæ locus eſſe poteſt (§. 501); averſationi conatus impediendi motus corporis & organorum ipſius, quibus obtinetur illius ſitus ad perceptionem prævifam neceſſarius, ubi vi ad eoſdem impellimur, atque motus contrarii, quibus impeditur, ne perceptioni prævifæ ſit locus, niſi eam ceſſare conſtet, omiſſis motibus ad ſitum corporis ab eadem requiſitum neceſſariis (§. 502). Dum igitur anima affectibus commovetur, ipſi convenientes motus in corpore obſervantur: obſervantur autem tanto magis, quo ob vehementiam, quæ in appetendo vel averſando deprehenditur (§. 603 *Pſychol. empir.*), motus ſunt majores, ſeu vi majore producuntur. Jam vero affectus ſunt conatus vehementes producendi perceptiones

nes prævíſas, vel impediendi, quo minus producantur (§. 504). Motus itaque in corpore obſervandi, dum anima affectibus commovetur, conatibus producendi vel impediendi perceptiones prævíſas reſpondent.

In Pſychologia empirica (§. 615) jam evicimus, dum anima affectibus commovetur, ſanguinem ac fluidum nerveum in corpore motu extraordinario agitari: ſed præſens propoſitio ab iſta plurimum differt: inſervit enim ad motus diverſis affectibus reſpondentes pro geniorum diverſitate diſcernendos. Quamobrem cum ex eo, quod ſanguis ac fluidum nerveum in corpore motu extraordinario agitetur, tantummodo in genere intelligatur, animam affectu agitari; præſens propoſitio affectuum ſpeciebus dignoſcendis inſervit: id quod uſus maximi eſt in ea philoſophiæ moralis parte, quam artem conjectandi hominum mores dicimus. Sed ut uſum tam præclarum conſequamur, neceſſe eſt ut ejus ope theoria ſpecialis affectuum condatur, in qua evincantur motus cuilibet pro geniorum diverſitate reſpondentes affectui. Ceterum ne obſcura maneat ratio, cur motus ſanguinis ac fluidorum extraordinarius in corpore obſervetur, dum affectibus commovemur; ſequentem addere lubet propoſitionem.

§. 514.

Cur commotio ſanguinis ac fluidorum in corpore confuſa affectibus reſpondeat.

Affectibus animæ confuſa ſanguinis ac fluidorum in corpore commotio reſpondet. Etenim in affectibus jucundis multiplices ſunt conatus producendi diverſas perceptiones prævíſas (§. 507); in moleſtis conatus impediendi diverſas perceptiones prævíſas (§. 509); in mixtis denique conatus multiplices perceptiones prævíſas alias producendi, alias impediendi (§. 511). Quamobrem cum iiſdem convenientes motus in corpore obſerventur, quibus ſcilicet opus eſt ad perceptiones prævíſas, vel producendas, vel impediendas (§. 513), non autem fieri poſſit, ut motus contrarii una producantur, quemadmodum in anima impoſſibile, ut plures perceptiones diverſas, quas prævidet, una producat, vel plurium productionem una actu poſitivo impediat; ſanguinis ac fluidorum motus in corpore, quo ad iſtos motus perficiendos opus eſſe Phyſicorum & Anatomicorum experimenta probant, confunditur, atque hoc pacto affectibus animæ confuſa ſanguinis ac fluidorum in corpore commotio reſpondet.

Patet adeo ex propoſitione præcedente reddi rationem principii in Pſychologia empirica (§. 603) ſtabiliti. Diſtincta vero confuſionis illius explicatio a principiis phyſicis pendet, neque adeo hujus eſt loci.

§. 515.

Appetitus ſenſitivi definitio realis.

Appetitus ſenſitivus eſt conatus producendi perceptionem prævíſam, quatenus determinatur per ideam boni confuſam iſti adhærentem. Appetitio enim eſt conatus mutandi perceptionem præſentem in prævíſam, adeoque prævíſam producendi (§. 495). Sed appetitio ſenſitiva oritur ex idea boni confuſa (§. 580 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt ut perceptioni prævíſæ adhæreat idea boni confuſa. Determinatur adeo appetitio ſenſitiva per ideam boni confuſam perceptioni prævíſæ adhærentem (§. 113 *Ontol.*).

Habemus itaque definitionem appetitionis ſenſitivæ realem (§. 594 *Log.*): quæ ut clarius intelligatur, exemplo eam illuſtrare lubet, quo jam ſuperius (*not.* §. 495) uſi ſumus. Ponamus te intueri vinum generoſum vitro infuſum & antea ex vini odore ac ſapore voluptatem percepiſſe. Dum animum ad idem advertis, vi imaginationis reſuſcitatur idea ſaporis ac odoris grati, ac inde porro memoriam ſubit voluptas ex utroque percepta (§. 190. 111 *Pſychol. empir.*), & te alio tempore ex odore ac ſapore grato voluptatem percepiſſe judicas (§. 281).

Digitized by Google

(§. 281). Eandem adeo voluptatem denuo percepturus ad ideas ſaporis & odoris denuo producendas tendis. Et in hac tendentia ad perceptionem prævifam, determinata per memoriam voluptatis ex odore ac ſapore percipiendæ, appetitio ſenſitiva conſiſtit. Quoniam in appetitu ſenſitivo non requiritur diſtincta boni cognitio; ideo nec opus eſt, ut tibi ſigillatim omnium actuum mentis ſis conſcius, qui in determinationem actus appetendi influunt: ſufficit oſtendi poſſe, quod nonniſi iiſdem præviis ſequatur appetitio, nec abſque iis intelligatur ejus geneſis. Adhæret autem idea boni confuſa per memoriam voluptatis.

§. 516.

Averſationis ſenſitivæ definitio realis.

Averſatio ſenſitiva eſt conatus impediendi ne perceptioni prævifæ in nobis ſit locus, quatenus determinatur per ideam mali confuſam iſti adhærentem. Averſatio enim eſt conatus impediendi, ne perceptioni prævifæ ſit locus (§. 496). Sed averſatio ſenſitiva oritur ex idea mali confuſa (§. 582 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut perceptioni prævifæ adhæreat idea mali confuſa. Determinatur adeo conatus impediendi perceptionem prævifam per ideam mali confuſam eidem adhærentem (§. 113 *Ontol.*).

Habemus adeo averſationis ſenſitivæ definitionem realem (§. 194 *Log.*), quæ definitionem averſationis in genere non ſupponit. Subinde enim utile eſt ad res clarius percipiendas, ut determinationes genericæ ſimul inſerantur definitioni ſpeciei, ac ſubinde hac definitionum combinatione praxi conſulitur, quando ſcilicet rei obviæ ſpecies determinari nequit, niſi eadem opera determinetur genus per determinationes genericas definitionem generis alias ingredientes. Ceterum quod jam ſuperius (*not.* §. 496) dedimus exemplum, huc etiam quadrat. Ponamus enim te auditu percipere, quale ſit vinum vitro infuſum, & antea ex amaro ejus ſapore moleſtiam percepiſſe. Dum ad vini qualitatem animum advertis, vi imaginationis reſuſcitatur idea ſaporis amari, ac inde porro memoriam ſubit moleſtia, quam ex eo percepiſti (§. 190. 111 *Pſychol. empir.*), & te alio tempore ex ſapore amaro moleſtiam percepiſſe judicas (§. 281). Ne igitur eandem moleſtiam denuo percipias, ſaporis perceptionem in te impedire conaris. Saporis perceptio eſt ea, quam prævifam dicimus, & per memoriam moleſtiæ inde perceptæ idea mali confuſa eidem adhæret. Atque adeo apparet, quod conatus impediendi perceptionem prævifam, per ideam mali confuſam eidem adhærentem determinetur.

C A P U T II.

De Appetitu & Averſatione rationali, ſeu de Voluntate & Noluntate.

§. 517.

Volitionis definitio realis.

Appetitio rationalis ſive Volitio eſt conatus producendi perceptionem prævifam, quatenus determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ cum perceptione iſta cohæret. Etenim volitio tanquam appetitionis ſpecies (§. 880 *Pſychol. empir.*), eſt conatus producendi perceptionem prævifam, ſeu tendentia ad eandem (§. 495). Naſcitur autem ex diſtincta boni repræſentatione (§. 880 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt, ut ad perceptionem prævifam ideo tendamus, quod eam nobis bonam eſſe diſtincte cognoſcimus. Quamobrem conatus producendi perceptionem prævifam,

viſam, ſeu tendentia ad eandem determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ cum perceptione prævisa cohæret (§. 113 *Ontol.*).

Volitionis hic habemus definitionem realem, non ſuppoſita definitione reali appetitionis in genere (§. 194 *Log.*). Exemplum, quo paulo ante actum appetitus ſenſitivi illuſtravimus (*not.* §. 515), etiam huc trahi poteſt. Ponamus enim nos experientia edoctos eſſe, quod hauſtus vini generoſi ad vigorem corporis animique hilaritatem conducat. Quodſi ergo de qualitate vini vitro infuſi certiores redditi beneficio illius principii colligimus, hauſtum illius vini ad vigorem corporis animique hilaritatem conducere; hauſtum vini appetimus. Volitio itaque hic conſiſtit in conatu producendi illam perceptionem, qua hauſtum vini, quod in vitro contuemur, nobis repræſentamus, propterea quod ad corporis vigorem animique hilaritatem iſtum conducere intelligimus. Atque adeo conatus producendi perceptionem prævisam determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ eidem cohæret. Quoniam de appetitu in genere abunde diximus in capite præcedente, rationalis vero a ſenſitivo non differt niſi in eo, quod perceptioni prævisæ producendæ in caſu uno adhæreat idea boni confuſa; in altero autem diſtincta (§. 580. 880 *Pſychol. empir.*); de appetitu rationali non multa nobis dicenda ſunt, præſertim cum ea, quæ ad ejus determinationem ſpectant, abunde ſatis in Pſychologia empirica fuerint expoſita.

§. 518.

Averſationis rationalis geneſis.

Averſatio rationalis ſeu Nolitio eſt conatus impediendi perceptionem prævisam, quatenus determinatur per notionem diſtinctam mali, quæ eidem adhæret. Etenim nolitio tanquam averſationis ſpecies (§. 881. 882 *Pſychol. empir.*), eſt conatus impediendi perceptionem (§. 496). Naſcitur autem ex diſtincta mali repræſentatione (§. 881 *Pſychol. empir.*). Neceſſe igitur eſt ut impediamus, quo minus perceptio prævisa producatur, quod eam nobis malam exiſtimamus. Quamobrem conatus impediendi, quo minus perceptio prævisa producatur, determinatur per diſtinctam notionem mali, quæ eidem cohæret.

Habemus adeo definitionem realem averſationis rationalis ſeu nolitionis, quæ definitionem averſationis in genere non ſupponit. Exemplum eſto tale. Si quis hauſtu vini damnum ſanitati inferri expertus; is notionem mali diſtinctam habet, quando judicat, hauſtum vini eſſe malum. Quodſi jam ad bibendum ab aliis invitatus bibere non vult, ſed eorum perſuaſionibus ſeſe opponit; is impedire conatur quoad animam perceptionem hauſtus vini, propter diſtinctam mali notionem, quam habet.

§. 519.

Voluntatis & noluntatis dependentia a vi univerſi repræſentativa.

Appetitus & averſatio rationalis ſive Voluntas & Noluntas vim univerſi repræſentativam non excedit. Etenim appetitio rationalis ſive volitio eſt conatus producendi perceptionem prævisam, qui per notionem boni diſtinctam determinatur (§. 517). Dirigitur adeo per notionem boni diſtinctam vis perceptiva animæ, ſeu univerſi repræſentativa, ad certam perceptionem, quam ſe habere poſſe ſibi conſcia eſt (§. 488). Notio boni diſtincta eſt determinata quædam propoſitio univerſalis, qua ad perceptionem prævisam applicata prodit judicium diſcurſivum, quo bona intelligitur perceptio prævisa, ſeu, quod perinde eſt, res eadem repræſentata, quemadmodum exempla clariſſime loquuntur (*not.* §. 517). Quamobrem cum nullum judicium (§. 412), imo nulla mentis operatio vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, excedat (§. 413); directio conatus mutandi perceptionem præſentem in aliam per notionem boni diſtinctam, vim repræſenta-

Digitized by Google

ſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedit. Atque adeo patet appetitionem rationalem ſeu volitionem non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Enimvero cum animæ tribuatur appetitus rationalis ſive voluntas, quatenus volitiones poſſibiles intelliguntur ex eo, quod eas actu ineſſe obſervemus (§. 170 *Ontol.*); hoc ipſo evidens eſt voluntatem vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere. *Quod erat unum.*

Similiter averſatio rationalis ſive nolitio eſt conatus impediendi perceptionem prævíſam, determinatus per notionem mali diſtinctam (§. 518). Dirigitur adeo per notionem mali diſtinctam in partem contrariam perceptionis prævíſæ vis perceptiva animæ (§. 488). Notio mali diſtincta eſt determinata quædam propoſitio univerſalis, quæ ad perceptionem prævíſam applicata prodit judicium diſcurſivum, quo mala intelligitur perceptio prævíſa, ſeu, quod eodem redit, res eadem repræſentata, quemadmodum exempla denuo clariſſime loquuntur (*not.* §. 518). Quamobrem porro ut ante patet, directionem conatus mutandi perceptionem præſentem in aliam per notionem mali diſtinctam vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere. Atque adeo patet averſationem rationalem ſeu nolitionem non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur. Enimvero cum animæ tribuatur averſatio rationalis ſive noluntas, quatenus nolitiones poſſibiles intelliguntur ex eo, quod eas actu ineſſe obſervemus (§. 170 *Ontol.*); hoc ipſo evidens eſt noluntatem vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur, non excedere. *Quod erat alterum.*

Quæ ſupra annotavimus (*not.* §. 498), cum evinceremus, averſatinnem ſenſitivam non excedere vim repræſentativam univerſi, qualis in anima datur; eadem mutatis mutandis hic quoque repetenda ſunt. Nimirum quæcunque animæ mutationes in actum volitionis influunt, eas in antecedentibus omnes ex vi repræſentativa univerſi, quam in anima dari evicimus, deduximus. Quoniam itaque volitio quæcunque determinatur per talia, quæ a vi repræſentativa univerſi pendent; ipſam quoque ab eadem pendere manifeſtum eſt. Idem etiam de nolitione intelligendum. Atque hac ratione abunde ſatisfactum illis intelligitur, qui ſibi perſuadent a vi repræſentativa animæ non pendere niſi ſenſationes, conſequenter ſi ea tanquam eſſentia & natura animæ ſumatur, quemadmodum a nobis factum eſt, animæ adimi omnem activitatem eamque mutari in ens mere paſſivum, totum quantum dependens ab actione rerum materialium in corpus noſtrum.

§. 520.

Determinatio naturalis facultatis appetitivæ.

Anima per eſſentiam & naturam ſuam bonum appetit, malum averſatur. Anima enim ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis ſui organici in univerſo (§. 62) per eſſentiam (§. 66), atque naturam ſuam (§. 67). Quoniam vero abſolute poſſibile eſt corpus ipſius organicum uno eodemque momento diverſos ſitus habere; hoc ipſo agnoſcit ſe uno eodemque momento diverſas prorſus perceptiones habere poſſe, atque adeo diverſas ſimul prævidere poteſt (§. 488). Ex eo igitur, quod perceptionem aliquam prævidet, nondum intelligitur, cur conatus mutandi perceptionem

Digitized by Google

præſentem, quæ in omni præſente adeſt (§. 480), in eam dirigatur, conſequenter ratio ſufficiens directionis conatus mutandi perceptionem præſentem in prævisam aliquam non continetur in prævisione (*§. 56 Ontol.*), ſeu in perceptione prævisa in ſe ſpectara. Neceſſe igitur eſt ut contineatur in eadem ad nos relata (§. 70 *Ontol.*). Enimvero ſi res, quas percipimus, ad nos referimus, eæ vel nos ſtatumque noſtrum perfectiorem vel imperfectiorem reddere poſſe intelliguntur, vel neutrum horum apparet, adeoque vel bonæ, vel malæ, vel indifferentes exiſtimantur (§. 554. 565. 533 *Pſychol.empir.*), conſequenter ex iis vel voluptatem (§. 558 *Pſychol. empir.*), vel tædium percipimus (§. 569 *Pſychol. empir.*), vel iis prorſus non movemur (§. 533 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ideo conatus producendi novam perceptionem in perceptionem prævisam dirigi non poſſit, quod res percepta nos prorſus non moveat, nec voluptatem, nec moleſtiam ſeu tædium pariens; per voluptatem utique determinari debet directio ejusdem in perceptionem prævisam, per moleſtiam autem directio in partem contrariam, conſequenter conatus impediendi perceptionem prævisam. Anima igitur per eſſentiam ſuam appetit, quod voluptatem parit (§. 495), adeoque bonum vel verum, vel apparens eſt (§. 559 *Pſychol. empir.*), eademque per eſſentiam ſuam atque naturam averſatur (*§. 496*), quod moleſtiam ſive tædium creat, adeoque malum vel revera eſt (§. 569 *Pſychol. empir.*), vel tantummodo apparet (*§. 570 Pſychol.empir.*). Conſtat igitur animam per eſſentiam ſuam bonum appetere, malum averſari.

Hinc appetitus animæ per naturam ipſius ad bonum determinatus generaliter dicitur, quatenus ſcilicet non fertur niſi in id, quod ipſius indicio bonum reputatur; avertitur vero ab eo, quod ejuſdem judicio malum habetur. Ceterum per propoſitionem præſentem intelligitur, *ipſam rationem determinantem appetitus eſſe vi repræſentativæ univerſi, qualis in anima datur, convenientem*. Claret id inprimis, ubi animum adverteris ad modum, quo veritas illius evincitur.

§. 521.

Voluntatis determinatio naturalis. Quoniam anima quoque id appetit, quod vult (*§. 880 Pſychol. empir.*), & averſatur, quod non vult poſitivo actu (§. 882. 884 *Pſychol. empir.*); *anima* quoque *per eſſentiam ſuam atque naturam vult bonum, & non vult actu poſitivo malum* (§. 520).

Hinc etiam in ſpecie dicitur, voluntatem animæ per naturam ipſius generaliter determinatam eſſe ad bonum. Maximi autem momenti erit in philoſophia morali & Theologia naturali hoc probe notaſſe.

§. 522.

Lex appetitus & averſationis vi repræſentativæ univerſi conveniens. Et quia lex appetitus eſt hæc propoſitio: quicquid nobis repræſentamus tanquam bonum quoad nos, id appetimus (§. 904 *Pſychol. empir.*); lex vero averſationis hæc altera: quicquid nobis repræſentamus tanquam malum quoad nos, id averſamur (§. 907 *Pſychol. empir.*): *lex appetitus & averſationis animæ eſſentialis atque naturalis eſt* (§. 520), conſequenter *in vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, rationem ſui ſufficientem agnoſcit* (§. 66. 67).

§. 523.

§. 523.

In unaquaque anima ſeries perceptionum diverſa eſt a ſerie perceptionum animæ cujuſcunque alterius. Homines aut eodem tempore vivunt, aut diverſo. Ponamus duos homines eodem momento naſci ac interire. Quoniam omnes mutationes animæ a ſenſatione originem ducunt (§. 64); ſi perceptiones omnes ſucceſſive animæ inexiſtentes eædem eſſe debent, omnes quoque ſenſationes eædem eſſe debent. Quamobrem eum ſenſationes per eſſentiam atque naturam animæ a ſitu corporis in univerſo pendeant (§.65 *Pſychol. empir.* & §. 66. 67 *Pſychol. rat.*); ſi in duabus animabus eadem perceptionum ſeries eſſe debet, neceſſe eſt ut corpora momentis ſingulis per omnem utriuſque hominis vitam eundem prorſus habeant ſitum: quod cum fieri non poſſit, evidens eſt, fieri quoque non poſſe, ut in duabus animabus perceptionum ſeries ſint prorſus eædem, etiamſi eos eodem momento naſci eodemque mori ponamus. *Seriei perceptionum diverſitas in diverſis animabus.*

Sint porro duo homines diverſo tempore nati, & ponamus, ſi fieri poteſt, eos ſingulis momentis vitæ ſuæ, a prima nativitate uſque ad momentum mortis eundem prorſus in univerſo habere ſitum. Quoniam in univerſo nullum corpus alteri ſimile eſt, ſive corpora, quæ inter ſe conferuntur, eodem tempore exiſtant, ſive diverſo (§. 246 *Coſmol.*); fieri quoque haud quaquam poteſt ut diverſis temporibus idem ſpatium repleatur iiſdem corporibus, & omnia corpora reliqua, quæ ab homine in eodem conſtituto percipi poſſunt, ſint prorſus eadem. Quamobrem eum ſenſationes pendeant a mutationibus, quæ organis ſenſoriis inducuntur a corporibus (§. 65 *Pſychol. empir.*), diverſa autem corpora eaſdem mutationes inducere nequeant eodem modo ad corpus organicum, quod ad animam ſpectat, relata; ſenſationes quoque in duabus iſtis animabus eædem ſeſe mutuo conſtanter excipere nequeunt. Imo idem multo magis patet, ſi ponamus, duos iſtos homines momentis iiſdem a nativitate computatis in diverſis ſpatiis conſiſtere & diverſum ad corpora circumjecta ſitum obtinere. Quoniam vero mutationes ceteræ omnes, quæ in anima contingunt, a ſenſatione originem ducunt (§. 64) per leges in anterioribus explicatas; ſi ſenſationes fuerint diverſæ, nec perceptiones ceteræ eædem eſſe poterunt. Denuo igitur evidens eſt, fieri haud quaquam poſſe, ut in duabus animabus perceptionum ſeries ſint prorſus eædem, quando diverſo tempore vivunt.

Jam eum in duabus animabus ſeries perceptionum eædem eſſe non poſſint, ſive eodem momento naſci ac mori, ſive diverſo tempore vivere ponantur; liquet omnino in unaquaque anima ſeriem perceptionum diverſam eſſe a ſerie perceptionum animæ cujuſcunque alterius.

Conſtat monſtra bicorporea diverſis a prima ſtatim nativitate prodidiſſe appetitiones ac averſationes: quod non modo inde eſt, quod organa ſenſoria non fuerint ad eadem objecta ſimul relata, verum etiam a diverſitate naturali facultatum mentis, quas in omnibus non

eſſe eaſdem prorſus, ſed licet genere eædem ſint, ſuo tamen modo adhuc differre conſtat; Quamvis vero in eo plurimum momenti ſitum ſit; ut ſeries perceptionum in duabus quibuſcunque animabus ſint diverſæ; hanc tamen differentiam in evincenda veritate propoſitionis inſuper habemus, propterea quod fortius concludatur diverſitas ſeriei perceptionum in diverſis animabus, ubi oſtenditur eam eſſe admittendam, etiamſi nulla ponatur intrinſeca animarum differentia. A poſteriori veritas propoſitionis præſentis multo clarius patet. Conſtat enim homines non naſci in eodem loco eodem momento nec iiſdem præditos eſſe inclinationibus ac diſpoſitionibus naturalibus, multo minus eorum corpora eundem conſtanter ad eadem ſenſibilia habere ſitum. Unde nemo non intelligit, ſenſationes diverſas eſſe debere eodem tempore in diverſis hominibus. Ceterum de animabus hic oſtenditur, quod de elementis rerum materialium demonſtravimus (§. 198 *Coſmol.*), ſcilicet quod unumquodque elementum contineat ſeriem mutationum, quæ diverſa eſt a ſerie alterius cujuſcunque. Neque difficile foret idem etiam de unoquoque corpore evincere: in corporibus vero humanis ſufficiente attentione agnoſcitur.

§. 524.

Diverſitas ſeriei appetitionum & averſationum in animabus.

Quoniam appetitiones ex perceptionibus naſcuntur & ad eas tendunt (§. 480. 495); ſi perceptionum ſeries diverſa fuerit, appetitionum quoque ſeries diverſa eſſe debet. Et idem eodem modo intelligitur de averſationibus. Quamobrem cum in unaquaque anima ſeries perceptionum diverſa ſit a ſerie perceptionum animæ cujuſcunque alterius (§. 523); *in unaquaque anima ſeries appetitionum & averſationum diverſa eſt a ſerie appetitionum & averſationum, quæ datur in anima quacunque altera.* Unde patet, quod de elementis demonſtravimus (§. 198 *Coſmol.*), adhuc luculentius, *unamquamque animam continere ſeriem perceptionum ac appetitionum atque averſationum, quæ diverſa eſt a ſerie alterius cujuſcunque animæ.*

A poſteriori quoque patet diverſitas appetitionis & averſationis clariſſime, quodque paulo ante commemoravimus de monſtris bicorporeis, id ipſum eandem palam loquitur.

§. 525.

Independentia appetitus a modo dependentiæ ſenſationum a corpore.

Appetitiones & averſationes eodem modo dependent a ſenſationibus, quocunque tandem modo ſenſationes a corpore dependeant. Appetitiones & averſationes omnes dependere a ſenſationibus, ſupra evictum dedimus (§. 64). Enimvero quocunque tandem modo averſationes atque appetitiones a ſenſationibus pendeant, quem in anterioribus ſufficienter explicatum hic perpendi opus non eſt, non utique ſupponi quicquam debet aliud, niſi quod ſenſationes quædam actu adſint. Quoad appetitum adeo & averſationem perinde eſt, quæcunque tandem fuerit ſenſationis præſentis cauſa, ſeu quæcunque fuerit ratio, cur poſitis hiſce ideis materialibus in corpore ponantur hæ ſenſationes in anima (§. 114). Appetitiones itaque ac averſationes eodem modo a ſenſationibus dependere poſſunt ac debent, quocunque tandem modo ſenſationes a corpore dependeant (§. 851 *Ontol.*).

A poſteriori citra difficultatem idem intelligitur, modo animum ad exemplum aliquod advertamus. Ponamus enim te vinum vitro infuſum, quod intueris, appetere, propterea quod probe memor es, te ex ſapore grato voluptatem percepiſſe. Appetitus hic dirigitur in ſaporem vini, quem voluptatis percipiendæ gratia percipere cupis. Dirigitur adeo appetitus in ſaporem vini per ideam voluptatis perceptioni ejus adhærentem (§. 489).

(§. 489). Enimvero quocunque tandem modo accidat, ut oculis in vinum converſis ipſum videas; nihil hoc conducit ad id, ut ſaporis grati recorderis: ſufficit enim te nunc videre vinum, cujus ſaporem alias gratum expertus (§. 117 *Pſychol. empir.*). Clariſſime igitur perſpicitur, dependentiam appetitionis a ſenſatione non ſupponere niſi ſenſationem præſentem, nequaquam vero dependentiam ejuſdem a corpore. Quodſi ponamus, nos hauſtum vini appetere, propterea quod ad ſanitatem corporis ac animi hilaritatem conducere certi ſumus; appetitio rationalis eſt, hoc eſt, vinum, quod vitro infuſum contuemur, bibere volumus (§. 517). Enimvero ſive appetitus dirigatur per ideam voluptatis, ſive per ideam ſanitatis corporis ac hilaritatis animi, nulla inde emergit differentia quoad dependentiam appetitionis a ſenſatione. Quamobrem ut ante liquet, dependentiam volitionis a ſenſatione non ſupponere niſi ſenſationem præſentem, nequaquam vero dependentiam ejuſdem a corpore.

Idem de averſatione patet, ſive ea ſenſitiva ſupponatur, ſive rationalis. Si enim vinum averſamur propter ſaporem auſterum; ratio averſationis eſt tædium ſeu moleſtia, quam ex ſapore auſtero vini nos percepiſſe meminimus (§. 489). Ratio hæc averſationis ſubſiſtit eadem, quæcunque tandem fuerit cauſa, cur vini tibi conſcius ſis, idea ejus materiali in cerebro excitata (§. 114). Averſatio igitur ſequitur, quæcunque tandem ſit ratio, cur poſita idea materiali in cerebro ponatur perceptio in anima (§. 118 *Ontol.*), conſequenter averſatio eodem hoc modo dependet a ſenſatione aliqua præſente, quæcunque tandem fuerit ſenſationis a corpore dependentia (§. 851 *Ontol.*). Idem adhuc eodem modo patet, ſi ſupponas, te vinum averſari, hoc eſt, bibere nolle, quod ſanitati tuæ adverſum noveris, vel ab immodico vini hauſtu abſtinere, ne incommoda incurras, quæ ex ebrietate conſequuntur. Quamobrem averſatio quoque rationalis ſeu nolitio eodem modo pendet a ſenſatione, quæcunque tandem fuerit ſenſationis a corpore dependentia.

Propoſitio præſens maximæ utilitatis eſt in momentis hypotheſium, quas ad commercium inter corpus & animam explicandum excogitarunt philoſophi, expendendis, præſertim ubi per indirectum aliquam impugnare volueris. E re autem fuit eandem hic in medium afferri, propterea quod conſequentiarii ob ejus ignorantiam acumen ſuum deſiderari patiuntur, quoties hypotheſes philoſophorum impugnare audent. Etenim hunc quoque uſum præſtat philoſophia, ne judicia noſtra de veritatibus hypotheſium præcipitemus ac in alios injurios nos exhibeamus. Quodſi appetitio & averſatio ſupponerent certam ſenſationum, unde pendent, a corpore dependentiam; ſine ea intelligi minime poſſent: aſt nemo non novit, modo ad ſeipſum animum advertat, ſe probe capere poſſe, cur quid velit, vel nolit, aut cur quid appetat, vel averſetur, etſi neſciat quomodo ſenſationes a corpore dependeant, imo ſi vel maxime per errorem de eo ſtatuat.

§. 526.

Libertas animæ independens eſt a modo, quo ad ſenſationes ſuas pervenit, ſeu a dependentia ſenſationum a corpore. Anima enim libera eſt in volendo ac nolendo (§. 942 *Pſychol. empir.*), quatenus ex pluribus poſſibilibus ſponte eligit, *Libertatis independentia a de-*

pendentia ſenſationum a corpore.

eligit, quod ipſi placet (§. 941 *Pſychol. empir.*), conſequenter quatenus conatum mutandi perceptionem præſentem in prævisam dirigit, quemadmodum ipſi placet (§. 495. 496). Enimvero cum id placeat, ex quo voluptatem percipimus, diſpliceat vero, ex quo tædium percipimus (§. 542 *Pſychol.empir.*); ratio, cur quid placeat, vel diſpliceat, in qualitatibus rei continetur (§. 511. 518 *Pſychol. empir.*), adeoque non in modo, quo anima pervenit ad perceptionem rei iſtius, conſequenter nec in modo, quo ad ſenſationes pervenit, a quibus ortum ducunt appetitiones & averſationes (§. 64). Libertas igitur animæ independens eſt a modo, quo anima ad ſenſationes ſuas pervenit (§. 851 *Ontol.*).

A poſteriori probatur idem, ubi ad exempla animum advertis, & cur volitiones ac nolitiones liberæ ſint, in dato caſu probe expenderis. Patebit enim ut id intelligas, non reſpiciendum eſſe ad dependentiam ſenſationum a corpore, atque hoc pacto perſpicies rationem libertatis nullam in dependentia iſta contineri, conſequenter hinc convinceris libertatem animæ ab eadem eſſe independentem.

Quæ de utilitate propoſitionis præcedentis dicta ſunt, ea de præſente quoque inculcandæ veniunt. Utemur eadem paulo poſt, ubi hypotheſes philoſophorum, quibus ad explicandum commercium inter mentem ac corpus utuntur, expoſituri ſumus.

§. 527.

Libertatis influxus in ſeriem perceptionum.

Libertas influit in ſeriem perceptionum, ſeu ad eas determinandas concurrit. Quando enim aliquid volumus, conatus producendi perceptionem prævisam determinatur per notionem boni diſtinctam, quæ cum ipſo cohæret (§. 517), conſequenter in ſerie perceptionum tales continentur, quas voluimus, exiſtunt etiam in eadem aliæ, quod dantur in eadem quædam, quas habere voluimus. Inſunt igitur perceptiones ſeriei perceptionum, quæ per voluntatem determinantur (§. 113 *Ontol.*). Quamobrem cum anima libere velit (§. 942 *Pſychol. empir.*); libertas ad eas determinandas concurrit.

Similiter quando aliquid nolumus, conatus impediendi perceptionem prævisam determinatur per ideam mali diſtinctam, quæ eidem adhæret (§. 518), conſequenter in ſerie perceptionum non dantur perceptiones, quod eas habere noluimus, dantur vero earum loco aliæ, quas illarum evitandarum gratia habere volumus. Inſunt igitur in ſerie perceptionum perceptiones, quæ per noluntatem determinantur (§. 113 *Ontol.*). Quamobrem cum anima in nolendo ac volendo libera ſit (§. 942 *Pſychol. empir.*); libertas ad determinandas perceptiones in ſerie perceptionum concurrit.

Quoniam itaque animæ libertas ad determinandam actualitatem perceptionum in ſerie perceptionum exiſtentium tam volendo, quam nolendo concurrit *per demonſtrata*; libertas in ſeriem perceptionum influit.

Quandoquidem ſenſationes, conſequenter etiam ceteræ omnes, quæ hinc pendent, mutationes (§. 64), a libertate quoad actum pendeant, ſupra jam demonſtravimus (151. 152. 153), & de ſenſationibus dicta etiam ad phantaſmata facile transferuntur: id quod unuſquiſque in

ſeipſo

ſeipſo quovis momento experiri poteſt. Influxus autem libertatis in ſeriem perceptionum major deprehenditur, quam primo intuitu videtur, ubi dependentiam mediatam perſpecturus, mutuam dependentiam perceptionum a ſe invicem in eadem ſerie, ſeu ipſarum inter ſe nexum conſideraveris.

§. 528.

Anima cur ſit libera.

Anima libera eſt, quia ratione prædita. Anima enim, quatenus libera eſt, ex pluribus poſſibilibus ſponte eligit, quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam determinata ſit (§. 941 *Pſychol empir.*). Quamobrem cum ex poſſibilibus id eligat, quod ipſi maxime placet, & quia ipſi placet (*§.* 937 *Pſychol. empir.*); id eligit quod voluptatem parere poſſe (§. 542 *Pſychol. empir.*), adeoque bonum eſſe judicat (§. 558 *Pſychol. empir.*), & quidem bonum majus altero, ubi ex duobus bonis unum eligendum (*§.* 898 *Pſychol. empir.*). Dum vero aliquid vult, appetitio ſeu volitio determinatur per notionem diſtinctam boni (§. 517), adeoque per id, quod objectum appetibile nos ſtatumque noſtrum perficere aptum deprehendatur (§. 554 *Pſychol. empir.*). Supponuntur adeo veritates univerſales, quæ ratiocinando ad appetibile, propter inhærentem qualitatem ſeu relationem ad alia, applicantur (*§.* 356. 360 & ſeqq. *Pſychol. empir.*): quod cum rationis ſit (§. 494 *Pſychol. empir.*), anima in volendo libera, quia ratione prædita (§. 502 *Pſychol. empir.*).

Similiter ſi quid anima non vult, actus nolitionis determinatur per notionem mali diſtinctam (*§.* 518), ac ideo quid non vult, quia diſplicet quod non vult (*§.* 937 *Pſychol. empir.*), adeoque malum eſſe judicat (§. 565 *Pſychol. empir.*). Determinatur adeo actus nolitionis per id, quod averſabile nos ſtatumque noſtrum imperfectiorem reddere deprehendatur (§. 566 *Pſychol. empir.*). Supponuntur adeo denuo veritates univerſales, quæ ratiocinando ad averſabile, propter inhærentem qualitatem ſeu relationem ad alia, applicantur (§. 356. 360 & ſeqq. *Pſychol. empir.*): quod cum rationis ſit (§. 494 *Pſychol. empir.*), anima in nolendo libera, quia ratione prædita (*§.* 502 *Pſychol. empir.*).

Hinc apparet, cur vulgo libertas vindicetur appetitui rationali, denegetur vero appetitui ſenſitivo. Supponit ratio operationes intellectus, quibus univerſalium veritatum cognitio debetur. Atque ideo ab intellectu pendet libertas.

§. 529.

Vis repræſentativa univerſi ſufficiens Pſychologiæ rationalis principium.

Ex vi repræſentativa univerſi ſitu corporis organici in univerſo materialiter, mutationibus organorum ſenſoriorum formaliter limitata, ratio reddi poteſt omnium eorum, quæ de anima obſervantur. Quæcunque de anima obſervantur, vel ad ſenſus, imaginationem atque memoriam & pendentem inde appetitum ſenſitivum cum affectibus, vel ad intellectum cum ingenio & arte inveniendi & inde dependentem appetitum & averſationem rationalem, ſeu voluntatem & noluntatem ſpectant: id quod patet recolenti ea omnia, quæ in Pſychologia empirica de anima ab experientia derivata leguntur. Ex vi repræſentativa univerſi, qualem eſſen-

tiam

tiam atque naturam animæ eſſe adſtruximus (§. 66. 67), rationem reddi poſſe ſenſationum ex ipſa ſenſus definitione liquet (§. 67 *Pſychol. empir.*), & legem ſenſationis eſſentiales animæ determinationes continere oſtendimus (§. 522). Imaginatio quoque in eadem rationem ſufficientem habet (§. 181. 183), conſequenter & memoria, quæ ab imaginatione pendet (§. 92. 175 *Pſychol. empir.*). Similiter in eadem vi repræſentativa univerſi ſufficiens continetur ratio intellectus (§. 387), nec ulla datur intellectus operatio, quæ in eadem rationem ſufficientem non agnoſcat (§. 413). Imo eam non excedit ingenium (§. 473), nec ars inveniendi (§. 478). Denique appetitus quoque ſenſitivus (§. 497) & averſatio ſenſitiva (§. 498), imo etiam appetitus rationalis & averſatio rationalis ex eadem vi enaſcitur (§. 519). Ex vi igitur repræſentativa univerſi, in qua animæ eſſentiam & naturam conſiſtere oſtendimus (§. 66. 67), ratio reddi poteſt omnium, quæ de anima obſervantur.

Nemo deſideraverit, ut omnium eorum, quæ ad animam ſpectant, ratio immediate ex vi repræſentativa nniverſi reddatur. Quemadmodnm enim in omni genere entinm obtinet, pt nonnullornm ratio immediate ex eorundem eſſentia deducatur, aliorum vero ratio ex hiſce porro derivetur, ita nec aliter procedendum eſt, ubi ex eſſentia animæ rationem eorum, quæ ipſi conveniunt, reddere volueris. Quemadmodum vero, quando phænomenorum corporis ratio ex ſtructura ejus reddenda, ratio quoque habenda eſt regularum motus; ita ſimiliter ad leges ſenſuum, imaginationis, intellectus & appetitus recurrendum, ubi ex vi repræſentativa univerſi ratio reddenda eorum, quæ ad animam ſpectant: quemadmodum a nobis factum eſſe apparet. Ipſo igitur facto comprobavimus vim iſtam ſufficiens eſſe Pſychologiæ rationalis principinm, eandemque recte tanquam eſſentiam ac natnram animæ aſſumi. Qui comprehendere non potuerunt, quomodo ex unica iſta vi a priori ſequantur, quæ a poſteriori obſervantur, partim methodi non fuere ſatis experti, partim regulas perceptionis & appetitus inſuper habuere.

SE-

SECTIO III.

DE COMMERCIO
INTER MENTEM ET CORPUS

CAPUT I.

De Syſtematis explicandi commercium inter mentem & corpus in genere.

§. 530.

Syſtema explicandi commercium mentis cum corpore quid dicatur.

PEr *Syſtemata explicandi commercium inter mentem & corpus* intelligimus hypotheſes philoſophorum, quas excogitarunt ad reddendam rationem commercii inter animam & corpus intercedentis.

Cum hic loquendi modus hodie receptus ſit in foro philoſophorum, ab eo recedere noluimus, utpote receptas formulas non immutantes quamdiu ſalva veritate retineri poſſunt. Si quis vero malit hypotheſes, quam Syſtemata vocare; is per nos ſuo abundet ſenſu.

§. 531.

Quænam in ſyſtematis iſtis ſumi poſſint eorumque uſus.

Quoniam in hypotheſi philoſophica ſumuntur, quæ nondum demonſtrari poſſunt, tanquam eſſent, rationis reddendæ gratia (§. 126 *Diſc. prælim.*), ut ad veritatem liquidam inveniendam via ſternatur (§. 127 *Diſc. prælim.*); *in ſyſtematis* quoque *explicandi commercium inter mentem & corpus ſumi poſſunt, quæ num revera ita ſeſe habeant, demonſtrari nondum poteſt, ut inde ratio reddatur eorum, quæ de hoc commercio indubia experientiæ fide conſtant, & hoc pacto via ſternatur ad certam illius commercii rationem tandem inveniendam.*

Quæſtio de commercio inter mentem & corpus inter difficillimas omni tempore a philoſophis relata, ac plurimis nodus prorſus indiſſolubilis viſus. Non defuere, qui, cum de eo ſolvendo deſperarent, eum ſecarunt, alterutrius ſubſtantiæ exiſtentiam in dubium vocantes, veluti Idealiſtæ ac Materialiſtæ, quorum illi corporum, hi animarum, tanquam ſubſtantiarum immaterialium, exiſtentiam impugnarunt. In re adeo difficili muneris ſui partes adimplet philoſophus, ſi in excogitanda hypotheſi vires ſuas periclitetur, ut, dum ex ea rationem eorum reddere ſtudet, quæ obſervationum fide certa ſunt, appareat, num veritatem aſſecuti fuerimus, vel quantum adhuc ab eadem diſtemus. Si quis poſtulaverit, ut liquida ſtatim proponatur veritas, is ea exigit, quæ in hominem non cadunt: quædam enim veritates adeo inacceſſæ ſunt, ut plures fruſtra tentandæ ſint viæ, antequam ad eas perveniatur. In arte inveniendi alieni ac hoſpites ſunt, qui ſibi perſuadent ad veritatem quamcunque latentem eruendam, ſolam ſufficere philoſophi voluntatem. Quodſi vero ab iis abſtinere juſſeris philoſophum, quæ nondum certa ac explorata ſunt; poſteris præcludis viam ad veritatem, ad quam tibi inacceſſa eſt (*not.* § 127 *Diſc. prælim.*). Si Aſtronomis idem fuiſſet animus, nobiliſſima, quam profitentur, ſcientia ad id faſtigium nunquam evecta fuiſſet, ad quod eandem evectam vident intelligentes. Plura non addimus: legi

§. 534.

An errores ex ſyſtemate fluentes auctori ejus imputari poſſint.

Si ex ſyſtemate aliquo explicandi commercium mentis cum corpore neceſſaria conſequentia fluant errores; ideo quod inde fluant auctori ejuſdem imputari non poſſunt. In ſyſtemate enim explicandi commercium inter mentem & corpus ſumitur quid tanquam eſſet, antequam demonſtrari poſſit, num ita revera ſeſe habeat (§. 530). Quodſi ergo contingat aſſumtum eſſe falſum, neceſſaria conſequentia inde fluent quæ impoſſibilia (§. 96 *Ontol.*) ſeu falſa ſunt (§. 507 *Log.*). Quoniam tamen auctor ſyſtematis nondum ſumit, abſolute ipſum eſſe verum, ſed tantummodo probabiliter judicat verum eſſe poſſe, ita tamen ut non excludatur formido oppoſiti; nulla quoque ratio eſt, cur affirmes, ipſum erroribus iſtis, tanquam cum ſyſtemate ſuo neceſſario connexis, neceſſario aſſentiri, propterea quod ſyſtemate poſito admittendi quoque ſunt iſti errores. Atque adeo patet auctori ſyſtematis non poſſe imputari errores, qui neceſſaria conſequentia inde fluunt, propterea quod inde fluunt.

Erunt forſan qui exiſtimaverint talia per ſe ſatis manifeſta eſſe, ut ea demum inculcari opus non ſit. Enimvero hi erunt, qui conſequentiariorum mores ignorant. Hos ut agnoſcant qui veritatis amore ducuntur, non prætermittenda ſunt quæ ad temeritatem eorum redarguendam proſunt. Multa generi humano damna dedit praxis conſequentiariorum vel hoc nomine, quod errores imputaverint philoſophis, quos ex eorum hypotheſibus fluere opinabantur. Exempla non e longinquo petenda, ipſa ſyſtemata, cum quibus nobis jam eſt negotium, ſuppeditant ſatis luculenta.

§. 535.

In imputandis erroribus proximus ad malitiã gradus.

Quoniam *auctori ſyſtematis* ideo imputari nequeunt errores, quod ex eodem neceſſaria conſequentia fluant (§. 534); *multo minus imputari poterunt errores, quos ex eodem fluere opinantur acumine ſufficiente deſtituti*: id quod etiam per ſe patet, independenter a propoſitione præcedente, cum ne minima quidem adſit ratio, niſi inſanire velis, cur errores alteri imputare velis.

Non nego conſequentiarios, cum conſequentiis alio fine utantur, quam opinione refutandi (§. 2046 *Log.*) & argumento ab invidia ducto mirifice delectentur (§. 2049 *Log.*); in imputandis erroribus malitiæ plurimum tribuere (§. 2052 *Log.*): ſed noſtrum jam non eſt corrigere malitiam. Sufficit ea docere, quæ ad eam præcavendam faciunt &, ne malitioſis aures facile præbeant inconſiderati, impedire valent.

§. 536.

Libertatis a ſyſtemate de commercio inter mentem & corpus independentia.

Salvo quocunque Syſtemate de commercio inter mentem & corpus, libertas & defendi, & negari poteſt. Quoniam enim ſyſtemata de commercio inter mentem & corpus ſunt hypotheſes philoſophicæ ad reddendam rationem iſtius commercii excogitatæ (§. 530), commercium vero inter mentem ac corpus in dependentia animæ a corpore quoad ſpecificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt, & corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatem temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt, conſiſtit (§. 962 *Pſychol. empir.*); ex Syſtemate de commercio

inter mentem atque corpus intercedente reddenda ratio eſt, quomodo ſenſationes a corpore, & motus corporis voluntarii ab anima dependeant, ut nempe perceptiones in anima coexiſtant mutationibus organorum ſenſoriorum (§. 949 *Pſychol. empir.*), & motus voluntarii in corpore coexiſtant volitionibus animæ, nec non ceſſatio motus in corpore animæ nolitionibus (§. 955 *Pſychol. empir.*). Enimvero appetitiones & averſationes eodem modo dependent a ſenſationibus, quocunque tandem modo ſenſationes a corpore dependeant (§. 525), & libertas animæ independens eſt a modo, quo ad ſenſationes ſuas pervenit (§. 526), cumque motus voluntarii in corpore appetitiones & averſationes demum ſequantur; modus, quo hæ determinantur, dependere nequit a modo, quo illi has ſequuntur: quod per ſe patet. Quamobrem de modo, quo appetitiones ac averſationes a ſenſatione pendent, conſequenter de libertate, ſtatuere licet quicquid volueris, nec ejus ulla habenda eſt ratio, ubi explicare volueris, quomodo ſenſationes in anima mutationibus organorum ſenſoriorum & motus voluntarii volitionibus atque nolitionibus animæ coexiſtant, vel ad nutum animæ motus quidam ceſſent. Palam igitur eſt ſalvo quocunque ſyſtemate de commercio mentis cum corpore libertatem animæ & defendi, & negari poſſe.

Veritas propoſitionis adeo manifeſta eſt, ut propemodum mirandum ſit, quomodo fieri potuerit, ut ullus unquam virorum doctorum ſibi perſuadere potuerit, libertatem animæ ideo impugnari ab aliquo philoſophorum, quod hoc vel iſto modo commercium mentis cum corpore explicare voluerit. Experientia quoque propoſitionem præſentem confirmat. Conſtat enim, cum Syſtema influxus phyſici promiſcue reciperetur, alios libertatem aſſeruiſſe, alios eandem impugnaſſe. Cur vero multi veritatem adeo manifeſtam non perſpiciant, ex eo eſt, quod veritatum mutuam a ſe invicem dependentiam inſuper habeant. Etenim qui hanc cognitam habet, probe novit, quibusnam poſitis ponantur alia, quibus ſublatis tollantur alia: id quod utique noſſe debent, qui aliorum errores ſubvertere conantur, ne magno ſæpius conatu nihil agant.

§. 537.

Suppoſitum commune omnium ſyſtematum.

In omni ſyſtemate de commercio mentis cum corpore ſupponendum, perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eo modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent, hoc eſt, ac ſi anima vi ſua produceret motus voluntarios in corpore, & corpus vi ſua produceret perceptiones rerum ſenſibilium in anima. Syſtema enim non alio fine conditur, quam ut inde ratio reddatur eorum, quæ de commercio animæ cum corpore experimur (§. 531), conſequenter cur anima objecta ſenſibilia percipiat, dum mutationem organis ſenſoriis induunt, & motus corporis oriantur, quamprimum anima eos vult (§. 962 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum experiamur, ſi objecta externa in organa ſenſoria rite conſtituta agunt, eo ipſo momento oriri quoque perceptiones, quibus eadem tanquam extra nos repræſentamus (§. 948 *Pſychol. empir.*), adeoque poſitis mutationibus in corpore poni quoque mutationes in anima, illis vero ſublatis has quoque tolli, iſtis impeditis has etiam non oriri; poſita vero cauſæ efficientis ſufficientis actione ponatur effectus (§. 898 *Ontol.*), conſequenter ea ceſſante vel impedita

ceſſare

ceſſare quoque vel impediri effectum; perceptiones rerum ſenſibilium videntur effectus actione corporis in anima producti, atque adeo perceptiones rerum ſenſibilium in anima eo modo oriuntur, ac ſi corpus in animam ageret ſeu in eandem influeret.

Similiter cum experiamur, quorundam organorum corporis motus ſtatim conſequi, quando anima eoſdem vult, ac tamdiu durare, quamdiu eoſdem vult, extemplo ſiſti, quamprimum eoſdem non vult (§. 953 *Pſychol. empir.*), atque adeo poſita volitione animæ poni motus voluntarios in corpore, poſita nolitione hos ceſſare vel prorſus non produci; conſtet vero poſita actione cauſæ efficientis ſufficientis poni effectum (§. 898 *Ontol.*); motus voluntarii in corpore videntur effectus actione animæ producti, & ceſſationes motuum effectus pares videntur, atque adeo motus voluntarii in corpore oriuntur & ceſſant eodem modo, ac ſi anima vi ſua eoſdem produceret ac ſiſteret, conſequenter in corpus ageret ſeu in idem influeret.

Quoniam itaque perceptiones eodem modo oriuntur, ac ſi corpus in animam influeret, & motus voluntarii eodem modo in corpore conſequuntur, ac ſi anima in corpus influeret *per demonſtrata*; in omni adeo ſyſtemate, quod commercii inter animam & corpus intercedentis explicandi gratia conditur, ſupponendum eſt, perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eodem modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent.

Propoſitio hæc non enuntiat, quod in foro Philoſophorum & Mathematicorum ſit inauditum. Ita in Aſtronomia ſupponimus, quodcunque tandem ſyſtema mundi in gratiam explicandorum motuum cæleſtium condatur, motum communem eodem modo fieri, ac ſi cælum eſſet ſphæra cava, cujus ſuperficiei concavæ ſtellæ ſint infixæ, & quod circa Terram in centro ejus collocatam ab ortu in occaſum gyratur. Imo ſimile quid in theoria Solis occurrit, ubi ſemper ſupponendum, Solis erga Tellurem ſitum quoad motum proprium ita mutari, ac ſi ſol motu inæquali circa Tellurem ab occaſu in ortum progrederetur, propterea quod negari non poteſt hæc ita videri, motus autem Solis hoc pacto fieri debet, ut ita videatur. Ad exempla hæc ideo provocamus, ut calumnias illorum antevertamus, qui aliis perſuadere conantur, quaſi talia eo fine adſtruantur, ut a periculo hypotheſium animos lectorum avertamus, & ut diſcant veritatis cupidi, qua cautione in expendendis hypotheſibus nos procedere ſoleamus.

§. 538.

Num ſyſtemata influant in philoſophiam practicam.

In gratiam ſyſtematis commercium inter mentem & corpus explicandi in philoſophia practica nihil immutandum. Syſtematis de commercio animæ cum corpore uſus in eo conſiſtit, ut inde ratio reddatur eorum, quæ de ipſo indubia experientiæ fide nobis innoteſcunt (§. 531), adeoque cur objecta externa percipiamus, quando in organa ſenſoria agunt (§. 948 *Pſychol. empir.*), & cur motus quorundam organorum corporis ſtatim ſequatur, quamprimum eundem volumus, vel ſiſtatur, quamprimum ipſum nolumus (§. 953 *Pſychol. empir.*). Enimvero cum in philoſophia practica principia pſychologica tantummodo applicentur ad praxin moralem atque civilem; ibidem ſufficit coexiſtentiam perceptionum & mutationum in organis

Digitized by Google

ganis ſenſoriis, nec non motuum corporis & volitionum ac nolitionum animæ manifeſtam eſſe, conſequenter non aliud ſupponendum, quam mutationes animæ ac corporis harmonicas eodem modo fieri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent. In philoſophia itaque practica ſyſtemate nullo opus eſt, quo ad explicandum commercium inter animam atque corpus utuntur philoſophi, eumque in omni ſyſtemate ſupponendum ſit, perceptiones rerum ſenſibilium in anima, ac motus voluntarios in corpore ita oriri, ac ſi corpus & anima in ſe mutuo influerent (§. 537), in gratiam quoque iſtiuſmodi ſyſtematis nihil prorſus in philoſophia practica immutandum.

Nullus adeo error minori periculo ſubjacet, quam qui de commercio inter animam atque corpus committitur, ut adeo vana ſint illorum molimina, qui tanta acerbitate contra iſtiuſmodi ſyſtemata pugnant, quaſi totius generis humani ſalus ab uno eorum penderet. Probe igitur perpendi velim, quæ in hac & ceteris propoſitionibus inculcantur, ne temerariis judiciis inanes turbæ excitentur non ſine multorum injuria.

§. 539.

Harmonia mentis & corporis quid dicatur.

Per *Harmoniam mentis & corporis* intelligimus explicabilitatem perceptionum animæ per mutationes in corpore contingentes & motuum voluntariorum in corpore per volitiones ac nolitiones animæ, vel etiam appetitiones atque averſationes ſenſitivas ejuſdem. *Explicabilitas* vero iſta in hoc conſiſtit, quod ex iis, quæ in corpore contingunt, intelligatur, cur tales jam ſint animæ perceptiones, ex appetitionibus vero ac averſationibus ſive ſenſitivis, ſive rationalibus, cur iſtiuſmodi jam in corpore fiant motus ſpontanei, vel voluntarii, conſequenter quod ratio perceptionum ex iis, quæ in corpore fiunt, ratio autem motuum voluntariorum ac ſpontaneorum ex iis, quæ in anima accidunt, reddi poſſit (*§. 56 Ontol.*).

Exempla non addimus, cum quæ hic dicuntur ex anterioribus ſufficienter intelligantur.

§. 540.

Harmoniæ animæ atque corporis exiſtentia.

Datur harmonia mentis & corporis. Etenim anima vi ipſius legis ſenſationum (§. 85 *Pſychol. empir.*) ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62), per ipſam eſſentiam (§. 66) atque naturam ſuam (§. 67), conſequenter cum motus ab objectis ſenſibilibus impreſſus nervis ſenſoriis ad cerebrum uſque propagetur (§. 111), per ideas materiales (§. 112), ideis ſenſualibus in cerebro ſemper coexiſtentes (§. 113). Per mutationes igitur in organis ſenſoriis atque ideas inprimis materiales explicari poteſt, cur perceptiones rerum ſenſibilium præſentium tales jam potius ſint, quam aliæ (§. 539). Præterea quoque anima ſtatus mundi præteritos ſibi repræſentat (§. 183) ope phantaſmatum (§. 182), adeoque per ideas ab imaginatione productas (§. 93 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum phantaſmatis reſpondeant ideæ materiales in cerebro (§. 206), neque inter ideas materiales, quæ ideis ſenſualibus & phantaſmatis reſpondent, alia intercedat differentia, quam quæ in diverſa motus celeritate conſiſtit (§. 208),

(§. 208), unde nonniſi diverſa claritas idearum in anima pendet (§. 126); phantaſmata ſeu ideæ rerum abſentium (§. 92 *Pſychol. empir.*) non minus per ideas materiales in cerebro explicabiles ſunt, quam ideæ ſenſuales, ſeu perceptiones rerum præſentium (§. 67. 59 *Pſychol. empir.*). Atque adeo patet quoad perceptiones dari harmoniam animæ ac corporis (§. 539).

Porro memoriæ ſenſitivæ in corpore reſpondet facilitas reproducendi ideas materiales, quam cerebrum contrahit (§. 294), actui vero memoriæ intellectualis in corpore reſpondent ideæ materiales vocabulorum, quibus exprimitur judicium, quod ideam aliquam jam ante habuimus (§. 295), & ipſa quidem memoria intellectualis in cerebro potentiam deſignat producendi ideas materiales vocabulis reſpondentes, quibus effertur judicium, quod ideam aliquam jam habuerimus (§. 296). Quamobrem in corpore quædam dantur, unde intelliguntur quæ ad memoriam pertinent, adeoque memoria quoque per ea, quæ corpori inſunt, explicabilis, conſequenter quoad ipſam animæ & corporis datur harmonia (§. 539).

Similiter omnes operationes intellectus per ideas vocabulorum materiales in cerebro repræſentantur (§. 416), ut adeo denuo pateat, harmoniam quoque inter animam atque corpus quoad operationes intellectus dari (§. 539).

Denique appetitioni animæ reſpondent certi motus corporis & organorum ipſius (§. 501); averſationi autem conatus certos corporis & organorum ipſius motus impediendi, vel etiam certorum motuum omiſſio (§. 502); imo utrique reſpondent diverſi in corpore ſanguinis ac fluidi nervei motus, ut vultus, geſtus atque vox utramque prodant (§. 503), quales etiam in affectibus obſervantur motus corporis, organorum ipſius & fluidorum in corpore contentorum (§. 513. 514). Quoniam motus iſti eorundemque omiſſio ab appetitionibus & averſationibus prævii pendent (§. 953 *Pſychol. empir.*); ex iis, quæ in anima fiunt, intelliguntur motus voluntarii ac ſpontanei, qui in corpore contingunt, conſequenter animæ & corporis datur quoque harmonia quoad volitiones & nolitiones, imo appetitiones ac averſationes ſenſitivas.

Ex Pſychologia empirica & omni tractatione præcedente abunde liquet, in anima omnia redire ad facultatem cognoſcendi & facultatem appetendi atque averſandi, & ad facultatem cognoſcendi inferiorem referri ſenſus atque imaginationem cum memoria, ad ſuperiorem vero tres mentis operationes, a quibus cetera pendent, ad facultatem vero appetendi & averſandi appetitum & averſationem ſenſitivam atque rationalem, ſeu voluntatem atque noluntatem. Quamobrem cum harmonia mentis & corporis tum quoad perceptiones omnes, ſive vi ſenſuum, ſive vi imaginationis productas, atque memoriam, tum quoad ſingulas operationes mentis, tum denique quoad appetitiones & averſationes quaſcunque detur

per

per demonſtrata; modificationum animæ atque corporis quandam eſſe harmoniam palam eſt.

Propter hanc harmoniam nunc anima corporis, nunc corpus animæ interpres eſt., ita ut ex modificationibus animæ nunc colligantur modificationes corporis, nunc vero ex modificationibus corporis modificationes animæ, prouti aliæ aliis magis conſpicuæ ſunt, aliæ vero aliis magis latent. Evicimus hanc harmoniam ſatis luculenter vi eorum, quæ in antecedentibus demonſtrata fuere. Cujus vero non eſt ſibi familiaria reddere antecedentia, ut per ea ad aſſenſum trahatur intellectus; illi ſuffecerit animum advertiſſe ad maxime obvia, quæ ſingulis momentis in ſeipſo experiri poteſt, nimirum quod objecta externa non percipiamus, niſi iiſdem in ſenſoria organa agentibus, & ad nutum animæ moveantur organa corporis & in quiete maneant, vel ad quietem reducantur. Ita enim aliquam habebit harmoniæ hujus ideam (§. 539), utut non adeo claram atque diſtinctam, quemadmodum demonſtratione propoſitionis præſentis animo ingeneratur, ubi is ante refertus fuerit notionibus, quæ ſingulis propoſitionibus ex antecedentibus huc in ſubſidium vocatis conveniunt (§. 520 *Log.*).

§. 541.

Nam harmonia mentis & corporis ſit hypotheſis.

Quoniam harmoniam mentis & corporis dari palam eſt, nec quiſquam eandem in dubium vocare poteſt (§. 540), hypotheſis vero philoſophica ſumit, quod an revera ita ſeſe habeat, probari nondum poteſt (§. 126 *Diſc. prælim.*); *harmonia mentis & corporis hypotheſis philoſophica non eſt.*

Oppido igitur falluntur, qui harmoniam mentis & corporis cum harmonia præſtabilita confundunt, quam paulo poſt inter ſyſtemata explicandi commercium, quod inter animam atque corpus intercedit, producemus. Harmoniæ præſtabilitio, non ipſa harmonia hypotheſis eſt, & per præſtabilitionem ratio redditur harmoniæ, quemadmodum paulo poſt eluceſcet.

§. 542.

Quid a ſyſtematis explicandi commercium animæ & corporis ſupponatur.

Omne ſyſtema explicandi commercium inter animam atque corpus intercedens ſupponit harmoniam mentis & corporis. Ex ſyſtemate enim reddenda eſt ratio eorum, quæ de commercio animæ atque corporis experimur (§. 531), ſcilicet cur perceptiones objectorum ſenſibilium in organa ſenſoria agentium oriantur, dum mutatio organo inducitur (§. 948 *Pſychol. empir.*), & cur ex mutatione hac ratio reddi poſſit quamborem tales potius ſint perceptiones, quam aliæ (§. 959 *Pſychol. empir.*), itemque cur ex volitionibus atque appetitionibus ratio reddi poſſit, quare jam motus cujuſdam organi corporis fiat & hic potius fiat, quam alius (§. 960 *Pſycobl. empir.*). Reddenda igitur ex eodem eſt ratio harmoniæ corporis atque animæ (§. 539). conſequenter ſyſtema omne, quod commercii inter mentem & corpus explicandi gratia excogitatur, harmoniam animæ cum corpore intercedentem ſupponere debet.

Nihil communius, quam ut vulgo confundantur, quæ ad ſyſtema explicandi commercium inter mentem atque corpus, & quæ ad ipſum hoc commercium ſpectant. Quamobrem ubi diſplicet explicatio, ea rejici arbitrantur, quæ ad commercium ſpectant, conſequenter ſumunt negari, quæ experientiæ indubio teſtimonio confirmantur. Unde occaſio deſirandi conſequentiariorum turbæ naſcitur. Conſultum igitur eſt, ut accurate diſcernantur, quæ ſyſtematis ſunt, ab iis, quæ ad commercium ſpectant, quatenus experientia præſertim communi nititur.

§. 543.

Ratio harmoniæ ...

Syſtema explicandi commercium inter mentem atque corpus quodcunque eo fine conditur, ut harmoniæ animæ ac corporis ratio reddi poſſit. Syſtemata enim

expli-

Digitized by Google

explicandi commercium inter mentem atque corpus omnia non alio fine conduntur, quam ut inde ratio reddatur eorum, quæ de commercio inter mentem atque corpus experimur (*§.* 531). Experimur vero ex mutationibus in organis ſenſoriis rationem reddi poſſe, cur jam perceptiones in mente oriantur, & cur hæ potius oriantur quam aliæ (§. 959 *Pſychol. empir.*), & ex volitionibus ac appetitionibus animæ rationem patere, cur jam fiat motus aliquis in organis corporis, & cur hic potius fiat quam alius (*§.* 960 *Pſychol. empir.*), atque utraque dependentia, ſcilicet tam animæ a corpore quoad ſpecificationem idearum & continuitatem temporis, quo eum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt, quam corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatem temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt, ipſum commercium inter mentem & corpus conſtituunt (§. 962 *Pſychol. empir.*), conſequenter explicabilitas perceptionum animæ per ea, quæ in corpore contingunt, & motuum corporis per ea, quæ in anima accidunt (§. 539), adeoque ipſa animæ ac corporis harmonia ad commercium inter mentem atque corpus referenda (*§. cit.*). Syſtemata igitur explicandi commercium inter mentem & corpus eo fine conduntur, ut pateat ratio harmoniæ animæ & corporis.

animæ ac corporis unde reddenda.

Dari harmoniam animæ & corporis ſatis manifeſtum eſt independenter ab omni ſyſtemate (§. 540), ſed cur detur, non eadem facilitate perſpicitur. Philoſophus itaque cum rem difficilem non levi negotio definire poſſit, ad hypotheſes confugere tenetur, quibus reformatis ac immutatis, donec tandem experientiæ prorſus conſentiant, liquida tandem ſperatur veritas.

§. 544.

Si quis in Syſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus ſumit, quæ libertati adverſa ſunt; is ea in favorem erroris de dependentia volitionum ac nolitionum a perceptionibus animæ eidem admiſcet, cum abeſſe poſſent ac deberent. Salvo enim quocunque ſyſtemate, quod ad explicandum commercium inter mentem atque corpus excogitatur, libertas & defendi, & impugnari poteſt (§. 536), adeoque ad explicandum iſtud commercium opus non eſt, ut quæſtio de libertate animæ dirimatur, conſequenter quæ ab eadem pendent ſyſtemati admiſceri nec opus eſt, nec ut fiat leges accuratæ methodi permittunt. Quod ergo quis in eodem ſumit quæ libertati adverſa ſunt, is ea admiſcet quæ abeſſe & poterant, & debebant. Non igitur id alio fine facere poteſt, quam in favorem erroris ſui de libertate in volendo & nolendo, conſequenter de volitionum ac nolitionum dependentia a perceptionibus (§. 941 *Pſychol empir.*).

Cur ſyſtemati explicandi commercium animæ ac corporis libertati inimica admiſceri poſſint.

Rem exemplo declarari conſultum duco, ut acumen lectoris excitemus, & juvemus, ſi quidem opus habuerit alieno auxilio. Ponamus eſſe non neminem, qui cum fatalem omnium rerum neceſſitatem ſtatuat, numerum poſſibilium intra numerum actualium coarctat & Deo rerum omnium ſupremo auctori libertatem in creando adimit, quemadmodum *Spinoſam* ſenſiſſe conſtat ex ipſius Ethica, quæ primum inter poſthuma opera locum tenet. Quodſi jam commercium deducat cum Carteſianis a modificationibus animæ & corporis harmonicis divina virtute immediate factis, atque adeo ſumat, Deum ex neceſſitate naturæ ſuæ nonniſi harmonice modificare poſſe animam atque corpus; in ſyſtemati *Carteſiano*

admiſcet, quæ libertati Dei atque hominum adverſa ſunt, nec ad ſyſtema ſpectant. Neque enim neceſſe eſt adimi vel Deo, vel animæ, multo minus utrique, omnem in agendo libertatem ut ratio commercii per hoc ſyſtema pateat. Sufficit enim ſumere, Deum modificare animam in gratiam corporis & corpus in gratiam animæ: utrum vero id faciat libere, an ex naturæ neceſſitate, de eo hic non eſt quæſtio. Similiter ſufficit ſumere, Deum motus in corpore producere volitionibus animæ harmonicos, non autem jam quæſtio eſt, num iſta animæ volitio, in cujus gratiam Deus motus iſtos producit, ſit libera. Non igitur ſyſtemati imputandum eſt, quod vitio ejus tribuendum, qui idem amplectitur.

§. 545.

An poſſit S.S. contradicere.

Nullum ſyſtema explicandi commercium inter mentem atque corpus Scripturæ ſacræ adverſum eſſe poteſt, niſi eidem admiſceantur errores, qui abeſſe & poſſunt & debent. Etenim in Scriptura Sacra non occurrunt, niſi quæ ad commercium ipſum, ſcilicet ad dependentiam ſenſationum a mutationibus organorum ſenſoriorum, & motuum ſpontaneorum ac voluntariorum ab appetitionibus atque averſationibus animæ ſpectant: id quod cum res facti ſit, probari aliter haud poteſt, niſi quatenus negatur exemplum in contrarium afferri poſſe. Jam vero in omni ſyſtemate commercium inter mentem atque corpus tale ſupponitur, quale indubio experientiæ teſtimonio comprobatur (*§.* 530), perceptiones nimirum rerum ſenſibilium & motus voluntarios atque ſpontaneos corporis ita oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent (*§.* 537). Nullum itaque ſyſtema per ſe Scripturæ ſacræ adverſari poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum fieri poſſit, ut quis ſyſtemati explicandi commercium animæ ac corporis errores admiſceat, qui Scripturæ ſacræ adverſantur, veluti ſi libertati adverſa eidem admiſcet, propterea quod erroneas de eadem fovet opiniones (§. 544): ſyſtema quoque quatenus errores iſtos admixtos habet Scripturæ ſacræ adverſum eſſe poteſt. Quoniam tamen erronea iſta, quæ ſyſtemati adverſantur, per ipſas bonæ methodi leges, & abeſſe poſſunt, & debent (*§. cit.*); ſyſtema non adverſatur Scripturæ ſacræ, niſi quatenus eidem admiſcentur errores, qui abeſſe & poſſunt, & debent. *Quod erat alterum.*

Nimirum tum demum fieri poſſet, ut ſyſtema aliquod ad explicandum commercium inter mentem atque corpus excogitatum, ſcripturæ ſacræ contradiceret, ſi eadem alicubi rationem redderet commercii iſtius, hoc eſt, diſtincte explicaret, undenam fit ut poſitis mutationibus in organis ſenſoriis, atque hinc pendentibus ideis materialibus in cerebro ponantur in anima perceptiones, & viciſſim poſitis animæ appetitionibus ponantur motus ſpontanei ac voluntarii in corpore. Enimvero nullus monſtrari poteſt ſcripturæ locus, in quo hæc doceantur. Neque etiam finis ſcripturæ ſacræ poſtulat, ut commercii animæ cum corpore intercedentis exponatur ratio, quemadmodum nemo non videt.

§. 546.

Theologi officium circa iſta ſyſtemata.

Quoniam nullum ſyſtema explicandi commercium inter mentem ac corpus Scripturæ ſacræ adverſari poteſt (§. 545); veritatibus quoque revelatis ſuus ſtat honos, qualecunque tandem ſyſtema defendatur, modo eidem non admiſceantur errores, qui ad idem non ſpectant, ſed per leges bonæ methodi abeſſe debent, neque philoſophus turbat dogmata theologica,

quam-

Digitized by Google

quamcunque tandem de commercio iſto foveat opinionem: *Theologi* adeo *non intereſt, quodnam de commercio inter mentem ac corpus ſyſtema defendat philoſophus*, cumque non inutile ſit ſyſtemata quæcunque excoli & in foro philoſophico de iiſdem diſputari (§. 531), *Theologus* etiam *philoſopho ſuam ſtatuendi libertatem illæſam relinquere poteſt*.

Utinam hæc probe perpenderent, qui auctoritate ſcripturæ ſacræ abuſi litibus alienis ſeſe immiſcent, ſæpe non abſque religionis veræ detrimento, cum locis ſcripturæ in perverſum ſenſum detortis hominibus protanis ac impiis anſam præbeant ſcripturam ſacram ſuggillandi, ſuamque auctoritatem proſtituant! E re igitur fuit corollarium præſens præcedenti propoſitioni jungi.

§. 547.

In omni ſyſtemate explicandi commercium animæ & corporis ſupponendum, eſſentiam atque naturam animæ in vi repræſentativa univerſi pro ſitu corporis organici in univerſo convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt, conſiſtere. Quoniam enim ex nullo ſyſtemate, quamdiu ejus aperta eſſe non debet falſitas, neceſſaria conſequentia fluere debent, quæ experientiæ vel propoſitioni cuidam veræ repugnant (§. 532. 533); nullum quoque iis repugnare poteſt, quæ experientia ac ratione firmantur. Quamobrem cum partim experientia, partim principiis rationis nitatur, quod animæ competat vis ſibi repræſentandi hoc univerſum ſitu corporis organici in univerſo materialiter, conſtitutione organorum ſenſoriorum formaliter limitata (§. 63 *& not. ej.*), quodque in hac vi eſſentia atque natura animæ conſiſtat (§. *66. 67*); ſyſtema nullum explicandi commercium animæ cum corpore iis repugnare poteſt, quæ de hac vi tanquam animæ eſſentia atque natura in ſuperioribus evicimus. Neceſſe igitur eſt ut in omni ſyſtemate iſtiuſmodi ſupponatur, eſſentiam atque naturam animæ in vi repræſentativa univerſi pro ſitu corporis organici in univerſo convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt, conſiſtere. *An vis repræſentativa univerſi cõveniat omni ſyſtemati commercii.*

Falluntur adeo, qui ſibi perſuadent, quæ de eſſentia atque natura animæ in anterioribus tradidimus, in gratiam ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ eſſe conficta, conſequenter in gratiam ſyſtematis unius explicandi commercium inter mentem & corpus intercedentis: quod ſi verum eſſet, fieri haudquaquam potuiſſet, ut independenter ab eo, quod in iſta hypotheſi ſumitur, idem evinceremus, de facto naturæ ope principiorum rationis ratiocinati (§. 63). Sed verbis opus non eſt, ubi rerum teſtimonia adſunt. Cum enim mox recepta philoſophorum ſyſtemata commercium animæ cum corpore explicandi ſimus expoſituri & ſub incudem revocaturi fidem oculatam dabimus: in omni enim ſyſtemate ſupponemus, eſſentiam atque naturam animæ in vi iſta repræſentativa conſiſtere.

§. 548.

Quoniam fieri poteſt, ut *ſyſtemati alicui explicandi commercium animæ & corporis* admiſceantur errores, qui ab eodem abeſſe poſſunt atque debent (§. 544); *nec repugnat eidem admiſceri quæ doctrinæ de eſſentia & natura animæ* ſupra ſtabilitæ *adverſantur, ubiquis de eadem perperam ſentit.* *An eidẽ contraria ſyſtemati cõmercii admiſceri poſſint.*

Imo ipſo facto conſtat, tale quid fieri poſſe. Vulgo enim anima quaſi nudis facultatibus inſtructa conſideratur, quæ cum in nuda agendi potentia conſiſtant, excitatione opus habent, antequam ſequi poſſit actio. Huic igitur hypotheſi conſentanea ſuis etiam ſyſtematis de commercio inter animam atque corpus intercedente admiſcent, nulla tamen urgente neceſſitate, ſed hypotheſium tantummodo connectendarum gratia. Probe autem di-

ſtinguenda ſunt, quæ rationis reddendæ gratia ſumuntur ab iis, quæ adjiciuntur ut ſit opinionum conſenſus. Illud ad ſyſtema proprie ſpectat (§. 530), hoc vero ab eodem independens eſt.

§. 549.

An theoria anterior pſychologiæ rationalis ſyſtema aliquod cōmercii ſupponat.

Et quia in omni ſyſtemate explicandi commercium animæ & corporis ſupponendum, eſſentiam atque naturam illius in vi repræſentativa univerſi, qualem in anima dari ſupra evicimus (§. 63), conſiſtere (§. 547); ex unica autem hac vi omnem theoriam Pſychologiæ rationalis deduximus, quemadmodum attenta lectione perſpicitur: *theoria pſychologiæ rationalis vi repræſentativæ univerſi ſitu corporis organici materialiter, mutationibus organorum ſenſoriorum formaliter limitatæ ſuperſtructa ab omni ſyſtemate explicandi commercium animæ atque corporis independens eſt, nec in ullius gratiam quicquam in eadem immutandum.*

Recepta philoſophorum ſyſtemata commercium animæ & corporis explicandi theoriæ iſti minime repognare, ſed ſingula cum eadem in gratiam redire, ea ſpeciali eorundem expoſitione deinceps conſtabit.

§. 550.

Materialiſtarum de animæ & corporis harmonia ſententia.

Materialiſtæ nullam harmoniam animæ atque corporis admittunt: Idealiſtæ vero non admittunt niſi apparentem. Quoniam Materialiſtæ corporis tantummodo exiſtentiam admittunt (§. 33) & animam perceptionum & appetitionum atque averſationum ſubjectum pro ente materiali habent (§. 35); non alia admittunt, niſi quæ modificationibus animæ ſingulis in corpore coexiſtere in ſuperiori theoria paſſim evicimus. Nullæ adeo dantur ex illorum hypotheſi perceptiones & appetitiones atque averſationes a motibus in corpore exiſtentibus diverſæ, quæ per hos explicari deberent, ſed motus iſti ipſi ſunt perceptiones, appetitiones atque averſationes, quas animæ tribuimus. In ipſorum itaque hypotheſi nulla animæ atque corporis harmonia datur.

Porro Idealiſtæ realem corporum exiſtentiam negant ipſiſque nonniſi idealem in animabus exiſtentiam largiuntur (§. 36); animam vero pro ente immateriali habent (§. 37). Admittunt igitur modificationes animæ, quas obſervamus & in theoria ſuperiori ex vi repræſentativa univerſi, qualis in anima datur, a priori deduximus, ſolas tanquam reales, quæ vero in corpore iiſdem reſpondere in ſuperioribus evicimus, per ideas rerum materialium, quas anima habet, ita apparere. Quoniam itaque vera harmonia animæ & corporis datur, ſi utriuſque ſubſtantiæ exiſtentiam admittas (§. 540); Idealiſtæ apparentem harmoniam admittere utique tenentur.

Patet igitur Idealiſtas propius accedere ad veritatem, quam Materialiſtas & ab eorum hypotheſi nihil periculi imminere pſychologiæ rationali. Integram enim Idealiſta retinere poteſt ac debet, qualem ante dedimus, niſi quod ſemper ſupponat, quæ de modificationibus corporis harmonicis traduntur, non revera ita ſeſe habere, ſed tantommodo apparere propter ideam corporis quam habemus. Non fallit hypotheſis Idealiſtarum in eo, quod ideam corporis noſtri organici habeamus & quod vi hujus ideæ cognoſcamus modificationes corporis harmonicas modificationibus animæ, minime vero has ideo intelligamus, quod corpora revera exiſtant: in eo tantummodo a vero aberrant, quod cogni-

tionis

tionis nullum ſit obiectum reale. Quicquid vero ſit, ſive tantummodo in anima detur idea corporis noſtri organici, ſive ipſum extra iſtam ideam exiſtentiam realem habeat, propoſitiones pſychologicæ ſingulæ ſemper erunt eædem, & ne minimum quidem in iiſdem in gratiam Idealiſtarum immutandum. Apparet vero, quæ hic de theoria pſychologiæ rationalis dicuntur, eadem quoque de philoſophia naturali & omnibus ceteris philoſophiæ partibus tenenda. Non commendamus Idealiſmum, propterea quod quæ vera ſunt de eodem profitemur. Philoſophus enim veritatis amorem odio ſectæ præfert, nec quicquam erroris alteri tribuit, quod a mente ejus alienum eſt. Qui ab iſto odio nondum expurgavit animum, is nondum dignus videtur qui philoſophus audiat, quippe cujus eſt veritatem ſectari in omnibus, nil quicquam dare affectibus, nec rationibus extrinſecis commoveri.

§. 551.

Cur Materialiſtæ & Idealiſtæ nullo opus habeant ſyſtemate commercii.

Materialiſtæ & idealiſtæ nullo opus habent ſyſtemate explicandi commercium inter mentem & corpus. Materialiſtæ enim negant exiſtentiam animæ, quæ ſit a corpore diverſa (§. 33. 35), adeoque non admittunt niſi modificationes corporis, quas animæ modificationibus reſpondere in theoria ſuperiori evicimus. Nulla igitur opus eſt ratione, cur modificationibus corporis coexiſtant modificationes animæ, & modificationibus animæ reſpondeant modificationes corporis, cum utræque nonniſi eædem exiſtant. Quamobrem cum ſyſtemata explicandi commercium mentis atque corporis eo fine condantur, ut inde ratio reddatur illius coexiſtentiæ (§. 531. 543). Materialiſtæ nullo ſyſtemate explicandi commercium animæ cum corpore opus habent.

Similiter Idealiſtæ nonniſi animæ exiſtentiam realem, corporis vero tantummodo idealem admittunt (§. 36), adeoque nullas agnoſcunt modificationes niſi animæ, quas ex vi repræſentativa univerſi in ſuperioribus deduximus, corporis tamen modificationes harmonicas ita propter ideam corporis, quam habemus, neceſſario apparere largiuntur. Quamobrem denuo ipſis opus non eſt, ut rationem reddant illarum modificationum. Quoniam itaque ſyſtema explicandi commercium inter animam & corpus illius rationis reddendæ gratia quæritur (§. 531. 543); Idealiſtæ non opus habent ſyſtemate explicandi commercium, quod animæ cum corpore intercedit.

Utrumque brevius ita oſtenditur. Materialiſtæ non admittunt harmoniam animæ & corporis, Idealiſtæ vero non admittunt niſi apparentem (§. 550). Quamobrem cum ſyſtema explicandi cummercium inter mentem & corpus eo fine condatur, ut ratio reddi poſſit illius harmoniæ (§. 543), conſequenter ut intelligatur cur potius detur, quam non detur (§. 56 *Ontol.*); Materialiſtæ atque Idealiſtæ nullo opus habent ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus.

Imo non minus Idealiſtæ, quam Materialiſtæ in hypotheſes moniſticas inciderunt, quod de ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus inveniendo deſperarent, ex quo manifeſta harmoniæ animæ & corporis ratio reddi poſſit. Quodſi enim ipſis pronum fuiſſet eandem intelligibili modo explicare, Dualiſmum utique profeſſi fuiſſent. Et ſane hinc apparet, cur philoſophus ingenii ſui vires eo intendere debeat, ut harmoniam iſtam intelligibili modo explicet, neque vel hoc nomine inutilis cenſeri debet ipſius conatus.

§. 552.

§. 552

An philoſopho incumbat Syſtematis de commercio inveſtigatio.

Philoſophi eſt inveſtigare ſyſtema explicandi commercium inter mentem & corpus. Philoſophi enim eſt reddere rationem, cur poſſibilia actum conſequi poſſint (§. 31 *Diſc. prælim.*), & in ſpecie in Pſychologia rationali rationem reddere tenetur eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4). Quamobrem cum ex ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus reddatur ratio illius commercii (§. 530) & harmoniæ animæ ac corporis (§. 540); philoſophi quoque eſt inveſtigare ſyſtema explicandi commercium inter mentem & corpus intercedens.

Nemo igitur philoſophum jure reprehendit, quod faciat quæ ſunt officii ſui. Quodſi regeras, ſyſtema, quod excogitavit, non ſatisfacere propoſito: demus hoc, nec tamen ideo culpandus erit. Hanc enim objectionem jam dudum removimus in genere (§. 127 *Diſc. prælim.*) & paulo ante quoad caſum præſentem (§. 531).

§. 553.

Quot dentur ſyſtemata explicandi commercium inter mentem & corpus.

Tria hodie in philoſophia occurrunt ſyſtemata explicandi commercium, quod inter animam atque corpus intercedit, ſcilicet ſyſtema influxus, ſyſtema cauſarum occaſionalium & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ. Res facti probari aliter haud poteſt, quam ut ab eo, qui contradicit, poſtuletur ut oſtendatur, ubinam præter iſta aliud adhuc proponatur. Sane uſque ad tempora *Carteſii* ſyſtema influxus phyſici in ſcholis philoſophorum ſolum erat, quod docebatur. *Carteſii* auctoritate acceſſit ſyſtema cauſarum occaſionalium. *Leibnitius* denique addidit ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ. Si quis in diverſis iſtis ſyſtematis quandam partem probat, aliam rejicit, & ad diverſa ſpectantia miſcet; cum in præſente non moramur.

An plura iſtis tribus ſyſtemata dari poſſint, nec ne, in præſente non diſquirimus. Nos tria iſta, quæ in ſcholis philoſophorum hodie ventilantur, fideliter expoſituri & ad examen revocaturi ſumus, ut lectori pateat, quantum veritatis unicuique ſubſit & quodnam ceteris probabilius exiſtimari debeat. Veritati unice litamus: nobis perinde eſt, penes quod iſtorum ſyſtematum ea ſtet, neque ulli ſuccenſebimus, ſi huic potius, quam alteri aſſentiatur, vel ſi nullum eorum probet in iis acquieſcens, quæ de hoc commercio experientia magiſtra in Pſychologia empirica docuimus. Quodſi etiam imbecillior fuerit, quam ut ſibi temperare poſſit, quo minus placita philoſophorum in ſe prorſus innocua damnet (§. 538); per nos hoc faciat, modo ſibi a malitia temperet, quam judicii imbecillitas & rerum philoſophicarum ignorantia non excuſat.

§. 554.

An detur ſyſtema ignorantiæ de commercio animæ & corporis.

Qui profitetur ſe ignorare rationem commercii animæ atque corporis; ei nullum de hoc commercio ſyſtema eſt. Syſtema enim de commercio animæ atque corporis eſt hypotheſis philoſophica ad reddendam illius commercii rationem excogitata (§. 530). Quodſi ergo quis profitetur ſe commercii animæ atque corporis rationem ignorare, is ultro confitetur ſe ſyſtema explicandi iſtud commercium reperire nullum poſſe, adeoque ſyſtema nullum ipſi eſt.

Propoſitionem hanc ideo præcedenti de numero ſyſtematum addimus, quod, cum nuper magna animorum exacerbatione de ſyſtematis hiſce ſerra contentionis reciprocaretur, quidam novum ſyſtema de iſto commercio ſibi inveniſſe videbantur, quod *ſyſtema ignorantiæ* appellabant, cum aſſererent nos dependentiam perceptionum a corpore & motuum voluntariorum ab anima ignorare. Non improbamus, ut, qui vel imbecilliores ſunt quam ut

veritatem

veritatem philoſophicam capere poſſint; vel quorum non eſt nodos in philoſophia intricatos extricare, malint ignorantiam ſuam profiteri, quam aſſenſum profiteri: id enim utique laudandum potius eſt quam vituperandum. Neceſſe tamen eſt ne id fiat in detrimentum veritatis & ut philoſopho integra ſit ſua philoſophandi, quemadmodum aliis ſua ignorandi libertas. Quodſi quis demonſtraſſet impoſſibilitatem inveniendi ſyſtematis, quod veritati conſentaneum ſit; is omnino quæſtioni arduæ ſatisfeciſſet: perinde enim eſt quæſtionem ſolvere, & ſolutionis impoſſibilitatem demonſtrare. Enimvero ne ea in re judicium præcipitetur, ſequentem ſubjungimus propoſitionem.

§. 555.

Poſſibilitas ſyſtematis de commercio evicta.

Syſtema explicandi commercium animæ atque corporis poſſibile eſt. Commercium animæ atque corporis dari admiſſo Dualiſmo certum eſt *(§. 39 Pſychol. ration.* & §. 962 *Pſychol. empir.)*. Idealiſtæ enim & Materialiſtæ, qui Moniſtæ ſunt *(§. 34. 37)*, nullo ſyſtemate habent opus *(§. 551)*. Quoniam itaque eorum omnium, quæ ſunt, ratio reddi poteſt, cur ſint potius, quam non ſint (§. 70 *Ontol.)*; neceſſe eſt rationem quoque dari commercii, quod inter animam atque corpus intercedit. Quoniam itaque ex ſyſtemate ratio reddenda eſt hujus commercii *(§. 530)*; quin ſyſtema explicandi commercium, inter mentem atque corpus intercedens, poſſibile ſit, dubitari haud quaquam poteſt.

Conſtat itaque impoſſibilitatem inveniendi ſyſtematis non manare a re ipſa, ſi demonſtrari poſſit, ſed a ſubjecto cognoſcente. Quamobrem demonſtraturus ſyſtema nullum, quod ſatisfaciat veritati, inveniri poſſe, evincere tenetur, non eſſe homini tantas animi dotes, quantæ ad ſyſtema iſtud in apricum protrahendum requirantur. Ecquis vero, niſi in arte inveniendi ac hiſtoria literaria veriori prorſus hoſpes, iſtiuſmodi demonſtrationem viribus ſuis parem judicabit? Cum itaque temerarium foret hoc judicium, philoſophi vero ſit veritatem latentem eruere; reprehendendus is minime venit, ubi ingenii ſui vires in re tam ardua periclitetur, nec vertendum vitio eſt, ſi recta ad veritatem liquidam non ſtatim pertingere poteſt, ſed per hypotheſium ambages incedere tenetur.

§. 556.

Fallax ſyſtema de commercio.

Qui explicandi commercii inter animam & corpus intercedentis cauſa ſumit, animam in corpus & viciſſim corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari affirmat; ei nullum de hoc commercio ſyſtema eſt. Qui enim affirmant animam in corpus & viciſſim corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari; ii non aliam utriuſque iſtius actionis notionem habere poſſunt, quam quæ experientiæ reſpondet. Quamobrem cum tantummodo mutationum in organo ſenſorio & in mente coexiſtentia, nulla vero actio corporis in mentem obſervetur *(§. 949 Pſychol. empir.)*, cumque ſimiliter tantummodo volitionum animæ & motuum in corpore, itemque nolitionis ac ceſſationis motus in eodem corpore coexiſtentiam, nullam vero animæ in corpus actionem, qua motus iſti producantur vel ſiſtantur experiamur *(§. 955 Pſychol. empir.)*; actionis corporis in animam non aliam habent notionem, quam quæ coexiſtentiæ mutationum in organo ſenſorio & mente reſpondent, nec alia ipſis eſt actionis animæ in corpus notio, quam quæ volitionum animæ & motuum in corpore, itemque nolitionis ac ceſſationis motus in eodem corpore coexiſtentiæ convenit. Affirmantes itaque mutationes in anima & corpore coexiſtere, quia in animam

corpus

Digitized by Google

corpus agit, & volitiones atque nolitiones in anima & motus atque ceſſationes motuum coexiſtere, quia in corpus anima agit, nil quicquam aliud dicunt, quam mutationes in anima & corpore coexiſtere in utroque caſu, quia coexiſtunt. Nullam adeo commercii animæ ac corporis rationem dare poſſunt, adeoque ſyſtema de hoc commercio ipſis nullum eſt.

Tautologia manifeſta eſt, modo vocabula a rebus diſtinguere noveris probe memor, ſine mente ſonos proferri, ſi nullæ iiſdem reſpondeant notiones. Dudum nimirum evicimus (§. 136 *Log.*), ſi quis ejus, quod obſervat, rationem redditurus cauſam termino indigitat, huic autem non aliam jungit notionem quam ejus, quod obſervat, eum ſibi videri habere notionem termino reſpondentem, utut revera is ſit inanis. Idem vero in præſente caſu accidere, quis dubitaverit? Reddenda eſt ratio coexiſtentiæ perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis corporis. Cauſa allegatur corpus in animam agens: actioni tamen huic notio non reſpondet alia niſi coexiſtentiæ perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis. Hactenus adeo vocabulum actionis corporis in animam terminus inanis eſt. Similiter reddenda ratio eſt coexiſtentiæ volitionum & nolitionum animæ atque motuum voluntariorum in corpore & ceſſationis eorundem. Cauſa allegatur anima in corpus agens: actioni tamen huic notio non reſpondet alia niſi coexiſtentiæ volitionum & nolitionum animæ atque motuum voluntariorum in corpore & ceſſationis eorundem. Hactenus igitur denuo vocabulum actionis animæ in corpus terminus inanis eſt. Suppono nimirum hypotheſin propoſitionis præſentis, quod ad actionem corporis in animam & animæ in corpus provocans fateatur, ſe modum agendi ignorare. Equidem me non fugit, viros in Matheſi ſummos, quorum acumen ſuſpicimus merito, explicationem commercii inter mentem & corpus per mutuam harum ſubſtantiarum in ſe invicem actionem adeo evidentem judicaſſe, ut in dubium revocari minime poſſit: ſed convictus quoque cum ratione, tum experientia dudum fui, quemadmodum acumen metaphyſicum nil quicquam prodeſt ad acute videndum in Matheſi, ita quoque acumen mathematicum non prodeſſe ad acute videndum in Metaphyſicis, quamvis pro comperto habeam acumen mathematicum prodeſſe ad metaphyſicum facilius comparandum. Non repugnat in Matheſi ſublimiori ad miraculum uſque excellentem balbutire, quando de rebus metaphyſicis verba proferenda.

§. 557.

Diſſenſus circa commercium animæ & corporis apparens ſublatus.

Qui profitetur ſe ignorare rationem commercii animæ & corporis, & qui ejus explicandi cauſa ſumit mutuas corporis & animæ in ſe invicem actiones, modum tamen agendi ignotum pronuntiat; idem revera ſentiunt. Etenim qui profitetur ſe ignorare rationem commercii animæ & corporis, admittit experientiæ teſtimonio indubio claram (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*) perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis corporis, nec non volitionum ac nolitionum animæ & motuum voluntariorum in corpore ac ceſſationis eorundem coexiſtentiam. Enimvero qui illius commercii explicandi cauſa ſumit mutuas corporis & animæ in ſe invicem actiones, modum tamen agendi ignotum pronuntiat; ei quoque de commercio iſto non plura perſpecta ſunt, quam experientia exploratum eſt, adeoque notio iſtius actionis mutuæ non alia eſt quam coexiſtentiæ modificationum certarum animæ & corporis (§§. *cit.*). Eandem igitur prorſus notionem habent, nec unus plus novit altero, niſi quod poſterior plus ſibi noſſe videatur priori in judicando præcipitantior. Idem itaque revera ſentiunt.

Unde mirum non eſt, quod utrique nullum ſit ſyſtema explicandi commercium animæ atque corporis; ſed uterque in iis ſubſiſtat, quæ experientia magiſtra de hoc commercio nobis innotuerunt. Inde etiam eſt, quod actionem corporis in animam & animæ in corpus tanquam terminum inanem rejicientes, coexiſtentiam perceptionum animæ & mutationum

in or-

Digitized by Google

in organis ſeuſoriis, uec nou motuum voluutariorum in corpore & volitiouum animæ negare ferantur & ueſcio quibus conſequentiis moleſtis ex hoc ſuppoſito unice fluentibus onerentur. Quodſi vero quis coexiſtentiam mutationum in organis ſenſoriis & perceptionum in anima actionem corporis iu auimam, ac vice verſa coexiſtentiam volitionum & nolitionum atque motuum voluutariorum & ceſſationis eorundem actionem animæ in corpus appellare velit, ita ut quando affirmat, animam agere in corpus, & corpus agere iu animam, hic ſit verborum ipſius ſeuſus, motus voluntarios coexiſtere volitionibus animæ, & hujus perceptiones mutationibus iu organis ſenſoriis qua talibus factis; nos cum ipſo dicemus hoc ſenſu animam in corpus & corpus in animam agere, modo ſibi caveat ab ambiguitate loquendi, ue aliud ſibi dixiſſe viſus ex alia actionis notione de iis, quæ ad hoc commercium ſpectant, perperam ratiocinetur. Quoniam tamen nou facile eſt evitare præcipitantiam ex ambiguitate iſta reſultantem; accurate ut loquamur conſultius eſt, ue plus videatur ineſſe verbis vitio ſubreptionis, quam experientia compertum habemus. Neque hæc facimus ſine exemplo. Etenim Aſtronomi in parte Aſtronomiæ ſphærica de motu cæli cum omnibus ſtellis circa Tellurem diurno cum iis loquuntur, qui Terram in medio mundi quieſcere & cælum tanquam ſphæram cavam circa eandem ab ortu in occaſum gyrari arbitrantur, etſi per motum iſtum non intelligant, niſi continuam puncti cujuſdam fixi inter fixas aſſumti ad ſuperficiem Telluris ſitus mutationem experientiæ conſentaneam, ſibi tamen caventes ab ambiguitate loquendi, quæ iu Theoricis planetarum præcipitantiam in judicando veritati adverſam invehere poterat. Poteramus addere alias loquendi formulas Geometris in motuum doctrina uſitatas, ſiquidem opus eſſet exemplis pluribus. Quodſi vero quis dederit actionis animæ iu corpus & corporis in animam definitionem, per quam commercium iſtud intelligibili modo explicari poſſit, & oſtenderit talem animæ & corpori convenire; nos ſibi refragantes minime habebit.

CAPUT II.

De Syſtemate influxus phyſici.

§. 558.

SUbſtantia una dicitur *phyſice influere* in alteram, ſi quædam realitas, quæ inerat uni ſubſtantiæ, transfertur in alteram, cui ante non inerat. *Influxus phyſicus quid ſit.*

Iſtiuſmodi influxus vulgo admittitur in motu corporum. Etenim dum corpus A incurrit in corpus B quieſcens & idem ad motum concitat, poſt conflictum minorem vim habet quam ante eundem, & ex adverſo corpus B, quod in quiete vi iſtiuſmodi carebat, poſt conflictum aliqua præditum eſt. Videtur itaque pars quædam vis motricis per conflictum ex corpore A iu corpus B trausfuſa, & hæc vis motricis ex uno corpore in alterum transfuſio influxus phyſicus dici ſolet. Evidentius exemplum habemus iu igne, qui per influxum phyſicum caleſacit aquam, & ſimiliter viſibilia per influxum phyſicum agunt iu oculum, lumen ſcilicet per reflexionem iu eundem immittendo.

§. 559.

Hinc *corpus* noſtrum organicum *phyſice influere* dicitur *in animam*, quatenus ex corpore quædam in animam transfertur realitas, quæ cum ante corpori ineſſet, nunc inſit animæ. Et viciſſim *anima phyſice influere* dicitur *in corpus*, quando in idem transfert quandam realitatem, quæ ante non inerat. *Influxus phyſicus mutuus corporis & animæ in ſe invicem quid ſit;*

Non recedimus hic a recepto vocabuli influxus ſignificatu. Ita enim *Goclenius* noſter in Lexico philoſophico: „ Influere, inquit, proprie liquidorum eſt, ut aqua, vinum

„ influunt. Metaphorice eſt immittere quaſi influxu, ſeu influendo dare ſeu communicare, „ ſeu per influxum cauſare, effective ſeſe impertiri: „ quæ verba definitioni influxus phyſici a nobis datæ & ad animam atque corpus applicatæ conformia eſſe nemo non videt & vel ſola analogia a fluidis deſumta probat.

§. 560.

Syſtema influxus quid ſit.

Syſtema influxus phyſici dicitur, quo commercium inter mentem & corpus explicatur per influxum phyſicum corporis in animam & animæ in corpus, ſeu, quod perinde eſt, per actionem corporis in animam, qua corpus in animam influit, & per actionem animæ in corpus, qua anima in corpus influit.

Quando actio a nonnullis, qui ſyſtema influxus phyſici defendunt, ſimpliciter ponitur, ii tamen actionem per influxum fieri tacite ſupponunt, cum non modo *Ariſtotelici* non aliam actionis ſubſtantiæ unius in alteram notionem habeant, niſi quæ fit per influxum phyſicum, ſed nec vulgo alia ſit actionis notio, quemadmodum ex paulo ante (*not.* §. 558) allatis exemplis apparet.

§. 561.

Influxioniſtæ definitio.

Influxioniſta dicitur, qui ſyſtema influxus phyſici defendit.

Vocabulo hoc philoſophis non ignoto utemur, ut compendium loquendi habeamus.

§. 562.

Cum influxioniſtis quinam non confundendi.

Qui explicandi commercii inter animam & corpus intercedentis cauſa ſumit, corpus in animam, ac viciſſim animam in corpus agere, modum tamen agendi ignorari; Influxioniſta non eſt. Qui enim explicandi commercii animæ cum corpore intercedentis cauſa ſumit corpus & animam in ſe mutuo agere, modum tamen agendi ignorari; is in dubio relinquit vel prorſus negat influxum phyſicum, cum per eundem modus agendi definiatur (*not.* §. 558). Syſtema igitur influxus phyſici non defendit (§. 560), adeoque Influxioniſta non eſt (§. 561).

Idem quoque hoc modo oſtenditur. Qui explicandi commercii animæ ac corporis cauſa ſumit, animam in corpus & corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari; ei nullum eſt ſyſtema (§. 556) ac idem prorſus ſentit cum altero, qui rationem commercii iſtius ſeſe ignorare profitetur (§. 557). Quamobrem ſyſtema influxus phyſici, quod in numero illorum ſyſtematum eſt (§. 553), defendere nequit, conſequenter nec Influxioniſta eſt (§. 561).

Propoſitio præſens probe notanda eſt, ne quis improvide influxioniſtarum numero ſeſe immergat vel alios invitos eidem adſcribat, nec, quæ de influxioniſtis & contra eos dicuntur, ad eos applicet, qui in iis acquieſcunt, quæ de hoc commercio indubia experientiæ fide conſtant. Ex hac confuſione multæ enatæ ſunt turbæ, quas hic recenſere noſtri non eſt inſtituti.

§. 563.

Ariſtotelico-Scholaſtici num ſint Influxioniſtæ.

Ariſtotelico-Scholaſtici ſunt Influxioniſtæ. Nemo enim neſcit *Ariſtotelicos* & *Scholaſticos* cauſam in genere definire per principium per ſe influens eſſe in aliud ſubſtantive. Vide *Joannes du Hamel* in Commentario ad univerſam philoſophiam *Ariſtotelis* Tom. 3. p. 76. Jam in actione conſiſtit cauſalitas cauſæ efficientis (§. 886 *Ontol.*). Unde actionem vocant influxum agentis

agentis in terminum, & eam cauſam efficientem actu & formaliter influentem facere affirmant. Vid. idem *du Hamel* loc. cit. p. 92. & 93. Præterea animæ tribuunt actionem in corpus & animam conſiderant tanquam motuum cauſam efficientem, eique propterea facultatem locomotivam tribuunt: de quo nemo dubitat. Similiter iidem corpori tribuunt actionem in animam, qua producuntur perceptiones ſenſibilium, atque propterea corpori tribuitur vis agendi in animam. Quamobrem admittunt animam in corpus, corpus in animam agere influendo ſeu per phyſicum influxum. Fovent adeo ſyſtema influxus phyſici (§. 560), adeoque influxioniſtæ ſunt (§. 561).

Hinc ſyſtema influxus phyſici appellari quoque ſolet *ſyſtema Ariſtotelico-Scholaſticum*, ac ideo in uſu fuit philoſophis, quamdiu philoſophia ariſtotelico-ſcholaſtica in Scholis viguit. Nec inficiamur facilem eſſe in hoc ſyſtema prolapſum, ubi quis notionem actionis vulgarem habens ſumit actionem animæ in corpus & corporis in animam obſervari, quod corpus colligatur cauſa efficiens perceptionum, quia poſita mutatione in organis ſenſoriis ponitur perceptio, & anima ſumatur cauſa efficiens motuum in corpore, quia poſita volitione animæ ponitur motus in corpore, quaſi vero ideo quod poſita actione cauſæ efficientis ſufficientis ponatur effectus (§. 898 *Ontol.*), eorum, quæ ſimul ponuntur vel coexiſtunt, unum alterius cauſa eſſe debeat.

§. 564.

Num ſyſtema influxus ſit hypotheſis philoſophica.

Syſtema influxus phyſici hypotheſis philoſophica eſt. In ſyſtemate influxus phyſici ſumitur animam in corpus agere, & viciſſim corpus in animam per influxum phyſicum, ſeu phyſice influendo, commercii inter animam atque corpus intercedentis explicandi gratia (§. 560). Enimvero actio animæ in corpus & viciſſim corporis in animam experientia probari nequit (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*), neque ullus a priori ex natura corporis atque animæ, aut ex principiis aliis eam demonſtravit, multo minus hucuſque probatum eſt vel in genere omnem actionem ſubſtantiæ unius in alteram, vel in ſpecie actionem animæ in corpus & corporis in animam per influxum phyſicum fieri. Sumitur itaque actio mutua corporis & animæ in ſe invicem per influxum phyſicum tanquam eſſet, cum probari nondum poſſit, utrum ſit, an non ſit, commercii inter mentem ac corpus explicandi gratia, conſequenter ſyſtema influxus phyſici hypotheſis philoſophica eſt (§. 126 *Diſc. prælim.*).

Qui influxum phyſicum pro demonſtrato habent, vel actionem, cujus nullam habent notionem, cum influxu phyſico confundunt, vel actionem experientiæ obviam ſumunt. Philoſophi vero eſt accurate a ſe invicem diſtinguere, quæ diverſa ſunt, & in ratiocinatione cavere ne plus inſit concluſioni, quam erat in præmiſſis.

§. 565.

Quanta vi corpus & anima inſtructa ſint in ſyſtemate influxus phyſici.

In ſyſtemate influxus phyſici anima vi quadam prædita eſt movendi corpus, ſeu producendi motum organorum corporis appetitionibus atque averſationibus ſuis convenientem, & corpus præditum eſt vi quadam producendi perceptiones rerum ſenſibilium in anima. Etenim in ſyſtemate influxus phyſici commercium inter mentem atque corpus explicatur per actionem, qua una ſubſtantia influit in alteram (§. 560). Quamobrem cum ratio reddenda ſit dependentiæ

 corporis

corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatem temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt, & dependentiæ animæ a corpore quoad ſpecificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt (§. 962 *Pſychol. empir.*), conſequenter cur motus quidam in organo aliquo corporis fiat quando eum vult anima (§. 953 *Pſychol. empir.*), & cur objectis externis in organa ſenſoria rite conſtituta agentibus eo ipſo momento oriantur in mente perceptiones, quibus eadem tanquam extra nos repræſentamus (§. 948 *Pſychol. empir.*); vi ſyſtematis influxus phyſici corporis organa moventur ad nutum animæ, quia anima motus iſtos producit, ſine actione ipſius non orituros, & perceptiones rerum ſenſibilium, quæ in organa ſenſoria agunt, in anima oriuntur, quia corpus eaſdem producit, ſine actione corporis in eadem non extituras. Enimvero ex nuda potentia activa nulla ſequitur actio (§. 717 *Ontol.*), ſed ea demum poſita vi ponitur (§. 723 *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt ut in ſyſtemate influxus phyſici animæ tribuatur vis activa, qua influendo in corpus producit motus organorum ipſius, & viciſſim corpori vis activa, qua influendo in animam producit perceptiones rerum ſenſibilium.

Propoſitionem præſentem nemo in dubium vocat. Qui enim iis, quæ notionibus inſunt, a ſe invicem ſeparandis non ſatis ſunt acuti, ſyſtema influxus phyſici in quo conſiſtat explicaturi, ad hanc vim activam, qua corpus in animam, & alteram, qua anima in corpus influit, ſtatim provocant: fit ita quod ſubinde vim a nuda potentia non diſtinguentes illam quoque cum hac confundant.

§. 566.

Animanum corpus moveat & quo modo ipſa percipiat.

Juxta ſyſtema igitur *influxus phyſici anima movet corpus vel organa corporis, & cerebrum producit perceptiones rerum ſenſibilium in organa ſenſoria agentium;* quia ſcilicet perceptiones rerum ſenſibilium ſeu ſenſationes ideis materialibus in cerebro coexiſtunt (§. 113).

Atque hæc ratio eſt, cur ſyſtema influxus phyſici vulgo confundatur cum theoria commercii animæ atque corporis ſoli experientiæ ſuperſtructa, aut, ſi ita loqui libuerit, cum ſyſtemate ignorantiæ, quam doctam eſſe & laudandam, non ſupinam & culpandam ſupra jam oſtendimus (*not.* §. 554).

§. 567.

Influxus animæ in corpus qualis ſit.

Si anima phyſice influit in corpus; vis quædam animæ tranſit in corpus & in eo abit in motricem. Si enim anima in corpus influit phyſice; ex ea in corpus tranſit realitas quædam, quæ ante eidem non inerat (§. 559). Quamobrem cum juxta ſyſtema influxus phyſici anima moveat organa corporis (§. 566), movens autem in mobile transfert vim motricem, dum idem ad motum concitat; anima quoque juxta iſtud ſyſtema vim motricem in corpus transferre debet, quæ ante non inerat. Enimvero vis motrix, quæ in motu locali deprehenditur, corporea eſt ſeu talis, quæ in corporibus tanquam compoſitis locum habet, nec in anima, quæ ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48), locum habere poteſt. Quoniam itaque ex anima in corpus ea

forma

forma tranſire nequit, qualis in corpore deprehenditur; neceſſe eſt, ut, dum in corpore recipitur, in motricem abeat.

Hæc notionibus, quas communiter habemus phænomena luce metaphyſica non illuſtrata reſpicientes, conformia ſunt, nec a patronis influxus phyſici in dubium vocantur, modo mentem ſuam explicare noverint. Equidem qui ſyſtema phyſici influxus ſibi defendere videntur, cum nullum revera habeant (§. 556. 557), indignari memini quod tam abſurda ipſis imputentur. Enimvero cum Influxioniſta hæc abſurda minime pronuntiet, vel hoc ipſo agnoſcant ſe a ſyſtemate influxus phyſici eſſe alienos, neque ſibi dicta putent, quæ contra ſyſtema influxus phyſici objiciuntur. Ceterum quod ab Influxioniſtis ſumitur de tranſitu virium ex corpore uno in alterum in communicatione motuum, & in genere ex agente in patiens, cum veritati conſentaneum non ſit, ſed tantummodo phænomenis conveniat, alibi quoque a nobis demonſtrari minime poterit. Illuſtrantur autem iis, quæ ſupra (*not.* §. 558) ad explicandum influxum phyſicum in medium adducta ſunt.

§. 568.

Qualis ſit influxus phyſicus corporis in animam.

Si corpus phyſice influit in animam; vis quædam motrix tranſit ex corpore in animam & in eadem transformatur in aliam. Etenim ſi corpus in animam phyſice influit; ex eo in animam tranſit realitas quædam, quæ ante eidem non inerat (§. 559). Quamobrem cum juxta ſyſtema influxus phyſici corpus vi ſua producat perceptiones rerum ſenſibilium in anima (§. 565), ſeu ideas ſenſuales (§. 95 *Pſychol. empir.*); ideæ autem ſenſuales ideis materialibus coexiſtant (§. 113), & hæ quidem in motu quodam ex nervo ſenſorio, cui ab objecto ſenſibili impreſſus fuerat, ad cerebrum propagato conſiſtant (§. 112), cui vis motrix adhæret, ipſis evaneſcentibus & ipſa evaneſcens; quod ex corpore in animam transfunditur aliud quid eſſe nequit, niſi hæc ipſa vis motrix. Enimvero vis motrix iſtiuſmodi eſt, quæ animæ tanquam ſubſtantiæ ſimplici parum convenit. Neceſſe igitur eſt ut, dum ex corpore in animam tranſit, in aliam transformetur.

Quæ ad propoſitionem præcedentem annotata fuere, etiam ad præſentem trahenda ſunt, quamvis tranſitus vis motricis in animam non videatur adeo obvius, quam vis ea anima in corpus transfuſæ, propterea quod ideæ materiales in ſenſus non ita incurrant quemadmodum motus, qui a nutu animæ pendent. Duplicem adeo vi propoſitionis præſentis ac præcedentis influxum involvit ſyſtema influxus, per quem commercium inter animam & corpus ſubſiſtit, & unus quidem ab altero prorſus diverſus eſt. Uterque equidem in transfuſione vis alicujus transformationem ejuſdem involvit; ſed transformationem non eſſe eandem conſtat, nec commode transfuſio eadem poni poteſt. De influxu igitur animæ in corpus & corporis in animam judicaturus, & ad transfuſionem, & ad tranſmutationem earundem animum advertere debet. Quod vis motrix animæ tanquam ſubſtantiæ ſimplici ineſſe nequeat, qualis ineſt corpori dum actu movetur, non demum probamus, cum idem abſque probatione concedatur, nec noſtrum ſit ſyſtema influxus phyſici ſtabilire, ſed tantummodo explicare, ut ejus inſufficientia rectius appareat.

§. 569.

Effectus vis ex corpore in animã influentis.

Si corpus phyſice influit in animam; vis ex corpore in animam tranſiens dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea univerſi, ut ſcilicet data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt, ſeu, animam determinat ut legem ſenſationum obſervet. Anima enim vi quadam prædita eſt (§. 53), qua actuantur omnia, quæ per facultates ejus in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 55), ipſæ etiam ſenſationes (§. 61), ſeu perceptiones, quæ per mutationem in organo ſenſorio factam intelligibili modo explicabiles

(§. 65. 66

(§. 65. 66 *Pſychol. empir.*), tum quoad materiam, cur ſcilicet hoc potius objectum in mundo adſpectabili nunc clare percipias quam aliud, tum quoad formam, cur nimirum hoc claritatis gradu & non magis, nec minus diſtincte idem percipias (§. 959 *Pſychol. empir.*). Jam anima continuo ad ſtatus ſui mutationem tendens (§. 56), vi ſibi eſſentiali (§. 66) & naturali (§. 67), continuo producit ideam totius univerſi (§. 190), ſed eam integram ſimul intueri (§. 194), adeoque omnia, quæ eidem inſunt, clare percipere nequit (§. 193): neceſſe igitur eſt, ut, ſi corpus phyſice influit in animam, vis ex corpore in animam tranſiens eandem determinet ad clare percipiendum ea, quæ mutationem organis ſenſoriis inducunt, conſequenter ipſam in intuenda idea univerſi dirigit (§. 193). Et quia claritas idearum ſenſualium a celeritate motus nervis ſenſoriis impreſſi pendet (§. 125); majore vi ex corpore in animam transfuſa perceptio clarior eſt, minore autem in eandem tranſeunte minor, conſequenter vis ex corpore in animam tranſiens vis animæ determinat gradum, ut dato claritatis gradu ſenſibile percipiat. Jam cum lex ſenſationis requirat, ut hoc, quod in organum ſenſorium agit, ſenſibile clare percipiatur, & hoc potius claritatis gradu quam alio (§. 85 *Pſychol. empir.*), nempe qui reſpondet gradui celeritatis motus fibrillis nerveis in organo impreſſi (§. 125), & ad cerebrum uſque propagati (§. 111. 112); animæ vis vi ex corpore in eam tranſeunte determinatur ad legem ſenſationum obſervandam (§. 113 *Ontol.*).

Propoſitio hæc uberius explicat effectum a corpore in anima productum per phyſicum influxum. Deducitur hic ex theoria ſuperiori de anima, quam cum Influxioniſtæ hactenus ignoraverint, eadem in rem ſuam uti, adeoque effectum quoque ab influxu phyſico pendentem hoc modo explicare minime potuerunt. Non tamen ipſorum menti adverſatur, ſed eam admittere debent, quamprimum theoriam ſuperiorem admittunt. Hinc vero jam clariſſime apparet, theoriam, quam de eſſentia, natura atque modificationibus animæ dedimus, ſeſe indifferenter habere ad ſyſtemata explicandi commercii inter animam atque corpus intercedentis cauſa a philoſophis excogitata, & cum ipſo ſyſtemate influxus phyſici conſiſtere poſſe, imo majorem adhuc eidem lucem affundere, ut idem majus potius inde robur acquirat, quam ut enervetur: id quod inprimis ex propoſitione ſequente eluceſcit.

§. 570.

Influxus phyſici neceſſitas.

Quoniam vis ex corpore in animam tranſiens vim ejuſdem determinat ad obſervandam legem ſenſationis (§. 569); *influxus phyſicus neceſſarius videtur ad intuitum ideæ univerſi, ſeu mundi adſpectabilis in anima exiſtentis & eaſdem mutationes ſubeuntis, quas mundus adſpectabilis ſubit* (§. 192).

Patet itaque per theoriam ſuperiorem de anima novum quoddam robur acquirere ſyſtema influxus phyſici. Etenim cum anima ideam integram totius mundi adſpectabilis continuo producat (§. 190), quam integram ſimul intueri nequit (§. 194), ac ideo legem ſenſationis obſervare teneatur (§. 217); per ſe non determinata videtur ad legem ſenſationis in intuenda idea univerſi obſervandam, conſequenter principium aliquod determinans requiritur; quale cum ſit influxus phyſicus (§. 569), ejus inde colligitur neceſſitas, anima ſcilicet a corpore recipiente, quod in ſe non habet. Quodſi demonſtrari poſſit animam ad quamlibet perceptionem claram per ſe indifferentem non alio modo in intuitu univerſi dirigi poſſe, quam corpore in animam influente; cum directionis adeſſe debeat ratio ſufficiens (§. 70 *Ontol.*), influxus phyſicus foret demonſtratus. Ex iis vero, quæ de ceteris ſyſtematis explicandi commercium animæ ac corporis dicemus, contrarium eluceſcet.

§. 571.

§. 571.

Influxus phyſici animæ effectus in corpore.

Si anima in corpus phyſice influit; fluidum nerveum dirigit ad influendum per nervos ſenſorios in muſculos, quibus motus in corpore perficitur. Suo tempore in Phyſicis de motu locali acturi evincemus muſculos, motuum organicorum inſtrumenta, ad actionem determinari per nervos ſenſorios, fluido quodam ſubtili per eos in muſculos influente. Quodſi anima phyſice influit in corpus, vis ejus in corpus transfuſa (§. 567) dirigere debet fluidum nerveum ad influendum per nervos ſenſorios in eos muſculos, quibus organorum motus perficitur, quem vult.

Dirigit adeo anima vim motricem corporis & corpus vim perceptivam animæ, cum nec illa per ea, quæ corpori inſunt, nec hæc per ea, quæ animæ inſunt, determinari poſſit juxta ſyſtema influxus. Et hoc demum pacto intelligitur influxus iſtius mutui animæ in corpus & corporis in animam effectus, principiis & pſychologicis, & phyſicis conſentiens, ut in ipſius gratiam nihil veniat immutandum, ſi a quæſtione diſceſſeris, cujus gratia delenditur. Ceterum nemo miretur, nos expoliendo ſyſtemati influxus phyſici operam impendere, etſi ad ipſum defendendum non propendeamus. Jubet enim æquitas, a qua alieni eſſe non poſſumus, cum veritatis amore ducamur, ne in hypotheſibus aliorum expendendis quicquam amori vel odio tribuatur. Nobis perinde eſt quicquid ex eorum numero, quæ controverſa ſunt, verum deprehendatur, modo non obtrudatur tanquam verum, quod vel non eſt, vel num ſit adhuc dubium. Eandem vero æquitatem, cui in ſyſtemate influxus phyſici litamus, afferre utique debemus etiam ad cetera, ubi ab omni partium ſtudio alieni eſſe voluerimus, nec in factis aliud eſſe debeat, quam in verbis.

§. 572.

Neceſſitas influxus phyſici in corpore.

Quoniam in corpore ſano nervi ſenſorii quovis momento ita ſunt diſpoſiti, ut fluidum nerveum ad muſculos per eos derivari poſſit, & fluidum nerveum, quod in cerebro eſt, per ſe indifferens eſt ad influendum in omnes nervos ſenſorios, quos ex cerebro per totum corpus propagari ex Anatomia conſtat; neceſſe eſt ut adſit principium quoddam determinans directionem fluidi nervei, ut in nervos ſenſorios fluat, ad eos muſculos tendens, quibus perficitur motus nutui animæ conveniens (§. 70 *Ontol.*). Quamobrem cum vi animæ in corpus influente fluidum nerveum dirigatur ad influendum per nervos ſenſorios in muſculos, quibus motus in corpore perficitur (§. 571); *influxus phyſicus videtur ad motus ſpontaneos ac voluntarios in corpore determinandos neceſſarius.*

Quæ paulo ante annotavimus de neceſſitate influxus phyſici ad intuitum ideæ univerſi in anima exiſtentis determinandum, ea de neceſſitate ejuſdem ad determinandos motus organicos corporis, qui animæ imperio ſubſunt, tenenda quoque ſunt. Ceterum vel ex hac ipſa neceſſitate apparente intelligitur, cur facile ſit in ſyſtema influxus phyſici incidere philoſophum, ubi communem corporum in ſe invicem actionem per phyſicum influxum explicat, unde tanquam primo fonte ſyſtema iſtud derivatur.

§. 573.

Influxus phyſici notionem nullam habemus.

Influxus phyſici nullam habemus notionem. Quodſi enim aliquam influxus phyſici notionem habemus; eorum omnino notionem habere debemus, quæ illam ingrediuntur. Jam ſi anima phyſice influit in corpus; vis quædam animæ in corpus tranſit & in eo in motricem abit (§. 567) &, ſi corpus phyſice influit in animam; vis quædam motrix ex corpore in animam

migrat

migrat ac in eadem in aliam transformatur (§. 568) vimque animæ eſſentialem in intuenda idea univerſi tum quoad directionem, tum quoad gradum determinat (§. 569). Quamobrem qui influxus phyſici notionem habet, is notionem habere debet & transfuſionis virium ex una ſubſtantia in alteram, & tranſmutationis vis perceptivæ in motricem, ac motricis in perceptivam, nec non variationis directionis & gradus vis perceptivæ notionem habere debet vel confuſam, vel diſtinctam. Enimvero de mentis a corpore dependentia non obſervamus niſi mutationum in organo ſenſorio & in mente coexiſtentiam (§. 949 *Pſychol. empir.*), itemque de corporis ab anima dependentia non experimur niſi volitionum animæ & motuum in corpore, itemque nolitionum ac ceſſationis motus in eodem corpore coexiſtentiam (§. 955 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum notiones confuſæ a ſenſu ortum ducant, conſequenter experientiæ debeantur (§. 664 *Log.*); nullam quoque notionem confuſam transfuſionis virium ex una ſubſtantia in alteram, neque ullam tranſmutationis vis perceptivæ in motricem, & vice verſa motricis in perceptivam, multo minus aliquam variationis directionis atque gradus vis perceptivæ per infuſam motricem habemus.

Porro nemo fuit hactenus, qui modum explicare potuerit, quo vis motrix ex corpore in animam transfunditur ibique in perceptivam mutatur, ac per eandem vis animæ eſſentialis directio atque gradus mutatur, & quo vis animæ in corpus transfunditur atque in eo in motricem transformatur. Quamobrem cum notionem diſtinctam alicujus mutationis tum demum habeamus, quando nobis conſtat, quomodo ea fiat, cum aliæ non inſint notæ, per quas mutatio una ab altera diſtinguitur, niſi quæ modum, quo fit, abſolvunt (§. 88 *Log.*); nullam quoque notionem diſtinctam habemus transfuſionis virium ex una ſubſtantia in alteram ac metamorphoſeos earundem, nec non variationis directionis atque gradus vis perceptivæ per infuſam motricem.

Quoniam itaque nec diſtinctam, nec confuſam habemus notionem eorum, quæ notionem influxus phyſici ingredi debent, *per demonſtrata*; obſcuræ vero notioni hic locus eſſe nequit, prout per ipſam ejus definitionem claret (§. 80 *Log.*); ideo nullam influxus phyſici corporis in animam & animæ in corpus notionem habemus.

Idem quoque a poſteriori probatur. Advertat enim, qui ſibi notionem habere videtur, animum ad ſemetipſum, & ſatis ſuperque intelliget nihil omnino eſſe, quod vocabulis iſtis transfuſionis & transformationis virium reſpondeat, ubi ad animæ a corpore, & viciſſim corporis ab anima dependentiam declarandam transferuntur. Niſi obtuſus ac hebes fuerit, abunde perſpiciet ſibi nullas ideas eſſe, quam quas a phænomenis rerum materialium hauſit, ignarus an ad animam transferri poſſint & num inter animam atque corpus, ſubſtantias a ſe invicem prorſus diverſas (§. 51),

obti-

obtineant, quæ inter corpora obtinent, imo ne prorſus quidem obtinent. Etſi enim ex uno corpore in alterum vires tranſire videntur, iſte tamen tranſitus nullam metamorphoſin involvit. Quodſi vero diſtinctam iſtius influxus notionem tibi habere videris, eam aliis explica. Nullus dubito fore ut omni conatu te nihil agere animadvertas. Sane non alia de cauſa contigit, ut mediocris ingenii homines in ſemetipſis experti fuerint, ſe modum, quo anima & corpus in ſe invicem agunt, ignorare, etſi vitio ſubreptionis ſibi perſuaſerint, ſe actionem animæ in corpus & corporis in animam in ſe experiri. Nec mihi quiſquam notus eſt, qui diſtinctam iſtius transfuſionis & tranſmutationis virium notionem ſeſe habere profeſſus fuerit atque cum aliis communicare voluerit.

Quodſi tibi notionem habere videaris eorum, quæ ad influxum phyſicum requiruntur, propterea quod bene intelligimus, quid ſibi velit alter, dum eadem recenset; facilis eſt reſponſio. Verbis in ſe ſpectatis aliqua reſpondere poteſt notio, per quam intelliguntur; non tamen ideo ipſis reſpondet amplius notio ubi ad ſignificandum aliud quidpiam combinantur. Si frigida calci affunditur, quæ in poros ejus influit, & calx incaleſcit atque in rimas abit: quid ſit influxus intelligitur, cum notionem habeamus tranſitus in poros, & mutationem fluidi in halitum obſervemus, nec minus effectum clare percipiamus. Ecquis vero ideam hanc ad animam transferens & calci animam, aquæ ideas materiales in cerebro, incaleſcentiæ perceptionem ſenſibilis claram ſubſtituens ſibi perſuadebit ſeſe adhuc notionem aliquam corporis in animam influentis habere, utut vocabulis per illam intellectis quid alter ſignificare velit noverit? Ceterum qui principiis *Logicis* probe imbutum tenet animum, is veritatem propoſitionis præſentis hoc modo facile capit. Quæ ad influxum phyſicum requiruntur, virium ſcilicet ex una ſubſtantia in alteram transfuſio & earundem tranſmutatio, nec a poſteriori manifeſta ſunt, cum præter coexiſtentiam mutationum corporis & animæ harmonicarum nil obſervemus (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*), nec in numero poſſibilium eſſe a priori demonſtrari hactenus potuit. Sed quod neque experimur, neque a priori demonſtrare poſſumus, ejus nullam habemus notionem, notionum quippe realitate vel a priori, vel a poſteriori evincenda. Eorum adeo, quæ influxum phyſicum ingrediuntur, conſequenter ipſius influxus phyſici notionem nullam habemus.

§. 574.

Influxus phyſicus intelligibili modo explicari a nobis nequit. Ejus enim notionem nullam habemus (§. 573). Quamobrem cum alteri intelligibili modo id explicemus, cujus notionem diſtinctam animo ipſius ingeneramus; influxum phyſicum intelligibili modo explicare non valemus. *Influxus phyſici inexplicabilitas.*

Idem etiam ſic oſtenditur. Influxus phyſicus involvit virium ex una ſubſtantia in alteram transfuſionem & transfuſarum transformationem (§. 567. 568). Enimvero nemo hactenus explicare potuit quomodo vis motrix ex corpore in animam tranſeat, ibique in perceptivam mutetur, & quomodo viciſſim vis quædam ex anima in corpus tranſeat, ibique in motricem transformetur. Nemo igitur influxum phyſicum hactenus intelligibili modo explicare potuit.

Ultro quoque plerique largiuntur ſe phyſicum influxum intelligibili modo explicare non poſſe, admitti tamen tanquam certum debere contendunt, quod experientiæ ſit conſentaneus: cujus contrarium dudum evicimus (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*).

§. 575.

Influxus phyſicus non poteſt rejici tanquam falſus, quod ejus nullam babeamus *Influxus phyſici*

incertitudo unde conſtet. *notionem, ſeu eum nec a poſteriori, nec a priori probare valeamus; recte tamen ideo pro incerto habetur.* Pone enim rejiciendum eſſe tanquam falſum, propterea quod eundem neque experiamur, nec demonſtrare valeamus, ſeu nullam prorſus ejus ideam habeamus. Ergo tanquam falſum rejiciendum eſt, cujus ideam nullam habemus, ſeu quod nec experimur, nec demonſtrare valemus, conſequenter quod utrum confictum, an poſſibile ſit, ignoramus. Quoniam hoc abſurdum eſſe, nemo non agnoſcit; evidens omnino eſt influxum phyſicum tanquam falſum rejici non poſſe, quod nullam ejus habeamus notionem.

Enimvero quamdiu nobis nondum conſtat, an vis motrix ex corpore in animam, vis animæ in corpus ex anima tranſire, ac illa in perceptivam, hæc in motricem mutari poſſit, tamdiu ignoramus, utrum influxus phyſicus poſſibilis ſit, an impoſſibilis, conſequenter an verus ſit, an falſus (§. 547 *Log.*). Pro incerto igitur recte habetur (§. 564 *Log.*).

Hæc propoſitio probe notanda eſt, ne temeritatis alios accuſare audeant, qui præcipitantiæ illius multo propiores. Quotieſcunque enim influxus phyſicus non admittitur tanquam verus, extemplo ſumunt eum rejici tanquam falſum vel impoſſibilem, quod intelligibili modo explicari a nobis non poſſit & indeſinenter clamant non poſſe quid rejici tanquam falſum quod experientiæ cum ſit conſentaneum intelligibili modo explicare tamen neutiquam valeamus. Nos ſane nondum rejicimus tanquam falſum, quod intelligibili modo explicare non valemus, etiamſi idem nec experiamur, imo ſi vel maxime certi ſimus, nos idem experiri minime poſſe: ſed quod nullo modo adhuc ſufficienter probatum tamdiu in numerum incertorum rejicimus, donec vel ejus veritas, vel falſitas fuerit evicta.

§. 576.

Vis motricis per influxum phyſicum extinctio. *Si corpus phyſice in animam influit, vis aliqua motrix, quæ materiæ cuidam inhærebat, in gratiam animæ perit.* Etenim ſi corpus in animam phyſice influit, vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit & in eadem in aliam transformatur (§. 568). Vis autem illa adhærebat motui locali fibrillarum nervearum, in quo ideæ materiales perceptionibus rerum ſenſibilium coexiſtentes conſiſtunt (§. 112. 113). In gratiam adeo animæ perit vis aliqua motrix, quæ materiæ inhærebat.

Veritas propoſitionis non modo ſubſiſtit in theoria pſychologica, quam in ſuperioribus ſtabilivimus; verum etiam in ipſa ſcholaſticorum hypotheſi, quæ hodie parum eſt ad palatum philoſophorum, imo promiſcue eruditorum quorumcunque. Etenim juxta ſcholaſticos ſenſibilia ſpecies ſui materiales emittunt, quæ ad organa ſenſoria delatæ per nervos ſenſorios ad cerebrum deferuntur & ab intellectu paſſivo receptæ intellectus activi opera intelligibiles redduntur. Species iſtæ cum ſint materiales & motu deferantur ad organum ſenſorium ac inde porro ad cerebrum; materiam ſubtilem in motu conſtitutam habes, cui vim motricem adhærere extra dubium eſt. Jam cum hæ ſpecies ab anima recipiuntur, vis motrix quædam ex corpore in animam tranſit, & dum ſpeciei ſenſibilis in intelligibilem transformatio contingit, motus ille expirat, atque adeo vis motrix, quæ eidem cohæret, extinguitur. Patet itaque in gratiam animæ etiam in ipſa Scholaſticorum hypotheſi vim quandam motricem perire, quæ materiæ cuidam inhærebat. Quodſi ſpecies illas intelligibili modo ac veritati convenienter explicare volueris; non erunt niſi motus fibrillis nerveis in organo ſenſorio impreſſus & inde ad cerebrum uſque propagatus, conſequenter influxus phyſicus quoad tranſitum ſpeciei ſenſibilis ex cerebro in animam & ejus transformationem in ſpeciem intelligibilem non poterit explicari, niſi per tranſmutationem ideæ materialis, quæ in cerebro exiſtit, in perceptionem, vi cujus anima ſibi conſcia eſt ſenſibilis in organum ſenſorium agentis. Et quia idea materialis tanquam ens compoſitum a ſimpli-

ſimplici, quale eſt anima, intra ſe recipi nequit; transfuſio concipi nequit niſi quoad vim motui materiæ ſubtilis cujuſdam aut fibrillarum nervearum cohærentem. Quoniam vero Scholaſtici animæ tantummodo nudas tribuunt potentias, vi iſta transformata ad agendum excitari debet. Subſiſtit adeo virium motricium decrementum in ſenſationibus etiam ſtante hypotheſi Scholaſticorum hodie parum probata.

§. 577.

Vis motricis per influxum phyſicum ortus.

Si anima phyſice influit in corpus, vis aliqua motrix oritur, quæ antea nulli materiæ inhærebat, in gratiam animæ. Si enim anima phyſice influit in corpus, vis quædam animæ in corpus tranſit & in eo in motricem abit (§. 567). Ineſt hæc vis vel fluidi cuidam ſubtili, quod per nervos motorios ad muſculos motores defertur, vel ipſis fibrillis nervorum motoriorum. Atque adeo vis quædam motrix in materia oritur, quæ cum ex anima deſcendat, nulli antea materiæ inhærebat. Oritur itaque vis motrix in gratiam animæ, quæ nulli antea materiæ inhærebat.

Nemo in dubium vocat, motu novo producto in mundo materiali abſque corporum conflictu, vim motricem produci. Quodſi ergo vi animæ producatur motus, inerit materiæ ad motum concitatæ aliqua vis, quæ in eandem ex materia alia non fuit derivata, adeoque ab anima demum producta.

§. 578.

Influxus phyſici cum conſervatione virium vivarum pugna.

Si anima in corpus & corpus in animam phyſice influit; in toto univerſo non ſemper conſervatur eadem virium vivarum quantitas. Si enim anima in corpus phyſice influit, vis quædam motrix oritur in aliqua materia, quæ ex nulla alia in eandem derivatur (§. 577). Si vero corpus in animam phyſice influit, vis aliqua motrix in gratiam animæ perit, quæ materiæ cuidam inhærebat & aliunde in ipſam derivata fuerat (§. 576). Quoniam vero non ex ſingulis ſenſationibus oriuntur motus ſpontanei vel voluntarii; dici non poteſt vim ab anima receptam & transformatam iterum integram redire in materiam ibidemque priſtinam, quam amiſerat, aſſumere formam. Quamobrem tantundem virium non recipitur in cerebro per influxum phyſicum animæ in corpus, quantum in eodem deperditum fuerat per influxum phyſicum corporis in animam, conſequenter ſi anima in corpus & corpus in animam phyſice influit, virium motui locali cohærentium, adeoque vivarum (*§. 357 Coſmol.*), quantitas eadem in toto univerſo non conſervatur.

Primus huc animum advertit *Carteſius*, qui cum virium quantitatem æſtimaret ex quantitate materiæ in celeritatem ducta, quam motus quantitatem dicere ſolemus, ſecum perpendens ſalvo influxu phyſico eandem motuum quantitatem in natura rerum conſervari non poſſe intulit, eandem virium quantitatem in rerum natura minime conſervari, ſi phyſicus admittatur animæ in corpus & corporis in animam influxus. Quodſi Scholaſtici de eo non cogitaverint, ratio facile patet. Etenim virium notionem prorſus inſuper habentes non inquirebant, utrum motuum communicationes & conſervationes certis legibus adſtringantur, nec ne, quemadmodum a *Carteſio* factum, qui in philoſophia non admittenda eſſe agnovit niſi intelligibili modo explicabilia, cum antea quilibet imaginationis fallacis abortus in eandem reciperetur, teſte ipſo influxu phyſico animæ in corpus & corporis in animam.

§. 579.

Influxus phyſicus naturæ ordini repugnans.

Influxus phyſicus ordini naturæ adverſus. Si enim anima in corpus & corpus in animam phyſice influit, in toto univerſo non ſemper conſervatur eadem virium vivarum quantitas (§. 578). Enimvero per leges motus in natura rerum, ſeu toto univerſo ſemper conſervari debet eadem virium quantitas (§. 487 *Coſmol.*); influxus adeo phyſicus animæ ac corporis in ſe invicem legibus naturæ repugnat (*not. §. cit.*). Quamobrem cum ordo naturæ is ſit, qui in modificationibus virium motricium deprehenditur (§. 558 *Coſmol.*), ſeu qui motus regulis continetur (§. 559 *Coſmol.*), conſequenter a legibus motus dependet (§. 303 *Coſmol.* & §. 851 *Ontol.*); influxus phyſicus animæ atque corporis in ſe invicem ordini naturæ adverſus eſt.

Agnovit *Carteſius* motuum variationes ac conſervationes certis adſtringi regulis, quæ a principiis generalibus tanquam legibus pendent, quemadmodum ex ſecunda Principiorum philoſophiæ parte palam fit. Admiſit adeo in natura rerum aliquem ordinem in variatione phænomenorum obſervandum. Quamobrem cum exiſtimaverit, influxum phyſicum animæ in corpus & corporis in animam legibus naturæ eſſe adverſum, utut in eo ad liquidam veritatem non pervenerit, virium vivarum & mortuarum diſcrimine non agnito; eundem ordini naturæ adverſum utique cenſere debuit. Quoniam vero motus regulæ abſque principiis mathematicis non intelliguntur; hanc quoque pugnam influxus phyſici animæ atque corporis in ſe invicem cum ordine naturæ Mathematum prorſus ignarus non comprehendit.

§. 580.

Cautio adbibenda ne cōtra influxum phyſicum dicta perperam applicētur.

Quoniam influxioniſta non eſt, qui explicandi commercii inter animam & corpus intercedentis cauſa ſumit, corpus in animam & viciſſim animam in corpus agere, modum tamen agendi ignorari (§. 562), vel actionem corporis in animam & viciſſim animæ in corpus fieri per influxum negat (§. 560. 561); ejus quoque *ſententia de actione mutua corporis atque animæ in ſe invicem citra influxum phyſicum ordini naturæ adverſa non eſt, propterea quod influxus phyſicus eidem adverſatur* (§. 579). Idem quoque hoc modo probatur. Qui profitetur ſe ignorare rationem commercii animæ & corporis, & qui ejus explicandi cauſa ſumit mutuas corporis atque animæ in ſe invicem actiones, modum tamen agendi ignotum pronuntiat, idem revera ſentiunt (§. 557). Enimvero qui profitetur ſe ignorare rationem commercii atque corporis; is experientiæ teſtimonio indubio convictus perceptionum animæ & mutationum in organis ſenſoriis corporis, nec non volitionum ac nolitionum animæ & motuum voluntariorum in corpore ac ceſſationis eorundem coexiſtentiam admittit (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*), conſequenter cum ordini naturæ adverſum non ſit, quod in natura rerum fieri certum eſt, ſi vel maxime demonſtrari non poſſit, quod illa coexiſtentia ordini naturæ conveniat, vel non adverſetur, ejus quoque ſententia ordini naturæ adverſa dici nequit, propterea quod influxus phyſicus eidem adverſatur. Quamobrem nec ſententia alterius, qui ſumit animam in corpus & corpus in animam agere, modum tamen agendi ignorari profitetur, ordini naturæ adverſa dici poteſt, propterea quod influxus phyſicus eidem adverſatur.

Sunt hodie bene multi, qui influxum phyſicum cum mutua actione corporis & animæ in ſe invicem nobis ignota confundunt, ſumentes hujusmodi actionem tanquam experientia claram per vitium ſubreptionis (§. 949. 955 *Pſychol. empir.* & §. 668 *Log.*), quamvis ultro fateantur ſeſe neſcire, qualis ſit iſta actio & quomodo fiat. Quamobrem quæ contra influxum phyſicum in medium afferuntur, ea perperam ſibi dicta putant, cumque revera idem ſentiant cum illis, qui rationem commercii animæ atque corporis ſe ignorare profitentur (§. 557), in iis acquieſcentes quæ experientia diſcimus; inde inferunt naturæ ordini adverſa dici, quæ in natura rerum fieri pro explorato habere debemus. E re igitur eſſe duxi applicationem eorum, quæ de influxu phyſico in dubium vocari nequeunt, perverſam præcavere, quantum datur.

§. 581.

Syſtema influxus phyſici notioni virium adverſum. Vis motrix enim phænomenon eſt ſubſtantiarum (§. 300 *Coſmol.*), adeoque ſubſtantiæ inſtar apparet (§. 299 *Coſmol.*), conſequenter ſubſtantia non eſt. Quamobrem fieri non poteſt, ut vis motrix ex corpore in animam transfundatur. Quoniam itaque vi influxus phyſici vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit (§. 568); ſyſtema influxus phyſici notioni virium adverſum.

Influxus phyſicus notioni virium contrarius.

Notio virium ſupponit notionem elementorum, tanquam ſubſtantiarum ſimplicium (§. 180. 182 *Coſmol.*). Quamobrem vel hinc concluditur, ſyſtema influxus phyſici notioni quoque elementorum repugnare: id quod tamen ut expreſſius doceatur opus non eſt. Sane tranſitus vis motricis ex corpore uno in alterum, qui phænomenis convenit, cum corpus unum in alterum ita agere videatur in conflictu, ut vim ſuam vel aliquam ejus partem in ipſum transferat, antiquiſſimis temporibus perplexos reddidit philoſophos: jam dudum enim objectum fuit, vim motricem nec accidens dici poſſe, nec ſubſtantiam. Si enim dicatur accidens, eandem ex uno ſubjecto in alterum tranſire non poſſe. Quodſi ſubſtantiam eſſe velis, nec materialem dici poſſe, cum per materiam diffundatur, corpus tamen unum non penetret alterum; nec immaterialem ſtatui poſſe, propterea quod pars una tranſit in corpus aliud, parte in eo relicta, cui tota ante inerat, ſubſtantia vero immaterialis tanquam ſimplex in partes dividi minime poteſt. Atque hinc durum viſum fuit tranſitum vis motricis ex uno ſubjecto in alterum tanquam realem admittere.

§. 582.

Si influxum phyſicum animæ in corpus & corporis in animam tanquam rationem commercii inter mentem atque corpus alleges; qualitas occulta eſt. Si enim anima phyſice influit in corpus, vis quædam animæ in corpus tranſit (§. 567), & ſi corpus phyſice influit in animam, vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit (§. 568). Influxum adeo phyſicum nobis imaginamur tanquam transfuſionem virium ex una ſubſtantia in alteram, adeoque tanquam animæ ac corporis quandam qualitatem (§. 455 *Ontol.*). Enimvero cum nullam actionem animæ in corpus & corporis in animam (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*), adeoque nec transfuſionem virium ex una ſubſtantia in alteram obſervemus; a poſteriori non conſtat influxum phyſicum dari. Quoniam vero nullam ejus habemus notionem (§. 573), nec a priori ejus poſſibilitas evinci poteſt: quin potius cum ordini naturæ (§. 579) & notioni virium adverſetur (§. 581), omni prorſus probabilitate deſtituitur, quod inſit, & rectius inde, quod non inſit, colligitur; minime ſane intelligitur, quod influxus phyſicus mutuus animæ ac corporis in ſe invicem ſubſtantiis iſtis inſit, adeoque ſumitur tanquam qualitas ratione

Qualis ſit influxus phyſicus.

Digitized by Google

tione ſufficiente deſtituta (§. 56 *Ontol.*), conſequenter qualitas occulta eſt, quando allegatur tanquam ratio commercii inter animam & corpus intercedentis (§. 189 *Coſmol.*).

Nemo non hodie fatetur, vim attractricem magnetis, quatenus allegatur tanquam ratio attractionis ferri a magnete factæ eſſe qualitatem occultam ex Phyſica eliminandam, ubi in rationem phænomenorum naturalium inquirimus. Enimvero eodem modo ſeſe habet vis attractrix magnetis ad attractionem ferri, quo influxus mutuus phyſicus animæ & corporis in ſe invicem ad commercium mentis & corporis. Obſervamus ferrum polo magnetis admotum eidem adhærere, ut nonniſi aliqua vi a mutuo contactu ſeparari poſſit. Atque hoc phænomenon attractionis magneticæ nomine compellari ſolet: nullam vero obſervamus magnetis in ferrum actionem. Ita tamen ferrum movetur ad magnetem & proprio pondere, ſi nimium non fuerit, a contactu divelli neſcium eidem adhæret, ac ſi ab eodem traheretur. Qui vim attractricem tanquam rationem attractionis magneticæ allegant, vim iſtam ex magnete egredi & ferrum apprehendere, mox ad magnetem regredi & ferrum apprehenſum ſecum rapere imaginantur, nullam vero habent iſtius vis notionem, nec eam intelligibili modo explicare valent, cum doceri non poſſit, quomodo vis iſta ex magnete egrediatur ad certam diſtantiam & inde rurſus arrepto ferro regrediatur, quomodo ferrum apprehendat, ut ipſum ſecum rapere poſſit. Similiter obſervamus ſenſibili in organum ſenſorium agente in anima oriri perceptionem & anima motum organi corporis noſtri decernente organum moveri; nullam vero obſervamus actionem corporis in animam & animæ in corpus (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*), perceptiones tamen ita coexiſtunt mutationibus in organis ſenſoriis & motus voluntarii volitionibus animæ, ac ſi ſubſtantiæ iſtæ in ſe invicem agerent (§. 537). Quando vero influxum phyſicum tanquam modum agendi reſpicimus eumque tanquam rationem commercii inter mentem ac corpus allegamus, ejus nullam habemus notionem (§. 573), nec intelligibili modo eum explicare valemus (§. 574). Hactenus itaque ovum ovo ſimilius non eſt, quam influxus phyſicus vi attractrici magnetis. Quo jure igitur vis attractrix magnetis in numerum qualitatum occultarum refertur, quando per eam rationem reddere cupis, cur ferrum a magnete attrahatur, eodem jure influxus phyſicus in numerum qualitatum occultarum referendus, quando per eum rationem reddere intendis mutuæ animæ ac corporis a ſe invicem dependentiæ in modificationibus ſuis. Quodſi vim attractricem in numerum qualitatum occultarum referre diſpliceat notiones Geometrarum imaginarias cum realibus Phyſicorum confundenti: in ejus locum ſubſtituatur odium naturale plantarum, v. gr. braſſicæ ac vitis, ad quod Scholaſtici provocare ſolent rationem daturi, cur braſſica ac vitis in eodem loco non bene vegetentur. Etenim denuo deprehendes, non alia allegari poſſe, cur odium iſtud in numerum qualitatum occultarum rejiciatur, quam quæ de influxu phyſico paulo ante evicta, modo ad ſtabiliendam analogiam inter vim attractricem magnetis & influxum phyſicum in medium adduximus.

§. 583.

Influxus phyſicus cur ſit terminus inanis.

Influxus phyſicus animæ in corpus & corporis in animam terminus inanis eſt. Etenim influxus hujus nullam prorſus habemus notionem (§. 573), etſi aliquam ſibi habere videantur, qui eodem utuntur, ſed deceptricem (§. 38 *Log.*). Quamobrem cum terminus notionem deceptricem ſignificans inanis ſit (§. *cit. Log.*); influxus phyſicus terminus inanis eſt.

Hinc jam in Logica (*not.* §. 38) influxum phyſicum allegavimus, exemplum termini inanis daturi. Quodſi regeras fieri forſan poſſe, ut aliquando ad notionem aliquam eidem convenientem perveniatur, realitate ejus evicta; non tamen negari poteſt tandiu terminum eſſe ſine mente ſonum, quamdiu nobis notio nulla fuerit. Sane hoc pacto omnes termini inanes in philoſophiam recipere liceret: quo facto magno veluti agmine in philoſophiam poſtliminio ruerent, adeo feliciter a recentioribus ex eadem eliminati inanes termini, qui ſcientiarum progreſſum tantopere impediverunt. Eodem jure, quo influxus phyſicus animæ & corporis in ſe invicem in philoſophiam recipitur, admitti quoque in eandem debent odium naturale & amor naturalis rerum inanimatarum, antipathia & ſympathia, principium hylarchicum *Mori*, funiculus attractivus *Lini*, Gas & Blas *Helmontii*, & quæ ſunt hujus furfuris innumera alia.

§. 584.

§. 584.

Inutilitas influxus phyſici in Pſychologia rationali.

Syſtema influxus phyſici in Pſychologia rationali nullum habet uſum. Etenim influxus phyſici nullam prorſus habemus notionem (§. 573), adeoque per ipſum intelligi nequit, cur perceptiones ſenſibilium coexiſtant ideis materialibus in cerebro, ab actione ſenſibilium in organa ſenſoria pendentibus, & motus ſpontanei atque voluntarii appetitionibus & volitionibus animæ, ita ut poſita mutatione in organo ponantur una perceptiones in anima, & poſita appetitione vel volitione animæ ponatur motus organorum corporis. Sane ſi modificationum harmonicarum animæ & corporis coexiſtentiam transfuſioni virium ex una ſubſtantia in alteram earundemque tranſmutationi tribuas (§. 567. 568), cum non intelligas quomodo iſta transfuſio atque tranſmutatio virium fiat; nec intelligis quomodo modificationes iſtæ harmonicæ in utraque ſubſtantia coexiſtant. Per ſyſtema igitur influxus phyſici coexiſtentiæ illius, conſequenter commercii animæ ac corporis (§. 962 *Pſychol. empir.*), rationem reddere nequis (§. 56 *Ontol.*). Quamobrem cum in Pſychologia rationali reddenda ſit ratio eorum, quæ animæ inſunt, aut ineſſe poſſunt (§. 4), & ſyſtemata explicandi commercium inter mentem ac corpus eo fine excogitantur a philoſophis, ut ratio detur commercii inter mentem atque corpus intercedentis (§. 530); ſyſtema influxus phyſici in Pſychologia rationali nullum habet uſum.

Nimirum præſtat ingenue confiteri, quod ignoremus, quomodo fieri poſſit ut anima percipiat ſenſibilia convenienter mutationi, quam organo ſenſorio inducunt, quamprimum eandem eidem inducunt, quam ſibi ac imperitis aliis imponere velle, quaſi ſciamus, quod tamen nos neſcire palam eſt, ubi non aliam rationem reddere valemus, quam influxum phyſicum corporis in animam. Et idem tenendum eſt de motuum voluntariorum a nutu animæ dependentia. Atque adeo patet ſufficientem fuiſſe philoſophis recentioribus rationem, cur miſſo ſyſtemate influxus phyſici alia inveſtigare ſtuduerint.

§. 585.

Inutilitas ſyſtematis influxus phyſici in philoſophia practica & theologia.

Syſtema influxus phyſici in philoſophia quoque practica & Theologia nullum habet uſum. Quoniam commercium inter mentem & corpus intercedens, quod per ſyſtema influxus explicari debet (§. 560), conſiſtit in dependentia animæ a corpore quoad ſpecificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt, & corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatem temporis, quo cum volitionibus animæ contingunt (§. 962 *Pſychol. empir.*); in Theologia & Philoſophia practica non alius eſſe poteſt theoriæ de commercio animæ atque corporis uſus, quam ubi quæritur, quid fieri debeat, ut anima percipiat, quæ ipſam percipere volumus, & quid viciſſim faciendum, ut membra corporis totumque corpus eo moveatur modo, quo moveri ea volumus, vel ne moveantur eo modo, quo eadem moveri nolumus. Quoniam perceptio, qua ſenſibile in organum agens repræſentatur, eo ipſo momento oritur, quo idem in organum ſenſorium rite conſtitutum agit (§. 948 *Pſychol. empir.*); ſi quid ab anima percipi volueris,

lueris, curandum tantummodo eſt, ut in organum ſenſorium agat, quod quandonam fiat experientia obvia magiſtra didicerunt omnes. Minime igitur opus eſt, ut ad ortum perceptionis ex idea materiali in cerebro quicquam conferas (§. 113). Quamobrem ſi influxus phyſicus corporis in animam vel maxime verus eſſet, adeoque vis quædam motrix ex corpore in animam tranſiret in eadem transformanda (§. 568); nihil tamen a te fieri poſſet, imo nec deberet, quo tranſitus iſte juvaretur, cum in ideam materialem ſenſibilis, quæ in cerebro exiſtit, nulla tibi ſit poteſtas, niſi quatenus mutatio, quæ organo ſenſorio inducitur, poteſtati tuæ ſubjicitur, ab eadem vero tantummodo pendeant ideæ materialis actualitas & qualitates. Quoniam vero iſtius tranſitus ne ullam quidem habemus notionem (§. 573), ſed is ſine mente ſonus eſt (§. 583); ne ſomniare quidem licet de tranſitu vis motricis ex idea materiali in cerebro exiſtente in animam juvando, ut perceptioni animæ inſint, quæ abſque iſto adjumento non ineſſent. Patet igitur ſyſtematis influxus phyſici nullum eſſe uſum in philoſophia practica & Theologia quoad iſtam ejus partem, non modo pro præſente ejus ſtatu, quo influxum phyſicum, adeoque tranſitum vis motricis ex corpore in animam (§. 568), intelligibili modo explicare non poſſumus (§. 574); verum etiam quoad eandem partem nullum ejus fore uſum, ſi vel maxime ſupponas fore tempus, quo intelligibili modo tranſitus iſte explicetur.

Similiter quoniam organorum quorundam corporis motus ſtatim conſequuntur, quando anima eoſdem vult, tamdiu durant, quamdiu anima eoſdem vult, & extemplo ſiſtuntur, quamprimum anima eoſdem non vult (§. 953 *Pſychol. empir.*); ſi efficere volueris ut quædam corporis organa certo quodam modo moveantur vel etiam totum corpus aliquo transferatur, curandum tantummodo erit, ut anima motum iſtum ſive organi alicujus, ſive corporis totius velit. Minime igitur opus eſt, ut ad ortum motus in corpore ex volitione animæ quicquam conferas. Quamobrem ſi influxus phyſicus animæ in corpus vel maxime verus eſſet, adeoque vis quædam animæ in corpus tranſiret ibidem in motricem transformanda (§. 567); nihil tamen a te fieri poſſet, imo nec deberet, quo tranſitus iſte juvaretur, cumque tranſitus hujus nullam habeamus notionem (§. 573), ſed ſit hactenus ſine mente ſonus (§. 583); ne ſomniare quidem datur de eodem juvando, ut ad nutum animæ ſequatur motus, non ita ſecuturus abſque noſtro auxilio. Patet igitur ſyſtematis influxus phyſici nullum eſſe uſum in philoſophia practica & Theologia quoad alteram ejus partem, non modo pro præſente ejus ſtatu, verum etiam ſi vel maxime ſupponas influxum phyſicum quoad tranſitum vis animæ in corpus intelligibili modo aliquando explicatum iri.

Propoſitionis præſentis veritas adeo manifeſta eſt, ut contra eam nihil objecti poſſit, quod vel minimam habet ſpeciem. Quodſi enim objicias ſublato influxu phyſico corporis in animam

animam ideæ materiali non amplius ideam ſenſualem ſeu perceptionem ſenſibilis coexiſtere poſſe; ſumis utique quod probare non potes. Sed ut liberales ſimus, demus interea verum eſſe, quod objicitur; nondum tamen ſequitur, negato influxu phyſico, vel non conceſſo, aut in dubium vocato, animam non amplius percipere ſenſibile, quando mutationem organo ſenſorio inducit, nec convenienter huic mutationi percipere. Qui enim negat influxum, vel eundem admittere recuſat, antequam ſufficienter fuerit probatus, aut eundem in dubium vocat, is tantummodo negat, aut pro vero vel pro probabili habere non vult, aut dubitat, animam ideo percipere ſenſibile in organum ſenſorium agens convenienter mutationi, quæ in organo ſenſorio accidit, quod corpus in animam phyſice influit, adeoque vim quandam in eam transfundit (§. 568), non autem negat vel in dubium vocat, quod experientiæ nemini non obvium eſt, animam percipere ſenſibile, quando in organum ſenſorium agit, mutationi in organo contingenti convenienter (§. 948 *Pſychol. empir.*), imo ſi acutior fuerit, nec negat, vel in dubium vocat, perceptiones rerum ſenſibilium in anima eo modo oriri, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua perceptiones illas in anima produceret (§. 537). Similiter ſi objicias ſublato influxu phyſico animæ in corpus, ad nutum animæ non amplius conſequi motum organorum corporis aut corporis totius; denuo ſumis, quod probare non potes. Sed demus etiam hoc verum eſſe; nondum tamen ſequitur, negato aut non conceſſo, aut in dubium vocato influxu phyſico animæ in corpus, ad nutum animæ nullum amplius conſequi motum. Qui enim negat, aut non concedit, aut in dubium vocat influxum animæ in corpus, is tantummodo negat, aut pro vero vel probabili habere non vult, aut dubitat, motum organorum corporis vel totius corporis ad nutum animæ ideo conſequi, quod anima in corpus influit, ſeu vis quædam ex anima in corpus tranſit (§. 567), non autem negat vel dubitat, quod vi experientiæ omnibus manifeſtum, ad nutum animæ conſequi iſtos motus (§. 953 *Pſychol. empir.*), imo ſi acutior fuerit, nec negat aut in dubium vocat, motus voluntarios in corpore eodem prorſus modo oriri, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua eoſdem produceret (§. 537). Non negat aut in dubium vocat effectum, quem experimur, etſi neget, vel in dubium vocet cauſam illius effectus, quæ ab altero allegatur, ſi vel maxime ponatur cauſam, quæ allegatur, eſſe veram illius effectus cauſam. Ponamus Phyſicum aliquem negare aut in dubium vocare generationem iridis, quam tradit *Carteſius* in Meteoris & quam veritati conſentaneam eſſe & experientia, & ratione conſtat: ecquis inde inferet eum negare, vel in dubium vocare, quod iris in rerum natura generetur, ſi in oppoſita ſoli lucenti regione pluit? Mirum profecto homines ſubinde adeo cœcutire, ut, quod in uno caſu optime vident, in altero perſpicere non poſſint, & cujus ipſos in uno caſu puderet, id in altero magna animi confidentia defendant. Sed ita in tranſverſum abripiuntur, qui ab appetitu pendulum habent aſſenſum.

§. 586.

Quoniam demonſtratio propoſitionis præcedentis mutatis mutandis ad quodvis aliud ſyſtema de commercio inter mentem atque corpus intercedente applicari poteſt; in genere liquet, *nullum ſyſtema explicandi commercium animæ ac corporis in philoſophia practica & Theologia aliquem habere uſum.*

Inutilitas omnis ſyſtematis in philoſophia practica & theologia.

Atque hinc patet ratio, cur Scriptura ſacra non doceat veram commercii animæ atque corporis rationem: quam a nobis ignorari paſſus non fuiſſet Deus, ſiquidem ejus cognitio homini apprime neceſſaria eſſet. Repetenda hic ſunt, quæ de philoſophiæ practicæ ab omni ſyſtemate de commercio animæ & corporis independentia demonſtrata ſunt (§. 538).

§. 587.

Syſtema influxus phyſici experimento ſubjici nequit. Quoniam enim juxta ſyſtema influxus phyſici perceptiones ſenſibilium in organa ſenſoria agentium pendent a vi motrice in animam ex corpore tranſeunte ac in ea in vim perceptivam ſeu perceptivæ determinatricem transformata (§. 558. 568. 569), & motus ſpontanei ac voluntarii producuntur vi animæ in corpus transfuſa ibique in motricem transformata (§. 567); experimento defini-

An ſyſtema influxus phyſici experimento ſubjici poſſit.

turus, utrum influxus phyſicus detur, nec ne, inquirere deberet, num perceptionibus animæ aliquid inſit, unde oſtendi poteſt eas potius vi corporis in animam influente, quam alio quocunque modo produci, vel efficere teneretur, ut tranſitum vis motricis in animam vel ejus transformationem perciperet, & quoad alteram hujus influxus partem motus ſpontaneos & voluntarios attenta mente perpendere opus haberet, num quibuſdam ſaltem aliquid ineſſe deprehendatur, unde deduci poteſt eos vi animæ in corpus transfuſa potius produci, quam alio quocunque modo, vel denique neceſſe eſſet, ut tranſitum vis animæ in corpus, aut ejus transformationem perciperet. Enimvero in omni ſyſtemate, adeoque quæcunque tandem commercii animæ ac corporis detur ratio (§. 530), ſupponendum perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eo modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent, hoc eſt, ac ſi anima vi ſua produceret motus voluntarios in corpore, & corpus vi ſua produceret perceptiones rerum ſenſibilium in anima (§. 537). Perceptionibus igitur nil ineſſe poteſt, unde deducatur, an vi potius corporis, quam alio quocunque modo producantur, nec motibus corporis & organorum ipſius ineſſe quicquam poteſt, unde oſtendi queat, eos potius vi animæ, quam alio quocunque modo produci, nemine ſcilicet in dubium vocante, niſi experientiæ manifeſtæ contradicere velit, perceptiones tales eſſe, ut poſſint cenſeri effectus vi corporis producti, & motus quoque voluntarios tales deprehendi, ut non repugnet eos eſſe effectus vi animæ productos. Enimvero nullam corporis in animam (§. 949 *Pſychol. empir.*), nullam animæ in corpus actionem (§. 955 *Pſychol. empir.*) obſervamus, quantamcunque attentionem & quantumcunque acumen ad obſervandum afferas, cum præter coexiſtentiam mutationum harmonicarum corporis & animæ nil quidquam percipiatur (§. §. *cit.*). Multo minus igitur obſervare licet, num actionibus iſtis talia inſint, unde tranſitum virium ex una ſubſtantia in alteram & earum tranſmutationem colligere licet. Nullo autem modo apparet, unde quis ſpem concipere debeat fore, ut ipſum tranſitum virium earumque transformationem immediate percipiat. Atque hinc abunde patet, ſyſtema influxus phyſici experimento ſubjici minime poſſe.

Si cui contrarium videtur, is de experimento cogitet laudem magnam meriturus, ſi tale reperire poſſit. Enimvero cum influxus phyſicus ordini naturæ adverſus ſit (§. 579), nulla vero probabilitas ſuadeat Deum ita conſtituiſſe naturæ ordinem, ut in gratiam animæ continuo turbetur; parum ſpei ſupereſſe videtur fore, ut iſtiuſmodi experimentum excogitari poſſit, quo tranſitus virium ex una ſubſtantia in alteram & transformatio earundem ad immediatam perceptionem deduci poſſit ſive in ſe, ſive per aliud quidpiam illi indivulſo nexu cohærens. Sed de re ſatis manifeſta plura verba facere nolumus.

§. 588.

Syſtematis influxus improbabilitas.

Syſtema influxus phyſici omni probabilitate deſtituitur, Eſt enim ordini naturæ adverſum (§. 579). Probabile vero non eſt, Deum auctorem rerum ſapientiſſimum, ita conſtituiſſe naturæ ordinem, ut in gratiam animæ conti-

continuo ſit turbandus. Quamobrem ſyſtema influxus phyſici omni probabilitate deſtituitur.

Idem quoque inde evincitur, quod in influxu phyſico aſſumantur, quæ in ſe inexplicabilia videntur (§. 567. 568), utpote notioni virium adverſa (§. 581). Quoniam enim vi principii rationis ſufficientis, quod non fert niſi intelligibili modo explicabilia (§. 56 *Ontol.*), ſit ita quod a nobis nondum explicari poſſint, pro probabili haberi nequit, quod phænomeni alicujus explicandi gratia ſumitur tanquam in ſe inexplicabile; influxus quoque phyſici ſyſtema omni probabilitate deſtituitur.

Syſtema influxus phyſici ordini naturæ ideo adverſatur, quia adverſatur legi motus de eadem virium vivarum quantitate in rerum natura conſervanda (§. 579). Qui exceperunt, legem hanc eſſe corporum in ſe invicem agentium, nil vero obſtare, quo minus corpori in animam & animæ in corpus agenti præſcripta ſit lex alia, argumenti contra influxum phyſicum allati vim non ſatis perceperunt. Neque enim hic ad naturæ legem de conſervanda eadem virium vivarum quantitate provocatur, quatenus modum agendi corporibus in ſe invicem præſcribit, ſed quatenus ordinem naturæ determinat. Ecquis urgeret eundem agendi modum obſervari debere a corpore in animam vel ab anima in corpus agente, quem corpori in ſui ſimile agenti præſcriptum ab auctore naturæ deprehendimus, niſi contrario agendi modo naturæ ordo perturbaretur? Exceptio igitur iſta, utut omni ſpecie non deſtituta, ſi rem arduam obiter conſideres, ſcopum minime ferit. Ceterum ex jam demonſtratis clariſſime perſpicitur, ſyſtema influxus phyſici nemini obtrudi poſſe, & ſufficientem fuiſſe rationem philoſophis, cur de aliis ſyſtematis cogitarent; ad quæ porro explicanda ut digrediamur, inſtituti ratio jubet.

CAPUT III.

De Syſtemate cauſarum occaſionalium.

§. 589.

Syſtematis cauſarum occaſionalium definitio.

S*yſtema cauſarum occaſionalium* dicitur, quo commercium inter mentem & corpus explicatur per modificationes harmonicas immediate a Deo factas, ſeu per voluntatem Dei generalem & certis legibus liberrime adſtrictam.

Syſtema hoc *Carteſio* debetur auctori, qui cum influxum phyſicum in motu corporum rejeciſſet, & ad voluntatem Numinis generalem certiſque legibus liberrime adſtrictam provocaſſet Princip. part. 2. artic. 36 & ſeqq. idem quoque in explicando commercio animæ & corporis fecit. Idem ſyſtema excoluit *Malebranchius* Dialog. 4. de Metaphyſica & religione §. 18 & ſeqq. & Dialog. 7. §. 2 & ſeqq, item in Tract. de inquirenda veritate lib. 3. part. 2. c. 3 & in Dilucidationibus ad iſtum locum, atque *Cordemoi* in Diſſert. 4 de diſtinctione corporis & mentis pag. 83. Etſi autem *Sturmius* eclecticum egerit, nec ulli philoſophorum ſectæ ſe mancipaverit; in actionibus tamen corporum in ſe invicem & animæ in corpus & corporis in animam explicandis ſyſtema cauſarum occaſionalium amplexus eſt in Phyſica electiva Tom. 1. p. 561 & ſeqq. Cum philoſophia *Carteſiana* hodie pervulgata ſit, ſyſtema quoque cauſarum occaſionalium plures habet defenſores, ſit ita quod in eorum numero ſubinde ſint, qui vel ipſimet ignorant ſe eidem adhærere, vel mentem *Carteſii* non plene aſſequantur. Non jam diſquirimus, utrum *Carteſius* ſyſtema occaſionale per omnia probaverit, an in quibuſdam aliter ſenſerit quam ipſius aſſeclæ: id enim ex ſequente tractatione demum eluceſcet. Sunt etiam qui ſyſtema cauſarum occaſionalim *ſyſtema aſſiſtentiæ* appellare ſolent.

§. 590.

Cauſæ occaſionalis definitio.

Cauſæ occaſionales dicuntur, quæ vi agendi propria deſtituuntur, Deo tamen agendi occaſionem præbent.

Opponitur cauſa occaſionalis cauſæ phyſicæ, quæ vi agendi propria inſtructa eſt. Ita non modo in ſyſtemate influxus phyſici corpus & anima ſunt cauſæ phyſicæ, quippe non minus corpus, quam anima vim agendi habet; verum etiam juxta theoriam ſuperiorem anima vi activa prædita eſt (§. 53), unde actiones ipſius conſequuntur (§. 55), & juxta theoriam coſmologicam ſingulis elementis rerum materialium vis activa ineſt (§. 196 *Coſmol.*), unde vis activa ſeu motrix in corporibus tanquam in compoſito reſultat (§. 180 *Coſmol.*). Noſtra enim theoria in eo conſentit cum theoria veterum & Ariſtotelico-Scholaſticorum, quod ſubſtantiis ſecundis, quas appellant, hoc eſt, creatis vires agendi proprias, etſi creatas, tribuamus.

§. 591.

Quomodo Deus animam & corpus modificet in ſyſtemate cauſarũ occaſionalium.

In Syſtemate cauſarum occaſionalium Deus modificat animam in gratiam corporis, & corpus in gratiam animæ, producendo ſcilicet ideas ſenſuales haſce non alias, quia hæ ideæ materiales non aliæ in cerebro exiſtunt, & producendo motus hoſce non alios in corpore, quia anima hos, non alios appetit, ſive vult. Etenim in ſyſtemate occaſionalium cauſarum Deus immediate corpus modificat in gratiam animæ, & animam in gratiam corporis (§. 589). Jam ſingulis ideis ſenſualibus ſingulæ reſpondent materiales (§. 114), & ideæ ſenſuales ideis materialibus coexiſtunt (§. 113). Deus igitur in gratiam corporis animam modificans haſce in anima producit ideas ſenſuales, non alias, quia hæ ideæ materiales non aliæ in cerebro exiſtunt. *Quod erat unum.*

Similiter in ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus immediate modificat corpus in gratiam animæ (§. 589). Jam vero volitionibus animæ motus in corpore coexiſtunt (§. 955 *Pſychol. empir.*). Deus igitur in gratiam animæ corpus modificans hos in corpore producit motus, non alios, quia hæ ſunt in anima volitiones, non aliæ.

Conſtat *Carteſium* non aliter explicare motuum communicationes in conflictu corporum, quam quod in uno corpore minuat motum & in altero eundem producat, dum corpus unum in alterum impingit convenienter ſcilicet legibus motus, quas experientia probat & unde regulæ motus deducuntur, quemadmodum in Coſmologia integro capite docuimus. Syſtema igitur, quo in explicandis corporum in ſe invicem actionibus utitur *Carteſius*, ad actiones quoque animæ in corpus & corporis in animam explicandas transfertur, ita ut ſit ſyſtema generale explicandi actiones ſubſtantiarum finitarum ſeu creatarum in ſe invicem.

§. 592.

Quales cauſæ ſint corpus & anima in hoc ſyſtemate.

Quoniam in ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus haſce producit ideas ſenſuales in anima, quia hæ in cerebro exiſtunt ideæ materiales, & hos in corpore motus, quia hæ animæ inſunt volitiones (§. 591); anima deſtituitur vi activa, qua motus in corpore producitur, & tantummodo per volitiones ſuas Deo iſtos producendi occaſionem præbet; corpus vero deſtituitur vi activa, qua perceptiones animæ producere valet, & tantummodo per ideas materiales in cerebro productas Deo occaſionem præbet illas producendi. *Sunt* igitur *in ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima & corpus mutationum harmonicarum tantummodo cauſæ occaſionales* (§. 590).

Imo

Imo eodem modo in hypotheſi *Carteſii* corpora tantummodo ſunt communicationis & conſervationis motus cauſæ occaſionales, cum in ſyſtemate influxus ſint cauſæ phyſicæ (*not.* §. 590). Et hinc ſyſtema explicandi commercium animæ & corporis, de quo jam agimus, & communicationis ac conſervationis motus eidem agnatum, ſyſtematis cauſarum occaſionalium nomen accepit.

§. 593.

Mutationum harmonicarum animæ & corporis cauſa.

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes harmonicæ animæ & corporis a nuda voluntate Dei pendent. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima & corpus modificationum harmonicarum tantummodo ſunt cauſæ occaſionales (§. 592), adeoque vi omni activa deſtituta Deo tantummodo modificandi utramque ſubſtantiam occaſionem ſuppeditant (§. 590). Quoniam itaque per naturam animæ & corporis modificationes nullæ harmonicæ ſunt, ita ut nec certæ ideæ materiales reſpondeant certis ideis ſenſualibus, & certi motus corporis ſubjecti ſint certis volitionibus animæ; harmoniæ, quæ inter animam & corpus datur, alia allegari nequit ratio, niſi voluntas divina Cauſæ primæ, Auctoris omnium rerum, nempe Dei. Modificationes itaque harmonicæ animæ ac corporis a nuda voluntate Dei pendent (§. 851 *Ontol.*).

Poſtquam *Carteſiani* ſibi perſuadent a *Carteſio* ſufficienter eſſe probatum corpora & animam omni activa vi deſtitui & tantummodo cauſas occaſionales eſſe poſſe, non abſurdum ipſis videtur, deficientibus cauſis ſecundis ad cauſam primam recurrere, & per hanc creaturarum in modificationibus ſuis a Deo dependentiam concurſum ipſius generalem in conſervandis creaturis explicare. Enimvero de eo adhuc diſceptatur, num a *Carteſio* ſufficienter fuerit probatum, corpora in actionibus ſuis in ſe invicem, & corpus pariter atque animam quoad modificationes harmonicas tantummodo ſpectanda eſſe inſtar cauſarum occaſionalium.

§. 594.

An ideæ ſenſuales ſint materialium ſociæ arbitrariæ.

Quoniam modificationes harmonicæ animæ & corporis a nuda voluntate Dei pendent (§. 593), neque adeo hiſce ideis materialibus in cerebro hæ ideæ ſenſuales in anima reſpondent, quam quia Deus earundem coexiſtentiam continuam voluit; ideo hinc porro inferunt *Carteſiani* citra omnem oppoſiti formidinem, *ideis iiſdem materialibus in cerebro alias quoque ideas ſenſuales in anima reſpondere potuiſſe, quam quæ nunc reſpondent*, v. gr. ut appareret nigrum, quod nunc videtur album, & ut dulce ſit, quod nunc tanquam amarum percipimus, vel ut voluptatem pareret, quod nunc dolorem cauſatur, & ita porro.

Illatio hæc præcipitantiæ tribuenda: neque enim ideo neceſſarium eſt ut arbitrario jungantur ideæ ſenſuales ideis materialibus, quia liberrima Dei voluntate junguntur: poſſunt enim Deo eſſe rationes ideis ipſis intrinſecæ, ob quas potius has ſibi mutuo jungit quam alias, quemadmodum deinceps oſtendemus. In expendendis hypotheſibus probe a ſe invicem ſeparanda ſunt, quæ ex iis neceſſario fluunt, & quæ cum iiſdem neceſſario non connectuntur.

§. 595.

Occaſionaliſta quinam dicatur.

Occaſionaliſta dicitur, qui ſyſtemate cauſarum occaſionalium in explicando commercio inter animam ac corpus intercedente utitur, tum etiam qui corpora in motus communicatione ac conſervatione inſtar cauſarum occaſionalium conſiderat.

Hinc

Hinc & *Carteſius* dicitur Occaſionaliſta, qui ob difficultates in communicatione & conſervatione motus obvias, cauſas occaſionales in locum phyſicarum introduxit.

§. 596.

Quinam Occaſionaliſta eſſe nequeat.

Atheus & de Dei exiſtentia dubitans Occaſionaliſta eſſe nequit. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes harmonicæ animæ & corporis a nuda Dei voluntate pendent (*§.* 593), adeoque ſyſtema hoc admittere non poteſt, niſi qui Deum exiſtere & rerum omnium auctorem eſſe admittit. Quare cum hoc neget atheus, & qui de exiſtentia Dei dubitat; atheus & de exiſtentia Dei dubitans ſyſtema cauſarum occaſionalium defendere nequit, ſeu Occaſionaliſta eſſe non poteſt (*§.* 595).

Cum *Carteſius* cauſas occaſionales in philoſophiam introduxerit (*not. §.* 595); abſurdum eſt labe atheiſmi eundem inficere. Apparet autem qui hoc faciunt, cum ea notionibus minime ratiocinentur, aſſenſum ab appetitu ſenſitivo & in eo reſidentibus affectibus pendulum habere. Ceterum ex neceſſario inter ſyſtema cauſarum occaſionalium & exiſtentiam Dei nexu Occaſionaliſtæ exiſtentiam Dei demonſtrare ſolent, quemadmodum fecit *Sturmius* in Specimine Theoſophiæ, hoc eſt cognitionis de Deo naturalis, quod Tomo primo Phyſicæ electivæ ſeu hypotheticæ ſubjungitur, prop. 7. quippe qua evincit, quod Dei exiſtentiam animæ rationalis unio cum corpore organico clariſſime comprobet. Iſtiuſmodi probationes, quibus neceſſarius nexus exiſtentiæ divinæ cum hypotheſibus philoſophicis evincitur, hunc inprimis habent uſum, ut hypotheſes a labe impietatis purgentur: id quod inprimis neceſſarium, cum inveteratus ſit mos impietatis accuſare eos, qui a receptis ſententiis recedunt.

§. 597.

Quomodo in ſyſtemate cauſarũ occaſionalium anima in corpus agat.

Si in ſyſtemate cauſarum occaſionalium eadem virium quantitas conſervanda; Deus in gratiam animæ non novum ſpirituum animalium motum producere, ſed tantummodo eorundem in motu jam conſtitutorum directionem immutare debet, ut influant in nervos motorios ad muſculos ſeu organi motores tendentes. Quoniam virium quantitas pendet a celeritate motus (§. 481 *Coſmol.*), ubi ſpiritus animales ſeu fluidum nerveum influunt in nervos motorios, quando ad nutum animæ organum aliquod corporis moveri debet, non tum demum aliquam celeritatem acquirere debent, quam nondum habent, ſed neceſſe eſt eam retineant, quam habent. Quamobrem cum corpus quieſcens ad motum concitetur, ubi celeritatem acquirit, quam antea non habebat (*§.* 653 *Ontol.*), & novum accipiat motus incrementum, ubi celeritas ejus augetur (§. 398 *Coſmol.*); Deus autem in ſyſtemate cauſarum occaſionalium ad nutum animæ producat motum organorum corporis (§. 591): ſi in eodem ſyſtemate eadem virium vivarum quantitas in univerſo conſervari debet, Deus motum ſpirituum animalium vel fluidi nervei in gratiam animæ novum non producere, nec eum, qui jam ineſt, augere debet. Quia tamen ſpiritus animales ea, qua jam feruntur, celeritate in nervos motorios influere debent; neceſſe eſt ut eorum directio immutetur. Deus igitur in gratiam animæ directionem ſpirituum animalium in motu jam conſtitutorum immutare debet, ut nervos motorios ingrediantur, qui ad muſculos organorum ad nutum animæ movendorum motores tendunt.

Cum

Cum motus quantitas ſimiliter a celeritate pendeat, qua mobile fertur (§. 398 *Coſmol.*); ſi in ſyſtemate cauſarum occaſionalium eadem motus quantitas conſervari debet, Deus quoque in gratiam animæ nonniſi directionem ſpirituum animalium immutare tenetur, qui in nervos motorios influunt ad organum movendum deferendi. Conſtat *Carteſium* in ea fuiſſe opinione, quod in univerſo eadem conſervanda ſit motuum quantitas. Conſtat porro eundem in philoſophiam introduxiſſe cauſas occaſionales. Quamobrem actionem animæ in corpus aliter explicare non potuit, quam ut Deus in gratiam animæ immutet directionem ſpirituum animalium, qui in nervos motorios influere debent. Enimvero etſi verum ſit eandem virium vivarum quantitatem in univerſo conſtanter conſervari (§. 487 *Coſmol.*); non tamen ſemper conſervatur eadem motus quantitas (§. 402. 464. 465 *Coſmol.*). Poſterius repertum fuit ab *Hugenio*, antequam prius detegeret *Leibnitius*, vera virium vivarum menſura reperta. Quamobrem *Malebranchius* cum agnoſceret, non opus eſſe ut eadem motus quantitas in univerſo conſervetur; in explicanda actione animæ in corpus ſumſit motum ſpirituum animalium a Deo produci, qui in nervos motorios influunt. Neque vero exiſtimandum eſt, quaſi *Carteſius* animæ tribuerit vim immutandi directionem ſpirituum animalium propriam: quando enim in epiſtola ad *Morum*, quæ eſt 72. Volum. 1, affirmat Deum dediſſe animæ vim movendi corpus, non vim productivam, ſed exigitivam intelligit, quatenus nempe actio animæ, volitio ſcilicet, exigit motum certo producendum a Deo per concurſum ipſius. Addit enim vim in ſubſtantia creata eſſe ejus modum: quod ſane fundamentum eſt ſyſtematis cauſarum occaſionalium quoad mutuas corporum actiones in ſe invicem, quemadmodum ex Principiis patet. Nulli igitur dubitamus ſyſtema cauſarum occaſionalium *Carteſio* ex toto adſcribere.

§. 598.

Effectus concurſus divini in ſyſtemate cauſarũ occaſionalium quoad animam.

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium vi theoriæ ſuperioris Deus tantummodo dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea univerſi, ut ſcilicet data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt, ſeu animam determinat, ut legem ſenſationum obſervet. Anima enim vi quadam prædita eſt (§. 53), qua actuantur omnia, quæ per facultates ipſius in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 55), ipſæ etiam ſenſationes (§. 61), ſeu perceptiones, quæ per mutationem in organo ſenſorio factam intelligibili modo explicabiles (§. 65. 66 *Pſychol. empir.*), tum quoad materiam, cur ſcilicet hoc potius objectum in mundo adſpectabili nunc clare percipias quam aliud, tum quoad formam, cur nimirum hoc claritatis gradu idem percipias (§. 959 *Pſychol. empir.*). Jam anima continuo ad ſtatus ſui mutationem tendens (§. 56), vi ſibi eſſentiali (§. 66), & naturali (§. 67) continuo producit ideam totius univerſi (§. 190), ſed eam integram ſimul intueri (§. 194), adeoque omnia, quæ eidem inſunt, clare percipere nequit (§. 193); neceſſe igitur eſt, ut, ſi juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus modificet animam in gratiam corporis (§. 591), ipſe eandem determinet ad clare percipiendum ea, quæ mutationem organis ſenſoriis inducunt, conſequenter ipſam in intuenda idea univerſi dirigit (§. 193). Et quia claritas idearum ſenſualium a celeritate motus nervis ſenſoriis impreſſi pendet (§. 125), Deus animam in gratiam corporis modificans, ut perceptiones rerum ſenſibilium ſint per ideas materiales in cerebro explicabiles (§ 539. 540), vis animæ gradum determinat, ut dato claritatis gradu ſenſibile percipiat. Jam cum lex ſenſationis requirat, ut ſenſibile, quod in organum ſenſorium agit, clare percipiatur (§. 85 *Pſychol. empir.*),

empir.), pro gradu ſcilicet celeritatis motus fibrillis nervi ſenſorii in organa impreſſi (§. 125), & ad cerebrum uſque continuati (§. 111. 112); anima determinatur a Deo ad legem ſenſationum obſervandam (§. 113 *Ontol.*).

Hæc propoſitio diſtinctius explicat, quomodo juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus in gratiam corporis modificet animam. Atque hinc apparet theoriam ſuperiorem de anima etiam cum ſyſtemate cauſarum occaſionalium ſtare poſſe, quemadmodum ſupra (§. 569) evicimus, quod eidem ſyſtema influxus phyſici minime repugnet. Quodſi ſyſtema illud cum theoria ſuperiori de natura atque eſſentia animæ in gratiam reducitur; idem multo facilius admittent, qui alias a cauſis occaſionalibus ſunt alieniores.

§. 599.

Leges modificationum harmonicarum animæ ac corporis.

Juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus haſce conſtituit leges: 1. Quoties eadem in cerebro oritur idea materialis, toties in anima eadem oriri debet idea ſenſualis per mutationem in organo ſenſorio factam ſeu ideam materialem in cerebro explicabilis, & quamprimum idea materialis in cerebro exiſtit, idea quoque ſenſualis in anima eidem coexiſtere debet. 2. Quoties animæ eadem eſt motus cujuſdam per organorum conſtitutionem poſſibilis volitio, toties quoque idem in corpore oriri debet motus, & quamprimum iſta volitio in anima exiſtit, eidem quoque motus in corpore coexiſtere debet. In ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes animæ & corporis a nuda Dei voluntate pendent (§. 593). Deus autem animam in gratiam corporis, & corpus in gratiam animæ ita modificat, ut harmonia animæ ac corporis ſubſiſtat (§. 542), conſequenter ut perceptiones animæ per mutationes in corpore contingentes, & motus voluntarii in corpore per volitiones & nolitiones animæ ſint explicabiles, ſcilicet ut ex iis, quæ in corpore contingunt, intelligatur, cur tales jam ſint animæ perceptiones, ex volitionibus autem ac nolitionibus, cur tales jam in corpore fiant motus voluntarii (§. 539). Quamobrem cum voluntatem ſuam certis legibus liberrime adſtrinxerit (§. 589); hæ leges aliæ eſſe non poſſunt, quam ut ideis materialibus in cerebro coexiſtant ſenſuales in anima per illas explicabiles, & volitionibus animæ motus in corpore per illas explicabiles, cur hi potius ſint quam alii: obtinent adeo in ſyſtemate cauſarum occaſionalium leges, quas in propoſitione uberius deſcripſimus.

Experientia loquitur coexiſtentiam perceptionum & mutationum in organo ſenſorio (§. 949 *Pſychol. empir.*), atque volitionum & motuum organorum corporis (§. 955 *Pſychol. empir.*). Quamobrem ſi coexiſtentia iſta a voluntate Numinis immediate pendere debet (§. 589); modificationes harmonicas animæ & corporis aliter velle dicendus non eſt, quam quomodo eaſdem fieri obſervamus. Ex ſyſtemate reddenda eſt ratio commercii inter animam atque corpus (§. 530): quod cum experientia nobis innoteſcat, nihil in illo ſumi poteſt, quod ſit eidem contrarium.

§. 600.

Lex prima commercii accuratius enũtiata.

Quoniam vi theoriæ ſuperioris Deus tantummodo dirigit vim animæ & gradum illius determinat in intuenda idea univerſi, ſeu animam ad obſervandum in iſto intuitu legem ſenſationis determinat (§. 598); Deus vero hanc conſtituit legem, ut iiſdem ideis materialibus eædem coexiſtant ſenſuales ſintque hæ per iſtas explicabiles (§. 599): ideo dicendum eſt *Deum*

ad con-

***ad conſervandam idearum ſenſualium per materiales in cerebro explicabilium cum iiſdem coexiſtentiam conſtituiſſe, quod in intuenda idea univerſi vim animæ dirigere & gradum ejus determinare*, ſeu *animam ad obſervandum in iſto intuitu legem ſenſationis determinare velit*.**

Hoc pacto Deo tanquam auctori rerum ſupremo non ipſæ animæ tribuuntur actiones, ſed tantummodo actionum iſtarum directio, ut ſint ordini rerum a ſe intento conſentaneæ. Minime igitur dubitandum eſt, ſyſtema cauſarum occaſionalium per theoriam ſuperiorem plurimum perfici, ut difficultates, quibus alias obnoxium eſt, ſi non penitus tollantur, haud parum tamen emolliantur. Nimirum Deus concurrens ad actiones animæ id addit, quod per naturam ſuam ipſamet præſtare nequit. Cum integram univerſi ideam conſtanter producat (§. 590), quam tamen propter finitudinem intueri integram non poteſt (§. 194); Deus determinare debet intuitum, ne anima perpetuo quaſi ſopore corripiatur.

§. 601.

Similiter quia Deus, ubi eadem virium quantitas conſervanda, ſpiritus animales ſalvo, quem habent, motu tantummodo dirigit ad influendum per nervos mororios in muſculos organorum motores (§. 597); hanc vero conſtituit legem, quod motus voluntarii volitionibus animæ coexiſtere debeant, ad quos ipſæmet tendunt (§. 599): ideo dicendum eſt, ***Deum ad conſervandam volitionum animæ ac motuum harmonicorum coexiſtentiam in corpore conſtituiſſe, quod ſpiritus animales dirigere velit ad influendum per nervos motorios in muſculos organorum motores, quorum motum anima voluerit*.** *Lex altera commercii accuratius enunciata.*

Hoc pacto denuo Deo tanquam rerum ſupremo auctori ac moderatori non tribuuntur actiones corporis humani, ſed tantummodo in agendo directio, ut ſint ordini rerum, ad quem omnino harmonia corporis & animæ ſpectat, conſentaneæ. Ad actiones igitur corporis concurrens id addit, quod per naturam corporis & animæ præſtari nequit, ex hypotheſi ſcilicet Occaſionaliſtarum. Spiritus enim animales in ſe ſpectati indifferentes ſunt ad influendum in hunc, vel alium nervum motorium. Harmonici ut ſint motus volitionibus animæ, data hac volitione in hos influere debent nervos motorios, non in alios. Directionem determinare nequit anima, determinanda igitur a Deo eſt, ne corpus motibus voluntariis, quibus opus habet, deſtituatur. Quodſi ergo utramque legem accuratius enuntiatam penſites, naturæ animæ ac corporis ſupremus rector Deus eſt, quæ ſine ipſius directione nil agere poteſt. Talia a nobis non alio fine docentur, quam ut in momentis hypotheſium expendendis acutos nos præſtare diſcamus, nec ſumma imis miſcentes inde inferamus, quæ auctoribus moleſta ſunt, ex illis tamen minime fluunt, & ut in iiſdem corrigamus errores, ſi qui in eas irrepſerunt, quos ipſimet auctores correxiſſent, ſi quidem ipſorum tempore veritas reperta jam fuiſſet, eaſdemque ex theoriis recentius detectis perficiamus, quantum datur, ne inutili opera objectionum numerum augeamus. Hæc ego æquitati conſentanea judico, quicquid ſenſerint alii ſibi tum maxime placentes, quando in cenſendis aliis multi, imo nimii eſſe poſſunt: iſtam vero æquitatem ad convincendum adverſarios plurimum adferre adjumenti nullus dubito.

§. 602.

Juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus ita modificat animam in gratiam corporis, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua perceptiones rerum ſenſibilium produceret, & corpus viciſſim in gratiam animæ, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua motum corporis produceret. Deus enim juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium ad præſentiam ideæ materialis in cerebro producit ideam immaterialem ſeu ſenſualem in anima per illam explicabilem (§. 591), aut ſtante theoria ſuperiore de anima eandem determinat ad obſervandam legem *Æquipollentia ſyſtematum influxus & cauſarū occaſionalium.*

ſenſationis in intuenda idea univerſi animæ inexiſtente (§. 598). Enimvero ſi corpus phyſice influit in animam, idea materialis in cerebro producit ideam ſenſualem ſenſibilis, unde illa ortum trahit (§. 566), vel ſtante theoria ſuperiore de anima vi corporis determinatur vis animæ ad legem ſenſationum in intuenda idea univerſi obſervandam (§. 569). Deus itaque juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium ita modificat animam in gratiam corporis, ac ſi corpus in animam influeret. *Quod erat unum.*

Similiter Deus juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium ad nutum animæ producit motus organorum corporis, quos ipſa vult (§. 591), aut ſtante conſervatione ejuſdem quantitatis virium vivarum in univerſo ſpiritus animales in motu conſtitutos dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos, quorum actione producitur motus organi ab anima intentus (§. 597). Enimvero ſi anima phyſice influit in corpus, motum organi corporis, quem vult, vi ſua producit (§. 566), ſeu ſtante conſervatione virium vivarum fluidum nerveum aut ſpiritus animales in motu jam conſtitutos tantummodo dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos, quibus motus in corpore ab anima intentus perficitur (§. 571). Deus itaque in ſyſtemate cauſarum occaſionalium ita modificat corpus in gratiam animæ, ac ſi anima in corpus influeret. *Quod erat alterum.*

Atque hoc modo liquet, quod in omni ſyſtemate ſupponendum eſſe ſupra evicimus, ſcilicet perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eo modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent (§. 537), in ſyſtemate quoque cauſarum occaſionalium ſupponi: huic enim ſuppoſito convenienter concipiuntur leges, quas Deus ſibimet ipſi in concurſu ad modificationes harmonicas animæ atque corporis conſtituit. Quodſi quæſiveris, cur ſyſtema influxus phyſici non retineatur, cum illud rejiciendum ſit tanquam ſpurium, quod eidem minime æquipollet; haud difficilis eſt reſponſio. Influxus phyſicus intelligibili modo explicari nequit (§. 574), & inſtar qualitatis occultæ ſine probatione ad explicanda alia aſſumitur (§. 582): præterea & ordini naturæ (§. 579), & virium notioni adverſus eſt (§. 581). Quamvis adeo ſyſtema quodcunque aliud ſyſtemati influxus phyſici æquipollere debeat quoad coexiſtentiam modificationum harmonicarum animæ ac corporis; philoſophandi tamen leges jubent ut non aſſumatur, niſi quod fieri poſſe ſaltem a poſteriori conſtet, quodque ordini naturæ aliiſque principiis ſi non veris, ſaltem maxima probabilitate gaudentibus non adverſatur. Atque huc reſpexit *Carteſius*, dum, rejecto ſyſtemate influxus phyſici, ſyſtema cauſarum occaſionalium in philoſophiam introduxit. Etſi enim concurſus divini notionem diſtinctam non habeamus, cum quæ in Deo ſunt homo non intelligat, nec actionem entis infiniti, quale Deus eſt, ens finitum, quale anima, comprehendere poſſit; eum tamen poſſibilem eſſe conſtat & quod ad eum in præſente negotio recurrendum ſit *Carteſius* probat, non gratis ſumit: ſit ita, quod in probatione defecerit. Præterea hunc concurſum ita concipit, ut ordini naturæ, quatenus eum ſuo tempore cognovit, non ſit adverſus. Fecit adeo *Carteſius*, quod philoſophi erat, & tantum præſtitit, quantum ipſius tempore præſtari poterat. Probe hæc notari velim, ne in alios injurii ſiamus, ſed nos æquos præbeamus omnibus, quemadmodum decet verioris philoſophiæ cultores.

§. 603.

An in ſyſtemate cauſarũ occaſionalium perpetua

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium modificationes animæ in gratiam corporis, & modificationes corporis in gratiam animæ factæ perpetua ſunt miracula, ſi rigoroſe loqui volueris. Quodſi tamen per naturam corporis & animæ eas harmonicas fieri non poſſe ſupponas, & quæ ſalva theoria ſuperiori de anima & theoria coſmo-

coſmologica de viribus corporum in ſyſtemate iſto obtinet, virium directionem ad concurſum Dei ordinarium referas, quod vero Deus ad ſupplendum naturæ defectum ſecundum concurſum ordinarium præſtat miraculoſum dicere nolis; modificationes quoque harmonicæ animæ & corporis ut minime miraculoſæ dicantur, ferendum omnino eſt. In ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus producit ideas ſenſuales ad præſentiam idearum materialium in cerebro & motus organorum corporis ad nutum animæ (§. 591), adeoque per naturam corporis ac animæ harmoniceæ fieri nequeunt. Quodſi theoriam ſuperiorem de natura animæ & principia coſmologica de viribus corporum admittas; Deus dirigit animam, ut in intuenda idea univerſi vi ejuſdem producta legem ſenſationis obſervet (§. 598), & ſpiritus animales in cerebro dirigit ad influendum in nervos motorios (§. 597), adeoque utraque directio per naturam corporis ac animæ fieri nequit. Eſt igitur in caſu priori productio ideæ ſenſualis, in poſteriori directio animæ in intuenda idea univerſi, quæ animæ inexiſtit, miraculum in anima patratum (§. 70. 71): & ſimiliter in caſu priori productio motus in corpore, in poſteriori directio ſpirituum animalium in cerebro ad influendum in nervos motorios miraculum in corpore patratum (§. 510 *Coſmol.*), ſi rigoroſe loqui volueris (§. 349 *Log.*). *Quod erat unum.*

fiant miracula.

Quodſi theoriam ſuperiorem de natura animæ & principia coſmologica de viribus corporum admittas; & anima, & corpus revera agunt in modificationibus harmonicis, Deus vero tantummodo dirigit utramque ſubſtantiam in agendo, ut harmonia animæ ac corporis detur, quæ per utriuſque naturam obtineri nequit (§. 597. 598), adeoque utramque ſubſtantiam, quemadmodum conſervat, ita quoque in agendo juvat per concurſum ordinarium ſupplendo defectum creaturæ ut in exiſtendo, ita etiam in agendo. Quodſi ergo effectus operationum Dei in creaturas, quæ ad concurſum ordinarium ſpectant, miraculorum numero eximere velis; vocabulum miraculi in ſenſu ſtrictiori ſumis, quam a nobis ſumitur (§. 510 *Coſmol.*). Quamobrem cum definitiones nominales arbitrariæ ſint, nec cuiquam invito obtrudi poſſint; ferendum omnino eſt, ut directio animæ in intuenda idea univerſi, & directio ſpirituum animalium ad influendum in nervos motorios miraculoſa non dicatur.

In verbis ſumus faciles, modo reipſa conveniamus. *Leibnitius* objecit Occaſionaliſtis, quod ſtante ipſorum hypotheſi perpetua fiant miracula. Supponit harmoniam animæ ac corporis per utriuſque ſubſtantiæ naturam eſſe poſſibilem, quemadmodum capite ſequente docebimus, adeoque ſine urgente neceſſitate ad cauſam primam neglectis ſecundis provocari. Vocabulum miraculi in eo ſumit ſignificatu, quem nos eidem tribuimus, ut miraculoſum dicendum ſit, cujus ratio ſufficiens in eſſentia & natura entis non continetur (§. 510 *Coſmol.*), miraculum naturali opponendo. Stante hoc vocabuli ſignificatu modificationes animæ & corporis harmonicæ, quocunque modo a Deo fieri dicantur, dicendæ erunt miraculoſæ, niſi in primam ratiocinandi legem impingere velis, quemadmodum modo oſtendimus. Qui eas in numerum miraculorum referre nolunt, non omne quod ſupernaturale eſt miraculum appellant, ſed id demum quod ordinarie non fit. Nimirum juxta ſyſtema Occaſionaliſtarum leges modificationum harmonicarum ad ordinem naturæ ſpectant, perinde ac leges

motus (§. 559 *Coſmol.*). Quicquid itaque ordini naturæ a Deo convenienter fit, id naturale dicere malunt, cum ſit ordinarium, quam miraculum, propterea quod vires creaturarum non alias concipiunt, quam quæ a Deo dirigi, quemadmodum conſervari opus habent. Quodſi adeo miraculum ſenſu ſtrictiori accipere malis, nemo refragari poterit, ubi modificationes animæ ac corporis harmonicas, utpote ordinarias & ordini naturæ conſentaneas, naturales potius, quam miraculoſas dixeris. Eadem tenenda ſunt de operationibus ſupernaturalibus Spiritus Sancti ac pendentibus inde animæ modificationibus, quæ in regno gratiæ ordinariæ dicuntur, quæ legibus gratiæ conveniunt, ad quas Deus potentiam ſuam, cum abſoluta uti nollet, ſapientiſſime alligavit. Etſi enim iſtæ operationes reſpectu regni naturæ, juxta notiones noſtras miraculoſæ dicendæ ſint; ubi tamen eas tanquam ordinarias ab aliis extraordinariis, quibus ſubinde Deum uſum eſſe in conferenda gratia ex Scripturæ ſacræ monumentis conſtat, diſtinguere velis, ut has demum miraculoſas dicere malis, miraculo non exiſtente niſi effectu ſupernaturali extraordinario, ecquis tuam dicendi libertatem impugnabit, quamquam nec abſonum ſit eas miraculoſas appellari? Si quis alteri ea de re controverſiam movere vellet, in logomachiam incideret, quæ tam parum Theologos decet, quam philoſophos. Quoniam in philoſophia non traduntur niſi quæ rationis ſunt, quæ vero ad regnum gratiæ ſpectant, ſphæram rationis tranſcendunt, & Occaſionaliſtarum placita a ratione abhorrere videntur; ideo rationis beneficio nullas cognoſcimus operationes divinas ſupernaturales ordinarias in regno naturæ, atque adeo in philoſophia nonniſi inter naturale & ſupernaturale diſtinguimus, non vero ſupernaturale ordinarium ab extraordinario ſeparamus, atque adeo utrumque miraculum in regno naturæ appellamus. Si cui hæc ratio non ſufficit, is eo modo loquatur, quem convenientiſſimum judicat. Ceterum lubentiſſime fateor, præſtare utique ut in regno gratiæ ordinarium ab extraordinario diſtinguatur, cum frequens ſit hujus diſtinctionis uſus.

§. 604.

Miracula quando ſyſtemati occaſionaliſtarum objici poſſint.

Quodſi oſtendi non poſſit poſſibile eſſe, ut harmonia animæ ac corporis per naturam harum ſubſtantiarum obtineatur; miracula adverſus ſyſtema cauſarum occaſionalium urgeri nequeunt: ubi vero evinci poteſt, harmoniam iſtam per naturam animæ atque corporis ſubſiſtere poſſe, contra idem eadem urgeri poſſunt. Quamdiu enim oſtendi nequit, harmoniam animæ ac corporis per naturam utriuſque ſubſtantiæ ſubſiſtere poſſe, haud prorſus improbabile videtur id fieri non poſſe. Quamobrem ubi modificationes ſupernaturales ordinarias, quæ ordini naturæ convenienter fiunt, ſupponis ad explicandum ea, quæ per naturam animæ atque corporis explicari haud quaquam poſſe probabile videtur; ea in re culpandus non es. Miracula igitur tanquam difficultas, qua laboret ſyſtema cauſarum occaſionalium, urgeri non poſſunt. *Quod erat unum.*

Enimvero ubi oſtendi poteſt, quomodo harmonia animæ ac corporis per naturam utriuſque ſubſtantiæ ſubſiſtat; nulla neceſſitas urget ut, neglectis cauſis ſecundis, ad cauſam primam provoces & per operationes Numinis ſupernaturales explices, quod per naturam animæ ac corporis explicari poteſt. In hoc igitur caſu perpetua miracula, per quæ harmonia animæ & corporis ſubſiſtit juxta ſyſtema cauſarum occaſionalium, recte urgentur tanquam difficultas, qua ſyſtema iſtud laborat. *Quod erat alterum.*

Objecit perpetua miracula Occaſionaliſtis *Leibnitius*, ſed jure quodam ſuo, cum ipſe primus fuerit, qui harmoniam animæ ac corporis per naturam utriuſque ſubſtantiæ intelligibili modo explicare auſus fuit, quemadmodum capite ſubſequente docebimus.

§. 605.

Digitized by Google

§. 605.

An per ſyſtema cauſarū occaſionalium Deus & natura confunduntur.

Si animæ tribuatur vis agendi & corpori vis motrix propria, & Deo virium iſtarum in gratiam modificationum harmonicarum directio; Deus & natura non confunduntur. Etenim ſi animæ tribuitur vis agendi; anima naturam habet propriam a natura Dei diſtinctam (§. 67), & per eandem actiones ſibi proprias (§. 60). Quoniam itaque Deus tantummodo dirigit naturam animæ in agendo, ſupplendo per concurſum ordinarium defectum ejuſdem eſſentialem (§. 598); non magis confunditur natura animæ cum Deo, quam confuſio quædam inde metuenda, quod Deus per concurſum ordinarium naturam agentem ſuſtentat. Quamobrem ſi animæ tribuitur vis agendi propria & Deo quoad actiones harmonicas directio ejuſdem; per ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus & natura animæ non confunditur.

Similiter ſi corpori tribuatur vis motrix propria (§. 127 *Coſmol.*), per eandem actiones habet ſibi proprias (§. 142 *Coſmol.*). Quoniam itaque Deus tantummodo dirigit naturam corporis in agendo, ſupplendo per concurſum ordinarium defectum ejus eſſentialem quoad actiones harmonicas animæ & corporis (§. 597); non magis confunditur natura corporis cum Deo, quam quod Deus per concurſum ordinarium corpus agens ſuſtentat. Quamobrem ſi corpori tribuitur vis motrix propria & Deo quoad actiones harmonicas animæ & corporis, adeoque motus voluntarios ejuſdem directio; per ſyſtema cauſarum occaſionalium Deus & natura corporis non confunditur.

Objici ſolet Occaſionaliſtis, cum vim agendi omnem creaturis adimant & in nudam Dei voluntatem reſolvant (§. 593), quod Deum & creaturas confundant, ut facilis ſit prolapſus in doctrinam damnatam, ob quam *Spinoſæ* nomen tantopere exoſum omnibus, quaſi Deus & natura ſint unum idemque. Urſit hanc difficultatem contra *Sturmium* ipſe *Leibnitius* in Actis Eruditorum An. 1698. p. 439 etſi ab imputatione alienus. Imo ipſe *Leunitius* probaſſe cenſetur illorum opinionem, qui ſibi perſuadent *Spinoſam*, quem in philoſophia *Carteſiana* plurimum verſatum fuiſſe vel inde intelligitur, quod Principia philoſophiæ *Carteſii* in formam demonſtrationum geometricarum redegerit, per ipſam hanc philoſophi de cauſis occaſionalibus ſententiam in errorem de identitate Dei atque naturæ incidiſſe. Equidem non nego, ſi vis agendi propria creaturæ omni adimatur, ut adeo natura creata nulla ſit, non tantum eſſe diſcrimen inter naturam rerum & Deum, quantum datur, ſi natura naturata, quam vocant philoſophi, a naturante viribus agendi propriis creaturæ conceſſis diſtinguatur; minime tamen concedo, hoc nomine vel minimum in idea Dei eſſe immutandum, ſed omnia ipſius attributa eodem prorſus modo concipi poſſe ac debere, quo ea veritatem ex ipſa Scriptura ſacra edocti concipimus. Inde jam olim juvenis, cum in diſſertatione academica de loquela ſyſtemate cauſarum occaſionalium ad varia explicanda uterer, impietatem ab eodem removi, quam celebris quidam Medicus in Academia quadam Germaniæ eidem impegerat. Enimvero cum utique verius ſit, quemadmodum ex notione entis ſimplicis in Ontologia conſtat, omnem ſubſtantiam creatam vi quadam propria inſtructam eſſe, quam tanquam agendi principium naturam appellarunt veteres (§. 145 *Coſmol.*), ita ut nec natura univerſa ſit vocabulum ſine mente, quemadmodum *Baylio* & *Sturmio* viſum, & idem in ſpecie de corporibus in Coſmologia, de anima in theoria ſuperiori evicerimus; ſi ſyſtema cauſarum occaſionalium cum theoria veriori in gratiam reducatur (id quod fieri æquitas ſuadet, imo potius jubet), omne prorſus periculum evaneſcit, ne iſta hypotheſis te ad naturam cum Deo confundendum reducat & improvidum in Spinoſiſmum, qui vocatur, trahat. Parum conſultum mihi videtur hypotheſes, a quibus alienus es, in impietatem detorqueri: ita nimirum ſubinde accidere ſolet, ut hypotheſin male intellectam ſuam faciant

nonnulli

nonnulli & contra auctoris intentionem atque hypotheſeos innocentiam in impietatem prolabantur, quemadmodum qui Scripturæ ſacræ auctoritati nihil derogant, præjudiciis tamen ſuis in interpretandis illius dictis abuſi in errores etiam noxios incidunt. Hoc pacto culpa non auctorum hypotheſium, ſed conſequentiariorum eas pervertentium incidunt improvidi in errores impios. Atque hæc ratio haud levis eſt, cur in imputanda hypotheſibus innocentibus impietate non adeo faciles eſſe debeant, qui diſſentientes ferre neſciunt.

§. 606.

Syſtematis cauſarum occaſionalium pugna cũ principio rationis ſufficientis.

Syſtema cauſarum occaſionalium contrariatur principio rationis ſufficientis. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium communi, quale vulgo ab Occaſionaliſtis defenditur, perceptio ſenſibilis in organum agentis in anima oritur ad præſentiam ideæ materialis in cerebro vi nudæ voluntatis divinæ (§. 591), adeoque nihil datur in corpore & anima, per quod intelligi poſſit, cur præſente in cerebro hac idea materiali hæc jam in mente oriatur perceptio, ſive quæſiveris tantummodo cur oriatur, ſive cur hæc potius oriatur, quam alia. Similiter ſi idem ſyſtema per theoriam ſuperiorem de anima perficias; anima in intuenda idea univerſi dirigitur nuda Dei voluntate (§. 598), adeoque nihil datur in anima atque corpore unde intelligitur, quomodo anima dirigatur, & cur hoc potius ſenſibile clare percipiat (§. 193), adeoque ejuſdem ſibi conſcia ſit (§. 31 *Pſychol. empir.*), conſequenter idem appercipiat (25 *Pſychol. empir.*), quam aliud. Deſtituitur adeo ratione ſufficiente ſive ipſa perceptio, ſive ejuſdem ſaltem apperceptio (§. 56 *Ontol.*).

Similiter in eodem ſyſtemate occaſionali ad nutum animæ vel motus ipſe ſpirituum animalium in nervos motorios influentium vi nudæ voluntatis divinæ oritur (§. 591), vel ſaltem eorundem in motu jam conſtitutorum directio, ut in hoſce potius nervos motorios influant quam in alios, a nuda Dei voluntate pendet (§. 597), adeoque nihil datur in anima & corpore, per quod intelligi poteſt, cur vel motus ſpirituum animalium in corpore oriatur, vel eorundem directio in gratiam animæ mutetur. Deſtituitur adeo motus organorum corporis ad nutum animæ ratione ſufficiente (§. 56 *Ontol.*).

Quamobrem cum per ſyſtema cauſarum occaſionalium explicari debeat commercium inter animam & corpus intercedens (§. 589), adeoque dependentia perceptionum animæ ab ideis materialibus in cerebro, & motuum voluntariorum in corpore a volitionibus animæ (§. 962 *Pſychol. empir.*), utraque vero dependentia ratione ſufficiente per naturam corporis atque animæ deſtituatur, quemadmodum modo oſtendimus; ſyſtema utique cauſarum occaſionalium principio rationis ſufficientis contrarium (§. 71 *Ontol.*).

Agnovit utique *Carteſius*, cui debemus, quod in philoſophia intelligibili modo explicentur rerum modificationes & inhærentes qualitates, ſi ad nudam Dei voluntatem provoceris & ab eadem immediate derives mutuam animæ atque corporis in modificationibus ſuis a ſe invicem dependentiam; commercium animæ atque corporis intelligibili modo non explicari, conſequenter noſtra phraſi ratione ſufficiente in natura corporis & animæ deſtitui, idemque ſagaciores aſſeclæ probe perſpiciunt. Enimvero cum principium rationis ſufficientis

diſtincte

diſtincte non perpenderit, nec ejus univerſalitatem agnoverit; quædam intelligibili modo minime explicabilia admiſit, eo nempe in caſu, ubi per rerum naturas explicatio iſta impoſſibilis. Quoniam tamen ad ſyſtema cauſarum occaſionalium prolapſus *Carteſius*, antequam impoſſibilitatem vere demonſtraverit, utut eandem principia rerum non alte ſatis ſcrutatus ſibi videre viſus fuerit; in propria peccavit principia, & cum Scholaſticis fecit, in ſe inexplicabilia in rerum natura admittens.

§. 607.

Syſtema cauſarum occaſionalium naturæ ordini adverſum.

Syſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſum. Etenim inter naturæ leges referri debet, quod ſtatus centri gravitatis corporum in ſe invicem agentium non mutetur ab eorum actionibus in ſe invicem, ſeu ſemper idem conſervetur (§. 502 *Coſmol.*), quatenus ſcilicet centrum gravitatis ante & poſt conflictum in eadem recta movetur & verſus eandem plagam tendit (§. 500 & ſeqq. *Coſmol.* vel §. 600 *Mechan.*), conſequenter quod ſummatim eadem conſervetur directio. Jam vero in ſyſtemate cauſarum occaſionalium mutatur directio ſpirituum animalium in gratiam animæ vi voluntatis numinis (§. 597), adeoque abſque conflictu corporum, directione nova ex motu anteriore non naſcente. Syſtema igitur hoc legibus naturæ repugnat. Quamobrem cum ordo naturæ is ſit, qui motus regulis continetur (§. 559 *Coſmol.*), conſequenter a legibus motus dependet (§. 303 *Coſmol.* & §. 851 *Ontol.*); ſyſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſum.

Quodſi ſpirituum animalium motum a Deo in gratiam animæ produci ſumis, quemadmodum faciunt Occaſionaliſtæ virium vivarum conſervationem vel ignorantes, vel non admittentes, cum ea tamen in numero legum motus contineatur (§. 487 *Coſmol.*); eadem de cauſa ſyſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſatur, ob quam ſyſtema influxus phyſici eidem adverſari probavimus (§. 579).

Legem naturæ de conſervanda ſummatim eadem directione in rerum natura *Hugenius* demum detexit, adeoque *Carteſius* ignoravit. Quamobrem non ſine ratione ſuſpicatur *Leibnitius*, ſi *Hugenianum* inventum *Carteſio* innoteſcere potuiſſet, eum miſſo ſyſtemate cauſarum occaſionalium ad ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ deventurum fuiſſe, de quo capite ſequente agimus. Ignorantiæ igitur tribuendum eſt, quod in propria principia peccaverit, vi quorum admitti debere negabat ſyſtema explicandi commercium animæ atque corporis, quod ſit naturæ ordini adverſum. Cur vero hanc pugnam ſyſtematis cauſarum occaſionalium cum ordine naturæ non capiat mathematum ignarus, ratio prorſus eadem, quam ſuperius allegavimus, cur pugnam ſyſtematis influxus phyſici cum ordine naturæ non comprehendat, qui mathematum ignarus eſt (*not.* §. 579). De hac igitur judicium ſibi ſumere non debet, qui, cum ſit mathematum ignarus, probe novit ſe de legibus motus judicium ſuum interponere non poſſe. Sunt qui virium vivarum conſervationem in univerſo negant, quod vivas cum mortuis in eundem cenſum referant, etſi concedant id, quod producitur ex maſſis in quadrata celeritatum, eſſe ante & poſt conflictum idem, atque adeo ſyſtema influans phyſici naturæ ordini adverſum pronuntiare non debent. Enimvero iidem tamen admittunt, quæ de conſervatione directionis detexit *Hugenius*, atque adeo ſyſtema cauſarum occaſionalium ordini naturæ adverſum pronuntiare debent, modo ordinis naturæ diſtinctam habeant notionem, ut eidem adverſari intelligant, quod motus legibus adverſatur.

§. 608.

Syſtematis cauſarum

Syſtema cauſarum occaſionalium probabile non eſt. Eſt enim ordini naturæ adverſum (§. 607). Probabile vero non eſt auctorem rerum ſapientiſſimum ita

occaſionalium improbabilitas.

ita conſtituiſſe naturæ ordinem, ut in gratiam animæ continuo ſit turbandus. Quamobrem ſyſtema cauſarum occaſionalium probabile non eſt.

Idem quoque ſic evincitur. Syſtema cauſarum occaſionalium principio rationis ſufficientis adverſum, etſi per naturam corporis & animæ ut eidem adverſetur neceſſario demonſtrari minime poſſit (§. 606). Quamobrem cum conſtet nihil eſſe ſine ratione ſufficiente, cur potius ſit quam non ſit (§. 70 *Ontol.*), nec credibile eſt commercium inter mentem atque corpus ſolum parere exceptionem. Syſtema igitur cauſarum occaſionalium probabile non eſt.

Quæ ſupra de improbabilitate ſyſtematis influxus phyſici annotata fuere (*not.* §. 588), ea ad improbabilitatem quoque ſyſtematis cauſarum occaſionalium trahenda.

§. 609.

An actio Dei in creaturas tollatur per ſyſtema cauſarũ occaſionalium vel negatam animæ in corpus actionē.

Per ſyſtema cauſarum occaſionalium non negatur Deum poſſe agere in animam & corpus, quia anima & corpus phyſice influendo in ſe invicem agere nequeant, nec ex eo, quod anima in corpus agere nequit, inferri poteſt, nec Deum in corpora vel animas agere poſſe. Etenim in ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus producit ideas ſenſuales in anima ad præſentiam materialium in cerebro & motus ſpirituum animalium in cerebro ad præſentiam volitionum in anima (§. 591), vel in gratiam corporis dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea univerſi (§. 598), & in gratiam animæ dirigit ſpiritus animales in cerebro ad influendum in nervos motorios (§. 597), propterea quod influxus phyſicus probabilitate omni deſtituitur (§. 588). In hoc igitur ſyſtemate, cum ideo actio Dei in animam atque corpus ſumatur, quod animam in corpus & corpus in animam agere non poſſe ſupponatur; abſonum omnino eſt affirmare, per ſyſtema cauſarum occaſionalium negari quod Deus in animam & corpus agere poſſit, quia anima & corpus phyſice influendo in ſe invicem agere nequeunt. *Quod erat unum.*

Porro inſunt in Deo, quibus anima humana caret, ut adeo ſimpliciter de Deo negari non poſſint, quæ de anima negantur. Sane ineſt Deo potentia creatrix, quemadmodum in theologia naturali demonſtraturi ſumus, vi cujus non exiſtenti ſeu in ideis ipſius contento actualitatem impertiri valet, quando voluerit. Conſtabit vero ibidem, nihil non eſſe poſſibile, quod in ideis divinis continetur, conſequenter etiam quaslibet modificationes animarum & rerum materialium poſſibiles eſſe. Ecquis ergo dubitare poterit, potentiam iſtam creatricem ſufficere ad modificandas pro arbitrio creaturas jam exiſtentes? Jam nemo non ultro fatetur, potentiæ creatricis divinæ nobis nihil ineſſe, ita ut ne minimo quidem pulviſculo non exiſtenti actualitatem conferre valeamus. Quamobrem quod ob defectum potentiæ creatricis in anima de eadem negatur, idem de Deo quoque negandum eſſe, quia de anima negatur, perperam infertur. Falſum itaque eſt ideo negandum eſſe, quod Deus in corpora agere poſſit,

quia

quia ſumitur animam phyſice influendo in corpus idem movere non poſſe. *Quod erat alterum.*

Propoſitionem hanc probe perpendi velim, propterea quod negantibus influxum phyſicum, adeoque & Occaſionaliſtis, vulgo objici ſoleat magna animorum contentione, quod ſimpliciter negent ſpiritum qua ſpiritum in corpus agere poſſe, atque adeo inde ſequatur, nec Deum, qui ſit ſpiritus, in corpora vel animas agere poſſe: unde deinceps magno numero congerunt conſequentias moleſtas, quaſi negato influxu phyſico ſeu actione animæ in corpus, quæ fit phyſice influendo, tota religio chriſtiana funditus evertatur & brutæ cuidam ac fatali neceſſitati ſubjiciantur omnia. *Carteſianis*, qui primi influxum phyſicum animæ in corpus & corporis in animam in dubium vocarunt, & actionem phyſicam ſeu naturalem animæ in corpus ac corporis in animam impugnarunt, adeo evidens viſum fuit poſſe Deo tribui, quæ animæ humanæ non inſunt, & eorum in numerum referendam eſſe potentiam impertiendi actualitatem mere poſſibilibus, quorum nihil præexiſtit, ut de hoc dubio removendo ne cogitarint quidem, quod negata actione animæ in corpus phyſica neganda etiam ſit actio Dei in corpus vel animam. Imo hanc difficultatem adeo nullam cenſuere ipſimet Theologi magno alias zelo prædici, quos inter *Petrum Jurieum* in medium adducit cel. *Bulffingerus* in Dilucidat. philoſoph. de Deo, anima & mundo §. 326, qui in Tractatu de Natura & Gratia expreſſe impoſſibile pronuntiat, ut corpus moveat corpus & motum ſuum illi communicet, nec minus incomprehenſibile judicat, quod naturaliter ſpiritus agat in corpus, vel corpus in animam, & ex hac impoſſibilitate ac incomprehenſibilitate infert ſumme neceſſarium eſſe, ut Deus producat & motus corporis, & operationes ſpirituum. Nimirum evidens viſum fuit viris & Theologis, & philoſophis, animæ, utpote potentia creatrice deſtitutæ, non poſſe competere actionem in corpus niſi phyſice influendo, at Deum, cum iſta potentia gaudeat, citra tranſitum realitatis alicujus ex ſubſtantia ſua in creaturam, hoc eſt, citra influxum phyſicum in corpus agere poſſe. Quæ adeo uno tempore difficultas nulla videtur, ea alio inſuperabilis exiſtimatur, quando ſcilicet paſſiones animæ influunt in aſſenſum. Occurrent vero partim in inferioribus, partim in Theologia naturali, quæ huic difficultati apparenti amovendæ uberiorem lucem affundent. Equidem cum oſtenderimus ſyſtema cauſarum occaſionalium probabile non eſſe (§. 608), nobis perinde videri poterat, quibuſnam conſequentiis moleſtis ſyſtema cauſarum occaſionalium oneretur, utpote eidem aſſenſum noſtrum minime præbentibus: poſtulat tamen æquitas, ut injuriam, quam nobis fieri nolumus, ab aliis quoque amoveamus, cauſam alienam eodem candore agentes, quo propriam agimus, qui veritatis nonniſi amore ducimur.

§. 610.

An per ſyſtema cauſarū occaſionalium libertas tollatur.

Si animæ omnis adimitur vis activa & Deus in eadem producit omnes perceptiones ac appetitiones & averſationes; libertas voluntatis ſalva eſſe poſſe non videtur: quodſi vero Deus animæ vim tantummodo dirigit in percipiendo, vel ſi perceptione ſenſibilis ad præſentiam ideæ materialis producta ipſamet deinde agit & appetitiones ſuas elicit; per ſyſtema cauſarum occaſionalium libertati nihil præjudicatur. Etenim ſi Deus in anima omnes producit perceptiones ac appetitiones & averſationes; anima in omnibus ſuis modificationibus ſeſe habet mere paſſive, etiam in appetendo & averſando. Appetit ſcilicet, quia appetitio producitur, averſatura ſi produceretur averſatio, & e contrario averſatur, quia averſatio producitur, appetitura ſi produceretur appetitio, conſequenter penes ipſam non eſt ut appetat vel averſetur. Neque ſufficit, ut appetitiones, & averſationes a Deo ea lege producantur, qua producerentur ab anima, ſi ſeſe ipſa libere determinaret ad appetendum vel averſandum: tum enim Deus equidem libere produceret appetitiones & averſationes, in anima vero eædem tantummodo liberæ apparerent, non forent. Quamobrem cum anima tunc demum dici poſſit libera, quando ex pluri-

pluribus poſſibilibus ſponte eligit quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam determinata ſit (§. 941 *Pſychol. empir.*); ſi anima omni vi activa deſtituatur & Deus in eadem producat omnes perceptiones ac appetitiones & averſationes, quomodo libertas ſalva eſſe poſſit non apparet. *Quod erat primum.*

Quodſi anima vi activa prædita, unde omnes ipſius actiones conſequuntur, cum modus, quo appetitio vel averſatio naſcitur ex perceptione præſente, non pendeat a modo, quo perceptio in anima oritur, perinde quoque eſt ſive ſine directione Dei, ſive per directionem Dei enata fuerit. Quamobrem quia libertas reſpicit modum, quo appetitio vel averſatio ex perceptione præſente naſcitur (§. 941 *Pſychol empir.*); quod Deus dirigat vim animæ in producendis ideis claris ſeu in intuitu ideæ univerſi nil quicquam obſtat, quo minus libere perveniat ad ſuas volitiones & nolitiones. *Quod erat ſecundum.*

Idem eodem prorſus modo patet, ſi perceptione ſenſibilis ad præſentiam ideæ materialis in cerebro a Deo producta anima ipſamet vi propria appetitiones vel averſationes inde elicit, potentia agendi vi perceptionis a Deo productæ ad agendum excitata, cum quoad dependentiam appetitionum & averſationum a perceptione perinde ſit, ſive vis agendi animæ conſtanter inſit, ſive eidem demum a Deo excitata perceptione conferatur. *Quod erat tertium.*

Quando *Jaquelotus*, Theologus cordatus, judicat in ſyſtemate cauſarum occaſionalium libertatem eſſe meram illuſionem, dubium non eſt quin ſuppoſuerit per idem omnem vim activam animæ adimi & eam in ens mere paſſivum transformari, quod a Deo modificetur. Etſi vero judicium a veritate minime alienum videatur; non tamen propterea defenſori ſyſtematis cauſarum occaſionalium craſſioris imputandum, quod libertatem neget, ut porro moleſtis conſequentiis onerari poſſit, niſi aliunde conſtet eum libertatem tollere. Ecquis enim ignorat fieri poſſe, ut quis libertati adverſum non agnoſcat, quod eidem repugnat, quemadmodum ex adverſo haud raro accidit, ut eidem contrariari exiſtimetur, quod cum ea conſiſtere poſſe palam eſt. Qui de libertate ſentit, quemadmodum decet, non ideo in moralibus vel praxi vitæ admittit, quæ ex negata libertate conſequuntur, ſi vel maxime in explicando commercio animæ ac corporis ſumit, quæ cum eadem ſtare nequeunt, propterea quod modus perveniendi a perceptione ad decretum non pendet a modo, quo excitatur iſta perceptio. Non noſtram cauſam agimus, ſed eorum, quorum ſententiam parum probamus (§. 606 & ſeqq.), tum ut æqui ſimus erga alios, tum ut exemplo noſtro doceamus alios, quomodo ſeſe æquos erga alios præbere debeant: id quod univerſalis juſtitiæ eſt, quam olim quidem inculcavit *Ariſtoteles*, hodie tamen inſuper ſere habent plerique. Ceterum ſi ſyſtema cauſarum occaſionalium cum theoria ſuperiori in gratiam reducis, ab objectione prorſus liberatur, quod libertatem tollat, ita ut in defenſorem illius injurius foret, qui eadem ipſum onerare auderet. Quodſi vero anima vi perceptionis productæ ad agendum a Deo excitatur, cum ſit meris facultatibus inſtructa, quæ excitatione opus habent, quoad libertatem ſyſtema cauſarum occaſionalium coincidit cum ſyſtemate influxus phyſici, quale vulgo ab Ariſtotelico-Scholaſticis explicatur. Etenim utrobique ſupponitur animam nudis facultatibus inſtructam eſſe, ad agendum vero excitari vi perceptionis ſenſibilis in organum ſenſorium agentis: quocunque igitur modo perceptio iſta mutationi organi ſenſorii harmonica producatur, actiones animæ deinceps eodem modo conſequuntur. Si diverſæ fuerint virorum doctorum opiniones, non inconſultum eſt eas inter ſe comparari, ut quantus ſit conſenſus, quantus diſſenſus appareat, ne objiciamus aliis, quæ eodem jure ſive eadem injuria nobis objici poterant. Hinc enim multæ oriuntur turbæ veritati ac pendenti ab ea felicitati generis humani inimicæ.

§. 611.

§. 611.

Syſtema cauſarum occaſionalium non in ſolo explicando commercio inter mentem & corpus ſubſiſtit, ſed ad communicationes quoque motuum in actionibus corporum explicandis extenditur. Neque id ſyſtemati huic proprium eſt, cum etiam cetera ad has transferantur. Quamobrem accidit ut Auctores in expendendis ſyſtematis explicandi commercium animæ ac corporis, hoc eſt, actiones mutuas corporis atque animæ in ſe invicem, ad ea etiam deſcendant, quæ ad corporum in ſe invicem actionem ſpectant. Enimvero cum nos aliquando, ſi Deo ita viſum fuerit, in Phyſicis de iis ſimus acturi, quæ actiones corporum in ſe invicem concernunt; plura in præſente non addimus.

Cur non plura de ſyſtemate cauſarū occaſionalium dicantur.

CAPUT IV.

De Harmonia præſtabilita.

§. 612.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ dicitur, quo commercium animæ & corporis explicatur per ſeriem perceptionum atque appetitionum in anima & ſeriem motuum in corpore, quæ per naturam animæ ac corporis harmonicæ ſunt, ſeu conſentiunt.

Definitio ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ.

Syſtema hoc invenit *Leibnitius* & in Diario Eruditorum Pariſino An. 1695. p. 444 & ſeqq. & p. 456 & ſeqq. primum publice propoſuit. Objectiones in eodem Diario eodem adhuc anno p. 639 & ſeqq. contra id propoſuit *Foucherius*, Canonicus Divinionenſis, ad quas reſpondit *Leibnitius* An. 1696. p. 255. & 259. Poſtea *Bælius* in Dictionario Critico *artic. Rorarius* dubia ſua contra idem ſyſtema propoſuit, quæ *Leibnitius* in alio Diario, quod ſub titulo: *l'Hiſtoire des Ouvrages des Sçavans* An. 1698 prodiit, menſe Julii removit. Prodiit poſt mortem *Leibnitii* liber ſub titulo: *Recueil de diverſes pieces ſur la philoſophie &c.* par Mrs. *Leibniz, Clarke, Newton*, in quo Tom. 2. p. 389 & ſeqq. eædem objectiones *Bælianæ* in ſecunda Dictionarii editione auctiores propoſitæ ſub incudem a *Leibnitio* revocantur. Ex intervallo *Leibnitianum* ſyſtema impugnavit *Franciſcus Lamy* in libro, cui titulus: *de la connoiſſance de ſoy meme* Tract. 2. p. 225, ſyſtematis cauſarum occaſionalium defenſor, utpote ſtrenuus *Carteſii* ſectator: cui reſpondit *Leibnitius* in Diario eruditorum Pariſino, quod in Batavia recuditur, An. 1709. Succeſſere deinde objectiones aliæ *Tourneminii, Newtoni, Clarkii*, tandemque *Stahlii*. Poſt fata *Leibnitii* An. 1720 ſyſtema *Leibnitianum* de commercio animæ & corporis ſyſtemati meo metaphyſico, quod idiomate patrio ſub titulo: *Vernünfftige Gedancken von Gott, der Welt und der Seele des Menſchen, auch allen Dingen überhaupt*, prodiit, ita intertexui, ut judicibus viris doctis in eodem natum videretur & facilius jam intelligeretur. Mox vero *Bülffingerus* A. 1723 in Commentatione hypothetica de Harmonia animi & corporis humani maxime præſtabilita cauſam hanc prolixe & vulgariter dixit, expenſis quoque objectionibus ſingulis ab Auctoribus modo commemoratis in medium adductis: quorum auctoritate audaciores facti, qui inimico in me erant animo, harmoniam præſtabilitam tanquam impiam traduxerunt, ut ne deeſſet criminandi materia argumento ab invidia ducto quoad ſingulas ejus partes alibi relatas (§ 1050 *ſeq.*) philoſophiam meam impugnaturis. Noſtrum jam erit idem ſyſtema eodem modo expendere, quo ſyſtemata antecedentia ad trutinam rationis appendimus. Cum vero ſimus ab omni altercandi ſtudio alieni & bona cauſa dudum triumphaverit; controverſias non aliter attingemus, niſi quatenus docentis muneri non repugnant.

§. 613.

Quomodo perceptiones & appetitiones producantur in anima juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi ſibi propria producit omnes ſuas perceptiones & appetitiones continua ſerie. Nimirum anima vi ſibi eſſentiali (§. 66) & naturali (§. 67), continuo producit ideam totius univerſi (§. 190), etiam in ſomno (§. 191), quæ eaſdem prorſus mutationes ſubit, quas mundus adſpectabilis ſubit (§. 192). Quoniam tamen impoſſibile eſt ut integram ſimul intueatur (§. 194), adeoque clare percipiat ſingula in eodem contenta (§. 193), ut eorum ſibi ſit conſcia (§. 31 *Pſychol. empir.*), conſequenter appercipiat (§. 25 *Pſychol. empir.*), & hinc certas obſervare tenetur leges (§. 217); lex vero ſenſationum eſſentiales animæ continet determinationes (§. 78), & lex imaginationis rationem aliquam in lege ſenſationis habere debet (§. 223): ideo anima in appercipiendo per eſſentiam ſuam ſequitur legem ſenſationis & legem imaginationis. Mutantur perceptiones claræ, adeoque intuitus ideæ univerſi (§. 193), conſequenter apperceptio ejuſdem finita, qualis in animam cadit (§. 264), per appetitionem & averſationem (§. 495. 496). Quamobrem cum anima per eſſentiam & naturam ſuam bonum appetat, malum averſetur (§. 520); in mutandis perceptionibus claris per naturam & eſſentiam ſuam ſequitur legem appetitus & averſationis (§. 904. 907 *Pſychol. empir.*). Atque adeo clariſſime patet animam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ipſammet producere omnes ſuas perceptiones & appetitiones.

Propoſitio hæc theoriæ ſuperiori ſatis conſona. Etenim anima vim quandam habet continuo producendi ideam totius univerſi. Totum vero univerſum quoad ſtatum præſentem, nedum quoad omnes præteritos & futuros infinita involvit, quæ in iſta idea ſingula clare repræſentari non poſſunt. Unde apperceptio, conſequenter ſeries perceptionum clararum, talis eſſe debet, qualis convenit enti finito. Certus adeo modus appercipiendi ideam univerſi eamque mutandi animæ eſſentialis eſſe debet. Non autem alius is eſſe poteſt, quam quem experientia magiſtra docet. Quamobrem perceptiones claræ tales eſſe debent, ut conveniant mutationibus in corpore aliquo organico per impreſſiones ab objectis, quæ clare percipiuntur, factis, & per appetitiones ita variari debent, quomodo variantur mutationes in corpore ob ejus in univerſo ſitum mutatum. Cum iſtiuſmodi intuitus ideæ univerſi poſſibilis ſit; in ejus poſſibilitate eſſentia animæ conſiſtit. Nimirum anima iſtiuſmodi poſſibilis, quia talis intuitus ideæ univerſi, ſeu hoc modo variabilis apperceptio ejuſdem, aut quod perinde eſt, iſtiuſmodi perceptionum clararum ſeries poſſibilis. Syſtema igitur harmoniæ præſtabilitæ theoriæ ſuperiori nihil ſuperaddit, niſi quod per ipſum definiatur, vim animæ non dirigi a principio externo, quemadmodum in ſyſtemate influxus phyſici (§. 569), & cauſarum occaſionalium fieri debet (§. 598); ſed ipſammet animam eandem dirigere, ita ut ſit totius perceptionis, quam habet, cauſa ſufficiens.

§. 614.

An exiſtentia mundi materialis ad ejus repræſentationem.

Quoniam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi propria producit omnes perceptiones & appetitiones independenter ab omni principio externo; præſentia idearum materialium in cerebro ad eas producendas nihil prorſus confert, adeoque *perceptiones & appetitiones in anima eodem, quo nunc, modo conſequerentur, etiamſi corpus non exiſteret; conſequenter etiam anima eodem, quo nunc, modo ſibi repræſentaret hoc univerſum, etiamſi mundus adſpectabilis non exiſteret.*

Idealiſtæ

Idealiſtæ hoc perſpicientes & de diſtincte explicando commercio animæ & corporis, imo in genere & de diſtincta explicatione actionis corporum in ſe invicem ac corporis in animam, & animæ in corpus deſperantes, ideo negarunt mundum adſpectabilem, quem anima ſibi repræſentat, exiſtere. Quemadmodum vero in omni errore ineſt aliquid veri, ut ideo ſæpe error viam ad veritatem ſternat; ita quoque hypotheſis Idealiſtarum quidpiam veri habet, hoc nempe ſuppoſito quod influxus phyſicus nullus ſit. *Carteſius*, qui perceptiones rerum ſenſibilium a voluntate Numinis derivavit, ſimiliter agnovit, Deum animam ita modificare poſſe, ut mundum adſpectabilem eodem, quo nunc, modo ſibi repræſentet, utut is extra animam non exiſtat, quemadmodum ex Meditationibus ipſius intelligitur, in quibus de exiſtentia corporum dubitat, eorumque exiſtentia ex notione veritatis divinæ demonſtrare conatur. In ipſius tamen ſyſtemate moraliter neceſſarius eſt ad perceptiones animæ, propterea quod Deus non producit in anima perceptionem niſi ad præſentiam ideæ materialis in cerebro ſecundum concurſum ſuum ordinarium, de quo hic ſermo eſt. Aſt in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ nullo modo neceſſarium eſt, ut mundus adſpectabilis actu exiſtat, ſiquidem anima eo, quo nunc, modo eundem ſibi repræſentare debet. *in anima ſit neceſſaria.*

§. 615.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ vi mechaniſmi corporis ex ideis materialibus ſenſibilium naſcuntur motus volitionibus & appetitionibus animæ reſpondentes citra ullam determinationem extrinſecam immediatam. *Motuum voluntariorum mechanica productio.* Quoniam in anima omnes mutationes a ſenſatione originem ducunt (§. 64), ſi objectum appetibile ſenſui præſens non fuerit, idea ejus vi cujuſdam ideæ ſenſualis per legem imaginationis produci debet (§. 117 *Pſychol. empir.*). Quoniam vero non appetimus niſi quod bonum videtur, nec averſamur, niſi quod videtur malum; neceſſe porro eſt ut vel vi imaginationis & memoriæ, vel vi operationum intellectus, prout vel ſenſitiva (§. 580. 582 *Pſychol. empir.*), vel rationalis fuerit appetitio aut averſatio (§. 880. 881 *Pſychol. empir.*), objectum nobis repræſentetur vel bonum, vel malum, & hinc appetitioni, vel averſationi convenientes motus corporis aut organorum ipſius decernantur (§. 486). Jam ex ideis materialibus ſenſibilium in cerebro, quæ ab impreſſionibus a ſenſibilibus in organa ſenſoria factis pendent (§. 112), naſcuntur ideæ materiales phantaſmatis (§. 231 & ſeqq.), ſeu ideæ vi imaginationis productæ (§. 93 *Pſychol empir.*), adeoque idea materialis objecti appetibilis ex motu naturaliter in cerebro exiſtente vi mechaniſmi cerebri ſecundum motus regulas naſcitur. Jam quæcunque perceptiones ad hoc requirantur, ut objectum repræſentetur tanquam bonum vel malum, cum vel ab operationibus imaginationis pendeant, vel operationibus intellectus debeantur; ſingulis phantaſmatis (§. 206), ſeu ideis vi imaginationis productis (§. 93 *Pſychol. empir.*), ſingulis itidem intellectus operationibus ideæ materiales in cerebro (§. 416), conſequenter motus in corpore (§. 112), imo ipſi attentioni continuus ideam materialem in cerebro producendi (§. 374), vel organum ſenſorium immotum conſervandi conatus reſpondent. Quamobrem qui appetitioni & averſationi ex iſtis perceptionibus, quibus objectum vel ut bonum, vel ut malum repræſentatur, enatæ reſpondent motus corporis & organorum ipſius (§. 501. 502), ex aliis motibus in cerebro exiſtentibus naſcuntur, adeoque naturaliter.

Quoniam

Quoniam itaque ad hoc, ut iſti motus naſcantur, nullo principio externo opus eſt, quale in ſyſtemate influxus phyſici ſupponitur vis animæ in ſpiritus animales influens (§. 567. 571), in ſyſtemate cauſarum occaſionalium omnipotentia divina ſeu potentia Dei infinita (§. 597); citra determinationem ullam extrinſecam motus voluntarii in corpore per mechaniſmum corporis ex aliis motibus in eodem naturaliter præexiſtentibus oriuntur.

Quodſi quis theoriam ſuperiorem de anima familiarem experitur, ut ſibi probe conſcius ſit modi, quo in anima ex perceptione præexiſtente naſcuntur aliæ una cum appetitionibus atque averſationibus, & quomodo nullius nobis in anima conſcii ſimus mutationis, cui non in corpore reſpondeat motus quidam ſpecifice talis, ſerie modificationum animæ ſeriei motuum in cerebro continua; eidem plana & obvia erunt, quæ in propoſitione præſente proferuntur, ut nihil ſuperſit quod obſcurum videri queat. Etſi autem theoria ſuperior plurimum lucis affundat ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ, vi tamen eorum, quæ de præcedentibus ſyſtematis a nobis dicta ſunt, ab eodem prorſus independens eſt, nec cum eo neceſſario connectitur. Imo attentione ſufficiente uſus facile perſpicit, ex motu in cerebro præexiſtente nonniſi probabiliter inferri motum ſpirituum animalium in nervos motorios influentium, cum demonſtrari non poſſit, ſeu diſtincte explicari nequeat, quomodo vi motus præexiſtentis directio ſpirituum animalium ad influxum in nervos motorios neceſſaria prodeat, conſequenter etiam non niſi probabiliter porro infertur, directionem iſtam fieri citra determinationem extrinſecam immediatam. Dico immediatam, ne quis objiciat ſutiliter determinationem adeſſe extrinſecam, quatenus motus iſte, unde directio pendet, derivatur ex idea materiali ſenſibilis cujuſdam, quæ impreſſioni ab eodem in organon factæ debetur.

§. 616.

Corporis ab anima independentia quoad motus voluntarios.

Quoniam *motus volitionibus animæ reſpondentes in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ* vi mechaniſmi corporis ex motibus ab impreſſionibus in organa ſenſoria factis citra ullam determinationem extrinſecam ab anima pendentem conſequuntur (§. 615); *eodem quo nunc modo adhuc conſequerentur, etiamſi anima non exiſteret, niſi quod nobis eorundem minime conſcii eſſemus.*

Agnovere Materialiſtæ motus, quos voluntarios appellamus, vi ſolius mechaniſmi conſequi ex motibus in cerebro præexiſtentibus; aſt perperam inde intulerunt nullam exiſtere animam, ſed quæ ad animam referimus, eſſe meros motus in cerebro productos, propterea quod falſo ſibi perſuaſere, materiam ſubtilem ſibi ſui aliarumque rerum per impreſſiones in organa ſenſoria factas conſciam eſſe poſſe, quemadmodum ſupra luculenter oſtendimus (§. 44). Quoniam in hypotheſi cauſarum occaſionalium ea omnia ſubſiſtunt, quæ in ſuperioribus de motibus in cerebro cum perceptionibus & appetitionibus ac averſationibus animæ conſentientibus luculenter oſtendimus, nec ſpiritibus animalibus motum ex præexiſtentibus motibus aliis in cerebro habentibus nonniſi directio per concurſum Dei obtingit, qua ipſis opus eſt ut in nervos motorios decretis animæ convenienter influant (§. 597); ideo nec in ſyſtemate cauſarum occaſionalium abſolute impoſſibile eſt, ut Deus ita dirigat ſpiritus animales ad influendum in nervos motorios, quo nunc ad decretum animæ eoſdem dirigit, etiamſi anima nulla eſſet, quæ motus iſtos decerneret, utut in hoc quoque ſyſtemate anima non exiſtente motuum illorum nobis minime conſcii exiſteremus.

§. 617.

Quale corpus poſſibile ſupponat harmonia præſtabilita.

In ſyſtemate igitur *harmoniæ præſtabilitæ ſupponitur poſſibile eſſe corpus, in quo ſeries quædam motuum per impreſſiones objectorum externorum in organa ſenſoria conſervari poteſt, ut ſinguli continuo conſentiant ſingulis perceptionibus atque appetitionibus & averſationibus animæ, eodem prorſus ordine ſeſe invicem conſequentes, quo animæ modificationes ſeſe invicem excipiunt.*

Quale eſſe debeat hoc corpus, ex iis intelligitur, quæ in theoria ſuperiori de motibus in cerebro cum ſingulis modificationibus animæ conſentientibus dicta ſunt. Quidnam adhuc deſide-

deſideretur, quo minus a poſteriori demonſtrari poſſit corporis iſtiuſmodi poſſibilitas, paulo ante obſervavimus (*not.* §. 615). A priori eam demonſtrare nemo poteſt, niſi qui motus iſtos & unius ex altero præexiſtente exiſtentiam diſtinctiſſime exponere valet: id quod propter mechaniſmum cerebri nobis ignotum, nec facile detegendum, nemo audere debet. Si quis impoſſibilitatem corporis iſtiuſmodi demonſtrare valeret; is ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ refutaſſet: probabilitas vero propter theoriam ſuperiorem propendet in affirmativam. *Belius* verebatur conceſſa poſſibilitate ſapientiam Dei nimis extolli & ad impoſſibilia extendi: enimvero quamdiu impoſſibilitas nulla ratione probabili nititur, metus iſte vanus eſt. Sapientia Dei major utique, quam ut intra rationis noſtræ admodum finitæ arctos cancellos coerceatur. Quamobrem majore in ſapientiam Dei immenſam fiducia iſtiuſmodi corpus Deo non impoſſibile pronunciavit *Jaquelotus*, Theologus eximius, quod ſingula animæ decreta libera vi ſolius mechaniſmi exequatur, ita ut corpus v. gr. eodem præciſe momento moveat pedes, vel brachium, quo anima vult corpus progredi, vel manu quid apprehendi. Paradoxon, non nego, nobis videtur corpus, tanto artificio eſſe conſtructum; ſed id quidem inde eſt, quod ſimile quid nos vidiſſe nobis conſcii non ſimus. Hinc vero adverſus poſſibilitatem ipſius nihil concluditur.

§. 618.

Quomodo per harmoniã præſtabilitã harmonia animæ & corporis ſubſiſtat.

Ex ſerie motuum in corpore ratio reddi poteſt, cur perceptiones & appetitiones in anima jam oriantur, & cur tales potius ſint, quam aliæ: & viciſſim *ex ſerie perceptionum & appetitionum in anima reddi poteſt ratio, cur jam in corpore oriantur motus, & cur tales potius, quam alii.* Etenim in anima datur ſeries perceptionum & appetitionum (§. 612), vi propria productarum (§. 613), citra ullam realem animæ a corpore dependentiam (§. 614), & in corpore datur ſeries quædam motuum (§. 612), vi mechaniſmi ex ſe invicem naſcentium & ab impreſſionibus in organa ſenſoria a ſenſibilibus factis pendentium (§. 615), citra ullam dependentiam realem corporis ab anima (§ 616). Quoniam earum una alteri conſtanter conſentit (§. 612); nulla in anima datur perceptio vel appetitio, quin aliquis ipſi in ſerie motuum reſpondeat motus, nec viciſſim aliquis in ſerie motuum datur motus, quin eidem in ſerie perceptionum & appetitionum aliqua reſpondeat perceptio & appetitio, utut nulla ſupponatur animæ ac corporis in ſe invicem actio. Atque adeo per naturam & eſſentiam animæ & corporis intelligitur, cur perceptiones & appetitiones in anima & motus quidam in corpore eodem tempore contingant, conſequenter in anima & corpore continetur ratio ſufficiens continuitatis temporis, quo perceptiones & appetitiones in anima & utriſque conſentientes motus in corpore contingunt (§. 56 *Ontol.*). Ex modificationibus adeo animæ ratio reddi poteſt motuum in corpore & ex motibus in corpore modificationum animæ, ſcilicet cur dato hoc in corpore motu detur jam hæc in anima perceptio vel appetitio, & viciſſim cur data hac in anima perceptione vel appetitione detur jam hic in corpore motus (§. 42 *Coſmol.*).

Jam cum perceptionibus ſingulis, ſive ideæ ſenſuales fuerint (§. 114), ſive phantaſmata (§. 206), ſingulæ reſpondeant ideæ materiales, ita ut talis ſit idea ſenſualis, vel phantaſma tale, quia talis eſt idea materialis (§. 118), adeoque talis in cerebro motus (§. 112), & idem quoque obtineat in motibus, qui operationibus mentis reſpondent (§. 416); ex per-

ex perceptione in ſerie perceptionum ratio reddi poteſt cur talis jam ſit in motuum ſerie motus, & viciſſim ex motu in ſerie motuum præſente, cur talis jam ſit in ſerie perceptionum perceptio. Et quia motus, quos appetit anima, in eadem repræſentantur (§. 929 *Pſychol. empir.*), & per has adeo perceptiones appetitiones ſpecificantur; ex motibus in ſerie motuum reddi poteſt ratio, cur talis jam ſit in ſerie perceptionum & appetitionum appetitio, & viciſſim ex appetitione in ſerie perceptionum atque appetitionum ratio dari poteſt, cur talis jam ſit in corpore motus: quemadmodum de duabus ſubſtantiis harmonice modificatis citra influxum realem unius in alteram jam alibi generaliter demonſtravimus (§. 43 *Coſmol.*). Patet adeo ex ſerie motuum in corpore non minus rationem reddi poſſe, cur hæc jam detur in anima perceptio vel appetitio, quam cur talis potius ſit, quam non ſit, & ex ſerie perceptionum atque appetitionum non minus reddi poſſe rationem, cur hic jam detur in ſerie motuum harmonicorum motus, quam cur talis potius ſit, quam alius

Ut hæc clariſſime intelligantur, plurimum conducit ea perpendere, quæ de continuitate modificationum animæ evicta fuere in theoria ſuperiore & quomodo vi ejuſdem theoriæ nulla fiat in anima modificatio, cui non aliquis in cerebro reſpondeat motus iſque ſpecifice talis, & ea quidem differentia, ut ideæ ſenſuali reſpondeat motus in cerebro a motu dependens, quem organo ſenſorio ſenſibile impreſſit (§. 112); phantaſmati autem motus ex alio in cerebro præexiſtente enatus (*per demonſtrata in* §. 229) & appetitioni denique motus, unde pendet motus alicujus organi corporis vel totius corporis (§. 501).

§. 619.

Quomodo eorum quæ in anima ſunt, ratio reddatur ex corporis mutationibus, & mutationum in corpore ex iis, quæ in anima accidũt.

Quoniam ideæ materiales, quibus reſpondent ſenſuales, pendent ab impreſſionibus a ſenſibilibus in organa ſenſoria factis (§. 111. 112), & motus voluntarii, qui reſpondent appetitionibus animæ, a motibus fluidi nervei in nervos motorios influentis, quibus illi producuntur, quemadmodum in Phyſicis oſtendetur; nobis vero actionis ſenſibilium in organa & motuum voluntariorum conſcii ſumus quemadmodum unuſquiſque in ſeipſo experitur: *ex mutationibus in organis ſenſoriis contingentibus reddi ſolet ratio, cur jam has potius, quam alias habeamus ideas ſenſuales, & ex appetitionibus animæ, cur hi jam potius contingant motus voluntarii, quam alii.*

Propoſitionem hanc addimus præcedenti, ne præcedens videatur amplior, quam fert experientia. Quodſi motuum, qui fiunt in cerebro, nobis eodem modo conſcii eſſemus, quo mutationes in organis ſenſoriis, ac motus voluntarios percipimus; nihil nobis dubii occurrere poſſet. Imo ſi motuum in cerebro diſtinctas notiones haberemus, quemadmodum mutationum, quæ in oculo accidunt, viſibili in eundem radiante; clariſſime quoque perſpiceremus, quomodo inde ratio reddi poſſit, cur tales jam ſint perceptiones quoad ſingula, quorum ratio experitur. Et tum demum conſtaret, quomodo corpus ſit interpres animæ, nec quicquam ea in re obſcuritatis nobis ſupereſſet.

§. 620.

An per harmoniã præſtabilitã commer-

Quia ex ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ per naturam animæ ac corporis intelligitur, cur ideis materialibus in cerebro tales perceptiones in anima, & appetitionibus animæ tales motus voluntarii in corpore coexiſtant (§. 618), atque adeo per eandem intelligitur dependentia animæ a

corpore

corpore quoad ſpecificationem perceptionum & continuitatem temporis, quo cum mutationibus in organis ſenſoriis contingunt, & corporis ab anima quoad ſpecificationem motuum voluntariorum & continuitatem temporis, quo cum volitionibus contingunt (*§. 56 Ontol.*); *in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ commercium inter animam & corpus intercedens per ipſam animæ & corporis naturam intelligibili modo explicatur.*

ciū animæ & corporis intelligibili modo explicetur.

Atque hæc eſt prærogativa ſyſtematis harmooiæ præſtabilitæ præ ceteris. Etenim in ſyſtemate influxus phyſici ſumuntur, quorum nullam habemus notionem, ut inde explicemus commercium inter animam atque corpus intercedens (*§. 573*). In ſyſtemate cauſarum occaſionalium recurritur ad potentiam Dei infinitam, ut reddatur ratio eorum, quæ in natura rerum occurrunt. Utrumque in philoſophia alias improbatur, quæ non fert ut in numerum cauſarum naturalium referantur qualitates occultæ & neglectis cauſis ſecundis ad cauſam primam provocetur, quando effectuum naturalium quæruntur cauſæ. Ceterum per propoſitionem præſentem redarguitur illorum error, qui ſibi perſuadent, quaſi harmonia præſtabilita ſit terminus inanis, & quæ eodem jure in numerum qualitatum occultarum referri mereatur, quo odium naturale plaotarum in Phyſica ſcholaſticorum in eundem referri ſolet. Qui vero ita ſentiunt, non ſatis intelligere videntur, quid ſit harmonia præſtabilita, neque intelligunt, quæ de nexu ſubſtantiarum citra influxum realem in mutationibus ſuis harmonicarum in genere demonſtravimus (*§. 41. 42. 43 Coſmol.*). Redarguitur non minus per propoſitionem præſentem error eorum, qui contendunt, in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ non minus ad voluntatem Numinis provocari, quam io ſyſtemate cauſarum occaſionalium. Qui enim ita ſentiunt, denuo non ſatis iotelligere videntur, quid ſit harmonia præſtabilita, præſtabilitione non rite intellecta, quam paulo poſt diſtinctius expoſituri ſumus: quo facto dilucide conſtabit, quanta ſit hac in parte inter ſyſtema cauſarum occaſionalium & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ differentia, & in hac voluntati divinæ non eſſe locum, niſi quatenus ad cauſam primam tandem deveniendum, ubi ſufficiens eorum, quæ in univerſo dantur, ratio deſideratur. Etenim ob omnimodam creaturarum a Deo dependentiam, quam in Theologia naturali declaraturi ſumus, fieri non poteſt quio tandem ad Deum perveniatur.

§. 621.

Æquipollentia ſyſtematum influxus & harmoniæ præſtabilitæ.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ideæ ſenſuales ideis materialibus ita coexiſtunt, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua illas produceret, & viciſſim motus voluntarii in corpore ita coexiſtunt volitionibus animæ, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua motum corporis produceret. Etenim juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ datur ſeries quædam perceptionum & appetitionum in anima (*§. 612*) vi ipſi propria productarum (*§. 613*), & ſeries quædam motuum in corpore (*§. 612*) vi mechaniſmi in eodem productorum (*§. 615*), & in ſerie motuum ſemper datur aliquis motus, qui conſentit perceptioni & appetitioni in anima præſenti (*§. 612*). Præſens igitur perceptio datur in anima, quando in corpore præſens eſt hic motus, ſeu idea materialis in cerebro (*§. 112*). Enimvero ſi corpus phyſice influit in animam, idea materialis in cerebro producit ideam ſenſibilis, unde illa ortum trahit (*§. 566*), vel ſtante theoria ſuperiori de anima vis animæ determinatur vi corporis ad legem ſenſationum in intuenda idea univerſi obſervandam (*§. 569*), adeoque perceptio præſens datur in anima, quando in corpore præſens eſt idea materialis in cerebro. In ſyſtemate igitur harmoniæ præſtabilitæ ideæ ſenſuales ideis materialibus ita coexiſtunt, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua illas produceret. *Quod erat unum.*

Digitized by Google

Similiter quoniam in ſeriem motuum ſemper reſpondet aliquis motus appetitioni animæ præſenti (§. 612), nempe motus ſpirituum animalium in nervos motorios influentium & hinc pendens motus voluntarius organi corporis vel corporis totius. In corpore igitur præſens datur motus, quando in anima præſens eſt hæc appetitio. Enimvero ſi anima phyſice influit in corpus, motum organi corporis, quem vult, producit vi ſua (§. 566), ſeu ſtante conſervatione virium vivarum, fluidum nerveum aut ſpiritus animales in motu jam conſtitutos tantummodo dirigit ad influendum per nervos motorios in muſculos, quibus motus in corpore ab anima intentus perficitur (§. 571). Denuo igitur præſens datur in corpore motus, quando in anima præſens eſt hæc appetitio. Quare in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ motus voluntarii in corpore ita coexiſtunt volitionibus animæ, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua motum corporis produceret. *Quod erat alterum.*

Abunde itaque perſpicitur, quod in omni ſyſtemate explicandi commercium inter mentem ac corpus ſupponendum eſſe ſupra evicimus, ſcilicet perceptiones rerum ſenſibilium in anima & motus voluntarios in corpore eodem prorſus modo oriri, ac ſi anima & corpus in ſe mutuo influerent (§. 537), in ſyſtemate quoque harmoniæ præſtabilitæ ſupponi: huic enim ſuppoſito convenienter concipiuntur ſeries perceptionum & appetitionum in anima & ſeries motuum in corpore harmonicæ. Rationes vero, cur ſtante hac ſyſtematum influxus phyſici & harmoniæ præſtabilitæ æquipollentia poſterius priori præferatur, patent ex iis, quæ ſupra (*not.* §. 602) ad æquipollentiam ſyſtematum influxus & cauſarum occaſionalium annotavimus, & ex infra dicendis magis patebunt.

§. 621.

An in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnia fiant naturaliter.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnia fiunt naturaliter. In ſyſtemate enim harmoniæ præſtabilitæ anima vi ſibi propria producit omnes ſuas perceptiones & appetitiones (§. 613). Quamobrem cum in anima non detur niſi vis unica, qua omnes ejus actiones producuntur (§. 57. 60), vis nempe repræſentativa univerſi (§. 63); anima perceptiones & appetitiones omnes vi hac univerſi repræſentativa producit, adeoque cum nihil ſit ſine ratione ſufficiente cur potius ſit quam non ſit (§. 70 *Ontol.*), omnes iſtæ perceptiones & appetitiones in vi univerſi repræſentativa rationem ſufficientem habent, conſequenter naturaliter fiunt (§. 69). Similiter vi mechaniſmi corporis adeoque per ſtructuram ejuſdem, ſecundum regulas motus (§. 75 *Coſmol.*) ex ideis materialibus, conſequenter motibus præexiſtentibus (§. 112), naſcuntur motus volitionibus & appetitionibus animæ reſpondentes (§. 615). Fiunt igitur & ipſi naturaliter (§. 513 *Coſmol.*). Quoniam itaque in ſyſtemate explicandi commercium inter mentem atque corpus non habetur ratio niſi coexiſtentiæ perceptionum & appetitionum in anima & motuum in corpore (§. 949. 955. 962 *Pſychol. empir.*); in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnia fiunt naturaliter.

Atque hoc potiſſimum intendit *Leibnitius*, cum non contentus ſyſtemate cauſarum occaſionalium de novo ſyſtemate cogitaret: neque enim ipſi ſufficiebat ſumi a *Carteſio* in explicanda harmonia corporis & animæ quod fruſtra recurratur ad cauſas ſecundas, adeoque deveniendum tandem ſit ad cauſam primam Deum, ſed hoc probandum eſſe merito urgebat.

Nimi-

Nimirum cum vi principii rationis ſufficientis phænomena naturæ in ipſis creaturis rationem ſufficientem habere debeant; commercium quoque inter mentem & corpus in natura & eſſentia animæ atque corporis talem habere debere videbatur. Quamobrem cum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ hac in parte ſatisfaciat, idem ſyſtemati cauſarum occaſionalium prætulit.

§. 623.

An in harmonia præſtabilita perpetua fiant miracula.

Quoniam miraculum non eſt, quod fit naturaliter (§. 509. 510 *Coſmol.*), in ſyſtemate autem harmoniæ præſtabilitæ omnia naturaliter fiunt (§. 622); *in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ nihil fit per miraculum.*

Cum *Leibnitius* Occaſionaliſtis objeciſſet, quod in ſyſtemate ſuo perpetua admittant miracula, ac ideo ipſum rejeciſſet; non defuere nonnulli, etſi a ſyſtemate cauſarum occaſionalium non minus alieni, quam ab harmonia præſtabilita, qui inde anſam arripuerunt objectionem eandem in *Leibnitium* retorquendi, ſed re non ſatis perpenſa, præſertim cum in eorum numero eſſent qui per indignationem hoc facerent. Plures deinde alii, qui echo aliorum eſſe ſolent, ipſam hanc objectionem ſæpius repetivere: aſt numerus clamantium nullum addit pondus. Viſum autem fuit miraculum, propterea quod corpus in motibus ſuis animæ modificationibus harmonicum, quale in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ſupponitur (§. 617), incomprehenſibile ipſis viſum: quemadmodum & *Baelio* accidit, qui ideo verebatur, ne forſan ſapientia divina ad impoſſibilia uſque extendatur. Ecquis vero non videt perperam miraculum appellari, quod nobis incomprehenſibile videtur? Equidem non ignoro *Spinoſa* in Tract. Theologico-Polit. cap. 6. pag. 67 non invito miraculum appellari, quod ob ignorantiam cauſarum incomprehenſibile: nemo tamen pius notionem ejus probat, quam ſibi de miraculo fingere debet ob fatalem omnium rerum neceſſitatem ex parte ipſius Dei aſſertam. Qui Deo in creando & agendo in creaturas omnem adimit libertatem, quemadmodum *Spinoſa* impie facit; is utique miraculum vero ſenſu nullum admittere poteſt, quippe quod ab iſta libertate pendet, quemadmodum ex Theologia naturali clariſſime perſpicietur. Enimvero qui cum *Spinoſa* ſentiunt, cum iis nobis nihil jam eſt negotii.

§. 624.

Quomodo harmonia animæ ac corporis præſtabilita.

Deus harmoniam præſtabilivit, quatenus animæ junxit corpus, in quo exiſtere poteſt ſeries motuum perceptionibus & appetitionibus animæ conſentientium, & eum fecit rerum materialium nexum, ut motus iſti ad actum perducantur per continuas in organa ſenſoria impreſſiones extrinſecus factas. Anima enim vi propria producit omnes, quas ſucceſſive habet, perceptiones & appetitiones (§. 613), eodem prorſus modo, quo nunc ſeſe invicem excipiunt, conſecuturas, etiamſi mundus hic adſpectabilis, conſequenter corpus eidem junctum, non exiſteret (§. 614). Eſt vero corpus aliquod poſſibile, in quo ſeries quædam motuum per impreſſiones externas in organa ſenſoria conſervari poteſt, qui ſinguli perceptionibus ſingulis & appetitionibus animæ conſtanter conſentiunt (§. 617). Hoc igitur corpus Deus animæ junxit, utque motus in eodem eo ordine ſe invicem actu conſequantur, quo animæ modificationes ſeſe excipiunt, nexum rerum materialium talem effecit, qualem requirunt externæ in organa ſenſoria impreſſiones, quibus motuum ſeries conſervatur. Hoc pacto Deus in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ effecit, ut per eſſentiam & naturam animæ atque corporis totiuſque mundi materialis harmonia animæ & corporis ſubſiſtat (§. 539), conſequenter harmoniam præſtabilivit.

Atque ita demum intelligitur, quid ſibi velit harmoniæ præſtabilitio. Eſt nempe actus Dei, quo effecit ut harmonia animæ & corporis ſubſiſtat citra influxum realem unius ſubſtantiæ in alteram per ipſam utriuſque eſſentiam atque naturam. Præſtabilitio hæc alte-

gatur tanquam ratio tantummodo in generalibus, ubi cauſæ primæ locus eſt; minime autem in ſpecialibus, ubi reddenda ratio eſt, cur v. gr. tibi leonem repræſentes, dum radii luminis inde in oculum illabuntur & motus nervi optici fibrillis impreſſus ad cerebrum usque propagatur (§. 111). Atque hoc conveniens eſt rectæ philoſophandi methodo, qua nonniſi in generalibus ad cauſam primam provocatur, ſpecialia vero phænomena per cauſas ſecundas explicantur. Unde intelligitur falli totos, qui ſibi perſuadent harmoniam præſtabilitam eſſe terminum technicum, neque adeo eam poſſe allegari tanquam rationem commercii animæ ac corporis. Etenim harmonia animæ & corporis, qua denotatur conſenſus perceptionum atque appetitionum animæ & motuum corporis explicabilitas (§. 539), terminus technicus eſt: aſt harmoniæ iſtius præſtabilitio, qua Deus per naturam animæ & corporis atque univerſi hujus adſpectabilis exequitur, quod per eſſentias eorum poſſibile erat, ratio utique illius conſenſus eſt.

§. 625.

Spuria præſtabilitionis notio.

Quoniam anima talem habens ſeriem perceptionum & appetitionum poſſibilis intelligitur, etiamſi nullum poſſibile ſupponatur corpus, in quo ſeries motuum harmonicorum datur (§. 613. 614), & corpus talem habens ſeriem motuum poſſibile ſupponitur, etiamſi nulla ſupponatur anima, in qua ſeries perceptionum atque appetitionum harmonicarum datur (§. 615. 616); *harmonia præſtabilita a Deo non fuit, dum ſeriem perceptionum atque appetitionum ita conſtituit, ut ſeriei motuum, quæ antecedenter ad illam tanquam poſſibilis ſumitur, conſentiat.*

Perverſam hanc præſtabilitionis notionem habent, qui harmoniam præſtabilitam libertati adverſam pronuntiant. Sumunt nimirum in hoc ſyſtemate ſupponi, quod in mundo omnia fiant mechanice & ab hoc mechaniſmo etiam pendeant motus corporis noſtri, quos voluntarios dicere ſolemus; Deum vero animæ tales infudiſſe facultates, quibus producantur tales perceptiones & appetitiones, ut perpetuus ſit haſce inter & iſtos conſenſus, ſicque animæ perceptiones & appetitiones aptaſſe ad motus corporum neceſſarios. Unde animam inepte comparant cum cane ab auriga currui alligato, qui una cum curru progredi tenetur, quo hic trahitur. Neque enim corpus effictum eſt juxta ſeriem perceptionum & appetitionum animæ, neque anima juxta ſeriem motuum corporis: ſed utraque ſubſtantia in ſe poſſibilis intelligitur citra relationem ad alteram. Quando in Theologia naturali originem eſſentiarum explicaverimus & communes circa eam errores detexerimus: omnis prorſus evaneſcet obſcuritas, quæ adhuc ſupereſſe poteſt.

§. 626.

Neceſſarius nexus inter harmoniā præſtabilitā & exiſtentiam Dei.

Harmonia præſtabilita dari nequit, niſi detur Deus omniſcius, ſapientiſſimus, liberrimus, potentiſſimus, creator & gubernator rerum omnium. Etenim in hypotheſi harmoniæ præſtabilitæ exiſtit anima, quæ vi propria producit omnes perceptiones & appetitiones (§. 613), & eodem prorſus, quo nunc, ordine eaſdem produceret, etiamſi mundus hic adſpectabilis & corpus adeo ipſi in motibus ſuis harmonicum non exiſteret (§. 614). Anima igitur exiſtere poteſt, etiamſi corpus in motibus ſuis harmonicum nullum exiſtat, nec exiſtat mundus adſpectabilis. Coexiſtit tamen eidem corpus, quod, cum in eo motus harmonici per impreſſiones a corporibus aliis extrinſecus in organa ſenſoria factas vi mechaniſmi conſequantur, independenter prorſus ab anima (§. 615. 616), exiſtere poterat cum hoc mundo adſpectabili, etiamſi anima non exiſteret. Quoniam igitur neceſſe eſt ut detur ratio ſufficiens coexiſtentiæ animæ ac corporis totiuſque mundi adſpectabilis (§. 70 *Ontol.*), ea autem in ipſa animæ & corporis atque mundi adſpe-

adſpectabilis natura minime continetur, cum poſita ſubſtantia una non neceſſario ponatur altera *per demonſtrata*; neceſſe eſt ut detur ens ab animabus & corporibus humanis mundoque adſpectabili diverſum, in quo ratio iſta continetur, & cui adeo ea inſunt, per quæ intelligitur, cur ſubſtantiæ iſtæ coexiſtant & hic in eorum gratiam exiſtat mundus adſpectabilis. Jam cum ex mutationibus in organis ſenſoriis ratio reddi poſſit, cur jam tales ſint in anima ideæ ſenſuales, & ex appetitionibus viciſſim animæ, cur hi jam contingant motus voluntarii (§. 619), nec homo ſibi conſcius foret motuum in corpore, niſi anima huic coexiſteret (§. 616); conveniens omnino eſt corpus & animam coexiſtere, ut prodeat unum ſuppoſitum ex ſubſtantiis prorſus diverſis conſtans, quæ tamen ita modificantur ac ſi una in alteram influeret (§. 621). Ens igitur, in quo ratio coexiſtentiæ animæ & corporis in modificationibus ſuis conſpirantium continetur, & quod adeo cauſa utriuſque eſt (§. 881 *Ontol.*), convenientiam iſtam perſpicere & eadem permoveri debuit, ut animam & corpus una produceret, conſequenter intellectu (§. 275 *Pſychol. empir.*), & voluntate præditum (§. 880 *Pſychol. empir.*). Quoniam corpus animæ in mutationibus ſuis harmonicum a ſenſibilibus in organa ſenſoria agentibus continuas recipere debet impreſſiones, ut motus cum perceptionibus & appetitionibus animæ conſentientes conſerventur (§. 617), in mundo autem adſpectabili tam coexiſtentia (§. 53 *Coſmol.*), quam ſucceſſiva inter ſe connectantur (§. 54 *Coſmol.*), ut a ſe invicem dependeant quoad exiſtentiam (§. 58 *Coſmol.*), & actus contingentium in mundo determinetur per ſeriem cauſarum contingentium, quæ a ſe invicem dependent ut effectus a ſua cauſa (§. 83 *Coſmol.*); corpus noſtrum ita modificari nequit, ut in motibus ſuis conſentiat modificationibus animæ, niſi mundus hic adſpectabilis exiſtat. Anima itaque, corpus noſtrum & totum hoc univerſum pendent ab eadem cauſa, quæ & omnes omnium animarum perceptiones & appetitiones, omneſque in corporibus humanis poſſibiles motus & univerſam rerum materialium naturam intime perſpicere debuit, antequam exiſteret, conſequenter omniſcia eſt. Quoniam vero animæ & corpora humana ob rationem convenientiæ tantummodo coexiſtunt & in gratiam corporum harmonice cum animabus modificandorum ipſarumque animarum per naturam & eſſentiam ſuam ſibi hoc univerſum repræſentantium (§. 66. 67), hoc univerſum exiſtit *per demonſtrata*; cauſa univerſi eſt agens liberrimum, &, quatenus unum fecit alterius conſequendi gratia, ſapientiſſimum. Jam in gratiam animæ produxit hoc univerſum, ut corpus eidem coexiſteret, quod cum ipſa harmonice modificaretur *per demonſtrata*, cum iſtiuſmodi animas & corpora ac iſtiuſmodi univerſum poſſibilia intelligeret & ea coexiſtere conveniens judicaret, *itidem per demonſtrata*. Ens igitur cauſa animarum & totius univerſi potentia præditum. Quoniam vero per potentiam ſuam

ſuam exiſtentiam largitus eis, quæ per ideas ſuas poſſibilia erant; potentia creatrice præditum eſt, adeoque & animarum, & mundi creator. Et quia motus in corpore noſtro fiunt ſecundum regulas motus, quibus naturæ ordo continetur (§. 559 *Coſmol.*), ordo autem naturæ contingens eſt, ſeu a neceſſitate abſoluta liber (§. 561 *Coſmol.*); auctor univerſi hunc conſtituit naturæ ordinem in gratiam animarum, ut ſcilicet corpora in hoc univerſo exiſterent, quorum motus actu reſponderent modificationibus animæ, quemadmodum per ſtructuras ipſorum fieri poterat. Atque ideo auctor rerum omnium eſt idem gubernator earundem. Patet igitur harmoniam præſtabilitam ſubſiſtere non poſſe, niſi admittatur ens ab animabus & mundo adſpectabili diverſum, intellectu & voluntate præditum, omniſcium, ſapientiſſimum & potentiſſimum, creator & gubernator rerum omnium.

Siogula, quæ hic dicuntur, multo clariora evadent, ubi in Theologia naturali notiones attributorum divinorum, creationis item ac gubernationis univerſi evolverimus. Quodſi enim ſingula propoſitionis præſentis membra rigide demonſtrare volueris, integram conſcribere teneris Theologiam naturalem, in qua non ſupponitur niſi harmonia præſtabilita tanquam principium demonſtrandi proximum. Noſtrum vero jam non eſt Theologiam naturalem harmoniæ præſtabilitæ ſuperſtruere. Sofficit oſtendiſſe, quod, ſi detur harmonia præſtabilita, Deus etiam detur, adeoque ab illa ad exiſtentiam hujus valeat conſequentia, ac præterea indicaſſe fontes, unde ſingulorum demonſtrationes rigidiſſimæ derivandæ. Quantum harmonia præſtabilita rite intellecta conducat ad attributa divina clarius & magis diſtincte intelligenda, tum ex Theologia naturali, tum inprimis ex Teleologia eluceſcet.

§. 627.

Harmoniſta quinam dicatur. *Harmoniſta* dicitur, qui ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ utitur in explicando commercio inter animam atque corpus intercedente, tum etiam in motuum communicatione ac conſervatione.

Harmonia enim præſtabilita ad omnes creaturarum actiones in ſe invicem explicandas transfertur, & *Leibnitius* harmoniam quandam univerſalem omnium ſubſtantiarum ſimplicium, in quibus eſt fons phænomenorum rerum materialium, concipit, & inter ipſum regnum gratiæ atque regnum naturæ harmoniam quandam admittit. Sed de ea nobis jam ſermo non eſt, quamvis monendum exiſtimemus, quod Harmoniſtæ nomen etiam conveniat harmoniæ iſtius univerſalis defenſoribus, atque ideo *Leibnitius* quam maxime Harmoniſta dici debeat.

§. 628.

Quinam Harmoniſta eſſe non poſſit. *Atheus & de exiſtentia Dei dubitans, vel qui præſcientiam divinam negat, Harmoniſta eſſe nequit.* Etenim harmonia præſtabilita dari nequit, niſi detur Deus omniſcius, ſapientiſſimus, liberrimus, potentiſſimus, creator & gubernator rerum omnium (§. 626), hoc eſt, Deus, quem Chriſtiani veneramur. Syſtema igitur harmoniæ præſtabilitæ admittere nequit, qui Deum verum exiſtere non concedit, nec de ejus exiſtentia certus eſt. Quare cum Deum verum exiſtere atheus neget, qui vero de exiſtentia Dei dubitat, adhuc incertus eſt, utrum Deus exiſtat, nec ne; atheus & qui de exiſtentia Dei dubitat, harmoniam præſtabilitam admittere, conſequenter harmoniſta eſſe nequit (§. 627). *Quod erat unum.*

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi propria producit omnes perce-

Digitized by Google

perceptiones & appetitiones (§. 613), eodem quo nunc ordine conſecuturas, etiamſi mundus hic adſpectabilis & corpus in motibus ſuis ipſi harmonicum non exiſteret (§. 614), conſequenter anima concipitur poſſibilis & exiſtere poſſe, etiamſi nullum corpus in motibus ſuis ipſi harmonicum poſſibile, aut exiſtere poſſe, imo etiamſi nullus mundus materialis poſſibilis ſupponatur. Eodem modo motus harmonici in corpore vi mechaniſmi producuntur, eodem quo nunc modo producendi, etiamſi anima non exiſteret (*§. 615. 616*), conſequenter corpus animæ modificationibus in motibus ſuis harmonicum poſſibile & exiſtere poſſe concipitur, etiamſi nulla poſſibilis ſupponatur anima. Deus igitur, qui poterat ſubſtantiam unam producere abſque altera, corpus animæ liberrime junxit, quia in eo exiſtere poteſt ſeries motuum perceptionibus & appetitionibus animæ conſentientium, & eum fecit rerum materialium nexum, ut motus iſti per continuas in organa ſenſoria extrinſecus factas impreſſiones actu producantur (§. 624 *Pſychol. rat.* & §. 941 *Pſychol. empir.*). Deus adeo ab æterno præſcivit ſingulas animæ appetitiones & perceptiones, ut pro omniſcientia ſua judicare poſſet, quale corpus ipſi in mutationibus ſuis ſit harmonicum & quinam nexus rerum materialium eſſe debeat, ut idem cum anima harmonice modificetur. Quare qui præſcientiam divinam negat, vel in dubium vocat, harmoniam præſtabilitam admittere nequit, conſequenter harmoniſta haud quaquam eſſe poteſt (§. 627). *Quod erat alterum.*

Patet adeo quam ſit abſurdum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ tanquam impium traducere, cum nemo atheus idem admittere poſſit, nec quicquam ſit in tota rerum natura, per quod attributa divina adeo luculenter innoteſcant, quemadmodum per harmoniam præſtabilitam (§. 626): id quod in Theologia naturali & Teleologia tanta evidentia conſtabit, ut nemo ſanus id in dubium vocare poſſit. Multo igitur abſurdius eſt, ſi quis omnem reliquam philoſophi alicujus doctrinam damnare velit, tanquam atheiſmo latas fores pandentem, quod in explicando commercio inter mentem & corpus utitur harmonia præſtabilita intra convenientes hypotheſeos philoſophicæ cancellos, quemadmodum fecere qui mihi adverſabantur: abſonum enim eſt dicere, quod omnis philoſophia ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ, hoc eſt, hypotheſi philoſophicæ de cauſa commercii inter animam & corpus ſubſiſtentis ſit ſuperſtructa, cum ne theoria quidem ſuperior de anima ab harmonia præſtabilita pendeat, ſed in ceteris quoque ſyſtematis locum habeat. Sane quæ independenter ab harmonia præſtabilita cognoſci poſſunt, ea etiam tanquam vera admitti poſſunt, etiamſi harmonia præſtabilita impoſſibilis ſupponatur. Fuit non nemo, qui ut ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ periculoſum probaret, objecit atheum ita argumentari poſſe: Si datur harmonia præſtabilita, datur Deus. Atqui non datur harmonia præſtabilita. Ergo non datur Deus. Ad probandam itaque exiſtentiam Dei adduci argumentum, quod in ludibrium vertere poſſit atheus. Bene reſpondit *Bulffingerus* in Dilucidat. phil. §. 355 in modo tollente non concludi ex eo, quod antecedens falſum eſt, falſum eſſe conſequens, ſed remoto conſequente tolli antecedens (§. 407 *Log.*). Niſi igitur atheus in formam impingere velit Logicæ tiro, ita argumentandum: Si datur harmonia præſtabilita, datur Deus. Atqui non datur Deus. Ergo nec datur harmonia præſtabilita. Ex hac vero argumentatione intelligitur, harmoniam præſtabilitam cum atheiſmo pugnare, quemadmodum fert propoſitio præſens. Nil quicquam juvat exceptio, atheum ſaltem vitioſe argumentari poſſe, ut in ludibrium vertat exiſtentiam Dei. Quodſi enim hoc facit male ſanus, ipſemet ſeſe ludibrio omnium exponit, qui vel primis tantummodo labris Logicam deguſtarunt. Notandum præterea eſt, nos harmonia præſtabilita nullibi uti tanquam argumento ad ſtabiliendam exiſtentiam Dei, etſi non eſſet argumentum evidentius, ubi harmonia præſtabilita ante demonſtrata foret. Et quamvis

non

non ſit inſolitum exiſtentiam Dei probari per ſyſtemata explicandi commercium inter mentem & corpus, quemadmodum ſupra (*not.* §. 596) exemplo *Sturmii* probavimus; mos tamen iſte nobis minime probatur. Quemadmodum vero veritates ſingulas, quantum datur, certo cuidam uſui deſtinare ſolemus; ita nexum neceſſarium inter harmoniam præſtabilitam & exiſtentiam Dei non alio fine evincimus (§. 626), quam ut ab impietatis labe purgemus ſyſtema vere philoſophicum, propterea quod nihil ſit frequentius, quam ut impietatis poſtulentur, quæ communi conſenſu nondum approbantur. Optandum vero foret, ut mos iſte, qui a paganis ad nos fluxit, ex orbe chriſtiano tandem extirparetur, cum homine philoſopho, nedum chriſtiano, indignum ſit, quod ab æquitate alienum. *Socinus* in Prælect. theolog. c. 8. uſque ad c. 11. præſcientiam futurorum contingentium negat, eamque Deo convenire non poſſe multis contendit. Eandem ſententiam tuetur *Crellius* in libro de Deo & ejus attributis c. 24. *Sociniani* itaque harmoniam præſtabilitam admittere nequeunt. Qui vero verum Deum profitetur, quem Scriptura ſacra rerum omnium auctorem eſſe docet, atque a caſtris *Socinianorum* alienus; ei nihil periculi ab harmonia præſtabilita imminet. Quodſi harmonia præſtabilita tanta evidentia eſſet probata, ut nemo *Socinianorum* eam in dubium vocare poſſet; nullum ſane argumentum ad confutandum ipſorum errorem de præſcientia futurorum contingentium eſſet validius harmonia præſtabilita. Quamdiu tamen *Socinianus* eam non admittit, eandem quoque fruſtra adverſus ipſum urges, ſi vel maxime jam conſtaret eam eſſe veram.

§. 629.

Quid in ſyſtemate harmoniæ ſit miraculoſum, quid naturale.

Præſtabilitio harmoniæ inter animam & corpus eſt miraculum in creatione rerum facta, ſed ejus deinceps vi naturaliter in ſingulis hominibus perpetuo conſequitur perceptionum ac appetitionum animæ & motuum corporis ſibi mutuo conſentientium coexiſtentia. Quoniam enim harmonia præſtabilita dari nequit, niſi detur Deus omniſcius, ſapientiſſimus, liberrimus, potentiſſimus, creator & gubernator rerum finitarum omnium (§. 626); in tota rerum natura nihil reperiri poteſt, per quod præſtabilitio illa fieri potuiſſe intelligitur, conſequenter in tota rerum natura rationem ſufficientem non habet (§. 56 *Ontol.*), conſequenter miraculum eſt (§. 510 *Coſmol.*). *Quod erat primum.*

Enimvero Deus harmoniam præſtabilivit, quatenus cum anima produxit corpus, in quo exiſtere poteſt ſeries motuum perceptionibus & appetitionibus animæ conſtanter conſentientium & eum fecit rerum materialium nexum, ut motus iſti ad actum perducantur per continuas in organa ſenſoria impreſſiones extrinſecus factas (§. 624), adeoque in prima rerum creatione. Quare cum præſtabilitio ſit miraculum *per demonſtrata*; miraculum utique eſt in prima rerum creatione factum. *Quod erat ſecundum.*

Quodſi anima exiſtere ſupponatur, vi propria omnes ipſius perceptiones & appetitiones producuntur (§. 613). Si porro eidem coexiſtere intelligatur corpus ſuum; vi mechaniſmi motus illis perceptionibus & appetitionibus conſtanter conſentientes poſſibiles intelliguntur (§. 615). Si denique mundus hic adſpectabilis exiſtere ſupponitur, per eum tandem patet, quomodo per continuas impreſſiones in organa ſenſoria factas motus harmonici in corpore ad actum perducantur (§. 617). Per naturam adeo & eſſentiam animæ ac corporis & mundi hujus adſpectabilis, in quo homo exiſtit, intelligitur, cur motuum ſeries in corpore potius conſentiat

ſentiat ſeriei perceptionum & appetitionum in anima, quam ab eadem diſſentiat, conſequenter coexiſtentia perceptionum & appetitionum animæ atque motuum iſtis conſentientium in corpore rationem ſufficientem in eſſentia & natura animæ, corporis totiuſque mundi adſpectabilis habet (§. 56 *Ontol.*). Illa igitur coexiſtentia in ſingulis hominibus naturaliter conſtanter conſequitur (§. 509 *Coſmol.*). Quoniam vero non conſequeretur, niſi Deus hanc animam & hoc corpus una produxiſſet & hunc rerum materialium nexum effeciſſet (§. 624), & præſtabilitio hoc modo facta miraculum eſt in prima rerum creatione patratum *per num.* 1. *&* 2; coexiſtentia illa appetitionum atque perceptionum animæ & motuum corporis in ſingulis hominibus conſequitur vi miraculi in prima rerum creatione patrati. *Quod erat tertium.*

Puto *Newtonum* huc reſpexiſſe, dum harmoniam præſtabilitam verum miraculum dixit. Sed primigenium miraculum, cujus vi deinde ſinguli eventus naturaliter conſequuntur, in philoſophia nihil vitii habet, conſequenter propterea nulla hypotheſis philoſophica objectioni obnoxia eſt. Sane ipſa exiſtentia rerum materialium, quam Deus in prima creatione iiſdem impertitus eſt, primigenium quoddam miraculum eſt, vi cujus deinde naturaliter in mundo hoc adſpectabili conſequuntur omnes eventus. Quodſi a cauſis ſecundis ad cauſam primam aſcendere debes, quemadmodum poſtulat finis a Deo per creationem intentus; neceſſe eſt ut quædam inſint creaturis, quæ aliter explicari non poſſunt niſi per cauſam primam, ac ideo in principio rerum admitti utique debet quidpiam miraculoſi, ne actualitas rerum in univerſo ſit independens a Deo: quod abſurdum. Ipſe *Leibnitius* epiſt. V. ad *Clarkium* §. 89 harmoniam corporis & animæ, ſeu conſtantem perceptionum atque appetitionum & motuum iſtis conſentientium coexiſtentiam effectum ſeu conſequens miraculi primigenii in prima rerum creatione facti pronuntiat; miraculum vero perpetuum eſſe negat, quemadmodum *Clarkio* videbatur. Per miraculum vero primigenium intelligere nequit niſi præſtabilitionem harmoniæ in creatione factam, quemadmodum ex demonſtratione propoſitionis præſentis intelligitur. Quod vero vi miraculi alicujus præſertim primigenii deinceps naturaliter conſequitur, id pro miraculi continuatione haberi nequit. Aliter ſeſe res habet in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, in quo ad conſenſum ſingularum perceptionum & appetitionum cum motibus potentia Dei infinita requiritur, qua in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ non opus eſt niſi in principio rerum.

§. 630.

An appetitiones ſint præſtabilitæ.

Appetitiones in anima non fuere præſtabilitæ. Etenim Deus harmoniam tantummodo præſtabilivit inter motus in corpore per impreſſiones, in organa ſenſoria factas, excitatos & perceptiones animæ, quibus objecta iſta repræſentantur, atque inter appetitiones animæ & motus in corpore voluntarios (§. 619. 624). Sed appetitiones naſcuntur ex perceptionibus ipſa animæ vi ſecundum legem appetitus (§. 904 *Pſychol. empir.*), adeoque nulla hic opus eſt præſtabilitione.

Idem etiam ſic oſtenditur. Modus, quo anima a perceptionibus pervenit ad appetitiones ſeu has ex iſtis elicit, non ſpectat ad commercium animæ & corporis (§. 962 *Pſychol. empir.*). Sed in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ non præſtabiliuntur a Deo, niſi quæ ad commercium inter animam & corpus conſervandum requiruntur. Non igitur appetitiones in anima fuere præſtabilitæ.

Digitized by Google

Liquet idem ex modo, quo præſtabilitio facta eſt & quem paulo ante (§. 624) explicavimus. Etenim in eo nullam habuimus rationem modi, quo anima ad decreta ſua pervenit, cum in præſtabilienda harmonia periode ſit, quocunque tandem modo ex perceptionibus anima eliciat appetitiones. Præſtabilitionis adeo & harmoniæ animæ atque corporis notiones non ſatis diſtinctas habent, qui ſumunt juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ in gratiam corporis appetitiones eſſe præſtabilitas, hoc eſt, ſingulas a Deo determinatas, ut nullo modo ab anima pendeant, nec integrum animæ ſit quidpiam in iis mutare. Unde deinde conſequentias deducunt moleſtas, quaſi ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſit libertati adverſum & Deum faciat cauſam peccati: de quibus objectionibus deinceps nobis erit agendum.

§. 631.

Dependentiæ appetitionis a perceptione identitas in ſyſtemate influxus & harmoniæ.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima eodem modo pervenit ad appetitiones ſeu volitiones, quo ad eaſdem pervenit in ſyſtemate influxus phyſici. Etenim per ſyſtema influxus phyſici non niſi redditur ratio, cur ad præſentiam ideæ materialis in cerebro oriatur perceptio in anima, ex qua enaſcitur appetitio (§. 566 *Pſychol. rat.* & §. 962 *Pſychol. empir.*); & ſimiliter per ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ non redditur ratio, niſi cur ideæ materiali in cerebro coexiſtat perceptio in anima, ex qua ſequitur appetitio (§. 612 *Pſychol. rat.* & §. 962 *Pſychol. empir.*), adeoque utrobique tantummodo redditur ratio, cur detur aliqua in mente perceptio, unde appetitio naſci poteſt. Reſpectu igitur ſyſtematis, quo commercium inter mentem & corpus explicatur, perinde eſt quocunque modo anima a perceptione ad appetitionem perveniat. Quamobrem ſive ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſive ſyſtema influxus phyſici amplectaris; modus, quo anima a perceptione ad appetitionem tranſit, ſemper idem erit.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ideæ ſenſuales ideis materialibus ita coexiſtunt, ac ſi corpus in animam influeret, ſeu vi ſua illas produceret, & viciſſim motus voluntarii in corpore ita coexiſtunt volitionibus animæ, ac ſi anima in corpus influeret, ſeu vi ſua motum corporis produceret (§. 621). Quamobrem cum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ & ſyſtema influxus phyſici, tanquam ſyſtemata explicandi commercium inter mentem atque corpus intercedens (§. 612. 589), non differant niſi in modo, quo coexiſtunt perceptiones animæ ideis materialibus in cerebro, & motus voluntarii in corpore appetitionibus animæ (§. 949. 955 *Pſychol. empir.*); modus, quo appetitiones a perceptionibus pendent, in ſyſtemate influxus phyſici & harmoniæ præſtabilitæ diverſus eſſe nequit, ſeu ſalvo utroque ſyſtemate anima eodem modo a perceptionibus pervenit ad appetitiones.

Conſona hæc ſunt iis, quæ in ſuperioribus (§. 536) demonſtravimus, in omni ſyſtemate de commercio inter mentem atque corpus intercedente libertatem & defendi & impugnari poſſe. Recolenda vero hic ſunt, quæ itidem in ſuperioribus evicimus, ſi quis libertati adverſa ſyſtemati cuidam admiſcet, id non fieri vitio ſyſtematis, ſed in favorem erroris de dependentia volitionum ac nolitionum a perceptionibus (§. 544). Ita qui libertati adverſatur, ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ deformaret præſtabilitione per errorem explicata, qui nec cum principiis ontologicis, nec cum Theologia naturali conſiſtere poteſt (§. 624): quemadmodum faciunt conſequentiarii, ne deſint conſequentiæ, quibus ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ infament.

§. 632.

§. 632.

Quoniam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima eodem modo a perceptionibus pervenit ad volitiones, quo in ſyſtemate influxus phyſici (§. 631); *quocunque tandem modo libertas in ſyſtemate influxus phyſici concipitur, eodem etiam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ concipi poteſt, &, ubi in ſyſtemate influxus phyſici recte concipitur, concipi debet*, conſequenter cum vi libertatis anima ex pluribus poſſibilibus ſponte eligat, quod ipſi placet, cum ad nullum eorum per eſſentiam determinata ſit (§. 941 *Pſychol.empir.*); *ſtante* quoque *ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima ex pluribus poſſibilibus ſua ſponte eligit, quod ipſi placet, ad nullum per eſſentiam ſuam determinata.* *Libertas in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ſalva.*

Imo ſi quis libertatem animæ ad indifferentiam perfecti æquilibrii extenderet, quamvis oſtenderimus animam ſine motivis & contra motiva ſeſe determinare non poſſe (§. 944 *Pſychol. empir.*); harmonia tamen præſtabilita minime obſtaret, quin id faceret. Hæc probe perpendi velim, ne conſequentiariis facilem præbeant aurem, qui ipſimet argumentum difficile diſcutere haud valent, dum tanquam pro aris & focis pugnantes per harmoniam præſtabilitam libertatem funditus everti, fatalem rerum omnium neceſſitatem introduci, & omnem non modo chriſtianam, verum etiam ethnicam religionem tolli, imo omnem juſtitiam e civitate relegari clamant, ut hypotheſin in ſe innocentem in odium adducant. Quoniam perceptiones in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ab anima vi propria producuntur prorſus independenter a corpore (§. 613. 614), cum ex adverſo in ſyſtemate influxus phyſici anima in percipiendo a corpore pendeat (§. 565); ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ multum favere libertati rectius judicant alii. Enimvero ut fons erroris detegatur, in quem inciderunt præſtabilitionem harmoniæ non ut decet concipientes; ſequentem addere lubet propoſitionem.

§. 633.

Neceſſitas motuum, qui appetitionibus animæ in corpore reſpondent, non tollit libertatem in anima. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima ex perceptionibus ſuis elicit libere volitiones ſuas independenter a corpore, utpote tales futuras etiamſi corpus nullum ipſi coexiſteret (§. 613. 614. 632). Supponitur vero corpus iſtiuſmodi poſſibile, in quo vi mechaniſmi motus eo ordine produci poſſunt, quales poſtulant volitiones animæ (§. 617): ſupponitur etiam poſſibilis iſtiuſmodi rerum naturalium nexus, qualis ad hoc requiritur, ut per impreſſiones in organa ſenſoria continuo factas, motus iſti actu conſequantur (§. 617. 624). Deus, qui vi præſcientiæ ſuæ novit, quales ſint futuræ omnes liberæ volitiones animæ in ſerie perceptionum & appetitionum contentæ, & vi omniſcientiæ ſuæ novit, qualia poſſibilia ſint corpora & quales fieri poſſint rerum nexus, vi ſapientiæ ſuæ decrevit animam hanc cum hoc corpore in hoc rerum nexu producere, dum harmoniam animæ & corporis præſtabilire intendit & in creatione rerum decretum ſuum exequens harmoniam iſtam actu præſtabilivit (§. 624). Quodſi igitur motus in corpore, qui volitionibus animæ reſpondent, ſint neceſſarii, nec naturaliter diverſi eſſe poſſint ab iis, qui actu conſequuntur; minime obſtat, quominus volitiones in anima ſint liberæ. Illorum adeo neceſſitate nequaquam tollitur libertas animæ. *Neceſſitas motuum in corpore num cum libertate conſiſtat.*

Quodſi objicias, motus in corpore non poſſe eſſe alios, quam quales obſervantur, v. gr. quando ſedeo, impoſſibile fuiſſe ut non ſederem, adeoque cum anima motus alios velle nequeat, quam hos ipſos, qui in corpore dantur, eam neceſſario eoſdem velle, non libere: nego conſequentiam. Quamvis enim certum ſit animam hoc momento, quo ſedeo, hunc ſitum corporis appetituram; non tamen ideo ſequitur, quod motum hunc neceſſario velit. Optime hoc advertit *Jaquelotus* & ut facilius intelligeretur ſimili illuſtravit in libro de conſenſu fidei & rationis pag. 381. 382, prout recenſetur in Actis Eruditorum A. 1705. pag. 553. Si ſyſtema, inquit, *Leibnitianum* bene intelligitur, reperietur in eo non deſtrui libertatem. Anima enim facultatem habet decreta ſua formandi ac volendi quod placet. Et quod actiones corporis ab anima imperatas attinet, non poteſt officere libertati diſpoſitio corporis ita a Deo formati, ut motus ejus præciſe voluntatibus animæ reſpondeant, quod tali exemplo intelligi poteſt. Ponamus Mechanicum egregium ſcire, quæ ego famulo meo tali die ſim imperaturus, eumque poſſe formare automatum par exequendis omnibus motibus a me ea die imperandis. Certum eſt me tunc automato illi tanquam famulo meo imperaturum ea, qua fruor, libertate, neque illam ipſius automati ſpontaneam ad ſuos motus determinationem quicquam libertati meæ præjudicaturam. Eodem modo ſe res habet in corpore humano ſecundum ſyſtema *Leibnitianum*, quod ideo appellari ſolet ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ. Deus formavit noſtra corpora tanquam machinas, quæ debent reſpondere certis nutibus noſtrarum animarum. Tale automatum non eſt impoſſibile Deo, qui novit omnes determinationes meæ voluntatis motuſque machinæ his determinationibus accommodavit. Hactenus *Jaquelotus*. Enimvero quæ contra ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ male intellectum in medium profertur objectio, quaſi cum libertate pugnet; etiam in ſyſtemate influxus phyſici locum habet, ſi præſcientiam divinam admittas. Eſtque illa ipſa objectio, quam Sociniani adverſus præſcientiam divinam urgent, & cui jam dudum ſatisfecere Theologi. Pone enim Deum præſciviſſe ab æterno, qualem motum corpori jam ſit imperatura anima. Cum præſcientia Dei fallere minime poſſit, neceſſe eſt ut hunc, non alium motum corpori imperet, quem Deus præſcivit. Omnes igitur motus ab æterno jam determinati ſunt, quos anima imperare debet. Quemadmodum vero non alios, quam hos imperare poteſt; ita quoque ſi vel maxime vi propria eoſdem in corpore producit, alios tamen, quam quos Deus præſcivit, producere nequit. Nemo Theologorum orthodoxorum eſt, qui hæc non admittat, cum ſint præſcientiæ divinæ, fidei articulo, conſentanea. Enimvero quando *Socinus* ſibi perſuadet, ſic tolli libertatem, & hinc præſcientiam divinam negare mavult quam libertatem evertere; Theologi contra eum defendunt determinatam futurorum contingentium veritatem tanquam libertati minime adverſam. Spectatur nimirum libera voluntas tanquam cauſa, per quam volitiones animæ ſunt certæ in ſeipſis, etiam in ideis divinis, per quas Deus ab æterno omnia prævidet. Vide quæ *Muſæus* in Collegio Anti-Sociniano diſp. 4. quæſt. 1. §. 21 & ſeqq. contra *Socinum* & *Crellium* diſputat. Etenim quod *Socinus* & *Crellius* objiciunt contra præſcientiam divinam futurorum contingentium, quaſi per eam omnis libertas tollatur & fatalis neceſſitas introducatur, id ipſum urgent Antiharmoniſtæ adverſus harmoniam præſtabilitam, niſi quod *Socinus* & *Crellius* abſtineant a cumulandis conſequentiis, quas Antiharmoniſtæ conſequentiarii cumulant malo in Harmoniſtas animo. Neque hoc mirum videri debet. Præſtabilitio enim harmoniæ animæ ac corporis a præſcientia divina tota pendet, quatenus volitiones animæ liberæ ſunt, adeoque quod contra præſtabilitionem urgetur tanquam libertati adverſum, id totum recidit in præſcientiam divinam. Qui adeo præſtabilitioni harmoniæ animæ ac corporis hac in parte adverſantur, cum Socinianis faciunt, eorumque cauſam adverſus Theologos orthodoxos agunt. Quod ergo hi Socinianis reſpondent; id ſibi reſponſum datum exiſtiment. Ceterum cum in Theologia naturali de præſcientia divina ſumus acturi, determinatæ quoque veritati contingentium futurorum, quatenus cum libertate hominis ſtare poteſt, lucem aliquam affundemus.

§. 634.

Harmonia præſtabilita num tollat libertatem.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ libertati non eſt adverſum. Appetitiones enim in anima non fuere præſtabilitæ (§. 630), ſed anima eodem modo ex perceptione præſente volitionem elicit, quo id facit in ſyſtemate influxus phyſici (§. 631), ita ut libertas eodem prorſus modo concipi poſſit in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quo concipitur in ſyſtemate influxus

phyſici,

Digitized by Google

phyſici, conſequenter anima citra ullam coactionem externam eligat id, quod ex æque poſſibilibus maxime placet (§. 632). Jam cum Deus motus in corpore non præſtabiliverit, ut appetitionibus animæ conſentiant, niſi quatenus liberas volitiones præſcivit (§. 624. 626), ut adeo neceſſitas motuum appetitionibus animæ in corpore conſentientium libertatem tollere non poſſit (§. 633); nec ex parte corporis quicquid ſumitur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quod ſit libertati adverſum. Quamobrem cum in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ omnis relinquatur animæ libertas, quam in ſyſtemate influxus phyſici habere poteſt, nec in corpore quicquam ſumatur, quod ſit libertati adverſum *per demonſtrata*; ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ libertati adverſum eſſe nequit.

Equidem generalis hic ſatisfacere poterat demonſtratio; quod nullum ſyſtema explicandi commercium animæ ac corporis libertati adverſari poſſit, niſi eidem admiſceantur, quæ abeſſe ut poſſunt, ita debent (§. 544); conſultius tamen fuit id hic rationibus ſpecialibus doceri expreſſius, propterea quod hæc objectio, quaſi harmonia præſtabilita omnem libertatem funditus evertat, ſummo fervore nuper fuerit agitata, & aurem facilem horrendis clamoribus præbeant, qui magis auctoritate dicentium, quam ratione ſtare ſolent, aſſenſumque paſſionibus animæ obnoxium habent.

§. 635.

Qualis actionũ imputatio in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ locum habeat.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ actiones homini eodem jure imputari poſſunt, quo in ſyſtemate influxus phyſici. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ eadem viget libertas, quæ in ſyſtemate influxus phyſici (§. 632), nec motuum in corpore neceſſitas libertatem tollit (§. 633). Et quamvis anima vi ſua propria motus iſtos in ſyſtemate influxus phyſici producat (§. 565), in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ vero vi mechaniſmi corporis conſequantur: cum tamen in hoc ſyſtemate eodem modo conſequantur, ac ſi anima vi propria eosdem produceret (§. 621); quoad animam perinde eſt, ſive motus iſti propter influxum phyſicum animæ in corpus, ſive propter mechaniſmum corporis animæ volitionibus reſpondeant, cumque corpus vi animæ motum producturæ in ſyſtemate influxus phyſici reſiſtere non poſſit, quoad corpus perinde eſt ſive motus ab anima producantur, ſive vi mechaniſmi ab impreſſionibus externis pendeant, neutro in caſu libertate aliqua in corpore reſidente. Jam vero nemo non concedit actiones humanas eſſe liberas, quatenus volitiones liberæ ſunt, & ob libertatem animæ in volendo eidem imputari, ut ſcilicet vel præmio, vel pœna dignæ videantur, imputationis fundamento unice in anima, nequaquam vero in corpore hærente. Quamobrem in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ actiones homini eodem jure imputari poſſunt, quo in ſyſtemate influxus phyſici, aut, ſi mavis, idem eſt in utroque ſyſtemate imputationis fundamentum.

Corruit adeo objectio, quaſi in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ nullus ſit imputationi locus, atque adeo injuſtæ ſint pœnæ. Qui enim pœnas juſtas cenſet in ſyſtemate influxus phyſici, is eaſdem quoque juſtas pronunciare debet in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, cum utrobique eadem ratione nitatur pœnæ juſtitia.

§. 636.

§. 636.

An concurſus Dei ad malū in ſyſtemate barmoniæ majori difficultati obnoxius quam in ſyſtemate influxus.

Difficultas de concurſu Dei ad malum non major eſt in ſyſtemate barmoniæ præſtabilitæ, quam in ſyſtemate influxus phyſici. Etenim qui circa concurſum Dei ad malum difficultatem movent in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quaſi Deus videatur cauſa peccati, hoc nituntur fundamento, quod Deus produxerit corpus, in quo extituros noverat motus volitionibus animæ impiis, injuſtis ac ſceleratis conſenrientes. Enimvero in ſyſtemate influxus phyſici noverat Deus, animam eoſdem motus in corpore producturam & organis corporis abuſuram ad implenda impia, injuſta & ſcelerata ſua deſideria, & hoc tamen non obſtante Deus corpus pariter ac animam produxir. Quamobrem ſi difficultas quædam circa concurſum Dei ad malum in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ moveri ex eo poteſt, quod Deus produxerit corpus, cujus motibus impia animæ deſideria adimpletum iri prævidit; eidem adhuc locus erit, quod animam, quam impia appetituram prævidit, & corpus, quo ad impia deſideria implendum abuſuram illam eſſe præſcivit, produxerir. Eadem igitur difficultas circa concurſum Dei ad malum in ſyſtemate influxus phyſici locum haber, quæ in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ urgeri poteſt.

Difficultatem ipſam jam non removemus: pertinet enim ſolutio ad Theologiam naturalem, ubi de origine & permiſſione mali agitur. Sufficit hic oſtendiſſe, quod minus recte contra ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ urgeantur difficultates, quæ ſi tales revera eſſent, etiam contra ſyſtema influxus phyſici, imo etiam citra reſpectum ad ullum ſyſtema explicandi commercium inter animam & corpus, contra Theologiam naturalem male intellectam objici poſſunt, imo ſolent.

§. 637.

Incomprebenſibilitas corporis bumani in ſyſtemate barmoniæ præſtabilitæ & ejus probabilitas.

In ſyſtemate barmoniæ præſtabilitæ mechaniſmus corporis eſt nobis incomprebenſibilis, non tamen probabilitate deſtituitur. Etenim motuum liberorum ingens per omnem vitam eſt numerus & voluntates diverſarum animarum adeo in diverſa abeunt, ut, quod unus appetit homo, idem averſetur alter &, quod unus averſatur, idem appetat alter. In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ motus iſti producuntur per impreſſiones ab objectis ſenſibilibus in organa ſenſoria factas, atque adeo cum idem objectum in idem organum ſenſorium duorum hominum eodem modo agat, eadem impreſſione diverſi motus in diverſis ſubjectis producuntur, imo in quibuſdam nullus eadem impreſſione producitur motus voluntarius. Nexus vero rerum materialium talis eſſe debet, ut tot per vitam hominis motus & diverſi quidem in diverſis ſubjectis ab eadem cauſa produci debeant. Nemo itaque hominum vel in uno corpore explicare diſtincte poteſt, quomodo motus iſti producantur, etiamſi exemplo ſit homo vitæ brevis. Cogitandum præterea eſt, quoniam homo cognitionis univerſalis capax & ratiocinando ad diſcurſiva judicia pervenit, præterea operationibus intellectus rite uſus beneficio rationis veritates incognitas detegere & quæ animo complexus eſt aliis explicare valet; in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ corpus humanum

manum hæc omnia loquela oris proferret, etiamſi nulla exiſteret anima (§. 616), v. gr. *Archimedes* tam ſublimia inventa, quibus Geometriam ditavit, in libris ſuis expoſuiſſet, libroſque ſingulos eodem, quo conſcripti ſunt, modo ſcripſiſſet, etiamſi nulla ipſi fuiſſet anima. Mechaniſmo igitur corporis perfici poſſent, quæ rationis opus ſunt & facultatibus animæ immaterialibus originem debent. Quodſi denuo hæc diſtincte explicari debeant vel in uno homine, id fieri haud quaquam poterit. Enimvero quæ diſtincte explicari a nobis nequeunt, ea quoque non comprehenduntur. Nemo igitur in dubium vocaverit, tantum eſſe corporis mechaniſmum, qui a nobis comprehendi minime poteſt. *Quod erat unum.*

Enimvero cum motus iſti voluntarii, ſi vel omnia corpora humana, quæ unquam in hoc mundo aſpectabili extitere, vel nunc exiſtunt, aut in poſterum extitura ſunt, ſpectentur, numero ſint finiti, utut tam multi, ut eorum numerum nos inire minime valeamus; multitudo obſtare non poteſt, quin Deus, cujus ſcientia, ſapientia & potentia infinita eſt, iis prædeterminandis ſufficiat. Et quia motus voluntarii non immediate naſcuntur ex motu in organo ſenſorio ab objecto ſenſibili impreſſo & per fibrillas nerveas ad cerebrum uſque propagato, ſed mediantibus motibus aliis, quos per naturam imaginationis in diverſis ſubjectis diverſos eſſe conſtat, etiamſi ex eadem ſpecie impreſſa ortum trahant (§. 224. 225); nec in eo quicquam difficultatis eſt, quod per eandem impreſſionem in organum ſenſorium in diverſis ſubjectis diverſi excitentur motus voluntarii, in aliis prorſus nulli. Ex ſuperioribus denique conſtat, non modo cognitionem univerſalem in corpore, verum etiam omnes operationes mentis in eodem mechanice repræſentari (§. 395 & ſeqq. & §. 416) & a ſenſatione omnes cogitationes originem ducere (§. 64). Quamobrem cum nulla ſit in anima mutatio, cui non motus quidam in cerebro reſpondeat; nec hoc pro impoſſibili habendum, quod ex ideis materialibus vocabulorum in cerebro naſcantur motus organorum vocis, quibus eadem efferuntur. Quoniam itaque per ſolum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ commercium inter mentem & corpus intelligibili modo naturaliter explicabile (§. 620. 574 603), mechaniſmo autem corporis, qui in eodem ſupponi debet, nihil obverti poteſt, quod ejus impoſſibilitatem loquatur *per demonſtrata*; mechaniſmus corporis in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ probabilitate non deſtituitur. *Quod erat alterum.*

Qui ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ intelligunt, iis libertas nihil difficultatis movet, quippe quæ in nullo ſyſtemate magis vigere poteſt, quam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, in quo anima ab omni principio externo prorſus independens eſt. Unice difficultatem faceſſit mechaniſmus corporis, quem adeo incomprehenſibilem exiſtimant, ut pro impoſſibili haberi mereatur. In objectione hac urgenda facundiam ſuam exercet *Bælius* in Dictionario artic. *Rorarius*. Quæ tamen prolixe perſequitur, ad ea tandem redeunt, quæ ad probandam propoſitionem præſentem in medium adduximus. Tacite nimirum ſupponitur, illud pro impoſſibili habendum eſſe, quod nobis incomprehenſibile & nimis paradoxum videtur, propterea quod communi opinioni, cui a teneris adſueti ſumus, repugnat. Nemo

non

non ultro concedet, principium hoc eſſe falſum. Multa enim nobis incomprehenſibilia ſunt, quæ ideo non impoſſibilia, nec a Deo fieri poſſe dicenda ſunt. Quamdiu itaque mechaniſmus tantus, quantum ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ poſtulat, impoſſibilis non demonſtratur, pro poſſibili ob infinitam Dei ſcientiam, ſapientiam & potentiam habetur. Abſit autem ut quis ob tantum artificium impietatis poſtulare velit ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ. Quod enim ſcientiam, ſapientiam & potentiam Numinis nobis incomprehenſibilem loquitur, quomodo ad impietatem ducat, nullo modo apparet.

§. 638.

Probabilitas ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ admodum probabile. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ commercium inter animam & corpus intercedens per ipſam animæ ac corporis naturam intelligibili modo explicatur (§. 620), & omnia in eodem fiunt naturaliter (§. 622), nihil vero fit per miraculum (§. 623). Mechaniſmus præterea corporis, qualem ſupponit harmonia præſtabilita, probabilitate non deſtituitur (§. 637) & præſtabilitionis cauſa ſufficiens Deus eſt (§. 624. 626). Quamobrem cum vi principii rationis ſufficientis omnia intelligibili modo explicari debeant, & nonniſi in generalibus ad cauſam primam, nempe Deum, ſit deveniendum, quemadmodum per principia Theologiæ naturalis palam eſt, poſſibilitas vero ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ tota redeat ad mechaniſmum corporis, vi cujus motuum harmonicorum capax eſt (§. 617); dubium nullum ſupereſſe poteſt, quin ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſit admodum probabile (§. 578. 579 *Log.*).

Quemadmodum ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ impoſſibilitas probaretur, ſiquidem vel unicum afferri poſſet exemplum motus cujuſdam voluntarii in corpore, qui mechaniſmo repugnat; ita poſſibilitas ejuſdem in aprico foret, ſiquidem motus voluntarii particulares, quomodo ex motibus in cerebro præexiſtentibus naſcantur, diſtincte explicari poſſent. Nondum tamen hinc conſtaret, quod eidem in natura rerum ſit locus, propterea quod a poſſibilitate intrinſeca ad actualitatem non valet conſequentia. Probabilitas vero plurimum augeretur, ut non multum a certitudine abeſſet, & haud difficulter porro veritas ſyſtematis evinceretur. Quamdiu vero ſyſtema hoc tantummodo probabile agnoſcitur, intra ſphæram hypotheſium philoſophicarum detinetur. Equidem non ignoro eſſe nonnullos, qui ſibi perſuadent, fieri non poſſe ut ſyſtema aliquod tantummodo habeatur pro probabili, cujus ſtabiliendi gratia tot rationes in medium afferuntur, ponderibus earundem expenſis, quot alii adducere non ſolent ubi ſe ſua rigidiſſime demonſtraſſe contendunt: ſed horum non eſt quod moremur judicium, cum exploratum ſit intelligentibus, quantum in probationibus vulgo deficiant, qui in demonſtrando parum ſunt verſati, certum ab incerto & probabili diſtinguere non valentes. Qui veritatis amore ducimur, ut adeo nobis perinde ſit, quæcunque philoſophorum hypotheſes vera deprehendatur; ex veritate quoque de iiſdem ſtatuimus ab omni affectu prorius alieni.

§. 639.

Quodnã ſyſtema ceteris præferendum.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ ceteris ſyſtematis explicandi commercium animæ & corporis, ſyſtemati influxus phyſici ſcilicet & ſyſtemati cauſarum occaſionalium, in Pſychologia rationali præferendum. Tria hodie in philoſophia occurrunt ſyſtemata explicandi commercium, quod inter animam atque corpus intercedit, ſyſtema ſcilicet influxus phyſici, ſyſtema cauſarum occaſionalium & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ (§. 553). Oſtendendum itaque eſt ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſyſtemati influxus phyſici & ſyſtemati cauſarum occaſionalium in Pſychologia rationali eſſe præferendum.

Etenim

Etenim influxus phyſicus intelligibili modo explicari nequit (§. 574) & terminus inanis eſt (§. 583), nec in Pſychologia rationali ullum habet uſum (§. 584); præterea omni deſtituitur probabilitate (§. 588). Enimvero in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ commercium inter animam & corpus intercedens per ipſam animæ & corporis eſſentiam atque naturam intelligibili modo explicatur (§. 620), & qui ſupponitur mechaniſmus corporis, etſi nobis ſit incomprehenſibilis, non tamen probabilitate deſtituitur (§. 637) atque ipſum ſyſtema harmoniæ admodum probabile eſt (§. 638), conſequenter in Pſychologia rationali, in qua commercii reddenda ratio eſt (§. 4), ſatisfacit. Quamobrem cum nemo dubitare poſſit, quin in Pſychologia rationali præferendum ſit ſyſtema, quod per ipſam corporis ac animæ eſſentiam atque naturam commercium utriuſque explicat intelligibili modo, ac propterea, quæ ſumit, ſumma nituntur probabilitate, ſyſtemati alteri, quod intelligibili modo nihil explicare valet, cumque non ſumat ad reddendam rationem eorum, quæ ſunt, niſi terminos inanes, in Pſychologia rationali nullum præſtat uſum, omni præterea probabilitate deſtituitur; ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ſyſtemati influxus phyſici in Pſychologia rationali utique præferendum. *Quod erat unum.*

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium in reddenda ratione phænomenorum particularium ad nudam Dei voluntatem recurritur (§. 593), & modificationes corporis in gratiam animæ atque modificationes animæ in gratiam corporis factæ perpetua ſunt miracula (§. 603), nec ob ea, quæ ſumit, probabile eſt (§. 608). Enimvero ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ phænomena particularia per naturam & eſſentiam animæ atque corporis intelligibili modo explicat (§. 620), & omnia in eodem naturaliter fiunt (§. 622), nihil per miraculum (§. 623), nec ad Deum recurritur niſi in generalibus, cum præſtabilitio non ſit niſi miraculum in creatione factum, cujus deinceps vi naturaliter conſequitur perceptionum ac appetitionum & motuum harmonicorum coexiſtentia (§. 629): ipſum ſyſtema ob ea, quæ ſumit, admodum probabile eſt. Quamobrem cum nemo negare poſſit ſyſtema probabile minus probabili, & quod nonniſi in generalibus ad voluntatem Numinis provocat, particularium vero rationes ex notionibus animæ ac corporis derivat, alteri, quod per miracula perpetua rationem phænomenorum particularium reddit, eſſe præferendum; quin ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ in Pſychologia rationali, ubi in rationem commercii inter animam atque corpus intercedentis inquirimus (§. 4), ſyſtemati cauſarum occaſionalium ſit præferendum, dubitandum non eſt.

Agnovit prærogativam ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ præ ceteris in Pſychologia rationali Theologus eximius *Jaquelotus* loco ſupra citato (*not.* §. 633), unde ubi de ſyſtematis explicandi commercium inter animam atque corpus egiſſet, ſub finem diſſertationis ita tandem concludit: ſi intelligi queat, animam agere in corpus propria virtute & quodam genere influxus, qui motum in eo producat, ſequendum eſt ſyſtema receptum. Simplicius enim

eſt aliis & liquidius. Et in favorem ipſius adduci poteſt exemplum Dei cuncta creantis & conſervantis ſola voluntate. Sed ſi velimus ſequi ideas, quas habemus de corpore & de ſpiritu, una cum propriis eorum attributis, atque adeo nolimus corpus agere in ſpiritum aut ſpiritum (creatum ſcilicet) in corpus; amplectendum erit ſyſtema *Leibnitianum*. Syſtema enim cauſarum occaſionalium nonniſi mera eſt illuſio. Hactenus *Jaquelotus*. Prorſus autem ad mentem noſtram ſunt, quæ in Actis Eruditorum A. 1705. p. 555, unde iſta *Jaqueloti* verba ex Gallico in Latinum ſermonem tranſlata huc tranſtulimus, adjiciuntur, ut adeo nobis temperare non poſſimus, quin eadem huc quoque tranſcribamus. Agnovit, inquiunt Collectores, *Jaquelotus* commercium animæ & corporis ſecundum naturæ ordinem non alio modo, quam ſecundum *Leibnitianam* hypotheſin intelligibiliter explicari poſſe, quoniam in iis, quæ in corpore & anima intelligimus, nihil apparet, quod ad influxum eorum mutuum explicandum inſerviat. Ceterum modus, quo Deus agit in creaturas, toto genere diverſus eſt: conſiſtit enim in creando, quoniam ipſa creaturarum dependentia a Deo ſeu conſervatio continua eſt creatio. Hanc autem dependentiam veram & neceſſariam eſſe certis demonſtrationibus docemur, etſi modum hunc agendi ob infinitam ipſius agentis naturam explicare non poſſimus.

§. 640.

Officium philoſophi hebetioribus & infirmioribus debitum.

Si quis hebetior fuerit, quam ut philoſophicam ſcientiam capere poſſit, vel infirmior, quam ut inoffenſa pietate ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ aſſentiatur; is ſyſtema influxus phyſici amplectatur & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſi velit, damnet, modo ſibi temperet a malitia. Etenim qui hebetior eſt, quam ut philoſophicam ſcientiam capere poſſit, is aſſentiri nequit ob rationum evidentiam, ſed aſſenſus ejus nititur rationibus extrinſecis & præjudiciis, quæ a prima juventute hauſit, difficillime eradicandis, atque idem paſſionibus animæ obnoxius. Quamobrem ſi vel maxime veritati aſſentitur, aut quod eſt probabile ei præfert quod minus probabile; non tamen id ideo facit, quod veritatem qua talem agnoſcat & probabilitatem introſpiciat, ſed iſtiuſmodi rationibus adductus, quæ caſu ita ferente eundem permovere poterant ad contrarium firmiter tenendum & pertinaciter defendendum. Perinde igitur eſt, ſive aſſenſum ſuum præbeat philoſophis, ſive eundem deneget. Æquo igitur philoſophus ferre debet animo diſſenſum eorum, qui hebetiores ſunt, quam ut philoſophicam ſcientiam capere poſſint, conſequenter nec ægre fert, ſi ſyſtema influxus phyſici amplectantur, & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ damnent, modo ſibi a malitia temperent, quippe cum nemo ferre poſſit in altero ſtudium nocendi, ſed unuſquiſque ipſo naturæ jure adverſus vim aliorum ſeſe defendere teneatur.

Qui infirmior eſt, quam ut inoffenſa pietate ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ aſſentiatur; is veretur, ne hæc hypotheſis ſit impia & religioni inimica, propterea quod ſibi ſemper perſuaſit ſyſtema influxus phyſici in Scriptura Sacra probari, nec ſalva ejus auctoritate rejici poſſe. Quamobrem cum iſta infirmitas ab hebetudine mentis proficiſcatur, fieri haud quaquam poterit, ut contrarium doceatur. Quamobrem cum philoſophus æquo ferat animo, ut hebetiores quam ut philoſophicam veritatem capere poſſint, ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ damnent & rideant, & ſyſtema influxus phyſici probent & extollant; multo magis condonabit infirmioribus,

quam

quam ut inoffenſa pietate ſyſtemati harmoniæ præſtabilitæ aſſentiantur, cum præſtet pium eſſe, quam cœcum hypotheſi philoſophicæ præbere aſſenſum, ut ſyſtemate influxus phyſici pietatem fulciant, & ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ſi velint, damnent, modo caveant ne zelus in malitiam degeneret, quæ cum pietati adverſa ſit, ferenda animo æquo non eſt.

Sequimur hic *Keplerum*, virum ſagaciſſimi ingenii & acuminis prorſus ſingularis, qui cum in Introductione ad Commentarios de Motibus ſtellæ Martis cauſam *Copernici* pro virili egiſſet & ſyſtema ejus ab objectionibus vindicaſſet, quibus ab antagoniſtis onerabatur, tandem ita concludit: *Qui hebetior eſt, quam ut aſtronomicam ſcientiam capere poſſit, vel infirmior, quam ut inoffenſa pietate Copernico credat; ei ſuadeo, ut miſſa ſchola aſtronomica, damnatis etiam ſi placet philoſophorum quibuſcunque placitis ſuas res agat & ab hac peregrinatione mundana deſiſtens domum ad agellum ſuum excolendum ſe recipiat, oculiſque, quibus ſolis videt, in hoc adſpectabile cælum ſublatis, toto pectore in gratiarum actionem & laudes Dei conditoris effundatur certus, ſe non minorem Deo cultum præſtare quam Aſtronomum, cui Deus hoc dedit, ut mentis oculo perſpicacius videat, quæque invenit ſuper his Deum ſuum & ipſe celebrare poſſit & velit.* Hoc *Kepleri* monitum tanto confidentius inculco, quanto evidentior eſt identitas rationum, cur Anti-Copernicani ſyſtema Copernicanum & Antiharmoniſtæ ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ oppugnant. Sumunt enim vulgo Anti-Copernicani quietem Telluris & motum ſolis circa eandem vitio ſubreptionis tanquam experientiæ conſentanea, & ideo Copernicanum ſyſtema ſcripturæ adverſum pronuntiant: ſumunt vero etiam Antiharmoniſtæ influxum phyſicum animæ ac corporis in ſe invicem tanquam experientiæ conſentientem eodem vitio ſubreptionis, & ideo verbis Scripturæ Sacræ ſenſum notionibus ſuis reſpondentem tribuunt. Eadem igitur de cauſa Anti-Copernicani Copernicanos & Antiharmoniſtæ Harmoniſtas impietatis inſimulant. Miraremur vero, quod vitium ſubreptionis in ſyſtemate de motu ſolis diurno agnoſcentes in idem tamen incidant in ſyſtemate influxus phyſici, niſi nobis abunde conſtaret, fieri poſſe ut in Metaphyſicis cœcutiat, qui lynceus eſt in Mathematicis. Enimvero dum æquos nos præbemus hebetioribus ac infirmis, nemo ſanus inde colliget quaſi propriæ cauſæ diffidamus & periculum ſyſtematis harmoniæ præſtabilitæ tacite confiteamur. Qua enim, quæſo, conſequentia id exſculpetur? Philoſophi non eſt ſibi placere emendicato eorum aſſenſu, quos ſuo ſtare non poſſe judicio optime novit. Veritas enim non multitudine idem ſentientium, ſed rationibus triumphat, juxta illud vulgatum: *multitudinem errantium non parere errori patrocinium.*

§. 641.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ non extendendum eſt ad operationes gratiæ, ad quas nec ſyſtema influxus phyſici extendi poteſt. Per ſyſtema enim harmoniæ præſtabilitæ, tanquam hypotheſin philoſophicam (§. 530), explicandum eſt commercium naturale inter animam & corpus intercedens (§. 612). Enimvero operationes gratiæ, quas Theologi lumine revelationis colluſtrati explicant, ad naturale iſtud commercium non pertinent, Deo in animam & corpus ſupernaturali modo agente. Ad eas igitur ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ extendendum non eſt. Idem eodem modo de ſyſtemate influxus phyſici oſtenditur. *An ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ ad operationes gratiæ extendendum.*

Corruunt objectiones uno impetu, quas magno molimine Antiharmoniſtæ conquirunt, quaſi ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ operationes gratiæ tollat, conſequenter religionem chriſtianam funditus evertat. Ejuſdem valoris foret objectio contra ſyſtema influxus phyſici, quod in eo locus non ſit operationibus gratiæ, quoniam perceptiones producuntur in anima vi corporis, vis autem corporis pendet ab actione ſenſibilis in organa ſenſoria. Quod igitur Influxioniſta reſpondet ad eliminandam ridiculam objectionem, id ſibi quoque reſponſum eſſe putet Antiharmoniſta. Si excipiat, negari in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ actionem ſpiritus, conſequenter etiam Dei, in corpus; quam falſa ſit hæc imputatio & quam parum philoſophice ex negata actione animæ in corpus inferatur negatio actionis Dei in creaturas, ſupra jam clariſſime docuimus (§. 609). Tædet, imo tantum non pudet talia

Digitized by Google

proferre: ſed ſerviendum eſt tempori, ne cauſæ diffidere videamur negligentes ea, quæ intelligentium judicio contemni merentur.

§. 642.

Quales ſint operationes gratiæ in eodem ſyſtemate.

Si Deus ſupernaturaliter modificat animam, in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ ſupernaturaliter quoque modificare debet corpus: Ponamus enim per operationes gratiæ a Deo produci appetitionem. Datur itaque in anima appetitio, quæ non enata eſt ex perceptione aliqua vi animæ producta, aut ſaltem non naturaliter inde enata. Quoniam itaque in corpore non dantur ideæ materiales niſi quæ reſpondent perceptionibus naturaliter productis, nec ex ideis materialibus naſcuntur motus fluidi nervei, per quod organorum corporis motus determinantur, niſi quatenus appetitiones in anima ex perceptionibus naturaliter naſcuntur; ſi conſervari debet harmonia animæ & corporis ſeu conſenſus inter ſeriem perceptionum & appetitionum in anima & ſeriem motuum in corpore (§. 612), neceſſe utique eſt, ut, ſi Deus ſupernaturaliter in anima producit perceptionem vel appetitionem, ſupernaturaliter quoque motum convenientem in corpore producere debeat, aut generaliter loquendo ſi Deus ſupernaturaliter modificat animam, ſupernaturaliter quoque corpus modificare debet.

In hoc differt ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ a ſyſtemate influxus phyſici, quod in illo non poſſit concipi mutatio quædam ſupernaturalis in una ſubſtantia, quin ſimul conſentiens quædam mutatio ſupernaturalis etiam admittenda ſit in altera, in hoc autem poſita mutatione quadam ſupernaturali in una ſubſtantia mutatio eidem conſentiens in altera naturaliter conſequi poſſit. Ponamus enim in anima a Deo produci appetitionem quandam ſupernaturaliter, in ſyſtemate influxus phyſici anima motum convenientem influendo vi ſua naturaliter producere poteſt, nec opus eſt ut Deus eandem ſupernaturaliter determinet. Ponamus ex adverſo Deum in cerebro ſupernaturaliter producere ideam aliquam materialem; vi inde in animam influente perceptio conveniens naturaliter excitabitur. Enimvero ex hac differentia nihil adverſus harmoniam præſtabilitam abſurdi concluditur.

SE-

SECTIO IV.

DE

VARIIS ANIMÆ ATTRIBUTIS, SPIRITU IN GENERE ET ANIMABUS BRUTORUM.

CAPUT I.

De Spiritu in genere & Spiritualitate animæ in ſpecie.

§. 643.

PEr *Spiritum* intelligimus ſubſtantiam intellectu & voluntate libera præditam. *Spiritus definitio.*

Sumimus vocabulum ſpiritus in ſignificatu recepto: nemo enim ignorat, Deum, angelos & animam humanam ideo ſpiritus appellari, quod ipſis intellectus & voluntas libera tribuatur. Et hinc nemo non enti intellectum & voluntatem competere debere judicat, quod ſpiritus nomine compellari audit. Quamvis vero ſpiritus & ſubſtantia immaterialis pro ſynonymis vulgo habeantur ab iis, qui definitiones inſuper habentes loquendi inconſtantiam amant; in foro tamen philoſophico definitionibus accuratis ſtricte inhærendum.

§. 644.

Elementa rerum materialium Spiritus non ſunt. Elementa rerum materialium ſunt ſubſtantiæ ſimplices (§. 182 *Coſmol.*), ex quibus in corporibus, illorum aggregatis (§. 176 *Coſmol.*), vis motrix reſultat (§. 180 *Coſmol.*), quam percipimus, dum vires elementis inexiſtentes in unum confundimus (§. 295 *Coſmol.*). Etſi autem non definiverimus, qualis ſit vis iſta; facile tamen apparet, nullam eſſe rationem, cur intellectum & voluntatem liberam elementis tribuamus, ubi expendimus notionem intellectus & voluntatis in Pſychologia empirica prolixe evolutam, neque nos iiſdem intellectum & voluntatem tribuimus. Quamobrem cum ea demum ſubſtantia ſit ſpiritus, quæ intellectu & voluntate libera prædita eſt (§. 643); elementa rerum materialium ſpiritus non ſunt. *An elementa corporũ ſint ſpiritus.*

Equidem *Leibnitius* monadibus ſuis, quas elementa rerum materialium eſſe cenſet, perceptionem & appetitum tribuit, ſed ſine apperceptione, conſequenter nec monades *Leibnitianæ* intellectu & libera voluntate præditæ, adeoque nec ipſæ ſpiritus ſunt. Falluntur autem, qui ſibi aliiſque perſuadere conantur, quaſi juxta *Leibnitium* materia ex ſpiritibus tanquam totum ex partibus componatur, & multo magis falluntur, qui nobis hanc ſententiam tribuunt, cum elementis rerum materialium nonniſi ſimplicitatem vindicemus, qualis vero ſit vis ipſis inſita in dubio relinquamus. Imputatio vero inde fluxit, quod communi præjudicio pro ſpiritu habeatur, quod immateriale eſt.

§. 645.

Anima humana ſpiritus eſt. Intellectu enim prædita eſt (§. 279 *Pſychol. empir.*) ac libera gaudet voluntate (§. 880. 941 *Pſychol. empir.*). Quamobrem *Spiritualitas animæ.*

obrem cum ſubſtantia ſimplex ſit (§. 48), ſubſtantia autem intellectu & voluntate libera prædita ſit ſpiritus (§. 643); animam eſſe ſpiritum evidens eſt.

Ita demum evicta eſt animæ ſpiritualitas, quæ quidem ſimplicitatem ſupponit (§. 658), non tamen cum hac eadem eſt. Quoniam vero quætam ad intellectum, quam voluntatem pertinent, cum in Pſychologia empirica, tum in ſuperioribus ſufficienter expoſuimus; de anima, quatenus ſpiritus eſt, quod dicatur nihil amplius ſupereſt. Noſtrum adeo erit de ſpiritu perfectiſſimo quædam dictis addere, quoniam eorum uſus inſignis erit in Theologia naturali. Quemadmodum enim Pſychologia uſum præſtat in attributis divinis concipiendis, ita quoque notio ſpiritus intellectum noſtrum juvat in formanda notione naturæ ſpiritualis Dei, quemadmodum ſuo loco luculenter conſtabit.

§. 646.

Spiritus perfectiſſimi definitio.

Spiritus perfectiſſimus eſt, qui intellectu perfectiſſimo & voluntate perfectiſſima gaudet.

Definitio hæc nominalis eſt, nec hic ejus realitatem evincimus. Utemur autem eadem in Theologia naturali, in qua demonſtraturi ſumus Deum eſſe ſpiritum perfectiſſimum; imo etiam oſtenſuri ſpiritum perfectiſſimum eſſe poſſibilem.

§. 647.

Intellectus perfectiſſimi definitio.

Intellectus perfectiſſimus dicitur, qui omnia poſſibilia ſibi repræſentat diſtincte.

Nimirum intellectus eſt facultas diſtincte ſibi repræſentandi poſſibilia (§. 275 *Pſychol. empir.*). Quamobrem eum determinationes eſſentiales, quæ notionem intellectus ingrediuntur, ſint iſtiuſmodi, ut per eas operationes ejus extendantur ad omne poſſibile & ad diſtinctam ejus cognitionem, ita ut ne quicquam ſuperſit quod obſcuritate ſua eidem ſeſe ſubdneat; tantus utique in operationibus adeſt conſenſus, quantus ob finem intellectus concipi poteſt, conſequenter ſumma adeſt intellectus perfectio (§. 503 *Ontol.*). Equidem definitio præſens pro nominali accipienda, neque adeo opus eſt ut denominationi inſit veritas: quoniam tamen non invitis notionibus intellectus & perfectionis, intellectus perfectiſſimus per diſtinctam omnium poſſibilium repræſentationem definiri poteſt, nomen convenire rei ſuæ oſtendendum erat.

§. 648.

Magnitudo intellectus perfectiſſimi.

Quoniam intellectus omnia poſſibilia diſtincte ſibi repræſentans eſt omnium maximus ſeu abſolute ſummus (§. 278 *Pſychol. empir.*); *intellectus perfectiſſimus eſt omnium maximus, ſeu abſolute ſummus* (§. 647).

Mirum videri non debet intellectum perfectiſſimum & omnium maximum eſſe unum eundemque: etenim intellectus facultas quædam agendi eſt (§. 275 *Pſychol. empir.*), adeoque ejus perfectio nonniſi ex gradu, qui eidem convenit, æſtimari poteſt, ita ut perfectior ſit, cujus major gradus eſt. Gradus vero eſt quemadmodum virium, ita & facultatum magnitudo (§. 746 *Ontol.*).

§. 649.

Magnitudo intellectus ſpiritus perfectiſſimi.

Quia ſpiritus perfectiſſimus intellectu perfectiſſimo gaudet (§. 646), intellectus vero perfectiſſimus omnium maximus, ſeu abſolute ſummus eſt (§. 648); *ſpiritui perfectiſſimo intellectus omnium maximus ſeu abſolute ſummus eſt.*

§. 650.

Voluntatis perfectiſſimæ definitio.

Voluntas perfectiſſima dicitur, quæ non appetit niſi optimum.

Lex voluntatis eſt, ut appetamus, quicquid nobis repræſentamus tanquam bonum (§. 904 *Pſychol. empir.*). Quamobrem voluntas una ab altera differre nequit, niſi quod alia ſemper feratur in bonum, alia ſubinde in bonum, ſubinde in malum: &, ſi qua voluntas

in bonum

in bonum fertur, nou poteſt differre ab altera, quæ itidem conſtanter bonum appetit, niſi quod alia feratur in id, quod eſt melius, alia vero in minus bonum. Voluutas itaque perfectiur concipi uequit, niſi quæ ſemper appetit optimum.

§. 651.

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi.

Quoniam ſpiritus perfectiſſimus voluntate perfectiſſima gaudet (§. 646), voluntas autem perfectiſſima nonniſi in optimum fertur (§. 650); *ſpiritus perfectiſſimus nonniſi in optimum fertur*.

Quæ de ſpiritus perfectiſſimi intellectu & voluntate demonſtrantur maximi ſunt momenti, cum hiſce principiis in Theologia naturali ad arduas veritates demonſtrandas uſuri ſimus. Suademus igitur, ut non modo hæc principia, verum etiam cetera, unde pendent, probe expendantur: ubi enim familiaria fuerint, quæ in Theologia naturali inde deducentur, plana nobis & perſpicua erunt.

§. 652.

Intellectus ſpiritus perfectiſſimi qualis ſit.

Intellectus ſpiritus perfectiſſimi illimitatus eſt. Spiritus enim perfectiſſimus intellectu gaudet perfectiſſimo (§. 646), adeoque omnia poſſibilia diſtincte ſibi repræſentat (§. 647). Jam cum intellectus ſit facultas res diſtincte ſibi repræſentandi (§. 275 *Pſychol. empir.*), aliter limitari non poteſt quam quoad objectum & quoad modum aliquid ſibi repræſentandi (§. 468 *Ontol.*), ut ſcilicet non extendatur ad rem omnem, adeoque in numero poſſibilium deprehendantur, quæ extra illius ſphæram ſunt, vel ſaltem in objecto, quod cognoſcit, obſcuritate ſua ſeſe quædam eidem ſubducant. Intellectus adeo ſpiritus perfectiſſimi nec limitatur quoad objectum, utpote ad omne poſſibile extenſus, nec quoad modum repræſentandi objectum, cum in eo nil concipiatur, quod non diſtinguat a ceteris, conſequenter prorſus illimitatus eſt.

Unde non mirum, quod ſit omnium maximus ſeu abſolute ſummus (§. 648). Limites enim in cauſa ſunt, quod unum altero majus concipi poſſit. Quamobrem remotis limitibus prodire debet, quod eſt in ſuo genere maximum.

§. 653.

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi qualis.

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi illimitata eſt. Voluntas eſt inclinatio animæ ad objectum pro ratione boni, quod in eo ineſſe diſtincte cognoſcimus (§. 880 *Pſychol. empir.*), ut adeo non velimus, niſi quod nobis tanquam bonum quoad nos repræſentamus (§. 904 *Pſychol. empir.*), & quod judicatur melius alteri præferatur (§. 898 *Pſychol. empir.*). Voluntas igitur limitari nequit, niſi quatenus bonum apparens præfert bono vero, & bonum minus majori, conſequenter omnem reſpuit limitem, ſi conſtanter fertur in id, quod eſt optimum. Quamobrem cum ſpiritus perfectiſſimus nonniſi in optimum feratur (§. 651); voluntas ejus prorſus illimitata eſt.

Quæ ad propoſitionem præcedentem annotavimus, ad præſentem quoque trahenda.

§. 654.

Intellectus hominis qualis ſit.

Intellectus hominis admodum limitatus eſt. Nemo non novit, multa in hoc mundo adſpectabili exiſtere, quæ nobis ne confuſe quidem, nedum diſtincte repræſentare poſſimus. Imo ubi quis ea, quæ cognoſcit, comparare voluerit cum ceteris, quæ ignorat, ſive tantummodo ſpatium ſpectet, ſive

ſive temporis ſimul rationem habeat; contemnendæ parvitatis eſſe numerum eorum, quæ cognoſcimus, reſpectu illorum, quæ extra omnem cognitionis noſtræ ſphæram conſtituuntur, abunde ſatis intelligemus, etiamſi intra ſphæram Telluris, quam incolimus, ſubſiſtamus. Intellectus adeo hominis valde limitatus eſt quoad objectum (§. 468 *Ontol.*). Enimvero ideis noſtris ſingulis infinita inſunt (§. 186), quæ cum in iiſdem involvantur (§. 187), a ſe invicem diſtinguere minime valemus, ut impoſſibile ſit nos eorundem nobis conſcios eſſe. Apparet adeo quod numerus eorum, quorum nobis in idea rei conſcii ſumus, ſit contemnendæ prorſus parvitatis reſpectu eorum, quorum nobis conſcii eſſe haud quaquam poſſumus, conſequenter intellectus noſter admodum limitatus eſt quoad modum repræſentandi objecta. Quamobrem cum ex ipſa definitione intellectus intelligatur, intellectum limitari aliter non poſſe niſi quoad objectum, circa quod verſatur, & quoad modum objectum ſibi repræſentandi (§. 279 *Pſychol. empir.*), conſtet autem intellectum hominis admodum limitatum eſſe, ſive objectum ſpectes, ſive modum repræſentandi objectum *per demonſtrata*; intellectum hominis admodum limitatum eſſe, evidentiſſimum.

Limites intellectus humani non rectius agnoſcuntur, quam ex contemplatione univerſi, magnitudine ſpatii mundani & infinita rerum varietate, quibus per omne tempus repletur ſpatium. Sed cum ea Phyſicam ſupponat, in Teleologia demum, quæ huc faciunt, tradi poſſunt. Conſiderandum præterea eſt, veritates univerſales ineſſe ſingularibus, quæ exiſtunt, adeoque ex harum numero illarum quoque numerum æſtimandum eſſe.

§. 655.

Limitatio voluntatis humanæ.

Voluntas humana admodum limitata eſt. Quoniam voluntas non appetit, niſi quod nobis repræſentamus tanquam bonum quoad nos (§. 904 *Pſychol. empir.*) & ex pluribus bonis alteri præfert, quod judicatur melius (§. 898 *Pſychol. empir.*); ob limitationem intellectus accidit, ut bonum judicetur quod non eſt, imo ut melius judicetur, quod pejus eſt. Quamobrem cum alii voluntatis limites concipi non poſſint, quam ut ea vel in bonum apparens, vel in minus per errorem feratur; ob ipſam intellectus limitationem voluntas humana admodum limitata eſt.

Voluntatis noſtræ limites ſatis experimur: nemo enim eſt qui neſciat, nos in bona apparentia ſæpius ferri, quam in vera, & in melius, nedum in optimum, nonniſi caſu incidere. Cum vero in Pſychologia rationali rationes eorum ſcrutemur, quæ ſunt (§. 4); hic inprimis doceri debebat, undenam ſit quod voluntas humana admodum limitata a ſumma ejuſdem perfectione longiſſimo intervallo ſit remota.

§. 656.

Differentia animæ a ſpiritu perfectiſſimo quanta ſit.

Anima humana a ſpiritu perfectiſſimo infinito intervallo diſtat, ſeu eidem incomparabilis. Intellectus enim humanus admodum limitatus eſt (§. 654), voluntas item humana admodum limitata (§. 655). Ex adverſo intellectus ſpiritus perfectiſſimi illimitatus eſt (§. 652), voluntas item ſpiritus perfectiſſimi prorſus illimitata (§. 653). Anima igitur a ſpiritu perfectiſſimo tanto intervallo diſtat, quanto diſtant limites intellectus & voluntatis animæ ab intellectu & voluntate illimitatis. Quamobrem ſi limites intellectus

lectus humani expendas (*not.* §. 654), quam ſit incomparabilis intellectui illimitato abunde perſpicitur. Et quia limitatio voluntatis a limitatione intellectus pendet (§. 904. 898 *Pſychol. empir.*); ſi intellectus humanus illimitato incomparabilis, voluntas quoque humana illimitatæ incomparabilis eſſe debet. Neceſſe igitur eſt, ut limites intellectus humani ab intellectu illimitato, limites voluntatis humanæ a voluntate illimitata, conſequenter eum intellectus illimitatus & voluntas illimitata ſpiritui perfectiſſimo competat (§. 652. 653), anima humana a ſpiritu perfectiſſimo infiuito intervallo diſtet.

Quodſi in Teleologia limites intellectus humani diſtincte agnoſcantur, & magnitudo intellectus illimitati, quantum datur, diſtincte cognoſcatur, quemadmodum a nobis factum in ſpecimine Phyſicæ ad Theologiam naturalem applicatæ, quo ſiſtitur notio intellectus divini ex operibus naturæ illuſtrata; propoſitionis præſentis veritas magis eluceſcet. Noſtrum vero jam non eſt, ut in tantas nos diffundamus ambages.

§. 657.

An dentur ſpiritus anima humana perfectiores;

Quoniam anima humana a ſpiritu perfectiſſimo infinito intervallo diſtat; nequaquam implicat, dari ſpiritus anima humana perfectiores diverſo perfectionis gradu. *Spiritus* itaque *anima humana diverſo gradu perfectiores poſſibiles ſunt* (§. 85 *Ontol.*).

An actu dentur, ſolo rationis lumine uſus definire nequeo; neque enim reperio rationes, quibus id evincatur. Aſt Scriptura Sacra hac in parte defectum rationis ſupplet, quæ angelos dari clariſſime docet. Sufficit autem nos in philoſophia oſtendiſſe, non impoſſibiles eſſe ſpiritus ab animabus diverſos, eoſdemque limitato intellectu voluntateque limitata inſtructos: etenim philoſophiæ eſt defendere auctoritatem Scripturæ contra Antiſcripturarios, quo fine ſatisfacit ſpirituum iſtiuſmodi poſſibilitas.

§. 658.

Simplicitas ſpirituum.

Omnis ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt. Spiritus enim intellectu præditus eſt (§. 643), adeoque res ſibi diſtincte repræſentat (§. 275 *Pſychol empir.*). Quoniam igitur in iis plura ſigillatim enunciabilia diſtinguit (§. 38 *Pſychol. empir.*); tum rei perceptæ, tum eorum, quæ in ea diſtinguit, ſibi conſcius eſt (§. 10), conſequenter cogitat (§. 23 *Pſychol empir.*). Quamobrem eum corpus, adeoque ſubſtantia compoſita (§. 119 *Coſmol.*), cogitare nequeat (§. 44), neque corpori vel materiæ facultas cogitandi communicari poſſit (§. 46); ſpiritus nullus ſubſtantia compoſita eſſe poteſt. Enimvero ſubſtantia omnis vel compoſita, vel ſimplex eſt (§. 685 *Ontol.*). Omnis itaque ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt.

Simplicitatem ſpirituum omni tempore agnovere & philoſophi, & Theologi. Poſtquam *Hobbeſio* auctore materialiſmus invaluit, non defuere qui ſubſtantiæ immaterialis impoſſibilitatem inde probare conati fuerunt, quod ſubſtantia nulla ſine extenſione concipi poſſit. Principium hoc tanquam verum admiſcere poſthac etiam alii, qui ſpiritus a corporibus diſtinguere voluerunt, & hinc etiam ſpiritibus extenſionem tribuerunt, ſibi perperam perſuadentes ſpiritum fingi tanquam punctum mathematicum, propterea quod Mathematici punctum definiunt per id, cujus pars nulla eſt, quemadmodum philoſophi ens ſimples per ens, quod partibus nullis conſtat (§. 673 *Ontol.*). In eo autem oppido falluntur: punctum enim mathematicum imaginarium quid eſt (§ 9 *Geom.*); qui vero novit, quæ de ente ſimplici demonſtrantur (§. 793 & ſeqq. *Ontol.*), ultro concedit punctum mathematicum & ſubſtantiam ſimplicem toto cælo differre, quemadmodum puncta zenonica non eſſe elementa

rerum materialium (§. 217 *Coſmol.*), quæ tamen ſunt ſubſtantiæ ſimplices (§. 180 *Coſmol.*), evicimus. Materiam igitur cum ſpiritu, quæ *Carteſius* a ſe invicem optime diſcrevit, infeliciter confundunt, notionum generalium parum gnari.

§. 659.

Spiritus perfectiſſimi ſimplicitas.

Quoniam ſpiritus omnis ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658); *Spiritus quoque perfectiſſimus*, utpote in ſpirituum numero contentus (§. 643. 646), *ſubſtantia ſimplex eſt.*

Qui ſpiritui extenſionem tribuunt, infinitam extenſionem tribuere debent ſpiritui perfectiſſimo, utpote illimitato: unde multa fluunt in Theologia naturali abſurda. Fingunt ſpirituum perfectiſſimum inſtar ſpatii imaginarii, cui infinita tribuitur extenſio. Et hinc non defuere, qui ipſum ſpatium pro ſpiritu perfectiſſimo, quem Deum eſſe conſtat, venditarunt, veluti *Joſephus Raphſon* in Conamine de ſpatio, ente reali & abſoluto. Cur abſurdum ipſis videatur, ſpiritum perfectiſſimum, ens maxime activum, ſine partibus concipere; ad propoſitionem præcedentem jam indicavimus. Spiritum nempe imaginari volunt, cum tamen eſſentia & natura ejus ſub imaginationem minime cadat, quod perinde eſt ac ſapores videre, ſonos guſtu percipere velle. Patebit vero deinceps quam ſit neceſſarium ſimplicitatem animæ ac ſpirituum perſpicere, ut immortalitas animæ & ſpirituum in genere firma demonſtratione nitatur.

§. 660.

Spiritus unius ex altero ortus impoſſibilitas.

Nullus ſpiritus ex alio ſpiritu exiſtente oriri poteſt. Omnis enim ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658). Quamobrem cum nulla ſubſtantia ſimplex ex alia ſubſtantia ſimplici exiſtente oriri poſſit (§. 688 *Ontol.*), nullus quoque ſpiritus ex alio ſpiritu exiſtente oriri poteſt.

Ne propoſitio hæc in perverſum ſenſum trahatur, probe perpendenda ſunt, quæ ad ſtabiliendam impoſſibilitatem ortus entis ſimplicis ex alio ſimplici in medium adducta ſunt (§. 688 *Ontol.*). Etſi enim ſpiritus quoque perfectiſſimus, qui Deus eſt, ſit ens ſimplex; non tamen inde ſequitur, quod a Deo ortum habere nequeant ſpiritus finiti. Neque enim oriuntur ex Deo, quemadmodum corpora ex materia præexiſtente: quod ut rectius intelligatur, prope perpendendum eſt, ſi ſpiritus ex Deo orirentur, eos aut eſſe debere particulam aliquam ſubſtantiæ divinæ, quod ſimplicitati repugnat, & ideo tanquam erroneum a rectius ſentientibus omni ævo rejectum; aut ipſam ſubſtantiam divinam in ſpiritum finitum, vel ejus particulam in eundem transformari debere: quorum illud immutabilitati divinæ contrariatur, & adeo abſurdum viſum omni tempore, ut nemo unquam philoſophorum de eo ne ſomniaverit quidem; hoc vero & ſimplicitatem & immutabilitatem divinam ſimul evertit. Et ex eadem ratione rejicitur illorum error, qui ſibi imaginantur, ſpiritus finitos ex Deo emanaſſe, cum ne hoc quidem ſimplicitati divinæ conveniat. Liquet igitur tantum abeſſe ut præſens propoſitio in errorem ſeducat, ut potius ad errores de ortu ſpirituum finitorum paſſim obvios & citra auctoritatem Scripturæ Sacræ excogitatos confutandum mirifice conducat. Et hoc inprimis fine propoſitionem præſentem in medium adducimus. Chriſtus propoſitionem eandem confirmat de Angelis, quando generandi potentiam iiſdem denegat. Dum enim nulla inter Angelos matrimonia eſſe docet Matth. XXII. 30, hoc ipſo inſinuat ſpirituum genus non propagari per generationem, quemadmodum hominum in præſente ſeculo. Etenim cum matrimonii fundamentum ſit generandi potentia; ubi matrimonio locus non eſt, ibi generandi potentia deficere debet.

§. 661.

Spiritus quomodo oriri poſſit.

Spiritus aut neceſſario exiſtit, aut, ſi contingenter exiſtit, rationem exiſtentiæ ſuæ ſufficientem in ente neceſſario habet, & ab eo ex nihilo produci debet. Spiritus enim ens ſimplex eſt (§. 658). Enimvero ens ſimplex aut neceſſario exiſtit, aut, ſi contingenter exiſtit, rationem exiſtentiæ ſuæ ſufficientem in ente neceſſario habet (§. 689 *Ontol.*), atque ex nihilo produci debet (§. 691 *Ontol.*). Spiritus itaque aut neceſſario exiſtit, aut, ſi contingen-

tingen-

tingenter exiſtit, rationem exiſtentiæ ſufficientem in ente neceſſario habet, atque ex nihilo produci debet. Quamobrem cum ens neceſſarium ſit cauſa ſpiritus contingenter exiſtentis (§. 881. 866 *Ontol.*); ab eodem ex nihilo produci debet.

Conſona hæc ſunt Scripturæ Sacræ: in ea enim docemur, Deum, ſpiritum perfectiſſimum, neceſſario exiſtere; angelos vero, ſpiritus finitos, a Deo creatos fuiſſe. Quamvis adeo in philoſophia non ſuppetant rationes ad decidendum ſufficientes, utrum angeli dentur, nec ne; per eam tamen conſtat, ſi dentur angeli, eos a Deo ex nihilo productos ſeu creatos fuiſſe. Atque hoc ſufficit ad defendendam veritatem revelatam adverſus eos, qui eandem impugnant, conſequenter philoſophus circa ortum angelorum ſatisfacit officio ſuo.

§. 662.

Spiritus neceſſarius dicitur, qui neceſſario exiſtit: *Spiritus* vero *contingens appellatur*, qui contingenter exiſtit.

Spiritus neceſſarii & contingentis differentia.

Spiritum neceſſarium non dari niſi Deum, ceteros qui exiſtunt, omnes eſſe contingentes, in Theologia naturali demonſtrabitur.

§. 663.

Spiritus contingens ab ente ſimplici neceſſario ex nihilo produci debet. Spiritus enim contingens eſt, qui contingenter exiſtit (§. 662). Jam ſi ſpiritus contingenter exiſtit, ab ente neceſſario ex nihilo produci debet (§. 661). Quamobrem cum ens omne aut compoſitum ſit, aut ſimplex (§. 685 *Ontol.*); ex nihilo producendus eſt vel ab ente compoſito, vel a ſimplici. Quoniam ſpiritus omnis, adeoque etiam contingens (§. 662), ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658), ſimplex vero ex compoſito oriri nequit (§. 687 *Ontol.*); ens neceſſarium, a quo produci ex nihilo debet ſpiritus contingens, ſubſtantia ſimplex eſſe debet. Quamobrem ſi ſpiritus contingentes dantur, neceſſe eſt ut ab ente ſimplici neceſſario ex nihilo ſint producti.

Dependentia ſpiritus contingentis a neceſſario in exiſtendo.

Nondum evincimus entis ſimplicis neceſſarii naturam ſpiritualem: ſufficit enim hic conſtare cauſam ſpiritus contingentis non poſſe eſſe niſi ens ſimplex neceſſarium. In Theologia naturali oſtendemus, non dari ens ſimplex neceſſarium niſi Deum, idemque eſſe ſpiritum: ac tum conſtabit ſpiritus contingentes a ſpiritu neceſſario ex nihilo produci. Hic nondum definimus, an dentur ſpiritus contingentes. At in eadem Theologia naturali demonſtrabimus, animas in horum ſpirituum numero eſſe. Et Scripturæ Sacræ teſtimonio conſtat tales quoque eſſe angelos. Conſentit adeo propoſitio præſens cum Scriptura Sacra & principii loco eſt in Theologia naturali. Equidem vulgo ſumitur nonniſi ſimile a ſimili produci poſſe: unde ſequitur ſpiritum non poſſe produci niſi a ſpiritu. Enimvero enim principium iſtud inductione generationum in natura rerum materialium obviarum nitatur, productio vero ex nihilo fit a generatione prorſus diverſa: tum de univerſalitate illius principii, tum de ejus extenſione ad creationem dubitari poterat. Noſtrum vero non eſt admittere principia, quæ obſcuritate quadam laborant, ut dubiæ ſint interpretationis, & quorum veritas per notionum evidentiam minime patet.

§. 664.

Ortus ſpiritus contingentis inſtantaneus eſt. Spiritus enim contingens ſpiritus eſt (§. 662), adeoque ſubſtantia ſimplex (§. 658). Quare cum ortus ſimplicis niſi inſtantaneus eſſe nequeat (§. 694 *Ontol.*); ortus quoque ſpiritus contingentis inſtantaneus eſſe debet.

Ortus ſpiritus contingentis qualis ſit.

Habet præſens propoſitio uſum ſuum in explicando ortu animæ.

Digitized by Google

§. 665.

Notio ortus ſpiritus contingentis qualis.

Ortus ſpiritus contingentis notio diſtincta formari nequit. Quoniam enim ſpiritus contingens ſpiritus (§. 662), adeoque in numero entium ſimplicium eſt (§. 658); ortus ſpiritus contingentis eſt ortus entis ſimplicis. Sed ortus ſimplicis notio diſtincta formari nequit (§. 695 *Ontol.*). Ergo nec ortus ſpiritus contingentis notio diſtincta formari poteſt.

Propoſitionis hujus præclarus eſt uſus in defendenda auctoritate Scripturæ Sacræ, quæ ſpiritus contingentes dari & eos ortum ſuum a Deo ducere docet. Utilis etiam eſt ad evertendum principia atheiſmi, cum athei Dualiſtæ vel Idealiſtæ animas ſpiritus neceſſarios faciunt, quod earum ortum diſtincta notione explicare non valeamus.

§. 666.

Corruptibile quid ſit.

Corrumpi dicitur, quod diſſolutione in partes diſſolvitur. Et id *corruptibile* dicitur, quod ita interire poteſt. Ex adverſo vero *incorruptibile* eſt, quod corrumpi nequit.

E. gr. Corpus humanum corrumpitur putrefactione, qua materia, ex qua conſtat, in partes minutiſſimas reſolvitur, per auram diſpergendas, ut non amplius exiſtat. Et propterea corruptibile dicitur.

§. 667.

Corruptibilitas corporum.

Corpora corruptibilia ſunt. Etenim corpora ſunt entia compoſita (§. 119 *Coſmol.*), adeoque in partes diſſolvi poſſunt (§. 531 *Ontol.*). Quamobrem cum eſſentia eorum conſiſtat in modo, quo tales partes, non aliæ inter ſe junguntur (§. 140 *Coſmol.*); corpora, quæ exiſtunt, facta partium diſſolutione exiſtere deſinunt, adeoque intereunt (§. 541 *Ontol.*). Sunt igitur corruptibilia (§. 666).

Tota demonſtratio applicari poteſt ad corpus humanum, quod putrefactione corrumpitur, ut clarius intelligatur.

§. 668.

Interitus corporis ſpiritui repugnans.

Spiritus eo modo interire nequit, quo corpora intereunt. Omnis enim ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658), adeoque eodem modo, quo compoſita, conſequenter corpora (§. 119 *Coſmol.*) intereunt, interire nequit (§. 697 *Ontol.*).

Ita fieri non poteſt ut ſpiritus putrefactione corrumpatur, quemadmodum corpus humanum corrumpitur.

§. 669.

Incorruptibilitas ſpiritus.

Quoniam quotidie experimur corpora diſſolutione partium interire; evidens eſt ſpiritus hoc modo interire non poſſe (§. 668). *Spiritus* itaque *omnis incorruptibilis eſt*.

Qui ſimplicitatem ſpirituum negant iiſdemque extenſionem tribuunt, quæ ſine partium multitudine concipi nequit (§. 549 *Ontol.*), quomodo incorruptibilitatem ſpiritus demonſtrare poſſint non apparet. Etenim per naturam ſuam omne extenſum corruptibile eſt, atque adeo dicendum quoque erit, niſi notionibus vim inferre velis, ſpiritum omnem eſſe corruptibilem: quod quam ſit abſonum nemo non videt. At cum ſimplicitate incorruptibilitas adeo neceſſario nexu cohæret, ut ab ea ne cogitando quidem ſeparari poſſit. Unde apparet, quam ſit vera & utilis doctrina de ſimplicitate ſpirituum.

§. 670.

Digitized by Google

§. 670.

Quomodo ſpiritus interire poſſit.

Spiritus interire nequit, niſi per annihilationem. Spiritus enim omnis ens ſimplex eſt (§. 658). Quamobrem cum ens ſimplex interire non poſſit, niſi per annihilationem (§. 698 *Ontol.*); nec ſpiritus aliter interire poteſt quam per annihilationem.

Quamdiu itaque oſtendi nequit, eſſe aliquam annihilationis cauſam, & ens iſtud, cui eſt potentia annihilandi, ſpiritum quoque annihilare velle; ſpiritum quendam actu interire minime conſtat.

§. 671.

Interitus ſpiritus inſtantaneus.

Si ſpiritus interit, in inſtanti interit. Etenim ſpiritus ſubſtantia ſimplex eſt (§. 658). Quodſi vero ſubſtantia ſimplex interire debet, in inſtanti intereat neceſſe eſt (§. 699 *Ontol.*). Ergo ſpiritus etiam, ſi interire debet, in inſtanti intereat opus eſt.

Spiritus interire non poteſt niſi per annihilationem. Quodſi adeo Deus, qui creavit ſpiritus, ſpiritum aliquem annihilare vellet; in inſtanti interiret, cum ex adverſo corpus humanum, quod putrefactione corrumpitur, ſucceſſive corrumpatur, ut certum quoddam temporis ſpatium præterlabatur, donec corruptio fuerit abſoluta.

§. 672.

Notio interitus ſpiritus qualis.

Interitus ſpiritus nulla notio diſtincta formari poteſt, nec nos ullam ejuſdem notionem habemus. Interitus ſpiritus inſtantaneus eſt (§. 671), adeoque in eodem diſtingui nequeunt præterita, præſentia & futura (§. 693 *Ontol.*), conſequenter quorum unum poſt alterum exiſtit (§. 584 *Ontol.*). Enimvero ſi notio rei diſtincta formari debet, ineſſe eidem debent, quæ a ſe invicem diſtinguere poſſumus (§. 682 *Log.* vel §. 38 *Pſychol. empir.*). Interitus adeo ſpiritus nulla notio diſtincta formari poteſt.

Quodſi ſpiritus interire debet, neceſſe eſt ut deſinat per annihilationem (§. 670). Enimvero cum nos potentiam annihilandi non habeamus, ut ejuſdem tanquam nobis inexiſtentis conſcii eſſe poſſemus, quemadmodum conſcii nobis ſumus facultatis imaginandi & appetitus, neque annihilationem rei cujuſpiam unquam obſervaverimus in rerum natura, ut ejus aliquam ſenſu duce acquiſiviſſemus ideam, qualem corruptionis corporum vivorum per putredinem habemus; nullam quoque annihilationis notionem habere poſſumus, conſequenter nec interitus ſpiritus.

Hinc & philoſophi nullo non tempore admiſere, nihil in rerum natura annihilari, quemadmodum ex eadem ratione nihil quoque creari ſtatuerunt. Naturaliter enim, hoc eſt, per naturam rerum finitarum, nec creatio, nec annihilatio poſſibilis. In Theologia vero naturali oſtendemus, utramque potentiam, creatricem ſcilicet ac annihilatricem, Deo competere, qui cum ſit liberrimus, ab ejus arbitrio unice pendet, quando potentia creatrice vel annihilatrice uti velit, conſequenter Deus ſolus quemadmodum ſpiritus creare, ita quoque annihilare poteſt. Sed hæc ad Theologiam naturalem pèrtinent.

§. 673.

Rationalitas ſpiritus.

Omnis ſpiritus rationalis eſt. Omnis enim ſpiritus intellectu præditus eſt (§. 643), conſequenter poſſibilium notiones formare, de iiſdem judicare & ratiocinari poteſt (§. 325 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum ratiocinando cognoſcatur, quicquid beneficio rationis cognoſcitur (§. 492 *Pſychol. empir.*),

empir.), & uſus rationis ratiocinando ſeſe exerat (§. 455); ratione prædiTus eſſe debet ſpiritus omnis, conſequenter rationalis eſt (§. 451).

Idem etiam ſic oſtenditur. Spiritus omnis intellectu prædiTus eſt (§. 643), adeoque per eſſentiam & naturam ſuam ad ratiocinandum aptus (§. 325 *Pſychol. empir.*). Enimvero nexus veritatum univerſalium perſpicitur per demonſtrationem (§. 446), adeoque per ſyllogiſmos (§. 498 *Log.*), ſeu ratiocinia (§. 332 *Log.*). Spiritus itaque per eſſentiam & naturam ſuam aptus eſt ad veritatum univerſalium nexum perſpiciendum, conſequenter rationalis eſt (§. 451).

Ratio ſane ſpiritum ab aliis ſubſtantiis ſimplicibus, quæ facultates tantummodo animæ facultatibus inferioribus analogas habent, diſtinguit, quemadmodum inferius magis eluceſcet. Et rationalitate ſpiritus ſpiritum vincit, quo unus altero præſtantior. Unde in Theologia naturali demonſtrabitur, Deo, ſpirituum ſummo, ſummam quoque competere rationem, etſi in Deo ratio non pendeat a ratiocinando, quemadmodum in ſpiritibus finitis.

§. 674.

Cognitio philoſophicæ cur ſit ſpirituum. Quoniam cognitio philoſophica rationis eſt (§. 499 *Pſychol. empir.*), ſpiritus autem omnis rationalis (§. 673), adeoque ratione prædiTus eſt (§. 451); *omnis ſpiritus cognitionis philoſophicæ capax eſt.*

Spirituum adeo eſt philoſophari, cumque Deus rationem conceſſerit ſpiritibus, dici poteſt ſpiritus ad philoſophandum fuiſſe factos, quemadmodum aves ad volandum. Avis enim ad volandum facta dicitur, quia per eſſentiam & naturam ſuam ad volandum apta. Quamobrem quia ſpiritus per eſſentiam & naturam ſuam aptus eſt ad philoſophandum; eodem ſenſu ad philoſophandum factus, quo avis facta ad volandum dicitur. Cum adeo anima ſit ſpiritus (§. 645), homo quoque, cui Deus animam dedit, ad philoſophandum natus, ut adeo homo philoſophus vitam vere hominis agat. Repetendum vero eſt aliunde, quid ſit philoſophia, quid ſit cognitio philoſophica (§. 29 & ſeqq. & §. 6 & ſeqq. *Diſc. prælim.*), ne dicta in perverſum ſenſum trahantur.

§. 675.

Spiritui memoria competit. *Spiritus memoria gaudent.* Spiritus enim omnis rationalis (§. 673), adeoque ratione prædiTus eſt (§. 451). Quamobrem cum ſpiritui fruſtra competeret ratio, niſi quoque eadem uti poſſet (§. 452); uſus rationis eidem denegari non poteſt. Enimvero ad uſum rationis memoria requiritur (§. 463). Spiritui adeo memoria eſt.

Non tamen promiſcue omnia, quæ de memoria hominis partim in ſuperioribus, partim in Pſychologia empirica diximus, ad memoriam ſpirituum applicari poſſunt. Quamobrem ne confundantur, quæ ſeparanda ſunt, propoſitionem ſequentem addere juvat.

§. 676.

Qualis ſit ſpirituum memoria. *Spiritui qua tali competit memoria intellectualis.* Spiritui enim qua tali competit intellectus (§. 643), adeoque res, quas cognoſcit, diſtincte ſibi repræſentat (§. 275 *Pſychol. empir.*). Quoniam itaque memoria conſiſtit in facultate res reproductas recognoſcendi (§. 175 *Pſychol. empir.*); memoria, quæ ſpiritui qua tali competit, non eſſe poteſt niſi facultas ideas reproductas diſtincte recognoſcendi, conſequenter intellectualis eſt (§. 279).

Non negamus ſpiritui quoque competere poſſe memoriam ſenſitivam, cum contrarium in animabus noſtris experiamur, quas eſſe ſpiritus ſupra demonſtravimus. Tenendum vero eſt memoriam ſenſitivam non competere ſubſtantiæ ſimplici, quæ ſpiritus eſt, ob naturam

& eſſen-

& eſſentiam ſpiritualem, ſed ob naturam inferiorem, quam cum aliis entibus immaterialibus, veluti cum animabus brutorum, communem habet. Unde in propoſitione diximus, memoriam intellectualem ſpiritui qua tali competere.

§. 677.

Quoniam memoria intellectualis conſiſtit in judicio, quod ideam aliquam jam ante habuimus (§. 281); *ſpiritus judicare poteſt, quod ideam aliquam jam ante habuerit*, conſequenter *ideas, quas habuit, reproducere valet*, adeoque *præteritorum meminit* (§. 226 *Pſychol. empir.*).

Uſus memoriæ in ſpiritibus.

Poterat idem ex eo deduci, quod ſpiritus qua talis ratiocinari poſſit, impoſſibile vero ſit ratiocinari, ſi quis judiciorum præteritorum non meminerit, hoc eſt, ea reproducere & quod eadem jam ante cognoverit, judicare non valeat.

§. 678.

Sapientia eſt ſcientia actionibus liberis fines naturæ ſuæ convenientes præſcribendi & media ad eos ducentia eligendi fineſque particulares ita ſibi invicem ſubordinandi, ut propiores fiant media remotiorum.

Sapientiæ definitio.

In ſapientia igitur tria ſpectanda ſunt, nimirum 1. finis determinatio, 2. mediorum electio, 3. finium particularium ſubordinatio. Finium ratio ſufficiens in natura agentis contineri debet, cum non intendere debeat niſi quod ſe deceat. Media talia ſint neceſſe eſt, ut per ea finem, quem intendit agens, conſequatur. Finium particularium ſubordinatio legitima eſt, ſi propiores referantur ad remotiores, ſicuti medium ad finem. Quod notio ſapientiæ ſit communi uſui loquendi conformis, nemo negaverit, modo animum avocet ab inconſtantia loquendi, quæ ex philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica manavit, ubi per ſapientiam intelligitur rerum ſublimium ſcientia, non tamen diſtincte ſatis explicatur, quid rerum ſublimium nomine veniat. Deum enim dicimus omnia in mundo feciſſe ſapienter, quatenus talia fecit, ut ſint finibus, quas rebus præſcripſit, conſequendis apta. Ita oculus ſapienter factus dicitur, quatenus ejus ſtructura talis deprehenditur, ut per eam imago viſibilis clare ac diſtincte delineari poſſit. Quicquid ſit, definitio præſens nominalis eſt, atque adeo ſufficit nos hoc vocabulo non aliud quidpiam in ſequentibus indigitaturos. Neque vero verendum eſt fore ut ſapientia cum prudentia confundatur per definitionem noſtram. Suo enim loco, quando virtutes intellectuales expoſituri ſumus, differentiam ſapientiæ a prudentia ſatis luculentam dabimus.

§. 679.

Quoniam ad ſapientiam requiritur finium convenientium determinatio (§. 678); *quo rarius quis in determinando fine a convenientia cum natura ſua aberrat, eo ſapientior eſt.*

Gradus ſapientiæ a finis determinatione pendent.

Triplicem eſſe graduum ſapientiæ fontem ex definitione ipſius intelligitur. In gradibus adeo ſapientiæ æſtimandis ad ſingulos fontes recurrendum, ne per præcipitantiam ſtatuatur.

§. 680.

Ex eadem ratione intelligitur, *ſapientiorem eſſe, qui ſcit diſtinguere inter finem magis vel minus ſibi convenientem.* Dicitur nimirum *finis magis convenire agenti*, ſi plura eidem inſint vel adſint, per quæ intelligitur, cur hunc potius ſibi finem præſtituere debeat, quam alium.

Alius gradus.

Tenendum hic, etſi dicamus finem naturæ agentis convenire debere, non tamen in omni caſu recurrendum eſſe ad ea, quæ agenti per eſſentiam, adeoque conſtanter inſunt, ſed etiam reſpiciendum eſſe ad ſtatum tam internum, quam externum, modo caveatur, ne ſtatus perfectioni entis eſſentiali repugnet. Sed hæc ſufficienter hoc loco explicari nondum poſſunt: lucem affundent principia moralia quoad animam noſtram, principia vero Theologiæ naturalis quoad Deum.

§. 681.

§. 681.

Finis quinam optimus.

Finis optimus dicitur, qui agenti ex aſſe convenit, hoc eſt, qui ceteris præſerendus agnoſcitur, ubi ad omnes determinationes, quæ agenti inſunt, vel extrinſecus ſuperaccedunt, reſpexeris.

Haud facile eſt in dato caſu judicare, quinam finis ſit optimus. Unde qui ſapientiſſimi hominum habentur, ultro profitentur ſibi hunc finem videri optimum, quatenus ſcilicet meliorem non agnoſcunt. Utilis tamen eſt præſens definitio, ut fines rite ſcrutari diſcamus, ne per præcipitantiam a fine meliori aberremus, quam evitare poteramus.

§. 682.

Gradus a mediorum electione pendentes.

Quia ſapientiæ eſt eligere media, quæ ad finem ducunt, ut eodem potiamur (§. 678); *quo rarius quis in eligendis mediis a vero aberrat, eo ſapientior eſt*.

Hactenus expendimus gradus a finis conſtitutione pendentes: ſequuntur nunc alii, qui a mediorum electione pendent. Atque hic ſecundus graduum fons eſt. Media videri poſſunt, quæ non ſunt, quemadmodum hominibus ſæpiſſime evenire ſolet. Quodſi ergo iis utamur, finem, quem intenderamus, non conſequimur: id quod defectum ſapientiæ arguit. Minor autem ei ſapientia eſt, qui defectus experitur crebriores, quam qui rariores.

§. 683.

Gradus alii.

Ex eadem ratione intelligitur, *ſapientiorem eſſe debere, qui media eligit ad finem conſequendum magis apta, quam minus apta*: id quod evidentius hoc modo patet. Finis, quem intendimus, plerumque multa involvit. Atque ideo *magis* dicitur *conſequi finem*, qui plura ex iis conſequitur, quam qui pauciora. Jam cum finis conſequendi gratia agamus (§. 932 *Ontol.*), omnia ea intendimus, quæ in eodem involvuntur, & media non ſunt talia, niſi quatenus per ea actum conſequuntur, quibus finis conſtituitur (§. 937 *Ontol.*). Quoniam itaque ſapientes nos probamus, quatenus ſcimus, quid fieri debeat, ut finis ad actum perducatur, conſequenter ut ea actum conſequantur, quibus finis conſtituitur (§. 678); ſi quis eligit media ad finem ex parte conſequendum tantummodo apta, is defectum illius ſcientiæ, conſequenter ſapientiæ, prodit. Quamobrem cum defectus tanto ſit major, quo minus finem conſequitur, tanto minor autem, quo magis eundem conſequitur; ſapientior omnino eſt, qui media eligit ad finem conſequendum magis, quam minus apta.

E. gr. Studioſi in academiam proficiſcentis finis eſt præparatio ad futurum vitæ genus, quod ſibi elegit, veluti ut eccleſiæ miniſtrum fidelem agat. Cum multa ad hunc finem requirantur, fieri quidem poteſt ut aliquibus potiatur, non autem omnibus. Quatenus igitur hoc pendet a mediorum electione, eatenus ſe magis minuſve ſapientem probat.

§. 684.

Finem ex aſſe quinam conſequatur.

Ex aſſe dicitur agens *conſequi finem*, ſi vi mediorum ad actum perducantur ea omnia, quibus conſtituitur.

Ita ſtudioſus in academiam profectus ex aſſe conſequitur finem ſuum, ſi ad miniſterium v. gr. eccleſiaſticum ita ſeſe præparat, ut nullus concipi poſſit actus, cui peragendo, prout decet, non ſit aptus. Magna plerumque ſcientia opus eſt, ut finem adæquate præcognoſcas, & major adhuc ſuperaccedere debet, ut medium ex aſſe eidem conveniat. Utile tamen eſt noſſe, quænam in electione mediorum ſint tenenda, ne in iis deficere ſapientiam noſtram experiamur, quæ utique erant in poteſtate, modo animum ad ea advertiſſemus: id quod de omni ſapientiæ theoria notandum.

§. 685.

§. 685.

Media per ambages ad finem ducunt, ſi finis conſequendi gratia fiunt, quæ omitti poterant, vel ſi paucioribus factis finem conſequi datur: *via breviſſima ad finem ducunt*, ſi finis conſequendi gratia non fit, quod omitti poterat, ſeu ſi nonniſi ea fiunt, quibus poſitis demum ponitur finis.

Media per ambages & via breviſſima ad finem ducentia.

Ne in applicatione aberremus, probe perpendenda ſunt in dato caſu, quænam ſint ea, quibus finis conſtituitur, ut intelligatur, quid fieri debeat, ſiquidem ex aſſe eundem conſequi velis. Etenim ſi finis penitus non intelligatur, ambages videbuntur, quæ non ſunt, & opinione viæ breviſſimæ a fine ex aſſe conſequendo aberrabis.

§. 686.

Sapientior eſt, qui via breviori ad finem tendit, quam qui per ambages incedit. Qui enim per ambages ad finem tendit, is ejus conſequendi gratia facit, quæ omitti poterant, adeoque conſequi poterat finem, ſi ea non feciſſet, vel paucioribus factis fine quæſito potiri poterat (§. 685). Cum igitur non alia eſſe poſſit ratio, cur ſuperflua faciat, quam quod ea ad finem conſequendum neceſſaria exiſtimet, nec alia eſſe queat ratio, cur operoſius finem conſequi ſtudeat, quem multo minore opera obtinere poterat, quam quod media ſimpliciora dari ignoret; inceſſus per ambages in utroque caſu ignorantiam & in priori errorem in mediorum electione arguit: quod cum ſapientiæ contrarietur (§. 679); ſapientior utique eſt, qui via breviori ad finem tendit, quam qui per ambages incedit.

Alius ſapientiæ gradus.

Sapientia humana plerumque hoc defectu laborat, ut per ambages incedamus, & ſi via breviori utamur, caſui magis, quam ſapientiæ tribuendum: id quod attentus actionum humanarum ſerutator facile obſervabit.

§. 687.

Si quis juxta finem primarium alium adhuc ſecundarium ſimul conſequi ſtudet, ac ideo facit, quod finis primarii ſolius conſequendi gratia non facit; is per ambages non incedit. Etenim qui una cum fine primario alium adhuc ſecundarium ſimul conſequi ſtudet, is ea utique facere tenetur, quæ fieri oportet, ut fine utroque potiatur. Quamobrem etſi faciat, quæ ad finem primarium conſequendum neceſſaria non ſunt, cum tamen fieri debeant, ubi finem ſecundarium ſimul conſequi volueris *ex hypotheſi*; per ambages quod incedat dici haud quaquam poteſt (§. 685).

Cautio in dijudicandis ambagibus adhibenda.

Propoſitio hæc maximi momenti eſt. Etenim in Theologia naturali nixi principio de via breviſſima ſapientiæ indice oſtendemus, Deum in rerum natura ad finem via breviſſima tendere, & in Teleologia ex via, qua natura ad finem tendit, ſapientiam Dei a poſteriori probaturi & confirmaturi ſumus. Jam eum in natura rerum infiniti ſint fines, qui miris modis invicem implicantur; haud raro accidit, ut non attentis finibus ſecundariis reſpectu ſolius primarii pro ambagibus habeantur, quæ non ſunt. Neceſſe igitur eſt, ut ambages apparentes a veris diſcernere diſcamus: quo propoſitio præſens conducit. Ea igitur ut rectius intelligatur, communi quodam exemplo eandem illuſtrare lubet. Ponamus Mevium mercatorem ad nundinas Francofurtenſes inſtante feſto paſchatis excurſurum a via ordinaria, quæ ob brevitatem electa, deflectere & longiorem eidem præferre, ſed eo fine, ut amicum quendam ſuum in oppido non procul a via ordinaria ſito commorantem inviſat, eum non inviſurus, niſi iter ad nundinas faceret; is per ambages iter facere dicendus non eſt: etenim quamvis via breviori Francofurtum pervenire poterat, non tamen idem adhue fieri poterat, ubi amicum ſuum ſimul inviſere debebat, ut adeo juxta finem primarium, qui eſt acceſſus

ad nundinas, ſimul potiretur ſecundario, qui eſt viſitatio amici. Antequam igitur judicium fieri poſſit, utrum per ambages, an via breviſſima ad finem tendatur; fines omnes ab agente ſimul intenti perſpecti nobis eſſe debent. Id vero præterea notandum eſt, viam breviſſimam non cognoſci ex eo, quod ceteris, quas cognoſcimus, ſit brevior; ſed accurata demonſtratione evincendum eſſe, quod impoſſibile ſit dari viam aliam breviorem, quæ vel ad finem primarium ſolum, quem unice intendimus, vel ad ſecundarios ſimul conſequendum, quos una intendimus, ducat.

§. 688.

Gradus ſapientiæ a finiũ ſubordinatione pẽdentes.

Quo plures fines particulares ſibi invicem ita ſubordinantur, ut propiores ſint media remotiorum; eo ſapientia major. Ad ſapientiam enim quoque ſpectat finium particularium ſubordinatio per modum mediorum ad finem (§. 678). Quamobrem cum pars ſapientiæ difficillima ſit hæc ſubordinatio, utpote quæ ceteras, nempe finium & mediorum electionem ſupponit; nemo non videt, quod ſapientiorem ſeſe præſtet, qui plures fines particulares ſibi invicem ſubordinare valet, quam qui de hac ſubordinatione aut prorſus non cogitat, aut ſaltem raro cum ſucceſſu.

De hac finium ſubordinatione adeo parum cogitant homines, ut propemodum res inaudita videatur, cum tamen ſit quod in ſapientia maxime ſublime deprehenditur, ut adeo hoc inprimis nomine ſapientia rerum ſublimium ſcientia dici mereatur, ſi eam elogiis ornare decreveris. Habes vero hic tertium graduum ſapientiæ fontem, qui magna nobis ac præclara in moralibus pollicetur.

§. 689.

Sapientia quænã ſumma.

Sapientia abſolute ſumma atque perfectiſſima eſt ſcientia conſtituendi fines optimos, eligendi media, quæ certo & via breviſſima ad eosdem ducunt, & quibus fines ex aſſe conſequi datur, finesque omnes particulares ita ſibi invicem ſubordinandi, ut remotiorum media ſint propiores & omnes tandem ſimul medium finis ultimi. Etenim ſapientia triplicem ſcientiam involvit, nempe finium determinationem, mediorum electionem & finium ſubordinationem (§. 678). Quamobrem cum quoad finium determinationem ſapientiorem ſe probet, qui finem ſibi magis convenientem a ceteris diſtinguit (§. 680) & quo minus in determinando fine ab iſta convenientia aberrat (§. 679); quoad mediorum vero electionem, quo rarius in iis eligendis a fine aberrat (§. 682), quo magis apta ad finem conſequendum eligit (§. 683) & quo rarius per ambages ad finem tendit (§. 686); quoad finium denique ſubordinationem, quo plures particulares ita ſibi invicem ſubordinare ſtudet, ut propiores ſint media remotiorum (§. 688): major ſane ſapientia concipi in agente nequit, quam ubi is non alium ſibi præfigit finem, quam quem ſibi ex aſſe convenire novit, adeoque optimum (§. 681), hincque in conſtituendo fine ab iſta convenientia nunquam ne tantillum quidem aberrat; qui non eligit media niſi certo & via quidem breviſſima ad finem ducentia & quibus finem ex aſſe conſequitur; qui denique fines omnes particulares ſibi invicem ita ſubordinat, ut remotiorum media ſint propiores, omnes denique ſimul medium ex aſſe conſequendi finem ultimum. Scientia igitur, qua agens ad iſtiuſmodi finium determinationem atque ſubordinatio-

dinationem mediorumque electionem aptus efficitur, abſolute ſumma eſt, ac proinde talis etiam ejus ſapientia (§. 678). *Quod erat unum.*

Et quoniam fines omnes cum qualitatibus agentis conveniunt, media vero exacte finibus reſpondent, & fines omnes ſimul ſumti tandem ad ultimum tendunt; tantus hic eſt in tanta finium & mediorum varietate eum qualitatibus agentis & inter ſe conſenſus, ut majorem concipi repugnet (§. 503 *Ontol.*). Quamobrem cum magnitudo perfectionis ex convenientia finis cum agente, mediorumque cum fine, ac finium ſubordinatione æſtimetur (§. 519 *Ontol.*); quam abſolute ſummam evicimus ſapientiam, eandem quoque eſſe omnium perfectiſſimam, quæ concipi poteſt, abunde patet. *Quod erat alterum.*

Notio ſapientiæ ſummæ maximam in Theologia naturali habet utilitatem, ubi evincendum eſt Deo competere ſapientiam abſolute ſummam, ſeu eſſe ens omnium ſapientiſſimum. Cumque hoc univerſum pendeat a ſapientia Dei, eadem inſervit plurimum cognoſcendæ intimius dependentiæ hujus univerſi a Deo, & ideo in Teleologia notionis directricis munere fungitur, ut ſapientiam Dei ex operibus naturæ ſcrutemur. Et quoniam non minus regnum gratiæ, quam naturæ a ſapientia Dei pendet; eadem notio nos manuducit non modo ad ſcrutandam ſapientiam Dei, ſed alia quoque ejuſdem attributa, ubi inquirimus qualem ſe Deum per œconomiam gratiæ probaverit. Uſus alios ſilentio prætereo: ſufficiunt dicta ad excitandam attentionem eorum, qui excitatione opus habent, ne in utilibus percipiendis perfunctoria opera utantur.

§. 690.

Quoniam nemo non in ſemetipſo experitur, quod ſæpius finem intendat, ſibi parum convenientem, & eum præferat, qui minus altero ſibi convenit; quod frequenter admodum in eligendis mediis a fine aberret & media ad finem conſequendum minus apta præferat melioribus, & quam raro finem ex aſſe conſequatur, quam ſæpe per ambages ad eundem tendat; quod denique de ſubordinatione finium particularium per modum mediorum ad remotiores tandemque ad ultimum ne cogitemus quidem: ultro unuſquiſque concedere tenetur, *animam ſapientia ſumma non eſſe inſtructam, ſed longiſſimo potius intervallo ab eadem diſtare* (§. 689). *Anima ſapientia ſumma caret.*

Patebit hoc multo evidentius, ubi in Theologia naturali docuerimus, quænam ſint rationes, cur Deo ſapientia ſumma conveniat. Etenim tum palam erit, ſapientiam ſummam in hominem ne quidem cadere poſſe. Imo haud difficulter tum oſtendetur, impoſſibile eſſe ut ſpiritus quidam finitus, quantæcunque tandem perfectionis fingatur, ſumma ſapientia gaudeat.

§. 691.

Sapientia humana quoad ſingulas ejus partes admodum limitata eſt. Sapientia tria involvit, ſcilicet finis determinationem, mediorum electionem & finium particularium ſubordinationem (§. 678). Oſtendendum itaque eſt ſapientiam humanam tam quoad finium determinationem & ſubordinationem, quam quoad mediorum electionem limitatam eſſe. *Limitatio ſapientiæ humanæ.*

Experientia comprobatum, nos ſæpius finem intendere, qui nobis parum convenit, nec inter fines diſtinguere, qui magis vel minus conveniunt. Quamobrem cum quis eo ſapientior ſit, quo rarius in determi-

nanda finis cum natura ſua convenientia a vero aberrat (§. 679), ac præterea ſapientior exiſtimandus ſit, qui ſcit inter fines ſibi magis vel minus convenientes diſtinguere, quam qui idem neſcit (§. 680); animam hominis quoad finis determinationem admodum limitatam eſſe palam eſt (§. 468 *Ontol.*).

Similiter ſæpius eligimus media, quæ a fine nos abducunt, ad quem ducere debebant, & fere nunquam finem ex aſſe conſequimur, quem intenderamus, media ad eundem conſequendum minus apta melioribus præferentes, imo ſæpiſſime per ambages ad finem contendimus. Quamobrem cum quis eo ſapientior ſit, quo rarius in eligendis mediis a fine aberrat (§. 682), & ſapientiorem ſe probat, ſi media eligit ad finem conſequendum magis, quam minus apta (§. 683), nec per ambages ad finem contendit (§. 686); animam hominis quoad mediorum electionem admodum limitatam eſſe conſtat (§. 468 *Ontol.*).

Denique pro certo & explorato habemus nos de finium legitima ſubordinatione ne cogitare quidem, nedum multum in eadem proficere. Quamobrem cum eo major ſit ſapientia, quo plures fines particulares legitime ſubordinare novimus (§. 688); ſapientiam humanam quoad finium quoque ſubordinationem admodum limitatam eſſe liquet (§. 468 *Ontol.*).

Quoniam itaque anima humana limitata eſt quoad finium determinationem, quoad mediorum electionem & quoad finium ſubordinarionem *per demonſtrata*; quoad ſingulas ejus partes admodum limitata eſt (§. 678).

Limites ſapientiæ humanæ diſtincte agnoſcere utiliſſimum eſt in philoſophia morali, non modo ut caveamus, ne nobis ſapientiores videamur quam ſumus, verum etiam ne incomparanda ſapientia deſiderari patiamur induſtriam noſtram. Qui vero arctos, quibus ſapientia humana coercetur, limites agnoſcit, eoſque cum ſapientia ſumma confert, abunde convincitur haud quaquam repugnare, ut ſpiritus anima humana longe ſapientiores diverſo gradu exiſtant.

§. 692.

Neminem in omnibus eſſe ſapientem.

Nemo hominum in omnibus eſt ſapiens. Ponamus enim hominem in omnibus eſſe ſapientem. Quoniam ſapiens actionibus ſuis liberis fines naturæ ſuæ convenientes præſcribit & media ad eos ducentia eligit, fineſque particulares ita ſibi invicem ſubordinat, ut propiores fiant media remotiorum (§. 678): nunquam in fine determinando a vero aberrabit, nec media eliget, quæ ad finem parum ducunt, nec finem, quem intendit, ultimo per intermedios alios ſubordinare negligit. Enimvero domeſtica experientia convincimur, nos in fine determinando ſæpiſſime a vero aberrare, fine prout decet determinato eligere media, quæ ab eodem nos abducunt, & de finium ſubordinatione vix unquam cogitare. Plures adeo occurrunt caſus, quibus nos ſapientes minime probamus, etiam quando nos ſapientes præſtare intendimus, ut taceam caſus plurimos, quibus defectum ſapientiæ ultro agnoſcimus. Nemo itaque hominum in omnibus eſt ſapiens.

Idem

Idem etiam directe oſtenditur. Qui ſapientem ſe probare voluerit, is in dato quolibet caſu judicare debet, num finis ſibi conveniat, quænam ſint media ad eundem conſequendum apta, & quomodo finis datus ultimo per alios intermedios ſubordinari debeat (*§.* 678). Quoniam ex iis, quæ de fine dato cognoſcit, colligere debet, num ſibi conveniat; opus eſt aliquo principio generali, vi cujus hæc infertur concluſio: Finis datus mihi convenit (§. 49 *Log.*). Et eodem modo patet, ut quis porro inferat, finem datum per hæc media certo & ex aſſe conſequi licere, vel probabile eſſe ut finem datum per hæc media conſequamur, ſi non ex aſſe, ſaltem ex parte, denuo opus eſſe principio aliquo generali. Neque minus idem liquet de ſubordinatione finis dati. Enimvero nemo non novit ſibi in omnibus, quæ obtingere poſſunt, negotiis principia iſtiuſmodi univerſalia non eſſe, pleriſque tantummodo imitantibus alios vel ſemetipſos in caſibus, quos aliis antea obviis ſimiles utcunque judicant, ut ſucceſſus ſæpius fortunæ magis, quam ſapientiæ ſit tribuendus. Deficit adeo illa ſcientia, quæ ad ſapientiam requiritur in multis caſibus, utut in quibuſdam non deficiat. Quamobrem nemo in omnibus ſapiens eſſe poteſt.

Etſi pervulgatum ſit, neminem in omnibus eſſe ſapientem; cum tamen vulgo non diſtincte cognoſcatur, ſapiens in omnibus exiſtimatur, qui in quibuſdam ſe ſapientem probavit. Enimvero qui novit, quanam ſcientia inſtructus quis eſſe debeat, ut ſapientem in aliquo negotio ſeſe probet; is non modo propriis viribus nimium non confidet, ſed nec in eorum conſilio fiduciam collocabit, quibus ſapientia in dato caſu non magis, quam ſibi favet, utut in aliis negotiis ſapientiæ laude merito ſuo emineant.

§. 693.

Spiritus ſapientiæ capax eſt. Sapiens enim fines naturæ ſuæ convenientes & media ad eos ducentia eligit, fineſque particulares ita ſibi invicem ſubordinat, ut propiores fiant media remotiorum (§. 678). Neceſſe igitur eſt ut judicet, finem datum naturæ ſuæ ſive mediate, ſive immediate convenire, hæc media ad eundem ducere & ad eum conſequendum aliis eſſe magis apta, finem denique datum habere ſeſe ad finem alium ulteriorem per modum medii ad finem, ſeu eſſe medium conſequendi finem ulteriorem. Neceſſe igitur eſt, ut ex iis, quæ de fine cognoſcit, judicet qualis is ſit, & ut in promptu ſit univerſale quoddam principium, talem finem naturæ ſuæ vel mediate, vel immediate convenire, cujus applicatione enaſcitur judicium, finem datum ſibi convenire. Convenientiam ergo finis cum natura ſua ratiocinando cognoſcit (*§.* 50 *Log.*). Similiter opus eſt principio aliquo generali, cujus applicatione enaſcitur judicium, ad hunc finem conſequendum his opus eſſe mediis: nec minus tali principio opus eſt, ut perveniatur ad judicium, hunc finem eſſe medium alterius finis conſequendi. Denuo igitur ad judicia iſta pervenitur ratiocinando (*§. cit. Log.*). Quamobrem ſapientiæ locus non eſt ſine operationibus intellectus, conſequenter ea non cadit niſi in ens intellectu præditum. Enimvero

Cur ſpiritus ſit ſapientiæ capax.

vero

vero ſpiritus omnis intellectu prædictus eſt (*§. 643*). Quare fieri poteſt ut ſit ſapiens, ſeu, quod perinde eſt, ſapientiæ capax eſt.

Propoſitio præſens variis adhuc modis aliis demonſtrari poterat, veluti ex eo, quod ſapientia ſit ſcientia (§. 678), quæ cum habitum demonſtrandi ſupponat (§. 594 *Log.*), ſine intellectu concipi nequit (§. 551 & ſeqq. *Log.*), adeoque non cadere poteſt niſi in ens intellectu præditum, conſequenter in ſpiritum (§. 643): enimvero non opus eſt, ut propoſitionem vel per notiones confuſas claram pluribus modis probemus. Propoſitiones enim, quæ diſceptationibus obnoxiæ ſunt, pluribus probationibus firmari ſubinde utile eſt, cum alii aliis magis convincantur, adeoque per unam ad aſſenſum compellantur, ad quem per aliam compelli non poterant, etſi hæc denuo magis ſatisfaciat aliis quam altera.

§. 694.

Spiritus limitatus cur non ſit perfectiſſimus.

Nullus ſpiritus limitatus perfectiſſimus eſſe poteſt. Spiritus enim cum intellectu & voluntate gaudeat (§. 643), ſi limitatus fuerit, intellectum & voluntatem limitatam habere debet (*§.* 468 *Ontol.*). Quamobrem cum ſpiritus perfectiſſimi intellectus illimitatus ſit (§. 652), ejuſdem quoque voluntas illimitata eſſe debeat (*§. 653*); ſpiritus limitatus perfectiſſimus eſſe nequit.

§. 695.

Spiritū limitatum eſſe finitum.

Omnis ſpiritus limitatus finitus eſt. Quoniam enim limes eſt id, ultra quod nihil amplius in re concipere licet ad eandem pertinens (*§.* 468 *Ontol.*), non eſt niſi privatio ulterioris realitatis, ſeu negatio ejus, quod eidem per ſe non repugnat. Quamobrem cum ſpiritus intellectu & voluntate gaudeat (*§.643*); de intellectu neganda ſunt pariterque de voluntate ſpiritus limitati, quæ intellectui & voluntati qua tali ſeu in ſe conſiderato non repugnant. Spiritui itaque limitato tribui nequeunt omnia, quæ vi intellectus & voluntatis poſſibilia concipiuntur. Neceſſe adeo eſt ut ſucceſſive certo ordine ex iis, quæ poſſibilia ſunt, actum conſequantur. Quamobrem cum ſpiritus limitatus ſtatus ſuos ſucceſſive conſequatur, quos actu habere poteſt (§. 705 *Ontol.*); finitus eſt (§. 837 *Ontol.*).

Finitum & limitatum vulgo pro ſynonymis habentur, adeoque mirabuntur nonnulli, cur hic demum probetur, ſpiritum limitatum eſſe debere finitum. Enimvero cum *ens illimitatum* ſit, cujus determinationes eſſentiales reſpuunt limites, adeoque *ſpiritus illimitatus* dicendus ſit, cujus intellectus & voluntas omnem limitem reſpuunt; ens autem infinitum reale a finito reali in oppoſitione ad infinitum & finitum mathematicum, quod imaginarium eſt (§. 805 *Ontol.*), ita diſcreverimus, quod infinitum habeat omnia ſimul, quæ eidem actu ineſſe poſſunt (§. 838 *Ontol.*), finitum vero eadem non niſi ſucceſſive experiatur (§. 837 *Ontol.*): nobis utique oſtendendum erat ex limitatione intellectus & voluntatis conſequi finitudinem ſpiritus. Quodſi vero quis malit ens finitum & limitatum pro ſynonymis habere & vel ex limitatione deducere, quod ſucceſſive ſtatus ſuos poſſibiles experiatur, vel contra ex ſucceſſione ſtatuum diverſorum inferre limitationem determinationum eſſentialium; nos minime repugnantes habebit.

§. 696.

Cur non plura de ſpiritibus tradantur.

Cum ſolo rationis lumine uſus definire nequeam, an ſpiritus finiti præter animas noſtras dentur alii (*not. §. 657*), quæ vero Scriptura Sacra magiſtra diſcimus, ad forum Theologorum ſpectent, nec temere in philoſophiam inferri debeant; noſtrum quoque non eſt inquirere, num ſpiritus finiti, quos angelos dicit Scriptura, habeant corpora & quomodo ipſorum

perce-

perceptiones motibus in corpore factis ac viciſſim motus corporis volitionibus conſentiant; multo minus autem noſtrum eſt inquirere in differentiam ſpirituum bonorum & malorum, quam Scriptura Sacra ſatis perſpicue exponit. Defectus philoſophiæ ex Scriptura Sacra ſupplet Theologus & ubi philoſophus ad amplificandum ſcientiam Scripturæ Sacræ lectioni ſeſe tradit, ipſemet Theologi perſonam induit, quatenus inde petit lumini rationis impervia. Et quamvis philoſophus, qui idem chriſtianus eſt, in iis, quæ ad forum philoſophicum ſpectant, acquieſcere non debeat; conſultum tamen eſt, ut quæ ad Theologiam ſpectant a philoſophia ſeparet, tum ut facilius appareat philoſophiæ cum Theologia, ſeu rationis ac revelationis conſenſus, tum ut abſque ulla difficultate innoteſcant, quænam ſint rationi impervia & quæ Theologia habeat ſublimiora philoſophicis, & quoſnam defectus in philoſophia ſuppleat. Hæc vero qui diſtincte exponere debet, ut animo comprehendantur, quem evidentia ſua percellunt, & Theologus, & Philoſophus eſſe debet. Unde vel me tacente perſpicient acutiores, quam ſit utile Theologum eſſe philoſophum, quamvis adhuc rationes complures aliæ ſuperſint, quæ idem ſuadeant.

CAPUT II.

De Animæ ortu, unione cum corpore & immortalitate.

§. 697.

Creationis definitio.

CReatio appellari ſolet productio ex nihilo, ſeu non præexiſtente.

Sumimus vocabulum creationis in ſignificatu, quem habet, primario: ſit ita quod in Theologia alios quoque ſignificatus obtineat, quos hic ſcrutari noſtrum non eſt. Quoties enim nos vocabulo creationis utemur, toties eum, non alium ſignificatum eidem tribuemus, quam quem fert definitio. Poteramus in Pſychologia termino creationis prorſus abſtinere, niſi idem in doctrina de ortu animæ jam dudum eſſet receptus. Ceterum cum productionem ex nihilo alibi jam explicaverimus (§. 690 *Ontol.*); relegenda hic ſunt, quæ ibidem traduntur.

§. 698.

Qualis eſſe poſſit ortus animæ.

Si anima humana oritur, oriri aliter nequit, quam per creationem. Etenim anima humana ens ſimplex eſt (§. 48). Quamobrem ſi oritur, adeoque exiſtere incipit, cum antea non exiſteret (§. 541 *Ontol.*), conſequenter contingenter exiſtit (§. 294 *Ontol.*); ex nihilo produci debet (§. 691 *Ontol.*), atque adeo aliter oriri nequit niſi per creationem (§. 697).

Quod anima humana orta fuerit, nec neceſſario exiſtat, in Theologia demum naturali demonſtrabimus, ubi exiſtentiam Dei demonſtraturi ſumus. Quoniam enim arduum quid eſt exiſtentiæ Dei demonſtratio, præſtat principia propiora, quibus indiget, ibidem ſtabiliri, quam eadem aliunde ſupponere, ne negligentia lectoris impatientiæ comes obſit aſſenſui.

§. 699.

Digitized by Google

§. 699.

Creatiani quinam dicantur.

Creatiani appellantur, qui ortum animæ per creationem defendunt.

Nomen hoc in philoſophia hodie receptum. Cum enim ſuperiori ſeculo de ortu animæ controverſiæ agitarentur inter Theologos & philoſophos Jenenſes atque Wittebergenſes, quorum illi animæ creationem, hi ejuſdem per traducem propagationem defendebant, Jenenſes Creatiani appellati fuere. Sententia vero de creatione animarum jam in primitiva Eccleſia recepta fuit, quemadmodum ex iis apparet, quæ *Hieronymus* in epiſtola ad Marcellinum & Anapſychiam Oper. tom. IV. par. II. pag. 642 edit. *Joannis Martinæi*, & *Auguſtinus* de libero arbitrio lib. 3. c. 21 de variis ſententiis circa ortum animarum annotarunt. Suos quoque inter Scholaſticos defenſores nacta eſt animarum creatio, quos inter ſolum *D. Thomam* commemoraſſe ſufficiat. Ubi vero animas a Deo creari ſtatuis, duplex eſt de ejus creatione quæſtio, ſcilicet num in prima ſtatim creatione conditæ fuerint, an vero tum demum creentur, quando corpus in utero formatur: de qua in ſequentibus dicemus. Vulgo *Creatiani* defendunt tum demum creari animas, quando infans in utero vitam hominis vivere incipit. Unde difficultates jam in primitiva eccleſia contra creationem animarum motæ fuere ob propagationem peccati originalis, cum Deus videatur animas creare peccati hujus labe infectas, quas ab eadem immunes creare poterat. Enimvero an difficultates hæ ſint veræ, an tantummodo apparentes, ſine principiis Theologiæ naturalis intelligi nequit. Eas igitur in præſenti ſeponimus.

§. 700.

Impoſſibilitas propagationis animæ per parentes.

Si anima humana oritur, a parentibus cum corpore generari nequit. Si enim anima a parentibus propagaretur, aut anima infantis oriretur ex animabus parentum, aut ex materia ſeminis, unde corpus generatur. Quoniam animæ ſunt ſubſtantiæ ſimplices (§. 48), anima infantis ex parentum animabus oriri nequit (§. 688 *Ontol.*). Cumque præterea materia ſeminis, unde corpus generatur, ſit extenſa (§. 141 *Coſmol.*), adeoque partibus conſtet (§. 549 *Ontol.*), conſequenter ens compoſitum ſit (§. 531 *Ontol.*); nec anima infantis ex materia ſeminis, ex quo corpus generatur, oriri poteſt (§. 687 *Ontol.*). Patet itaque animam, ſiquidem eam oriri ſupponas, a parentibus cum corpore generari non poſſe.

Impoſſibilitatem generationis animæ a parentibus factæ urgent *Creatiani* pro ſtabilienda ſua hypotheſi. Supponunt enim aut animas propagari debere per generationem, ubi hodie demum oriuntur; aut a Deo creari. Quamobrem ſublato primo alterum ponendum. Fuere tamen, qui hunc animæ humanæ ortum defenderunt rationibus magis theologicis, quam phyſicis permoti, quod ſcilicet exiſtimarent, ſic propagationem peccati originalis a parentibus ad liberos facilius intelligi, ſimili ſui ſimile generante.

§. 701.

Animæ a parentibus ortus hypotheſi Materialiſtarum conveniens.

In Materialiſtarum hypotheſi anima a parentibus cum corpore generatur. Materialiſtæ enim animam pro ente materiali habent (§. 35), quale corpus eſt. Quamobrem cum extra dubium ſit, corpus generari a parentibus & generationem pendere a ſemine maris in uterum ejaculato & ovulo matris eodem fœcundato, quemadmodum in Phyſica luculentius docebimus; quin anima ex hypotheſi Materialiſtarum a parentibus una cum corpore generari debeat, nemo non videt.

Simplicitas animæ obſtat, quo minus cum corpore per generationem a parentibus propagetur (§. 700). Quamobrem cum Materialiſtæ ſimplicitatem animæ tollant, nihil amplius obſtat, quo minus una cum corpore ex præexiſtente aliqua materia oriatur citra productionem ex nihilo (§. 542 *Ontol.*), ſeu creationem (§. 698). Sane Materialiſtis debetur hypotheſis de ortu animæ a parentibus per generationem. Hinc inter Eccleſiæ primitivæ

Patres

Digitized by Google

Patres *Tertullianus*, quem Materialiſtam fuiſſe conſtat, hanc animæ originem defendit. Rationem hanc reddit ipſe *Auguſtinus* epiſt. 109. Tom. 2. Oper. pag. 535 edit. anni 1700. Cum enim ſententiam *Tertulliani* & ſequacium recenſuiſſet, in hæc tandem verba erumpit: *Tertullianum* hoc ſomniaſſe (quod ſcilicet animæ ex corpulentis ſeminibus oriantur) mirandum non eſt, qui etiam ipſum creatorem Deum non eſſe niſi corpus opinatur. Sunt equidem qui *Tertullianum* ab errore Materialiſtarum liberaturi contendunt, ipſum per corpus ſubſtantiam intellexiſſe: enimvero hæc detorta explicatio *Hieronymi* & *Auguſtini* teſtimoniis parum conſentit, nec hypotheſi de animæ origine convenit. Diſcimus hinc potius in Eccleſia primitiva ob hypotheſes philoſophicas nemini vexas fuiſſe creatas, quamdiu veritates revelatas non rejecit vel in errores deformavit.

§. 702.

Traduciani quinam dicantur.

Generatio animæ a parentibus facta, ſeu ejus ex corpulentis ſeminibus ortus dicitur *Propagatio animæ per traducem*. Et qui propagationem animæ per traducem defendunt, vocantur *Traduciani*.

Propagatio hæc animæ per traducem fieri dicitur a *Tertulliano* & ſequacibus, quia ab anima materiali parentum quid decerpitur, cum ſeminibus utero infundendum, ex quo anima oritur, quemadmodum ſurculus ex arbore decerptus & ſtirpi minori inſertus in arborem excreſcit illi ſimilem.

§. 703.

Propagatio animæ per traducem rejicitur.

Quoniam anima a parentibus una cum corpore generari nequit (§. 700); *ejus per traducem propagatio impoſſibilis* (§. 702).

Nimirum qui falſam Materialiſtarum hypotheſin rejicit (§. 50), propagationem animæ per traducem naturæ animæ repugnare, agnoſcere tenetur (§. 700). Unde mirum non eſt, quod *Auguſtinus*, ut acerrimus peccati originalis contra *Pelagium* defenſor, animæ propagationem per traducem rejecerit, quamvis propagationi peccati originalis faventem: agnovit enim hypotheſin hanc ad Materialiſmum natales ſuos referre, & naturæ animæ ſpirituali eſſe adverſam. Quod vero non defuerint, qui, cum eſſent hoſtes Materialiſtarum & ſpiritualitatem animæ defenderent, Traducianorum tamen caſtra ſecuti ſunt, non alia de cauſa factum, quam quod veritatum inter ſe nexum inſuper habentes, ſententias contradictorias elegerint: id quod in aliis creberrime accidit.

§. 704.

Præexiſtentia animarum.

Animæ præexiſtunt in corpuſculis organicis præexiſtentibus, ex quibus fœtus in utero formatur. Hodie pro certo atque explorato habetur fœtum in utero materno non generari ex maſſa ſeminis rudi atque indigeſta, ſed ex corpuſculo organico præexiſtente, ſive organicum iſtud corpuſculum ſit animalculum ſpermaticum, ſive quodcunque aliud rudimentum fœtus: quod in Phyſicis accuratius diſcutiendum nobis hic perinde eſt. Enimvero quoniam generatio non admittitur niſi ex præexiſtente organico, quia vi corporum ex maſſa rudi & indigeſta, quam chaos dicimus, organicum quid formari concipi nequit; corpuſcula præexiſtentia organica aut neceſſario exiſtunt, ita ut impoſſibile ſit materiam exiſtere alia forma (quæ eſt atheorum impia hypotheſis), aut in primo rerum ortu creata fuere (quod in Theologia naturali evincemus). Jam animæ, tanquam ſubſtantiæ ſimplices (§. 48), itidem aut neceſſario exiſtunt (§. 689 *Ontol.*), aut, ſi oriantur, per creationem oriri debent (§. 698): quod poſterius veritati conſentaneum in Theologia naturali demonſtratur. Quamobrem ſive animas & corpuſcula organica, quæ fœtuum rudimenta continent, neceſſario

Digitized by Google

exiſtere fingas, ſive utramque ſubſtantiam a Deo creatam eſſe in prima rerum creatione ponas; evidens eſt animas humanas præexiſtere debere in corpuſculis organicis, ex quibus fœtus in utero formatur.

Antequam in Theologia naturali evicerimus, animas a Deo ex nihilo fuiſſe productas; de earum ortu certi quid definire non datur. Quoniam vero in demonſtranda immortalitate animæ nobis perinde eſt, ſive animam a Deo creatam, ſive eam ex neceſſitate naturæ ſuæ exiſtere ponas; quænam harum ſententiarum vera ſit non modo methodi gratia hic in dubio relinquimus, verum etiam ea de cauſa, ne immortalitatem animæ in dubium vocare poſſit atheus, ſed eam ſtante impiæ doctrinæ fundamento admittere teneatur: id quod inprimis uſui eſt, ubi quis in atheiſmum fertur opinione ſecuritatis a pœnis ob ſcelera & flagitia poſt hanc vitam juxta Scripturæ Sacræ effata infligendis. Ceterum quod hic ſupponimus, ſi animæ prodeunt per creationem, eas in prima ſtatim rerum origine creatas eſſe, & de corpuſculis quoque ſtamina fœtus continentibus ſumimus, ex principiis Theologiæ naturalis tanto tutius ſupponi poteſt, quanto certius eſt creationem animarum admittere non poſſe vi aſſenſus, quem rationibus extorquemus, niſi eum, qui principia Theologiæ naturalis perſpecta habet. Ibidem vero oſtendemus generaliter, quæ a Deo creata ſunt, ea in prima rerum creatione fuiſſe producta: quæ & communis Theologorum Scripturæ Sacræ conformis ſententia eſt. Animas ante corpora, ſed abſque corporibus extitiſſe, & ob peccatum pœnam ſubituras in corpora detruſas cum Ægyptiis ſtatuerunt *Pythagoras* atque *Plato*. Hanc ſententiam ſuam fecit *Origenes*, ſed eam tanquam doctrinæ revelatæ de propagatione peccati originis adverſam improbarunt S.S. Patres & cum ipſis Theologi orthodoxi. Et ab ea quoque nos ſumus maxime alieni: neque enim quicquam defendere lubet, quod doctrinæ revelatæ contrariatur. Quæ vero in propoſitione præſenti ac ſequentibus inde pendentibus continentur, cum ſententia iſta in eundem ſenſum referri minime debent. Etenim conſtat, *D. Thomam* animarum ortum per creationem aſſeruiſſe, & *Honoratum Fabry* e Societate Jeſu, atque celeberrimum Congregationis Oratoriæ Presbyterum *Malebranchium* generationem corporum ex corpuſculis organicis præexiſtentibus aſſeruiſſe, & prima hæc ſtamina a Deo in prima creatione producta defendiſſe. Doctrinam igitur *D. Thomæ* cum Phyſica virorum celeberrimorum hic connectimus, cum hoc modo evitentur errores de præexiſtentia animarum ante corpus, de peccato earum extra corpus commiſſo, & de earundem in corpora detruſione, ut peccati dent pœnas, conſequenter nihil defendatur, quod a S.S. Patribus ac Theologis ſit improbatum. Quod vero S.S. Patres tantummodo damnaverint hypotheſin de præexiſtentia animarum ante corpus & ſine corpore, ex verbis *Gelaſii* Papæ clariſſime liquet, qui in libro adverſus *Eutychen* & *Neſtorium* de duabus naturis: *Nec initialiter*, inquit, *anima alibi potuit exiſtere, quam in corpore, nec corpus valet conſtare ſine anima*. Recte autem monet *Petavius* in Dogmatibus Theologicis Tom. 3. lib. 3. cap. 10, intelligendum hic eſſe corpus organicum.

§. 705.

Quomodo anima in fœtum immittatur.

Quoniam corpuſcula illa organica, quæ rudimenta fœtus continent, vel cum ſemine maris, vel cum ovulo fœminæ in uterum deferuntur, cum conſtet conceptionem fœtus non aliunde quam ab immiſſione ſeminis maris & delatione ovuli in uterum pendere; *animas cum corpuſculis organicis, quæ fœtus rudimenta continent, in uterum matris deferri patet*.

Quodſi objicias hoc modo dici poſſe, quod anima una cum corpore a parentibus generetur; ad differentiam, quæ inter transformationem corpuſculi organici atque animæ eidem inexiſtentis intercedit, non attendis. Etenim transformatio animæ, de qua mox plura dicemus, ipſa naturæ ipſius vi conſequitur, anima parentum nihil prorſus ad eam conferente: ſed transformatio corpuſculi præexiſtentis organici, ut prodeat corpus humanum, pendet non uno modo a matre, quemadmodum in Phyſicis docebimus. Recolenda hic ſunt, quæ de impoſſibilitate ortus entis ſimplicis ex ſimplici per transformationem diximus alibi (§. 688 *Ontol.*). Præexiſtentiam animarum & philoſophi antiqui, & inter Patres Eccleſiæ *Origenes* aliique eccleſiaſticæ perſonæ aſſeruerunt; ſed diverſos errores ſive theologicos, ſive philoſophicos hypotheſi ſuæ miſcentes. Quamobrem qui ſibi metuunt, ne periculoſi quid ſubſit dogmati de præexiſtentia animarum, propterea quod ab antiquis Eccleſiæ Doctoribus impugnata fuerit; vel præexiſtentiæ animarum tribuunt, quod errori admixto tribuendum

fuerat,

fuerat; vel hominum credulitati obnoxiam habent fidem. Non video quid inde ſequatur, quod vel naturali, vel revelatæ religioni, vel virtuti ſit adverſum, ſi in prima ſtatim rerum creatione animas a Deo ex nihilo productas affirmes una cum ſtaminibus fœtus. Si difficultatem moveat propagatio peccati originalis, ea non a præexiſtentia, ſed a creatione pendet. Sive enim ſumas animas tum demum creari, ubi corpus vivere incipit in utero, eidemque infundi, ſive admittas in prima ſtatim creatione conditas & ſtaminibus fœtus unitas eſſe; eadem urgebitur difficultas, quamvis non pari ſucceſſu. In caſu nimirum poſteriori facilius eam removere licet, quam in priori, quemadmodum ex principiis Theologiæ naturalis de permiſſione mali liquet. Verum eſt animas eſſe ſubſtantias ſimplices, eaſque a Deo fuiſſe creatas: & Scripturæ Sacræ convenit tum creatio, tum quod facta ſit in prima rerum origine. Etenim ab angelis tanquam ſpiritibus, adeoque ſubſtantiis ſimplicibus (§. 658), removet potentiam generandi, quæ adeo neganda quoque eſt ex ipſius mente de animabus, & ideo animarum Deo tribuenda creatio. Jam vero Deus die ſeptimo a creando ceſſaſſe legitur, unde Theologi recte colligunt, quod hodie nil amplius creet, ſeu ex nihilo producat. Scripturæ igitur convenit creatio animarum in prima ſtatim creatione a Deo facta. Non abſimili prorſus modo idem evincitur de primis ſtaminibus fœtuum.

§. 706.

In quali ſtatu anima præexiſtat.

Dum anima in corpuſculo organico præexiſtente, quod fœtus rudimenta continet, aut, ſi ita videtur, in animalculo ſpermatico præexiſtit, in ſtatu perceptionum confuſarum eſt. Si negas; ſit ea in ſtatu perceptionum diſtinctarum. Per legem imaginationis anima producit perceptiones præteritas cum præſentibus partem quandam communem habentes, attentione in communem directa (§. 225). Quod ſi ergo anima, antequam corpori huic unita, præextitit in ſtatu perceptionum diſtinctarum; fieri haud quaquam poterit, quin interdum in tenera præſertim ætate, perceptiones præteritæ reproducantur & memoria nos certos reddat, quod illas jam habuerimus, antequam corpori huic uniremur (§. 175. *Pſychol. empir.*), conſequenter ut ſtatus præexiſtentiæ meminerimus (§. 705 *Ontol.* & §. 226 *Pſychol. empir.*). Enimvero nemo unquam mortalium tale quid obſervavit, ſed in confeſſo potius eſt penes omnes, nos ſtatus præexiſtentiæ neutiquam recordari, imo ne recordari quidem ſtatus, quem in utero experti ſumus, aut dum in cunis vagivimus. Supponi adeo nequit, animam in ſtaminibus fœtus ſeu animalculo ſpermatico præexiſtentem fuiſſe in ſtatu perceptionum diſtinctarum. Neceſſe igitur eſt, quod fuerit in ſtatu perceptionum confuſarum.

Vim hujus argumenti rectius percipit, qui perpendit animam nunc recordari ſtatuum præteritorum, quia eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum & ad perceptiones diſtinctas animum advertit. Quamobrem ubi ceſſat recordatio, ibi quoque ceſſare debet recordationis ratio, propterea quod poſita ratione ſufficiente ponatur etiam id, quod propter eam potius eſt quam non eſt (§. 118 *Ontol.*): Si quis vero principia pſychologica nondum familiaria experitur, quin iiſdem ad aſſenſum trahatur fieri nequit. Obtinet hoc in omni caſu alio, hic tamen in ſpecie inculcandum erat, quod magni momenti ſit principium præſens.

§. 707.

Quales ſint perceptiones animæ in ſtatu præexiſtentiæ.

Quoniam anima eſt in ſtatu perceptionum confuſarum ſeu obſcurarum, ſi perceptiones partiales obſcuræ ſunt (§. 47 *Pſychol. empir.*), conſequenter etiam totalis obſcura eſt (§. 46 *Pſychol. empir.*); ***quamdiu anima in animalculis ſpermaticis ſeu rudimentis fœtus præexiſtit***, hoc eſt, ſi brevius loqui ames, ***in ſtatu præexiſtentiæ, perceptiones nonniſi obſcuras habet.***

Digitized by Google

Equidem non nego fieri poſſe, ut perceptionibus obſcuris admixtum ſit aliquid claritatis; ſed id adeo exiguum eſſe debet, ut ideo perceptiones ex numero obſcurarum eximi & in numerum clararum referri minime mereantur. Patebunt hæc ex ſequentibus, ubi oſtendemus qualem anima in percipiendo typum ſequi debeat in ſtatu præexiſtentiæ. Ceterum in Phyſicis demum definiemus, num ſtatus præexiſtentiæ ſit in animalculis ſpermaticis, an in organicis aliis corpuſculis, quæ fœtus rudimenta continent. In præſente nobis perinde eſt, quodcunque horum ſupponas, modo agnoſcas formationem fœtus in utero non fieri niſi ex præexiſtente organico.

§. 708.

Cur anima apperceptione careat & memoria.

Si perceptiones partiales ſingulæ obſcuræ ſunt, *anima* ſibi rerum perceptarum atque ſui conſcia eſſe nequit (§. 16). *In ſtatu* igitur *præexiſtentiæ rerum perceptarum atque ſui conſcia eſſe nequit*, conſequenter *apperceptione caret* (§. 25 *Pſychol.empir.*), *itidemque memoria* (§. 174. 175 *Pſychol.empir*).

Atque jam ſatis patet, quænam differentia intercedat inter ſtatum animæ præſentem & ſtatum præexiſtentiæ, quorum ſtatuum intermedius quaſi eſt, dum infans ex utero in lucem primum editur. Etenim tum tanta eſt perceptionum partialium claritas, quæ ad ſtatum perceptionum diſtinctarum ſufficit (§. 44. 48 *Pſychol. empir.*); ſed cum anima attentioni nondum adſueta, qua quippe caruit in ſtatu præexiſtentiæ (§. 237 *Pſychol. empir.* & §. 707 *Pſychol. ration.*), plurimum adhuc cum ſtatu præexiſtentiæ commune habet, quatenus ſigillatim perceptibilia actu mentis reflexo nondum diſtinguit.

§. 709.

Cur uſu intellectus & rationis deſtituatur.

In ſtatu præexiſtentiæ anima caret operationibus intellectus & uſu rationis. In ſtatu enim præexiſtentiæ perceptiones nonniſi obſcuras habet (§. 707). Intellectus vero eum ſit facultas res diſtincte repræſentandi (§. 275 *Pſychol. empir.*), quemadmodum ſingulæ quoque ipſius operationes clariſſime loquuntur (§. 330. 343 & ſeqq. §. 354 & ſeqq. *Pſychol. empir.*); in ſtatu præexiſtentiæ operationibus intellectus locus non eſt. *Quod erat unum.*

Conſtat jam porro uſum rationis ſupponere omnes intellectus operationes (§. 456), conſequenter nullum eſſe poſſe rationis uſum, ubi nullus locus eſt operationibus intellectus. Quamobrem cum in ſtatu præexiſtentiæ nullus ſit locus operationibus intellectus (*per num. 1*); nec ullus locus eſſe poteſt uſui rationis, adeoque anima in ſtatu præexiſtentiæ uſu rationis caret. *Quod erat alterum.*

Patet idem a poſteriori. Etenim dum infantes naſcuntur, nulla ſeſe produnt indicia uſus alicujus rationis, imo ne operationum quidem intellectus. Unde colligitur animam operationibus intellectus nondum eſſe adſuetam, nec ullum adhuc feciſſe rationis uſum. Palam igitur eſt in ſtatu præexiſtentiæ eam caruiſſe operationibus intellectus ac uſu rationis.

Mirum videri haudquaquam debet, quod de ſtatu præexiſtentiæ animæ in propoſitione præſente enuntiatur. Etenim ſi homo inter urſos educatur & omnem ſuam vitam cum iis tranſigit in ſylvis; & intellectus caret operationibus, & uſu rationis deſtituitur, utut ad eum ſtatum pervenire poſſit, quo & intellectu, & ratione utatur (§. 461).

§. 710.

Mutatio animæ accidens in for-

Dum fœtus in utero formatur, anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur. Antequam enim fœtus in utero formatur, anima in ſtaminibus præexiſtit ſeu in corpuſculo organico præexiſtente,

ex quo

ex quo ille formatur (§. 704), adeoque in ſtatu perceptionum confuſarum eſt (§. 706). Enimvero conſtat hominem in lucem editum ſibi conſcium eſſe ſuarum perceptionum, aut, ſi mavis, ſui rerumque perceptarum. Fœtus igitur, ubi perfecte formatus in lucem editur, eſt in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 13). Evidens adeo eſt, dum fœtus in utero formatur, animam e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transferri. *matione fœtus.*

Si præexiſtentiam animæ ſupponas, ejus ex ſtatu perceptionum confuſarum ſeu obſcurarum in ſtatum diſtinctarum translatio evidens eſt, ut nihil circa eandem dubii ſupereſſe poſſit. Enimvero majoris momenti videtur quæſtio, quomodo translatio iſta fiat, ne ad potentiam Dei infinitam recurrendum ſit, ſicque præexiſtentia animæ prorſus inutilis evadat, cum non appareat, cur Deus animam immutare potius debeat, quam de novo producere. Neceſſe igitur eſt, ut propoſitionem ſequentem præſenti ſubjungamus.

§. 711.

Translatio animæ e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum naturalis atque ſucceſſiva eſt. Aut enim per eſſentiam animæ poſſibile eſt, ut ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum perveniat, aut non. Ponamus per eſſentiam ejus fieri non poſſe, ut ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum perveniat. Quoniam per eſſentiales determinationes non intelligitur, cur hoc fieri poſſit; nulla in eſſentia continetur ratio, cur fieri poſſit ut ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum perveniat (§. 56 *Ontol.*). Neceſſe igitur eſt ut determinationes eſſentiales, quas habet in ſtatu præexiſtentiæ, mutentur in alias, conſequenter ut anima præexiſtens annihiletur & ejus loco alia producatur: quod cum ſit abſurdum, ponendum utique eſt per eſſentiam animæ poſſibile eſſe, ut in ſtatum perceptionum diſtinctarum ex ſtatu confuſarum perveniat. Quoniam vero omnes animæ actiones (§. 60), & quicquid per facultates ipſius poſſibile eſt, eadem vi actuantur (§. 55); unica illa, quæ animæ eſt (§. 57), vi, in qua & eſſentia (§. 66) & natura animæ conſiſtit (§. 67), e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur. Cum adeo per vim iſtam animæ intelligi poſſit (ſit ita, quod nos idem nondum ſatis diſtincte explicare valeamus), cur anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum pervenire poſſit, & actu perveniat; ratio ſufficiens translationis in ſtatum perceptionum diſtinctarum e ſtatu confuſarum in eadem continetur (§. 56 *Ontol.*). Translatio igitur hæc animæ naturalis eſt (§. 69). *Quod erat unum.* *Quomodo contingat.*

Conſtat vero infantem recens natum, etſi ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum, plurimum tamen confuſioni adhuc obnoxium eſſe, atque ex ea demum ſucceſſive ſeſe extricare & ad uſum intellectus atque rationis pervenire. Quamobrem facile intelligitur, quemadmodum corpus ex ſtaminibus in utero matris ſucceſſive formatur, ita quoque animam ſucceſſive e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transferri. *Quod erat alterum.*

Prior

Prior propoſitionis pars clarior evadet per principia Theologiæ naturalis; poſterior ex ſequentibus, in quibus ſtatus animæ præexiſtentis clarius explicabitur.

§. 712.

Diſpoſitio naturalis in ſtatu præexiſtentiæ ad claras perceptiones.

Animæ humanæ in ſtatu præexiſtentiæ inſunt diſpoſitiones naturales ad perceptiones claras atque diſtinctas. Etenim in ſtatu præexiſtentiæ perceptiones nonniſi obſcuras habet (§. 706), conſequenter quamdiu in corpuſculo organico præexiſtit, ex quo aliquando corpus ipſius formari debet in utero, deficit potentia clare ac diſtincte aliquid percipiendi (§. 704 *Pſychol. ration.* & §. 31. 32. 38 *Pſychol. empir.*). Enimvero dum fœtus in utero formatur, e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur (§. 710), adeoque tum poſſibile eſt per eſſentiam & naturam animæ, ut clare & diſtincte quid percipiat, ſine ulla prævia mutatione intrinſeca, conſequenter animæ jam ineſt potentia clare ac diſtincte quidpiam percipiendi (§. 716 *Ontol.*). Poſſibile igitur eſt in ſtatu præexiſtentiæ, ut potentiam clare ac diſtincte quid percipiendi acquirat anima (§. 170 *Ontol.*). Atque hoc modo patet ineſſe animæ in ſtatu præexiſtentiæ diſpoſitionem ad claras & diſtinctas perceptiones. *Quod erat primum.*

Quoniam vero translatio animæ ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum naturalis eſt (§. 711), diſpoſitio etiam ad clare ac diſtincte quid percipiendum, quæ datur in ſtatu præexiſtentiæ (*vi num. 1*), natura ineſt animæ. Eſt igitur naturalis (§. 426 *Pſychol. empir.*). *Quod erat ſecundum.*

Hinc corruit objectio, quaſi anima humana prodeat ex ſubſtantia ſimplici inferioris gradus, & eadem facilitate anima alicujus bruti fieri poterat, quæ nunc fit anima humana. Qui enim ita ratiocinantur, non ſatis intelligunt, quid ſibi velit principium rationis ſufficientis, quod non admittit mutationes in ente aliquo niſi per determinationes ipſi intrinſecas explicabiles. Etſi cum *Leibnitio* ſumas, quod noſtrum non facimus, monades, quæ ſunt corporum elementa, eſſe in ſtatu perceptionum confuſarum; non tamen ideo in hypotheſi ipſius animæ ex elemento aliquo corporum prodire dicendæ ſunt per transformationem, ut ut hoc modo diſtincte explicari poſſet eductio animæ, tanquam formæ ſubſtantialis hominis, e potentia materiæ, propterea quod monades iſtæ carere debent diſpoſitionibus naturalibus ad clare ac diſtincte quid percipiendum, quibus indutæ ſunt animæ humanæ in ſtatu præexiſtentiæ. Valet hic, quod veteribus dictum: *Non ex quovis trunco fit Mercurius.*

§. 713.

Quomodo potentia clare quid percipiendi acquiratur.

Anima continua perceptionum obſcurarum evolutione, diminuto ſucceſſive obſcuritatis gradu, tandem ad claras pervenit. Quoniam menti non acquiritur, quod eidem nondum inexiſtit, niſi iteratis ſæpius actibus ſpecie vel genere iiſdem (§. 425 *Pſychol. empir.*); nec potentia clare ac diſtincte quid percipiendi acquiri poteſt, niſi iteratis actibus obſcure quid percipiendi, quæ cadunt in animam in ſtatu præexiſtentiæ (§. 706), quatenus ſcilicet jam claritatis quidpiam, utut admodum exiguæ, obſcuris perceptionibus ineſt (§. 33 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum animæ inſit diſpoſitio clare ac diſtincte quid percipiendi in ſtatu præexiſtentiæ (§. 712), adeoque potentiam ipſam acquirit (§. 426 *Pſychol. empir.*), dum e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur (§. 710); neceſſe eſt ut conti-

continua perceptionum evolutione tandem reſultent perceptiones claræ, obſcuritate ſucceſſive imminuta.

Modus hic perveniendi a diſpoſitionibus naturalibus ad potentiam, ſeu, ſi ſtylo ſcholis magis recepto loqui ames, a potentia remota ad proximam in aliis, quæ ab anima acquiruntur, adeo evidens eſt, ut abſonum foret ſibi perſuadere quaſi hic fingantur a natura animæ aliena. Sane non aliter pervenitur ad habitus intellectus, quibus promptus efficitur operationum intellectus uſus. Neque vero mirum videri debet, quod evolutione perceptionum obſcurarum prodire tandem poſſint claræ. Dantur enim diverſi obſcuritatis gradus, qui ſi ſucceſſive diminuantur, continuo propius propiuſque acceditur ad claritatem & claritas primum illuceſcens & ſucceſſive nova incrementa capiens in plenam tandem lucem erumpit. Qui ſatis perpendit, quæ de involutione idearum earumque evolutione in theoria ſuperiori de anima dicta ſunt, is ſucceſſivas mutationes, quibus animà e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum transfertur, optime concipiet.

Succeſſiva trãslatio ex ſtatu perceptionum confuſarũ in ſtatum diſtinctarum.

§. 714.

Hinc denuo patet, quod jam ante (§. 711) probavimus, *animam ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum ſucceſſive transferri.*

Quales ſint iſtæ ſucceſſiones, in ſpecie exponere non licet, cum tanta non ſit noſtra cognitio, ut ad ea penetret, quæ rebus adeo profunde immerſa ſunt. Probabiliter tamen nonnulla patebunt ex mox dicendis.

Lex perceptionum in ſtatu præexiſtentiæ.

§. 715.

Anima in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentat hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in animalculo ſpermatico vel in corpuſculo organico, ſtamina fœtus continente, contingunt. Etenim anima ſibi repræſentat hoc univerſum pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62), vi eſſentiæ (§. 66) & naturæ ſuæ (§. 67). Quamobrem cum corpus organicum, antequam in utero materno formatur aut potius evolvitur, in animalculo ſpermatico vel in corpuſculo organico, ſtamina fœtus continente, lateat, & ſub hac forma præexiſtat, in eodem vero etiam præexiſtat anima (§. 704), atque continuam perceptionum ſucceſſionem in ſtatu præexiſtentiæ experiatur (§. 706); aliud ſane inde colligere non licet, quam animam in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentare hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ corpuſculo illi organico accidunt, in quo anima præexiſtit.

Poteramus hanc propoſitionem ſumere tanquam hypotheſin, atque ex ea rationem reddere eorum, quæ de ſtatu præexiſtentiæ animæ in propoſitionibus anterioribus ſtabilimus: quod ut appareat, idem apertius docere libet in ſequentibus propoſitionibus.

Ratio cur in ſtatu præexiſtentiæ perceptiones ſint obſcuræ & nimis confuſæ.

§. 716.

Si anima in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentat hoc univerſum convenienter mutationibus, quæ in corpuſculo præexiſtente contingunt; perceptiones ejus eam claritatem habere nequeunt, quam nunc habent, nec diſtinctæ eſſe poſſunt, quales nunc ſunt. Corpuſculum iſtud organicum, ex quo per evolutionis quandam ſpeciem formatur corpus infantis in utero, cum ſemine maris in uterum defertur, quemadmodum in Phyſicis oſtendemus. Quamobrem cum in ſemine maris per exquiſitiſſima microſcopia non obſervemus niſi animalcula ſpermatica; corpuſculum præexiſtens aut erit animalculum ſpermaticum, aut aliud corpuſculum eodem minus. Enimvero animalcula ſperma-

ſpermatica tantæ exilitatis ſunt, quam vix concipere mente, nedum imaginari licet, atque adeo patet, quam exiles eſſe debeant materiæ particulæ, quæ impreſſionem quandam in organa iſtorum animalculorum facere iiſque mutationem quandam inducere valent. Et ſi corpuſcula animalculis ſpermaticis minora ſumimus, multo magis idem apparet. Quamobrem cum ipſis deficiant organa, unde pendet claritas (§. 125. *126*) & diſtinctio in percipiendo (§. 127. 129); perceptiones quoque animæ in ſtatu præexiſtentiæ eam claritatem habere nequeunt, qualem nunc habent, nec diſtinctæ eſſe poſſunt, quales nunc ſunt.

Atque ita patet ratio, cur anima in ſtatu præexiſtentiæ non habeat niſi perceptiones obſcuras, quemadmodum ſupra oſtendimus (§. 707).

§. 717.

Cur tranſitus animæ e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum ſit poſſibilis.

In eadem hypotheſi anima ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum perceptionum diſtinctarum naturaliter & ſucceſſive tranſire debet, dum fœtus in utero formatur. Etenim animæ perceptiones conveniunt mutationibus in organis factis *per hypoth.* adeoque dum mutantur organa, mutantur & ipſæ: id quod obtinere debet in omni hypotheſi explicandi commercium animæ atque corporis, conſequenter non minus in ſyſtemate influxus phyſici & cauſarum occaſionalium, quam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ (§. 553). In ſyſtemate nimirum influxus phyſici vis quædam motrix ex corpore in animam tranſit (§. 568) & animam in intuenda idea univerſi dirigit, ut data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt (§. *569*). Quamobrem cum vis illa motrix alia eſſe nequeat, quam quæ motui, in quo ideæ materiales ſenſualibus coexiſtentes (§. 113) conſiſtunt (§. 112), adhæret (§. 137 *Coſmol.*), hic vero motus pendeat a motu organis impreſſo (§. 111); mutatis organis, ut alii imprimantur motus, mutatur quoque vis directrix in animam ex corpore influens, conſequenter etiam percipiendi claritas inde pendens. In ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus in gratiam corporis ita modificat animam, ac ſi corpus in animam influeret (§. 602). Enimvero ſi corpus in animam influit, mutatis organis mutantur perceptiones *per demonſtrata*. Ergo etiam in ſyſtemate cauſarum occaſionalium mutatis organis mutantur perceptiones, Deo ſcilicet animam aliter modificante, quia organis mutatis aliter modificatur corpus. In ſyſtemate denique harmoniæ præſtabilitæ ſeries perceptionum in anima & ſeries motuum in corpore per naturam animæ & corporis conſentiunt (§. *612*). Quamobrem ſi organa corporis mutantur, ut anterior ſeries motuum non amplius ſubſiſtere poſſit, ſed alia prodeat a priori diverſa; animam quoque intrinſece mutari neceſſe eſt, ut alia evadat perceptionum ſeries, quo perpetuus ſeriei utriuſque conſenſus conſervetur. Patet adeo in omni ſyſtemate explicandi commercium animæ atque corporis organis corporis mutatis perceptiones quoque mutari. Jam vero organa corporis mutantur, dum in utero materno ſtamina in corpuſculo præexiſtente la-

tentia

tentia evolvuntur & explicantur, hoc eſt, dum fœtus in utero formatur. Ergo etiam animæ vis percipiendi convenienter immutari, conſequenter anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſire debet. *Quod erat primum.*

Fœtus in utero ſucceſſive formatur, ut adeo organa nonniſi ſucceſſive ſuam conſequantur perfectionem, a quibus perceptiones pendent. Quamobrem cum perceptiones non ante ſint perfecte tales, quam ubi organa fuerint perfecta, ut talis præciſe a tali objecto imprimi poſſit motus (§. 114. 62); vis quoque percipiendi in anima ſucceſſive immutari debet, adeoque tranſitus e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum ſucceſſivus eſt. *Quod erat ſecundum.*

Denique cum anima in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentet hoc univerſum convenienter mutationibus in corpuſculo organico præexiſtente, in quo ipſamet præexiſtit, poſtea vero convenienter mutationibus, quæ in corpore organico in utero materno ex iſto corpuſculo formato obſervantur, in vi autem repræſentativa univerſi convenienter mutationibus in organis quibuſdam corporis factis eſſentia animæ conſiſtat (§. 66) atque natura ejuſdem (§. 67), quarum illam immutabilem eſſe conſtat (§. 300 *Ontol.*); neceſſe eſt iſtiuſmodi mutationem vis perceptivæ per eſſentiam animæ eſſe poſſibilem & per naturam ejus ad actum deduci, qualis accidere debet, dum anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit. Tranſitus igitur iſte naturalis eſt (§. 69). *Quod erat tertium.*

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus in gratiam corporis modificat animam, atque adeo non opus eſt, ut in ipſa anima vis perceptivæ immutatio quædam fiat. Anima enim per ſe indifferens eſt ad quamlibet perceptionem, & tales ipſi ſunt perceptiones, quales Deus in eadem producit (§. 593). Et ſi vel maxime ſyſtema hoc cum theoria ſuperiori in gratiam revocetur, Deus tamen vim animæ dirigere & gradum ejus determinare tenetur in intuenda idea univerſi, ut data claritate percipiantur, quæ mutationem organis inducunt (§. 598). Denuo igitur non opus eſt ut ipſa vis perceptiva aliquam ſubeat mutationem generalem, dum anima ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit, mutationibus particularibus, quæ a voluntate Dei unice pendent (§. 591), generalem quandam in vi perceptiva non præſupponentibus. Apparet adeo, ex hypotheſi animæ in ſtatu præexiſtentiæ ſibi repræſentantis hoc univerſum convenienter mutationibus quibuſdam, quæ in corpuſculo organico contingunt, in quo præexiſtit, theoriæ ſuperiori de anima & theoriæ Phyſicorum modernorum de generatione hominis conſentiente, rationem reddi eorum ſufficientem, quæ de tranſitu animæ præexiſtentis ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum oſtendimus (§ 710. 711. 714).

§. 718.

Qualis ſit mutatio ſtatus perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum.

Dum anima e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit; ſtatum priſtinum retinet & novus eidem ſuperaccedit. Etenim in ſtatu perceptionum confuſarum anima perceptiones partiales nonniſi obſcuras habet (§. 47 *Pſychol. empir.*). In ſtatu perceptionum diſtinctarum perceptiones partiales claræ ſunt (§. 44. 45 *Pſychol. empir.*), aſt non omnes, verum tantummodo immediatæ (§. 196): mediatæ vero obſcuræ ſunt (§. 201). Quoad perceptiones adeo mediatas ſtatum priſtinum retinet anima, quoad

immediatas novus eidem ſupervenit, dum e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum tranſit.

Patet etiam ratio, cur ſtatus priſtinus in totum non mutetur. Etenim cum anima integram ideam univerſi, quam continuo producit (§. 190), in ipſo etiam ſomno (§. 191), integram ſimul intueri (§. 194), adeoque clare percipere non poſſit (§. 193); perceptiones omnes claræ eſſe nequeunt, quæ erant in ſtatu præexiſtentiæ obſcuræ (§. 707). Quoniam itaque per eſſentiam ſuam perceptiones tantummodo claræ ſunt, quæ per mutationes in organo tales eſſe poſſunt (§. *66.* 125), tranſitus vero e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum contingit, dum fœtus in utero formatur (§. 710), conſequenter dum organa, a quibus perceptiones immediatæ pendent, producuntur (§.690 *Ontol.*); dum anima tranſit e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum, priſtinus non mutari poteſt in totum, ſed tantummodo quoad immediatas: manet igitur idem quoad mediatas.

Cum in ſomno ceſſet uſus organorum ſenſoriorum, a quo perceptiones immediatæ pendent; nullæ quoque animæ ſunt perceptiones claræ, atque adeo ſolus exiſtit ſtatus perceptionum obſcurarum, qualis erat ſtatus præexiſtentiæ: ſit ita quod pro conditione organorum in corpuſculo præexiſtente, aliquid claritatis adfuerit, quod tamen adeo exiguum cenſeri debet, ut ad apperceptionem non ſufficiat.

§. 719.

Quomodo anima ſeſe habeat ad corpus ipſi uniendū.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima hæc non potuit uniri, niſi huic corpori per ipſam utriuſque ſubſtantiæ eſſentiam atque naturam animæ: in ſyſtemate influxus phyſici & cauſarum occaſionalium indifferens eſt ad unionem cum quolibet corpore. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima vi ſibi propria producit omnes ſuas perceptiones & appetitiones continua ſerie (§. 613), quæ ſingulæ eodem, quo nunc, modo conſequerentur, etiamſi corpus non exiſteret (§. 614), & quidem per eſſentiam & naturam ipſius (§.66. 67). Ex adverſo in eodem ſyſtemate vi mechaniſmi, adeoque eſſentiæ corporis (§. 75. 276 *Coſmol.*), ex ideis materialibus ſenſibilium naſcuntur motus volitionibus & appetitionibus animæ reſpondentes citra ullam determinationem extrinſecam immediatam (§. 615), qui eodem, quo nunc, modo adhuc conſequerentur, etiamſi anima non exiſteret (§. 616). Et quoniam nullum corpus in univerſo alteri ſimile eſt, ſive corpora, quæ inter ſe conferuntur, eodem tempore exiſtant, ſive diverſo (§. 246 *Coſmol.*); non datur in toto univerſo corpus quoddam aliud, præterquam hoc, in quo ſeries motuum per impreſſiones objectorum externorum in organa ſenſoria conſervari poteſt, ut ſinguli continuo conſentiant ſingulis perceptionibus atque appetitionibus & averſationibus animæ eodem prorſus ordine ſeſe invicem conſequentes, quo animæ modificationes ſeſe invicem excipiunt (§. 617). Patet igitur non dari præter hoc corpus aliud, per cujus motus poſſit ratio reddi, cur tales jam ſint in hac anima perceptiones, & cujus

motus

Digitized by Google

motus quidam rationem ſufficientem habere videantur in volitione animæ, conſequenter a quo anima pendere poteſt in percipiendo, quemadmodum ipſum viciſſim ab anima quoad certos motus (§. 851 *Ontol.*). Quamobrem præter hoc non datur corpus aliud, cum quo anima uniri poſſet (§. 963 *Pſychol. empir.*), cumque perceptionum & appetitionum hæc ſit ſeries per eſſentiam atque naturam animæ, hæc ſeries motuum in corpore per eſſentiam corporis *per demonſtrata*; hæc anima cum hoc corpore tantummodo uniri poteſt per eſſentiam utriuſque ſubſtantiæ & naturam animæ. *Quod erat primum.*

In ſyſtemate influxus phyſici aut corpus vi ſua ex ipſo in animam tranſeunte (§.568) producit perceptiones rerum ſenſibilium in anima (§.565), & viciſſim anima vi ſua ex ipſa in corpus tranſeunte (§. 567) producit motum organorum corporis appetitionibus & averſationibus ſuis convenientem (§. 565), vel ſtante theoria ſuperiori vis ex corpore in animam tranſiens dirigit vim animæ in intuenda idea univerſi, & gradum ejus determinat, ut data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt (§.569), anima vero dirigit fluidum nerveum ad influendum per nervos motorios in muſculos, quibus motus in corpore perficitur (§. 571). Anima igitur hæc jam clare percipit, quia hæc vis corporis in eam tranſit, alia perinde perceptura, ſi vis alia ex corpore in eandem tranſiret, & in corpore viciſſim hi jam exiſtunt motus, quia hæc vis animæ in ipſum tranſit, aliis in eodem ſecuturis ſi quidem vis alia in ipſum tranſiret. Nil igitur obſtat, quo minus animæ perceptiones producantur ab alio corpore, vel anima in intuenda idea univerſi a corpore alio dirigatur, & ipſa viciſſim moveat corpus aliud, cum nec in anima quicquam ſupponatur, a quo pendeat actio corporis, nec in corpore, a quo pendeat actio animæ quoad ſpecificationem. Quamobrem in ſyſtemate influxus phyſici anima per ſe indifferens eſt ad unionem cum quolibet corpore (§. 963 *Pſychol. empir.*). *Quod erat ſecundum.*

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium Deus ideas ſenſuales haſce, non alias in anima producit, quia hæ ideæ materiales non aliæ in cerebro exiſtunt, & hoſce non alios motus in corpore ſuſcitat, quia hos, non alios anima appetit ſeu vult (§. 591), vel ſtante theoria ſuperiori Deus dirigit vim animæ & gradum ejus determinat in intuenda idea univerſi, ut ſcilicet data claritate percipiantur, quæ in organa ſenſoria agunt (§. 598), & ſpirituum animalium in motu jam conſtitutorum directionem immutat, ut influant in nervos motorios ad muſculos tendentes, quibus motus in gratiam animæ perficitur (§. 597). Nihil igitur obſtat, quo minus Deus in gratiam corporis hujus animam quamcunque ita modificet, ut perceptiones ſenſuales reſpondeant ideis materialibus in cerebro, & viciſſim in gratiam cujuſcunque animæ in hoc corpore determinet motus ejus appetitionibus conſentien-

ſentientes. Anima igitur quæcunque huic corpori uniri a Deo poteſt (*§. 963 Pſychol. empir.*), atque adeo in ſyſtemate cauſarum occaſionalium per ſe indifferens eſt ad unionem cum quolibet corpore. *Quod erat tertium*.

Singulare hoc eſt in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quod unaquæque anima ad unionem cum ſuo corpore per eſſentiam atque naturam ſuam deſtinetur, ita ut tot concipiantur animæ poſſibiles, quot corpora humana ipſis harmonice modificabilia in hac ſerie rerum exiſtere poſſunt, & ſingulis ſuum ſenſu propriiſſimo conveniat corpus, cum nullo modo ſalva hac rerum ſerie alterius animæ corpus fieri poſſit: unde porro conſequuntur alia, quæ propoſitioni præſenti ſubnectere libet, ut differentia hypotheſium intimius perſpiciatur.

§. 720.

In quanam ſerie rerum anima huic corpori uniri poteſt.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima nonniſi in hac ſerie rerum uniri huic corpori poteſt: in ſyſtematis reliquis, quemadmodum communiter explicantur, in quacunque ſerie rerum corpori cuicunque; ſtante autem theoria ſuperiori de anima in hac tantummodo ſerie rerum corpori alicui uniri poteſt. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima nonniſi huic corpori uniri poteſt (§. 719). Jam vero ſeries motuum per impreſſionem objectorum externorum in organa ſenſoria conſervatur, ut ſinguli continuo conſentiant ſingulis perceptionibus atque appetitionibus & averſationibus animæ, eodem prorſus ordine ſe invicem conſequentes, quo animæ modificationes ſeſe invicem excipiunt (*§. 617*). Quamobrem cum hæc objecta has impreſſiones in hæc organa ſenſoria hujus corporis facientia non concipi poſſint niſi in hac rerum ſerie (§. 97 & ſeqq. *Coſmol.*); corpus quoque animæ datæ harmonice modificabile non concipitur niſi in hac rerum ſerie. Quamobrem patet in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ animam hanc huic corpori nonniſi in hac rerum ſerie uniri poſſe. *Quod erat primum*.

In ſyſtemate influxus phyſici, quemadmodum vulgo explicatur, vi corporis in animam tranſeunte producuntur perceptiones, & vi animæ motus deſideria ejus explentes (*§. 565*). Quamobrem motus ab anima producendi prorſus non dependent a corpore, ac ſerie rerum, in qua exiſtit, & quoad animam perinde eſt quæcunque vis ex corpore in ipſam tranſeat, conſequenter qualiacunque objecta impreſſiones in corpus faciant & quaſcunque faciant. Anima igitur hæc cuicunque corpori in quacunque rerum ſerie uniri poteſt vi ſyſtematis influxus phyſici, prouti vulgo intelligitur. *Quod erat ſecundum*.

Similiter in ſyſtemate cauſarum occaſionalium inſuper habita theoria ſuperiori de anima, Deus haſce producit in anima perceptiones, quia hæ ideæ materiales in cerebro exiſtunt, & hos in corpore motus, quia anima hos appetit ſive vult (*§. 591*). Motus igitur appetitionibus ſeu volitionibus animæ reſpondentes denuo non pendent ullo modo a corpore, ac ſerie rerum, in qua exiſtit; quoad animam vero perinde eſt quæcunque objecta impreſſiones in corpus faciant & quaſcunque faciant. Anima igitur hæc cuicunque corpori in quacunque rerum ſerie uniri poteſt vi ſyſtematis cauſarum occaſionalium, prout vulgo explicatur. *Quod erat tertium*.

Enim-

Enimvero vi theoriæ ſuperioris anima continuo producit ideam totius univerſi (§. 190), prouti exiſtit (§. 192), idque per eſſentiam & naturam ſuam (§. 66. 67), ut adeo ad aliam producendam inepta ſit (§. 300 *Ontol.*). Quamobrem cum in ſyſtemate influxus phyſici anima vi ex corpore in ipſam tranſeunte (§. 569), in ſyſtemate autem cauſarum occaſionalium a Deo tantummodo dirigatur in intuenda idea univerſi & ad legem ſenſationum obſervandum determinetur (§. 598); anima corpori quidem cuicunque in hac rerum ſerie, at non in alia rerum ſerie uniri poteſt, ſalva theoria ſuperiori de anima. *Quod erat quartum.*

Vi nexus rerum, quem ſucceſſiva inter ſe habent in hoc mundo adſpectabili (§. 55 *Coſmol.*), corpus unumquodque humanum ita pertinet ad hanc rerum ſeriem, ut naturaliter ab ea abeſſe nequeat (§. 98 *Coſmol.*). Non tamen ideo in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communi more intellectis repugnat, ut anima uniatur corpori ad hanc rerum ſeriem minime pertinenti, quemadmodum in emendatis cuicunque ad hanc ſeriem ſpectanti uniri poteſt.

§. 721.

Num unio animæ cum corpore habeat rationem ſufficientem.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ unio animæ cum corpore habet in eſſentia & natura utriuſque rationem ſufficientem; in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus prorſus deſtituitur ratione; in emendatis ex parte rationem habet, ex parte eadem deſtituitur. Etenim in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ anima hæc per eſſentiam & naturam ſuam uniri nequit niſi huic corpori (§. 719), nec eidem uniri poteſt niſi in hac rerum ſerie, nequaquam vero in alia (§. 720). Quoniam itaque utrumque per naturam & eſſentiam animæ & corporis intelligitur; in eſſentia atque natura animæ atque corporis ratio ſufficiens deprehenditur, & cur huic animæ unitum corpus, & cur in hac rerum ſerie eidem ſit unitum (§. 56 *Ontol.*). Quamobrem cum circa unionem animæ cum corpore non plures moveri poſſint quæſtiones, quæ actum ipſius concernunt, quam cur huic potius corpori, quam alii unita ſit anima, & cur eidem in hac potius rerum ſerie quam in alia uniri debeat; in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ unio animæ cum corpore in eſſentia atque natura animæ rationem ſufficientem habet. *Quod erat primum.*

In ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus anima hæc in quacunque rerum ſerie corpori cuicunque uniri poteſt (§. 720) indifferens ad unionem cum quolibet corpore humano, qualecunque illud tandem fuerit (§. 719). Per eſſentiam itaque & naturam animæ atque corporis intelligi nequit, cur huic potius corpori, quam alii uniatur, nec cur ipſi potius in hac ſerie rerum, quam in alia quacunque uniri poſſit, conſequenter in eſſentia & natura animæ atque corporis nulla prorſus horum ratio continetur (§. 56 *Ontol.*). In ſyſtematis itaque influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus unio animæ cum corpore prorſus deſtituitur ratione ſufficiente. *Quod erat ſecundum.*

Denique

Denique in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium emendatis anima per eſſentiam & naturam ejus nonniſi corpori cuidam in hac rerum ſerie uniri poteſt (§. 720), indifferens tamen eſt ad unionem cum quolibet corpore (§. 719). Per eſſentiam itaque & naturam animæ intelligitur, cur corpori in hac potius rerum ſerie, quam in alia quacunque uniatur; intelligi vero nequit, cur huic potius, quam alteri cuicunque corpori in eadem ſerie exiſtenti unita fuerit, conſequenter in natura & eſſentia animæ ratio quidem ſufficiens continetur, cur corpori in hac rerum ſerie unita fuerit, non vero cur huic præciſe, non alteri cuicunque in eadem ſerie exiſtenti ſit unita (§. 56 *Ontol.*). In ſyſtematis adeo influxus phyſici & cauſarum occaſionalium emendatis unio animæ cum corpore in eſſentia & natura animæ ex parte aliquam rationem habet, ex parte non habet. *Quod erat tertium.*

Unio in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ principio rationis ſufficientis conformis, in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus conformis non eſt, in utroque emendato ex parte tantummodo convenit. Quamobrem cum principium rationis ſufficientis ſit fons veritatum contingentium, in quarum numero eſſe unionem animæ cum corpore ex Theologia naturali uberius conſtabit, plurimum hinc roboris acquirit ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, ceteris vero plurimum decedit. Conſtabit vero ea eadem Theologia naturali principium rationis ſufficientis non alia de cauſa eſſe fontem veritatum contingentium, quam quatenus res a Deo productæ a ſapientia ipſius dependent. Unde etiam unio animæ cum corpore dependens efficitur a ſapientia divina, quatenus eſſentiæ & naturæ ſuæ convenienter anima atque corpus uniuntur, & hinc in Theologia ſapientiam Numinis plurimum illuſtrat.

§. 722.

In quo ſyſtemate unio animæ cum corpore naturalis dici poſſit.

In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ unio animæ & corporis naturalis, in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium prorſus arbitraria, nec ullo ſenſu naturalis dici poteſt. In ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ unio animæ cum corpore habet in eſſentia & natura utriuſque ſubſtantiæ rationem ſufficientem (§. 721), cur ſcilicet anima huic potius corpori, quam alii cuicunque, & cur in hac potius rerum ſerie, quam in alia eidem unita fuerit (§. 719. 720). Quoniam itaque naturale illud dicendum eſt, quod in natura & eſſentia rerum rationem ſufficientem habet, cur potius ſit quam non ſit (§. 509 *Coſmol.*); unio animæ cum corpore in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ naturalis eſt.

Enimvero cum in ſyſtematis influxus phyſici & cauſarum occaſionalium communibus nihil prorſus rationis in natura & eſſentia animæ atque corporis deprehendatur, cur anima huic potius corpori unita ſit, quam alteri, & cur in hac potius rerum ſerie quam in alia eidem uniri potuerit (§. 719 & ſeqq.), in emendatis vero in eſſentia tantummodo & natura animæ contineatur ratio cur alicui corpori in hac rerum ſerie uniri potuerit (§. 720. 721), per ſe autem pateat, animam ſemetipſam corpori uniri non potuiſſe, conſequenter in natura & eſſentia animæ fruſtra quæri rationem ſufficientem ipſius actus, ſcilicet quomodo effecta fuerit unio;

nullo

nullo omnino ſenſu dici poteſt in ſyſtematis iſtis unionem eſſe naturalem, & quatenus ratione corpori & animæ intrinſeca deſtituitur, prorſus arbitraria eſt.

Quando hic de unione ſermo eſt, non quæritur de actu, quo anima corpori juncta, hic enim *unitio* potius dicendus eſt, quam unio; ſed de modo, quo ex corpore & anima fit una ſubſtantia compoſita ſeu unum ſuppoſitum. De unione igitur evincitur, quod naturalis ſit; non de unitione, quam eſſe opus infinitæ potentiæ divinæ in Theologia naturali oſtendetur.

§. 723.

Ad unionem animæ cum corpore ſufficit harmonia naturalis animæ ac corporis coexiſtentium. Vi enim harmoniæ animæ ac corporis ratio perceptionum ex iis, quæ in corpore fiunt, ratio autem motuum voluntariorum & ſpontaneorum ex iis, quæ in anima accidunt, reddi poteſt (§. 539). Quamobrem anima & corpus vi harmoniæ a ſe invicem dependent (§. 851 *Ontol.*), conſequenter unam ſubſtantiam compoſitam ſeu ſuppoſitum hominem conſtituunt (§. 963 *Pſychol. empir.*). Quodſi ergo harmonia iſta naturalis ſit; in eſſentia atque natura animæ & corporis rationem ſufficientem agnoſcit (§. 509 *Coſmol.*), conſequenter quamprimum anima & corpus coexiſtunt, harmonia iſta actu inter utramque ſubſtantiam datur, & quamdiu coexiſtunt, eadem quoque conſtanter & immutabiliter (§. 300 *Ontol.*) ſubſiſtit (§. 118 *Ontol.*), & hinc harmonia naturalis animam & corpus efficit unam ſubſtantiam compoſitam ſeu unum ſuppoſitum hominem, quamprimum coexiſtunt, & tamdiu manent una ſubſtantia compoſita, quamdiu coexiſtunt. Harmonia itaque naturalis animæ ac corporis coexiſtentium ad unionem harum ſubſtantiarum ſufficit.

Ad unionem animæ cum corpore quid ſufficiat.

Qui ſibi perſuadent, aliquid amplius ad hoc requiri, ut anima & corpus fiant una ſubſtantia, quam harmoniam naturalem; quid ſit illud amplius dicere haud quaquam valent. Negotium ipſis faceſſit imaginatio. Obſervarunt enim partes corporis non uniri ſine aliquo vinculo, & hinc ad animæ quoque cum corpore unionem vinculo aliquo opus eſſe intulerunt. Unde vero probatur, animam corpori eodem modo uniri debere, quo corpus corpori unitur, cum conſtet animam eſſe ſubſtantiam a corpore prorſus diverſam (§. 51), ut vel hinc naſcatur ſuſpicio modum unionis animæ cum corpore diverſum eſſe debere a modo unionis duorum corporum, atque adeo verendum ſit, ne a corporum unione ad unionem animæ cum corpore argumentati in errorem incidamus? Quodſi quis diſtincta notione explicaverit, quale ſit vinculum illud, tum demum diſquiri poterit, num eodem ſit opus. Si porro inſtes, harmoniam animæ & corporis naturalem ſubſiſtere poſſe, etiamſi anima ſit Romæ, corpus vero Lutetiæ Pariſiorum, quemadmodum harmonia inter duo automata ſubſiſtit, etiamſi alterum Romæ ſit, alterum Lutetiæ Pariſiorum (*not.* §. 41 *Coſmol.*); ſpatium inſtar entis abſoluti & rebus ſublatis adhuc ſuperſtitis concipis, quod veritati repugnat (§. 599 *& ejus not. Ontol.*), & quod inprimis notandum eſt, animam corpori eodem modo præſentem eſſe ſumis, quo corpus corpori præſens eſt, utut idem probare non poſſis, & vel diverſitas utriuſque ſubſtantiæ contrarii ſuſpicionem inducat, quemadmodum paulo ante notatum eſt. Localis iſta præſentia, quæ per ideas confuſas corporibus tribuitur, in animam non quadrat. Anima alii corpori præſens intelligi nequit, quam illi, a quo in modificationibus ſuis pendet.

§. 724.

Quoniam in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ harmonia animæ & corporis naturalis eſt, vi cujus fiunt una ſubſtantia (§. 722), harmonia autem natu-

Qualis animæ cum cor-

Digitized by Google

pore unio in Harmonia præſtabilita.

naturalis animæ ac corporis coexiſtentium ad unionem animæ cum corpore ſufficit (§. 723); *in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ vera datur unio animæ & corporis.*

Vera unio aliud quid ſignificare non poteſt, quam quod anima & corpus unum conſtituant vi ejuſdem ſuppoſitum. Quamobrem cum coexiſtentium animæ & corporis harmonia naturalis ad hoc ſufficiat, ut anima & corpus ſint ac maneant unum ſuppoſitum (§. 723); ea omnino vera dicenda erit unio. An vero iſtiuſmodi unionem, etſi eſſentiis & naturis rerum unitarum maxime convenientem, metaphyſicam, & eam, quæ inter corpora mediante aliquo vinculo efficitur, vel cum ipſo *Leibnitio* phyſicam dicere malis; mea parum refert. Sit enim cuicunque in denominationibus arbitrariis ſua libertas.

§. 725.

Quomodo anima corpori unita in ſyſtemate cauſarũ occaſionalium.

In ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima unitur corpori ſola voluntate Dei. In hoc enim ſyſtemate modificationes harmonicæ animæ atque corporis a nuda Dei voluntate pendent (§. 593). Quamobrem cum propter mutationes harmonicas anima & corpus unum ſuppoſitum efficiant (§. 963 *Pſychol. empir.*); anima & corpus ſunt unum ſuppoſitum per nudam Dei voluntatem, adeoque in ſyſtemate cauſarum occaſionalium anima unitur corpori ſola voluntate Dei.

Hinc Occaſionaliſtæ præter voluntatem Dei aliud vinculum, quo anima corpori jungatur, non agnoſcunt, & in hoc conſentiunt cum Harmoniſtis, quod præter harmoniam animæ & corporis coexiſtentium ad unionem re alia non ſit opus. A voluntate enim Numinis pendet harmonia, & hac perficitur unio.

§. 726.

Quid ſit unio phyſica & vinculũ ejus.

In ſyſtemate influxus phyſici unio phyſica & vinculum ejus ſunt termini inanes. Quoniam animam corpori unitam ideo dicimus, quia ex mutua corporis atque animæ a ſe invicem dependentia intelligimus, corpus ad hanc animam & animam ad hoc corpus pertinere, ac ideo hanc animam noſtram animam & hoc corpus noſtrum corpus appellamus (§. 963 *Pſychol. empir.*); unionis illius phyſicæ nullam experientia magiſtra habemus notionem, multo minus vinculi ejuſdem notionem aliquam habemus. Si vero notionem unionis confuſam, quam a corporum unione abſtraximus, ad unionem animæ & corporis transferimus; cum anima a corpore prorſus differat (§. 51), quomodo ad unionem animæ & corporis applicari debeat, non apparet, conſequenter perperam unioni animæ & corporis jungitur notio unionis corporum. Quamobrem ſi hanc quoque notionem miſſam facias, cum oſtendere non poſſis, eodem modo animam uniri poſſe corpori, quo corpus corpori jungitur; nulla termino unionis phyſicæ amplius reſpondet notio, adeoque inanis evadit (§. 149 *Log.*). *Quod erat primum.*

Eodem prorſus modo idem oſtenditur de vinculo unionis. *Quod erat ſecundum.*

Sane non alia de cauſa *Carteſius* unionem phyſicam animæ & corporis, quam crepant Influxioniſtæ, & vinculum unionis miſſam fecit, quam quod deprehenderit terminos hoſce, quemadmodum complures alios in Philoſophia Ariſtotelico-Scholaſtica eſſe ſine mente ſonos. Neque enim in philoſophiam admittenda eſſe cenſuit, niſi diſtincte ſeu intelligibili modo explicabilia, ſi a poſteriori non patent. Unio phyſica Influxioniſtarum & vinculum unionis hujus nec a priori, nec a poſteriori hactenus probari potuit, ſed gratis admiſſa fuit,

quemad-

quemadmodum in aliis quoque contingit. Nemo igitur ſanus requiret, ut in philoſophiam recipiatur quod quid ſit ignoramus, imo num ſit probare minime valemus. Sunt ſubinde qui ſibi perſuadent, ſe unionis phyſicæ habere notionem, quando ex mutationibus harmonicis colligunt, animam & corpus unum facere ſuppoſitum, quod hominem appellamus. Sed hi cum in philoſophia parum adhuc ſint verſati, ab errore ſuo aliter liberari non poſſunt, quam ſi doceantur. Quodſi non fuerint dociles, cum ignorantibus principia diſputandum non eſt.

§. 727.

Unionis initium.

Anima in ſtatu præexiſtentiæ unitur corpuſculo organico, ex quo deinceps fœtus in utero formatur. Etenim in corpuſculo organico, ex quo fœtus in utero formatur, dum præexiſtit (§. 704), univerſum hoc ſibi repræſentat convenienter mutationibus, quæ in corpuſculo contingunt (§. 715). Quamobrem cum ex his intelligatur, cur hæ ipſi potius ſint perceptiones, quam aliæ, ratio perceptionum in corpuſculo præexiſtente, cui inexiſtit, continetur (§. 56 *Ontol.*), conſequenter ab eodem anima in percipiendo dependet (§. 851 *Ontol.*). Cum corpuſculo igitur, in quo præexiſtit, unita eſt (§. 963 *Pſychol. empir.*).

Qui præexiſtentiam animæ & corpuſculi organici prima fœtus ſtamina continentis perſpectam habet, unionem animæ cum iſto corpuſculo in ſtatu præexiſtentiæ vel tacita analogia inferet, ut eam ſine probatione admittere videatur, ſit ita quod in ſe vim quandam occultam experiri videatur, qua ad aſſenſum compellitur: id quod hic notaſſe in compluribus aliis caſibus prodeſt.

§. 728.

Unde ſit unio præſens.

Quoniam anima jam unita eſt corpuſculo, ex quo fœtus in utero formatur (§. 727), & cum eodem in uterum matris defertur (§. 705), ibidemque harmonicas cum ipſo experitur mutationes, donec tandem corpore perfecto prodeat ſtatus animæ eidem conveniens (§. 717); ***anima non demum fœtui jam perfecto, ut vitam hominis vivere poſſit, infunditur & unitur, ſed unio ante jam cœpta in novo corpore continuatur.***

Animam non ante corpori eſſe præſentem, quam ubi corpus vivere incipit, non alia nititur ratione, quam quod Phyſici ſibi perſuaſerint fœtum in utero formari ex maſſa inorganica ſeminis, ut adeo animæ non ante ſit locus, quam ubi organa corporis humani fuerint perfecta, minime autem agnoverint, generationem fœtus in utero non eſſe niſi evolutionem præexiſtentis organici corpuſculi utique vivi. Quamobrem cum antiqua illa hypotheſis generationis hodie ex Phyſica ſit eliminata; nullo quoque amplius fundamento nititur infuſio animæ in fœtus organis corporis perfectis. Favebat huic hypotheſi ſyſtema influxus phyſici communi generationis hypotheſi ſuppoſita, quippe cui non locus eſt antequam organa ad ſenſationem & motum localem apta fuerint perfecta.

§. 729.

Incorruptibilitas animæ.

Anima incorruptibilis eſt per eſſentiam & naturam ſuam. Anima enim ſubſtantia ſimplex (§. 48), partibus caret (§. 49), adeoque impoſſibile eſt ut in partes diſſolvatur & hac diſſolutione facta exiſtere deſinat, conſequenter intereat (§. 541 *Ontol.*). Eſt igitur incorruptibilis (§. 666). Et quoniam ſimplicitas animæ ad determinationes genericas pertinet (§. 234. 236 *Ontol.*), cum præter animam adhuc aliæ dentur ſubſtantiæ ſimplices, veluti elementa rerum materialium (§. 182 *Coſmol.*), & ſpiritus anima humana perfectiores (§. 657), adeoque in numero eſſentialium eſt

(§. 247 *Ontol.*); anima propter ſimplicitatem ſuam incorruptibilis *per demonſtrata*, per eſſentiam incorruptibilis eſt. Quamobrem cum in anima eſſentia & natura ſit una eademque vis, quamvis diverſo reſpectu (§. 68); anima quoque per naturam ſuam incorruptibilis.

Natura nimirum ad actum perducuntur mutationes animæ intrinſecæ, ſed nonniſi per eſſentiam ipſius poſſibiles (§. 68). Quamobrem cum anima per eſſentiam ſuam diſſolvi in partes non poſſit, nec vi animæ inſita, in qua natura ejus conſiſtit, in partes diſſolvi poteſt.

§. 730.

Quod cum corpore non intereat.

Anima cum corpore interire nequit. Corpus enim humanum, quod corruptibile eſt (§. 667), putrefactione corrumpitur poſt mortem, quemadmodum quotidie experimur. Enimvero anima per eſſentiam & naturam ſuam incorruptibilis eſt (§. 729). Cum corpore itaque corrumpi, adeoque interire nequit (§. 666).

Cauſæ, quibus corpus corrumpitur, animæ ob ſimplicitatem ſuam nocere minime valent; neque ex eo, quod corpus, dum putrefactione corrumpitur, interit, inferre licet animam ſimul interire.

§. 731.

Interitus corporis animæ repugnat.

Anima eodem modo, quo corpus interit, interire nequit. Anima enim ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48); adeoque eodem modo, quo compoſita intereunt, interire nequit (§. 697 *Ontol.*). Quamobrem cum corpus ſit ens compoſitum (§. 119 *Coſmol.*); eo modo, quo corpus interit, interire nequit.

Conforme hoc eſt doctrinæ Chriſti, quippe qui animam occidi poſſe negat, quemadmodum corpus interficitur.

§. 732.

Quomodo anima interire poſſit.

Anima interire nequit niſi per annihilationem. Anima enim ſubſtantia ſimplex eſt (§. 48). Quoniam itaque ens ſimplex aliter interire nequit niſi per annihilationem (§. 698 *Ontol.*), nec anima aliter interire poteſt niſi per annihilationem.

Quamdiu itaque oſtendi nequit eſſe aliquam annihilationis cauſam & ens annihilandi potentia inſtructum animam annihilare velle; tamdiu quoque dici nequit eam annihilari.

§. 733.

Mors quid ſit.

Mors eſt ſtatus corporis, quo organa ipſius in univerſum omnia functionibus ſuis plenarie ceſſant.

Corpus enim dicimus mortuum, quando nullius amplius organi functionem in eodem obſervamus. E. gr. functio cordis in ſyſtole & diaſtole conſiſtit, qua ſanguis per venas in ventriculos cordis advectus ex iiſdem in arterias propellitur. Quando corpus moritur, cordis ſyſtole & diaſtole plenarie ceſſat. Similiter pulmonum functio eſt reſpiratio. Quando itaque corpus moritur, reſpiratio ceſſat. Muſculi ſunt inſtrumenta, quibus perficitur motus organorum corporis. Quando igitur corpus moritur, motus omnis in eodem ceſſat.

§. 734.

Corruptio cur poſt mortem ſequatur.

Corpus poſt mortem corruptioni obnoxium. Corpus poſt mortem corrumpi, experientia obvia conſtat, nec quod corrumpatur probatione indiget. Hic vero oſtendendum eſt, ex morte ſequi debere corruptionem.

Nimi-

Nimirum dum corpus moritur ſeu vita privatur, omnes omnino omnium organorum functiones ceſſant (§. 733), atque ideo motu quoque cordis ceſſante circulatio ſanguinis deſinit, & cum ſanguine humores omnes, quibus totum corpus ubivis refertum, ſtagnant. Conſtat vero humores ſtagnantes putreſieri & putrefactione cum mixtum ſolvatur, non minus fluidorum quam ſolidorum corpuſcula in particulas miſcibilium diſſolvi: quo facto cum pereant maſſæ, ex quibus partes corporis organicæ conſtant; tota corporis compages diſſolvitur. Corpus adeo poſt mortem corruptioni obnoxium (§. 666).

Equidem non deſunt remedia, quibus corpus aliquamdiu a putrefactione defenditur; ſed hoc non obſtat, quo minus corpus mortuum a primo mortis momento ſit corruptioni obnoxium.

§. 735.

Quid ex morte corporis ſequatur.

Quoniam corpus poſt mortem corruptioni obnoxium (§. 734), cui obnoxium non erat, quamdiu viveret; dum vero corrumpitur interit (§. 666); *mors eſt ſtatus corporis, ex quo ſequitur ejuſdem interitus.*

Differt adeo interitus corporis a morte ejuſdem, inter ſe tamen hæc duo connexa ſunt, ita ut poſita morte ſequatur ejus interitus. Corollarii veritas a poſteriori quoque patet: nemo enim eſt qui neſciat corpora mortua non interire, dum moriuntur, ſed dum corrumpuntur, corruptionem vero cum morte initium capere, niſi impediatur.

§. 736.

Anima quo ſenſu mortalis foret.

Anima foret mortalis, ſi exercitium omnium facultatum ſimul ceſſaret & exinde annihilatio animæ ſequeretur. Corpus enim ideo mortale dicitur, quia aliquando pervenit ad eum ſtatum, in quo organa ipſius in univerſum omnia a functionibus ſuis plenarie ceſſant (§. 733), & ex eo ſtatu corporis totius interitus conſequitur (§. 735). Si igitur anima per analogiam mortalis dicenda, neceſſe eſt ut aliquando ad eum perveniat ſtatum, in quo exercitium omnium facultatum ſimul ceſſat & animæ tandem interitus conſequitur. Enimvero anima interire nequit niſi per annihilationem (§. 732). Ergo in eo ſtatu, quo exercitium omnium facultatum una exſpiraret, animæ tandem annihilatio conſequi deberet.

Notionem mortis conſecuti ſumus ex obſervatione corporis mortui. Quamobrem ſi ad animam, quæ a corpore prorſus differt, applicari debeat, neceſſe eſt ut determinationes notionem mortis corporis ingredientes eam ſubeant mutationem, quam eſſentia animæ exigit. Quemadmodum itaque in corpore organico noſtro varia ſunt organa diverſis functionibus deſtinata, ita animæ inſunt diverſæ facultates, quarum ſingulæ diverſis deſtinantur uſibus. Quamobrem ſi in corpore functiones omnium organorum ſimul ceſſant; in anima ſingularum facultatum exercitium una ceſſare debet. Porro corpus interit per corruptionem, anima vero interire nequit niſi per annihilationem. Quamobrem ſi in corpore vi mortis conſequitur corruptio; vi ejuſdem in anima conſequi debet ejuſdem annihilatio, ſi quidem mors in animam cadit. Nimirum mors non eſt ipſe interitus, mortale tamen ad interitum diſponit, ut inde naturaliter conſequatur. Notio mortalitatis præmittenda, ut intelligatur, quid ad immortalitatem requiratur. Deceptrix enim notio, qualis eſt mortalitatis animæ in hypotheſi immaterialitatis ſeu ſimplicitatis animæ, ad notionem veram, qualis eſt immortalitatis in eadem hypotheſi, manuducit: id quod in aliis quoque caſibus obtinet. Sed manuductio notionis deceptricis ad veram, ad Artem inveniendi ſpectat.

§. 737.

Immortalis quo ſenſu dicatur anima.

Immortalis itaque dicenda eſt anima, quatenus a morte corporis perennans perceptiones & appetitiones ac averſationes, quales jam habet, continuat. Nimirum cum nunc ſit in ſtatu perceptionum diſtinctarum, in eodem ſtatu perſeverare debet, & cum ſui conſcia ſit ſtatuumque præteritorum recordata memoriam ſui ipſius conſervet, a morte quoque corporis ſtatus ſui præteriti meminiſſe & eum ad ſe pertinere ſibi conſcia eſſe debet. *Immortalitas* itaque *animæ* eſt potentia perſeverandi a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtiuctarum & conſervandi memoriam ſui.

Equidem vulgo philoſophi indeſtructibilitatem ſeu incorruptibilitatem animæ cum eius immortalitate confundunt, atque ideo immortalitatem animæ ſibi demonſtraſſe videntur, ubi evicerint animam eſſe indeſtructibilem vel incorruptibilem, ſeu a morte corporis ſupereſſe. Enimvero cum indeſtructibilitas ſeu incorruptibilitas non involvat niſi negationem interitus, interitus autem a morte corporis diſtinguatur (§. 733. 735); immortalitas quoque ab indeſtructibilitate ſeu incorruptibilitate diſtinguenda venit. Quamobrem ſi analogiam conſervare debes, qualis in translatione notionum a corpore deſumtarum ad animam obſervanda eſt (*not.* §. 736); immortalitas alio ſenſu explicari nequit, quam quod denotet potentiam perſeverandi a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum & conſervandi memoriam ſui.

§. 738.

Immortalitas incorruptibilitatem præſupponit.

Quoniam anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeverare ſuique memoriam conſervare nequit, niſi a morte corporis ſuperſtes ſit; *ſi anima immortalis eſſe debet, neceſſe eſt ut poſt mortem corporis ſuperſtes ſit, nec unquam intereat.*

Quemadmodum itaque interitus corporis mortalitatem, ita ex adverſo immortalitas animæ indeſtructibilitatem eius ſeu incorruptibilitatem præſupponit.

§. 739.

Quomodo immortalitas animæ demonſtrāda.

Quoniam anima immortalis eſt, quatenus a morte corporis ſuperſtes in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeverat & memoriam ſui conſervat (§. 737. 738); *immortalitatem animæ demonſtraturus evincere tenetur, 1. quod anima a morte corporis ſuperſtes ſit, nec unquam intereat, 2. quod in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeveret, & 3. quod memoriam ſui conſervet, ſeu vitæ præteritæ memor ſibi conſcia ſit, eam ad ſe pertinere.*

Novi equidem non deeſſe aliquos, qui ægre ferunt immortalitatis animæ probationem ſic reddi operoſiorem ac difficiliorem: enimvero hi ſunt, qui, cum unum, quod probandum erat, ſibi videantur oſtendiſſe, cetera ad rem ſpectantia ſimul probata eſſe exiſtimant, quaſi ea in re neceſſario connectantur, quæ eadem ſimul memoria comprehendiſti. Sit ita te ſufficienter probaſſe, animam a morte corporis eſſe ſuperſtitem: an ideo conſtat, verius eſſe quod in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeveret, quam quod in ſtatu perceptionum confuſarum ſeu obſcurarum verſetur profundo quaſi ſomno immerſa, quemadmodum viſum eſt Pſychopannychitis? Sit ita te probaſſe, animam a morte corporis eſſe ſuperſtitem, imo eam perſeverare in ſtatu perceptionum diſtinctarum: an ideo conſtat, verius eſſe quod ſtatus priſtini recordetur & agnoſcat ſe eſſe eam, quæ in vita corporis hæc vel illa patravit, quam quod eorum, quæ in vita corporis facta ſunt, prorſus immemores ſimus, nec recordemur amplius quinam in hac vita fuerimus? Quodſi vero philoſophia religionem revelatam adverſus Antiſcripturarios defendere debet, rationi conſentaneum agnoſcendum, quod anima in ſtatu perceptionum diſtinctarum a morte corporis perſeveret, ſuique memoriam conſervet tenaciter: quod ut dilucidius conſtet, ſequentem addimua propoſitionem.

§. 740.

§. 740.

Conformitas notionis immortalitatis cũ Scriptura ſacra.

Notio immortalitatis, quam dedimus, Scripturæ ſacræ ſeu menti Chriſti conformis. Quænam Chriſto fuerit immortalitatis notio, ex narratione de divite epulone Luc. XVI. abunde patet. Narrat enim ipſum poſt mortem fuiſſe ſepultum & perveniſſe in infernum. Sepultus fuit quoad corpus: in infernum ergo pervenit quoad animam. Anima igitur, dum cum corpore non moritur, a morte hujus ſuperſtes eſt. Vidit dives in inferno e longinquo Abrahamum & Lazarum in ſinu ejus. Cum utrumque agnoverit; evidens eſt, quod ipſos a ſe invicem diſtinxerit. Fuere igitur ipſi perceptiones partiales claræ (§. 31 *Pſychol. empir.*), & hinc totales diſtinctæ (§. 44 *Pſychol. empir.*), atque adeo ipſe fuit in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 45 *Pſychol. empir.*). Denique recordatus eſt fratrum ſuorum & vitæ ante actæ. Quamobrem memor fuit ſtatus præteriti ante mortem atque agnovit ſe eſſe eum, qui ante mortem in illo ſtatu fuerat. Chriſtus itaque immortalitatis animæ hanc habuit notionem, 1. quod anima cum corpore non intereat, ſed eidem poſt mortem ſupetſtes ſit; 2. quod etiam poſt mortem anima adhuc habeat notiones partiales claras, totales diſtinctas, ſeu quod perſeveret in ſtatu perceptionum diſtinctarum; 3 quod poſt mortem conſervet memoriam ſui. Quamobrem cum hæc tria ad notionem immortalitatis requiſiverimus (§. 739); notio immortalitatis, quam dedimus, eſt menti Chriſti, adeoque Scripturæ ſacræ conformis.

Ceterum ex eadem narratione Chriſti conſtat, homines poſt hanc vitam fore præmiis ob bene, pœnis ob male facta in hac vita affieiendos: quod ut fieri poſſit, non ſufficit animam eſſe ſuperſtitem, ſed neceſſe eſt ut etiam in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeveret, quo præmii vel pœnæ ſibi ſit conſcia, & memoriam ſui conſervet, quo norit ſibi ob bene in hac vita facta eſſe bene, ob male facta male. Atque adeo patet, quam ſit neceſſe ad defendendam religionem chriſtianam adverſus Antiſcripturarios notionem immortalitatis completam habere, & ei convenienter immortalitatem animæ evincere.

§. 741.

Perſona quid dicatur.

Perſona dicitur ens, quod memoriam ſui conſervat, hoc eſt, meminit, ſe eſſe idem illud ens, quod ante in hoc vel iſto fuit ſtatu. Dicitur etiam *Individuum morale*.

Scholaſtici perſonam definiunt per ſuppoſitum intelligens: ſuppoſitum vero per ſubſtansiam ſingularem vivam. Atque adeo ex mente ſcholaſticorum ad notionem perſonæ requiritur, ut ſit ſubſtantia, ut ſit individuum, ut vita fruatur, ut ſit intellectu prædita. Quodſi hæc diſtincte explices, ut quilibet intelligat, quid tibi velis, & ſe mutuo determinantia in definitione non cumules, quemadmodum volunt leges methodi; ſcholaſticorum definitio cum noſtra in concordiam redit. Ens enim quod ſui memoriam habet, judicat ſe eſſe idem illud, quod ante in hoc vel iſto ſtatu fuit: ens itaque ſingulare eſt idemque præditum intellectu (§. 281). Sed ens intellectu præditum vi cognoſcitiva gaudet (§. 275 *Pſychol. empir.*), atque adeo ſubſtantia eſt (§. 725. 768 *Ontol.*), eaque viva, cum vivum ens dicatur, quatenus habet operationum principium intrinſecum. Vi igitur definitionis noſtræ, perſona eſt ſubſtantia ſingularis viva, adeoque ſuppoſitum. Eſt vero etiam intelligens, adeoque perſona. Qui ſibi metuunt, ne vi definitionis noſtræ in Chriſto admittendæ ſint duæ perſonæ, unionis naturarum in Chriſto, vi cujus Deus & homo una fiunt perſona, & natura humana a divina aſſumitur in unitatem perſonæ, vel nullam, vel non ſatis diſtinctam habent notionem, quæ ſufficit, ut quid ſibi velint communibus verbis etiam idiotæ explicare valeant. Ne vero quis circa vocabulum ſtatus difficultates nectat, quando in Theologia

Digitized by Google

logia revelata vocabulum transfertur ad Deum; tenendum eſt nos vocabula omnia in philoſophia definire, prouti creaturis conveniunt, de quibus ea communiter uſurpamus. Quando vero ob analogiam quandam, qualem admittit differentia, quæ inter ens finitum & infinitum intercedit, ad Deum transferuntur, quæ a finitudine pendent infinitudini convenienter immutanda ſunt: quemadmodum jam alias monuimus, cum de ſubſtantia ageremus (*not.* §. 772 *Ontol.*).

§. 742.

Immortalitas animæ requirit ſtatus perſonalitatis cõſervationem.

Quoniam ſi anima immortalis eſt, in eo, quem a morte corporis experitur, ſtatu memoriam ſui conſervat (§. 737); *anima immortalis poſt mortem idem individuum morale permanere debet, ſeu ſtatum perſonalitatis conſervet opus eſt* (§. 741).

Nimirum vi incorruptibilitatis anima a morte ſuperſtes idem tantummodo manet *individuum phyſicum*, eadem nempe ſubſtantia ſingularis, quæ fuerat ante, ſtatum ſuum vi eſſentiæ ac naturæ ſuæ continuans. Perſeveratio vero in ſtatu perceptionum diſtinctarum &, quæ in eodem poſſibilis eſt, memoria ſui demum efficit, ut idem individuum phyſicum fit etiam idem individuum morale.

§. 743.

Quod homo ſit perſona.

Quia homo memoriam ſui habet, probe memor ſe eundem adhuc eſſe, qui fuerat heri vel pridie in hoc vel iſto ſtatu, quod experientia obvia unicuique manifeſtum; *homo perſona eſt* (§. 741).

Nimirum homo qua perſona intelligit, quid ſit illud, quod vocabulo *ego* indigitatur. Cumque vocabulo hoc utamur tanquam charactere perſonæ; notionem perſonæ, quam dedimus, eſſe communi uſui loquendi conformem, vel exinde patet.

§. 744.

Animã a morte corporis ſuperſtitem.

Anima a morte corporis ſuperſtes eſt ſemperque manet. Anima enim per eſſentiam & naturam ſuam incorruptibilis (§. 729) & cum corpore interire nequit (§. 730). Quamvis vero interire poſſit per annihilationem (§. 732), ſiquidem ſupponas ens, quod eam annihilandi potentiam habeat (quale eſſe Deum in Theologia naturali demonſtrabitur), & præterea annihilare eam velit; cum tamen ne in corporum quidem interitu quidpiam annihiletur (§. 125 *Coſmol.*), ne probabilis quidem ratio ſuppeditari poteſt, cur anima a morte corporis annihilari debeat. Anima igitur a morte corporis ſuperſtes eſt ſemperque manet.

Propoſitio præſens Scripturæ Sacræ conformis. In philoſophia urgetur potiſſimum contra atheos, qui cum Deum eſſe negent, nullam agnoſcunt ens, cui potentia annihilandi animam convenire poſſit. Quamobrem contra eos ſufficienter probata eſt præſentis propoſitionis veritas, ubi oſtenderis animam per eſſentiam & naturam ſuam eſſe incorruptibilem, nec cum corpore interire poſſe.

§. 745.

Eandem manere in ſtatu perceptionum diſtinctarum.

Anima poſt mortem corporis manet in ſtatu perceptionum diſtinctarum & perceptiones ad majorem claritatis gradum evehuntur. Dum enim corpus moritur, omnia ipſius organa a functionibus ſuis ceſſant (§. 733), adeoque nullæ amplius in organis ſenſoriis contingunt mutationes, conſequenter anima ſibi non amplius hoc univerſum repræſentare poteſt convenienter mutationibus, quæ in organis ſenſoriis contingunt (§. 62). Perceptiones igitur ipſius alio jam modo conſequi debent, quam nunc conſequuntur, quamdiu

quamdiu corpori huic unita eſt. Enimvero ante unionem cum hoc corpore, corpuſculo uniebatur organico, ex quo in utero formatum eſt corpus præſens (*§.* 727), & hujus corpuſculi mutationibus convenienter in percipiendo modificabatur (§. 715). Quoniam itaque dum per evolutionem corpuſculi organici in utero formabatur corpus præſens, unio animæ cum illo corpuſculo tollebatur, & dum corpus præſens moritur, unio cum eodem itidem diſſolvitur; mutatio, quæ per mortem accidit, ſimilis eſt mutationi, quæ per generationem contingit. Jam in mutatione illa magna, quæ per generationem contingit, lex perceptionum ita immutabatur, ut ſtatus priſtinus quoad perceptiones retineretur, & novus eidem ſuperaccederet. Quamobrem cum hinc conſtet, quænam ſit naturæ lex in magnis mutationibus animæ, hinc utique colligi debet, animam a morte corporis ſtatum priſtinum, quem habet, retinere & novum eidem ſuperaccedere debere. Eſt autem in hoc corpore in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 14). Ergo etiam a morte corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum eſſe debet. *Quod erat primum.*

Quoniam itaque anima humana infinito intervallo a ſpiritu perfectiſſimo diſtat (§. 656) & perceptionibus noſtris infinita inſunt (§. 186), quæ, cum eorum nobis conſcii non ſimus, clare non percipimus (§. 31 *Pſychol. empir.*), conſequenter multo majores gradus claritatis poſſibiles ſunt, quam qui in unione cum hoc corpore eidem reſpondent; quin poſt mortem corporis perceptiones ipſius ad majorem claritatis gradum evehantur, haud quaquam dubitandum eſt. *Quod erat ſecundum.*

Non eſt quod vereamur, ſi omnibus promiſcue animabus majorem perfectionis gradum tribuamus, id principiis religionis chriſtianæ eſſe adverſum, quæ magnam differentiam animarum piarum & improbarum poſt mortem inculcat. Perfectio enim, de qua loquimur, quemadmodum in piis auget voluptatem, ita in impiis tædia & cruciatus intendit.

§. 746.

Anima poſt mortem corporis memoriam ſui conſervat. Eſt enim poſt mortem corporis in ſtatu perceptionum diſtinctarum (*§.* 745), & hinc ſibi ſui ipſius conſcia (§. 13). Quamobrem cum per legem imaginationis, aut, ſi mavis, reproductionis perceptionum præteritarum vi ſimilitudinis perceptionis præſentis cum aliqua præterita, præterita reproducatur (*§.* 117 *Pſychol. empir.*), & vi memoriæ nobis conſcii ſimus, quod eam ante habuerimus (§. 173. 175 *Pſychol. empir.*), anima vero poſt mortem majorem in percipiendo claritatem conſecuta (§. 745) id, quod perceptio præſens cum aliqua in ſtatu hujus vitæ commune habet, facilius agnoſcere poſſit (§. 31 *Pſychol. empir.*); quin anima poſt mortem corporis memor ſit eorum, quæ in hac vita acta ſint, & meminerit ſe in hoc vel iſto fuiſſe ſtatu dubitari nequit. Memoriam igitur ſui conſervat (§. 281). *An memoriam ſui conſervet.*

Animam poſt hanc vitam in reproducendis ideis præteritis, quas in hac vita habuit, obſervare legem imaginationis, ex narratione Chriſti de divite epulone patet. Etenim videns

Lazarum

Lazarum in ſinu Abrahami meminit vitæ ſuæ ante actæ fratrumque ſuorum. Conſentiunt itaque principia noſtra cum Scriptura Sacra &, quæ in ea continetur, doctrina Chriſti.

§. 747.

Immortalitas animæ adſtructa.

Anima immortalis eſt. Etenim poſt mortem corporis ſuperſtes eſt ſemperque manet (§. 744) & in ſtatu perceptionum diſtinctarum perſeverans (§. 745) memoriam ſui conſervat, ſeu ſtatuum præteritorum memor eos ad ſe pertinere agnoſcit (§. 746). Eſt igitur immortalis (§. 737).

Atque ita tandem evicimus immortalitatem animæ (§. 739), qualem menti Chriſti conformem ad veritatem revelatam de ſtatu animæ poſt hanc vitam defendendum ſupponi debere ſupra jam annotavimus (*not.* §. 737).

§. 748.

Nexus ſtatus poſt mortem cum ſtatu hujus vitæ.

Status animæ poſt mortem cum ſtatu vitæ præſentis connexus eſt. Status conſtituitur per mutabilia, quæ rei inſunt (§. 705 *Ontol.*), conſequenter per modos entis (§. 314 *Ontol.*). Per modos igitur animæ quoque poſt mortem ſtatus determinatur. Quoniam vero anima poſt mortem ſuperſtes eſt (§. 744), adeoque eſſentiam in ſe immutabilem retinere debet (§. 300 *Ontol.*); poſt mortem quoque vi activa prædita eſſe debet (§. 66), etſi limitatione, quam nunc habet, variata (§. 745), quippe quam tanquam mutabilem (§. 715) ad eſſentiam præciſe non pertinere apparet (§. 300 *Ontol.*), etſi tamdiu pertinere videatur, quamdiu unio cum corpore ſubſiſtit. Et cum in anima vi illa unica (§. 57) omnia actuentur, quæ per facultates ejuſdem in eadem poſſibilia intelliguntur (§. 55); omnes quoque modi ejus vi iſta ad actum perduci debent. Quia tamen poſitis determinationibus eſſentialibus & natura animæ, nondum ponuntur & ipſi, cum alias omnes ſimul eidem inexiſterent (§. 118 *Ontol.*); in ſola eſſentia ratio ſufficiens non continetur, cur modi ipſi inſint. Neceſſe igitur eſt, ut modi ſequentes rationem ſufficientem agnoſcant in antecedentibus (§. 160 *Ontol.*), conſequenter ſtatus ſequens in antecedentibus ſemper rationem ſufficientem agnoſcit (§. 705 *Ontol.*). Quamobrem cum ſtatus poſt hanc vitam ſequatur ſtatum in hac vita; ille quoque in hoc rationem ſufficientem agnoſcere, adeoque cum eodem connexus eſſe debet (§. 10 *Coſmol.*).

Nexum ſtatus poſt hanc vitam cum ſtatu in vita præſente docet Scriptura Sacra. Etenim ejus auctoritate conſtat, animabus aliis poſt hanc vitam bene, aliis male eſſe. Quodſi quæſiveris, cur illis bene, his male ſit, ratio redditur ex ſtatu vitæ præſentis, ſcilicet ex actionibus in hac vita patratis. Scripturæ igitur auctoritate ſtatus vitæ futuræ cum ſtatu præſentis connexus eſt (§. 10 *Coſmol.*). In quonam vero nexus iſte conſiſtat, rationis lumine non aſſequimur. Supplet adeo Scriptura rationis defectum, quemadmodum in aliis ſcitu neceſſariis.

CAPUT

CAPUT III.

De Animabus Brutorum.

§. 749.

Exiſtentia animarum brutorũ.

BRuta habent animas a corpore diſtinctas. Bruta enim habent organa ſenſoria ejuſdem prorſus ſtructuræ cum organis ſenſoriis corporis humani & quæ ideo eaſdem experiuntur mutationes, quæ in organis ſenſoriis hominum accidunt, ut adeo ipſis ſint ſpecies impreſſæ eædem, quæ hominibus (§. 112). Ex organis ſenſoriis externis, perinde ac in corpore humano, nervi ad cerebrum extenduntur, per quos motum fibrillis eorum impreſſum ad cerebrum propagari, eodem modo oſtendi poteſt, quo idem in corpore humano evicimus (§. 111), ut adeo brutis eædem ſint ideæ materiales, quæ hominibus (§. 112). Jam conſtat animam humanam ideo uniri corpori, quod ſibi repræſentet ſenſibilia convenienter mutationibus in organa ſenſoria factis (§. 62), ut ideis materialibus continuo coexiſtant ſenſuales (§. 111. 112). Quamobrem cum non repugnet, ſenſibilia repræſentari convenienter mutationibus, quæ in organis brutorum contingunt, etiam in organis minus perfectis (§. 715), atque adeo poſſibiles ſint ideæ ſenſuales, quæ materialibus ideis brutorum coexiſtant; naturæ autem ſcrutatoribus abunde perſpectum ſit, eam in omni varietate ſimilitudini ſtudere, & hinc eadem eodem fine fieri in diverſis: argumento ab analogia deſumto recte omnino colligitur, brutis eſſe animas.

Carteſiani animadvertentes fieri poſſe, ut motus ſpontanei in brutis ſola vi mechaniſmi corporis conſequantur, exiſtentiam animarum in iiſdem negarunt & bruta in meras machinas transformarunt. Enimvero quod argumento ipſorum nulla inſit vis concludendi, ſatis ſuperque intelligitur ex iis, quæ de harmonia præſtabilita in ſuperioribus dicta fuere (§. 615 & ſeqq.). Non negamus in brutis omnia, quæ obſervamus, ſola vi mechaniſmi conſequi: negamus tamen inde aliqua probabilitatis ſpecie, multo minus certo inferri, nullas brutis eſſe animas. Quod brutorum, præſertim perfectiorum, organa eandem habeant ſtructuram, quam habent organa corporis humani, nudo adſpectu agnoſcitur, ſi organa ſenſoria brutorum ac hominum, veluti oculi, cultro anatomico ſubjiciantur: quod nemo niſi in omni anatomia prorſus alienus ac hoſpes ignorat. Ex identitate autem ſtructuræ recte colligi identitatem mutationis ab eodem ſenſibili in organis ſenſoriis brutorum ac hominum productæ, ſi quis dubitet, experimento facile ejuſdem convincitur. Etenim nemo eſt qui neſciat, modo in experimentando fuerit verſatus, in oculis brutorum objectorum viſibilium imagines inverſas perinde ac in oculo humano delineari. Argumentum ab analogia deſumtum etſi in probabilium numero ſit, in rebus tamen naturalibus maximum habere pondus, ita ut apodictico plerumque æquipolleat, non ignorant qui vel in ſola Aſtronomia ſatis ſunt verſati. Ariſtotelico-Scholaſtici animas brutis tribuerunt, propterea quod ſibi perſuaderent, abſque iis actiones brutorum explicari minime poſſe: quod cum non probaverint, nec brutorum animas exiſtere probarunt. Atque ea de cauſa factum eſt, ut *Carteſiani* eaſdem rejecerint, contrarii probabiliter perſuaſi: ad iſtam vero analogiam, qua nos utimur in probanda exiſtentia animarum brutorum, animum non adverterunt.

§. 750.

Differentia inter animalia per-

Bruta perfectiora ſunt, quibus quinque ſunt organa ſenſoria: *imperfectiora* vero, quibus pauciora. Dantur autem in imperfectioribus plures imperfectionis ſpecies.

fectiora & imperfectiora.

Ita animalia imperfectiora ſunt oſtreæ, cochleæ, muſcæ, formicæ & inſecta alia. Etenim hæc bruta tantum tactu gaudent & qui in nonnullis vocantur oculi, tales non ſunt, cum deficiat oculorum ſtructura, quemadmodum dudum obſervavit *Claudius Perrault* in Mechanica animalium part. 1. cap. 1. Oper. pag. 336 & ſeqq. Perfectiora ſunt animalia quadrupedia, quibus omnes eſſe ſenſus nemo ignorat. Iiſdem accenſendæ ſunt aves & proxime ad ea accedunt piſces. Gradu tamen differre ſenſus tam in perfectioribus, quam imperfectioribus neminem fugit.

§. 751.

An bruta apperceptione gaudeant.

Bruta ſibi perceptionum ſuarum conſcia ſunt. Patet enim, quod ſenſu diſtinguant ſenſibilia, quæ in organa ipſorum agunt. Ipſa ſane oſtrea tactu diſcernit vim ad teſtas divellendas adhibitam. Et de inſectis curioſæ admodum colligi poſſunt obſervationes idem confirmantes. Habent adeo perceptiones partiales claras atque hinc totales diſtinctas (§. 44 *Pſychol. empir.*). Cum adeo ſint in ſtatu perceptionum diſtinctarum (§. 45 *Pſychol. empir.*); ſibi perceptionum ſuarum conſcia ſunt (§. 13).

Idem etiam ſic oſtenditur. Brutis perfectioribus eadem ſunt organa ſenſoria, quæ hominibus (§. 750), & conſtat eorundem eandem eſſe ſtructuram, quæ in organis corporis humani deprehenditur. Nervi quoque eodem modo ex organis ſenſoriis ad cerebrum propagantur, & cerebrum ejuſdem ſtructuræ deprehenditur, quam in humano viſu diſtinguere licet. Nullum igitur eſt dubium, quin ſenſibilia in organa brutorum perfectiorum agentia eandem mutationem iiſdem inducant, quam hominum organis inducunt, & motus nervis ſenſoriis impreſſi eodem modo ad cerebrum propagentur, quo in hominibus propagari ſolent (§. 111), ut adeo ſpecies impreſſæ & ideæ materiales eædem eſſe debeant, quæ in hominibus (§. 112), conſequenter dubitandum non eſt, quin eædem quoque ipſis reſpondeant ideæ ſenſuales (§. 118). Enimvero nobis ſunt perceptiones ſenſibilium claræ atque diſtinctæ. Tales igitur quoque eſſe debent brutis perfectioribus. Quoniam itaque perceptiones claræ atque diſtinctæ ad hoc ſufficiunt, ut rerum perceptarum ſibi conſcia ſit anima (§. 11); quin bruta quoque perfectiora ſibi rerum perceptarum conſcia ſint, dubitandum non eſt.

De brutis imperfectioribus, quæ unicum tantummodo habere videntur ſenſum, ſcilicet tactum, conſtat, quemadmodum & *Perrault* loc. cit. obſervavit, ea tactu dignoſcere, quæ nos eodem diſtinguere minime valemus, ut actiones ipſorum a ſubtilitate hujus ſenſus pendentes in admirationem rapiant naturæ contemplatores. Neceſſe igitur eſt, ideas ſenſuales tactui reſpondentes multo eſſe clariores, quam in hominibus. Enimvero cum homo ſibi conſcius ſit tangibilium vi iſtius claritatis, quam ideæ ſuæ ſenſuales habent; non ſine ratione colligitur animalia quoque imperfectiora ſui conſcia eſſe debere.

Non verendum eſt, ne ſic brutis tribuantur animæ ſpirituales; neque enim ad ſpiritualitatem ſufficit apperceptio, ſeu ut ſubjectum percipiens perceptionum ſuarum ſibi ſit conſcium (§. 643). Si inſtes ex *Carteſianorum* principiis apperceptionem eſſe chara-

ſterem ſpiritualitatis; objectionem inſuper habemus, cum non auctoritate, ſed rationibus moveamur.

§. 752.

Immaterialitas animæ brutorum.

Animæ brutorum materiales ſeu corporeæ non ſunt. Animæ enim brutorum ſibi conſciæ ſunt rerum perceptarum (§. 751). Sed corpus cogirare, ſeu ſibi rerum perceptarum conſcium eſſe nequit (§. 44), nec ea facultas, quam per ſe non habet, eidem communicari poteſt (§. 46). Animæ igitur brutorum corpora eſſe nequeunt, conſequenter nec materiales ſunt (§. 122. 141 *Coſmol.*).

Eodem prorſus modo adſtruitur immaterialitas animæ brutorum, quo ſupra immaterialitatem animæ noſtræ evicimus (§. 47). Ceterum novum non eſt animas brutis tribui immateriales: jam dudum hoc fecere ſcholaſtici, veluti *Scotus*, Doctor ſubtilis.

§. 753.

Ejuſdem ſimplicitas.

Animæ brutorum ſunt ſubſtantiæ ſimplices. Anima enim brutorum nec corpus eſt (§. 752), nec aliquod corpori communicatum attributum (§. 46), adeoque nec ens compoſitum eſt, nec enti cuidam compoſito inhæret (§. 119 *Coſmol.*). Omne vero ens vel ſimplex eſt, vel compoſitum (§. 685 *Ontol.*). Animæ igitur brutorum ſunt entia ſimplicia.

Jam porro perceptiones, quas experiuntur bruta, continuo mutantur, actionibus ſenſibilium in organa continuo mutatis: quod nemo non agnoſcit. Sunt igitur modi animarum (§. 151 *Ontol.*), atque ideo animæ brutorum modificabiles ſunt (§. 764 *Ontol.*). Eædem cum corporibus brutorum perdurant: quod denuo nemo non admittere tenetur, qui earum exiſtentiam in dubium minime revocat. Sunt igitur etiam perdurabiles (§. 766 *Ontol.*). Quoniam ſubjectum perdurabile & modificabile ſubſtantia eſt (§. 768 *Ontol.*); animas brutorum ſubſtantias eſſe patet, eaſque ſimplices *per demonſtrata*.

Simplicitas animarum brutorum ſuppoſita immaterialitate denuo eodem modo evincitur, quo ſimplicitatem animæ humanæ evicimus (§. 48). Materialiſtæ, qui animas humanas materiales eſſe defendunt (§ 35), brutorum quoque animas materiales facere debent, bruta in meras machinas convertentes. Iis adeo adſtipulantur *Carteſiani*, qui bruta pro meris machinis habent audaciores Magiſtro ſuo, qui ſubdubitanter ea de re loquitur.

§. 754.

An legem ſenſationis obſervet.

Animæ brutorum obſervant legem ſenſationum. Cum enim iſtiuſmodi organa ſenſoria habeant, qualia ſunt hominibus; ſupra jam (§. 749) hinc collegimus, quod ſibi repræſentent ſenſibilia in organa iſta agentia, convenienter mutationibus in his ipſis organis factis. Enimvero lex ſenſationum hæc eſt, quam animæ humanæ obſervare tenentur: Si in organo aliquo ſenſorio ab objecto ſenſibili quædam producitur mutatio; in mente eidem coexiſtit ſenſatio per illam intelligibili modo explicabilis, ſeu rationem ſufficientem in illa agnoſcens, cur jam animæ inſit, & cur talis ſit (§. 85 *Pſychol. empir.*). Animæ igitur brutorum legem ſenſationum obſervant.

Poterant porro ad animas brutorum transferri, quæ ſupra de animabus humanis evicimus, ſcilicet quod vi quadam præditæ ſint (§. 53), qua omnes ejus actiones ad actum perducantur (§. 60); quod vis hæc tantummodo unica ſit (§. 57) & quidem repræſentativa

Digitized by Google

univerſi pro ſitu corporis organici in univerſo, convenienter mutationibus, quæ in organis contingunt (§. 62), quodque in hac vi eſſentia & natura animarum brutorum conſiſtat (§. 66. 67). Enimvero cum ſingula eodem modo probentur, quo ea de animabus noſtris probata ſunt; non opus eſt ut hiſce diutius immoremur. Sufficerit nobis propoſuiſſe principia generalia, quæ in phænomenis ſpecialibus, quæ de brutis obſervamus, explicandis uſui eſſe poſſunt.

§. 755.

Bruta nũ imaginatione & memoria gaudeant.

Brutorum animæ imaginatione & memoria gaudent. Ex actionibus brutorum id colligitur a poſteriori. Nemo eſt qui neſciat, ſi quis canis baculo aliquoties fuerit percuſſus, eum ad conſpectum baculi elevati vociferari & fugere a plagis ſibi metuentem. Quoniam ideo vociferatur & fugit, quia baculo percuſſus fuit: neceſſe eſt ut idea baculi elevati reſuſcitet ideam plagarum ac inde orti doloris. Reproducitur adeo idea plagarum ac doloris, quam ante habuit, conſequenter anima canis facultate imaginandi gaudet (§. 92 *Pſychol. empir.*). Similiter nemo non novit, canes dormientes voce & motu corporis ſæpius ſigna ſomniorum inquietorum edere. Quamobrem cum ſomnia vi imaginationis producantur (§. 122 *Pſychol. empir.*); ex iis quoque recte infertur animam canis facultate imaginandi gaudere. Eodem modo idem ex actionibus aliorum brutorum colligitur.

Jam quia canis idea plagarum & doloris inde percepti reſuſcitata vociferatur & fugit, plagas illas ſibi repræſentare debet tanquam nunc infligendas & dolorem tanquam nunc inde percipiendum. Quamobrem cum ſibi conſcius ſit perceptionum ſuarum (§. 751); neceſſe eſt ut ſibi quoque conſcius ſit plagarum tanquam ſibi antea inflictarum & doloris tanquam inde percepti, cum non alia ſit ratio, cur ſibi plagas repræſentet tanquam denuo infligendas & dolorem tanquam denuo inde percipiendum. Ideas adeo reproductas recognoſcit (§. 173 *Pſychol. empir.*), conſequenter memoria gaudet (§. 175 *Pſychol. empir.*). Per analogiam idem inferre licet de animabus aliorum brutorum, ſalva differentia, quam inter facultates diverſorum brutorum intercedere debere, diverſitas actionum loquitur.

Bruta, ſaltem perfectiora & quæ ad ea propius accedunt, eandem habent cerebri ſtructuram, quæ hominibus eſt, quantum ſenſuum judicio conſtat. Quamobrem cum per ſtructuram cerebrum humanum contrahat facilitatem reproducendi ideas materiales (§. 241), & in potentia reproductionis imaginatio (§. 227), in facilitate vero memoria materialis conſiſtat (§. 294); brutis cerebrum habentibus imaginatio & memoria materialis tribuenda venit. Enimvero cum bruta habeant animas a corpore diſtinctas perinde ac homines (§. 749.) & vi legis ſenſationis ideis materialibus in cerebro ſenſuales in anima reſpondent (§. 754), quemadmodum in hominibus (§. 113), in nobis autem phantaſmata ideis quoque materialibus in cerebro reſpondent, ut adeo imaginatio materialis non ſit ſine immateriali in anima (§. 227), nec memoria materialis ſine immateriali, quæ animæ ineſt (§. 294); per analogiam ex memoria & imaginatione mate-

materiali in corpore recte colligitur immaterialis in anima, conſequenter animas brutorum facultate imaginandi & memoria gaudere tanto minus dubitandum, quanto magis in brutis obſervantur actiones ſimiles iis, quæ a nobis ſine imaginationis & memoriæ vi non eduntur, cum hinc argumentum ab analogia majus robur acquirat.

Philoſophi veteres & Scholaſtici animabus brutorum ſine hæſitatione imaginationem & memoriam tribuerunt, quamvis in terminorum ſignificatu non prorſus cum nobis conſentiant, reproductionem idearum præteritarum ad memoriam referentes, & fingendi, quam diximus, facultatem imaginationis nomine compellantes. Sed cur nobis ſignificatum tantiſper immutare libuerit, ex Pſychologia empirica abunde conſtat. Nituntur autem analogia actionum brutorum & humanarum, quas abſque imaginatione & memoria in ſe dari non poſſe experiuntur.

§. 756.

An legē imaginationis obſervent.

Bruta obſervant legem imaginationis. Omnium clariſſime hoc patet, ſi ad actiones brutorum animum advertimus. Ita in exemplo canis ad conſpectum baculi elevati vociferantis & fugientis, quo modo uſi ſumus ad imaginationis exiſtentiam evincendam, vidimus idea baculi elevati reſuſcitari ideam plagarum ac doloris, propterea quod baculo ante percuſſus dolorem percepit. Quoniam itaque vi legis imaginationis perceptione unius eorum reproducta, quæ ſemel percepta fuere, perceptio quoque ceterorum reproducitur (§. 117 *Pſychol. empir.*): canes obſervare legem imaginationis patet. Hinc vero per analogiam concluditur, bruta quoque reliqua legem imaginationis obſervare.

Idem quoque ſic oſtenditur. Lex imaginationis rationem mechanicam in ſtructura cerebri habet (§. 232). Quamobrem cum brutis perfectioribus eadem ſit ſtructura cerebri, quæ hominibus; ratio, quæ datur in ſtructura cerebri humani, adeſſe quoque debet in ſtructura cerebri brutorum perfectiorum, conſequenter lex imaginationis quoque poni debet per ſtructuram cerebri brutorum perfectiorum (§. 118 *Ontol.*). Bruta igitur perfectiora legem imaginationis obſervare palam eſt. Quodſi ergo in ceteris quoque brutis imaginationis veſtigia ſeſe produnt; per analogiam infertur, eadem quoque obſervare legem imaginationis.

Argumento analogiæ plurimum hac in re tribuendum. Conſtat enim legibus iiſdem regi corpora: quidni ergo & animas? Sane omnia corpora mundi totalia eaſdem obſervant leges: omnia corpora in conflictu iiſdem ſubjiciuntur legibus: eædem ſunt leges, quibus regitur motus omnium gravium. Sunt leges generales, quibus generatio omnium animalium cum ipſa generatione plantarum conſtringitur.

§. 757.

An brutis competat appetitus.

Bruta habent appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam. Bruta vocem variare ſolent ad appetitum indigitandum. Ita gallina voce allicit pullos, qualem in aliis caſibus non fundit. Peculiari quoque voce utitur, ubi ipſi inſidiæ ſtruuntur. Similiter canis latratum variat & vocem triſtem eidem miſcet cum ejulatu, ubi in conclavi ſolus relictus exire cupit. Hinc igitur aperte patet brutis eſſe appetitum. Notum porro eſt ex ſuperioribus, canem fugere, ſi elevato baculo eum percutere tentes, ut plagæ evitentur.

tentur. Habes adeo certum averſationis indicium. Jam bruta habent ſenſus (§. 754), habent imaginationem (§. 755), habent memoriam (§. *cit.*). Quoniam itaque appetitus ſenſitivus enaſcitur ex confuſa boni (§. 580 *Pſychol. empir.*), averſario ſenſitiva ex confuſa mali repræſentatione (§. 582 *Pſychol. empir.*), ad confuſam vero boni & mali repræſentationem ſenſus & imaginatio cum memoria ſufficit, cum diſtincta repræſentatio ad intellectum pertineat (§. 275 *Pſychol. empir.*); bruta appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam habent.

Idem etiam ſic oſtenditur. Conſtat bruta affectibus commoveri, veluti canem invidia & ira, ſubinde etiam gaudio. Enimvero affectus ſunt actus vehementiores appetitus ſenſitivi & averſationis ſenſitivæ (§. 603 *Pſychol. empir.*). Bruta igitur habent appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam.

Qui ad actiones brutorum animum advertit, abunde convincitur, ipſis appetitum & averſationem denegari non poſſe.

§. 758.

An legē appetitus & averſationis obſervent.

Bruta obſervant legem appetitus & averſationis. In exemplo canis ad conſpectum baculi elevati fugientis idem palam eſt. Fugit enim plagas evitaturus ob dolorem, qui inde percipitur, conſequenter plagas averſatur, quod eas ſibi repræſentat tanquam malas (§. 565. *Pſychol. empir.*). Similiter conſtat fugere animalia alia quæcunque ob imminens ipſis periculum, quo damnum corpori inferri poteſt, & pſittacum ſibi metuere a plagis non minus, quam canem. Ex adverſo canis eſuriens oſſa projecta appetit, vel panis fruſtum, quod ipſi porrigitur, & junior appetit res quaſcunque, quas non ſine voluptate dilacerare poteſt. Appetit ergo uterque, quod ſibi repræſentat tanquam bonum (§. 555 *Pſychol. empir.*). Et idem patet in brutis aliis.

Brutis pauca ſunt, quæ appetunt. Etenim non appetunt niſi quæ ad vitæ conſervationem & ſpeciei ſuæ propagationem ſpectant, & pauca quædam, quæ ipſis voluptatem creant, eum iſtis plerumque connexa. Natura ipſorum paucis contenta: pauca igitur iiſdem appetibilia. Non averſantur niſi quæ in appetendo impedimenta objiciunt & vitæ ac corpori damnum inferunt. Pauca igitur ipſis ſunt averſabilia. Obſervant in iis legem appetitus & averſationis tenaciter & minus ad devia deflectunt quam homines, quibus voluptas ac moleſtia nimium imponunt.

§. 759.

Bruta ſermone non utuntur.

Bruta deſtituuntur vocibus articulatis, quibus tanquam ſignis perceptiones ſuas ſeu res perceptas indigitare valent. Nemo eſt qui hoc neſciat, ut exemplis non ſit opus. Sane bruta, veluti canes, qui conſortio hominum conſtanter utuntur, ſermonis uſum nunquam conſequuntur, etſi organa vocis non ſint inepta ad vocem articulandam, quemadmodum ſermo requirit. Memini ante plures annos in Saxonia fuiſſe canem, qui plura vocabula germanica & gallica bene pronuntiare poterat. Et quem fugit pſittacos vocabula haud pauca, imo integras propoſitiones pronuntiare poſſe, certo indicio

dicio organa vocis ita moveri poſſe, ut eidem articulandæ ſufficiant? Ex adverſo homines inter bruta educati loquelæ non fiunt compotes, quemadmodum probat exemplum ejus, qui inter urſos fuerat educatus (§. 461). Unde colligitur, brutis in more non eſſe poſitum, ut perceptiones ſuas ſignificent alteri.

Annotavimus equidem ſuperius (*in demonſtratione* §. 757), bruta voce variare ſolere ad indicandum appetitum. Et huc referendum, quod avis fœmella mane expergefacta edat vocem peculiariter modificatam, ut maſculum ad ſe alliciat, qui audita voce ſtatim reſpondet & in eam plagam tendit, unde vocem fœmellæ ad aures deferri experitur. Sed illa vocis variatio a loquela longo adhuc intervallo diſtat, etſi quid analogi habeat.

§. 760.

Bruta num univerſali gaudeant cognitione, num judicent & ratiocinentur

Bruta deſtituuntur cognitione univerſalium, judicio & ratiocinio. Si quis admittit harmoniam perpetuam animæ & corporis quoad omnes illius modificationes, qualem de anima humana in theoria ſuperiori evicimus; is veritatem propoſitionis præſentis inde colliget. Etenim vi illius harmoniæ omnes operationes intellectus, notio, judicium & ratiocinium in cerebro repræſentantur per ideas vocabulorum materiales (§. 416), aut aliorum ſignorum æquipollentium (§. 417). Enimvero brutis nulla ſunt vocabula, quibus ad perceptibilia indigitanda uti poſſent (§. 759), neque hinc ad horum imitationem alia confingere ſigna valent. Quoniam itaque nullæ ipſis ſunt vocabulorum vel aliorum ſignorum æquipollentium ideæ materiales: notiones, judicia & ratiocinia in cerebro repræſentari non poſſunt. Stante igitur harmonia animæ & corporis, nec in anima ipſorum notioni, ſeu cognitioni univerſalium, judicio & ratiocinio locus eſſe poteſt.

Operationum intellectus abſque vocabulis vel aliis ſignis æquipollentibus in cognitione intuitiva tanta eſt difficultas, ut nec homo ante ſermonis uſum in cognitione veritatum univerſalium quicquam proficiat. Abunde hæc patent per ea, quæ de operationibus ſingulis intellectus fuſe expoſuimus in Pſychologia empirica integro capite (§. 325 & ſeqq.). Enimvero bruta deſtituuntur vocibus articulatis, quibus tanquam ſignis perceptibilia indigitantur (§. 759). Deſtituuntur itaque & notionibus, judiciis atque ratiociniis, adeoque univerſalium veritatum cognitione.

Qui brutis tribueret veritatum univerſalium cognitionem abſque vocabulorum vel aliorum ſignorum æquipollentium uſu; ipſorum animam animabus humanis multo ſtatueret perfectiorem. Homines enim, quemadmodum jam monuimus, ſine vocabulorum ſubſidio in veritatum univerſalium cognitione nihil proficiunt, etſi non prorſus impoſſibile foret, ut aliquos, quamvis leves, facerent progreſſus. Sermonis uſum ubi didicere, tum demum excitatur attentio, qualis ad reflexionem ſufficit, ſine qua cognitio univerſalium ne in hominem quidem cadit. Et hac de cauſa homo inter urſos educatus univerſalium cognitione deſtituebatur.

§. 761.

Num careant intellectu.

Quoniam nullæ dantur operationes intellectus, præterquam notio, judicium & diſcurſus (§. 52 *Log.*), bruta vero notionibus, judiciis & diſcurſi-

curſibus ſeu ratiociniis carent (§. 760), nec in conſortio hominum illa conſequuntur; *bruta carent intellectu.*

Homines inter bruta educati, exemplo eius, quem inter urſos educatum ſæpius jam compellavimus, nullas edunt intellectus operationes; ſed ad hominum conſortium delati, qui iſtis operationibus conſtanter utuntur, eaſdem mox ipſimet in poteſtatem ſuam redigunt. Ratio differentiæ inter homines & bruta hac in parte alia non eſt, quam quod hominibus quidem, non vero brutis ſit intellectus. Homines, quando carent operationibus intellectus, deſtituuntur uſu intellectus; aſt bruta iiſdem carent, quia intellectum prorſus non habent.

§. 762.

Irrationalitas animarum brutorum.

Animæ brutorum carent ratione ſeu irrationales ſunt. Animabus enim brutorum deeſt facultas ratiocinandi (§. 760). Ergo iiſdem quoque ratio deeſt (§. 493 *Pſychol. empir.*), conſequenter irrationales ſunt (§. 451).

Hinc & bruta dicuntur animalia irrationalia in oppoſitione ad hominem, quia animal rationale appellatur. Equidem *Rorarius* peculiari Tractatu adſtruere conatur animalia bruta ſæpe ratione uti melius homine; ſed in eo fallitur, quod actiones brutorum rationi conformes ab uſu rationis pendeant. Agunt enim quod rationis eſt per naturam ſuam, quæ in operando pendet a ratione ſumma conditoris.

§. 763.

An bruta liberam habeãt voluntatem.

Bruta deſtituuntur voluntate & noluntate libera. Carent enim ratione (§. 762). Quamobrem cum anima humana non ſit libera, niſi quia ratione prædita (§. 528); brutorum animæ liberam voluntatem ac noluntatem habere nequeunt.

Idem hoc modo evinci poterat. Bruta carent intellectu (§. 761), adeoque diſtinctam boni malique cognitionem habere nequeunt (§. 275 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum voluntas & noluntas diſtinctam boni & mali cognitionem ſupponat (§. 880. 881 *Pſychol. empir.*); bruta voluntatem & noluntatem habere nequeunt, adeoque nec liberam habent.

§. 764.

An ſint ſpiritus.

Brutorum animæ non ſunt ſpiritus. Carent enim intellectu (§. 761) & voluntate libera (§. 763). Quoniam itaque omnis ſpiritus intellectu & voluntate libera præditus eſt (§. 643); brutorum animæ ſpiritus eſſe nequeunt.

Quamvis adeo immateriales ſint (§. 752) atque in eo cum animabus humanis conveniant (§. 47); non tamen ideo in ſocietatem animarum humanarum animæ brutorum recipiuntur, cum animæ humanæ ſpiritus ſint (§. 645).

§. 765.

Analogum rationis in brutis.

Bruta habent analogum rationis. E. gr. canis ad conſpectum baculi vociferans & fugiens ſibi repræſentat plagas antea acceptas & dolorem inde perceptum beneficio imaginationis (§. 92 *Pſychol. empir.*) atque memoriæ (§. 175 *Pſychol. empir.*), quibus gaudet (§. 755). Plagas itaque denuo ſibi repræſentat tanquam accipiendas & dolorem ſemel inde perceptum tanquam iterum inde percipiendum. Dum adeo fugit plagas evitaturus, actiones ſuas dirigit per ante facta in caſu ſimili, conſequenter caſus ſimiles expectat

pectat (§. 503 *Pſychol. empir.*). Quamobrem cum hæc caſuum ſimilium exſpectatio in dirigendis actionibus rationis vicem gerens ſit rationis analogum (§. 506 *Pſychol. empir.*); canis analogum rationis habet. Et idem eodem modo oſtenditur de aliis brutis, atque per analogiam colligitur de omnibus.

Qui ad actiones brutorum animum ſedulo advertit, abunde convincetur, eadem circumſtantias caſus præſentis percipientia beneficio imaginationis atque memoriæ recordari eorum, quæ in eo alias accidunt, & quod eventurum idem ſit exſpectare, ut adeo dubitari non poſſit exſpectationem caſuum ſimilium eſſe brutis loco rationis in actionibus dirigendis.

§. 766.

An bruta ſui memoriā habeant. *Bruta memoriam ſui non habent.* Conſtat hominem inter bruta educatum non recordatum fuiſſe ſtatus priſtini, cum inter homines deinde commoraretur (*per demonſtrationem* §. 461). Multo minus igitur bruta ſtatuum priſtinorum recordari poſſunt, adeoque multo minus ſibi conſcia eſſe poſſunt, ſe ante in hoc vel iſto ſtatu fuiſſe. Memoriam igitur ſui minime habent.

§. 767.

An ſint perſonæ. Quoniam illud demum eſt perſona, quod memoriam ſui conſervat (§. 741); *bruta perſonæ non ſunt.*

Scholaſtici perſonam vocant ſuppoſitum intelligens. Quamobrem cum bruta careant intellectu (§. 761), iuxta ipſorum quoque definitionem perſonæ non ſunt: quod mirum non eſt, cum definitiones coincidant (*not.* §. 741).

§. 768.

Brutorū animæ quomodo oriri & interire poſſint. *Brutorum animæ non poſſunt oriri niſi per creationem, nec interire niſi per annihilationem.* Sunt enim ſubſtantiæ ſimplices (§. 753). Quamobrem cum hæ aliter oriri non poſſint niſi per creationem (§. 691 *Ontol.* & §. 697 *Pſychol. rat.*), nec interire niſi per annihilationem (§. 698 *Ontol.*); brutorum quoque animæ non niſi per creationem oriri, per annihilationem interire poſſunt.

Hæc & ſequens propoſitio conſequuntur ex hypotheſi, quod bruta habeant animas a corpore diſtinctas. Quamobrem ſi quis eam admittere nolit, utramque reiciat, cum nullum momentum habeant in Philoſophia practica, multo minus autem in Theologia.

§. 769.

An ſint incorruptibiles & immortales. *Animæ brutorum ſunt incorruptibiles, nec cum corpore intereunt, immortales tamen non ſunt.* Quod ſint incorruptibiles, nec cum corpore intereant, eodem prorſus modo probatur, quo ſupra utrumque de anima humana evicimus (§. 729. 730).

Enimvero animæ brutorum memoriam ſui non habent in hac vita (§. 766), conſequenter deſtituuntur iis facultatibus, quæ ad hoc requiruntur, ut memoriam ſui habere poſſent. Quamobrem nec poſt mortem memoriam ſui conſervare, ſeu meminiſſe poſſunt, ſe durante vita fuiſſe in hoc vel iſto ſtatu. Immortales igitur non ſunt (§. 737).

Agnovit *Scotus* cum aliis animas brutorum eſſe indeſtructibiles: quod ægre habuit alios, immortalitatem pro privilegio animæ humanæ ſingulari habentes. Sed vanus eſt eorum

Digitized by Google

metus, qui ſibi perſuadent, animas brutorum fore immortales, ſi ſint indeſtructibiles, nec cum corpore intereant. Atque hinc denuo apparet, quantum interſit ut genuinam immortalitatis notionem habeamus.

§. 770.

Cur non plura addantur de animabus brutorum.

Plura de animabus brutorum non addimus, cum cetera per ea intelligantur, quæ de anima humana dicta ſunt. Oſtendimus brutis competere ſenſus & legem ſenſationum ab iis obſervari (§. 754); habere eadem imaginationem & memoriam (§. 755) & legem imaginationis tenere (§. 756); eſſe ipſis appetitum ſenſitivum & averſationem ſenſitivam (§. 757) & legem appetitus & averſationis cuſtodiri (§. 758). Competunt igitur animabus brutorum facultates inferiores animæ noſtræ, conſequenter quæ de his tradidimus, ad bruta applicari poſſunt. Et hæc ad quaslibet ipſorum actiones, etiam ad habitus, quos prævia inſtitutione hominum acquirunt, explicandum ſufficiunt, quemadmodum tentaturus experietur.

Finis Pſychologiæ Rationalis.

INDEX

INDEX

CAPITUM, CONSPECTUM TOTIUS OPERIS EXHIBENS.

Pſychologiæ rationalis Prolegomena, pag. 1

SECTIO I.

De anima in genere & Facultate cognoſcendi in ſpecie.

Caput 1.

De Natura & Eſſentia animæ, 5

Caput 2.

De Facultate ſentiendi, ſive ſenſu, 15

Caput 3.

De Imaginatione & Memoria, 80

Caput 4.

De Attentione & Intellectu, 162

SECTIO II.

De Facultate appetendi.

Caput 1.

De appetitu ſenſitivo & Averſatione ſenſitiva atque Affectibus, 224

Caput 2.

De Appetitu & Averſatione rationali, ſeu de Voluntate, & Noluntate, 247

SECTIO III.

De Commercio inter mentem & corpus.

Caput 1.

De Syſtematis explicandi commercium inter mentem & corpus in genere, 257

Caput 2.

De Syſtemate influxus phyſici, 273

Caput 3.

De Syſtemate cauſarum occaſionalium, 291

Caput 4.

De Harmonia præſtabilita, 307

SECTIO IV.

De Variis Animæ Attributis, Spiritu in genere & Animabus brutorum.

Caput 1.

De ſpiritu in genere & ſpiritualitate animæ in ſpecie, 333

Caput 2.

De Animæ ortu, unione cum corpore & Immortalitate, 351

Caput 3.

De Animabus Brutorum, 377

FINIS

Conſpectus totius operis.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM,

In quo Numeri Paragraphos denotant.

A

Abſtractorum mechanica repræſentatio in corpore, 396
Actio Dei in creaturas nom tollatur negato influxu phyſico, ſeu actione animæ in corpus, 609
Acumen mathematicum cur per ſe nil juvet in Metaphyſica, 556
Acumen ſenſuum intrinſecum quomodo comparetur, 276
Acumen viſus intrinſecum quomodo acquiratur, 275
Affectus in quonam conſiſtant, 504. an vim repræſentativam univerſi excedant, 506. differentia eorum intrinſeca, 505. quales ipſis motus in corpore reſpondeant, 513.514
Affectibus jucundis unde ſit vehementia appetitus, 507
Affectibus moleſtis unde ſit vehementia averſionis, 509
Anacardinæ confectionis uſus in roboranda memoria, 319. uſus nimius furoris cauſa, 319
Analogia inter vim animæ & vim motricem corporis, 77
Angulorum ſpecies & numerus quomodo tactu dignoſcantur, 169. 170
Angulus rectilineus quomodo tactu dignoſcatur, 168
Anima quando rerum perceptarum ſibi conſcia, 10. quando ſui ipſius conſcia, 12. cur materialis eſſe nequeat, 47. cur ſit ſubſtantia ſimplex, 48. cur corporis attributa habere nequeat, 49. cur alia, quam corpus habeat, 52. quomodo ſibi mundum repræſentet, 62. cur ſibi conſcia ſit dependentiæ actionis ſenſibilium in organa a ſito corporis, 444. cur ſit corporis interpres, 540. cur ſit libera, 528. quomodo a Deo modificetur in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 591. qualis ſit cauſa in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 592. quomodo in corpus agat in eodem ſyſtemate, 597. cur a parentibus propagari non poſſit, 700. num per traducem propagetur, 703. ubi præexiſtat, 704. quomodo in fœtum immittatur, 705. quam patiatur mutationem, dum fœtus in utero formatur, 710. 711. Anima quomodo ſeſe habeat ad corpus uniendum pro diverſitate ſyſtematum, 719. cuinam corpori uniri poſſit in hac ſerie rerum pro diverſitate ſyſtematum, 720. cur cum corpore interire nequeat, 730. 731. quomodo interire deberet, 732. num poſt mortem corporis memoriam ſui conſervet, 746. quatenus mortalis foret, 736. num ſit a morte corporis ſuperſtes, 744
Animæ eſſentia. 66. 68
Animæ diverſitas a corpore, 51. 80
finitudo, 264. num ſit eidem eſſentialis, 265
materialitas a quibus aſſerta, 35
modificationes harmonicæ cum corpore unde pendeant in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 593
imperfectio, 656
influxus in corpus phyſicus, 559. 567
intuitus ideæ univerſi cur limitetur, 194
natura, 67. 68
ortus, 698
Spiritualitas, 645
ſtatus in ſomnio, 250
dum vigilamus, 252
in ſomno, 59
tendentia ad ſtatus mutationem, 56
translatio e ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum, 710. 711. 714
Animarum differentiæ intrinſecæ, 523. 524
Animæ brutorum quales ſint, 749. 752. num ſint ſpiritus, 764. quomodo oriri & interire debeant, 768. num ſint immortales, 769
Apoplexia qualis ſit ſtatus animæ, 15
Apperceptio unde naſcatur, 20. quoſnam actus involvat, 22. & ſeqq. quando locum non habeat, 56. 708. quando locum habeat, 10. 13. quando tollatur, 19. 20. cur brutis tribuenda, 751
Apperceptio ſui ipſius quatenus in animam cadit, 12
Appetitiones quomodo producantur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 613. num ſint præſtabilitæ, 630. quid iis in corpore reſpondeat, 501. 503. earum ſigna, 503. quod eodem modo dependeant a perceptionibus in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ & influxus phyſici, 631. unde ſit earum vehementia in affectibus jucundis, 507

Appe-

Appetitus quid ſit, 495. quo ſenſu dicatur inclinatio animæ, 495. num cadat in bruta, 757. quod non dependeat a modo, quo ſenſationes a corpore dependent, 525
Appetitus confuſus in affectibus jucundis, 508. in mixtis, 512
Appetitus rationalis. Definitio realis, 517. num ex vi repræſentativa univerſi fluat, 519
Appetitus ſenſitivus. Definitio, 515. num ex vi repræſentativa univerſi fluat, 497
Ars inveniendi num a vi repræſentativa univerſi pendeat, 478. quid eidem in corpore reſpondeat, 479
Artificis cæci rarum exemplum, 162
Atheus cur Harmoniſta eſſe nequeat, 628. cur Occaſionaliſta eſſe nequeat, 596
Attentio cur ad apperceptionem requiratur, 25. quas habeat cauſas, 361. & ſeqq. qua ratione nitatur, 367. 368. 369. 370. 371. cur arctos habeat limites, 359. 360. cur ad unum a ceteris revocetur, 372. 377. quid eidem in corpore reſpondeat, 357. & ſeqq. 374. & ſeqq. quomodo conſervetur, 373
Attentio ad viſibile quomodo a libertate pendeat, 363. quid eidem in corpore reſpondeat, 358. 362. 365. 366. 379
Attributorum incommunicabilitas, 45
Auditus quomodo acuatur, 273. 274
Averſatio quid ſit, 496
Averſatio rationalis. Definitio realis, 518. num a vi repræſentativa univerſi oriatur, 519
Averſatio qualia habeat ſigna, 503. quidnam eidem in corpore reſpondeat, 502. 503. unde nanciſcatur vehementiam in affectibus moleſtis, 509
Averſatio confuſa in affectibus moleſtis, 510
Averſatio ſenſitiva. Definitio realis, 516. num a vi repræſentativa univerſi derivetur, 498
Auctoris æquitas erga infirmos, 185

B

B*Onum* num per eſſentiam & naturam animæ appetatur, 520
Bruta num legem ſenſationis obſervent, 750. num legem imaginationis obſervent, 756. num habeant appetitum, 757. num memoriam, 766. num ſint perſonæ, 767
Bruta perfectiora quænam dicantur, 750
imperfectiora quænam dicuntur, 750

C

C*Auſæ occaſionales* quænam dicantur, 598
Cerebri læſio cur noceat memoriæ, cur uſui rationis, 466. cur ingenio, 475
Cerebri ſtatus in ſomno, 248. in ſomnio naturali, 246. in ſomnio ſupernaturali, 330
Clare percipiendi potentia quomodo acquiratur animæ, 713
Claritas idearum ſenſualium unde ſit, 125. quomodo ab ideis materialibus pendeat, 126
Claritas viſionis unde ſit, 132
Cæcus cur nullam habeat ideam viſibilis, 145
Coexiſtentium unum quomodo ex altero innoteſcat, 436
Cogitandi facultas num materiæ communicari poſſit, 46
Cogitatio. Requiſita eſſentialia, 26. duratio, 27. celeritas, 30. cur mechanice perfici nequeat, 44
Cogitationum coexiſtentia, 28. diverſitas quoad durationem, 29
Cognitio imperfecta qua culpa ex diſciplinis hauriatur, 454
Cognitio philoſophica cur ſit ſpirituum, 674
Cognitio univerſalium num cadat in bruta, 760
Cognitionis univerſalis fundamentum, 444
Coloris idea cæci num eadem cum idea coloris viſu pollentium, 145
Commercium animæ & corporis num per ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ intelligibili modo explicari poſſit, 620
Conatus mutandi perceptionem cur inſit omni perceptioni, 480
Concavitatis differentia quomodo tactu diſcernatur, 167
Concavum a convexo quomodo tactu diſtinguatur, 165
Concurſus divini effectus in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 598
Concurſus divinus ad malum an majoribus difficultatibus obnoxius in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quam influxus phyſici, 636
Confuſarum idearum interior ratio, 187
Confuſio idearum ſenſualium unde ſit, 128
Confuſio viſibilis unde ſit, 135
Conſequentiæ immediatæ num vim repræſentativam univerſi excedant, 409
Conſervationis diuturnæ idearum cum frequente reproductione æquipollentia, 242. 243
Continuitatis idea quomodo naſcatur, 103
Convexitatis diverſitas quomodo tactu diſcernatur, 166
Convexum a concavo quomodo tactu diſtinguatur, 165
Corpus cur cogitare non poſſit, 44. 46. quot modis ſitum ad ſenſibile mutare queat, 485. cur ſit animæ interpres, 540. quomodo in animam influat, 559. 568. quomodo a Deo modificetur in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 591. qualis ſit cauſa in eodem ſyſtemate, 592. quomodo ab anima pendeat quoad motus voluntarios, 616. quale ſupponatur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 617. cur poſt mortem corrumpatur, 374

Corpus

Digitized by Google

Corpus noſtrum quatenus percipiamus, 403
Corpuſculorum cum corporibus ſimilitudo, 101
Corpuſcula derivativa num ſenſui obvia, 99
Corpuſcula primitiva num ſenſui obvia, 100
Corruptibile quid dicatur, 666
Corruptibilitas corporum, 667
Corruptio quid ſit, 666
Coſmologia ſuppeditat principia Pſychologiæ rationali, 3
Creatio quid dicatur, 697
Creatiani quinam dicantur, 699
Curva ſuperficies quomodo a plana tactu diſtinguatur, 164

D

Definitio cur habeat formam enuntiationis, 399. quando penitus intelligatur, 430
Deus num cum natura confundatur in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 605. num negato influxu phyſico animæ in corpus, ſeu actione animæ in corpus, ipſi adimatur potentia agendi in creaturas, 609. num concurſus ejus ad malum majoribus difficultatibus obnoxius in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, quam in ſyſtemate influxus, 630
Deliquium animi qualis ſit ſtatus animæ, 15
Demonſtratio an locum habeat in Pſychologia rationali, 2
Demonſtrationis uſus ſingularis, 447
Directioni attentionis quid jungatur, 378. quid eidem in corpore reſpondeat, 379
Diſſenſus de commercio animæ & corporis apparens, 557
Diſſimilia quomodo tactu diſcernantur, 172
Diſpoſitiones animæ ad claras & diſtinctas perceptiones in ſtatu præexiſtentiæ animæ, 712
Diſtinctio idearum ſenſualium unde ſit, 127
Diſtincta viſio unde reddatur, 133
Dogmata quid ſint, 40
Dogmatici quinam dicantur, 40. quinam ſint, 43. cur in plures ſectas abeant, 43
Dualiſtæ quinam dicantur, 39. cur ſint dogmatici, 43

E

Egoiſtæ quinam dicantur, 38. cur ſint dogmatici, 43
Elementa rerum materialium num ordine coexiſtant, 105. num ſint ſenſui obvia, 101. num ſint ſpiritus, 644
Errores quomodo a lapſu memoriæ pendeant, 321. 322
Errores a lapſu memoriæ pendentes quomodo ulterius ſerpant, 323
Errores in Pſychologia rationali commiſſi num in Theologiam naturalem, Logicam & Philoſophiam practicam ſerpant, 6
Errores ex ſyſtemate explicandi commercium animæ cum corpore fluentes num auctori ejus imputari poſſint, 534
Eſſentia animæ intime explicata, 191. in quo conſiſtat, 66
Extenſionis idea quomodo naſcatur, 103
Extenſio imaginationis quomodo ab intenſitate differat, 211

F

Facilitas reproducendi ideas num ſit quid actuale, 245
Facultas quomodo a vi differat, 54
Facultates quomodo animæ inexiſtant, 81
Facultatum animæ notio ſpuria, 82
Facultas appetitiva generaliter determinata, 520
Facultates ſuperiores cur per commercium cum hominibus excitentur, 461
Fibrillæ nerveæ quando variari debeant, 310. 311
Fibrillarum nervearum diverſitas in diverſis ſubjectis quod detur, 307. in quo conſiſtat, 308
Fibrillarum nervearum ſtatus unde varietur, 252
Figuræ quomodo tactu dignoſcantur, 176
Fingendi facultas unde juvetur, 342
Finem ex aſſe quando conſequamur, 684
Finis optimus quinam ſit, 681
Finitudo animæ, 264. num ſit eſſentialis, 265
Furioſi cur ſibi videantur videre, quæ non ſunt, 209
Futura cur ex præſentibus colligi poſſint, 437 438
Futura perceptio quomodo prævideatur, 486

G

Genera rerum num tactu diſcerni poſſint, 173. quomodo in corpore repræſententur, 395
Geometris in extenſione confuſe percepta acquieſcit, 102

H

Harmoniæ mentis & corporis. Definitio, 539. exiſtentia, 540. num ſit hypotheſis, 541. quod in omni ſyſtemate explicandi commercium animæ cum corpore ſupponatur, 542. unde ejus ratio reddenda, 543. quomodo fuerit præſtabilita a 624. quomodo vi præſtabilitionis ſubſiſtat, 618. 619
Harmoniæ animæ & corporis præſtabilitio qualis ſit, 629
Harmonia præſtabilita. Definitio, 612. nexus neceſſarius cum exiſtentia Dei, 626. ſpuria notio, 625. quo ſenſu miraculum dicatur, 629
Harmoniſta quinam dicatur, 627
Hebetioribus quid permittendum circa ſyſtema Harmoniæ præſtabilitæ, 640

Homo

Homo cur in omnibus ſapiens eſſe non poſſit, 692. cur ſit perſona, 743

I

IDea quando in confuſione prævalere dicatur, 138. quænam prævaleat, 139. quando in confuſione parum mutetur, 141
Idearum noſtrarum finitudo, 186
abſentia quando a libertate pendeat, 353
Idearum ejuſdem ſenſibilis diverſitas pro diverſitate organorum, 149
Idealiſtæ quinam dicantur, 36. quamnam hypotheſin tueantur, 36. 37. num ſint ſceptici, 42. num propius accedant ad veritatem, quam Materialiſtæ in Pſychologia, 550. cur nullo opus habeant ſyſtemate explicandi commercium animæ & corporis, 551. cur negaverint realem mundi exiſtentiam, 614
Idearum confuſarum interior ratio, 187
Ideæ diſtinctæ cur confuſis perfectiores, 160
divinæ quomodo ex noſtris deducantur 185
Idea materialis. Definitio, 112. quomodo debilitetur, 230. cur per ſpecies impreſſas explicabilis, 131. quando prorſus ceſſet, 143. quando reproducatur, 226. numerus, 114. ſpecificatio, 115. identitas unde, 116. diverſitas, 117. coexiſtentia cum ſenſualibus, 113
Idea materialis ejuſdem objecti quando eadem, 122. quando diverſa, 123
Idea materialis ideis ſenſualibus & phantaſmatis ejuſdem objecti reſpondens quomodo differat, 208
Ideæ materiales rerum cognitarum quomodo in cerebro exiſtant, 244
Ideæ materialis phantaſticæ interitus, 239
Ideæ materiales quales ſint in confuſis phantaſmatis & ideis ſenſualibus, 210
Idearum partialium involutio in una confuſa, 187
Ideæ ſenſuales quid proprie ſint, 98. quales ſint perceptiones, 204. quid repræſentent, 92. num ſint imagines, 86. num ſint idearum materialium ſociæ arbitrariæ, 594. cur vitio organi varientur, 147. quando prorſus ceſſent, 144. quando reſtituantur, 148. quot diverſis modis alia ipſis inexiſtant, 187
Idearum ſenſualium claritas unde ſit, 125. & quomodo ab ideis materialibus pendeat, 126
diſtinctio unde ſit, 127
diverſitas ab iis ideis, quæ confunduntur, 128
mutatio in phantaſmata, 211
perfectio in quo conſiſtat, 155. num detur, 156
ratio interior, 182. 184. 185
ſimilitudo cum objecto repræſentato, 91
Ideæ ſenſuales ejuſdem objecti quando eædem, 152. quando diverſæ, 123
Idea viſibilis cur per imaginem in oculo explicabilis, 131. quænam in confuſione prævaleat, 140. quando per confuſionem parum mutetur, 142. quando conſervetur, 233. 234
Idea viſibilis diſtincta cur ſimul eſſe debeat clara, 133
Idearum viſibilium rationes unde petantur, 131
Imago. Definitio, 85. perfectio, in quo conſiſtat, 154
Imagines materiales quomodo res repræſentent, 90. quomodo ab immaterialibus differant, 87
Imaginis in oculo delineatæ finis, 130
Imaginabilia cur pingi & ſculpi poſſint, 333
Imaginatio quod extendi poſſit, 211. cur operetur, idea ſenſuali conſervata, 236. cur ſit admodum limitata, 258. num cadat in animam brutorum, 755
Imaginationis extenſio quomodo ab intenſitate differat, 211
intenſitas quid ſit, 212. quomodo acquiratur, 213. quomodo facilitetur, 214. quodnam tempus ei acquirendæ commodum, 215. 216
Imaginatio corporea ſeu *materialis*. Definitio, 227. exiſtentia, 205. ſedes, 228. quomodo combinare valeat ideas ſeparatas, 340
Immaterialitas animæ brutorum, 752
Immortalitas quid ſit, 737. cur incorruptibilitatem præſupponat, 738. quomodo probetur, 739. quænam ejus notio Scripturæ Sacræ conformis, 740
Immortalitas animæ demonſtrata, 747
Imperfectio animæ humanæ, 656
Imputatio num locum habeat in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 635
Incorruptibile quid dicatur, 667
Incorruptibilitas animæ humanæ, 729
brutorum, 769
Infantes cur careant uſu rationis, 459
Infirmis quid permittendum circa ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, 640
Influxus phyſicus quid ſit, 558. cur ordini naturæ, 579. & notioni virium adverſus, 581. cur ſit qualitas occulta, 582. cur terminus inanis, 583. cur in Pſychologia rationali inutilis, 584. itemque in philoſophia practica & Theologia, 585. num experimento ſubjici queat, 587. num probabilitatem aliquam habeat, 588. cur videri poſſit neceſſarius, 570. 572. an intelligibili modo explicari poſſit, 574. num ejus aliquam

Digitized by Google

quam notionem habeamus, 573. cur pugnet cum conſervatione virium, 578. unde ejus incertitudo pateat, 575
Influxioniſta quinam dicatur, 561. quinam cum eo non confundendus, 562
Infinitudo idearum noſtrarum, 186
Ingenium num excedat vim repræſentativam univerſi, 473
Ingenii dependentia a ſtatu cerebri, 474
læſio ex memoriæ, 476. & cerebri læſione, 475
Interitus ſpiritus qualis eſſe poſſit, 671. 672
Intellecta non plene quando ſatisfaciant in diſciplinis, 433
Intellecta non plene vocabula quomodo poſthac plene intelligantur, 432
Intellectus num rationem ſufficientem in vi repræſentativa univerſi habeat, 387. quid proprie ſit, 388. cur animæ humanæ neceſſario competat, 389. qualis ſit, 390. 654. quoſnam habeat gradus, 391. an in ſomnio operari poſſit, 419. num cadat in bruta, 765
Intellectus divini & humani differentia unde agnoſcatur, 186
Intellectus perfectiſſimus quid ſit, 647. quantus ſit, 648
Intellectus ſpiritus perfectiſſimi quantus, 649. qualis, 652
Intuitus ideæ univerſi quid ſit, 193. cur limitetur, 194. 443. cur certis legibus aſtringatur, 217. 219. quænam ideæ ad eum pertineant, 218. quod a libertate animæ pendeat, 354
Intuitus ideæ integræ univerſi cur impoſſibilis, 442
Involutio idearum qualis ſit, 182. 184. 185. quomodo ad ſeoſum reducatur, 186. a quibuſnam ſit admittenda, 188
Irrationalitas animarum brutorum, 762
Judicium num a vi repræſentativa univerſi proficiſci poſſit, 412. quomodo ſymbolice repræſentetur, 286. quomodo & quando in cerebro repræſentetur. 403. 404
Judicia ad concatenationem ratiociniorum neceſſaria num excedant vim repræſentativam univerſi, 411
diſcurſiva num excedant vim repræſentativam univerſi, 410
intuitiva num excedant vim repræſentativam univerſi. 402
Judicii imbecillitas. Definitio, 423. cur a læſione memoriæ pendeat, 434. cur a ſenectute & cauſis materialibus lædatur, 425. cur cerebro læſo lædatur, 426

L

LApſus memoriæ quando facilis, 324
Lex appetitus & averſationis num vim repræſentativam univerſi excedat, 522
Lex imaginationis qua ratione nitatur, 223. ejus demonſtratio, 224. complementum, 225. ratio mechanica, 232. num libertatem tollat, 355. num eam reſtringat, 356. num a brutis obſervetur, 756
Lex perceptionum in ſtatu præexiſtentiæ animæ, 715
Lex ſenſationum qualis ſit, 78. cur prima ſit lex perceptionum, 220. num libertatem tollat, 221. num eam reſtringat, 222. num a brutis obſervetur, 758. eſt animæ eſſentialis atque naturalis, 522
Libertas cur animæ competat, 528. cur defendi & negari poſſit ſalvo quocunque ſyſtemate de commercio mentis cum corpore, 536. num tollatur per ſyſtema cauſarum occaſionalium, 610. num ſit ſalva in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 632. 633
Libertatis independentia a dependentia ſenſationum a corpore, 526
Libertatis influxus in abſentiam idearum, 353. attentionem, 363. intuitum ideæ univerſi, 354. oblivionem, 351. 352. phantaſmata, 344. & ſeqq. 364. ſenſationem, 351. 352. 353. ſeriem perceptionum, 527
Logicæ num periculum imminere poſſit a Pſychologia rationali, 6
Linearum ideæ quomodo tactu acquirantur, 163

M

MAgnitudo quomodo tactu dignoſcatur, 175
Malum quomodo averſemur, 520
Manifeſta per ſe quando inculcanda, 534
Materiæ an communicari poſſit facultas cogitandi, 46
Materialitas animæ a quibus defenſa, 35. num ſit poſſibilis, 47. num ex celeritate cogitationum inferri poſſit, 35
Materialiſmi impoſſibilitas, 50
Materialiſtæ quinam dicantur, 33. num ſint Moniſtæ, 34. quam foveant hypotheſin, 35. qualibus utantur principiis, 79. cur animæ exiſtentiam negent, 616. quid eos ſeduxerit, 462. quid de animæ propagatione ſentiant, 701. cur nullo opus habeant ſyſtemate explicandi commercium animæ & corporis, 551. quid de harmonia animæ & corporis ſentiant, 548. 549
Matheſeos uſus in intendenda imaginatione, 213
Mechanica in vi motrice confuſe percepta acquieſcit, 102

Mecha-

Digitized by Google

Mechanica repræſentatio rerum per ideas materiales ſignorum, 418
Mechaniſmus corporis humani qualia juxta ſyſtema harmoniæ præſtabilitæ, 637
Media breviſſima quænam ſint, 685
Media per ambages ducentia quænam ſint, 685
Memoria cur ad apperceptionem requiratur, 25. quas habeat ſpecies, 278. 279. cur vi morborum & ſenectute lædatur, 299. cur memoria læſa lædatur ratiocinatio, 420. an roborari, an lædi poſſit medicamentis, 318. 319. quando labatur, 320. 324. quid conferat ad uſum rationis, 463. 464. num & cur ſpiritibus conveniat, 675. & ſeqq. cur deſit in ſtatu præexiſtentiæ, 708. num brutis conveniat, 755
Memoriæ actualis ratio unde petenda, 314
Memoriæ bonæ ratio, 306. differentia a magna, 315. nexus cum magna, 316
Memoria intellectualis quid ſit, 279. in quo conſiſtat, 281. quomodo a ſenſitiva dependeat, 292. quando ejus actus ex ſenſitiva ſequatur, 283. quando non ſequatur, 284. quid in corpore ſit, 295 296. quænam habeat adminicula, 285
Memoriæ magnæ quid in corpore reſpondeat, 317
Memoria naturalis unde pendeat, 313. quid in corpore eidem reſpondeat, 312
Memoria ſenſitiva quid ſit, 279. in quo conſiſtat, 280. quid eidem in corpore reſpondeat, 294
Memoriæ bonitas cur mutetur, 309. quomodo mutetur, 310
Memoriæ læſio quid ſit, 297. quas cauſas habeat 298. cur a læſione cerebri pendeat, 422
Memoria rerum in ſomnio, 325
Microſcopiorum defectus naturalis, 133
Miracula perpetua num fiant in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 603. num tanquam difficultas adverſus idem urgeri poſſint, 604
Miraculoſum quid ſit in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 629
Miraculum quid ſit in anima, 71. num per eſſentiam animæ poſſibile, quando contingit, 73. qualem præſupponat cauſam efficientem, 75
Modificationes harmonicæ animæ & corporis unde pendeant in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 593. quas ſequantur leges, 599. 600. 601
Moleſtiæ quænam in corpore reſpondeant, 500
Moniſtæ quinam dicantur, 32. quinam ſint, 34. 37
Morbi cur lædant memoriam, 299. cur uſum rationis, 465
Mors quid ſit, 733. quid eam conſequatur, 735
Motus actualis quomodo in imaginibus exhibeatur, 189
Motus quinam affectibus reſpondeant in corpore, 513. 514
Motus organo ſenſorio impreſſus cum ad cerebrum propagetur, 111
Motuum voluntariorum mechanica productio in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 615
Mundi exiſtentia realis num ad ejus repræſentationem in anima ſit neceſſaria, 614
Mundi idealis in anima exiſtentia, 192
Mundus quomodo in anima repræſentetur, 62
Mundus idealis quod ab anima producatur, 190. etiam in ſomno, 191
Mutationes animæ unde initium ſumant, 64

N

Natura rerum cur vulgo non agnoſcatur, 101. cur ſenſui imperveſtigabilis, 102
Naturale quid ſit in anima, 69. num inter ipſum & ſupernaturale detur medium, 71
Naturalis effectus quando in miraculum abeat, 74
Noluntas num ex vi repræſentativa univerſi reſultet, 519
Notio quomodo a judicio differat in cognitione ſymbolica, 400
Notio generis & ſpeciei quomodo nobis ſit, 427. quomodo in corpore repræſentetur, 395
Notionum imaginariarum confuſio cum realibus quantum noceat Pſychologiæ, 82
Notiones univerſales quomodo acquirantur, 429. quænam iis inſint, 429. quænam ideæ materiales iis reſpondeant, 394. num vim repræſentativam univerſi excedant, 392. quando completæ conſtitui nequeant, 401
Numerare quomodo tactus beneficio liceat, 174

O

Oblivio quid ſit in corpore, 303. quomodo a libertate pendeat, 351. 352
Obſcuritatis gradus infiniti, 102
Obſcuritas idearum ſenſualium unde pendeat, 129
Obſcuritas totalis perceptionum quid ſit, 18. unde naſcatur, 18. quid efficiat, 19
Obſcuritas viſibilis unde ſit, 134
Occaſionaliſta quinam dicatur, 595. quinam eſſe nequeat, 596
Oculus cur dirigatur in viſibile in attentione, 358. quamnam præ tactu prærogativam habeat, 177
Oculis clauſis cur in lecto decumbendum, 254
Ontologia ſuppeditat principia Pſychologiæ rationali, 3
Operationes gratiæ quales ſint in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 642
Operationes intellectus num a vi repræſentativa univerſi omnes fluant, 413. quomodo mechanice

chanice in corpore repræſententur, 416. cur deſint animæ in ſtatu præexiſtentiæ, 709
Operatio intellectus prima cur in cognitione ſymbolica cum ſecunda confundatur, 398
Organorum ſenſoriorum ſtatus in ſomno, 247
Ortus animæ humanæ qualis eſſe poſſit, 698

P

PErceptiones quomodo producantur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 613. quouſque diſtinctæ eſſe poſſint, 99. quales ſint imagines, 189. quænam totaliter obſcuræ, 200. quænam partialiter obſcuræ, 200. cur iiſdem inſit conatus motandi perceptionem, 480. quænam prævideri poſſint, 490
Perceptiones animæ in ſtatu præexiſtentiæ, 707. 716
Perceptio clara cur immediata, 596
Perceptio diſtincta cur immediata, 597
per ſe diſtincta quænam ſit, 287
inordinata quænam ſit, 249
quando detur, 250
mediata cur non appercipiatur, 203
ordinata quænam ſit, 249
quando detur, 251
prævisa quomodo producatur, 491. quod a ſtatu corporis dependeat, 492
totalis quando diſtincta evadat, 96. qualis ſit in apperceptione, 11
totaliter obſcura quænam ſit, 201
Perceptionis prævisio quid ſit, 488
Perceptionum campus, 259. & ſeqq. prima lex, 220. evolutio, 440. 441
Perceptionum differentia quomodo a natura animæ pendeat, 535
Perceptionum confuſarum ortus, 97. uſus in moralibus, 97
immediatarum campus, 262. varietas, 198. qualitas, 199
Perceptiuritio. Definitio, 481. cur inſit ſenſationibus, 482
Perceptiuritionis directio quam habeat rationem, 489
averſio quam habeat rationem, 489
Perſona. Definitio, 741
Phantaſmata quid ſint, 578. 579. num ſint imagines, 180. cur pendeant a ſenſatione, 229. quomodo independeant, 231. quomodo ideis ſenſualibus ſocientur, 240. quando a libertate animæ pendeant, 344 & ſeqq. cur prævideri poſſint, 490. quales ſint perceptiones, 207. quod ideis materialibus coexiſtant, 206
Phantaſmata rerum præteritarum quid repræſentent, 181
Phantaſmatum apperceptio, 237. 238
Phantaſmatum compoſitio & diviſio num imaginationi materiali repugnet, 341. quomodo facilitetur, 342
Phantaſmatum confuſio cum ideis ſenſualibus, 209
dependentia a libertate animæ, 364
ratio interior, 182. 184. 185
Philoſophiæ practicæ num periculum imminere poſſit a Pſychologia rationali, 6
Philoſophorum diviſio generalis, 43
Philoſophorum officium hebetioribus & infirmis debitum circa harmoniam præſtabilitam, 640
Pictura. Definitio, 88
Plana ſuperficies quomodo a curva tactu diſtinguatur, 164
Principia Pſychologiæ rationalis unde petenda, 3
Principium actualitatis in anima, 55
Præſcientiam divinam negans cur Harmoniſta eſſe nequeat, 628
Præſens unum cur ex alio præſente colligatur, 437. 438
Præteritum cur ex præſente colligatur, 437. 438
Prævisio perceptionis quid ſit, 488
Propagatio animæ per traducem quid ſit, 702
Propoſitio quando penitus intelligatur, 630
Pſychologiæ impedimentum, 82. quodnam ea complementum addat Coſmologiæ, 102
Pſychologia empirica ſuppeditat principia rationali, 2
Pſychologia rationalis. Definitio, 1. an demonſtrationes admittat, 2. unde hauriat principia, 3. quem habeat uſum in empirica, 7. in obſervationibus pſychologicis, 8. in detegendis iis, quæ obſervari nequeunt, 9. quomodo pertractanda, 5. num detur, 5 ejus officium, 4

R

RAtio num vim repræſentativam univerſi excedat, 453
Ratio ſumma quænam ſit, 471. cur in hominem non cadat, 472
Ratio modificationum animæ unde reddenda, 77
Rationis uſus in quo conſiſtat, 452. quid ei in corpore reſpondeat, 462. quaſnam notiones ſupponat, 457. cur non connaſcatur, 458. cur infantes eodem deſtituantur, 459. cur deſtituantur adulti, 460. quomodo imminuatur & acuatur, 464. 465. cur in quibuſdam denegetur, 469
Rationis uſus dependentia a ratiocinando, 455
a ceteris mentis operationibus, 456
a memoria, 463
a theoria, 468

Ratio-

Ratiocinia num vi repræſentativa univerſi ſuperiora, 405. quomodo in corpore repræſententur, 414. 415
Ratiocinia primitiva, 406
derivativa, 406
Ratiocinandi facultas cur debilitetur memoria læſa, 420. a cauſis materialibus & ſenectute, 420. læſo cerebro, 421
Rationale quodnam ens ſit, 453
Rationalis cur nemo ſit in omnibus, 451
Rationalitas cur homini eſſentialis, 454 cur ſpiritui, 673
Recognitio confuſa, 277
diſtincta, 277
Reductio ad abſurdum quo nitatur principio in Pſychologia, 266
Reflexio quod inſit apperceptioni, 23. quid in corpore eidem reſpondeat, 380. & ſeqq.
Reflexionis adjumentum, 383. facilitandæ medium, 384
Reflexionis objectum cur præſens eſſe debeat, 386
Reflexionis ſuper ſucceſſivis principium, 385
Reminiſcentiæ adjumentum, 300. 301. quid ei in corpore reſpondeat, 302
Res quando extra ſe percipiat anima, 21
Res immateriales quomodo in corpore repræſententur, 397
Res materiales cur ſenſu diſtincte non percipiantur, 102
Repræſentationis in ſe & extra ſe factæ differentia ſimili illuſtrata, 90
Reproductionis idearum materialium facilitas quomodo cerebro concilietur, 241

S.

Sapientia. Definitio, 678. gradus, 679. 680. 681. 683. 686. 688. limitatio, 601
Sapientia ſumma quænam ſit, 689. num in hominem cadat, 690
Sceptici quinam dicantur, 41. quodnam ſtatuerint, 41. cur non in plures ſcindantur ſectas. 43
Scepticiſmi differentia ab Idealiſmo, 42
Scholaſtici num ſint Influxioniſtæ, 563
Sculptura. Definitio, 89
Senectus cur lædat memoriam, 299. cur uſum rationis, 465
Senſationes quid ſint, 83. 84. quales ſint, 95. quatenus ſint confuſæ, 94. quatenus diſtinctæ, 94. quando ex confuſis & diſtinctis componantur, 95. quomodo fortiores vel debiliores eſſe poſſint, 136. quando a libertate dependeant, 151. 152. 153. cur prævideri poſſint, 490
Senſatio originem præbet omnibus mutationibus animæ, 64. mutatur ob mutatum ſitum corporis. 485
Senſationis prævıſæ gratia qualis motus corporis intendatur, 486
Senſationis prævıſæ productio quantum a corpore pendeat, 493. quantum a perceptione ejuſdem, 494
Senſibilis partem unam abſque altera imaginari cur poſſimus, 334. quando id difficile, 336. quomodo id fiat, 335. quomodo facilitas imaginandi contrahatur, 337. 338. 339
Senſibile fortius cur in ſe trahat attentionem, 370
Senſuales ideæ quando eædem, 118. 119. quando diverſæ, 120. 121
Senſus cur ſit valde limitatus, 257. quinam perfectior ceteris, 161. quomodo acuatur, 268
Senſuum acumen intrinſecum. Definitio, 269.
quomodo comparetur, 276
acumen extrinſecum. Definitio, 269
fallacia quomodo vitanda, 124
perfectio unde æſtimetur, 164. quamnam pariat differentiam, 162
vicarius uſus, 150
Sermo quid conferat ad uſum rationis, 467
Signorum idea materialis, 417
Similia quomodo tactu diſcernantur, 172
Similitudo idearum latens & patens quid ſit, 157. quando detur, 158. 159
Simplicitas animæ humanæ, 48. animæ brutorum, 782
Situs corporis in gratiam perceptionis prævıſæ mutatio quomodo innoteſcat, 487
Situs lineæ ad alteram quomodo tactu dignoſcatur, 171
Sociniani cur harmoniam præſtabilitam admittere nequeant, 628
Somnio qualis reſpondeat ſtatus in cerebro, 246. qualis in organis ſenſoriis, 248. qualis in anima, 250
Somnium naturale quodnam ſit, 326. 327
ſupernaturale quodnam ſit, 328. 329. num ſit miraculum, 331. quænam naturaliter inde naſcantur, 332. qualis ei conveniat ſtatus in cerebro, 330
Somni finis & neceſſitas, 253
Somno qualis conveniat ſtatus in anima, 15. qualis in organis ſenſoriis, 247. qualis in cerebro, 248
Spatium quid ſit, 106
Spatii imaginarii ideæ quomodo naſcatur, 104. 106
Speciei in corpore repræſentatio, 395
Species rerum num tactu diſcerni poſſint, 173
Species impreſſa. Definitio, 112
Spiritualitas animæ humanæ, 645
Spiritus. Definitio, 643. incorruptibilitas 669.

Digitized by Google

669 rationalitas, 673. ſimplicitas, 658. num a ſpiritu generari queat, 660. quomodo oriri poſſit, 661. quomodo interire poſſit, 670. cur eo, quo corpus, modo interire nequeat, 668. cur ſapientiæ ſit capax, 693

Spiritus perfectiores anima humana num dentur; 657

Spiritus contingens. Definitio, 662. qualis ſit ortus ejus, 664. 665. quod a neceſſario creandus, 663

Spiritus limitatus cur ſit finitus, 645. cur non ſit perfectus, 694

Spiritus neceſſarius. Definitio, 661

Spiritus perfectiſſimus. Definitio, 646. ſimplicitas, 659

Status. Definitio, 89

Status animæ cur continuo mutetur, 58. qualis in ſomno quieto, 59. qualis in ſomno, apoplexia & deliquio, 15. quomodo alternent, 256. qualis ſit poſt mortem, 745. 748

Status futurus quomodo ex præſente colligatur, 435

Status perceptionum diſtinctarum quando in anima detur, 13

Status præexiſtentiæ animæ qualis ſit, 706. & ſeqq.

Status præteritus quomodo ex præſente colligatur, 435

Supernaturale quid ſit in anima, 70. num per eſſentiam ejus poſſibile, 70

Surdus, cur nullas habeat ideas audibiles, 146

Syllogiſmi primitivi quotnam dentur, 407

Syſtema cauſarum occaſionalium. Definitio, 589. inventor & defenſores, 589. æquipollentia cum ſyſtemate influxus, 602. cur pugnet cum principio rationis ſufficientis, 606. cur ordini naturæ adverſum, 607. cur non ſit probabile, 608

Syſtema fallax de commercio animæ & corporis, 556

Syſtema explicandi commercium animæ & corporis. Definitio, 530. uſus, 531. poſſibilitas aſſerta, 555. falſitas unde concludatur, 532. 533. ſuppoſitum generale, 537. 542. inutilitas in Theologia & philoſophia practica, 586. num in philoſophiam practicam influat, 538. num Scripturæ Sacræ contradicere poſſit, 545. num libertati inimica eidem admitteri poſſint, 544. 548. cur philoſophus in id inquirere debeat, 552

Syſtema ignorantiæ de commercio animæ & corporis num detur, 554

Syſtema influxus phyſici. Definitio, 560. quod ſit hypotheſis philoſophica, 564. Vid. *influxus phyſicus*.

Syſtema harmoniæ præſtabilitæ. Definitio, 612. æquipollentia cum ſyſtemate influxus phyſici, 621. prærogativa præ ceteris, 620. 639. probabilitas ingens, 638. an exigat miracula perpetua, 622. 632. cur tanquam impium non recte traducatur, 628. cur objectionibus Socinianorum adverſus præſcientiam Dei oneretur, 634. cur ad operationes gratiæ non ſit extendendum, 641

T

TActus viſus vicarius, 162. & ſeqq. uſus in ſimilibus & diſſimilibus, generibus & ſpeciebus rerum dignoſcendis, 172. 173. in numerando, 174. in magnitudinibus & figuris diſcernendis, 175. 176. in ideis linearum & figurarum geometricarum comparandis, 163. & ſeqq.

Tædio quænam in corpore reſpondeant, 500

Tædium cur avertat attentionem ab objecto, 372

Theologiæ naturali num periculum imminere poſſit a Pſychologia rationali, 6

Theologi officium circa ſyſtemata explicandi commercium animæ & corporis, 546

Traduciani quinam dicantur, 702

Tranſitus animæ ex ſtatu perceptionum confuſarum in ſtatum diſtinctarum poſſibilis, 717. quomodo fiat, 718

Theoria. Definitio, 467. quando completa, quando incompleta, 467

V

VEhementia in affectibus unde, 507. 509. 511

Veritas propoſitionis quomodo perſpiciatur, 446

Veritatum nexus quomodo detegatur, 447

Veritatum univerſalium nexus unde pendeat, 445. 448

Vigilantibus qualis ſit ſtatus animæ, 14. 258

Vis quomodo a facultate differat, 54

Vis animæ quod detur, 53. cur ſit unica, 57. ejus effectus, 60. 61. qualis ſit, 62. quodnam primo loco producat, 65. cur certis legibus adſtringatur, 76. quo tendat, 183. qualis ſit in ſyſtemate influxus phyſici, 565

Vis animæ in corpus tranſiens, 567. effectus, 571

Vis corporis in ſyſtemate influxus phyſici, 565. in animam tranſiens, 505. hujus effectus, 569

Vis inertiæ quando percipiatur, 107. quomodo ejus idea in anima naſcatur, 108

Vis motrix quomodo percipiatur, 109. quomodo idea ejus naſcatur, 110. quod per influxum phyſicum extinguatur, 576. & de novo oriatur, 577

Vis repræſentativa univerſi num conveniat omni ſyſtemati explicandi commercium animæ & corporis, 547. num ſit ſufficiens principium Pſychologiæ rationalis, 529. num ex ea ra-

ea ratio reddi poſſit notionum, 392. judiciorum, 402. 410. 411. ratiociniorum, 405. conſequentiarum immediatarum, 408. 409. rationis, 453. ingenii, 473. appetitus ſenſitivi, 497. averſationis ſenſitivæ, 498. affectuum, 506. appetitus rationalis, 519. averſationis rationalis, 519

Viſibilium quodnam attentionem in ſe trahat, 361

Viſio quando fortior, quando debilior, 137

Viſio clara unde pendeat, 132

diſtincta unde ſit, 132

Viſionis campus an extendi poſſit, 263. 267

Viſionarii cur ſibi videre videantur, quæ imaginantur, 250

Viſus quomodo acuatur, 270. & ſeqq. 275

Uſus rationis cur ab uſu loquelæ dependeat, 461. cur deſit in ſtatu præexiſtentiæ, 709

Unio animæ cum corpore in quonam ſyſtemate habeat rationem ſufficientem, 721. in quonam ſit naturalis, 722. in quo conſiſtat, 723. qualis detur in ſyſtemate harmoniæ præſtabilitæ, 724. in ſyſtemate influxus phyſici, 725. in ſyſtemate cauſarum occaſionalium, 726. quando incipiat, 727. 728

Vocabula quando imperfecte intelligantur, 438. quomodo intelligantur, 428. cur juvent memoriam intellectualem, 285. cur ea facilius imaginemur viſibilibus, 288 & aliis ſenſibilibus, 289

Vocabulorum ideæ materiales, 290. 291. uſus in juvanda reminiſcentia, 300. in exercitio facultatis fingendi, 342. in conſervanda reflexione, 384. cur facile memoriæ mandentur, 292. retineantur, 293

Volitionis definitio realis, 527

Voluntas hominis qualis, 655. determinatio generalis, 521. num vim repræſentativam univerſi excedat, 519

Voluntas libera num cadat in bruta, 763

Voluntas perfectiſſima. Definitio, 650

Voluntas ſpiritus perfectiſſimi qualis ſit, 651. 653

Voluptas cur conſervet attentionem, 371. quid ei in corpore reſpondeat, 499

FINIS INDICIS.

Digitized by Google

	Errata	ita Corrigenda		Errata	ita Corrigenda
§. 36 *not.* lin.1.	*Berkely*	*Berckley*	§.319 *in lem.*l.5.	*roberari*	*lædi*
90 *not.* lin.7.	quarum	quorum	377 lin.2.	a cteeris	a ceteris
97 lin. 12.	quam	quem	461 *not.*lin.ult.	eam	eum
104 *not.* lin.4.	impenetrabile	penetrabile	556 lin.14.	reſpondent	reſpondet
166 *not.* lin.3.	exrcitatione	exercitatione	634 lin.11.	quicquid	quicquam
296 lin.3.	brillis	fibrillis	675 lin.4.	requirirut	requiritur
282 lin.4.	recognſcimus	recognoſcimus	703 *not.* lin.4.	in anima	anima

Digitized by Google

N O I
RIFORMATORI
Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Reviſione, ed Approvazione del P. F. *Lauro Maria Piccinelli Inquiſitore di Verona*, nel Libro intitolato: *Pſychologia Rationalis*, *Auctore Chriſtiano Wolfio*, non v' eſſer coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro; niente contro Principi, e buoni coſtumi; concediamo Licenza a *Dionigio Ramanzini Stampatore in Verona*, che poſſa eſſere ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 16. Maggio 1737.

{ Gio: Franceſco Moroſini Cav. Rif.
{ Pietro Grimani Cav. Rif.

Agoſtino Gadaldini Segretario.

Digitized by Google

5 212

Digitized by Google

00566 3248

Digitized by Google

K

Digitized by Google